İSVEÇ TÜRK DİASPORA ATLASI

60 YIL ÅR

YTB

İSVEÇ TÜRK DİASPORA ATLASI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

YTB

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

60. YILINDA İSVEÇ TÜRK DİASPORA ATLASI

YTB Yayınları: 86

Türk Diasporası Dizisi

ISBN: 978-975-17-6342-6

Genel Yayın Yönetmeni
İsmail Yıldız

Editör
M. Mustafa İyi

Yayıma Hazırlayanlar
Zeynep Yaman

Metin Editörü
Bahar Cebe
Esra Tülüce
Dilber Denizhan

Görsel Tasarım ve Uygulama
Özlem Keleş

Baskı ve Cilt
Özel Ofset Basım Yay. Mat. Tic. San. Ltd. Şti. İvedikköy Mahallesi 1323. Caddesi No.: 28/4 Yenimahalle/Ankara (Sertifika No.: 40365)

Yayın Yeri ve Tarihi
Ankara, 2025

Baskı Miktarı
1. Baskı, 500 adet

© TÜM YAYIN HAKLARI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞINA AİTTİR.
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından desteklenen bu yayındaki metin ile ilgili sorumluluk editörler ve metin yazarlarına aittir.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İsveç Türk Diaspora Atlası
Özel Ofset Basım Yay. Mat. Tic. San. Ltd. Şti.
Editör: M. Mustafa İyi
1. Göç, 2. Diaspora, 3. İsveç

YTB YAYINLARI
Oğuzlar Mah. Mevlana Bulvarı
No.: 145 P.K: 06520
Balgat - Ankara - Türkiye
Tel: 0(312) 218-40-00 / Fax: 0(312) 218-40-49
info@ytb.gov.tr

İSVEÇ TÜRK DİASPORA ATLASI

YTB

İÇİNDEKİLER

Takdim **7**

Editörden **8**

1. BÖLÜM: MİSAFİR İŞÇİLİKTEN DİASPORAYA

Misafir İşçiden Diasporaya: Yeni Kuşaklar, Dönüşümler ve Gündemler-M. Mustafa İyi 14

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Batuhan 32

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Sümeyye 37

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Ayşe 45

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Doğukan 50

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Esra 55

2. BÖLÜM: TÜRKİYE-İSVEÇ İLİŞKİLERİNİN TARİHİ

Türkiye-İsveç Ortak Tarihi-Evren Küçük 62

3. BÖLÜM: İŞÇİ MESCİTLERİNDEN DİASPORA CAMİLERİNE

İsveç'in Bir Parçası Olmak: İşçi Mescitlerinden Diaspora Camilerine-Aslıhan Kuşçuoğlu 76

Söyleşi Din Hizmetleri Müşaviri Kerim Birinci 88

Söyleşi Cami Yöneticisi Turan Polat 96

Söyleşi Cami Yöneticisi Ümit Mermer 101

4. BÖLÜM: ÖRGÜTLENME VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

İsveç'te Türklerin Kurduğu Sivil Toplum Kuruluşları-Habibe Erva Uçak 112

Söyleşi Dernek Yöneticisi Uğur Ergün 134

Söyleşi Federasyon Eski Yöneticisi Mustafa Tümtürk 140

5. BÖLÜM: DİASPORADA DAYANIŞMA

Söyleşi Sevda Dadasheva 150

Söyleşi Dikran Ego 157

6. BÖLÜM: EĞİTİM, ANA DİL VE ÇOK DİLLİLİK

İsveç'te Eğitim ve Çok Dillilik: Bir Miras Dil Olarak Türkçe-Berrak Pınar Uluer 168

Söyleşi Eğitim Müşaviri Ümare Altun 182

7. BÖLÜM: SİYASAL KATILIM

İsveç'te Yaşayan Türk Diasporasının Siyasal Düşünce ve Davranış Eğilimleri-Ahmet Vedat Koçal.....196
Söyleşi Mikail Yüksel 208
Söyleşi Gül Şerife Alcı 215

8. BÖLÜM: İSLAM DÜŞMANLIĞI

İsveç'te İslam Düşmanlığı-Hanifenur Yaman.....224

9. BÖLÜM: KÜLTÜR, SANAT VE SPOR

Söyleşi Fikret Çeşmeli 238
Söyleşi Erhan Özay 246
Söyleşi Hasan Uludağ 253
Söyleşi Yılmaz Zengin 258
Söyleşi Hamza Sertcanlı 264

10. BÖLÜM: MEDYA, GİRİŞİMCİLİK VE MUTFAK

Söyleşi Atila Altuntaş 270
Söyleşi Zeki Vural 277
Söyleşi Gürsel Kazak.....283
Söyleşi Yücel Yıldız 288

11. BÖLÜM: BAKIM HİZMETLERİ VE SAĞLIK

İsveç'te Sağlık ve Türk Toplumu-Harun Ceylan 298
Söyleşi Harun Serkan Uzel 311
Söyleşi Meleknur Alevcan.....321

12. BÖLÜM: DEFİN

Mekânsal ve Kültürel Aidiyetin Son Eşiği: İsveç'te Yaşayan Türk Diasporasının Defin Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme-Sedanur Bayraktar 332

Söyleşi Rıza İnci 351

13. BÖLÜM: GELECEK

İsveçli Türklerde Ana Vatan Algısı ve Gelecek Perspektifi-Göksel Göker 260

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Derya 378

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Ahmet 383

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Burak 389

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Selma 398

Söyleşi Üçüncü Kuşaktan Enes 404

Söyleşi Dördüncü Kuşaktan Arda 409

TÜRKİYE-İSVEÇ ZAMAN ÇİZELGESİ 416

TABLO, ŞEKİL VE GÖRSELLER LİSTESİ

Tablo

Tablo 6. 1. Kültürel Uyum Modeli

Tablo 12. 1. Stokholm'de Müslümanlara Ayrılan Mezarlık Yerleri ve Kapasitesi

Tablo 12. 2. Göteborg'da Müslümanlara Ayrılan Mezarlık Yerleri ve Kapasitesi

Tablo 12. 3. İsveç Genelinde Müslümanlara Ayrılan Bazı Mezarlık Yerleri

Tablo 13. 1. Kuşaklara Göre İsveçli Türklerde Kimlik ve Aidiyet

Şekil

Şekil 4. 1. İsveç'teki Türklerin Kurduğu STK'lar

Şekil 6. 1. Tüm MTI'ler İçin 2010-2015 Arası Katılım Oranları

Şekil 6. 2. Türkçe MTI İçin 2010-2015 Arası Katılım Oranları

Görsel

Görsel 12. 1. Stokholm'de Müslümanlara Ayrılan Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dağılımları

TAKDİM

20. yüzyılın ikinci yarısı, Avrupa'nın uluslararası işgücü anlaşmalarıyla ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan yeniden şekillendiği bir döneme işaret eder. Türkiye ile yapılan işgücü anlaşmaları ise bu sürecin en önemli halkalarından birini oluşturur. 1961'de Almanya ile başlayan bu yolculuk, kısa sürede Hollanda, Belçika, Fransa ve Avusturya'ya uzanmış; 1965'te bireysel girişimlerle İsveç'e yönelen göç hareketi ise 1967'de iki ülke arasında imzalanan işgücü anlaşmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Böylece İsveç Türk toplumunun emek ve fedakârlıkla yoğrulmuş serüvenin temelleri atılmıştır.

İlk kuşak vatandaşlarımız, sabır ve özveriyle İsveç'in ekonomik, sosyal ve kültürel hayatının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş; emekleri ve birikimleriyle sonraki nesiller için güçlü bir zemin oluşturmuştur. Bugün İsveç Türk diasporası dördüncü nesline ulaşarak sanattan akademiye, siyasetten spora kadar pek çok alanda elde ettiği başarı ve birikimlerle hem ana vatanımıza hem de yaşadığı ülkeye değer katmaya devam etmektedir. Bu birikim, göçün acı-tatlı hatıralarıyla yoğrulmuş güçlü bir hafıza ve gelecek nesillere ışık tutacak bir miras niteliğindedir.

İsveç Türk Diaspora Atlası, bu değerli hafızayı gelecek nesillere aktarmak amacıyla hazırlanmıştır. Atlas, göçün tarihsel arka planından günümüze uzanan sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal dönüşümleri ele alan makalelerle zenginleştirilmiş; ayrıca İsveç'te yaşayan 33 vatandaşımızla gerçekleştirilen söyleşiler, diasporamızın kişisel hikâyelerini göç hafızamıza ekleyerek gönüllerimizde derin bir yankı uyandırmıştır. Böylelikle, göçün yalnızca istatistiklerden ibaret olmayan, insana dokunan ve diasporamızı şekillendiren yönü de görünür kılınmıştır.

Bu vesileyle, eserin editörlüğünü üstlenen Muhammet Mustafa İYİ'ye, kıymetli makaleleriyle katkı sunan akademisyenlerimize, deneyimlerini paylaşan vatandaşlarımıza ve emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı olarak, diasporamızın hafızasını gelecek nesillere aktarmak, köklerimizle bağlarımızı güçlendirmek ve farklı coğrafyalardaki varlığımızı kalıcı eserlerle kayıt altına almak en önemli görevlerimizden biridir. Bu çalışmanın, geçmişi hatırlatmanın ötesinde; geleceğe ilham veren, nesiller arasında köprüler kuran ve İsveç Türk diasporasının güçlü hafızasına ışık tutan bir eser olacağına inanıyorum.

İyi okumalar dilerim.

Abdulhadi TURUS

YTB Başkanı

EDİTÖRDEN

1950'li yıllar, Türkiye'de yoğun iç göç hareketlerinin yaşandığı bir dönemdir. Bu iç göç dalgasını, 1950'lerin sonlarına doğru başta Almanya olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerine yönelen işçi göçleri izlemiştir. Yurt dışında ortaya çıkan iş olanakları, önemli bir ekonomik fırsat kapısı olarak kısa sürede Türkiye'nin hemen her köyünde duyulmuş ve işçi göçünün yaygınlaşmasını sağlamıştır. İlk giden işçiler, traktör veya kamyon alacak sermayeyi biriktirip geri dönmeyi planlamış olsa da zaman içerisinde dönüşlerini ertelemiş; böylece göç süreci kalıcı bir nitelik kazanmıştır. Bu süreç, günümüzde farklı ülkelerde dördüncü ve beşinci kuşaklara ulaşan bir Türk toplumunun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Böylelikle, Avrupa'nın farklı ülkelerinde ekonomi, kültür, sanat, siyaset, sivil toplum ve sağlık gibi gündelik yaşamın tüm boyutlarında varlık gösteren, mesken ülkenin kamusal alanının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş özgün bir Türk diasporası oluşmuştur.

İsveç, 1960'lı yıllarda Türkiye'den gerçekleşen göç dalgasının önemli duraklarından biri olmuş ve işçileri kabul etmiştir. 1960'ların ilk yıllarında Almanya'ya çalışmaya giden ve İsveç'teki çalışma ve yaşam koşullarının daha elverişli olduğunu duyarak bu ülkeye yönelen Bolulu Tahsin Erkan'ın hikâyesi ya da Almanya'ya gitmek üzere başvuruda bulunmasına rağmen muayenede göz rahatsızlığı nedeniyle elenen Kululu Tahsin İzgi'nin, Ankara'daki bir gözlükçüde tesadüfen İsveç'e gitme imkânını öğrenmesi ve bunun sonucunda Stokholm'e uzanan işçi yolculuğu, bu göç hareketinin tesadüfi ve sembol vakaları arasında yer alır. Bu bireysel hikâyeler, 1965 yılında Türkiye'den İsveç'e yönelik işçi göçlerinin başlamasında öncü rol oynamıştır. Süreç, 1967 yılında Türkiye ile İsveç arasında imzalanan İşgücü Anlaşması ile resmiyet kazanmış ve İsveç, Türk işçileri için yeni bir fırsat kapısına dönüşmüştür.

2025 yılı, Türkiye'den İsveç'e gerçekleşen işçi göçlerinin 60. yılına karşılık gelmektedir. İsveç'teki Türk toplumunun temellerini atan bu göç dalgasının üzerinden 60 yıl geçmiş olması, İsveç'teki Türk diasporasına dair kapsamlı çalışmalar yapılmasını daha da anlamlı kılmaktadır. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından hazırlanan bu Atlas çalışmasının amacı; Türkiye'den İsveç'e göç edenlerin, ilk kuşaktan günümüze misafir işçilikten diasporaya uzanan süreçte sosyal, ekonomik, kültürel, sanatsal ve siyasal alanlarda geçirdikleri dönüşümleri bütüncül bir bakışla ele alarak, İsveç'teki Türk diasporasının 60 yıllık tecrübesini ortaya koymaktır.

Atlas; akademik makaleler, İsveç'teki Türk diasporasından öne çıkan isimlerle gerçekleştirilen söyleşiler ve arşiv materyallerinden oluşmaktadır. Söyleşiler, Mayıs-Ağustos 2025 tarihleri arasında, aynı zamanda kitabın editörü olan M. Mustafa İyi tarafın-

dan yapılmıştır. Bu kapsamda, farklı alanlarda faaliyet gösteren İsveç Türk toplumu mensuplarından 33 kişi ile görüşülmüştür. Bu görüşme dökümleri daha sonra kitabın editörü tarafından metin hâline getirilmiştir. Bunun yanı sıra, 10 farklı akademisyen kendi uzmanlık alanlarına ilişkin makaleler kaleme almıştır. Ayrıca hakem değerlendirmesi ve incelemelerden geçen yazıların içeriklerinden YTB ve editör sorumlu değildir. Böylelikle bu Atlas, İsveç ile Türkiye arasındaki göç hareketlerinin 60 yıllık hikâyesini, kuşaklar arası dönüşümleri, kültürel bağları, karşılaşılan zorlukları ve birlikte inşa edilen yeni yaşam biçimlerini kapsayan bir toplumsal bellek kaydı niteliğindedir. Göçün ilk günlerinden bugüne uzanan bu yolculukta hem bireysel tanıklıklar hem de toplumsal dönüşümler, okuyucunun dikkatine sunulmaktadır.

Birinci bölümde *M. Mustafa İyi,* "Misafir İşçiden Diasporaya: Yeni Kuşaklar, Dönüşümler ve Gündemler" başlıklı makalesinde, 1960'lı yıllardaki "misafir işçilik" döneminden başlayarak bugün İsveç toplumunun ayrılmaz bir parçası hâline gelen Türk topluluğuna uzanan süreci kapsamlı bir biçimde ele almaktadır. Bu makaleyi, İsveç'te doğup yetişmiş üçüncü ve dördüncü kuşak temsilcileriyle gerçekleştirilen söyleşiler takip etmektedir. Genç kuşakların anlatımları, göçün nesiller boyunca şekillendirdiği kimliklerin çok katmanlı doğasını gözler önüne sermektedir. İkinci bölümde *Evren Küçük,* "Türkiye-İsveç Ortak Tarihi" başlıklı makalesinde iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihsel arka planını ayrıntılı olarak aktarmaktadır. İki ülke arasında 9. yüzyıla uzanan bu tarihsel temaslar, 1960'lı yıllarda yeni bir boyut kazanmış ve günümüze dek süregelmiştir.

Üçüncü bölümde *Aslıhan Kuşçuoğlu,* "İsveç'in Bir Parçası Olmak: İşçi Mescitlerinden Diaspora Camilerine" başlıklı çalışmasıyla, Türk toplumunun dinî mekânlarının zaman içindeki dönüşümünü ele almaktadır. Küçük işçi mescitlerinden diaspora camilerine uzanan bu süreci hem akademik perspektiften hem de alandaki aktörlerin anlatımlarıyla ortaya koymaktadır. Bu makaleyi, İsveç Din Müşaviri ile Stokholm ve Göteborg'daki cami yöneticileriyle yapılan söyleşiler izlemektedir. Dördüncü bölümde *Erva Uçak,* "İsveç'te Türklerin Kurduğu Sivil Toplum Kuruluşları: Geçmiş, Günümüz ve Gelecek" başlıklı makalesinde, derneklerin ve örgütlenme kültürünün geçmişten bugüne üstlendiği roller ile günümüzdeki işlevlerini ve geleceğe yönelik hedeflerini ele almaktadır. Bu bölüm, sivil toplum alanında önemli deneyimlere sahip kişilerle yapılan söyleşilerle desteklenmektedir. Beşinci bölümde, İsveç'teki Türk toplumu ile diğer göçmen topluluklar arasındaki dayanışma pratikleri, Azerbaycan ve Süryani topluluklarından temsilcilerle gerçekleştirilen söyleşiler üzerinden aktarılmaktadır.

Altıncı bölümde *Berrak Pınar Uluer,* "İsveç'te Eğitim ve Çok Dillilik: Bir Miras Dil Olarak Türkçe" başlıklı makalesinde, dilin kimlik inşası ve kuşaklar arası bağların korunmasındaki yaşamsal rolünü, eğitim politikaları ve uygulamaları çerçevesinde tartışmaktadır. Bölüm, İsveç Eğitim Müşaviri'nin mevcut durumu değerlendiren söyleşisi

ile zenginleştirilmektedir. Yedinci bölümde, *Ahmet Vedat Koçal,* "İsveç'te Yaşayan Türk Diasporasının Siyasal Düşünce ve Davranış Eğilimleri" başlıklı çalışmasında Türk toplumunun siyasetle kurduğu ilişkileri, seçimlere katılım biçimlerini ve demokratik temsildeki konumunu incelemektedir. Bu bölüm, yerel ve ulusal düzeyde siyaset yapan iki isimle gerçekleştirilen söyleşilerle desteklenmektedir. Sekizinci bölümde *Hanifenur Yaman,* "İsveç'te İslam Düşmanlığı" başlıklı çalışması ile İsveç Türk toplumunun karşı karşıya kaldığı ön yargı ve ayrımcılık biçimlerini, özellikle İslam düşmanlığı çerçevesinde yaşanmış örnekler üzerinden ele almaktadır.

Dokuzuncu bölümde; Kültür, Sanat ve Spor teması altında diasporanın sahneye, sahaya ve sergi salonlarına yansıyan yaratıcı ve dinamik yönünü ele almaktadır. Bu bölümde, İsveç Türk toplumunun kültürel üretimleri ve sanatsal faaliyetleri ile spordaki varlığı, farklı alanlardan yapılan söyleşilerle kişilerin tecrübeleriyle ortaya konmaktadır. Onuncu bölüm, Girişimcilik, Medya ve Mutfak teması altında, Türk toplumunun İsveç ekonomisine, iletişim alanına ve mutfak kültürüne yaptığı katkılar, girişimcilik öyküleri eşliğinde sunulmaktadır.

On birinci bölümde *Harun Ceylan,* "İsveç'te Sağlık ve Türk Toplumu" başlıklı çalışmasında, Türk toplumunun İsveç sağlık sistemi ile ilişkilerini, yaşlanan nüfusun sağlık ihtiyaçlarını ve bakım süreçlerini kapsamlı biçimde incelemektedir. Bu makaleyi, İsveç sağlık sisteminde görev yapan bir yönetici, aynı zamanda psikolog olan bir uzman ve uzun süredir İsveç'te görev yapan bir doktor ile gerçekleştirilen söyleşi tamamlamaktadır. On ikinci bölümde *Sedanur Bayraktar,* "Mekânsal ve Kültürel Aidiyetin Son Eşiği: İsveç'te Yaşayan Türk Diasporasının Defin Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme" başlıklı makalesinde, diaspora üyelerinin vefat sonrası defin tercihlerine ilişkin kültürel, dinî ve duygusal boyutları ele almaktadır. Bu süreci yakından bilen bir isimle yapılan söyleşi, konunun pratikteki yansımalarını aktarmaktadır. On üçüncü bölümde *Göksel Göker,* "İsveçli Türklerde Ana Vatan Algısı ve Gelecek Perspektifi" başlıklı çalışmasında hem köken ülke hem de mesken ülke bağlamında genç kuşakların aidiyetlerini, beklentilerini ve hedeflerini incelemektedir. Bu makale, genç kuşaklarla yapılan çeşitli söyleşilerle zenginleştirilmiştir. Kitabın sonunda yer alan zaman çizelgesi bölümü, İsveç'teki Türk toplumunun sadece 60 yıllık serüvenini değil geçmişten günümüze değin İsveç ve Türkiye'nin ilişkilerini yıl yıl takip etme imkânı sunmakta; böylece hem araştırmacılar hem de gelecek kuşaklar için kalıcı bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

YTB'nin öncülüğünde hayata geçirilen bu Atlas çalışmasıyla İsveç'teki göç hikâyesinin yalnızca geçmişini değil, bugününü ve geleceğini de kapsayan kapsamlı bir toplumsal hafıza kaydı oluşturmayı amaçladık. Böylesine kapsamlı bir çalışmanın, elbette yalnızca şahsi katkılarımla hayata geçmesi mümkün değildi. Öncelikle, projenin sahibi olan YTB'ye, değerli Başkanına ve kurumun kıymetli yöneticilerine teşekkürlerimi su-

narım. Çalışma sürecinde desteklerini esirgemeyen YTB IV. Bölge Koordinatörü Sayın İsmail Yıldız Bey'e şükranlarımı ifade ederim. En derin teşekkürlerim ise, projenin her aşamasında bizzat yer alan, Atlas çalışmasının âdeta refiki olan, ismi kitapta geçmese de bu çalışmanın ortağı olan YTB Uzmanı Sayın Zeynep Yaman'a yöneliktir.

Akademik bilgi birikimleriyle Atlas'a katkı sağlayan değerli hocalarımıza, bölüm yazıları ve emekleri için minnettarım. Ayrıca çalışmaların değerlendirilmesinde görev alan, başta hakem hocalarımız olmak üzere, redaksiyon sürecine katkı sunan Bahar Cebe ve Esra Tülüce'ye de teşekkür ederim. Onların titiz okumaları ve yapıcı geri bildirimleri, çalışmanın niteliğini önemli ölçüde artırmıştır. Son olarak, İsveç'teki Türk toplumu içerisinde katılımcılara ulaşma noktasında yardımcı olan tüm kişilere teşekkürlerimi sunarım.

En nihayetinde Atlas'ın gerçekleştirilmesinde başat role sahip olan, kıymetli vakitlerini ayırarak yaşanmışlıkları ve tecrübeleriyle bu çalışmanın hayata geçirilmesinde en büyük katkıyı sağlayan, bizlerle söyleşi yapmayı kabul eden İsveç Türk toplumundaki kişilere teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmanın öznesi onlardır...

60 yıl önce başlayan bu yolculuk, bugün hâlâ devam ediyor. Bavullar değişti, yollar değişti ama umut aynı kaldı. Bu sayfalar, o umudu gelecek kuşaklara taşımak için yazıldı. Bu, bitmeyen bir yolculuğun yalnızca ilk 60 yılı...

M. Mustafa İyi

20.08.2025/Stokholm

1. BÖLÜM

1960'ların başında, gazete sayfalarına düşen küçük bir haber, binlerce insanın kaderini değiştirdi: "Dişi çürük olan işçiler Almanya'ya gidemiyor." Oysa hayaller, yalnızca Almanya ile sınırlı değildi. Farklı yönlere uzanan yollar, Türkiye'nin köylerinden çıkan işçileri başka ülkelere, başka hayatlara taşıyordu. Bu rotaların vardığı limanlardan biri de İsveç'ti. Böylece, misafirlik niyetiyle başlayan yolculuk, kalıcı bir topluluğun ilk adımlarına dönüştü.

MİSAFİR İŞÇİLİKTEN DİASPORAYA

MİSAFİR İŞÇİDEN DİASPORAYA: YENİ KUŞAKLAR, DÖNÜŞÜMLER VE GÜNDEMLER

M. Mustafa İyi

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Batuhan

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Sümeyye

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Ayşe

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Doğukan

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Esra

MİSAFİR İŞÇİDEN DİASPORAYA: YENİ KUŞAKLAR, DÖNÜŞÜMLER VE GÜNDEMLER

M. MUSTAFA İYİ*

Giriş

Türkiye-İsveç ilişkileri, Orta Çağ'daki ticari ve askerî temaslardan 16. yüzyıldaki ilk resmî diplomatik yazışmalara kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. 1587'de İsveç Kralı III. Johan'ın Sultan III. Murad'a gönderdiği mektupla başlayan resmî ilişkiler, 17. yüzyılda karşılıklı elçilik misyonları ve özellikle 1709-1714 arasında Osmanlı'ya sığınan İsveç Kralı XII. Karl'ın (Demirbaş Şarl) ikameti ile derinleşmiştir (Küçük, 2023). 18. yüzyılda ticaret ve savunma anlaşmaları (1737 ve 1739) imzalanmış, 19. yüzyıl sonlarında karşılıklı kraliyet ziyaretleri ve askerî-teknik iş birlikleri dikkat çekmiştir. Cumhuriyet döneminde 1924 Dostluk Anlaşması ve 1928 Ticaret Anlaşması'yla ekonomik iş birliği güçlenmiş, İsveç sermayesi demir yolu projeleri ve sanayi yatırımlarında öne çıkmıştır (Küçük, 2021; Cevrioğlu, 2022).

2025 yılı, Türkiye'den İsveç'e gerçekleşen göçün 60. yılına işaret etmektedir. 10 Mart 1967 tarihinde Stokholm'de imzalanan anlaşma ile resmî bir hâl alan bu süreç, yalnızca iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğini kurumsallaştırmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve insani boyutlarıyla günümüze dek uzanan çok katmanlı bir göç hikâyesinin başlangıcını oluşturmuştur. Anlaşma sayesinde İsveç'e yönelen Türk işçileri, başta Konya'nın Kulu ilçesi olmak üzere, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden zincirleme göç hareketlerine öncülük etmiş; zamanla işçiliğin ötesine geçerek yerleşik, örgütlü ve çok kuşaklı bir topluluk meydana getirmiştir. Bu 60 yıllık süreç, göçmenliğin geçici bir statü olmaktan çıkıp kuşaktan kuşağa aktarılan bir yaşam gerçekliğine dönüştüğü; kimliğin, aidiyetin ve kültürel sürekliliğin yeniden üretildiği bir tarihe tanıklık etmektedir. Bugün, üçüncü ve dördüncü kuşak Türk kökenli İsveçlilerin dene-

* Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, mmiyi@aybu.edu.tr

yimleri, bu tarihsel göç sürecinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve kimliksel bir miras bıraktığını açıkça ortaya koymaktadır.

Bu yazı, Türkiye'den İsveç'e gerçekleşen göç hareketine odaklanmakta ve 1970'li yıllarda kalıcı bir nitelik kazanan İsveç Türk toplumunun ortaya çıkış sürecini ve bu topluluğun sivil toplumdan girişimciliğe, sanattan spora uzanan geniş bir yelpazedeki deneyimlerini ele almaktadır. "Zincirleme Göçten Aile Birleşimine" başlığı altında göçün yapısını ve ailelerin yeniden bir araya geliş süreci incelenirken; "İsveç'in Bir Parçası Olmak: Örgütlenmeden Girişimciliğe" bölümünde bu toplumun İsveç'e uyum sağlama, örgütlenme ve ekonomik alanda kendine yer edinme çabalarına yer verilecektir. "Yeni Kuşaklar, Yeni Gündemler: Genç Kuşaklar" başlığı altında sonraki nesillerin kimlik, aidiyet ve gelecek tahayyülleri üzerinde durulacaktır. Son olarak, "Sonuç Yerine: Gelecek" bölümünde topluluğun geleceğine dair öngörüler paylaşılacaktır. Metin boyunca Atlas çalışması kapsamında söyleşi yapılan İsveç Türk toplumuna mensup farklı bireylerin kişisel anlatılarına yer verilmiştir.[1]

Zincirleme Göçten Aile Birleşimine

İşgücü Anlaşması öncesinde de İsveç'te eğitim, staj veya ticari amaçlarla yerleşmiş Türkler bulunmaktadır. Bunlar arasında en bilinen örneklerden biri, antika ve halı ticaretiyle uğraşan Kayserili Arhan ailesidir. Ailenin ilk kuşak temsilcilerinden Hacı Mustafa Bey, önceleri İstanbul Kapalıçarşı'da halı üzerine faaliyet gösteren bir dükkâna sahiptir. Avusturya'da eğitim alan oğlu Akif Arhan ise 1928'de ticari amaçla Malmö'ye geldiğinde, burada halı ticaretinin yapılabileceğini öngörmüş; bu tespitin ardından, 1932 yılında ailesiyle birlikte İsveç'e göç ederek ülkeye yerleşen ilk Türk ailelerinden biri olmuştur (Baloğlu, 2021).

Akif Bey'in üç oğlu, aile mesleğini İsveç'teki ikinci kuşak olarak farklı şehirlerde sürdürmüştür. Şerafettin Bey Göteborg'da, Sabahattin Bey Stokholm'de, Mustafa Bey ise Malmö'de halı ticareti yapmıştır. Arhan ailesi, yalnızca ticari alanda değil, diplomatik alanda da önemli roller üstlenmiş; günümüzde Türkiye'nin Stokholm Büyükelçiliği olarak kullanılan binanın satın alınmasında katkı sağlamış ve uzun yıllar Göteborg ile Malmö'de fahri konsolosluk görevlerini yürütmüştür (Baloğlu, 2021: 9). İsveç'in en eski halı şirketi olma ünvanını taşıyan ve 85 yıllık bir geçmişe sahip Arhan Halı'nın Stokholm mağazası 2010'da, Malmö mağazası ise 2012'de kapanmıştır (Yıldız, 2016). Bugün "Arhan Şark Halıları" markası, beşinci kuşaktan Ali Arhan tarafından yalnızca Göteborg'daki üç katlı mağazada satışa sunulmaya devam etmektedir.

Arhan ailesinin yanı sıra, İsveç'te işgücü anlaşması öncesinde eğitim ve staj amacıyla bulunan Türkler de mevcuttur. Bu isimlerden biri, Galatasaray Lisesi mezunu Rasim Örsan'dır. İstanbul Teknik Üniversitesindeki öğrenimi sırasında, İsveçli bir pro-

[1] Atlas çalışmasına özel olarak Mayıs 2025 - Ağustos 2025 arasında M. Mustafa İyi tarafından yapılan söyleşiler kitap boyunca ilgili bölümlerin altında tam hâliyle yer almaktadır.

fesörün desteğiyle 1948 yılında uçakla Stokholm'deki Teknik Üniversiteye gelmiş, burada mühendislik eğitimini tamamladıktan sonra meslek hayatına İsveç'te devam etmiştir (Mengüç, 1992: 9). Benzer bir şekilde, Semiha Hanım da tıp eğitimi için gittiği Münih'te eşiyle tanışmış ve 1960 yılında İsveç'e yerleşmiştir (Mengüç, 1992: 10). Sayılanlar dışında sayıca az olsa da işgücü anlaşmasından önce eğitim veya staj kapsamında İsveç'e gelip yerleşmiş Türkler vardır.

1950'lerin ikinci yarısından itibaren, Türkiye'de yurt dışına yönelik işgücü anlaşmalarına dair bilgiler, kent merkezlerinden köy kahvelerine kadar ülkenin dört bir yanında yankı bulmaya başlamıştır. 1960'ların yerel ve ulusal basını incelendiğinde, henüz Almanya ile dahi işgücü anlaşması imzalanmamışken Avrupa'ya yönelik işçi göçü akımlarının haberleştirildiği görülmektedir (İyi & Ulukan, 2025). İsveç özelinde ise 1960'ların başında, henüz resmî anlaşma öncesinde başlayan ve yıllar boyu sürecek olan özellikle Gaziantep, Bolu ve Konya'dan önemli işçi göçleri yaşanmıştır.

Bolu'dan İsveç'e kitlesel göçün öncülerinden biri, Tahsin Erkan'dır. 1960'ta çalışma izni alarak Almanya'ya giden Tahsin Erkan, burada yaşadığı bir tartışma sonucu sınır dışı edilmiştir (Özay, 2021: 31). Bu olayın ardından Bolu'ya geri dönmeyi gururuna yediremeyen Tahsin Bey, bir arkadaşının aracılığıyla aynı yıl Stokholm'e gitmiş ve bir lokantanın mutfağında çalışmaya başlamıştır (Özay, 2021: 33). Tahsin Bey'in mektuplaşmaları sayesinde, ekonomik sıkıntılar yaşayan Erhan Özay'ın babası da 1964'te Stokholm'e çalışmaya gelmiştir. Bolulu bu iki hemşehrinin Stokholm'den Bolu'ya siyah bir Chevrolet ile dönüşleri, kısa sürede edindikleri maddi imkânlar nedeniyle çevrelerinde büyük ilgi uyandırmış, hatta dönüş yolunda arabanın arka üç koltuğu, akraba ve arkadaşlarla tamamen dolmuştur (Özay, 2021: 41). Yine Özay, anılarında 1966 yılında annesinin de babasının yanına İsveç'e göç ettiğine değinir. Bu öncü grubun attığı adımlar, Bolu'dan İsveç'e doğru zincirleme göçün ilk halkalarını oluşturarak, Stokholm'de zamanla hatırı sayılır bir Bolulu nüfusunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

İsveç'e yönelik zincirleme göçün bir diğer önemli örneği, Konya'nın Kulu ilçesinden gerçekleşmiştir. Öyle ki İsveç'teki Türk toplumu üzerine yapılacak her araştırmada Kulu'ya temas etmek âdeta bir zorunluluktur. Nitekim Kulu Belediye Başkanı'nın ifadesine göre, bugün Kulu'da yaşayan yaklaşık 50 bin Kululuya karşılık, İsveç'te 60 bin Kululu bulunmaktadır.[2] Bu yoğunluğun oluşmasında, tıpkı Bolu örneğinde olduğu gibi zincirleme göçün ilk halkalarını oluşturan öncü kişilerin payı büyüktür. Üstelik Kulu'dan gerçekleşen göç dalgası ile Stokholm-Kulu arasında başta belediyeler olmak üzere çeşitli iş birlikleri kurulmuş, hatta o dönemlerde huzurevi projesi gündeme gelmiştir. Kulu ve Ömerhanlı arasına yapılan huzurevi daha sonra Selçuk Üniversitesine verilerek yüksekokula dönüştürülmüştür. Ancak, mevcut belediye başkanının İsveç'te kamu ve sivil otoritelerin desteğiyle hem İsveç'te yaş-

[2] Bu veriler, 22 Mayıs 2025 tarihinde Kulu Belediyesinde gerçekleştirilen görüşmede, Belediye Başkanı Abdurrahim Sertdemir'in ifadelerine dayanmaktadır.

lanan Kululuların hem de Kulu'daki yerel vatandaşların faydalanacağı bir huzurevi projesinin olduğu ve bu gündemi sürdürdüğü yapılan görüşmede fark edilmiştir.

Kululuların İsveç'e göç hikâyesi, Ankara'da kuaför dükkânı işleten Ahmet Ergin Day'ın, dükkânını satarak hem gezmek hem de çalışmak amacıyla 1960'ta Almanya'ya gitmesi ve burada aldığı "İsveç'in daha güzel bir yer olduğu" yönündeki duyumlar üzerine 17 Temmuz 1962'de Stokholm'e yerleşmesiyle başlamıştır (Baloğlu, 2021: 12-13). Ahmet Ergin Day, Ankara Kızılay'da gözlükçülük yapan Abdullah Arıkan ile birlikte, İsveç'e gelmek isteyen işçileri belirli bir ücret karşılığında organize etmiştir. Arıkan, Ankara'dan işçileri gönderirken Day, İsveç'te onları karşılayarak iş bulmalarına aracılık etmiştir.

1965 yılında Kulu'dan Stokholm'a giden ilk beş kişilik grup içinde yer alan Tahsin İzgi, anılarında Almanya'ya gitmek istediğini ancak sağlık muayenesinde gözünde çıkan bir sorun nedeniyle kabul edilmediğini, ardından gözlükçü Abdullah Arıkan'ın İsveç'e işçi götürdüğünü duyduğunu anlatmaktadır (Baloğlu, 2021: 40). Bu bilgi üzerine, akrabaları ve arkadaşları Battal Yeşil, Ali Rıza Erdiş, Ömerhanlılı Mehmet Bulduk ve İdris Bulduk ile birlikte İsveç'e gitmiştir. Kısa sürede çalışmaya başlayıp para kazanan bu beş Kululu, memleketlerine gönderdikleri ilk mektuplarında yer alan "Acele İsveç'e gelin, burada iş çok, yemek de bedava." (Baloğlu, 2021: 43) cümlesiyle, zincirleme göçün Kulu ayağındaki ilk halkaları oluşturmuştur.

Türkiye'den Avrupa'ya gerçekleşen göçler incelendiğinde, zincirleme göç olgusunun oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Nitekim Belçika'daki Emirdağlılar, Avusturya'daki Yozgatlılar ve Samsunlular bu duruma verilebilecek örneklerdendir. Ancak hiçbir Avrupa ülkesinde, İsveç'teki kadar yoğun ve belirgin bir zincirleme göç eğilimi gözlemlenmemektedir. Bu yoğunlukta göç ağlarının etkisinin yanı sıra, özellikle 1960'lı yıllarda İsveç'in göçmenlere sunduğu kolaylıkların önemli bir rolü bulunmaktadır. Söz konusu dönemde İsveç'e gelen bir göçmen, diğer Avrupa ülkelerinde karşılaşılan uzun ve karmaşık bürokratik süreçlerin aksine, çok kısa sürede oturum ve çalışma izni alabilmiştir. Kulu'dan gerçekleşen zincirleme göçün bir diğer belirleyici unsuru ise memlekete dönen ilk göçmenlerin elde ettikleri ekonomik imkânların çevrelerinde yarattığı etkidir.

1960'ların başındaki Kulu'daki göç hareketlerine bakıldığında ilçeye en yakın şehirler olan Ankara veya Konya merkezine dahi ciddi bir göç hareketliliğinin yaşanmadığı aktarılmaktadır (Sönmez, 2020: 102). Ancak zamanla, İsveç'te çalışanların elde ettikleri maddi olanaklar, küçük bir yerleşim yeri olan Kulu'nun neredeyse tüm köylerinde hissedilir hâle gelmiştir. Bu durum öyle bir noktaya ulaşmıştır ki dönemin birçok gencinin anlatılarında ortaokul veya lise sonrasında akademik bir gelecek planlamak yerine, İsveç'e gitmek temel hedef hâline gelmiştir. O yıllarda Kulu'daki öğretmenlere, öğrencilerin neden yeterince ders çalışmadığı sorulduğunda sıkça şu yanıt alınmıştır: "Öğrencinin kafasında hep İsveç'e gitmek var. Nasıl olsa Avrupa'ya gideceğim; babam götürecek, kardeşim götürecek ya da evlenip gideceğim..." (Baloğlu, 2021; Kaya, 2001; Köksal, 1986; Sönmez,

2020). Benzer bir durum, günümüzde İsveç'te gazetecilik yapan Atila Altuntaş'ın kişisel hikâyesinde de görülmektedir. 1998 yılında İsveç'e göç eden Altuntaş, bu deneyimini şu sözlerle aktarmaktadır:

> *"Ben 1998'de geldim İsveç'e ama gönlüm çok daha öncesinden bu topraklara bağlanmıştı. Çocukluğum Kulu'da geçti. O yıllarda, yaz tatillerinde memlekete dönen gurbetçilerin arabaları gözümüzde birer rüya gibiydi. Üzerlerindeki markalı kıyafetleri, cüzdanlarından saçılan paraları ve hayatlarının ışıltısını izlerken biz gençler, içimizde büyüyen bir özlemle gurbetçilere bakardık. 'On tane üniversite bitirsen, yine de İsveç'teki hayatı yaşayamazsın.' derdi bir yakınımız. İsveç bizim için sadece bir ülke değil, bir hayalin adıydı."*

Bu anlamda ilk göç edenler ekonomik kaygılarla göç etse de zamanla Kulu özelinde göçü yönlendiren sembolik sermaye de etkili olmuştur. Örneğin Kulu'da dönemin belediye başkanının oğlu olan ve nispeten daha iyi bir ekonomik ortamda yetişen Taner Yıldız da 1981 yılında evlilik yoluyla İsveç'e göç etmiştir (Tural, 2023). Köksal'a (1986: 129) göre İsveç'in göç politikasındaki değişiklikle birlikte 1973'ten sonra İsveç'e göç edenlerin Türkiye'deki ekonomik koşulardan çok "daha iyi yaşama olanağına kavuşma" motivasyonuyla göç ettiğini belirtmiştir.

1960'larda İsveç'te yaşayan Türklerin sayısı yalnızca 168 iken, bu rakam 1970'te 4 binin üzerine çıkmış, 1977 yılına gelindiğinde ise 13 bini aşmıştır (Statistka Centralbyrån, 1978). Bu artışta, özellikle 1970'lerden itibaren aile birleşimi yoluyla eş ve çocukların İsveç'e gelmesinin önemli payı vardır. Bu bağlamda, Kululu Abdullah Yücel, 1969 yılında ailesini Kulu'dan İsveç'e getiren ilk kişi olarak bilinmektedir (Sönmez, 2015: 34). Yücel, bu kararını arkadaşlarıyla paylaştığında ciddi tepkilerle karşılaşmış olup oğlu, bu tepkileri şu şekilde aktarmaktadır: "Baban herhâlde kafayı yemiş ki anneni ve bacını da buraya getirecekmiş. Konuş onunla, bu ülkede namus kavramı yok. Sakın millete kötü örnek olmasın." (Sönmez, 2015: 96). Tüm bu itirazlara rağmen Abdullah Yücel, ailesini İsveç'e getirmiş ve bu adım, ülkede yalnız yaşayan birçok Kululu için de örnek teşkil etmiştir. Böylece, 1960'larda başlayıp 1968'lere kadar mektupla davet usulüne dayanan İsveç'e göç hareketi, 1970'lerden itibaren aile birleşimi ile yeni bir evreye girmiştir. Bu süreci ise 1970 ve 1980'lerde, Türkiye'deki sosyal, siyasi ve politik gelişmelerin tetiklediği iltica göçleri izlemiştir.

Ailelerin de göç sürecine katılmasıyla birlikte, İsveç'teki Kululuların nüfusu zamanla artmış ve birbirine yakın bölgelerde yoğunlaşmaya başlamıştır. Nitekim 1979'da İsveç'e gelen Ali Bey, bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: "Hısım akrabalar hep burada. Çocukluk arkadaşlarım da hep geldi. Hiç Kulu hasreti çekmiyorum." (Tural, 2023: 47). Bu tablo, bir yandan Kulu'dan gerçekleşen zincirleme göçün doğal bir sonucu, diğer yandan ise 1960-1970 yılları arasında tüm ülke çapında uygulanan "İsveç'te On Yılda Bir Milyon Konut" kampanyasının etkisidir. Söz konusu kampanya, konut ihtiyacını karşılamanın yanı sıra düşük gelir gruplarına yönelik kiralık konut üretimini artır-

mayı hedeflemiştir (Köksal, 1986: 83). Bu kapsamda Stokholm'ün henüz yapılaşmamış çevre bölgelerinde ve yakın kırsal yerleşim alanlarında 250 bin konut inşa edilmiştir (Köksal, 1986: 83). Böylelikle Türk toplumunun %80'i o dönemlerde Botkyrka, Stokholm ve Södertalje'de yoğunlaşmıştır (Statiska Centralbyran, 1982). Bu gelişme, Türk toplumunun bir arada yaşamasına olanak tanırken diğer yandan toplumu hem ekonomik sınıflar hem de yerliler ve göçmenler ekseninde mekânsal olarak ayrıştırmıştır (Lundberg, 1991).

İsveç'in Bir Parçası Olmak: Örgütlenmeden Girişimciliğe

Diasporalar üzerine yapılan kuramsal tanımlar değerlendirildiğinde, beş temel ortak özellik öne çıkmaktadır: mesken ülkede ayırt edici özelliklere sahip olma olan özgünlük, sembolik ya da fiziksel düzeyde ana vatana *yönelim*, ortak hafızayı *muhafaza etme*, grup bilinci içinde *örgütlenme* ve topluluğu ayakta tutacak *elit bir kesime* sahip olma. Özgünlük, diasporanın yerleştiği ülkede fiziksel, kültürel veya mekânsal olarak farklılaşması ve kendi kimliğini görünür kılmasıdır. Yönelim, geri dönüş mitinin ötesinde ana vatanla ekonomik, kültürel, sembolik bağlar kurmayı; evlilik, yatırım, medya takibi ya da defin tercihleri gibi pratiklerde ana vatan etkisinin sürmesini kapsamaktadır. Muhafaza; din, dil ve kültür gibi değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve bu sayede topluluğun mesken ülkede "evinde" hissedebilmesidir. Örgütlenme, hemşehri derneklerinden dinî, kültürel, ekonomik sivil toplum kuruluşlarına uzanan kurumsal yapılarla topluluğun birlikteliğini somutlaştırır ve kimliğin korunmasını sağlar. Katılım ise bu yapıları yönlendiren, topluluğun sosyal, kültürel ve siyasal hayata dahil olmasını sağlayan elit veya lider kadroların varlığıyla ilgilidir. Bu beş özellik bir araya geldiğinde diaspora hem köken ülkeyle bağlarını sürdüren hem de mesken ülkenin sosyal dokusunda kalıcı bir varlık oluşturan, kendi özgün kimliğini besleyen bir topluluk hâline gelmektedir.

Diasporaların muhafaza özelliği, ortak hafızayı ve kimliği koruma çabasında kendini gösterir. Türk diasporasında bu muhafaza, kültür ve dinî kimlik etrafında şekillenmiştir. İlk kuşak işçiler, başlangıçta geri dönüş düşüncesi taşısa da aile birleşimi ve yeni nesillerin yetişmesiyle birlikte dinî ve kültürel kimliğin korunması öncelikli gündem hâline gelmiştir. Bu süreçte, cuma ve bayram namazları gibi toplu ibadetler vesilesiyle bir araya gelmeler, örgütlenmenin ilk nüvelerini oluşturmuştur. İlk yıllarda fabrika köşelerinde, yurtlarda veya kiralanan depo, dükkân ve eski fabrikalarda oluşturulan mescitler, zamanla kurumsal camilere dönüşmüş hem ibadet yeri hem de sosyal dayanışma mekânı işlevi kazanmıştır. Örneğin İsveç'te Türk toplumu göçün ilk yıllarında Arhan ailesinin yardımıyla temin edilen halılarla muhtelif yerlerde bayram namazları kılmıştır (Baloğlu, 2021). 1970'ler ve 1980'lerde camiler, yalnızca dinî ibadetlerin değil, helal gıda temini, defin işlemleri, din eğitimi, dil kursları ve toplumsal dayanışma gibi alanlarda da merkezî rol üstlenmiştir.

Örgütlenmenin bu ilk nüveleri, aslında bireylerin bir araya gelme ihtiyacının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, İsveç'teki ilk Bolulu ailelerden birinin çocuğu olan Erhan Özay, anılarında Bolulu ailelerin her cumartesi saat 11.00'de büyük Åhléns mağazasının kafeteryasında bir araya geldiklerini, burada memleketten söz ettiklerini, dertleştiklerini ve saat 14.00 olduğunda herkesin dağıldığını aktarmaktadır (Özay, 2021). Ayrıca, her pazar günü düzenli olarak Bolulu bir ailenin evinde toplanıldığını ve bu buluşmaların bir tür stres atma, sıkıntı ve sorunları paylaşma ortamı işlevi gördüğünü belirtmektedir (Baloğlu, 2023: 167). Zamanla bu buluşmalar, daha kurumsal bir yapıya evrilerek bir aile derneğine dönüşmüştür.

Örgütlenmenin bir diğer nedeni ise sayıca artan Türk toplumunun karşılaştığı ve bireysel çabalarla aşılması güç olan çeşitli sorunlardır. Bu bağlamda, İsveç'te yaşanan en büyük meselelerden biri, bir kişinin vefatı durumunda ortaya çıkan cenaze işlemleri olmuştur. İlk yıllarda, gerekli imkânların bulunmaması nedeniyle vefat eden bazı işçiler Stokholm'de defnedilmek zorunda kalmıştır. Örneğin, 1981 yılında meydana gelen bir trafik kazasında yaşamını yitiren Bolulu bir ailenin durumu, Bolular Derneği'nin kuruluşunda etkili olmuştur (Baloğlu, 2023: 175). Bu nedenle derneklerin ilk gündem maddelerinden biri cenaze fonunun oluşturulması olmuştur.

İsveç'in göçmen politikası, birçok Batı Avrupa ülkesinden farklı olarak "misafir işçi" yaklaşımına değil, kalıcı göçmen anlayışına dayanmaktadır (Köksal, 1986: 63). Bu politikanın bir yansıması olarak, İsveç Göçmen Dairesi (Statens Invandraverk) 1976 yılında Fince, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Yunanca ve Türkçe dâhil olmak üzere 14 farklı dilde hazırlanmış "Göçmenler için Bilgiler" başlıklı broşür serisini yayımlamıştır. Söz konusu broşürlerde, göçmenlerin tüketim, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, eğitim, vergi, trafik ve konut gibi çeşitli alanlarda sahip oldukları hak ve özgürlükler tematik olarak ele alınmıştır. İsveç'in göçmenlere yönelik kalıcı politikalarının bir diğer sonucu ise göçmen kökenli grupların örgütlenmesine ve sendikal faaliyetlere katılmalarına olanak tanıması olmuştur (Ahmed, 2013; Akis & Kalaylıoglu, 2010; Benito, 2005; Erol & Gürsoy, 1988).

1970'lerin başında İsveç'e gelen ilk kuşak yerel dili bilmeyen, yabancı bir sistemin içinde hayatta kalmaya çalışan insanlardan oluşuyordu. Örgütlenme noktasında İsveç'te önemli tecrübelere sahip Mustafa Tümtürk'ün anlattığı gibi o dönemde dernek fikri hem gündelik hayatın pratik sorunlarını çözmek hem de sosyal bir dayanışma ağı kurmak için ortaya çıkmıştır. Form doldurmak, resmî kurumlarla iletişim kurmak, sağlık sigortası gibi konularda dil bilen birkaç kişinin yardımı, kısa sürede örgütlü bir çabaya dönüşmüştür. Bu dernekler, sadece bürokratik birer merkez değil, aynı zamanda kültürel hafızanın, dayanışmanın ve aidiyetin mekânları olmuştur.

Uzun süredir cami derneğinde aktif olan ve günümüzde cami yöneticiliği yapan Ümit Mermer'in aktardıkları ise camilerin bu örgütlenme içinde nasıl merkezî bir rol üstlendiğini göstermektedir. Handen Camii'nin kuruluş hikâyesi, bir ibadethane ih-

tiyacından doğmuş olsa da zamanla sadece bir namaz kılma mekânı değil; iftar sofraları, çocuk eğitimleri, kadın kolları, gençlik buluşmaları gibi çok yönlü faaliyetlerle toplumsal bir merkez hâline gelmiştir. Burada görülen en önemli unsur, cemaatin tamamen kendi imkânlarıyla bu yapıları inşa etmesi ve yaşatmasıdır. Ancak Mermer'in de vurguladığı gibi bugün camiler ve dernekler imam temini, alan yetersizliği ve artan İslamofobi gibi ciddi sorunlarla karşı karşıyadır.

Genç kuşaktan olan ve yakın zamanda bir derneğin yönetimini genç arkadaşlarıyla devralan Uğur Ergün'ün tanıklığı ise üçüncü kuşağın örgütlenmeyle ilişkisine odaklanmaktadır. Ergün'e göre, 1973'te kurulan derneklerinin geçmişteki işlevlerini koruyarak yeni kuşağı çekme çabası, bugünkü sivil toplumun en önemli sınavlarından biridir. Teknolojinin, bireyselleşmenin ve kuşaklar arası kopuşun etkisiyle gençlerin geleneksel dernek yapılarından uzaklaşması, yeni yönetimlerin strateji değişikliğini zorunlu kılmıştır. Ergün'ün kadın kollarını yeniden kurması, oyun salonları ve gençlik projeleriyle genç kuşağı hedeflemesi, 23 Nisan gibi ulusal bayramlarda etkinlikler düzenlemesi örgütlenmenin sadece geçmişin tekrarı değil, geleceğin inşası olduğunu göstermektedir.

Üç ismin de fikir birliğinde olduğu nokta, örgütlenmenin İsveç'te Türk toplumu için yalnızca bir sosyal faaliyet değil, var olma mücadelesi olduğu gerçeğidir. Tümtürk'ün altını çizdiği gibi derneklerin ve camilerin zayıflaması, gençlerin sokakta yalnız kalmasına ve farklı yönlere eğilimin artmasına zemin hazırlamaktadır. Ergün'ün hedeflediği üzere gençler yalnızca katılımcı değil, derneklerde karar alıcı ve yön veren aktörler hâline gelmelidir. Bugün İsveç'te Türk örgütlenmesi, geçmişteki güçlü birlik ruhunu kısmen yitirmiş olsa da hâlâ önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelin hayata geçmesi, siyasi ve ideolojik ayrışmaların aşılması, fon ve profesyonel destek imkânlarının arttırılması yerel ve ulusal düzeyde güçlü temsiliyetin sağlanmasıyla mümkündür. Geçmişin hafızasını korurken geleceğin ihtiyaçlarına cevap veren bir örgütlenme modeli hem Türk toplumunun hem de İsveç'teki çokkültürlü yapının ortak kazancı olacaktır.

İsveç'teki Türk toplumunun örgütlenmesinde, kadınların ve 1970 sonrasında Türkiye'den iltica edenlerin yadsınamaz etkisi bulunmaktadır. İsveç'te görev yapan Din Müşaviri ile çeşitli cami ve sivil toplum derneklerinin yöneticileri, kadınların bu derneklerde kilit roller üstlendiğini vurgulamaktadır. Özellikle çocukların derneklere düzenli olarak devam etmelerinin, büyük ölçüde kadınların yoğun çabaları sayesinde mümkün olduğu ifade edilmektedir. Benzer bir durum, İsveç'teki Aleviler üzerine araştırma yapan Şahin'in (2025) bulgularında da görülmektedir. Şahin'e göre Alevi kadınlar, Alevi kimliğinin aktarımı ile ritüel ve faaliyetlerin yürütülmesinde belirleyici bir role sahiptir ve İsveç'teki Alevi hareketini âdeta sırtlamaktadır. Ayrıca, 1970'lerde Türkiye'deki siyasi ve politik ortam nedeniyle İsveç'e göç edenlerin, örgütlenme konusunda sahip oldukları farklı bilinç düzeyi sayesinde, İsveç'te-

ki Türk toplumunun örgütlenmesine özgün bir katkı sundukları söylenebilir (Kuglin, 2021).

İsveç'in göç tarihi, farklı toplulukların hem kendi kimliklerini koruma hem de yeni bir topluma uyum sağlama çabasının ortak sahnesidir. Bu anlamda İsveç'teki Türk toplumunun kurduğu derneklerin yanı sıra 2000'lerin ardından henüz yeni sayılabilecek bir olgu olarak farklı gruplarla Türk toplumu arasında bir dayanışma da mevcuttur. Bakü doğumlu Sevda Dadasheva, 2017'de kurduğu İsveç Azerbaycan Birliği ve hafta sonu okulu ile Azerbaycan ve Türk kültürünü genç kuşaklara aktarmayı hedeflerken, aynı zamanda kültürü, ön yargılara karşı bir köprü olarak görmektedir. Karabağ meselesindeki aktif tavrından, Türk dünyasını kapsayan festival projelerine kadar uzanan çalışmaları, diaspora örgütlenmesinin kültürel diplomasiyle birleşen bir dayanışma modeli sunmaktadır.

1991'de İsveç'e göç eden gazeteci Dikran Ego ise Süryani toplumunun 1967'den itibaren başlayan yerleşme ve örgütlenme sürecini hafızayla dayanışma ekseninde anlatmaktadır. Süryani kurumları, dilin korunması ve kültürel mirasın aktarımı için güçlü bir yapı kurarken o dönemlerde Türk toplumu ile ilişkiler çoğunlukla bireysel düzeyde kalmıştır. Yine de Kur'an yakma eylemlerine karşı Södertälje'de gösterilen ortak duruş gibi örnekler, farklı inanç gruplarının ortak değerler etrafında kenetlenebileceğini göstermektedir. Ego'ya göre gerçek dayanışma, yukarıdan gelen yönlendirmelerden ziyade yaşanan ortak meselelerin içinden doğduğunda anlam kazanmaktadır.

Her iki topluluğun hikâyesi, göçün ilk evrelerinde kendi iç örgütlenmesine öncelik verme, genç kuşaklara kimlik aktarımı ve asimilasyon riskine karşı kültürel üretimi bir direnç alanı olarak görme gibi ortak noktalar taşımaktadır. Farklılık ise örgütlenme biçimlerinde ortaya çıkmaktadır. Dadasheva'nın deneyiminde Türk dünyası ölçeğinde kültürel ağlar öne çıkarken, Ego'nun anlatısında iç dayanışmayı pekiştirmek önceliklidir. Bugün her iki topluluk da üçüncü, dördüncü kuşaklarını yetiştirirken kimliğin korunması, gençlerin aidiyet hissi gibi ortak kaygılar taşımaktadır. Dadasheva'nın "Birlikte yaşamak, birlikte büyümek" ifadesiyle Ego'nun "Bağırmak değil, konuşmak; kopmak değil, bağ kurmak iyileştirir." sözü, bu potansiyel ortak zeminin özlü bir özeti olarak yan yana durmaktadır. İsveç'te çok kültürlü dayanışmanın geleceği, İsveç'teki Türk toplumu ile diğer gruplar arasındaki dayanışmanın kesişme cesaretine bağlıdır.

İsveç'te Türk toplumunun bir diğer örgütlenme modelinde ise spor ve sanat yer almaktadır. Hasan Uludağ, Kulu'dan göç eden bir ailenin çocuğu olarak 1974'te İsveç'e gelmiştir. Küçük yaşta futbola başlayan ve sporu bir araç olarak görüp gençleri hem spora çekmek hem de onlara millî-manevi değerlere kazandırmak amacıyla 1989'da Stokholm'de Konyaspor'u kurmuştur. Yıllardır çocuklara futbol eğitimi verirken disiplin, sorumluluk ve birliktelik aşılamayı hedeflemektedir. Belediyeler ve farklı topluluklarla olumlu ilişkiler kurmasına rağmen güçlü bir A takımı çıkarma ve kurumsal iş birliği konularında eksiklikleri tecrübe etseler de sporun gençleri kötü alışkanlıklardan

uzak tutmak kadar, toplumun farklı kesimlerini yakınlaştırma gücüne de inandığını vurgulamaktadır.

Avrupa'ya çalışmaya giden işçilerin çoğunluğu kısa vadede para kazanıp memlekete geri dönme hayali kurmuştur. Hatta aile birleşimi de bu hayale daha hızlı ulaşabilmek için karı kocanın gece gündüz çalışabilmesi için gerçekleştirilmiştir. İsveç'te ikinci kuşak olan ve annesi babası yoğun olarak çalışan biri "Ben küçüktüm, annem ve babam o kadar yoğun çalışırlardı ki ikisini bir arada çok nadir görürdüm. Babam işten dönerken annem işe giderdi. Beni metro istasyonunun çıkışında değiş tokuş ederlerdi." (Baloğlu, 2023: 49) diyerek çocukluğundan bahsetmiştir. Bu nedenle de ikinci kuşaktan bahsedilirken arada kalmışlık benzetmesi sıkça kullanılmaktadır.

İsveç'te kültür ve sanat alanında önemli isimler arasında yer alan Fikret Çeşmeli ve Erhan Özay, anne ve babaları İsveç'te çalışan ikinci kuşak göçmenlerdir. Her ikisi de ilkokul ve ortaokul dönemlerinde İsveç'e gelmiş ve okul hayatına uyum sağlamakta güçlük çekmiştir. Özellikle ergenlik dönemlerinde yoğun bir yalnızlık duygusu yaşadıklarını, okulda sürekli sorunlarla karşılaştıklarını ve saygınlık kazanmak amacıyla zaman zaman şiddete başvurduklarını ifade etmişlerdir (Çeşmeli, 2021; Özay, 2021). Bununla birlikte, her iki isim de sanatın ışığıyla bu buhranlı süreci geride bırakmış, kimliklerini inşa etmiş ve toplumda saygınlık kazanmıştır. Çeşmeli ve Özay, Türk toplumunun oluşturduğu derneklerin sanatsal faaliyetleri ile tanıştıktan sonra farklı bir hayatları olan birkaç gençten biridir. Örneğin, Çeşmeli, anılarında Fittja şehrinde yer alan bir dernekte tesadüfen karşılaştığı tiyatro çalışmalarının, zamanla vazgeçilmez bir tutkuya dönüştüğünü ve bu süreçte öz güvenlerinin arttığını aktarmaktadır (Çeşmeli, 2021: 60).

İsveç'te Türk toplumunun toplumsal anlamda görünürlüğünü etkileyen bir diğer alan da mutfak ve girişimciliktir. İsveç'in serin rüzgârlarının estiği sokaklarda, bir köşe başında bazen kebap kokusu bazen de pizza kokusu insanları karşılamaktadır. Bu kokular, sadece yemek değil, memleketten gelen, burada yeniden yoğrulan, bazen de bambaşka bir mutfağın içinde kendine yer bulan hikâyeler taşımaktadır. Kulu'dan gelen birçok kişi gibi Yücel Yıldız da ilk işini mutfakta bulmuş ve mutfağı Stokholm'e adım attığında yalnızca bir geçim kapısı olarak gördüğünü belirtmiştir. Ancak kısa sürede yemeğin aynı zamanda bir kültürün, bir tarihin ve bir vizyonun dili olduğunu anlayan Yıldız, İsveçlilere pizzayı sevdirirken, hamburgerde katkısız etin farkını anlatırken, bir yandan da Türk köftesinin İsveç köftesine uzanan ortak tarihini dillendirmiştir. Onun için dönerin yanlış tanıtıldığı bir ülkede, eti, baharatı, sunumu doğru yaparak algıyı değiştirmek, sabırla örülmüş bir yolculuk olmuştur.

Gürsel Kazak'ın mutfak hikâyesi ise bambaşka bir rotadan geçmiştir. 1978'de Malatya'dan Stokholm'e geldiğinde elinde kepçe değil, bulaşık bezi olan Kazak, zamanla pizza, Fransız mutfağı, İsveç köftesi deneyimlerinden Japon ve Kore mutfağına uzanmıştır. Bugün Stokholm'ün en gözde noktalarından birinde, deniz kenarında, İsveç'in ilk

Türk işletmecisi olan Japon restoranını ayakta tutmaktadır. Onun hikâyesinde damak tadı sınır tanımamakta ve "bibimbap" gibi bir Kore yemeğini İsveçlilerin "piti panna"-sına benzeterek müşterinin kalbine giden köprüyü kurmaktadır. Zeki Vural ise mutfağın yanı sıra girişimciliğin en sert virajlarını dönmüş isimlerden biridir. Restoranla başlayan yolculuğu zeytinyağı ticaretine, oradan market zincirlerine, yoğurt üretimine ve toptancılığa uzanmaktadır. Onun hikâyesinde yemek, çoğu zaman ticaretin bir parçası olmakla birlikte asıl mesele, girişimcilik cesaretidir. 1980'lerden bugüne hem mutfağın hem pazarın içinde yoğrulmuş hem kazanmış hem de kaybetmiştir ancak her defasında yeniden başlamıştır. Ona göre en büyük eksiklik, İsveç'teki birinci ve ikinci kuşağın profesyonellikten uzak bir şekilde, "Ben yaparım!" öz güveniyle hareket etmeleridir. Bu durumu örnekleyen kendisi, hukuk eğitimi almış üçüncü kuşak oğlu aracılığıyla şirketinin yönetimini profesyonelleştirdiğini ve bu sayede kurumsal bir yapıya kavuşturduğunu ifade etmektedir.

Üç hikâyenin de ortak noktası, İsveç'te Türk mutfağının yolculuğunun kolay olmadığı gerçeğidir. İlk gelen nesil mutfağı tanıtmak gibi bir niyetten çok karnını doyurmak, para kazanmak peşindeydi. Bu yüzden Türk yemekleri, uzun süre pizza, döner ve ucuz kebapla özdeşleşmiştir. Ancak zamanla yetişen ustalar, eti doğru kesip baharatı yerinde kullanarak ya da Gürsel Kazak gibi farklı mutfaklara yelken açıp kalıcı kalite sunarak bu algıyı değiştirmiştir. İsveç'te bugün hâlâ "gerçek" bir Türk mutfağı restoranı sayısı azdır. Kebapçılar, pizzacılar çoğunlukta; sulu yemekler, tencere lezzetleri ise yok denecek kadar azdır. Yine de Stokholm gibi büyük şehirlerde bulgur pilavından Adana kebaba uzanan tatlar İsveçlilerin ilgisini çekmektedir. Ama bu ilgiyi sürdürebilmek, lezzeti kadar sunumu, mekânın atmosferini, servisin titizliğini de gerektirmektedir.

Güncel durumda, İsveç'te Türk mutfağı girişimciliği iki yöne ayrılmaktadır: Biri geleneksel tatları koruyarak tanıtmak, diğeri ise Japon mutfağında olduğu gibi farklı mutfaklarda varlık göstermektir. Her iki yol da cesaret, vizyon ve profesyonellik gerektirmektedir. Üç girişimcinin de tecrübeleri, bunun sadece iyi yemek yapmakla değil, doğru yönetim, ekip uyumu ve kültürel köprüler kurmakla mümkün olduğunu göstermektedir. Belki de en önemlisi, bu hikâyelerin gelecek kuşaklara bir çağrı işlevi görmesidir. Zeki Vural'ın dediği gibi, "Bizim yaşanmışlıklarımızdan faydalansınlar." Çünkü mutfakta da ticarette de İsveç'te kök salmanın yolu bilgiyi, emeği ve kültürü birlikte yoğurmaktan geçmektedir.

Yeni Kuşaklar ve Gündemler

İsveç'te yaşayan üçüncü ve dördüncü kuşak Türklerin hayat hikâyeleri, göçün yalnızca ekonomik bir hareketlilik olmadığını; kuşaklar arası aktarılan, dönüştürülen ve yeniden anlamlandırılan bir kimlik mücadelesi olduğunu göstermektedir. İlk kuşağın hikâyesi genellikle "Çalış, para biriktir ve dön." motivasyonu ile başlamaktadır. Volvo'nun işçi alım ilanlarıyla Karaman'dan, Konya'dan, Anadolu'nun farklı köşelerinden gelen insanlar, başlangıçta kendilerini geçici misafirler olarak görseler de zaman için-

de doğanın huzuru, iş güvencesi ve çocuklarının geleceği gibi nedenlerle kalıcı olmayı tercih etmişlerdir. Bu karar, sonraki kuşakların hayatının temelini atmıştır.

İkinci kuşak, artık dönüş fikrinden çok, yeni ülkede kök salmaya odaklanmaktadır. İkinci kuşak, ebeveynlerinin zorluklarla kurduğu düzeni koruyarak çocuklarına daha iyi bir eğitim ve yaşam sunmaya çalışmaktadır. Onlar için İsveç hem fırsatların hem de sınırlamaların ülkesidir. Üçüncü kuşak ise bu sistemin içinde doğmuş, dili ve kuralları içselleştirmiş, yükseköğrenim görmüş bir kuşak olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu yükseliş, tam kabul anlamına gelmemektedir. Birçok katılımcı, görünmez eşiklerden, iş hayatındaki ince ayrımcılıklardan, bir adım geriden başlama hissinden hâlâ söz etmektedir. İsveç'in sunduğu güvenlik ve düzen, aidiyet duygusunu güçlendirse de "Gerçekten bu toplumun parçası mıyım?" sorusu hâlâ zihinlerde ara ara belirmektedir.

Bu aidiyet meselesi, hemen her hikâyenin merkezinde yer almaktadır. Katılımcıların neredeyse tamamı kendini "Türk" olarak tanımlasa da mekânsal aidiyet iki ülke arasında bölünmüş durumdadır. Kimileri için Türkiye "ev", İsveç ise "yaşanan yer"; kimileri için ise her iki ülke de "ev" olarak tanımlanabilmektedir. Dinî inanç, bazı katılımcılarda aidiyetin en sabit ekseni hâline gelmektedir. Buna karşılık, "gurbetçi" ya da "Almancı" gibi etiketler, ötekileştirme çağrışımı nedeniyle rahatsızlık yaratmaktadır. İsveç'te kendini "yabancı" hissedenler, Türkiye'ye gittiklerinde de tam anlamıyla "yerli" olamadıklarını ifade etmektedir. Bu ikili durum ise üçüncü kuşakta daha belirgin bir kimlik ikilemine dönüşmektedir. Ama her şeye rağmen Enes'in de belirttiği gibi üçüncü kuşaklarda Türkiye duygusal ve sembolik olarak anlamını korumaktadır: "İsveç'e de ait hissediyorum, çünkü burada yaşıyorum... Ama Türkiye, bir yuvadan fazlası. Gerekirse onun için ölebileceğim bir yer."

Dil, bu ikilemin hem en somut hem de en kırılgan unsurudur. Evde Türkçe konuşma kuralı, birinci ve ikinci kuşaktan gelen güçlü bir aktarım mekanizmasıdır. Ancak dördüncü kuşakta Türkçenin yerini giderek İsveççe almaktadır. Sonraki kuşaklar arasında karma dilin *(code-switching)* yaygınlaştığı görülmektedir. Örneğin Burak, "Düşündüğüm, ifade ettiğim, hatta rüya gördüğüm dil genellikle İsveççe. Ama duygularımı anlamlandırdığım dil hâlâ Türkçe." diyerek bunu desteklemektedir. Katılımcılar, Türkçenin sadece bir iletişim aracı değil, kimliğin taşıyıcısı olduğunun farkındadır. Bu yüzden çocuklara Türkçe öğretmek, bazen bilinçli bir direniş biçimi hâline gelmektedir. Bu durum özellikle çocuk sahibi olan gençlerde daha belirgindir. Örneğin 36 yaşında, üçüncü kuşak olan ve Göteborg'da polis olarak çalışan Esra Türkçenin önemini şu şekilde aktarmaktadır:

> *"Dil konusu hayatımda hep önemli oldu. Evimizde her zaman Türkçe konuşulurdu. Babam bu konuda çok hassastı. Biz de şimdi aynı kuralı çocuklarımıza uyguluyoruz. Burada, İsveç'te doğup büyümenin verdiği bir güven vardı içimde. Kendi tecrübeme dayanarak ben yurt dışından gelen bir ailenin çocuğu olarak İsveççeyi öğrendiysem, çocuğuma da zamanı geldiğinde İsveççeyi öğretebilirim*

diye düşündüm. Ama Türkçeyi çevresinde duymayacağı için bu dili evde, özellikle erken yaşlarda vermem gerektiğini düşündüm. İlk çocuğum Türkçeyi çok iyi konuşuyor, çünkü iki yaşına kadar sadece Türkçe konuştuk. Ama ikinci çocuğum daha erken yuvaya başladığı için İsveççeyi önce öğrendi. Türkçeyi anlamasına rağmen cevap vermiyordu. Bu durumu fark edince çevrim içi Türkçe derslerine yazdırdık. Çok etkili oldu. Şimdi Türkçeye olan ilgisi arttı. Türkçeyi kimliğimin bir parçası olarak görüyorum."

Eğitim ve iş hayatı, İsveç sisteminin sunduğu eşitlik iddiasına rağmen katılımcıların deneyimlerinde sınırlı bir kapsayıcılıkla yer bulmaktadır. İyi derecede İsveççe konuşmak, sistemi tanımak ve akademik başarı, iş kapılarını aralasa da seçim aşamalarında isim, köken veya görünüş gibi faktörlerin hâlâ etkili olduğu hissedilmektedir. Örneğin, Burak, üniversite grubunda "beş kişinin İsveççe konuştuğunu ve kendisine hiç bakmadıklarını" ifade etmektedir. Enes, aynı işe başvurduğu İsveçli sınıf arkadaşının tercih edilmesini anlatırken Ahmet, "duygusal ayrımcılık"tan ve iş yerindeki mesafeden söz etmektedir. Birçok katılımcı, sistemin fırsat sağladığını ancak mikro düzeyde ayrımcılığın hâlâ var olduğunu vurgulamaktadır. Buna karşın, İsveç'in iş disiplini, planlılığı ve dakiklik kültürü çoğunlukla takdir görmektedir.

Aile, mahalle ve sosyal ağlar, bu topluluğun hem koruyucu kalkanı hem de kültürel sürekliliğinin garantörüdür. Türklerin yoğun yaşadığı mahalleler, çocuklar için güven alanı yaratmakta; camiler, dernekler, hemşehri buluşmaları, dil ve kültür aktarımında kritik rol oynamaktadır. Örneğin, Enes, cami gençlik teşkilatında aktifken Ahmet, gençleri kazanmak için çalışmalara katılmaktadır. Burak ise Türk-İsveç akademik derneklerine katılmıştır. Doğukan ve Batuhan, bu yapılara daha mesafeli ancak ilgisiz değillerdir. Ancak dernek faaliyetlerinde sürekliliği sağlamak; gönüllülük, evlilik, çocuk ve iş yükü nedeniyle zayıflamaktadır. İsveçlilerle ilişkilerde nazik ama mesafeli bir temas hâkimken ortak değerler ve ebeveynlik yaklaşımlarındaki farklar, yakın bağların kurulmasını sınırlandırmaktadır.

Siyasi katılım, çoğunlukla pragmatik veya kimlik temelli tercihlerle şekillenmektedir. İsveç seçimlerinde katılım yüksek, ancak parti sadakati zayıftır. Türkiye seçimlerinde oy kullanmak, daha çok aidiyet ve duygusal bağ ile ilişkilidir. Bununla birlikte, Türkiye'de yaşamamaktan kaynaklanan ikilem, yurt dışı oylarının anlamı konusunda tereddüt yaratmaktadır. Bazı katılımcılar, İsveç siyasetinin "nötr, riskten kaçınan" tavrının ilgiyi azalttığını belirtirken diğerleri siyaseti takip etmeyi vatandaşlık görevi olarak görmektedir. Sağlık teknisyeni olarak çalışan üçüncü kuşak Sümeyye siyaseti takip edişini şu şekilde aktarmaktadır:

"Sosyal hayatta olduğu kadar siyasal alanda da varlık göstermeye gayret ediyoruz. İsveç'te her seçim döneminde oyumu kullanmaya özen gösteriyorum. Bunun önemli bir vatandaşlık görevi olduğunu düşünüyorum. Çünkü burada yaşıyoruz, buranın düzeni bizi doğrudan etkiliyor. İlk başlarda oyumu genel-

likle İsveç Sosyal Demokrat Partisi'ne verirdim. Çünkü onlar sanki göçmenleri daha çok gözetiyordu, bizim gibi yurt dışından gelenleri daha çok hesaba katıyorlardı. Sonra bir dönem başka bir partiye oy verdik ama bu bizi pişman etti. Politikaları hiç beklediğimiz gibi çıkmadı. Özellikle sağlık, eğitim ve küçük işletmelere yönelik vaatlerini yerine getirmediler. Bu da bende bir güvensizlik yarattı. Yine de oy kullanmaya devam ediyorum, çünkü burada yaşıyorsam buranın geleceğiyle ilgili söz hakkım olduğuna inanıyorum."

Türkiye-İsveç karşılaştırmaları, yaşam kalitesi, sosyal güvenlik ve düzen açısından İsveç'i; sıcak ilişkiler, kültürel yakınlık ve aidiyet açısından Türkiye'yi öne çıkarmaktadır. Geri dönüş fikri, kişisel yaşam evresine, çocukların eğitimine ve ekonomik koşullara bağlı olarak değişmektedir. Kimi kesin dönüş planlarken kimi emekliliğe bırakmakta kimi de mevcut düzenin güvenliğini tercih etmektedir.

Bu ikili yaşamın en sembolik yansıması, defin yeri tercihinde ortaya çıkmaktadır. Çoğunluk, ölümden sonra Türkiye'ye gömülmek istemekte ve bu onlar için yalnızca bir mezar yeri seçimi değil, "ait olunan toprağa dönüş" anlamı taşımaktadır. Diğerleri ise çocuklarının duasına yakın olmak için İsveç'i tercih edebilmektedir. Bu tercih, gelecek kuşaklarla bağ kurma ya da kimlik mesajı bırakma amacıyla da ilişkilidir. Bu anlamda özellikle çocuğu genç katılımcılarda Türkiye'nin hâlâ baskın bir defin tercihi olduğu gözlemlenmiştir. İsveç'e defin konusunda, aile üyelerinin Türkiye'de kendilerini ziyaret noktasındaki zorluğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında İsveç'teki mezarlık sisteminin Müslümanlara uygun hâle getirilmesi ile bu sayının artacağı düşünülmektedir. Ancak, üçüncü kuşağın hâlen büyük ölçüde Türkiye'de defnedilmeyi tercih ettiği görülmektedir. Bu anlamda defin tercihinin kimlik ve aidiyet ile de yakından ilgisi bulunmaktadır. Örneğin Bilişim Teknolojileri Uzmanı olarak çalışan üçüncü kuşak Derya, ebedî anlamda huzur bulduğu yeri hâlâ Türkiye olarak işaret etmektedir:

"Çocuğum bu topraklarda büyüyecek, büyük ihtimalle burada yaşayacak. Belki mezarımın nerede olduğunun onun için bir anlamı bile olmayacak. Ama benim için bu tercih, yalnızca bir mezar yeri değil. Bu kim olduğumu, nereden geldiğimi ve içimde taşıdığım aidiyeti sessizce ilan etmenin bir yolu. Bu beden bu topraklarda yaşasa da ruhum hâlâ başka bir dağın eteğinde, başka bir sabah ezanında, Türkiye'de, huzur buluyor. İnsan bazen kendini bir yerlere ait hissetmek için bir ömür boyunca çırpınır. Ben ise artık biliyorum. Aidiyet, yalnızca nerede yaşadığınla değil, nerede huzur bulduğunla ilgilidir."

Sonuç olarak, İsveç'teki üçüncü ve dördüncü kuşak Türklerin deneyimi, iki ülke arasında kurulan köprünün hem güçlü hem de kırılgan yanlarını göstermektedir. Dil, kültürel ağlar ve aile bağları bu köprünün dayanaklarını oluştururken görünmez eşikler, aidiyet ikilemi ve kuşaklar arası farklılaşma köprünün en çok zorlanan noktalarıdır. Katılımcıların hikâyeleri, bu dengeyi koruma çabasının, gelecek kuşakların kimlik biçimlenmesinde belirleyici olacağını göstermektedir.

Sonuç Yerine: Gelecek

Türkiye-İsveç ilişkileri, erken modern dönemlere dayanan diplomatik ve askerî temaslarla şekillenen uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak bu ilişkilerin toplumsal zeminde dönüştürücü etkisi, esasen 1960'lı yıllarda yapılan işgücü anlaşmasıyla başlamıştır. 1967 tarihli anlaşma yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve demografik sonuçlar doğurmuş; göç olgusunu bireysel hareketlilikten kolektif bir yerleşiklik sürecine dönüştürmüştür. Türkiye'nin farklı yerlerinin yanı sıra Bolu ve Konya'nın Kulu ilçesi gibi belirli yerleşimlerden İsveç'e yönelen zincirleme göç akımları, zamanla kalabalık ve kurumsallaşmış bir Türk diasporasının oluşmasına yol açmıştır.

İlk kuşak göçmenler için İsveç çoğu zaman geçici bir çalışma durağı olarak görülse de zamanla aile birleşimleri, çocukların eğitimi ve kalıcı yerleşiklik bu göçü geri dönülemez bir yaşam biçimine dönüştürmüştür. Bu süreçte camiler, hemşehri dernekleri, dinî kurumlar ve girişimcilik örnekleri, topluluğun örgütlenme pratiklerini ve kimliğini muhafaza etme stratejilerini şekillendirmiştir. Cami avlularında başlayan ibadet birlikteliği zamanla cenaze fonlarına, kültürel etkinliklere ve çocuklara yönelik din-dil eğitimine dönüşmüştür. Bu da Türk toplumunun topluluğun yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve sembolik sermaye üreterek kendine has bir diaspora kimliği oluşturduğunu göstermektedir. Bu kimliğin sürdürülmesinde ve mücadelesinde özellikle 2000'li yıllardan başlayarak günümüzde İsveç'te de yükselişte olan aşırı sağ söylemler ve bu söylemleri geliştiren siyasi partilerin varlığı da ayrıca etkili olmaktadır.

Ancak bu tarihsel zeminde büyüyen ikinci ve özellikle üçüncü kuşak bireylerin söylemleri, geçmişin kurduğu bu kimlik yapısının yeni kuşaklar tarafından farklı biçimlerde sorgulandığını ve yeniden anlamlandırıldığını göstermektedir. Bu kuşaklar, bir yandan İsveç'te doğup büyümüş, eğitim almış ve iş hayatına atılmış bireyler olarak toplumsal yapının aktif unsurları hâline gelirken diğer yandan kültürel kökenlerini, dil ve değer aktarımını sürdürme konusunda bilinçli çaba gösteren bir kuşak olarak dikkat çekmektedir.

Üçüncü ve dördüncü kuşakla konuşmalar, bu gençlerin yalnızca tarihsel bir göçün devamı olmadıklarını, aynı zamanda kültürel olarak iki dünya arasında gidip gelen karma kimliklerin taşıyıcıları olduklarını ortaya koymaktadır. Katılımcıların pek çoğu, ne tamamen Türkiye'ye ne de tam anlamıyla İsveç'e ait hissedebilmektedir. Bu durum, en çok da dil, değerler, ebeveynlerle ilişkiler ve çocuk yetiştirme biçimlerinde görünür hâle gelmektedir. Türkçeyi bilinçli olarak çocuklarına aktarmaya çalışan bir üçüncü kuşak ebeveynin dile getirdiği "Benim gibi iki dilliliğe alışsın istiyorum ama kimliğini de unutmasın." ifadesi, bu çabanın özünü yansıtmaktadır.

İsveç'te büyüyen gençler, okulda edindikleri bireycilik, eleştirellik ve özerklik gibi değerlerle evdeki geleneksel Türk aile yapısı arasında zaman zaman ikilemler yaşamaktadır. "Evden çıkarken İsveçli gibi hissedip akşam eve dönünce yeniden Türk kimliğine bürünüyoruz." şeklinde betimlenen bu geçiş hâli, iki kültür arasında sürekli bir denge arayışına işaret etmektedir. İsveç toplumunun işlevsel ve sistematik yapısına entegre olmuş bu gençler, zaman zaman görünmez sınırlarla karşılaştıklarını da belirtmektedir. Ayrımcılıkla doğrudan karşılaşmasalar da kültürel mesafenin, özellikle ifade biçimlerinde ve temsil alanlarında belirginleştiği görülmektedir.

Sonuç olarak, İsveç'teki Türk diasporası, tarihsel olarak askerî temaslar, ticaret ve göç ekseninde kurulan ilişkilerden beslenmiş; zamanla çok katmanlı, dinamik ve dönüşen bir diaspora örneğine dönüşmüştür. İsveç'teki Türk diasporası 60 yıllık bir tecrübeyi arkasında bırakmak üzereyken genç kuşaklar bu dönüşümün canlı tanıkları ve öznesi olarak kimliğin sabit değil, müzakere edilen, yeniden kurulan ve kuşaktan kuşağa evrilen bir yapı olduğunu açıkça göstermektedir. Geçmişin göç yolları ile bugünün kültürel çeşitliliği arasında köprü kuran bu kuşaklar hem Türkiye ile bağlarını korumakta hem de İsveç toplumunun içinde kendi özgün kimlik anlatılarını üretmektedir. Bu çifte yönelimli yapı, onları sadece diaspora değil, aynı zamanda kültürel aracı, anlatı taşıyıcısı ve toplumsal dönüştürücü hâline getirmektedir.

Kaynakça

Ahmed, A. N. (2013). *Neither Assimilation Nor Integration: The Identity of The Turkish Diaspora in Sweden.* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lund Üniversitesi].

Akis, Y. & Kalaylioglu, M. (2010). *Turkish Associations in Metropolitan Stokholm: Organizational Differentation and Socio-Political Participation of Turkish Immıgrants.* SULCIC.

Baloğlu, A. B. (2021). *Stokholm Treni Bir Neslin Göç Hikâyeleri.* TDV.

Baloğlu, A. B. (2023). *Stokholm Tren Garı Hasret Çekenlerin Buluşma Noktası (2. Baskı).* TDV.

Benito, M. (2005). *Active Civic Participation of Immıgrants in Sweden.* Country Report. POLITIS.

Cevrioğlu, M.H. (2022). On Yedinci Asırda Osmanlı-İsveç Münâsebetlerine Bir Bakış. Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 6 (1), ss.163-188.

Çeşmeli, F. (2021). *Alev Alev Kar ve Kupkuru Yağmur.* Alternatif Yayıncılık.

Erol, A. & Gürsoy, S. (1988). *İsveç'te Örgütlenme Özgürlüğü ve Sendikal Haklar.* Ayhan Matbaası.

İyi, M. M. & Ulukan, F. N. (2025). 1961'de Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın Türkiye'deki Yerel ve Ulusal Basına Yansıması: "Dişi Çürük Olan İşçiler Almanya'ya Gidemiyor". Göç Dergisi, 12(1), 3-32. https://doi.org/10.33182/gd.v12i1.920

Kaya, B. (2001). *Sevgileri Boşaltılmış Evler (Göç Öyküleri, Söyleşileri ve İncelemeleri).* Başkent Matbaacılık.

Köksal, S. (1986). *Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler.* Teknografik Matbaacılık.

Kuglin, N. Ü. (2021). *Bir Yetmişsekizli Yetişiyor Sürgün Yeri: İsveç*. İzan Yayıncılık.

Küçük, E. (2021). *Atatürk Döneminde Türkiye-İsveç İlişkileri. Atatürk Ansiklopedisi.* Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Lundberg, I. (1991). *Kulubor i Stokholm En Svensk Historia. Stiftelsen Sveriges Invandrarinstitut och* Museum i Botkyrka, Invandrarminnesarkivet.

Mengüç, A. (1992). *İlk Gelenler Kendi Ağızlarından İsveç Türkleri* 1. Turk-Kultur i Sverige.

Özay, E. (2021). *Are You? Yes Mi? No Mu?.* Tilki Kitap.

Sönmez, E. (2015). *Abdullah Yücel: İsveç'te Bir Türk Öncüsünün Hayatı Şairin Bütün Eserleri 1965-1994*. Etki Yayınları.

Sönmez, T. (2020). *Batı Rüyası Okulu Kulu Konya (2. Baskı).* NIS Media.

Statistka Centralbyran, (1978). *Sveriges Officiella Statistik Ars Bok*. Stokholm.

Statiska Centralbyran. (1982). *Tabbeler Över Utlandska Medborgare, Utrikes Föddamm.* Stokholm.

Şahin, O. (2025). *Göç, Kimlik ve Müzik İsveç Alevileri.* Çizgi Kitabevi.

Tural, A. (2023). *Kululu Öğrencilerimle Bir İsveç Masalı.* Alpaka Yayınevi.

Yıldız, T. (2016, 16 Şubat). *ARHAN; İsveç'in ilk Türk ailesi!.* https://taneryildizblogg.wordpress.com/2016/02/09/isvecteki-ilk-turk-aile-85-yillik-arhan-ailesi/

Söyleşi

> *"Türkiye'de büyüklerimin yanına, kendi kültürümün, kendi inancımın değerleri içinde uğurlanmak istiyorum. Çünkü hayat gibi ölüm de ait olmayı ister."*

BATUHAN, 25,
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ

Ben Batuhan, 25 yaşındayım ve Stokholm'de yaşıyorum. İsveç'te doğup büyüdüm. Aslında sadece ben değil, anne ve babam da burada doğmuş. Hikâyemiz Konya'dan Stokholm'e uzanıyor. Çünkü nenemle dedem, bir zamanlar daha iyi bir gelecek umuduyla bu şehre iş için göç etmişler. Biz de o kararın devamında burada, bu topraklarda filizlendik.

Eğitim hayatım Stokholm'de başladı ve şu anda üniversite öğrencisiyim. Çift anadal yaparak hem hukuk hem ekonomi, özellikle finans, üzerine eğitim alıyorum. Üniversitenin son yılındayım. Eğitimle iş hayatını birlikte yürütüyorum, bir bankanın fon şirketinde müşteri hizmetlerinde çalışıyorum. Ayrıca hafta sonları bir arkadaşımla birlikte yatak satışı yapıyoruz. Hayatım çok yönlü ve oldukça hareketli. İsveç gibi sistemli bir ülkede büyümenin verdiği olanakları elimden geldiğince değerlendirmeye çalışıyorum.

Lise sonrası hayat benim için bir dönüm noktasıydı. 18 yaşımda ya iş hayatına atılacak ya da üniversiteye devam edecektim. O dönemde lise yıllarım oldukça yoğun ve yorucu geçtiğinden, çalışmak daha cazip geldi. Şansım yaver gitti, İsveç'in büyük bankalarından Handelsbanken'da iş başvurusu yaptım ve kabul edildim. Bu teklifle ailemi de ikna etmek daha kolay oldu. Finans alanına böylece adım atmış oldum.

Hukuk eğitimine yönelmemin ise çok özel bir sebebi vardı. Bankanın o dönemki CEO'su Katerina ile tanışma fırsatım oldu. Kendisi hukuk eğitimi almış olmasına rağmen bir bankanın başındaydı. Onunla yaptığımız konuşmalar beni çok etkiledi. Bu etkiyle hukuku seçmeye karar verdim çünkü artık sadece iş dünyasının değil, daha geniş bir perspektifin içinde olmak istiyordum.

Dede tarafımın hikâyesi, 1961 yılında Konya'nın Kulu ilçesinde başlıyor. Rahmetli dedem, henüz 17-18 yaşlarındayken iş bulma ümidiyle Stokholm'e göç etmiş. O ilk kuşaktı. Ardından eşi yani nenem ve büyüklerimiz de

peşinden İsveç'e gelmiş. Bu göç hareketi, sadece bir yön değişikliğinden ibaret değildi; yeni bir kültürle tanışmak, bilinmeyen bir dilin içinde yolunu bulmaya çalışmak ve yepyeni bir düzene ayak uydurmak anlamına geliyordu.

Dedem buraya ilk geldiğinde temizlik işleriyle başlamış. Dil bilmemek büyük bir engeldi çünkü ne İsveççeye ne de İngilizceye hâkimdi. Zaten eğitimi de ortaokul seviyesindeydi. Ama kolay pes eden bir insan değildi. İçindeki işletmecilik ruhunu Türkiye'den, kendi babasından miras almıştı. Bu yüzden bir süre sonra kendi restoranını açtı. Pizza başta olmak üzere, farklı dünya mutfaklarından yemeklerin sunulduğu bir restoranı vardı. Düşündüğünüzde, Konya'dan çıkıp Stokholm'de pizzacı açmak başlı başına bir hayal gücü meselesi.

Dedem, hayatının geri kalanını yemek sektöründe geçirdi. Restoran onun mesleği oldu. Babam ve amcalarım beş kardeşti. Her biri zamanla kendi yolunu çizdi. Kimi o restoran işini bir yan uğraş olarak sürdürdü ama çoğunluğu farklı sektörlere yöneldi. Babam, endüstri mühendisliği eğitimi aldıktan sonra Sambik adlı büyük bir global şirkette çalışmaya başladı. Ailemiz farklı alanlara dağılmış olsa da köklerimizdeki üretkenlik duygusu hiçbir zaman kaybolmadı.

Ben çocukluğumu Stokholm'ün daha az rağbet gören bir ilçesi olan Rinkeby'de geçirdim. Orası âdeta göçmenlerin ilk durağı gibiydi. Özellikle Somali'den gelen mültecilerin yoğunlukta olduğu bir yerdi. 14 yaşıma kadar orada yaşadım. Sonrasında Yerfälla'ya taşındık ve apartman dairesinden küçük bir villaya geçtik. Yeni ev, yeni bir semt, farklı bir çevreydi.

Rinkeby, bana farklı bakış açıları kazandırdı. Annemle babam, beni semtteki okullara göndermek yerine daha uzak bölgelerdeki okullara göndermeyi tercih ettiler. Böylece hem İsveçlilerle daha iç içe büyüdüm hem de yaşadığım yerdeki göçmen kimliğini tanıdım. Bu iki kimliği bir arada deneyimlemek, beni çok boyutlu bir birey hâline getirdi. Ne İsveç kültüründen koptum ne de Türk kimliğimden uzaklaştım. Bugün dönüp baktığımda, bu karşıtlıklar arasında büyümek bana büyük bir iç denge sağladı.

Rinkeby'de konuşulan İsveççe bile farklıydı. Daha sert, daha gösterişli, sokak diline daha yakın bir şiveyle konuşulurdu. Bugün oraya cuma günleri camiye gitmek için hâlâ uğrarım. Her gittiğimde, dildeki ve yaşam tarzındaki farkların daha da derinleştiğini görüyorum. İsveççenin standart hâliyle orada konuşulan versiyonu arasında ciddi bir mesafe oluşmuş durumda. Hükûmete duyulan öfke, ırkçılıkla ilgili tepkiler, gündelik dilin içine sızmış âdeta. Gençler, kendilerini daha güçlü göstermek için konuşma tarzlarını bile dönüştürmüşler. İsveççedeki "slang" yani argo dil, bu mahallelerde bir yaşam biçimi hâline gelmiş.

Kendimi tanımlarken hiç tereddüt etmeden Türk'üm diyorum. İsveç'te doğup büyümüş, burada eğitim almış ve çalışan biri olmama rağmen içimdeki kimlik duygusu net: Türk'üm. Ne yazık ki tüm bu başarılarım ve uyumuma rağmen burada asla tam anlamıyla İsveçli olarak görülmüyorum. Hukuk ve ekonomi okuyorum; topluma katkı sağlıyorum ama isimden, görünüşten, hatta sadece aidiyetten ötürü hâlâ yabancı olarak algılanıyoruz.

Bu aidiyet meselesi sık sık düşündüğüm bir konu. Çevremdeki diğer gurbetçilerle konuştuğumda da benzer duygulara rastlıyorum. Ne tam anlamıyla Türk sayılıyoruz ne de yaşadığımız ülkelerde gerçekten kabul görüyoruz. Ama bu ikircikli hâller arasında

İsveç'te doğup büyümüş, burada eğitim almış ve çalışan biri olmama rağmen içimdeki kimlik duygusu net: Türk'üm.

ben kendimi net biçimde Türk olarak tanımlamayı seçiyorum. Türk kültürüyle, diliyle, duygularıyla içimde yaşayan bir gerçeklik. Hatta bu duyguyu o kadar içselleştirmişim ki Avrupalı Türk, gurbetçi ya da diaspora gibi etiketlerle barışık değilim. Nerede yaşarsa yaşasın Türk Türk'tür.

Günlük hayatımda en çok İsveççe ve İngilizce konuşuyorum. Bu iki dil, iş ve okul hayatımın dili. Ama Türkçe, kalbimin dili. Ana dilim elbette Türkçe. Kendimi en iyi belki teknik olarak İsveççe ifade ediyorum diyebilirim ama gönlüm başka şeyler söylüyor. Türkçeye hâkim olmak, özellikle de Türkiye'de yaşamak ya da çalışmak gibi bir hayalim olduğu için benim için her zaman önemliydi. Lise yıllarımda Türkçem çok da kuvvetli değildi. Ama mezun olduktan sonra kendime Türkçemi geliştirme hedefi koydum. Kitaplar okudum, özellikle tarih ve edebiyat kitapları. Diziler izledim, haberleri Türk medyasından takip ettim. Bu bir gelişim süreciydi ve hâlâ devam ediyor.

Dördüncü kuşağa baktığımda ise endişe duyuyorum. Kardeşlerim üzerinden bu farklılığı doğrudan gözlemleme şansım var. Biz dört erkek kardeşiz. En küçükleri 8 ve 10 yaşında. Onların Türkçeye olan hâkimiyeti sınırlı. En büyük kardeşim 18 yaşında; konuşabiliyor ama Türkçe bir metni okurken kendini hâlâ rahat hissedemiyor. Aile içinde bu konuyu sık sık gündeme getiriyoruz. Türkçeyi korumamız gerektiğine inanıyoruz. Çünkü dil, yalnızca bir iletişim aracı değil; kimliğin özü, aidiyetin temeli.

İsveçlilerle olan ilişkim, ailemin ilişkilerine göre farklılık gösteriyor. Belki de yeni neslin burada daha fazla entegre olmasından kaynaklı. Ben, üniversite ve iş yaşamımda İsveçlilerle sürekli etkileşimde bulunuyorum. Onlarla ortak projeler yürütüyor, iş yerinde birlikte çalışıyor, üniversitede grup ödevlerinde yer alıyorum. Bu ilişkiler, zahiride çok uyumlu gözükse de alt metinde farklılıklar barındırıyor. Çoğu zaman kendimizi ifade edebildiğimizi düşünüyoruz ama gerçekten eşit şartlarda mıyız emin değilim.

Şu an çalıştığım fon şirketinde 130'a yakın çalışan var. Yalnızca üç kişi yabancı ve onlardan biri de benim. Bu gerçek bile çok şey anlatıyor aslında. Projelerde yer alıyorum, katkı sağlıyorum, fikir üretiyorum. Ama söz konusu terfi olduğunda, bazen ismimin ya da görünüşümün önüne geçemediğimi hissediyorum. İsveçli bir isim taşımak burada hâlâ avantaj. Kariyer basamaklarını tırmanmak söz konusu olduğunda, görünmez bir duvarla karşılaşabiliyoruz. Kimse size açıkça "Sen Türk'sün, olmaz." demiyor elbette ama kararların arkasında hep bir örtük ayrımcılık seziliyor.

Bu tür hisler sadece iş yaşamında değil, eğitim hayatımda da karşıma çıktı. Lisede yaşadığım bir olayı asla unutamam. Tarih dersinde, İsveçli iki arkadaşım ve ben, Türkiye'nin terörle mücadelesi üzerine bir sunum hazırlamıştık. Bilimsel verilerle, tarihi karşılaştırmalarla desteklediğimiz bir çalışmaydı. Fakat öğretmenimiz, sınıfın önünde yalnızca bizim sunumumuzu sorguladı. Bizi açıkça zan altında bıraktı, hatta diğer gruplara göre daha düşük not verdi. O an anladım

ki bu ülkede bazı görüşler ve kimlikler daima şüpheyle karşılanıyor. Hakkımızı savunduk elbette, sessiz kalmadım. Ama bu, içimde bir iz bıraktı. Ne kadar iyi niyetli olursa olsun bazı insanlar, bizim değerlerimize ve bakış açımıza ön yargıyla yaklaşıyor.

Benzer bir kırgınlığı iş başvurularında da yaşadım. Üniversiteden sonra daha büyük bir şirkette çalışmak istedim ve sektördeki lider firmalardan birine başvurdum. 300 kişi arasından son 10 kişiye, ardından son 5'e kaldım. Dışardan bağımsız bir danışman bu süreci yürüttü ve beni önerdi. Ama şirket, üç kişilik son tura beni dahil etmedi. Nedenini hiçbir zaman açıkça söylemediler. Ancak o şirketin tamamının yalnızca İsveçlilerden oluştuğunu görünce, bazı kapıların bizim için o kadar kolay açılmadığını bir kez daha fark ettim.

İsveç'in içinde bulunduğu siyasi iklim de bu durumu pekiştiriyor. Özellikle son yıllarda yabancılara yönelik ön yargıların arttığını hissediyoruz. İsrail-Filistin meselesinde, İsveç'in net tavrı beni çok etkiledi. Bir gün iş çıkışında Stokholm merkezde iki ayrı yürüyüşe denk geldim. Biri Filistinliler tarafından düzenlenmişti, diğeri İsrail destekçileri tarafından. Filistinlilerin olduğu bölgede neredeyse hiç polis yoktu. Ama İsrail yürüyüşünün çevresi helikopterlerden silahlı birliklere kadar her türlü güvenlikle sarılmıştı. Nedenini sorduğumda bir polis memuru bana şöyle dedi: "İsveç Hristiyan bir ülke. Elbette önce Hristiyanları korumayı düşünürüz." Bu söz, içimde büyük bir soğukluk bıraktı. Halbuki İsrail bir Hristiyan ülkesi değil, Yahudi bir devlettir. Ama burada mesele din değil; mesele kimin kendilerinde sayıldığı. İşte bu yüzden kendimi bu ülkenin geleceğinde görmekte zorlanıyorum.

Türkiye'nin adını duyduğumda içimde hem sıcaklık hem de özlem beliriyor. Orası benim memleketim. Sadece köken olarak değil, duygusal olarak da bağlı olduğum yer. Türkiye denildiğinde aklıma gelen ilk şey, insan sıcaklığı oluyor. Akrabalar, dostlar, çocukluğumdan beri dinlediğim hikâyeler... Hepsi iç içe geçiyor ve bana bir aidiyet duygusu veriyor. Kültürümüz, değerlerimiz, toplumsal bağlarımız... Bunların her biri benim için çok özel. Bu yüzden Türkiye'yi her zaman savunmaya, anlatmaya çalışıyorum. Nerede olursam olayım, bu bağlılığı kaybetmemeye gayret ediyorum.

Bu aidiyetin köklerinde ailemin etkisi büyük. Annem ve babam da İsveç'te doğmuş olsalar da bizi her zaman Türkiye ile güçlü bir bağ içinde büyüttüler. Sık sık Türkiye'ye gittik, oradaki akrabalarla, geleneklerle tanıştık. Türkiye bizim için bir tatil ülkesi değil, yaşanabilir, değerli bir yer bilinciyle büyüdüm. Her gün İsveç medyasında Türkiye hakkında yazılanlara, bakarken birçok kez haksızlıklara tanıklık ettim. Özellikle Türkiye'nin terörle mücadelesi gibi konularda, gerçeklikten uzak, ön yargılı bir bakış açısı hâkimdi. Bunu görmek, beni daha da Türkiye'ye yakınlaştırdı. Çünkü bu tür eleştiriler çoğu zaman bilgiden değil, ön yargıdan besleniyordu.

İsveçli bir isim taşımak burada hâlâ avantaj. Kariyer basamaklarını tırmanmak söz konusu olduğunda, görünmez bir duvarla karşılaşabiliyoruz. Kimse size açıkça "Sen Türk'sün, olmaz." demiyor elbette ama kararların arkasında hep bir örtük ayrımcılık seziliyor.

Bir gün Türkiye'ye dönme fikri hep vardı içimde. Bunu bir kaçış olarak değil, bir dönüş olarak görüyorum. Annemin dayısı hayatı boyunca Ankara'da görev yapmış, ailesi hâlâ İsveç'te olsa da Türkiye'ye hizmet etmiş biri. Onu hep örnek alırım. O da benim gibi İsveç'te doğmuştu ama tercih ettiği yer Türkiye olmuştu. Bu hikâye bana ilham verdi. Kalemimle, düşüncelerimle, emeğimle Türkiye'de var olmak istiyorum. Eğitimim bittikten sonra ya doğrudan Türkiye'ye dönmeyi ya da orada akademik ya da profesyonel anlamda bir adım atmayı planlıyorum. Bu düşünce sadece mantıksal değil, aynı zamanda duygusal bir karar benim için.

Bu kararı şekillendiren şeylerden biri de Türkiye'nin potansiyeline olan inancım. Büyük bir enerji, genç bir nüfus, güçlü bir kültürel miras barındırıyor. Türkiye'nin geleceği, sadece orada yaşayanların değil, bizlerin de meselesi. Bu yüzden ben de bu geleceğe katkıda bulunmak istiyorum. Belki bu katkı küçük olur, belki büyük. Ama bir yerinden tutmak, içinde olmak istiyorum.

Türkiye'ye dönme fikrimin başka gerekçeleri de var. Bazen aidiyet duygusu, en küçük detaylarda bile kendini gösteriyor. Büyük bir Fenerbahçeliyim! Türkiye'de yaşamak, Kadıköy'e maçlara gitmek, o atmosferi yerinde yaşamak da ayrı bir hayal benim için. Küçük gibi görünen bu detaylar bile, oraya dair aidiyetimi besliyor.

Hayatımdaki yolculuk beni bir noktaya getirdi: bir aile kurma düşüncesi artık hayatımın merkezinde. Şu anda nişanlıyım. Nişanlım da benim gibi Türk. Farklı inançlara, kültürlere saygım sonsuz ama eş seçiminde iç dünyamı paylaşabileceğim, değerlerimle uyumlu biriyle bir hayat kurmak istedim. Çünkü benim dünyam, Türklük ve İslamiyet gibi temel inançlar üzerine kurulu. Bu, yalnızca inançla ilgili değil; aynı zamanda alışkanlık, dil, kültür ve yaşam biçimiyle ilgili bir bütünlük meselesi. Şükür ki bu uyumu birlikte yakaladık.

Bir gün çocuğum olursa büyümesini isteyeceğim yere vereceğim cevap benim için tek bir ülke değil. Çünkü mesele sadece bir coğrafyada yaşamak değil, o yerin sunduğu imkânlarla ne kadar güvende hissettiğimizle ilgili. İsveç, ekonomik açıdan dengeli, eğitim sistemi güçlü, sosyal haklar açısından geniş olanaklara sahip bir ülke. Bu yönüyle elbette kıymetli. Kendimi daha huzurlu, daha ait hissettiğim yerde çocuklarımı büyütmek isterim. Burası Türkiye de olabilir. Önemli olan, nerede birlikte huzurla kök salabileceğimiz.

Bazen kendimi İsveç'e göç etme konusunda dedemin, annemin ve babamın yerine koyuyorum. Acaba onların yerinde olsaydım, İsveç'e göç eder miydim? Zor bir soru. Çünkü bir yanım "İyi ki gelmişler." diyor. Bugün sahip olduğum pek çok şeyi bu göç kararına borçluyum. Eğitim, iş imkânları, sosyal haklar... Bunlar küçümsenmeyecek katkılar. Ama diğer yanım hâlâ bu ülkenin bana ait olmadığını hissettiriyor. Irkçılık kimi zaman açık, kimi zaman örtük ama daima yaşanan bir olgu. O yüzden elimde bir imkân olsa, bugün yaşadığım hayatı başka bir ülkede, belki Türkiye'de kurmak isterdim.

Türkiye'ye dönme orada daimi kalma fikrim ölüm sonrası için de geçerli. Dedem 2020 yılında vefat etti. Vasiyeti üzerine cenazesi Türkiye'ye, Konya'ya gönderildi. Ben de aynı şekilde düşünüyorum. Vakti geldiğinde, toprağa karışacağım yer Türkiye olsun istiyorum. Orada büyüklerimin yanına, kendi kültürümün, kendi inancımın değerleri içinde uğurlanmak istiyorum. Çünkü hayat gibi ölüm de ait olmayı ister.

Söyleşi

"Nesilden nesile bir geliş, bir dönüş, bir kalış hikâyesi sürüp gidiyor."

SÜMEYYE, 30,
SAĞLIK TEKNİSYENİ

30 yaşındayım. Üç yıllık üniversite eğitimimi bitirdim ve yeni mezun oldum. Burada, İsveç'te, adına Biomedicine Analytica deniyor. Mezunları genellikle laboratuvar ortamlarında çalışıyor. Ancak bu bölümden iki farklı alan seçilebiliyor: biri daha çok hastanelerdeki makinelerle iç içe, diğeri ise daha çok laboratuvar merkezli. Ben hastanede çalışmayı seçtim. Makinelerle, teknolojik cihazlarla yakın temas hâlindeyiz. Hemşirelik gibi ama daha çok teknolojiyle haşır neşir olan bir alan. Alanım sağlık teknisyenliği; MR, kalp ultrasonu gibi işlemlerle ilgileniyorum.

Şu anda kalp ultrason bölümünde çalışıyorum. Elhamdülillah işimi buldum. Aynı zamanda iki kızım var. Hayatımız oldukça hareketli. Eşim bir keresinde kurban gözlemcisi olarak Tayland'a gitti. Kimi zaman onun faaliyetleri, kimi zaman çocukların ihtiyaçları, iş, ev derken dolu dolu yaşıyoruz.

Göteborg şehrinde doğdum, büyüdüm. Şu anda da orada yaşıyoruz. Eşim ise Makedonya'dan geldi. İsveç'e taşındıktan sonra burada yaşamaya başladı. Şimdilik Göteborg'u bırakmak gibi bir planımız yok. Buraya alıştık, buradayız ve burada olmaktan memnunuz, elhamdülillah.

Bizim hikâyemiz, Volvo'nun İsveç'te işçi aradığı dönemlerde başlıyor. İlk olarak anneannem ve dedem çalışmak için gelmiş. O dönemde Volvo fabrikası yeni açılmış ve Türkiye'den işçi alımı başlamış. Onlar da buraya işçi olarak geldiler; hedefleri çalışıp para kazanmak ve sonra geri dönmekti. Fakat İsveç'in doğası onları etkiledi. Gerçekten çok yeşil, huzurlu ve sakin bir yerdi burası. Kalmak istediler.

Çocukları doğunca, bazı sorunlar sebebiyle Türkiye'ye geri dönmek zorunda kaldılar. Bir süre Türkiye'de kaldılar ardından tekrar İsveç'e döndüler. Annemler küçük

İlk çocukluk yıllarım âdeta küçük bir Türkiye mahallesinde geçti. O mahallede neredeyse herkes Türk'tü. Türkiye'de ne yaşanıyorsa, biz burada aynısını yaşıyorduk.

yaşta burada büyüdüler. Annem dört yaşındayken tekrar buraya gelmiş. Gençlikleri İsveç'te geçmiş. Daha sonra anneannemle dedem, kesin dönüş kararı alarak Türkiye'ye döndüler. Ama biz burada kaldık. Böylece bizim nesil burada doğdu, burada büyüdü. Annem de aynı döngüyü sürdürdü. O da Türkiye'ye taşındı. Bizi burada bıraktılar. Nesilden nesile bir geliş, bir dönüş, bir kalış hikâyesi sürüp gidiyor.

Anneannem ve dedem Karamanlı. Orayı çok severler. Bir yandan da teyzem Muğla'da yaşıyor. Konya'da da akrabalarımız var. Zaman zaman gidip geliriz. Türkiye, bizim için sadece bir ülke değil; anılar, aile, kök, hasret demek.

İlk çocukluk yıllarım âdeta küçük bir Türkiye mahallesinde geçti. O mahallede neredeyse herkes Türk'tü. Türkiye'de ne yaşanıyorsa, biz burada aynısını yaşıyorduk. Mantı günleri olurdu, kadınlar dışarıda toplanır, çocuklar sokaklarda oynardı. Güvenli, sıcak, birbirine yaslanılan bir ortam vardı. Dışarıda bir şey olsa, bir teyze ya da bir abla hemen sahip çıkardı bize. Her zaman gözeten bir göz, uzanan bir el olurdu.

Sonra bahçeli bir eve taşındık. Sanırım çocukluğumun en güzel yılları orada geçti. Çok arkadaşım vardı. Dışarıda futbol oynar, bisiklet sürer, yaz akşamlarında sokaktan eve çağrılana kadar vakit geçirirdik. Hep bir Türk arkadaş bulur, ona tutunurdum. Kan çekiyor belki de. İsveçli ve farklı ülkelerden yaşlı komşularımız da vardı. Özellikle biri, hayatımda bambaşka bir yere sahip oldu: Makedon komşumuz. Biz onu kendi anneannemiz gibi benimsedik.

Okuldan geldiğimizde ilk işimiz ona uğramak olurdu. Şekerleri masasında her zaman hazır olurdu, bizim geleceğimizi bilirdi. Başımızı okşar, bizi torunları gibi karşılardı. Zamanla taşındık, görüşemez olduk. Ama yıllar sonra Facebook üzerinden beni buldu ve yeniden buluştuk. Şimdi yaşlılar yurdunda yaşıyor, hâlâ bize torunlarım diye sesleniyor. O bağ hâlâ aynı sıcaklıkta.

Ergenlik çağına yaklaştığımızda, arkadaş çevrem değişmeye başlayınca babamla ablam endişelenmeye başladı. O dönemde taşınmalar başladı. Gittiğimiz yeni yerlerde çoğu zaman rahat edemedik. Sürekli bir şeyler eksik, bir şeyler rahatsız ediciydi. Huzur bulamıyorduk. Bu yüzden birkaç kez taşındık. Her taşınma, benim için bir okul değişikliği, bir arkadaş çevresi kaybı demekti. Bu süreç bende bir güvenliksiz hissi yarattı. Ama aynı zamanda yeni yerler görmemi, farklı çevreleri tanımamı ve sosyalleşmemi sağladı.

İngilizce "suburb" dedikleri daha kenar bölgelerde de yaşadık. Oralarda da farklı bir hayat vardı. Bazen "Ben buraya ait değilim." dediğim oluyordu. Yine de çocukluğumun genelinde güzel anılar biriktirdim. Şimdi çarşıya yakın bir yerde oturuyoruz. Kendimi bulunduğum yere adapte edebilen biriyim. İsveççeyi iyi bildiğim için de iletişim konusunda hiç zorlanmadım. İnsanlar

çoğunlukla çok nazik davranıyor. Bugün geldiğim noktada İsveç'te güzel bir hayat yaşıyorum.

Her zaman Türk olduğumuzu söyleriz. Vatanımızı seviyoruz. Ama Türkiye'ye gittiğimizde, "Ben Türk'üm" dediğimde bile bazen dışlandığımı hissediyorum. "Hayır, sen Türk değilsin." diyorlar. Tam olarak ne olduğumuzu tarif etmek zor. Bu yüzden çoğunlukla şöyle söylüyorum: "Ben İsveç'te doğdum ama annem ve babam Türkiye'den geliyor. Ben Türk'üm." Bu cümle, hep, kimliğimi en çok yansıtan ifade oldu.

Kendimi ifade etmek söz konusu olduğunda, sanırım İsveççe daha rahat geliyor. Çocuklarımız da ana dillerini unutmasın diye evde Türkçe konuşmaya özen gösteriyoruz. Ama ister istemez iki cümle Türkçe, ardından İsveççe devam eden bir karma bir dil gelişiyor. Hele çocuklar olunca, bu geçiş çok hızlı oluyor. O yüzden bazen Türkçede zorlandığımız da oluyor.

Yine de Türkçe benim ana dilim. Evde annem ve babam hep Türkçe konuşurdu. Küçükken okullarda da tarih ve dil dersi gibi Türkçe derslerimiz vardı. Yazma, okuma, konuşma... Türkçeyi elimden geldiğince öğrenmeye çalıştım. Camilere de gittik ama çocukken daha çok Kur'an kurslarına devam ettim. Son iki yıldır cami cemaatinde aktifim. Hizmette bulunmak bana nasip oldu, elhamdülillah.

Yeni neslin Türkçe ile olan ilişkisi beni düşündürüyor. Özellikle de kendi kızlarımı gözlemlediğimde. Biz evde Türkçe konuşmaya çalışıyoruz ama teknoloji etkisi büyük. Ne kadar dikkat etsek de bazen çocukların izlediği videoların dili, içeriği kontrolümüzden kaçıyor. Türkçe derslerine gidiyorlar ama bazen ne kadar verim aldıklarını sorguluyorum. Yaşları küçük olabilir ama gelecekte eğer evde üzerine düşülmezse, Türkçe konuşmakta zorlanacaklarını düşünüyorum. En çok da bunu dert ediyorum. Çünkü dil, kimliğin hem taşıyıcısı hem de koruyucusudur.

Gurbetçi kelimesiyle yıllar içinde farklı duygular ilişkilendirdim. Başlarda sadece yurt dışında yaşayan insanlar için kullanıldığını düşünürdüm. Sonra bir sohbet esnasında şöyle bir yorum duydum: Asıl gurbet, Allah'ın evinden, Kâbe'den uzak olmaktır. Bu düşünce içime işledi. Belki bu yüzden artık bu kelimeyi duyduğumda üzerime alınmıyorum. Her ne kadar Türkiye'ye gittiğimde kendimi oranın vatandaşı gibi hissetsem de burada doğmuş ve büyümüş biri olarak ister istemez bir arada kalmışlık hissi var.

Üç kuşak arasında kurduğum içsel karşılaştırmalar sık sık düşünceye dalmama neden olur. Babam iş yerinde oldukça sosyal biriydi. Bazen saz çalar, bazen türkü söyler, ortamı şenlendirirdi. İsveççe konuşurdu ama çok da geliştirmeye çalışmadı. Annemse dört yaşından beri burada olduğu için dil hâkimiyeti çok güçlüydü. Yemek dükkânında çalışırdı ve İsveçlilerle çok iyi anlaşırdı. Sanırım bu özelliği ben de ondan aldım. İsveçlilerle ya da diğer yabancılarla rahatlıkla iletişim kurabiliyorum. Kolay bağ kurabiliyor, insanlarla çabuk kaynaşabiliyorum. Çocuklarımda da bunu gözlemliyorum. İnsanlar tarafından sevilmeleri, çevreleriyle rahat ilişkiler kurmaları beni mutlu ediyor.

Farklılıklarımız da var elbette. Annem bir dönem derneklerde çok aktifti ama sonra çocukların sorumluluğuyla hayatın telaşıyla kendini tamamen ev hayatına verdi. Ben bunun değişmesini istiyorum. Bir yıl aktif olup sonra çekilmek değil de sürekli bir şekilde az da olsa katkı sunmak istiyorum. Hem ailemle ilgilenmek hem de toplu-

ma hizmet etmek istiyorum. Müslüman bir birey olarak sadece kendimize değil, dışarıdaki insanlara da sahip çıkmamız gerektiğine inanıyorum. Özellikle yalnız kalan, hayatında bir boşluk hisseden insanlar için bunu bir görev olarak görüyorum. Tıpkı o Makedon komşumuz gibi. Çünkü Makedon komşumuzun oğlu pek uğramaz, eşiyle de ayrılmışlardı. İşte o gibi kişilere dostluk eli uzatmak benim için çok önemli. Bu dünyada sadece kendimiz için yaşamamalıyız. Bu bilinç çocuklarıma da geçsin istiyorum. Onlar da bir gün benim hizmet ettiğim ortamlarda büyüyüp, benzer sorumlulukları üstlenebilsinler.

Üniversite yıllarında İsveçli arkadaşlarımla grup projelerinde birlikte çalıştım. Herkes onlara soğuk der ama ben bunun hep ön yargıdan ibaret olduğunu düşünürüm. Sınıf arkadaşlarım oldukça sıcakkanlı, yardımsever ve hayatı pozitif tarafından gören insanlardı. Ortak noktalarımız çoktu. Özellikle yardım etme konusundaki istekleri, insan ilişkilerine verdikleri değer, benim için çok kıymetliydi.

Çalışma biçimimiz de birbirini tamamlıyordu. Biz Türkler projelere bazen büyük hayallerle yaklaşırız. Her şeyi yapmak isteriz. İsveçlilerse daha sistematik düşünür. Önem ve öncelikli konulara dikkat ederek hareket ederler. Bu dengeyle birlikte üretmek hem keyifli hem verimliydi. Disiplinleri, zaman yönetimleri gerçekten etkileyiciydi. Bu yönleriyle de bana çok şey kattılar.

Ancak hayat sadece güzel karşılaşmalardan ibaret değildi. Ortaokuldayken çarşıdaki bir Alman okuluna gidiyordum. Orada Alman asıllı öğretmenim vardı. Ne yaparsam yapayım onun tarafından sevilmediğimi hissederdim. Sınıf arkadaşlarım konuşurken sorun etmezdi ama ben konuştuğumda hemen uyarırdı. O yaşlarda farkında olmasam da şimdi geriye dönüp bakınca bunun bir ayrımcılık olduğunu anlıyorum. Yine de kendimi kolay kolay ezdirmedim. Her gün okula yeni bir gün gibi giderdim. Bir şeyleri kafama takmak yerine geçip giderdim üstünden.

Mahallede top oynamayı çok severdim. Ama bazı İsveçli çocuklar bize "Evinize gidin." diye bağırırdı. Biz bu dışlamayı bir oyuna çevirir ve Türkiye-İsveç futbol maçları yapardık. Kimin kazandığına göre tepkimizi gösterirdik. Futbol, dilin sustuğu yerde konuşan bir şeydi bizim için.

Lisede örtünmeye başladım. Bu konuda da ciddi bir ayrımcılıkla karşılaşmadım. Belki de İsveççeyi iyi konuştuğum, kendimi doğru ifade edebildiğim içindir. Belki de bazı insanlarla kimyam tuttuğu içindir. Çünkü inanıyorum ki her şeyin temelinde insanlar arasındaki uyum yer alır.

İş hayatında şimdiye kadar ciddi bir ayrımcılık yaşamadım. Üniversiteye başlamadan önce Volvo fabrikasında çalışıyordum. Oradaki şefimiz Bosna kökenliydi. Kendisiyle çok yakın ve samimi bir ilişki kurmuştuk. Çalışma ortamı güvenliydi, saygılıydı. Hatırladığım kadarıyla bugüne kadar ne bir yöneticiden ne de bir çalışma arkadaşından dışlayıcı bir davranış görmedim.

Yine de bu, sistemin bütünüyle adil olduğu anlamına gelmiyor. Bazen küçük detaylarda ayrımcılık kendini gösteriyor. Örneğin, iş başvurularında ismimin bile etkili olabileceğini düşündüren şeyler yaşadım. Bir dönem İsveç'te bazı iş bulma şirketleri, daha kolay işe girebilmek için ismimizi değiştirmemiz yönünde tavsiyelerde bulunuyordu. Bu beni derinden etkiledi. Sadece bir isim, sadece birkaç harf bu kadar etkili mi? İnsan kimliğini, kişiliğini, köklerini mi değiştirmeli?

Bunu duyduğumda içimden "Neden kimliğimden vazgeçeyim?" diye geçirdim. Eğer beni gerçekten işe almak istiyorlarsa, ismimi değil, beni tanısınlar. Görüşsünler, konuşsunlar. O zaman karar versinler. İyi İsveççe konuşmam, insanlarla doğrudan iletişim kurmam sayesinde çoğu zaman mülakatlara çağrıldım. Yani ismim bir engel olmadı ve ben bu konuda geri adım atmadım. Kimliğimi değiştirmeyeceğim. Yine de içten içe biliyorum ki eğer Türk ya da Müslüman olmasaydım, belki bazı yollar daha kolay açılırdı. Kapılar daha az bekletirdi. Ama bu benim tercihim değil benim benliğim. Ayrıca kimliğimden ödün vermeye hiç niyetli değilim.

İsveç'teki Türklerin kurduğu vakıf ve derneklerin varlığı bana daima umut vermiştir. Hele ilk gelen kuşağın yokluk içinde nasıl bir birliktelik inşa ettiğini düşündükçe, sivil toplum kuruluşlarının kıymetini daha iyi anlıyorum. Onlar buraya geldiklerinde ne bir tanıdıkları ne de tutunabilecekleri bir çevreleri vardı. Dil bilmeden, kültürüne yabancı bir ülkede köksüz yaşamanın ne demek olduğunu ancak yaşayan bilir. İşte o yokluk içinde birbirlerine tutundular; camiler kurdular, dernekler açtılar. Biz bugün o çabaların meyvesini yiyoruz.

Ben de bu topluluğun içinde büyüdüm. Eskiden TUF Derneği'nde aktif görev alıyordum. Hatta gençlik başkanı bile olmuştum. O dönem gerçekten çok heyecanlıydık ama faaliyetleri sürdürmekte zorluklar yaşadık. Ardından evlilik, çocuklar, sorumluluklar derken biraz koptum. Ama içimde hep bir özlem kaldı. Hizmet etme isteğim hiç sönmedi.

Sonra beklemediğim bir anda, kızımın kreş öğretmeniyle yollarımız kesişti. Kendisi aynı zamanda caminin eğitim başkanıydı. Çocukluğumuzdan beri bizi tanırdı. Bir gün laf arasında "Ben hep camide hizmet etmek isterdim." dediğimi hatırlattı. Sonra da camide beni görevlendirdi. Böylelikle yeniden cami cemaatine katıldım. Şimdi orada aktifim, Allah'a şükür.

Bu faaliyetlerde beni motive eden şey önce Allah'ın rızasını kazanmak. Diğer motivasyonum sadece bu dünya için yaşamadığımız. Ne ekebilirsem bu hayatta, ahirette onu biçerim. Camide geçirdiğim her an, bir nakış gibi ilmek ilmek işleniyor sanki kalbime. Özellikle de çocuklarımın böyle bir ortamda büyümesi benim için paha biçilemez bir nimet.

Ailem artık burada değil. Annem ve babam Türkiye'ye döndüler. Eşim şirket sahibi, yoğun çalışıyor. Gün geliyor yalnızlık ağır geliyor. Özellikle doğum izinlerinde, evde tek başına geçirilen uzun saatlerde o sosyal bağlar ne kadar değerliymiş, bir kez daha anladım. Camide bulduğum dostluklar, halimi hatırımı soran bir teyze, dua eden bir amca, çocuklarıma sarılan tanıdık yüzler... Bunlar sadece bir sosyal çevre değil, bir aidiyet hissi, bir dayanak.

Cami aynı zamanda bir okul gibi. Mesleğimde de öğrendiğim üzere ilmin sonu yok. Her gün yeni bir bilgiye, yeni bir deneyime açık. Din de böyle. Sadece 32 farzı bilmek yetmiyor. Onu yaşamak, hayatın içine sindirmek gerekiyor. Bunu da en güzel, o toplulukların içinde öğreniyorsun.

Sosyal hayatta olduğu kadar siyasal alanda da varlık göstermeye gayret ediyoruz. İsveç'te her seçim döneminde oyumu kullanmaya özen gösteriyorum. Bunun önemli bir vatandaşlık görevi olduğunu düşünüyorum. Çünkü burada yaşıyoruz, buranın düzeni bizi doğrudan etkiliyor. İlk başlarda oyumu genellikle İsveç Sosyal Demokrat Partisi'ne verirdim. Çünkü onlar sanki göçmenleri daha çok gözetiyor-

du, bizim gibi yurt dışından gelenleri daha çok hesaba katıyorlardı. Sonra bir dönem başka bir partiye oy verdik ama bu bizi pişman etti. Politikaları hiç beklediğimiz gibi çıkmadı. Özellikle sağlık, eğitim ve küçük işletmelere yönelik vaatlerini yerine getirmediler. Bu da bende bir güvensizlik yarattı.

Doğrusunu söylemek gerekirse, İsveç siyasetini baştan sona takip etmekte zorlanıyorum. Sistem karmaşık, her detaya hâkim olmak kolay değil. Eşim bu konuda benden daha bilgili. Gözlemleri daha keskin. Yine de oy kullanmaya devam ediyorum, çünkü burada yaşıyorsam buranın geleceğiyle ilgili söz hakkım olduğuna inanıyorum.

Son yıllarda Türkiye'deki seçimler için yurt dışında da oy kullanma hakkımız oldu. Biz birkaç seçimdir sandık başına gidiyoruz. Bu süreçte içimde hep bir çelişki olur. Bir yanım, "Türkiye bizim vatanımız, oy kullanmak görevimiz." derken, bir yanım da "Ama biz orada yaşamıyoruz, sistemi içeriden bilmiyoruz." diye düşünür.

Babamın oradaki tecrübelerine güveniyorum. Genellikle onların yöneldiği partiye oy veriyorum. Ama sonradan sosyal medyada, haberlerde şu cümleleri çok duydum: "Siz burada yaşamıyorsunuz ki neye göre oy veriyorsunuz?" Bazen bu eleştirilerin haklılık payı olduğunu düşünüyorum. Çünkü orada yaşayanlar o kararların sonuçlarını doğrudan yaşıyorlar. Biz ise uzaktan bakıyoruz. Bu yüzden yurt dışı oylarının geçerliliğine kesin bir fikirle değil, karmaşık duygularla yaklaşıyorum. Ne tam destekliyorum ne de tamamen karşıyım. Ama oyumu kullanıyorum çünkü Türkiye hâlâ kalbimin en derin yerinde.

Türkiye'nin yurt dışında yaşayan Türklere yönelik ne tür politikalar geliştirdiğini ya da ne kadar aktif olduğunu tam olarak bilemiyorum. Takip etmek kolay değil. Ama bazı anlar oluyor ki Türkiye'nin varlığını daha çok hissediyoruz. Özellikle son dönemde İsveç'te gerçekleşen Kur'an yakma provokasyonları sırasında, UID adında bir organizasyonun çalışmalarına tanık oldum. Türkiye'yle yakın iş birliği içinde olduklarını fark ettim. Bu gibi olaylarda varlıkları bizim için önemli. Ama düzenli takip etmek zor. Bilgiye ulaşmak her zaman kolay olmuyor.

Kültürler arası etkileşim hayatımın içinde hep vardı. Eşim Makedonya'dan buraya taşındı. O da benim gibi bir gurbetçi aslında; orada doğmuş, büyümüş biri. Onunla tanışmam da yine bu çok kültürlü yaşamımın bir parçasıydı. Lisedeyken bir Makedon arkadaşım vardı. Onlar her yaz Makedonya'ya tatile giderdi ve eşimin ailesiyle komşulardı. Bir yaz biz de Makedonya'ya gitmeyi planladık. Arkadaşım çok sosyaldir, daha baştan beni uyarmıştı: "Sakın sürekli birlikte olacağımızı sanma, burada kendi arkadaş çevrem var."

İsveç'teki Türklerin kurduğu vakıf ve derneklerin varlığı bana daima umut vermiştir. Hele ilk gelen kuşağın yokluk içinde nasıl bir birliktelik inşa ettiğini düşündükçe, sivil toplum kuruluşlarının kıymetini daha iyi anlıyorum.

İşte o sırada sosyal medyada birkaç arkadaşlık teklifi geldi. Eşimle de bu şekilde tanıştık. Başta Facebook üzerinden sohbetler başladı, ardından o benim için İsveç'e geldi. Hikâyemiz burada kök saldı. Farklı kültürlerden olmak, farklı ülkelerde doğmak bizi ayırmadı. Aksine, ortak bir dil oluşturduk. Hem dertte hem neşede aynı dili konuşmayı öğrendik.

Her ne kadar çok kültürlü hayata alışkın olsam da Türkiye, kalbimin derinliklerinde özel bir yere sahip. Aklıma geldiğinde ilk olarak bahçeler canlanır gözümde. Anneannemin Karaman'daki o geniş, bereketli bahçesi gelir aklıma. Her yaz gittiğimizde ağaçlardan meyve toplardık. Ezan sesleri, camilerin silueti, akşam serinliğinde bahçeye serilen minderler... Benim için Türkiye demek, mutluluk demek. Özlem, derin ve sürekli. Keşke her tatilde gidebilsek. Ama Türk Hava Yolları bileti deyince işler biraz değişiyor. Maddi imkânlar her zaman elvermiyor. Yine de orası bizim için çok özel, çok kıymetli.

Bir dönem Türkiye'ye dönmeyi ciddi ciddi düşündüm. Özellikle annemler göç ettikten sonra bu istek daha da güçlendi. Geniş bir konakta, büyük bir aileyle bir arada yaşamak. Belki babaannem, dedem, kuzenler, çocuklar... Sanki Asmalı Konak dizisindeki gibi. Ama hayat farklı şekilleniyor. Büyükler birer birer rahmetli oldu. Şimdi sadece anneannem hayatta ve her şey yavaş yavaş başka bir gerçekliğe dönüşüyor.

Kendi defnimizi de düşündüğüm oluyor. Henüz çok yakın bir yakınımı kaybetmedim. Bu yüzden İsveç'te vefat edenlerin Türkiye'ye defniyle ilgili sürecin detaylarını birebir yaşamadım. Ama çok cenazeye katıldım. Camide o acı vedalara şahit oldum. İnsan kendi ölümünü düşününce, ister istemez şu soruyu soruyor: Nerede defnedilmek isterim?

Benim için cevap, mezarıma en çok kimin geleceğiyle ilgili. Cevabı da çok net: evlatlarım. Onlar neredeyse, ben orada olayım isterim. Çünkü dua edecek olan, mezarımı ziyaret edecek olan onlar. İsveç'te Müslüman mezarlıkları var. Burada kalsam da bu toprakta dualar arasında yatsam da içim rahat olur.

Ama Türkiye'de defnedilmek isteyenleri de anlayabiliyorum. Belki orada mezar daha sık ziyaret edilir diye düşünüyorlar. Belki sadece yakınları değil, gelip geçen biri bile Fatiha okur ümidini taşıyorlar. Belki de vatan toprağı hissi ağır basıyor. Hepsi saygıya değer duygular. Ama benim için mesele dua edenin yakınlığı. Kalbin kalbe yakınlığı. Rabbim canımı aldığında gönlüm çocuklarım yanı başımda olmasını ister. Benim için dua etsinler. Nerede gömülürsem gömüleyim asıl vatan, dualaların ulaştığı yerdir.

Ben Türkiye'ye dönmeyi hayal ederken eşim de İsveç'e tam alışamadığı için o da memleketine dönmek istiyor. Ben de bazen yaşamak için Türkiye'yi, Medine'yi, Mekke'yi düşünüyorum. Bir Arap ülkesi de olabilir diyorum içimden. Çünkü artık mesele yalnızca toprak değil, imanla örülü bir hayat sürmek. Neresi buna vesile olursa orası kıymetlidir.

Çocuklarımın nerede büyümesi gerektiği konusunda da net bir sınırım yok. İsveç elbette tanıdığım, bildiğim bir yer. Burada kendimi güvende hissediyorum. Dili biliyorum, sistemi tanıyorum. Bu avantajları göz ardı edemem. Ama eşim Üsküp'e dönmek istese orada da bir hayat kurabiliriz. Ya da Türkiye'ye... Fark etmez aslında. Gençken evim ve düzenim konusunda büyük hayallerim vardı. Ancak şimdi düşünüyorum da hiçbir şey kalıcı değil. Önemli olan sağlık, huzur ve iman. Nerede olursak olalım, bu üçü varsa orası bana yuvadır.

Hikâyemiz burada kök saldı. Farklı kültürlerden olmak, farklı ülkelerde doğmak bizi ayırmadı. Aksine, ortak bir dil oluşturduk. Hem dertte hem neşede aynı dili konuşmayı öğrendik.

Bazen kendimi anneannemin ya da dedemin yerine koyuyorum. Onların yerinde olsaydım, İsveç'e göç etmeyi seçer miydim, bilmiyorum. İyi ki gelmişler mi, yoksa başka bir tercih mi daha iyi olurdu bilemiyorum. İsveç'ten genel olarak memnunum. Hayatım burada şekillendi, burada kuruldu. Ciddi bir zorlukla karşılaşmadım. Elbette burada da sorunlar var ama büyük resme baktığımda burada yaşamaktan şikâyetçi değilim. Gönlüm hepimizin bir arada olduğu bir düzen geçiyor. Aileden kimsenin kopmadığı, herkesin aynı şehirde, aynı sokakta olduğu bir hayat... Keşke onlar da burada kalsaydı ya da Türkiye'ye hiç dönmeselerdi. Bazen keşke hepimiz bir arada olsaydık diyorum. O zaman bu gurbet duygusu, bu bölünmüşlük yaşanmazdı.

Sonra Türkiye'deki sisteme, özellikle eğitim sistemine bakıyorum ve dönmez konusunda kararsız kalıyorum. Kardeşim var, 17 yaşında. Beşinci sınıftayken Türkiye'ye taşındı ve hâlâ çok zorlanıyor. Ben üniversite okurken bile onun kadar ders çalışmadım. Onun kitaplara gömülmüş hâli bana çok ağır geliyor. Sosyal hayatı neredeyse yok. Sürekli sınav, sürekli performans baskısı var üzerinde.

İsveç'te böyle değil. Öğretmenler daha anlayışlı, öğrenci merkezli. Mesela iki sınav aynı haftaya denk geldiyse, biri ertelenebiliyor. Öğrencinin rahat etmesi esas alınıyor. Bu yaklaşım, çocukları okumaya teşvik ediyor. Eğitim yalnızca not değil, aynı zamanda bir gelişim süreci olarak görülüyor. Üniversiteyi bitirdikten sonra iş ararken de sistem çok daha insancıl. Özgeçmiş gönderirsin, seni çağırırlar, görüşürler. Her şey büyük sınavlara, elemelere bağlı değil. Kendini anlatabildiğin sürece şansın vardır.

Bu yönüyle baktığımda, İsveç'in sistemi bana daha yakın geliyor. Hayat kolaylaştırılıyor, katılaştırılmıyor. Gençler nefes alabiliyor. Ben burada büyüdüğüm için bu nefesin kıymetini biliyorum.

Söyleşi

"Mahallem bana Türk kimliğimi kaybettirmedi, aksine pekiştirdi."

AYŞE, 24,
BANKACI

Ben Ayşe. 24 yaşındayım ve Stokholm'da doğup büyüdüm. Ailemle birlikte hâlâ aynı mahallede, çocukluğumun geçtiği sokaklarda yaşıyorum. Hayatım iki eksende ilerliyor: eğitim ve çalışma. Bir yandan Kodohua'da Biyomedikal Mühendisliği üçüncü sınıf öğrencisiyim, diğer yandan Stokholm Üniversitesinde ekonomi okuyorum. Yeni başladığım işim ise bir bankada muhasebe alanında. Bilimle ekonomiyi bir arada götürmeye çalışıyorum. Bu bazen yorucu olsa da benim için çok öğretici bir denge.

Ailemin göç hikâyesi Konya'nın Kulu ilçesinden başlıyor. Bildiğim kadarıyla dayım bu yolculuğa ilk çıkan olmuş. Dedem, onu çalışmak için İsveç'e göndermiş. Dayım burada işe girmiş ve kalmış. Ardından annem, sonra da babam gelmiş. Ailemin neredeyse hepsi aynı mahalleye yerleşmiş, öyle ki anne tarafı ve baba tarafı aynı sokakta oturuyor. Bu yakınlık hem aidiyet hem de kökler açısından güçlü bir bağ yaratıyor.

Dayım burada manavlık yapmış, hâlâ da yapıyor biliyorum. İsveç'te bir Türk manavı olarak Lidia'da tanınır hâle gelmiş. Bu sessiz sedasız bir emekle yazılmış bir başarı hikâyesi aslında. Babam ise önce Almanya'ya gitmiş çalışmak için, sonra annem İsveç'e yerleşince onun da yolu İsveç'e düşmüş. Ailem bu topraklara isteyerek değil, hayatın yönlendirmesiyle gelmiş. Ama köklerimiz hâlâ Türkiye'de, bunu inkâr edemem.

Ben Türklerle dolu bir mahallede büyüdüm. Komşularımızın, okul arkadaşlarım, çevremin çoğu Türk'tü. Bu yüzden kendimi hiçbir zaman tam anlamıyla İsveçli gibi hissetmedim. Evde Türkçe konuşulur, televizyonda Türk dizileri izlenirdi. Sokağa çıktığımda, her gün en az bir Türk'e rastlamak olağandı. Mahallem bana Türk kimliğimi kaybettirmedi, aksine pekiştirdi.

Ama üniversite hayatı bu dengeyi biraz sarstı. Üniversitede çok az Türk öğrenci var. Bu da beni ister istemez İsveçli kimliğe daha yakınlaştırdı. Yeni arkadaşlarımın çoğu İsveçli ve bu ortamda İsveçli gibi davranmayı öğreniyorsun. Zorunda kalıyorsun belki de. Ama içimde hâlâ baskın olan kimlik Türk kimliği. Kendimi hep Türk

İki yerin de tam olarak parçası değilim ama ikisinden de bir parça taşıyorum. Biraz burada, biraz orada...

olarak tanımlarım. Zaten İsveç'te ismim, görünüşüm, hatta aksanım bile bana farklı olduğumu hatırlatıyor. Türkiye'ye gittiğimde de bu kez gurbetçi olarak görülüyorum. İki yerin de tam olarak parçası değilim ama ikisinden de bir parça taşıyorum. Biraz burada, biraz orada...

Yeni işe başladığım bankada çalıştığım grupta tek yabancı kökenliyim. Adım "Ayşe" olarak listede tek kalıyor. Kimse bana doğrudan dışlayıcı davranmasa da sadece başka bir Ayşe'nin olmayışı bile insanı düşündürüyor. Farklı olmak bazen yalnızlaştırıyor. Bu tür hisler özellikle iş başvurularında daha somutlaşıyor. Aynı yeterliliğe sahip olsak bile İsveçli isimli biri tercih edilebiliyor. Bunu yaşayan sadece ben değilim, çevremde pek çok kişi bu ayrımı hissetmiş durumda.

Türkiye'deyken ise farklı bir yabancılık hissi doğuyor. Oy kullanma hakkım olmasına rağmen "Sen burada yaşamıyorsun, neden oy veriyorsun?" diyenler çıkıyor. Oysa hâlâ Türk vatandaşıyım, ailem orada, aidiyetim orada. Bu tür yaklaşımlar, insanın kimliğini sorgulamasına neden oluyor. Ama asla Türk olmaktan utanmadım, kimliğimi gizleme ihtiyacı duymadım. Zaten gerek de yok. İnsanın kim olduğu bir bakıştan, bir kelimeden bile anlaşılır.

Evde Türkçe konuşulur. Annem ve babamla hep Türkçe iletişim kurarım. Abilerimle arada İsveççe konuştuğumuz olur ama yine de Türkçeyi hep koruduk. Türkçeyi çocukken camideki kurslarda daha iyi öğrenme fırsatım oldu. Türk dizileri, aile içindeki Türkçe sohbetler hepsi Türkçeyi canlı tuttu. Ama ifade rahatlığı açısından İsveççe daha baskın. Günlük hayatın dili İsveççe olduğu için kendimi bu dilde daha iyi ifade edebiliyorum. Yine de ana dilim sorulduğunda "Türkçe" derim. Çünkü köküm orada.

İsveç'te büyüyen yeni kuşak Türk çocuklarını gözlemlediğimde, dil ile kurdukları ilişki farklılaşıyor. Bizim zamanımızda Türkçe evin içinde daha canlıydı. Şimdi ise çocuklar daha çok İsveççe konuşuyor. Örneğin, kuzenlerimin çocuklarıyla İsveççe konuşuyorum. Çünkü onların da evde anne ve babalarıyla İsveççe konuştuklarını biliyorum. Türkçeleri var ama çok fazla kullanmıyorlar. Kötü değil tabii ki ama aktif konuşulmuyor. Büyüklerle, yani dede ve ninelerle Türkçe konuşmaları gerektiği için dili biraz öğreniyorlar ama bu daha çok bir zorunluluk gibi onlar için. O eski içten bağ biraz zayıflamış gibi geliyor bana. Bu durumun büyük ölçüde aileden kaynaklandığını düşünüyorum. Evde hangi dil konuşuluyorsa çocuk onu benimser.

Zaman zaman toplumda kullanılan bazı ifadeler de beni düşündürür. "Gurbetçi", "Almancı", "Euro-Türk" gibi etiketler var. Bu kelimeleri duyduğumda kendimi kötü hissediyorum. Belki kötü niyetle söylenmiyor ama kulağa hoş gelmiyor. Gurbetçi dendiğinde anlayabiliyorum, çünkü bir anlamda gerçekten öyleyiz. Burada doğup büyüsek de Türk'üz. Özellikle "Almancı" sözü, sanki bir yabancılaştırma içeriyor. Oysa biz hem buradayız hem oradayız. Bu kimlik karma-

şası yeterince ağır bir yükken, bu tür etiketler kimlik karmaşasını daha da derinleştiriyor.

İsveçlilerle iletişim kurmak konusunda annemle aramda farklar olduğunu gözlemliyorum. Örneğin annem bir doktorla konuşmak istediğinde bazen kendini tam ifade edemiyor. O zaman karşı taraf da onu ciddiye almıyor gibi davranabiliyor. Ama ben konuştuğumda işler değişiyor. Sanırım aksanımın daha "İsveçli" gibi olmasından dolayı beni daha çok dinliyorlar. Annem ve babam da İsveççe biliyor ama aksanları onları ele veriyor. İnsan bazen sırf bu yüzden daha az ciddiye alındığını hissediyor. Tabii bu sadece bir his ama o his bazen çok şey anlatıyor.

Okul hayatım boyunca birçok grup projesinde İsveçli öğrencilerle çalıştım. Bu süreçlerde hiçbir ayrımcılık yaşamadım. Birlikte büyüdüğümüz için birbirimizi tanıyoruz, birbirimize alışığız. Ama bazı öğretmenler, öğrencileri "ülkelerine göre" ayırırdı. Ben Ayşe değil de "Türk kız" olurdum. Bir başkası "İspanyol çocuk" olurdu. Bu etiketleme bazen öyle bir hâle gelir ki biri Türkleri sevmiyorsa seni de sevmez. Kişisel değil, kimliğine dönük bir reddediş bu. İnsan olarak değerlendirilmediğini hissetmek çok yıpratıcı.

İş yerinde ayrımcılık yaşamadım ama bazı arkadaşlarım bana Türkiye'deki seçimlerle ilgili sorular sordu. Hangi partiye oy verdiğimi, siyasi görüşümü merak ediyorlardı. İsveç'te genelde kime oy verdiğin pek konuşulmaz ama Türkiye söz konusu olunca insanlar farklı bir merakla yaklaşıyor. Bu, politikaya ilgiden çok sanırım bizim kimliğimize dair bir ilgi.

İsveç'te yaşayan Türkler olarak çeşitli vakıf ve dernekler kurduk. Bunlar bence çok değerli girişimler. Çünkü Türkleri bir araya getiriyor, bir topluluk hissi yaratıyor. Stokholm'da çok fazla Türk yaşıyor. Herkes bu etkinliklere katılmasa da en azından varlığından haberdar oluyor. Ben vakit darlığından dolayı çok aktif katılamıyorum ama örneğin "Turkiska Ungdomsförbundet" adında bir öğrenci ve gençlik derneğini takip ediyorum. İsmi İsveççe ama amacı Türk gençliğini bir arada tutmak. Bu tür oluşumlar, aidiyet duygusunu canlı tutuyor.

İsveç'te seçim zamanı geldiğinde oy kullanıyorum. Çünkü burada yaşıyorum, hayatım burada geçiyor. Günlük yaşantımı etkileyen kararlarda söz sahibi olmak istiyorum. Ama açıkçası bir siyasi partiye bağlı hissetmiyorum. Her seçim döneminde, hangi partinin neyi desteklediğine, hangi alanlara öncelik verdiğine bakarak karar veriyorum. Özellikle de yabancılara karşı tutumlarını inceliyorum. Çünkü bu ülkede yaşayan bir Türk olarak, bu tutumlar doğrudan beni ilgilendiriyor.

Avrupa genelinde olduğu gibi, İsveç'te de aşırı sağ partiler yükselişte. Bu yükseliş beni doğrudan etkiliyor mu? Belki gündelik hayatımda büyük bir ayrımcılığa maruz kalmadım ama etkilemese de ülkenin atmosferinin değiştiğini hissedebiliyorum. Annem tesettürlü ve onunla ilgili bazı tatsız bakışlar ya da sözler duyduk. Bazen arkadaşlarım benzer şeyler yaşadıklarını anlatıyor. Bu tür olaylar, aşırı sağın söylemlerinin toplumda karşılık bulduğunu gösteriyor. Irkçılık, ayrımcılık hep vardı ama şimdi biraz daha görünür hâle geldi.

Türkiye'de yapılan seçimlerde oy kullanma hakkımız olması önemli. Ben bu hakkımı kullandım. Çünkü her ne kadar İsveç'te doğup büyümüş olsam da Türkiye hâlâ benim ülkem. Orada ailem var, orası benim geçmişim. Belki bir gün Türkiye'ye

İsveç'te doğmuş olabilirim ama kalbim hep Türkiye'ye bağlı.

dönmek isteyeceğim. Bu yüzden o ülkenin geleceği hakkında söz sahibi olmak istiyorum. Oy vermek, sadece bir siyasi tercih değil, bir aidiyet beyanı da aynı zamanda.

Türkiye'nin İsveçli Türklerle ilgili geliştirdiği politikalar hakkında çok bir şey bilmiyorum. En azından bana ulaşan, hayatımı etkileyen bir proje ya da faaliyet olmadı. Ancak Türk vatandaşı olduğum için bir sıkıntı yaşadığımda arkamda bir devletin olduğunu hissetmek isterim. Ama bu konuda somut bir beklentim ya da yaşanmış bir örneğim yok.

Şu an nişanlıyım. Eşimi seçerken başka bir milletten biri olur muydu diye hiç düşünmedim bile. Hep Türk biriyle daha iyi anlaşacağımı düşündüm. Çünkü bir Türk, bir Türk'ü anlar. Aynı dili konuşmak, aynı yemeklerle büyümek, aynı bayramları yaşamak bağ kurmanın temel taşları. Üstelik ikimiz de burada doğup büyüdüğümüz için hem İsveç'i hem Türkiye'yi bilen bir dil geliştirdik birlikte. Bu ortak dil, bizi güçlü kılıyor.

Eşim Kululu ama bu bir tercih değildi. Sadece denk geldi. Ama itiraf etmeliyim ki ailelerin benzer kültürlerde olması işimizi kolaylaştırdı. Görüş ayrılıkları daha az oluyor. Ne de olsa aynı topraktan çıkmışız.

Türkiye benim için sadece bir ülke değil, içimde sürekli var olan bir özlem, bir ev. Her sene gitmeye çalışıyoruz ama bu yıl biletlerin çok pahalı olmasından dolayı gidemeyeceğiz. Türkiye'ye gidememek de içimizde bir boşluk oluşturuyor, sanki bir parçanı orada bırakmak gibi. Stokholm'da doğmuş büyümüş olsam da, burası hiçbir zaman tam anlamıyla "evim" gibi gelmedi. Türkiye'ye vardığımızda ise daha ilk adımda içimi bir sıcaklık sarar. O sokaklar, o sesler, o yemek kokuları... Sonuçta tanıdığım, ait olduğum bir yer.

Gelecekte Türkiye'de yaşamak isterim. Belki kısa süreli olur, belki de uzun. Ama mutlaka o hayatı deneyimlemek istiyorum. Belki birkaç yıl, belki bir ömür... Kesin değil ama böyle bir niyetim var. Çünkü o özlem her zaman içimde var oldu.

Bir gün çocuğum olursa onu büyütmek isteyeceğim yer beni çok düşündürüyor. Eğitim açısından baktığımda İsveç'i daha iyi buluyorum. Sistemli, eşitlikçi bir yapısı var. Özellikle kuzenlerimin Türkiye'de iş bulma konusunda bazı sıkıntılar yaşadığını da biliyorum. Ama kimlik, kültür ve sosyal çevre açısından Türkiye çok daha sıcak, daha derin. Sonuçta Türkiye kimliğini sahiplenebileceği, kültürel aidiyetini daha güçlü hissedebileceği bir yer. Bu yüzden eğitim için İsveç ama kişilik gelişimi için Türkiye diyorum.

Bazen kendimi annemlerin, dayımın yerine koyuyorum. Onların yerinde olsaydım, yine İsveç'e gelir miydim emin değilim. Ama şimdi düşündüğümde, "İyi ki İsveç'e gelmişler." diyorum. Çünkü burada hiçbir zaman büyük bir sıkıntı yaşamadık. Allah'a şükür, huzurlu bir hayatımız oldu. Yine de insan bazen "Türkiye'de kalsaydık, hayat nasıl olurdu?" diye merak ediyor. Bu da hep aklımızda olan bir şey.

Çok şükür yakın çevremde bir ölüm yaşamadım. Ama akrabalarımızdan Türkiye'ye defnedilenler oldu. Bu çok doğal geliyor bana. Çünkü Türkiye bizim gerçek evimiz. Anne babalarımız orada doğmuş,

büyümüş. Vefat ettiklerinde de o toprağa dönmek istemeleri kadar doğal bir şey olamaz.

Benim için de öyle olurdu. Eğer bir gün vefat edersem Türkiye'de, ailemin yanında, o topraklarda defnedilmek isterim. Çünkü ait olduğumuz yer orası. İsveç'te doğmuş olabilirim ama kalbim hep Türkiye'ye bağlı.

Bazen çevremdekiler "Hem üniversite okuyorsun hem çalışıyorsun, hâlâ İsveç'i neden benimsemiyorsun?" diye sorar. Çünkü burada kendi isteğimle doğmadım. Hayat beni burada büyüttü ama kalbim orada kaldı. Annemin ve babamın doğduğu büyüdüğü yer Türkiye. Ben de orada olsaydım daha mutlu olabilirdim. Onların hikâyesiyle şekillenmiş bir benlik taşıyorum. Bu yüzden, evim dediğim yer hâlâ Türkiye.

Söyleşi

"Herkesin kültüründen bir parça öğrendiğimiz, birbirimize karışmadan bir arada yaşadığımız bir çevrede büyüdüm."

DOĞUKAN, 31
MAKİNE MÜHENDİSİ

Benim adım Doğukan. 31 yaşındayım ve Göteborg'da yaşıyorum. Makine mühendisiyim. Şu anda Volvo'da çalışıyorum, fabrikaya yeni makineler gireceği zaman ya da mevcut sistemlerde bir değişiklik yapılması gerektiğinde ben de projelerin içinde yer alıyorum. Mesleğim teknik, somut gibi görünse de benim için aynı zamanda anlamlı bir şeyler inşa etmenin yolu.

Aslında bu mesleği seçmem çok planlı olmadı. İlk başta bilgisayar mühendisliği okuyordum. İki yıl o alanda devam ettim ama gün boyu ekran başında oturmak bana göre değildi. Hayatın biraz daha içinde olmayı, makinelerle, hareketle, belki de elle tutulur gerçeklerle uğraşmayı özledim. Makine mühendisliğini seçtim ve bu kararımdan hiç pişman olmadım. Robotlar, otomasyon, fiziksel süreçlerin tamamı beni içine çekti. Kendimi bulduğumu hissettim.

Göç hikâyemiz, aslında benden önce başlıyor. Annemin babası, yani büyükbabam, 1960'ların sonu ya da 1970'lerin başında İsveç'e çalışmak için gelmiş. Annem o zaman-lar daha çocukmuş. Büyükbabam vefat ettiğinde ben henüz doğmamıştım, bu yüzden onunla birebir anılarım yok. Ama annemin anlattıkları, o döneme dair imgeleri zihnimde canlandırmama yetiyor. Örneğin, ilk geldiklerinde akraba evinde patlıcan yemeği yaparken bir kavga çıkmış. "Bizim köyde böyle yapılır." "Yok canım, öyle mi olurmuş." gibi sözlerle dolu, kültürle yoğrulmuş bir yemek tartışması. Bu tür anılar basit gibi görünüyor ama aslında göçün ilk yıllarındaki kimliği koruma gayretini çok iyi yansıtıyor.

Bizim köklerimiz Konya tarafından, Bozkır'dan. Taşbaş köyündeniz. Göç zinciri büyükbabamla başlamış, ardından anneannem, annem, dayılarımla devam etmiş. Derken evlilikle birlikte babam da gelmiş. Zamanla köyden birkaç aile daha İsveç'e yerleşmiş. Sanki bir yer keşfedilmiş ve bu keşif herkesi kendine çekmiş. Yabancı bir toprakta tanıdık yüzler, tanıdık yemek kokuları, tanıdık alışkanlıklarla bir hayat kurulmuş.

Ben Göteborg'da büyüdüm. Babam her zaman taşınmak istediğimiz ilk mahallede

Göç zinciri büyükbabamla başlamış, ardından anneannem, annem, dayılarımla devam etmiş. Derken evlilikle birlikte babam da gelmiş. Zamanla köyden birkaç aile daha İsveç'e yerleşmiş. Sanki bir yer keşfedilmiş ve bu keşif herkesi kendine çekmiş. Yabancı bir toprakta tanıdık yüzler, tanıdık yemek kokuları, tanıdık alışkanlıklarla bir hayat kurulmuş.

zamanında yabancılara ev verilmediğini anlatırdı. Kolay olmamış ama sonunda bir ev bulunmuş ve biz oraya yerleşmişiz. Çocukluğum boyunca o mahalledeydik. Sonra annem taşındı ama ben yıllar sonra yine oraya döndüm. Çünkü orası benim ilk yuvamdı. Çevresini tanıdığım, sokaklarında yürürken selam vereceğim insanların olduğu bir yer. Akşamları dışarı çıktığımda kendimi güvende hissediyorum, çünkü çevremdeki insanları biliyorum, onlar da beni biliyor.

Mahallemiz zamanla değişti. Başta çoğunluk İsveçlilerdi. Benim ilkokul dönemimde sınıfımızda 10 yabancı öğrenci, 20 kadar da İsveçli vardı. Zamanla Araplar, Somalililer, Suriyeliler derken mahallemiz dünyanın küçük versiyonuna dönüştü. Ama bu çeşitlilik güzeldi. Herkesin kültüründen bir parça öğrendiğimiz, birbirimize karışmadan bir arada yaşadığımız bir çevrede büyüdüm. Bu yüzden başka bir yerde çocuk olmak istemezdim. O mahalle, o kozmopolit yapı beni ben yapan şeylerden biri oldu.

Kendimi tanımlarken hiç tereddüt etmem: Türk'üm. Bu konuda içimde bir çelişki ya da kafa karışıklığı hiç olmadı. Evet, İsveç'te doğdum, büyüdüm ve hayatımın büyük kısmı bu ülkede geçti ama kimliğim konusunda hep net oldum. Türk'üm. Türklük sadece bir bayrak ya da bir dilden ibaret değil benim için; bir aidiyet hissi, bir kök salma hâli.

Şunu da kabul etmem gerekir ki kendimi ifade ederken en rahat ettiğim dil İsveççe. Küçüklüğümden beri okulda İsveççe konuşuldu. Hayatın resmî, akademik, sosyal tarafı hep bu dille şekillendi. Bu yüzden İsveççem daha doğal bir şekilde gelişti. Türkçem ise zamanla, yaş aldıkça, farkındalık arttıkça gelişti. Özellikle yetişkinlik döneminde diziler izleyerek, gazete okuyarak, kelimelerin derinliğini yeniden keşfederek Türkçemi pekiştirdim. Ama örneğin bugün Türkiye'de kendi işimi yapmak istesem, İsveç'teki kadar rahat hissedeceğimi sanmıyorum. İş dilinde, terimlerde, sunumlarda hâlâ zorlanabilirim.

Ana dilim sorulduğunda hiç düşünmeden Türkçe derim. Çünkü Türkçe evde annemle, babamla kurduğum ilişkinin, duyguların dili. Küçüklüğümde evde yalnızca Türkçe konuşuluyordu. Ailem hiçbir zaman mutlaka Türkçe konuşmam konusunda baskı yapmadı ama ben İsveççe bir soru sorduğumda bile, onlar hep Türkçe yanıt verdiler. Bu da beni Türkçeyle büyüttü. Ayrıca okulda haftada bir gün Türkçe dersimiz vardı. Orada dil bilgisi, yazma, okuma gibi becerileri öğrendim. Sonrasındaysa merakla, isteyerek geliştirmeye çalıştım.

Zaman geçtikçe bizim kuşağımızın çocukları, yani dördüncü nesil, Türkçeyi bizden daha az biliyor. Abimin çocuklarından görüyorum. Annesi de Türk ama çocuklar

YouTube gibi sosyal platformlarda İsveççe veya İngilizce içeriklere yöneliyor. Evde herkes Türkçe konuşsa bile o kültürel temas, o sürekli maruz kalma hâli yok artık. Eskiden evlerde Türk televizyonları açık olurdu, diziler izlenirdi. Biz Türkçeyi sadece evde değil, salondaki ekrandan da öğrenirdik. Şimdi çocuklar o ekranı istedikleri dile çevirebiliyor. Bu yüzden abim çocuklarının Türkçesini geliştirmek için özel çaba harcıyor. Aynı şekilde arkadaşlarım da. Biz nasıl zorlandıysak, şimdi onlar da çocukları için o çabayı gösteriyor. Hatta daha fazlasını yapmak zorunda kalıyorlar.

Bu durum sadece dilde değil, kimlikte de bir geçiş dönemini gösteriyor aslında. Dördüncü kuşak daha melez bir kimlikle büyüyor. Bizden farklılar ve belki biz de onlara göre farklıyız. Ama bu fark, eksiklik değil; zamanın ve çevrenin getirdiği doğal bir dönüşüm. Yine de içimden hep Türkçeyi unutmamalarını diliyorum. Çünkü insan kendi hikâyesini en iyi kendi dilinde anlatabilir.

Zaman zaman dışarıdan bize yöneltilen tanımlamalarla karşılaşıyorum: Almancı, Euro-Türk, diaspora Türkü, gurbetçi. Açıkçası bu kelimeler bana çok yabancı geliyor. Gazetede ya da sosyal medyada karşıma çıktığında, ne kastettiklerini anlasam da kendimi o kavramların içinde hiç düşünmedim. Ben Türk'üm. Türkiye'de doğmuş olsaydım da bu kimlik aynı olurdu. Sadece coğrafyam farklı. Doğduğum yer İsveç olsa da bizi ayıran şey sınırlar değil, doğduğumuz yerin hava durumundan başka bir şey değil gibi hissediyorum bazen. O yüzden bu etiketler bana fazla dışarıdan, fazla yüzeysel geliyor.

Ailemle olan ilişkim de kültürümüzün bir yansıması. Annem küçük yaşta İsveç'e gelmiş, babam ise evlenip gelmiş. Bu fark aralarındaki dil becerisine de yansımış. Annemin İsveççesi daha iyi. İnsanlarla nasıl konuşacağını, nerede nasıl davranacağını biliyor. Babam ise daha doğrudan. "Ben buyum, beni böyle kabul edersiniz edin ya da hiç etmeyin." tavrı onun duruşunu yansıtıyor. Her ikisi de sosyal insanlar. Geniş çevreleri var, arkadaş canlısılar. Ben de öyleyim.

İsveçlilerle iletişimimizde İsveçlilerin bizim kültürümüzü tam anlamıyla anlayamadıklarını fark ettim. Örneğin bayramlar, oruç ya da aile yapımız gibi konular onlara yabancı. Böyle durumlarda konuyu açıklamaya çalışıyorum ve çoğunlukla onların aşina olduğu alanlara çekiyorum sohbeti. Yine de kültürel kodları bize daha yakın olan diğer göçmen gruplardan olan insanlar bizi daha kolay anlıyor. Bu, konuşurken bile kendini hissettiriyor.

İsveçlilerle hem okulda hem işte ortak projelerde çalıştım. Volvo gibi büyük bir şirkette İsveçli mesai arkadaşınızın olmaması zaten imkânsız. Genel olarak söylemem gerekirse, çalışırken karşımdaki kişinin milliyetinden çok kişiliği önem taşıyor. İsveçliler kurallara daha bağlı. Bu bir disiplin meselesi. Onların bu konudaki netliği, bizim bazen daha esnek yaklaşımımızla çatışabiliyor. Yine de birlikte çalışmanın yollarını buluyoruz.

İlkokul yıllarında ayrımcılığı hissettiğim oldu. O zamanlar öğretmenimiz bize özel olarak "Siz evde İsveççe konuşmuyorsunuz, o yüzden daha fazla çalışmalısınız." diyordu. Bunu kötü niyetle söylemiyordu belki ama bu söylem insanın içine işliyor. Lise yıllarında ise daha çok sosyal düzeyde fark ettim bu ayrımı. İsveçli kızlar yabancı erkeklere karşı daha mesafeliydi. Aynı davranışı bir İsveçli öğrenci yaptığında kabul görürken, biz yaptığımızda sorgulanıyorduk. Bakışların altında hep bir "Sen buraya ait misin?" sorusu vardı.

İş hayatında bu tür ayrımcılıklar çok

daha örtülü. Açıkça bir şey hissetmedim ama yok diyemem. Bazen hissettiğin şeyin adı yoktur ama varlığı sana dokunur. Özellikle iş başvurularında bu daha belirgin. Üniversitede arkadaşlarımla bir deney yapmıştık. Aynı öz geçmişi iki farklı isimle gönderdik. Biri İsveçli ismi taşıyordu, diğeri bizimki gibi yabancı bir ismi. Ne yazık ki İsveçli isme çok daha fazla geri dönüş oldu. Bu sadece benim değil, burada yaşayan pek çok yabancının ortak deneyimi.

İsveç'te yaşayan Türklerin kurduğu birçok vakıf, dernek, kültürel oluşum var. Kimi dinî, kimi siyasi, kimi kültürel faaliyetler yürütüyor. Ama açık konuşmak gerekirse, ben bu yapılarla çok da iç içe olmadım. Dinî vazifelerimiz için camiye gideriz; orada yardım toplanırsa katkı yaparız. Özellikle Türkiye'deki ihtiyaçlara yönelik bir şey olduğunda elimizden geldiğince destek olmaya çalışırız. Ama bunun ötesindeki siyaset ya da dernek faaliyetleri konusunda hep mesafeli kaldım.

Siyasetle ilgileniyorum ama öyle bir partiye bağlılık şeklinde değil. Benim için önemli olan o dönemde kimin ne yaptığı ve kimin politikalarının hayatımı etkilediğidir. Bir yıl bir partiye, ertesi yıl başka bir partiye oy verebilirim. İsveç'teki siyaseti takip ediyorum. Özellikle yabancılara karşı tutumlarını, Türkiye'ye nasıl yaklaştıklarını önemsiyorum. Oy verme kararımı da buna göre şekillendiriyorum.

Türkiye'deki seçimlerde de oy kullanıyorum. Annem ve babam bu konuda çok hassaslar. "Oy vermedin mi?" diye hemen sorarlar. Ama zaten ben de bu sorumluluğu taşıyorum. Vatandaşlık sadece bir hak değil, bir yükümlülük aynı zamanda. Fakat içimde, Türkiye'de yaşamayıp yine de geleceği hakkında söz sahibi olmamızla ilgili bir ikilem oluşuyor. Yine de demokrasinin gereği bu; söz hakkım varsa kullanmalıyım.

Türkiye'nin İsveç'teki Türklere yönelik zaman zaman girişimleri oluyor. En net hatırladığım, COVID-19 döneminde yaşandı. Burada biri hastalanmıştı, Türkiye uçak gönderip aldırdı. Bu tür olaylar devletin halkına verdiği değeri gösteriyor. Ama İsveç'te bu tür hamleler farklı algılanabiliyor.

Eşim Türk değil ama Müslüman. Gençliğimden beri düşündüğüm şey şuydu: Evleneceğim kişi Müslüman olsun, kültürel farkları zamanla aşarız. Şimdi eşim hem Müslüman hem de Türk kültürünü tanımaya, Türkçeyi öğrenmeye istekli biri. Bu benim için çok kıymetli. Aileler arası tanışma süreci de beklediğimden kolay oldu. Bizim tarafta "Keşke Türk olsaydı." gibi sözler olduysa da sonrasında herkes "Sen mutluysan yeter." dedi. Eşim tarafında ise ilk başta biraz çekince vardı. Aynı ülkeden olmadığımız için tereddüt ettiler. Ama sonra zamanla ortak noktalarımız daha ağır bastı. İkimiz de İsveç'te yabancıyız, ikimiz de Müslümanız, ikimiz de başka kültürlere karşı saygılıyız. Bu temelde bir araya gelmek, bizim için daha anlamlı oldu.

Yine de ileride bir gün, belki emeklilikte ya da çocuklarımız büyüyüp kendi hayatlarını kurduklarında, Türkiye'ye dönmek istiyorum. Bu bir geri dönüşten çok, içsel bir kapanış gibi. Yaşadığım onca şeyden sonra, ait olduğum topraklarda huzur bulmak gibi bir niyet.

Türkiye'nin adını ne zaman duysam içimi sevinç, sıcaklık kaplar. Orası bizim vatanımız, evimiz. Her yaz Türkiye'ye gitmeye çalışıyoruz. Akrabalarımı görmek, tanıdık sokaklarda yürümek, bildiğim tatları yeniden tatmak bana iyi geliyor. Belki çocukluğumun geçtiği yer değil ama köklerimin olduğu yer orası. Türkiye'ye gittiğimde kendimi özgür hissediyorum. Özellikle yaz aylarında, güneşin altında yürürken o serbestlik duygusu bana bir başka geliyor.

Türkiye sevgimizden dolayı Türkiye'ye dönmeyi ara ara düşünürüm. Ama gerçekler, hayallerin önüne geçiyor bazen. Şimdi burada çalışıyorum. Aldığım maaşla belli bir yaşam standardım var. Aynı işimi Türkiye'de yapabileceğime, aynı gelire sahip olabileceğimden emin değilim. Bu yüzden temkinli yaklaşıyorum. Ayrıca artık yalnız değilim. Eşim var. Taşınsak o ne yapacak? O da çalışmak, kendi hayatını kurmak isteyecek. Bütün bu sorular zihnimi meşgul ediyor.

Yine de ileride bir gün, belki emeklilikte ya da çocuklarımız büyüyüp kendi hayatlarını kurduklarında, Türkiye'ye dönmek istiyorum. Bu bir geri dönüşten çok, içsel bir kapanış gibi. Yaşadığım onca şeyden sonra, ait olduğum topraklarda huzur bulmak gibi bir niyet.

Günün birinde çocuklarım olursa açıkçası Türkiye'de büyümeleri bana daha kolay gelir. Orada olsalar hem aileme yakın olurlar hem de Türkçeyi, Türk kültürünü içselleştirerek büyürler. Ama hayat öyle işlemiyor. Ailelerimiz İsveç'te. Bu yüzden büyük ihtimalle burada büyüyecekler. Ancak Türk olduklarını hiç unutmasınlar. Nerede yaşarlarsa yaşasınlar, kim olduklarını, nereye ait olduklarını hep bilsinler isterim.

Bazen kendimi annemle babamın yerine koyuyorum. Onlar o zamanlar bu topraklara adım atarken ne hissediyorlardı diye düşünüyorum. Dürüst olmak gerekirse, Türkiye'de kalsaydık da benim için çok büyük fark olmazdı. Çünkü ben burada büyüdüm, başka bir hayatı bilmiyorum. "İyi ki gelmişiz." veya "Keşke gelmeseydik." demiyorum. Sadece olanı kabul ediyorum.

Türkiye'den bir beklentim yok açıkçası. Belki çok büyük bir kriz olursa o zaman Türkiye'nin kapılarını bize açmasını isterim. Ama onun dışında özel bir talebim hiç olmadı.

2023 yılında anneannem vefat etti. Onu Türkiye'ye götürüp köyümüze defnettik. Bu, bizim için çok doğal bir karardı. Bizim ailede herkes köyümüzde defnedilir. Mezarı belli olsun, gelen geçen bir Fatiha okusun isteriz. Ben de aynı şekilde vefat ettiğimde, o köy mezarlığında, sevdiklerimin yanında olmak isterim. O topraklarda büyümemiş olsam bile, ben Türkiye'ye aitim. Belki de çocuklarım oraya dönsün isterim. Bir mezar sadece ölüm değil, ait olma duygusunun da bir ifadesi.

İsveç'te Türk toplumu yıllar içinde farklı gruplara ayrıldı. İlk gelen büyüklerimiz derneklerde, camilerde bir araya gelirlerdi. Herkes de birbirini tanırdı. Şimdi ise Türkiye'den yeni gelenlerle bizim kuşak arasında bir kopukluk oluştu. Biz birbirimizi zaten tanıyoruz. Çocukken aynı okullarda okuduk, aynı camide bayram namazı kıldık. Ama yeni gelenler bu çevrelere girmiyor. Belki de fırsat bulamıyorlar, belki de zaten ihtiyaç duymuyorlar. Ama bu durum ister istemez bir gruplaşma yaratıyor. Bizim çevremiz, kendiliğinden oluşmuş bir ağ gibi ve yeni gelenler bu ağın dışında kalıyor.

Bu durum iş yerlerinde bile hissediliyor. Örneğin Volvo'ya Türkiye'den genç, iyi eğitim almış yeni göçmen mühendisler geliyor. Ama bizimle çok temasları olmuyor. Belki bizden çekiniyorlar, belki biz fark etmeden mesafe koyuyoruz. Ama gerçek şu ki aynı ülkeden gelsek de farklı hikâyeler taşıyoruz.

Söyleşi

"Gençlere örnek olabilirim diye düşündüm. Üniformayı gördüklerinde, 'Bu da bizim gibi İsveç'te yabancı biri ama polis olmuş. O yapabiliyorsa ben de yapabilirim.' diyebilsinler istedim."

ESRA, 36,
POLİS

Ben Esra. İsveç doğumluyum, 36 yaşındayım ve Göteborg'da yaşıyorum. Polis memuruyum ve üç çocuk annesiyim. Ailem Konya'nın Kulu ilçesinden İsveç'e göç etmiş. Bu göç hikâyesi sadece benim değil, bizden önceki kuşakların ve bizden sonrakilerin de hayatını şekillendiren, nesiller boyunca taşınacak bir yolculuk hikâyesi.

Dedem ilk gelenlerdenmiş. Dili bilmeden, kimsesiz, yabancı bir ülkeye adım atmış. Erickson'da çalışmaya başlamış, zorlu koşullarda, tanımadığı insanlarla aynı çatı altında yaşamış. Birlikte kaldıkları evlerde belirsizlik içinde tutunmaya çalışmışlar. Zamanla Türkiye'ye para göndermeye başlamış ve bir süre sonra babaannemi ve çocuklarını İsveç'e getirmiş. Babam o zaman 12 yaşındaymış. Bu hikâyeler bizlere aktarılırken genelde çok detay verilmezdi.

Ailemde çalışmak, doğruyu yapmak her zaman çok önemliydi. Devletin sunduğu sosyal yardımları bile kabul etmemiş ve her zaman kendi emekleriyle yaşamayı ilke edinmişler. Bu duruş, benim hayatımda da belirleyici oldu. Polis olmam bir çocukluk hayali değildi aslında. Hukuk eğitimi almıştım, kurumsal hukukla ilgileniyordum. Sonra emniyet teşkilatında bir pozisyonda çalışmaya başladım ve orada özellikle yabancı kökenli çocukların, sisteme yabancı kaldıklarını, örnek alacak kimseyi bulamadıklarını gördüm.

İşte o zaman belki ben onlara örnek olabilirim diye düşündüm. Üniformayı gördüklerinde, "Bu da bizim gibi İsveç'te yabancı biri ama polis olmuş." desinler istedim. "O yapabiliyorsa ben de yapabilirim." diyebilsinler istedim. Amacım, bir kadının ve bir göçmen çocuğunun da bu sistemin içinde kendine bir yer bulabileceğini göstermekti. Bu fikirle, polisliğe geçiş yaptım.

Ben çocukluğumu yabancıların çoğun-

lukta olduğu bir mahallede geçirdim. Getto değildi ama İsveçlilerin az olduğu, sosyoekonomik olarak dezavantajlı bir bölgeydi. Farklı ülkelerden gelen insanlarla tanıştık, farklı kültürleri öğrendik. Bu çeşitlilik bana empati kazandırdı ve başka kültürlere açık olmayı, insanlara sadece kimlikleriyle değil, kişilikleriyle yaklaşmayı öğretti. Ama elbette olumsuz yanları da vardı. Yoksullukla birlikte çocukların suça yönelmesi sık rastlanan bir durumdu. Mahallede herkes bir şekilde birbirini etkiliyordu ve hatta bazen kötü örnekler daha baskın olabiliyordu.

Ben yolumdan sapmadım. Bunun en büyük nedeni ailemdi. Annem ve babam bilgili, ilgili insanlardı. Şehrin merkezine gitmemize izin vermezlerdi, çünkü orası suçla en çok ilişkilendirilen bölgeydi. Kurallarımız vardı. Okula büyük önem verirlerdi. Gitmediğimizde hemen fark eder, nedenini sorgularlardı. Bizi hep korumaya çalıştılar ve bu sayede doğru yolda kalabildik.

Kimlik konusuna gelince, ben kendimi ne tam olarak İsveçli ne de tam olarak Türk hissediyorum. Düşünce yapım, değerlerim İsveç'e daha yakın. Ama Türkiye'ye her yaz gidiyoruz, akrabalarımızı ziyaret ediyoruz. Oradaki insanlarla tanışınca çoğu zaman uyuşamadığımızı hissediyorum. Hak, hukuk, bireysel özgürlük gibi konularda İsveç'teki yapıyı kendime daha yakın buluyorum.

Türkiye'de de, İsveç'te de yabancıyım. Bu çelişki, benim gibi pek çok kişinin yaşadığı bir gerçek. Bizim içimizde yer edinmiş çelişki başkalarının kafasında da hâlâ var. İş yerinde bazen hâlâ "Savaş çıksa Türkiye'den yana mı olursun, İsveç'ten yana mı?" sorusuyla karşılaşıyorum. Bu soruyu sorduklarında, burada doğup büyümüş biri olmama rağmen hâlâ öteki olarak görüldüğümü hissediyorum. Bu kolay aşılabilir bir duygu değil.

Türkçe konuşurken de İsveççe konuşurken de kendimi rahat hissediyorum. Ama duruma göre değiştiği de oluyor. Eğer bir tartışma veya derin bir konuşma söz konusuysa ve karşımdaki burada doğmuş biriyse İsveççeyi tercih ediyorum. Ana dilim sorulduğunda ise Türkçe olduğunu söylüyorum.

Dil konusu hayatımda hep önemli oldu. Evimizde hep Türkçe konuşulurdu. Babam bu konuda çok hassastı. Biz de şimdi aynı kuralı çocuklarımıza uyguluyoruz. Burada, İsveç'te doğup büyümenin verdiği bir güven vardı içimde. Kendi tecrübeme dayanarak ben yurt dışından gelen bir ailenin çocuğu olarak İsveççeyi öğrendiysem, çocuğuma da zamanı geldiğinde İsveççeyi öğretebilirim diye düşündüm. Ama Türkçeyi çevresinde duymayacağı için bu dili evde, özellikle erken yaşlarda vermem gerektiğini düşündüm. İlk çocuğum Türkçeyi çok iyi konuşuyor çünkü iki yaşına kadar sadece Türkçe konuştuk. Ama ikinci çocuğum daha erken yuvaya başladığı için İsveççeyi önce öğrendi. Türkçeyi anlamasına rağmen cevap vermiyordu. Bu durumu fark edince çevrim içi Türkçe derslerine yazdırdık. Çok

Polis olmam bir çocukluk hayali değildi aslında. Hukuk eğitimi almıştım, kurumsal hukukla ilgileniyordum. Sonra emniyet teşkilatında bir pozisyonda çalışmaya başladım ve orada özellikle yabancı kökenli çocukların, sisteme yabancı kaldıklarını, örnek alacak kimseyi bulamadıklarını gördüm.

etkili oldu. Şimdi Türkçeye olan ilgisi arttı.

Türkçeyi kimliğimin bir parçası olarak görüyorum. Görünüşüm Türk, ismim Türk. Dolayısıyla bu dili bilmezsem kimliğimin bir parçası eksik kalacak gibi hissediyorum. Çocuklarımın da bu dili bilmesini istiyorum çünkü Türkiye'ye her yaz gidiyoruz. Akrabalarımızla bağ kurabilmeleri için bu gerekli. Aksi hâlde izleyici gibi kalıyorlar.

Dördüncü kuşak, yani çocuklarımızın nesli, Türkçeye uzak. Bu durum sadece kendi çocuklarımda değil, çevremdeki diğer Türk çocuklarında da gözlemlediğim bir şey. Galiba çocuklar İsveç'te yaşadıkları için "Neden Türkçe konuşmalıyız ki? Zaten herkes İsveççe biliyor, kimse Türkçe konuşmuyor?" diye düşünüyorlar. İsveççe konuşmak onlar için daha doğal geliyor. Belki de dışlanmamak için Türkçeden uzak duruyorlar. Türkçe konuşmanın bir şekilde ötekilik hissi yarattığını düşünüyorlar. Bunu da kendi aralarında dile getiriyorlar. Bu nedenle çocuklarımın Türkçeyi öğrenmesi benim için bir görev. Çünkü bu sadece bir dil değil; bir geçmiş, bir aidiyet, bir köprü. Her şeyden önemlisi, kendini tanımlamanın bir yolu.

İletişim konusunda eşim İsveçlilere daha yakınken ben daha çok yabancılarla bir aradayım. Özellikle Müslüman kökenli ailelerle daha iyi anlaştığımı fark ettim. İş yerinde İsveçli arkadaşlarımla iletişimim gayet iyi, sohbet ediyoruz, anlaşabiliyoruz. Ama bu iletişimi özel hayatıma taşımıyorum. Aslında istersem bunu özel hayatıma da aktarabilirim, imkân da var. Ama dünya görüşüm ve yaşam tarzım farklı olduğundan, kendime yakın hissetmediğim için bu tercihi yapıyorum. Özellikle çocuk eğitimi söz konusu olduğunda, aynı değerleri paylaşmak önemli oluyor. Çocuk eğitimi konusunda benzer hassasiyetleri olan, aynı fikri paylaştığım ailelerle iletişim kurmak istiyorum. Bu da genelde Müslüman kökenli yabancı aileler oluyor. Sosyal medyanın, dijital dünyanın etkileri herkesçe malum. Bu nedenle, çocuklarımın arkadaş çevresinde güvenilir ailelerle temas kurmaları benim için çok önemli.

İş hayatımda, İsveçlilerle birçok projede birlikte çalıştım. Okulda da iş yerinde de iletişimim güçlüydü. İsveççem sayesinde mesleğimde, özellikle bazı hususlarda bana ihtiyaç duyuluyor. Özellikle Türk kökenli bireylerle yaşanan sorunlarda, benimle iletişime geçiliyor. Bazen acaba Türkçe bilmeseydim burada olur muydum, yabancı olduğum için mi buradayım, yoksa bu yetkinliklerim sayesinde mi diye düşünüyorum.

Eğitim hayatımda ya da çocukluk yıllarımda doğrudan bir ayrımcılık yaşamadım. Belki de bu, ailemin bize aşıladığı bir bakış açısıydı. Biri kötü davranıyorsa ırkçılığa değil, yanlış anlaşılmaya yorulur. Sınıf arkadaşlarım arasında bazı öğrenciler, öğretmenleri kötü not verdiklerinde hemen öğretmenlerin ırkçılık yaptığını düşünürdü. Ben de aynı durumda olduğumda böyle düşünmüyordum. Belki de bu yüzden ayrımcılığa karşı farklı bir algım oluştu. Ama şimdi çocuklarımın okullarında zaman zaman kötü muamele gördüklerine şahit oluyorum. Bu da beni üzüyor.

İş yerinde hiçbir zaman dışlandığımı hissetmedim ama acaba deyip unutamadığım bir anım var. Polislikte şeflik eğitimi için 10 kişi seçilecekti. 200 başvuru arasından seçilen 10 kişinin tamamı İsveçli isimlere sahipti. O gün acaba ismim İsveççe olsaydı, ben de seçilir miydim diye düşündüm. O an ismim ve kökenim yüzünden elendiğimi hissettiğim ilk andı.

Gençlik yıllarımda Türk Gençlik Federasyonuna üyeydim. Lise ve üniversite yıllarında orada tanıştığım arkadaşlarla hem kültürel bağlar kurduk hem de akademik

anlamda birbirimize destek olduk. İsveç'te ne kadar yükseğe çıkarsanız, o kadar az yabancı görürsünüz. O yüzden yabancıların birbirine destek olması gerekiyor. Biz de projeler yapardık, anketler düzenlerdik, araştırmalar yürütürdük. Bu grup sayesinde hem sosyal hem akademik olarak yalnız hissetmedim.

İş hayatımda Türk dernekleriyle çok fazla etkileşimim olmadı. Aile hayatım yoğun olduğu için bu tür faaliyetlere zaman bulmak zor. Ama polislikte tanıdığım bazı Türk meslektaşlarım, bu tür bilgilendirme toplantılarına katılıyorlar. Radikalleşmeyi önlemeye yönelik çalışmalarda görev alıyorlar. Onlara elimden geldiğince destek veriyorum ama aktif olarak içinde değilim.

Siyaseti elimden geldiğince takip ederim. İsveç'te seçimlerde oyumu kullanırım. Türkiye'deki seçimlerde de son dönemlerde oy kullandım. Ama bu konuda kafam karışık. Türkiye'deki oy hakkının ne kadar meşru olduğunu düşündüm. Yani hukuken hakkimiz vardı ve oy verdik, ama dinen buna hakkımız var mıydı o noktada tereddüde kaldım. Belki başkalarının hakkına giriyoruz, bilmiyoruz. Çünkü ben orada yaşamıyorum. Türkiye'nin iyiliğini elbette istiyorum, çünkü orası benim ana vatanım.

Türkiye'nin yurt dışındaki vatandaşlarına yönelik olumlu adımlar attığını gözlemliyorum. Örneğin, çocuklarım için faydalandığımız çevrim içi Türkçe dersleri bunlardan biri. Hem ücretsiz hem de içeriği oldukça kaliteli. Bu tür girişimler, yurt dışındaki Türklere değer verildiğini hissettiriyor. Sadece çocuklar için mi bilmiyorum ama yetişkinler için de olsa çok faydalı olur.

Çocuklarım bu derslere ilk başta hevesle katıldılar. Son dönemlerde biraz sıkıldılar ama biz ailece başladığımız işi bitirme disiplinine inanırız. Bu yüzden dersleri tamamlamalarını istedik. İçerik açısından hem dil bilgisi var hem de kültürel değerlere yer veriliyor. Türkiye'nin tarihi, gelenekleri, bayramları, Türkçe deyimleri çocukların ilgisini çekiyor.

Polis olarak görev yaptığım için toplumla iç içeyim. Gözlem yapma imkânım çok. Maalesef, Türk gençleri arasında çeteleşmeye karışanlar var. Bu beni çok üzüyor. Çünkü onları kendimden biri olarak görüyorum. Ben burada doğdum, onlar da burada doğdu. Aynı koşullarda büyüdük ama farklı yollara saptılar. Keşke onlar da iyi yerlere gelebilselerdi.

Bence bu durumun en büyük sorumlusu aileler. Bazı Türk ailelerinin çocuklarının her dediğine inandıklarını görüyorum. Oysa çocuk da hata yapabilir, yalan söyleyebilir. Ebeveyn olarak göreviniz sadece çocuğunuzu desteklemek değil, gerektiğinde sorgulamak, araştırmak. Polisle sorun yaşandığında "Yabancı olduğum için üzerime geliyorlar." diyerek kendilerini savunuyorlar ve aile de bunu sorgulamadan kabul edebiliyor. Polisi hemen suçlamak yerine olayın gerçeğini öğrenmek gerekiyor. İsveç polisi durduk yere kimseyi almaz. Suç varsa işlem yapılır. Elbette hata yapan insanlar olabilir ama genelleme yapmak büyük bir yanılgıdır.

Çocuklarımın ileride farklı kültürlerden insanlarla ilişkiler kurmaları mümkün elbette. Ama ben Müslüman biriyle evlenmelerini isterim. Bu, sadece dinî bir tercih değil, aynı zamanda ortak değerleri paylaşmakla ilgili. Kökenin ne olduğu çok önemli değil ama imanlı, inançlı bir birey olması bizim için önemli. Elbette nihayetinde karar onların olacak.

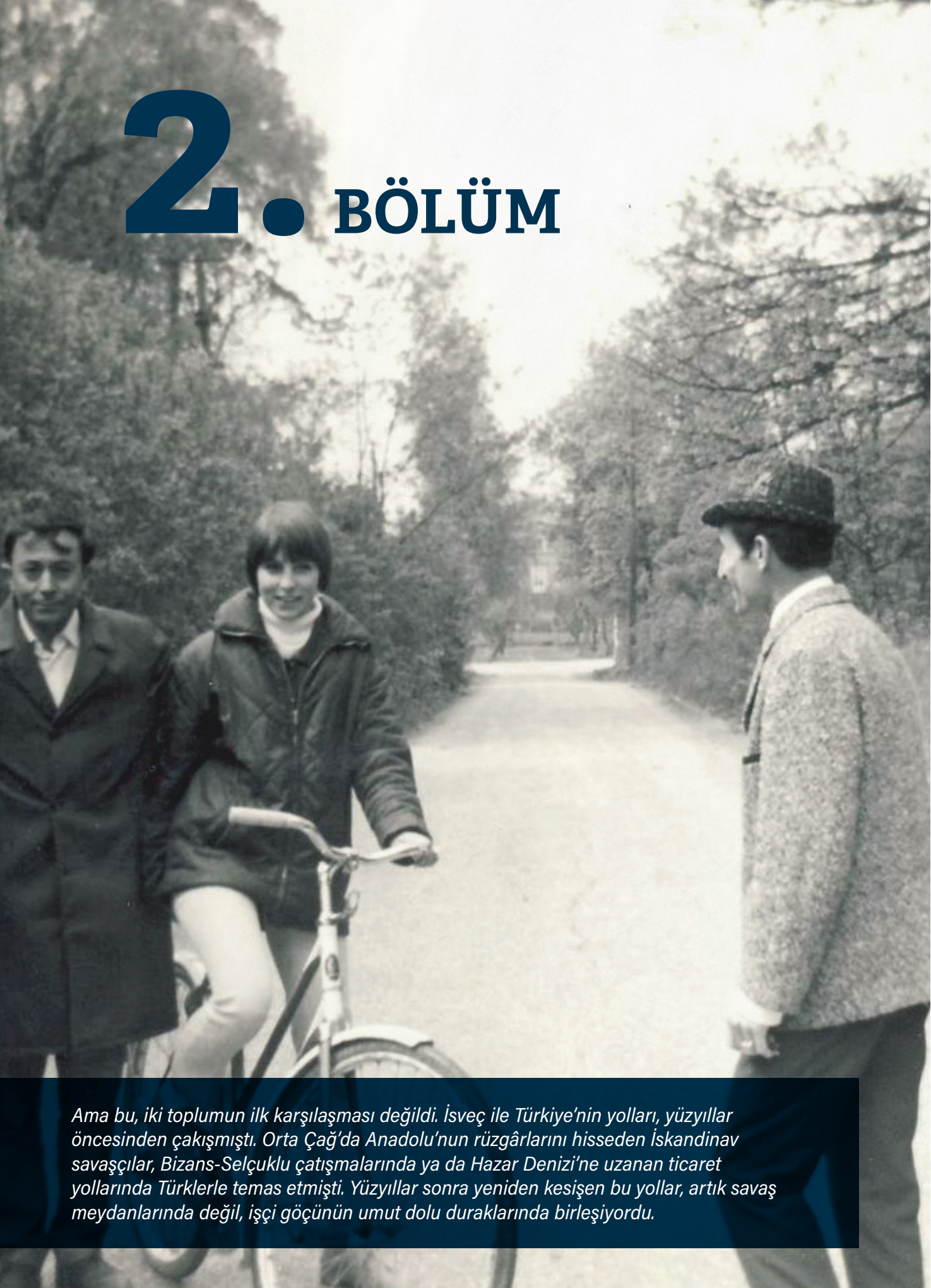
Türkiye'nin benim için yeri çok özel. Emekli olunca deniz kenarında, küçük bir kasabada yaşamak gibi hayallerim vardı. Ama artık çocuklarım var. Onları bırakıp

gitmek istemem. Belki bir gün hayalimi gerçekleştiririm ama o da onların durumuna bağlı olur. Onların nerede okumak istedikleri, nerede yaşamak istedikleri benim için önemli. İsveç'te büyüdüler. Diledikleri yerde yaşasınlar. Benim kalbime en yakın iki ülke var: Türkiye ve İsveç.

Dedemi düşündüğümde, içimden hep "İyi ki gelmiş!" diyorum. O olmasaydı, belki ben bu noktada olamazdım. Almanya'ya değil de İsveç'e geldiği için minnettarım. Allah razı olsun onlardan. O zamanlar ne dil var ne para ne bilgi. Tamamen bilinmeze yolculuk etmişler. Büyük bir cesaret. Bazen eşimle "Biz o cesareti gösterip gider miydik?" diye konuşuyoruz Galiba aynı cesareti gösteremezdik.

Vefat edince defin konusu da düşündüğüm şeylerden biri. Babam 2017'de vefat etti. Türkiye'de, memleketi Kulu'da gömülmek istedi. Devletimiz bu konuda çok yardımcı oldu. Tüm işlemler kolay ve hızlı şekilde yapıldı. Bunun için ayrıca müteşekkirim. Ama ben kendi adıma farklı düşünüyorum. Artık Kulu eskisi gibi değil. Gençler oraya gitmiyor. Akrabalarımızın çoğu Konya'ya taşındı. İsveç'te defnedilmek istiyorum. Belki bir gün çocuklarım mezarımı ziyaret etmek isterse, burada olursam onlar için daha kolay olur.

2. BÖLÜM

Ama bu, iki toplumun ilk karşılaşması değildi. İsveç ile Türkiye'nin yolları, yüzyıllar öncesinden çakışmıştı. Orta Çağ'da Anadolu'nun rüzgârlarını hisseden İskandinav savaşçılar, Bizans-Selçuklu çatışmalarında ya da Hazar Denizi'ne uzanan ticaret yollarında Türklerle temas etmişti. Yüzyıllar sonra yeniden kesişen bu yollar, artık savaş meydanlarında değil, işçi göçünün umut dolu duraklarında birleşiyordu.

TÜRKİYE VE İSVEÇ İLİŞKİLERİNİN TARİHİ

TÜRKİYE-İSVEÇ ORTAK TARİHİ

Evren Küçük

TÜRKİYE-İSVEÇ ORTAK TARİHİ

EVREN KÜÇÜK*

Siyasi ve Diplomatik İlişkiler

İsveçlilerin Türkler ile ilk karşılaşması dolaylı olarak savaşlar ve ticaret ile başlamıştır. Anadolu'da Bizans-Selçuklu mücadelesinde paralı asker olarak görev yapan İskandinav kökenli Varegler, Bizans İmparatoru'nun şahsi muhafızları olarak görev yapmaktaydılar. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in İmparator IX. Konstantinos Monomakos ile savaşları sırasında, İsveçliler ve Türkler, Anadolu'da muhtemelen ilk kez karşılaştılar. Ancak güneydoğu Rusya'daki Hazarlar da Türk olduğundan, İsveçliler 800'lü yılların başında bu halkla tanışmış olmaları mümkündür. Çünkü o dönemde İsveçli tüccarlar, Hazar Denizi'ne kadar uzanan yolda ticaret yapmaktaydılar. Bizans İmparatoru IV. Roman Diogenes ve Sultan Alpaslan mücadelesinde, İskandinav kökenli askerler Malazgirt Savaşı'nda da yer almıştır (Arne, 1927:1). İsveç'in Türkler ile ilişkisi ilk zamanlarda daha çok Kırım Hanlığı üzerinden gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nin vasalı olan Kırım Hanlığı, İsveç'in Vasa Hanedanlığı'nın ilk yıllarından itibaren temas hâlinde olmuştur. İsveç Kralı I. Gustaf Vasa döneminde 1556'daki resmî kayıtlarda Tatarlara yer verilmektedir. İsveç Kralı III. Johan (saltanatı 1568-1592) döneminde Kırım Hanlığı, İsveç ile Doğu Avrupa arasındaki mücadelede etkin bir rol oynamıştır. Baltık bölgesine Rusya ve Lehistan'ın yayılma isteklerine karşı İsveç, Kırım Hanlığı ile müttefiklik girişimlerinde bulunmuştur. 1579 yılında İsveç Kralı III. Johan, Stokholm'de Tatar elçisini kabul ederek daha 1581 gibi erken bir dönemde Kırım Hanlığı'nın bir elçisi bulunmaktaydı. 1592'de iki İsveç elçisi Çarlık Rusya'ya karşı müttefiklik gayesiyle Kırım Hanlığı'na gönderilmiştir (Karakoç, 2023: 137-138). İsveç Krallığı sadece Kırım'a değil aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'na da başvurarak destek alma girişimlerinde bulunmuştur.

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ekucuk@kastamonu.edu.tr

İsveç ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki tespit edilmiş ilk resmî ilişki 1587'de İsveç Kralı III. Johan Vasa'nın Sultan III. Murad'a gönderdiği Latince mektupla başlamıştır. Osmanlı yetkilileri de İsveç Kralı'nın bu isteğine karşılık Sigismund'un Lehistan tahtına geçmesine destek vermiştir. İsveç Krallığı, Avrupa ve Rusya'daki gelişmelere göre 16. yüzyıl itibarıyla hem Erdel hem de Kırım ile diplomatik ilişkiler tesis etmeye çalışmıştır (Cevrioğlu, 2022: 166-167). 1630 yılında, bu kez İsveç Kralı II. Gustav Adolf, Habsburglar'a karşı harekete geçmeden önce diplomatik görevle Paul Strassburgk'u (Osmanlı'ya gelen ilk İsveç elçisi) İstanbul'a göndermiştir. İsveç, Osmanlı İmparatorluğu'ndan destek almayı umarken Hükümdar IV. Murad, İran savaşı ile ilgilenmekteydi. Ayrıca Avusturya ile ilişkileri bozmak istemediğinden İsveç'e gereken destek verilmemiştir.

Paul Strassburg, 1633 yılında Otuz Yıl Savaşları'nda destek almak için tekrar İstanbul'a geldiği hâlde yine bir sonuç alamamıştır. Avrupa'daki gelişmeler, İstanbul ve Stokholm'ü ittifak konusunda birbirine yaklaştırmış lakin dönemin ve çıkarların uyuşmaması olası bir müttefikliği sonuçsuz bırakmıştır. Tekrar bir ittifak kurmak amacıyla İsveç Kralı X. Karl, 1657'de ayrı ayrı olarak Claes Brorsson Rålamb ve Gotthard Welling'ı İstanbul'a, Rusya'ya karşı bir ittifak oluşturmak göreviyle göndermiştir. İstanbul'a gelen elçilerin görevleri konusundaki belirsizlikler olası bir ittifakın oluşmasını engellemiştir. Rålamb ve Welling, İstanbul'dan herhangi bir sonuç alamadan Stokholm'e geri dönmüştür.

İsveç Kralı XII. Karl'ın, Poltava Savaşı'nda yenilip Osmanlı'ya sığınması ile Osmanlı-İsveç ilişkileri önemli bir kırılma yaşamıştır. XII. Karl, Bender'e yerleştikten sonra İstanbul'da İsveç diplomatik temsilciliği de kurulmuştur. İsveç Kralı 1710-1714 tarihleri arasında Osmanlı topraklarında (Bender ve Dimetoka'da) ülkesini yönetmiştir. Misafir kralın, ülkesine dönmek istememesi ve Osmanlı'yı Çarlık Rusya'ya karşı savaşa sokmak istemesi, Osmanlı yetkililerini zor durumda bırakmıştır. Tüm girişimlere rağmen kral ülkesine dönmeyince, Osmanlı yeniçerileri ile İsveçli askerleri arasında arbede yaşanmış ve her iki taraf da kayıp vermiştir. İsveç kaynaklarında bu vuruşma *"kalabalik"* (kapışma, kavga) olarak adlandırılmaktadır. Edirne'de bir süre ikamet ettikten sonra Dimetoka'ya yollanan XII. Karl, Ağustos 1714'te kendi rızasıyla İsveç'e dönme kararı almıştır.

Osmanlı kaynaklarında "Demirbaş Şarl" olarak ifade edilen XII. Karl'a, çeşitli hediyeler verilerek gönderilmiştir. XII. Karl, Osmanlı topraklarındaki ikameti sırasında önemli miktarda borçlanmıştır. Kral Karl, şüphesiz, İsveç'in Doğu'da tanınmasına önemli katkıda bulunduğu gibi İsveç'in de doğuyu yakından tanımasına vesile olmuştur. Sonraki süreçte Osmanlı-İsveç ilişkileri, XII. Karl'ın borçlarının tahsili çerçevesinde gelişmiştir. Borçların tahsili için Osmanlı İmparatorluğu, Ağustos 1726 tarihinde İsveç'e Elçi Kozbekçi Mustafa Ağa'yı göndermiş fakat müspet bir sonuç alınamamıştır. Osmanlı Devleti, bu kez I. Mahmut devrinde tekrar bir elçi göndererek hem borçları tahsil etmek hem de olası bir İsveç-Rus ittifakının olup olmadığını tetkik etmek istemiştir. Fevkalade (ad hoc) Elçi Mehmed Said Efendi, 1732'de Stokholm'e giderek olası ittifakı araştırmış fakat yaptığı inceleme sonucunda İsveç Krallığı'nın, Rusya ile bir ittifak kurmadığını tespit etmiştir. Said Efendi'nin diğer elçilik vazifesi olan borçlar meselesiyse alınan senetler ile çözülmüştür. İsveç Kralı I. Frederick, 1734'te iki İsveçli elçiyi borçların takvimini belirlemek ve Osmanlı-İsveç ilişkilerini geliştirmek için İstanbul'a göndermiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda, Osmanlı-İsveç Ti-

caret Antlaşması (1737) akabinde de bir Savunma Antlaşması (1739) imzalanmıştır. Böylece İsveç, Osmanlı'ya askerî malzeme (gemi ve silah) vererek borçlar sorununu çözmüştür.

1757 yılında İsveç, Pera/Beyoğlu'ndaki arsayı satın alarak İstanbul'da kalıcı bir temsilcilik açmıştır. Hâlihazırda İsveç'in yurt dışındaki en eski mülkü olarak kaydedilmektedir. 19. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı-İsveç ilişkilerinin ivme kazanmasına katkıda bulunan en önemli olay ise İsveç-Norveç Kralı II. Oscar'ın, payitahta yaptığı gayriresmî ziyaretidir. İsveç Prensi Carl, Orta Doğu gezisinde rahatsızlanınca 1885'te İstanbul'a gelerek tedavi görmeye başlayınca İsveç Kraliyet ailesi de Prens Carl için İstanbul'a gelmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlanan kraliyet ailesi, gördükleri misafirperverlikten dolayı II. Oscar tarafından Sultan II. Abdülhamid'e bir nişan gönderilmiştir. Karşılıklı hediyeleşmenin yanı sıra Osmanlı-İsveç ekonomik ilişkileri de gelişmiştir. II. Abdülhamid döneminde, İsveçli Nordenfelt şirketinden iki denizaltı satın alınmış ve bu denizaltılara "Abdülhamid" ve "Abdülmecid" isimleri verilmiştir. 19. ve 20. yüzyılda İsveç, ekonomik ilişkileri geliştirmek istediğinden Osmanlı ülkesinin çeşitli yerlerinde konsolosluklar açmıştır.

İsveç, Osmanlı topraklarında birçok diplomatik temsilcilik bulundurmasına rağmen Osmanlı Devleti diplomatik temsilcilik sayısını sınırlı tutmuştur. Osmanlı Devleti ancak 1877'de Stokholm'de daimî bir elçilik açabilmiştir. Lakin Osmanlı Elçisi Yahya (Yanko) Karaca Paşa, 1892'de İsveçli bir kız ile evlenerek Stokholm'den ayrılmıştır. Bu nedenle bir süre Osmanlı Stokholm Elçiliği kapalı kalmıştır. Brüksel Elçisi Karatodori Efendi 1898'de geçici görevle elçi olarak atanmış ancak 1898'de yerine daimî olarak Şerif Paşa'nın atanmasıyla Karatodori'nin görevi son bulmuştur. Stokholm memuriyetine ilaveten Kopenhag elçilik görevi de verilen Şerif Paşa'nın 1908 yılında Stokholm'deki elçiliğinin sona ermesiyle ondan sonra atanan elçiler de çeşitli nedenlerden ötürü kısa süreli görevlerde bulunmuşlardır.

İmparatorluğun son yıllarında ise Galip Kemali (Söylemezoğlu) Bey, Stokholm'e atanmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Rusya'daki Osmanlı savaş esirlerinin İskandinavya üzerinden yurtlarına dönmeleri için İsveç Dışişleri Bakanlığı ve Kızılhaçı önemli girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca İsveç'in tarafsız bir devlet olması sebebiyle diplomatik temsilcileri, çeşitli başkentlerde Osmanlı Devleti'ni temsil etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ise Nordik bölgesinde Türkiye'yi, Layık Mukbil Bey temsil etmiştir. Cumhuriyet döneminde Nordik ülkelerinden uzmanlar ve diplomatlar aktif rol almışlar özellikle Musul, Türk-Rum mübadelesi, Hatay, yargı gibi sorunlarda Milletler Cemiyeti aracılığıyla çeşitli görevler üstlenmişlerdir. 1924'te Dostluk Antlaşması, ardından Ticaret ve Seyr-ü Sefain (1928) anlaşmalarının imzalanmasıyla İsveç, Türkiye'nin liman, demir yolu inşasında etkin yatırımcılardan biri olmuştur. Ayrıca İsveçli uzmanlar Türkiye'nin çeşitli sektörlerinde istihdam edilmişlerdir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk-İsveç münasebetleri dostane bir şekilde sürmüştür. Ankara ve Stokholm elçiliklerin karşılıklı olarak büyükelçiliğe çevrilmesi için varılan mutabakata dayanılarak Stokholm Elçiliği, büyükelçiliğe yükseltilerek Elçi Orhan Eralp'ın da büyükelçi olarak görevlendirilmesine karar verilmiştir.[3] 1960'lardan itibaren

[3] 1968 yılında Stokholm Fahri Başkonsolosu Erik Roquette-Holm'un görevine son verilmiş ve Başkonsolosluğun kapatılması ve konsolosluk işlerinin Stokholm Büyükelçiliği Konsolosluk Şubesine devri Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulunun kararı ile kararlaştırılmıştır (BCA, 30.18.1.2/228.91.7, 28.12.1968).

Türk işçilerinin Avrupa ülkelerine göçünde gittikleri ülkelerden biri de İsveç olmuştur. Türkiye ve İsveç, 10 Mart 1967 tarihinde, Stokholm'de "Türk İşçilerinin İsveç'te İstihdamı Hakkında"[4] bir anlaşma imzalamıştır. Türkiye'den İsveç'e göçün yoğun bir şekilde sürmesi üzerine daha önce vize istemeyen İsveç Hükûmeti, 1978 yılından itibaren Türk vatandaşlarından vize istemeye başlamıştır. 1970'lerden itibaren ise Türkiye'den İsveç'e farklı siyasi görüşe sahip kişiler iltica talebinde bulunmuştur (Arne, 1927:6; Beydilli, 2001; Küçük, 2017; Uygur, 2015; BCA, 30.18.1.2/145.101.9, 20.12.1956).

Türkiye-İsveç ilişkilerinde popüler siyasetçilerden biri olan Olof Palme'nin 1986'da Stokholm'de öldürülmesinin üzerine Devlet Bakanı Abdullah Tenekeci beraberindeki heyetle (Stokholm Büyükelçisi Haluk Özgül, Devlet Bakanı özel müşaviri Erol Alptekin), İsveç Başbakanı Palme'nin Stokholm'de 15 Mart 1986 tarihindeki cenaze törenine katılmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti hükûmetini temsilen İsveç'e gönderilmiştir (BCA, 30.18.1.2/552.459.2, 12.03.1986). Ölümünden sonra diğer memleketlerde olduğu gibi Türkiye'de de çeşitli yerlere ismi verilmiştir. İzmir/Karşıyaka Olof Palme Parkı, Konya/Kulu Olof Palme Parkı, Konya/Kulu Olof Palme Bulvarı bunlardan bazılarıdır. İsveç'te çok sayıda Kululu yaşadığı için Kulu'da, Palme ve İsveç'e dair çok sayıda Olof Palme Lokantası veya İsveç Lokantası gibi mekân isimleri bulunmaktadır. Ayrıca Ağustos 1989'da Ankara/Sincan'da bir parka da Olof Palme adı verilmiştir (Küçük, 2023a:155; Donat, 2004; Zengin, 2014; Milliyet, 1989:12).

Devlet başkanı seviyesinde İsveç Kralı Karl XVI. Gustaf, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in davetlisi olarak 29 Mayıs-2 Haziran 2006 tarihlerinde, Türkiye'yi ziyaret etmiştir. 2013 yılında da Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Stokholm'e resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir ve Türkiye-İsveç ilişkileri, 2013'te imzalanan bildiri ile stratejik ortaklık seviyesine çıkarılmıştır. Fakat İsveç, Türkiye'nin Suriye'deki askerî operasyonu nedeniyle 2019'da Türkiye'ye silah satışını durdurmuştur. 2020 yılında İsveç'in Dışişleri Bakanı Ann Linde, Türkiye'ye yaptığı ziyaret kapsamında Türkiye'nin Suriye'den çekilmesi çağrısında bulununca Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, İsveçli bakana sert tepki göstermiştir. İsveç'in Finlandiya ile 2022 yılında NATO'ya katılmak istemesi, Türkiye-İsveç ilişkilerinde yeni bir krize neden olmuştur. Yapılan müzakereler neticesinde 28 Haziran 2022'de Türkiye-İsveç-Finlandiya arasında Madrid'de imzalanan Üçlü Muhtıra ile kriz aşılmıştır. Böylece İsveç, Eylül 2022'de Türkiye'ye silah ihracatına uyguladığı ambargoyu kaldırmıştır. Türkiye-İsveç ilişkilerini ele almak için İsveç Başbakanı Ulf Kristersson, 7-8 Kasım 2022'de, Türkiye'de resmî ziyaret gerçekleştirmiş ve yapılan müzakereler neticesinde Türkiye vetosunu kaldırınca İsveç 7 Mart 2024 tarihi itibarıyla NATO üyesi olmuştur (Küçük & Kazan, 2015; AA, 2024; Duvar, 2024).

[4] Türk işçilerinin İsveç'te çalıştırılmaları hakkında Türk hükûmeti ile İsveç Krallığı Hükûmeti arasındaki anlaşmayı hükûmet adına müzakere etmek üzere Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem başkanlığında, Naki Tezel ve Dışişleri Bakanlığından Zübeyir Bensan'dan oluşan bir heyetin İsveç'e gönderilmesine karar verilmiştir. Fakat Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in heyete iştirak edememesi sebebiyle Stokholm Büyükelçisi Talat Benler'in söz konusu anlaşmayı imzalaması hususunda yetkili kılınmıştır. Nihayet 10 Mart 1967 tarihinde Stokholm'de Türkiye Cumhuriyeti ile İsveç Krallığı arasında imzalanan "Türk İşçilerinin İsveç'te İstihdamı Hakkında Anlaşma" 10 Mart'tan itibaren geçerli olmak üzere onaylanmıştır (BCA, 30.18.1.2/203.14.19, 14.02.1967; BCA, 30.18.1.2/204.20.6, 01.03.1967; BCA, 30.18.1.2/211.70.15, 25.09.1967).

Eğitim ve Kültür İlişkileri

İsveç Kralı XII. Karl'ın, 27 Haziran 1709'da Poltava Savaşı'nda yenilip Osmanlı'ya iltica etmesi, Osmanlı-İsveç münasebetleri açısından bir kırılma noktasıdır. Diplomatik ve siyasi ilişkilerin yanında kültürel ilişkilerde de önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Poltava Savaşı'ndan sonra Karl, önce Dinyeper kıyısında bir Kazak kalesine ardından Özü kalesine sığınmış ve hâlihazırda Moldova hudutları içerisinde bulunan Bender'de ikamet etmeye başlayan XII. Karl, Osmanlı-Rus barışını baltalamak istediğinden Bender'den ayrılması istenmiştir. Fakat Kral ayrılmak istemeyince Yeniçeriler ve Kralın muhafız birliği arasında çıkan çatışma "Kalabalik" (kargaşa) olayı olarak İsveç literatürüne geçmiştir. Kalabalik olayından sonra Kral, gözetim altında Edirne'ye getirilmiş ve bir süre Dimetoka'da mecburi ikamete tabi tutulmuştur. İsveç Kralı, yıllarca ülkesine dönmeyince ona harcanan para devletin bütçesinden harcandığından devletin demirbaşı anlamında "Demirbaş Şarl" ifadesi kullanılmıştır. İsveç'te "Demirbaş Şarl" ifadesi pek bilinmezken Türkiye'deki literatürde kabul gören bir kavramdır. Nihayet Kral Demirbaş Şarl, beş yıl üç ay kaldıktan sonra ülkesine dönmeye hazır olduğunu bildirmiş ve uzun bir yolculuktan sonra 11 Ekim 1714'te İsveç'e ulaşmıştır. Beraberinde borç aldığı tüccarlar ve güvenliğini sağlayan askerler de bulunmaktaydı.

Kralın, ülkesine dönerken Osmanlı'dan İsveç kültürüne girecek ögeleri de beraberinde götürmesiyle köfte, dolma ve kahve İsveç kültürünün bir parçası olmuştur. Nitekim dolma ve köfte de İsveç'in millî yemekleri hâline geldi. Ayrıca Kalabalik, köşk (kiosk), yoğurt (yoghurt) ve lahana dolması (kåldolmar), Yaramas ve Jıldırım kelimeleri İsveççeye geçmiştir. İsveç kültürüne giren ve millî bir yemek hatta festival hâline gelen başka bir yemek de lahana dolmasıdır. Lahana dolmalarının İsveç'te yapıldığına dair bilinen ilk kanıt Cajsa Warg'ın yemek kitabında bulunmaktadır. "Lahana Dolması Günü" (Kåldolmens dag) fikri, ilk defa 2004 yılında şair Lasse Fabel ve tarihçi Peter Hellström'ün aralarındaki bir konuşmadan çıkmıştır. 30 Kasım 2010 tarihinde ilk defa Stokholm/Kungsträdgården'de "Lahana Dolması Günü" kutlanmış ve etkinliğe; İsveçliler, Türkler ve diğer göçmen gruplar da destek vermiştir. Etkinlik rağbet görünce artık İsveç'in kurum ve kuruluşlarında lahana dolması günü kutlanmaya devam etmiştir (Warg, 1765; The New York Times, 2018; Gürgün, 2022; Küçük, 2023b: 70-71).

Her ne kadar Türk-İsveç kültür ilişkileri geçmiş yüzyıllara dayansa da İsveç, Türkiye'ye karşı soğukkanlı ve şüpheyle yaklaşmayı tercih etmiştir. Örneğin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Kasım 1949 tarihindeki tavsiyesi gereğince Türkiye, İsveç ile bir kültür anlaşması yapmak istemiştir. Ancak Türkiye girişimlerde bulunsa da İsveç anlaşma yapmaktan imtina etmiştir. Türkiye'nin Stokholm Elçiliği, İsveç Dışişleri nezdinde girişimlerde bulunsa da İsveçli yetkililer çeşitli bahanelerle anlaşmayı imzalamak istememiştir. İsveç'in Ankara Elçisi Adolf Hjalmar Fredrik Croneborg da Türk Dışişleri Bakanlığında Genel Müdür Tarık Emin Yenisey'i ziyaret ederek 15 Şubat 1951'de kendilerine tevdi edilen kültür anlaşması tasarısını İsveç Hükûmeti'nin incelediğini ancak İsveç'in Avrupa Konseyi tavsiyesine uyarak şimdiye kadar herhangi bir devletle müzakereye girişip bu nevi bir anlaşma akdetmemiş olduğunu, iki devlet arasında mevcut kültürel münasebetlerin genişlemesini İsveç Hükûmeti de arzu ettiğinden bunun iki hükûmet arasında anlaşma şeklinde değil

ilgili servisler arasında ve belirli mevzulara ilişkin olarak hususi anlaşmalar yapılmak suretiyle temin edilebileceğini ifade etmiştir. Elçinin sözlerinden yapılan çıkarıma göre İsveç böyle bir anlaşma akdini, Sovyet Rusya ve peyklerinin aynı taleplerde bulunmaları ihtimaline binaen uygun görmemektedir.

Türk Dışişleri, Stokholm Elçiliğine bir yazı yazarak Ankara'daki İsveç elçisinin kültür anlaşması yapılması konusunda pek istekli olmadığını müşahede ettiğini bu konunun İsveç Dışişleri Bakanlığı nezdinde münasip bir şekilde tahkik edilmesini istemiştir. Türkiye'nin Stokholm elçisi de bir fırsat bularak İsveç Dışişleri yetkilileri ile görüşmüştür.

Milas yakınlarında Labranda'da İsveç arkeolog heyetinin kazısı esnasında arkeolog olan İsveç Kralı da bu işle yakından alakadar olmuştur. Kazıyı idare eden Prof. Dr. A.W. Persson'ın yakın zamanda vefat etmesi hasebiyle yeni kazı heyeti teşkil edilmiş ve kralın özel kalemi bir mektupla izin için bu hususta Türkiye Elçisinin yardımını rica etmiştir. Türk yetkilileri uygun bir cevap vererek heyetin vize işlerini kolaylaştırmış ve kralın özel kalemi bu hususta Türk elçisine iki mektup göndererek kralın "takdir ve minnettarlığı"nı bildirmiştir. Bu fırsat üzerine mektubu alan Türk elçisi, İsveç Dışişleri Genel Sekreteri'ni ziyaretinde daha önce verilmiş olan projenin bir suretini daha genel sekretere vererek Kralın büyük bir takdirle gelişimini takip ettiği, aradaki kültürel ilişkileri düzenleyen projede tadilat da yapılabileceği mütalaasında bulunmuştur. Bunun üzerine İsveçli genel sekreter konuyu araştıracağını söylemekle yetinmiş fakat girişimlerden bir sonuç çıkmamıştır.

İsveç, Türk okullarının denkliğini kabul etmemesi nedeniyle İsveç'e gelen Türk öğrenciler mağduriyet yaşamıştır. Son yıllarda İsveç'e gelen Türk öğrenci sayısının artması çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Türk yetkililerin de İsveç ile bir kültür anlaşması yapmak istemesinin nedeni Türk okullarının denkliğini sağlamak, gelen öğrencilerin mağdur olmasını engellemek ve İsveç ile kültür ilişkilerini geliştirmektir. İsveç, millî kültürünün Avrupa'daki pek çok ülkeye kıyasla gelişmiş olduğunu düşünmekte ve anlaşmalarını genellikle benzer koşullara sahip ülkelerle yapmayı tercih etmiştir. Öğrenim denkliği, akademisyen bildirilmesi gibi hususlar esasen projede mevcutken ve Türkiye için ivedilik taşıyan bir konu olmasına rağmen İsveç, işi ağırdan alarak herhangi bir kültür anlaşması imzalamamıştır (TDA, (539), 219625/213520/11; TDA, (539), 220175/212930/2; TDA, (539), 220175/212930/7; TDA, (539), 220175/212930/5; TDA, (539), 220175/212930/8).

Türkiye ile İsveç arasında her ne kadar kültür anlaşması yapılmamış olsa da Türkiye, İsveç ile kültürel ilişkilerini geliştirmeyi sürdürmüştür. Muğla'nın Milas ilçesinin kuzeyinde yer alan Labranda Antik Kenti'nin kazılarını 1948 yılında İsveç'in Uppsala Üniversitesi akademisyenlerinden A.W. Persson tarafından başlatılmış fakat ölümünden sonra Prof. P. Hellström tarafından sürdürülmüştür. İsveç Kralı da kazıyı yakından takip etmiş ve kazılardan çıkan buluntular İsveç'te de sergilenmek istenmiştir. Bunun üzerine İsveç'in Stokholm şehrinde 12 Ekim 1987-12 Ocak 1988 tarihleri arasında düzenlenecek Labranda konulu sergide teşhir edilmek üzere 84 eserin, 12 Eylül 1987-12 Şubat 1988 tarihleri arasında geçici olarak İsveç'e gönderilmesine izin verilmiştir. Bu sergi için İsveç bilim insanları tarafından 1948-53 yılları arasında Muğla çevresinde (Labranda'da) yapılan arkeolojik kazılarda Batı Anadolu'nun tarihini açıklayan önemli eserlerden 84 kalem eser seçilmiştir (BCA, 30.18.1.2/583.632.5).

Sadece arkeolojik kazılar değil çeşitli mimari projelerde de İsveçli akademisyenler yer almıştır. Örneğin Atatürk Anıtkabir projesi yarışması için oluşturulacak jüriye İsveç Krallığı, uluslararası bir şöhrete haiz İsveç Resmî Binalar İdaresi Eski Genel Müdürü ve mimar olan yüksek mühendis Ivar Tengbom'u aday göstermiştir. Jüri heyeti üyeliği için aday gösterilen Tengbom, 1938'de TBMM binası müsabakasında da hakemlik yapmıştır (BCA, 30.10.0.0/1.5.11, 06.10.1941).

Kültür alanında olduğu gibi eğitim alanında da İsveç ile ilişkiler eski tarihlere dayanmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde olduğu gibi Cumhuriyet Dönemi'nde de İsveç'e öğrenciler gönderilmiştir. Beden eğitmeni ve daha sonra politikacı olan Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in, 1909'da İsveç'te jimnastik eğitimi alması sonraki yıllarda diğer öğrencilere örnek teşkil etmiştir. Örneğin, yapılan sınavdan başarılı olarak Millî Eğitim Bakanlığı adına İsveç'e jimnastik eğitimi için Vildan Aşir ve Nizamettin Rıfat gönderilmiştir. Söz konusu isimler üç yıl (15 Mayıs 1925-10 Haziran 1928) İsveç Kraliyet Jimnastik Eğitimi Enstitüsü'nde (Kungliga Gymnastiska Centralinstitutet) eğitim gördükten sonra Türkiye'ye dönmüşlerdir. Vildan Aşir ve Nizamettin Rıfat Beyler, Türkiye'ye döndükten sonra Türkiye Millî Eğitim Bakanı'na bir teşekkür mektubu yazdıkları gibi İsveç Eğitim Bakanlığına da teşekkür edilmesini rica etmişlerdir. Bunun üzerine Türkiye'nin Stokholm Elçiliği, İsveç Dışişleri Bakanı'na bizzat teşekkür etmiştir (BCA, 180-9-0-0/42-221-6, 15.08.1929; BCA, 180-9-0-0/35-185-2, 6.9.1925; BCA, 180-9-0-0/103-506-27, 26.11.1928; TDA, (539), 220497/213506/56, 8.3.1929). Diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında İsveç'e daha az öğrencinin gönderildiği fakat nitelikli bir eğitim aldıklarını söylemek mümkündür.

Türkiye'yi ve Orta Doğu'yu daha yakından tanımak için İsveç, kurumsal adımlar da atmıştır. İstanbul'daki İsveç Araştırma Enstitüsü (SRII) en somut örneklerden biridir. SRII, Türkiye ve Doğu Akdeniz ile dilsel, kültürel veya tarihsel olarak bağlantılı diğer bölgeler hakkında İsveç ve Nordik araştırmalarını teşvik etmek amacıyla 1962 yılında kurulmuştur. SRII'de temsil edilen çok sayıda çalışma alanı arasında arkeoloji, sanat ve mimarlık tarihi, klasik ve Bizans çalışmaları, Osmanlı ve modern Türk tarihi, Batı ve Orta Asya dilleri ve edebiyatları, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, din tarihi ve din, antropoloji ve sosyoloji bulunmaktadır (SRII, 2025).

Günümüzde Türkiye-İsveç kültürel ilişkilerinin en önemli temsilcileri, İsveç'in çeşitli yerlerinde ikamet eden Türk diasporasıdır. Türk diasporası sayesinde İsveçliler, Türkleri ve Türkiye'yi yakından tanıma fırsatı elde etmiştir. Ayrıca İsveç'ten Türkiye'ye yapılan ziyaretler de olumlu katkı sunmaktadır.

Ekonomik İlişkiler

Türkiye-İsveç ilişkilerinde ekonomik konular, her geçen gün gelişme kaydetmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, İsveç-Danimarka müşterek grubu Nydqvist & Holm Şirketi (NOHAP) ile 7 Şubat 1927'de bir sözleşme imzalamıştır. NOHAP aracılığıyla çok sayıda demir yolu malzemesi ve uzman temin edilmiştir. 1937'de ilk defa Türkiye'den bir Bayındırlık Bakanı'nın İsveç'i ziyaret etmesiyle Türkiye'de İsveç sermayesinin yatırım yapmasını Türk yetkilileri de memnuniyetle karşılamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, diğer Avrupa dev-

letlerinden ziyade İsveç sermayesinin Türkiye'de faaliyet göstermesini olumlu karşılamıştır. Bu sayede Fevzipaşa (Keller)-Diyarbakır ve Irmak-Filyos Demir Yolu Hattı'nın yapımı İsveçli şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir. NOHAP, Irmak-Filyos ve Fevzipaşa-Malatya-Diyarbakır Demir Yolu Hattı'nı, 1935 yılında tamamlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında İsveç ve Danimarka sermayesi, özellikle demir yolu alanında önemli ölçüde yatırım gerçekleştirmiştir. İsveç, Türkiye'den tarım ürünleri ve sanayi ham maddeleri ithal ederken Türkiye'ye sanayi ürünlerini ihraç etmiştir (Küçük, 2021).

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye-İsveç ekonomik ilişkileri 1939-45 yılları arasında fazla gelişme kaydedememiştir. Gerek İsveç gerekse Türkiye'nin savaştan sonra ilişkilerini geliştirmek için çaba göstermesiyle savaşın sonuna doğru İsveç, Türkiye'den kömür almak için girişimlerde bulunmuştur. İsveçli yetkililer, Türkiye ile İsveç arasındaki ticari ilişkilerin artırılması konusunda Stokholm'de görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu sırada Almanya'nın Türkiye'ye sefer yapılmasına engel olmasından dolayı aradaki ticareti temin edecek deniz nakliyatı olmadığından Güney Amerika'ya giden İsveç vapurlarının Lizbon limanlarına malları aktarma suretiyle ticareti gerçekleştirme imkânları konuşulmuştur. İsveç, Türk mallarından birçoğuna ihtiyaç duyduğundan takas yöntemiyle ticaret yapmak istemiş ve İsveç, istenilirse bedeli serbest döviz ile Türkiye'den 3 bin ton kömür satın almak istediğini bildirmiştir. Ekonomi Bakanlığı durumu değerlendirerek Kömür Satış ve Tevzi Kurumunun taahhütleriyle, kömür üretiminin hâlihazırda yeni taahhütlere girişmeyi mümkün kılmadığından Fransa ve İsviçre'ye yapılan kömür sevkiyatı sona erdikten sonra diğer ülkelere ihracat yapılabileceğine karar vermiştir. Böylece Türkiye'nin İsveç'e şimdilik kömür ihraç edilemeyeceğine karar verilmiştir (TDA (539), 220556/214112/0; TDA (539), 220555/214111/17; TDA (539), 220556/214112/4).

Türkiye-İsveç ilişkileri, sağlık alanında da gelişme kaydetmiştir. İsveç, Balkan Savaşları'nda, Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi sonraki yıllarda da İsveç Kızılhaçı aracılığıyla Türkiye'ye yardımlarda bulunmuştur.[5] Soğuk Savaş döneminde de İsveç Kızılhaçı, Bulgaristan'dan sürgün edilen Türk göçmenlere giyecek yardımında bulunmuştur. Eşyanın İsveç'ten İstanbul'a nakil masrafları ise Türkiye tarafından üstlenilmiştir. İlk partiyi teşkil eden beş buçuk ton kullanılmış elbise 10 Temmuz 1951 tarihinde Gothenburg Limanı'nda Svenska Orient Linien şirketinin INNLAND vapuruna yüklenmiştir. Geriye kalan 14,5 ton giyeceğin de bilahare Türkiye'ye gönderilmesine karar verilmiştir (TDA (513), 41277/167514/13, 13.07.1951).

Yine 1970'li yıllarda Türkiye'nin uyguladığı Aile Planlama Programı'na İsveç Hükûmeti de yardım etmiştir. İsveç'in nüfus planlama programı için vereceği ilaç ve malzeme hususunda Türkiye ile mektup teatisi suretiyle yapılacak anlaşmanın imzalanması hususunda Dışişleri Bakanlığından Rahmi Gümrükçüoğlu yetkili kılınmıştır. Türkiye ile İsveç arasında yapılan müzakereler gereğince İsveç, Türk Aile Planlama Programı için çeşitli şartlarla muhtelif malzemeler vermiştir. Ayrıca Türk hükûmeti, İsveç'e gelişme raporları ve malzemenin kullanılmasıyla ilgili diğer bilgileri sağlamayı taahhüt etmiştir. İsveç Hükûmeti'nin

[5] İsveç'te banka direktörlerinden Hermann Stenberg, Hilal-i Ahmer Cemiyetine Türk şehit çocukları için bin kron tutarında bağış yapmıştır. Ayrıca Rusya'da esir bulunan Osmanlı askerlerinin Türkiye'ye dönmeleri için İsveç Kızılhacı önemli girişimlerde bulunmuştur (TDA, (539), 221528-215116-8; TDA, (539), 221528-215116-7.).

Aile Planlaması Programı'na yapacağı ilaç ve malzeme yardımı Türkiye ve İsveç arasında mektup iletimi ile yürürlüğe girmek üzere onaylanmıştır (BCA, 30.18.1.2/252.42.10; BCA, 30.18.1.2/257.72.16).

Günümüzde Türkiye-İsveç ekonomik ilişkilerinde önemli bir yer edinen Business Sweden; ihracatı, yatırımları destekleyen ve teşvik eden, kamu-özel ortak bir kuruluştur. Business Sweden, dünya genelinde 50'den fazla ofise sahip olup İsveçli şirketlerin uluslararasılaşmasına katkı sağlamak amacıyla İsveç büyükelçilikleri, konsoloslukları, ticaret odaları ve diğer yerel ağlarla iş birliği yapmaktadır. Business Sweden, 1991'den beri İstanbul'daki ofisiyle Türkiye'de faaliyet göstermektedir (Business Sweden, 2025).

DEİK/Türkiye-İsveç İş Konseyi ise Şubat 1993'te DEİK ve İsveç Ticaret Konseyi ile imzalanan anlaşmayla oluşturulmuş olup Türk ürünlerinin İsveç'teki pazar paylarını artırma gayesi taşımakta ve iki devlet arasındaki iş birliği alanlarını genişletmeye yönelik faaliyetler yürütmektedir (DEİK, 2025). Türkiye'den İsveç'e 2002-2024 döneminde yapılan doğrudan yatırımlar 280 milyon dolar; İsveç'ten Türkiye'ye aynı dönemde yapılan doğrudan yatırımlar ise 495 milyon dolardır. Türkiye'yi 2024 yılında ziyaret eden İsveçli turistlerin sayısı ise 397 bini bulmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025).

Sonuç

Türkiye ve İsveç arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler, tarihsel süreç içerisinde çeşitlilik gösteren ve zaman zaman önemli dönüm noktalarıyla şekillenen uzun bir geçmişe sahiptir. Bu ilişkiler, dolaylı savaş ve ticaret temaslarından başlayarak, müttefiklik arayışlarına, diplomatik misyonlara ve nihayet günümüzdeki stratejik ortaklık ve NATO üyelik süreçlerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Eğitim ve kültür ilişkileri de köklü bir geçmişe sahip olup siyasi ve diplomatik ilişkilerle iç içe geçmiş, bazı dönemlerde ise bu ilişkilerden bağımsız olarak kendi dinamikleriyle gelişmiştir. Bu etkileşimler, kültürel alışverişlerden eğitim iş birliklerine hatta diplomatik engellere rağmen süregelen bilimsel projelere kadar geniş bir çerçeveyi oluşturmaktadır. Türkiye ile İsveç arasındaki temaslar ticari alışverişlerden, altyapı yatırımlarına, işçi göçü anlaşmasına ve günümüzde karşılıklı doğrudan yatırımlara kadar geniş bir çeşitliliği içermektedir. Sonuç olarak Türkiye ve İsveç Krallığı, 16. yüzyılda resmen başlayan Türk-İsveç ilişkilerini, inşa edilen temel ile barış ve uzlaşı çerçevesinde günümüze kadar getirmeyi başarmıştır.

Kaynakça

Arşivler

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/203.14.19, 14.02.1967.

BCA, 30.18.1.2/204.20.6, 01.03.1967.

BCA, 30.18.1.2/211.70.15, 25.09.1967.

BCA, 30.18.1.2/228.91.7, 28.12.1968.

BCA, 30.18.1.2/252.42.10, 18.06.1970.

BCA, 30.18.1.2/257.72.16, 24.10.1970.

BCA, 30.18.1.2/552.459.2, 12.03.1986.

Türk Diplomatik Arşivi (TDA) (513), 41277/167514/13, 13.07.1951

TDA (539), 220555/214111/17, 22.12.1944.

TDA (539), 220556/214112/0, 03.05.1947.

TDA (539), 220556/214112/4, 29.3.1947.

TDA, (539), 221528-215116-7, 18.09.1919.

TDA, (539), 221528-215116-8, 17.09.1919.

Diğer Kaynaklar

Anadolu Ajansı (AA). (2024). "İsveç, NATO'nun resmen 32. üyesi oldu". https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isvec-natonun-resmen-32-uyesi-oldu/3158437 (Erişim tarihi: 29.07.2025).

Arne, T. J. (1927). *De äldre förbindelserna mellan Sverige och Turkiet. Hävd och hembygd,* 2, Svenska Fornminnesföreningens Årsskrift, 36-48.

Beydilli, K. (2001). "İsveç", DİA, C. 23, İstanbul.

Business Sweden. (2025, 20 Temmuz). https://www.government.se/government-agencies/business-sweden/ .

Cevrioğlu, M.H. (2022). On Yedinci Asırda Osmanlı-İsveç Münâsebetlerine Bir Bakış. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* (UTAD), 6 (1), ss.163-188.

DEİK. (2025, 28 Temmuz). Türkiye-İsveç İş Konseyi. https://www.deik.org.tr/turkiye-avrupa-is-konseyleri-turkiye-isvec-is-konseyi.

Donat, Y. (2004, 14 Mart). "Olof Palme Kulu'da yaşıyor", Sabah.

Duvar. (2025, 29 Temmuz). İsveç Dışişleri Bakanı Linde ile Çavuşoğlu arasında 'Suriye' tartışması. https://www.gazeteduvar.com.tr/isvec-disisleri-bakani-linde-ile-cavusoglu-arasinda-suriye-tartismasi-haber-1501612.

Falkman, K. (2001). *Türkiye/ Uç Beyi, İstanbul'daki İsveç Konağından Bakışlar.* (Çev. G. Ergün), Cem Yayınları.

Gürgün, A. (2022, 3 Aralık). "İsveç'te Lahana Dolması Günü kutlaması", *ulusal.com*

Karakoç, B. (2023). Tarihsel Boyutuyla İsveç'te Türk Dünyası Araştırmalarının Gelişimi ve Bugünkü Durumu. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları* (HÜTAD) (38), 135-174.

Küçük, E. & Kazan, B. (2015). İsveç ve Ermeni Meselesi (2010-2015). *Karadeniz Araştırmaları*, 12(47), ss.61-86.

Küçük, E. (2017). *Türkiye-İsveç İlişkileri* (1914-1938), Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Küçük, E. (2021). Atatürk Döneminde Türkiye-İsveç İlişkileri. *Atatürk Ansiklopedisi*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Küçük, E. (2023a). *Türkiye Nordik Ülkeleri İlişkileri Tarihsel Sözlüğü*, YTB Yayınları: Ankara.

Küçük, E. (2023b). Demirbaş Şarl'ın Türkiye'den Götürdüğü Köfteler. *Aktüel Tarih*. (5, Ocak), 70-71.

"Olof Palme Parkı" (1989, 28 Ağustos). *Milliyet*. s. 12.

SRII. "About the SRII". https://srii.org/pages/about (Erişim tarihi: 29.07.2025).

Stokholm Büyükelçiliği, (2025, 30 Mayıs). Türkiye-İsveç İlişkileri. https://www.mfa.gov.tr/turkiye-isvec-siyasi-iliskileri.tr.mfa. (Erişim tarihi: 30.07.2025).

Sweden.se. https://sweden.se/ (Erişim tarihi: 29.07.2025).

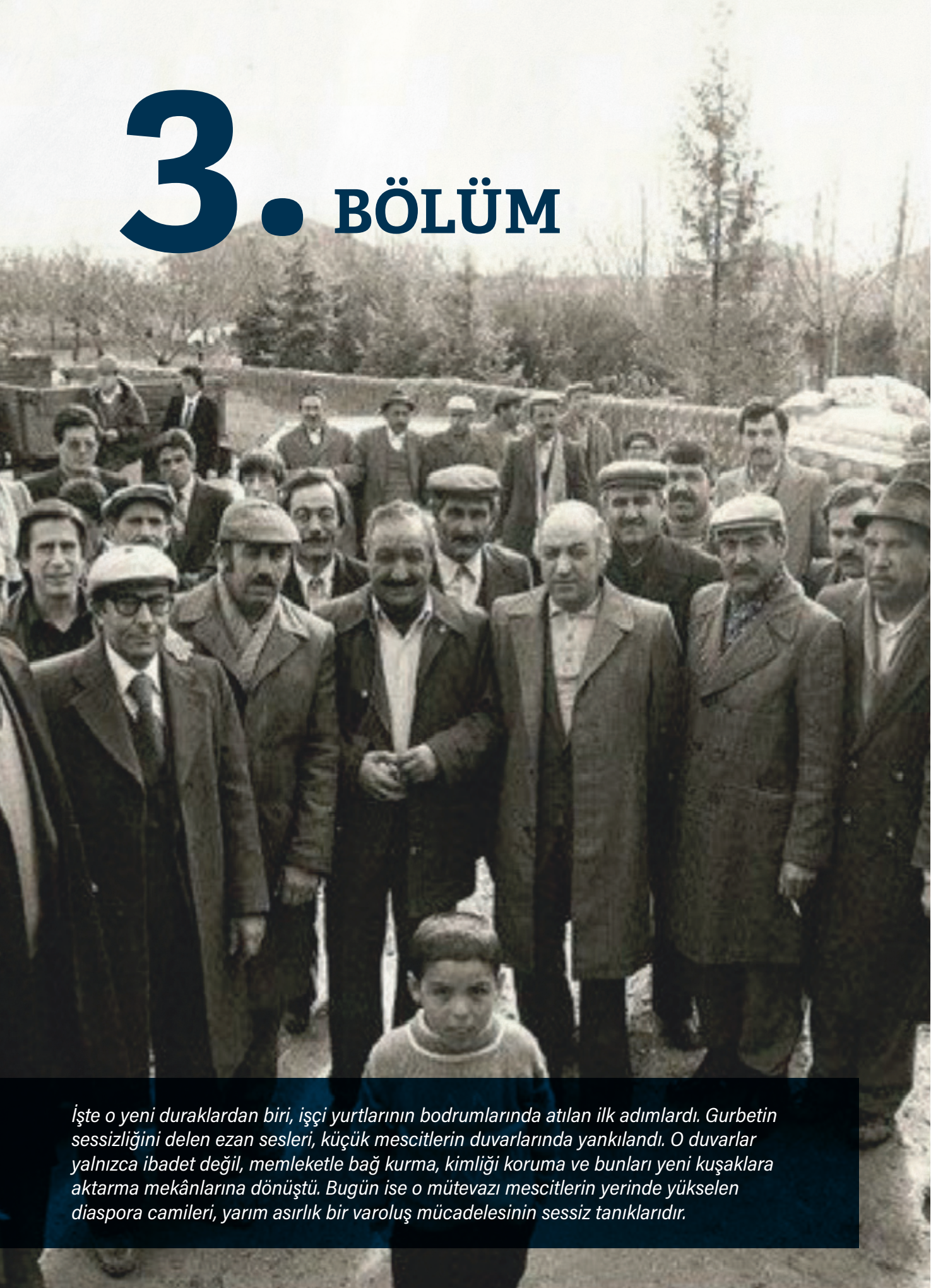
"Swedish Meatballs Are Turkish? 'My Whole Life Has Been a Lie'" (2018, Mayıs 2). The New York Times.

Warg, C. (1765). *Hjelpreda I hushållningen för unga Fruentimber*. Stokholm.

Uygur, T. (2015). *I. Dünya Savaşı'nda Esir Türkler*. Kaynak Yayınları.

Zengin, H. S. (2014). Bir Semt Panoraması: "Lâle"den "Tuğra"ya Sincan. *İdealkent*. (11, Ocak), 370-393.

3. BÖLÜM

İşte o yeni duraklardan biri, işçi yurtlarının bodrumlarında atılan ilk adımlardı. Gurbetin sessizliğini delen ezan sesleri, küçük mescitlerin duvarlarında yankılandı. O duvarlar yalnızca ibadet değil, memleketle bağ kurma, kimliği koruma ve bunları yeni kuşaklara aktarma mekânlarına dönüştü. Bugün ise o mütevazı mescitlerin yerinde yükselen diaspora camileri, yarım asırlık bir varoluş mücadelesinin sessiz tanıklarıdır.

İŞÇİ MESCİTLERİNDEN DİASPORA CAMİLERİNE

İSVEÇ'İN BİR PARÇASI OLMAK: İŞÇİ MESCİTLERİNDEN DİASPORA CAMİLERİNE

Aslıhan Kuşçuoğlu

Söyleşi / Din Hizmetleri Müşaviri Kerim Birinci

Söyleşi / Cami Yöneticisi Turan Polat

Söyleşi / Cami Yöneticisi Ümit Mermer

İSVEÇ'İN BİR PARÇASI OLMAK: İŞÇİ MESCİTLERİNDEN DİASPORA CAMİLERİNE

ASLIHAN KUŞÇUOĞLU*

Giriş

1960'lardan bu yana Türkiye'den İsveç'e yaşanan göç hareketi; yer değiştirenler için kültürel bağları, sosyal ilişkileri, dinî aidiyetler ve özellikle ekonomik koşulları içeren karmaşık bir süreç olarak nitelendirilebilir (Akgündüz, 2008). Bu süreçte ilk göç edenler, yeni bir fiziksel alana sembolik ve duygusal bağlar kurarken bir diğer deyişle yabancı topraklarda yeni bir hayata adapte olurken kültürel miraslarını, kimliklerini korumaya ve bunu sonraki nesillere aktarmaya çalışmışlar, dinî ihtiyaçlarını karşılamak için de küçük mescitler inşa etmişlerdir (Karlsson Minganti, 2004: 153). Cesari'ye (2004: 14) göre zamanla bu küçük mekânlar; bir ibadet yeri olmaktan çok diaspora topluluklarının kolektif belleğini taşıyan, aidiyet üreten ve yeni kuşakların sosyalleştiği kültürel alanlara dönüşmüştür. Bahsi geçen bu ibadethaneler, toplumsal ve dinî yaşamın çeşitli biçimlerinin gelişiminde merkezî bir rol oynamıştır. Bu oluşum ilk olarak işçi yurtlarının bodrumlarında başlamış, daha sonra Müslüman nüfusu arttıkça mimari olarak görünür ve kurumsal olarak organize olan çok işlevli camilerle devam etmiştir (Benkherouf, 2024: 32). Tüm bu izler, İsveç Türk diasporasının sosyal varoluş mücadelesini anlatmaktadır. Bu çalışmada, İsveç'teki işçi mescitlerinden diaspora camilerine dönüşüm sürecinin güncel ve tarihî kaynaklar ve görüşme verileri yardımıyla diaspora kimliği bağlamında analizinin sunulması amaçlanmıştır.

İşçi Mescitlerinden Diaspora Camilerine Geçiş Süreci

Türk işçilerinin İsveç'e ilk iş gücü göçü; 1960'ların başında büyük oranda Konya ilinin Kulu ilçesinden ve daha az oranda da İstanbul'dan gelen aileleri yanlarında olmayan,

* Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, aslihan.kuscuoglu@gop.edu.tr

1970'lerden itibaren ailelerini de ülkeye getiren, Konya ilinin Kulu ilçesinden ve daha az oranda da İstanbul'dan gelen genç erkek işçilerle başlamıştır (Korkmaz, 2010: 128-130). İsveç'te dinî mensubiyet ile ilgili kesin istatistiksel kayıtlar bulunmamakla birlikte, Müslüman bireylerin sayısı ilk göç eden sadece birkaç aileden 1980'lerin sonunda 100 bine, 2007'de ise yaklaşık 350 bine ulaşmıştır (Otterbeck, 2010: 18). Bu ilk nesil göçmen Türk işçiler, yeni çevrelerine uyum sağlarken çok sayıda sosyal, ekonomik ve kültürel zorlukla karşılaşmışlardır. İsveç'teki tüm göçmen işçiler hem Türkiye hem de tüm Avrupa ülkeleri tarafından "misafir" olarak görülmüştür. Bu göçmen işçilerin bir kısmı ülkelerine geri dönmeyi planlarken diğerleri kalmayı tercih etmiştir. İsveç'te kalanlar ya dindarlıklarını bir kenara bırakmış ya da iş yeri veya iş arkadaşının dairesi gibi basit mekânlarda dua etmekle yetinmiştir (Karlsson Minganti, 2004: 154). Doğan'a (2023: 357-358) göre, Avrupa'da kalıcı olarak kalmayı planlamayan işçilerin aile birleşimleri gerçekleşince çözüm arayışları ciddiyet kazanmış, kendi imkânlarıyla küçük mescitler açmışlar ve geçici olarak sorunları çözmek için dernekler kurmuşlardır. Bu durumu destekleyen bir diğer veriye, önce kendisi sonra da yine 1970'li yıllarda Konya Kulu'dan ailesini İsveç'e getiren Halil İbrahim Küçükgöl'ün röportajında rastlanılmaktadır:

> *"Ailelerimizi getirmeden önce biz bekârlar olarak şu veya bu şekilde hayatımızı sürdürebiliyorduk. Ama aileler gelince işler birdenbire değişti. O zaman dernekleşme, cami, cemaat, dinî bilgi ihtiyacı hususları gündeme geldi. O dönemde cuma namazları öyle her yerde kılınmıyor, sadece Alvik'te kılınıyordu. Daha sonra 1982 yılında Bekir Kulbay'ın dernek başkanlığı döneminde biraz yukarıda Sükkel diye bilinen barakayı aldık. Orayı şöyle bir elden geçirdik, boyattık... Barakanın sadece bir penceresi vardı, suyu falan yoktu. Orayı bir mescit hâline getirdik ve Kur'an kurslarını orada vermeye başladık. Akabinde Ramazan ayında bize din görevlisi göndermesi için Diyanet İşleri Başkanlığına yazı yazdık..." (Baloğlu, 2021: 203-206).*

Konuyla ilgili yapılan bir çalışmada; birinci ve ikinci kuşak Türkleri İsveç'te en çok rahatsız eden konuların ahlak, eğitim, sosyal güvenlik, işsizlik, ayrımcılık ve din olduğu belirtilmiştir (Bayram vd., 2009: 97). Göker'in (2013: 253) İsveç'te gerçekleştirdiği saha araştırmasında elde edilen verilere göre İsveçli Türklerin, İsveç'te yaşadıkları problemlerin başında yabancı kimliğine sahip olmaları gelmekte ardından sırasıyla ahlaki değerlerdeki uyuşmazlık, işsizlik, İsveççeyi yeterli ölçüde bilmemek, ayrımcılık, yalnızlık, ırkçılık, niteliksiz işlerde çalışmak ve dinî hayatı yaşayamamak olarak sıralanmaktadır. İki araştırma karşılaştırıldığında İsveç'e göç eden Türkler açısından yaşanan zorlukların çözümünde ilerlenmediği anlaşılmaktadır. Sıralananlar arasında dinî pratiklerin sürdürülememesi ihtiyacı ortak bir sorun olarak göze çarpmaktadır.

Başlangıçta bireysel veya küçük grup ibadetleriyle sınırlı olan dinî yaşam, İsveç'e göç eden Türkler için giderek kolektif bir örgütlenme arayışına dönüşmüş ve işçi mescitleri olarak adlandırılabilecek ilk ibadet yerlerini meydana getirmiştir. Bu mescitler genellikle işçi yurtlarının bodrum katlarında, terk edilmiş depo ya da garaj alanlarında veya kiralanan apartman dairelerinde yer almaktaydı. Mekânsal olarak sade ve işlevsel olan bu yapılar, ibadet ihtiyacının ötesinde göçmenlerin sosyalleştiği, haberleştiği ve kolektif kimlik duygusunu yeniden ürettiği yerler olarak da işlev görmüştür (Cesari, 2004). Mekânın sadeliği, göç-

menlerin geçici kalacaklarına dair ilk dönem beklentileriyle örtüşmektedir. Ancak göçün kalıcılığa evrilmesiyle birlikte bu mescitler de zamanla daha kalıcı, görünür ve kurumsal mekânlara yani camilere dönüşmeye başlamıştır (Geaves, 2000). Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere, İsveç, Avusturya ve özellikle Almanya dâhil olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde Türkler; camiler, restoranlar, kasaplar, marketler ve süpermarketler ile Müslüman kültürel ve tüketim alanları yaratmışlardır (Eroğlu Hall & Sevim, 2020: 146). Bu alanlar, Avrupalı Türklerin günlük yaşamlarında dinlerini uygulamaları için önemli yerler olarak ifade edilebilir. Bu noktada özellikle camiler, sadece yerel Müslüman topluluğun varlığını ifade etmekle kalmamakta, aynı zamanda İslam'ın özel alandan kamusal alana doğru evrimini temsil etmektedir (Cesari, 2005: 1018).

Günümüzdeki İsveç Camileri ve İşlevleri

İsveç'te özel olarak altı cami inşa edilmiştir. Stokholm, Malmö, Uppsala ve Västerås'ta olmak üzere dört Sünni Müslüman camisi, Trollhättan'da bir Şii camisi ve Göteborg'da bir Ahmediyye camisi bulunmaktadır (Anwar vd., 2004). İsveç Diyanet Vakfı resmî sitesinde ise şu anda dokuz camide (Fittja Ulu Camii, Flemingsberg Camii, Göteborg Diyanet Camii, Handen Camii, Jönköping Diyanet Cami, Malmö Camii, Rinkeby Mevlana Camii, Tensta Camii, Brädeng Kültür Derneği) Türk din görevlileriyle birlikte din hizmetleri verilmektedir (İsveç Diyanet Vakfı, t.y.-a). Müslümanlar için özel olarak inşa edilmiş cami sayısı fazla olmadığından Müslümanların çoğunun bodrum mescitlerine gittiği, hatta Ramazan ayında İsveç'teki camiler açık olsa da ülkenin sert hava koşulları nedeniyle çok az Müslümanın camiye gidebildiği, birçok Müslümanın evde kaldığı ifade edilmektedir (Euro-islam.info, 2008). Bir başka sitede verilen haberde; camilerdeki büyümeyi takip etmenin kamu istatistiklerinin eksikliği nedeniyle oldukça zor olduğu notu düşülerek İsveç'in son 25 yılda büyük demografik değişimler yaşadığı ve bu durumun sadece ülkenin demografik yapısına değil, aynı zamanda dinî yapısına da yansıdığı ifade edilmiştir (Staff, 2025). Haberin devamında kiliselerin kapılarını kapatmaya devam ederken ülkede 2000 yılından bu yana cami sayısı 300'e çıktığı belirtilmiştir. Hatta İsveç Dinî Toplulukları Destekleme Ajansı Bilgi Sorumlusu Frederic Brusi'ye göre dönüştürülmüş dükkânlar veya bodrumlar gibi gayriresmî Müslüman ibadethaneleri de hesaba katılırsa sayının muhtemelen çok daha yüksek olacağı bilgisi kamuoyuyla paylaşılmıştır. Böylece hem tarihsel dönüşümü hem de sayısal büyümeyi özetlemiştir. Bunun bir örneği olarak İskandinav İslam Örgütü (SIO) tarafından işletilen ve Stokholm'deki Sankt Eriksgatan'da bulunan Aysha Camii olarak da bilinen Aysha Mescidi verilebilir (V4 Agency, 2025). Caminin web sitesindeki bilgilere göre, yaklaşık 30 yıldır faaliyet gösterdiği ve dünyanın farklı yerlerinden binlerce kişi tarafından düzenli olarak kullanılmakta olduğu ifade edilmektedir (Masjid Aysha, t.y.-b). Cuma namazlarına katılımın oldukça yoğun olduğu bunun en önemli nedeninin, namazın genellikle İsveççe, İngilizce, Urduca ve Arapça olmak üzere birkaç dilde kılınması olarak belirtilmiştir. Ülkede kayıtlı camilerin kamuya açık bir listesi olmadığı için bu mescidin resmî bir cami olarak nitelenmesi, belirsizliğini korumaktadır.

Kronolojik olarak sıralandığında Göteborg'daki Nasir Camii, Ahmediyye Müslüman cemaatine ait olmakla birlikte, İsveç'teki ilk planlı mescitlerden biri olarak ön plana çıkmak-

tadır (Knowpia, 2020). Mirza Nasir Ahmet tarafından 20 Ağustos 1976'da açılan bu cami, 400 kişilik bir kapasiteye sahiptir (Ahmadiyya Mosques, 2017). Yapıya dışarıdan bakıldığında cami olarak algılanmayan sade bir formda olduğu görülmektedir. Ancak Larsson'a (2010: 355) göre binanın yapımında kullanılan pembe taşlar, çoğunlukla gri yapı malzemeleriyle inşa edilmiş olan çevredeki evlerle uyumlu olmamasından dolayı camilerin yapımıyla ilgili tartışmalara zemin hazırlamıştır. Yine aynı kaynakta Göteborg'da yaklaşık 15 ila 20 bodrum mescidi/camisi bulunmakta olduğu bilgisi verilmiştir ancak araştırma yapıldığında bu sayının resmî kayıtlarla doğrulanamadığını belirtmek gerekir. Ayrıca cami hem mezhebi yapısı hem de kurumsal bağlılığı bakımından Türk diasporasının cami örüntüsünden ayrılmaktadır. Ancak Müslüman camilerin İsveç toplumunda mekânsal ve mimari açıdan nasıl yer edindiğine dair genel bir fikir edinilmesinde bu tür yapı örnekleri dikkate değerdir.

İsveç'in ikinci en eski camisi Malmö Camii'dir. İnşa etme fikri 1960'lı yıllara dayansa da ayrıntılı planlama 1970'lerin sonlarında başlamıştır (Islamic Center in Malmö, 2015). Nisan 1983'te cami inşaatına ilk kazma vuruşu ise Bejzat Becirov (1938-2018) tarafından atılmıştır. Danimarkalı bir mimar tarafından tasarlanan ve modern İslami mimariyle inşa edilmiştir. Caminin inşasına öncülük edenler çoğunlukla 1960'larda Balkanlar ve Türkiye'den işçi göçmeni olarak İsveç'e gelen Müslümanlar ve İsveçli mühtedilerdir. Bununla birlikte, camiye çeşitli etnik kökenlerden katılım olmakla birlikte imamlar da farklı etnik kökenlerdendir. 2014-2015 verilerine göre cemaat üye sayısı 3-4 bin civarındadır (Stenberg & Lagervall, 2016: 34). Şu anki Malmö İslam Merkezi resmî sitesine göre cami, Müslümanlar için yalnızca dinî bir işlevi yerine getirmekle kalmamış, aynı zamanda hayatın değişmez bir noktası olan önemli bir sosyal buluşma mekânı hâline gelmiştir. Cami tamamlandığında Malmö'de yalnızca birkaç bin Müslüman yaşıyorken bugün bu sayı 50 bine yükselmiştir (Islamic Center in Malmö, 2015). Yine Stenberg ve Lagervall'ın hazırladığı rapora göre 750 kişinin rahatlıkla ibadet edebileceği camide, kadınların da ibadet edebileceği bir bölüm yapılmıştır. Nisan 2003'te, camiye bağlı İslam okulu ve idari bina tahrip edilmiş, iki yıl sonra (Eylül 2005) namaz salonuna molotof kokteyli atılması sonucu cami yeniden hasar görmüştür (Larsson, 2010: 363). Günümüzde caminin nikâh kıyma yetkisine sahip maaşlı bir din görevlisi/imamı bulunmaktadır (İsveç Diyanet Vakfı, t.y.-b). Cami, cemaatine düğün, cenaze ve aile danışmanlığı hizmetleri de sunmaktadır.

1996 yılına gelindiğinde Uppsala Camii ibadete açılmıştır (Karlsson Minganti, 2004, s. 154). İsveç'in en kuzeyindeki cami olarak bilinen ve İslam mimarisine uygun olarak inşa edilen bu cami, erkekler ve kadınlar için ayrı girişlere sahip olup, ibadethanesi beyaz dış cepheli, kemerli pencerelerle doğal ışık alacak şekilde tasarlanmıştır (Mosqpedia, 2025). Yine Mosqpedia sitesindeki verilerde camide hafta boyunca cemaate hizmet vermesine rağmen cuma namazlarının burada kılınmadığı, bunun yerine Uppsala'da Gottsunda Centrum yakınlarındaki Bandstolsvägen 28 adresinde bulunan başka bir küçük camide kılındığı bilgisi verilmiştir. Caminin resmî web sitesi incelendiğinde genel müdürü Yaser Abu Jheisheh, bu camiyi yalnızca bir ibadethane değil, aynı zamanda manevi rehberlik, eğitim, kültürel anlayış ve sosyal sorumluluk yoluyla toplumu zenginleştirmeyi hedefleyen dinamik ve kapsayıcı bir kurum olarak tanımlamaktadır (Uppsala Moske, t.y.). Ayrıca caminin; Kur'an, fıkıh, siyer, felsefe gibi çeşitli ilimlere yönelik eğitim programları, Arapça kursları, Ramazan ayı boyunca teravih namazları, iftar yemekleri ve toplu zikir buluşmaları, bayram namazları,

hac ve umre bilgilendirme seminerleri, dinî konularda sohbetler, cenaze törenleri ve spor aktiviteleri gibi dinî ibadet dışında çeşitli toplumsal ve eğitsel etkinliklere de ev sahipliği yapmaktadır. Uppsala Camii de tıpkı Nasir Camii gibi Türk diasporasının cami örüntüsü arasında yer almamakta, ancak hem camilerin işlevleri hem de İsveç'teki kamusal görünürlüğü bağlamında değerlendirilebilir.

8 Haziran 2000'de Stokholm kentindeki en büyük cami inşa edilmiştir. Zayed bin Sultan El Nahyan Camii, yaygın olarak Stokholm Camii veya Stokholm Büyük Camii olarak bilinmektedir (Mosqpedia, t.y.-b). Caminin tarihçesi incelendiğinde Södermalm'daki Katarina İstasyonu'ndan dönüştürülmesi hikâyesi karşımıza çıkmaktadır. Konum olarak Kapellgränd 10'da yer alan ve isminin Orta Çağ'dan geldiği bilinen bu yer, cami olarak hizmet vermeden önce *Katarinastationen* adı verilen Stokholm elektrik santrali için bir dönüştürücü istasyon olarak kullanılmıştır (Islamiska Förbundet - Stokholms Moské, t.y.-b). Artan Müslüman nüfusu, İslam Derneği'nin daha önce kullandığı mekânın zamanla yetersiz kalmasına neden olmasıyla 1992'de Katarina İstasyonu'nun yıllar süren tartışmaların ardından camiye dönüştürülmesine karar verilmiştir. Ünlü Ferdinand Boberg tarafından tasarlanan bu bina başından beri Mekke'ye doğru baktığından dolayı Stokholm'daki Müslümanlar onu yeniden inşa için mükemmel bir nesne olarak kabul etmişlerdir. On yıllar boyunca Stokholm sakinlerinin günlük yaşamının bir parçası olarak rahatsızlık vermeden varlığını sürdüren bina, artık kubbe ve minaresiyle tam anlamıyla bir Müslüman mekânıdır (Karlsson Minganti, 2004: 161). Stokholm İslam Derneği tarafından yönetilen cami, yaklaşık 2 bin kişilik kapasiteye sahiptir ve dinî işlevlerin yanı sıra bir kütüphane, kitabevi, spor salonu, ofisler, mutfak, restoran, konferans salonları, toplantı odaları da içermektedir. Bunun yanında kişisel danışmanlık ve hukuki danışmanlık hizmeti de sunmaktadır. Ziyaretçi sayısının yılda 160 binden fazla Müslüman olduğu, farklı inançlara sahip diğer ziyaretçilerin ise yaklaşık 21 bin olduğu tahmin edilmektedir (Mosqpedia, t.y.-b).

Stokholm Camii'de; her cumartesi saat 17.00'de İsveççe olarak düzenlenen söyleşiler ve seminerler, aylık gece namazı (qiyam), haftanın pazartesi ve perşembe günleri imam tarafından verilen Arapça dersleri, Kur'an çalışma grupları, Müslüman kadın derneği iş birliğiyle yürütülen genç kızlara özel etkinlikler, bunların yanı sıra cuma ve günlük namazlar, Ramazan etkinlikleri, bayram kutlamaları, çocuklara yönelik İslami eğitim, hac-umre bilgilendirmeleri gibi etkinlikler/programlar yer almaktadır. Böylece caminin sadece haftalık namazların kılındığı bir ibadet mekânı olmaktan öte, geniş kapsamlı toplumsal ve eğitimsel programlarla aktif bir merkez işlevi gördüğü anlaşılmaktadır.

İnşaatına 1998 yılında başlanıp 2007 yılında tamamlanarak açılan Stokholm şehrinin Botkyrka Belediyesinde yer alan Fittja Ulu Camii ise geleneksel Türk mimarisi tarzı ile inşa edilmiştir (Mosqpedia, t.y.-a). Pencereli orta kubbesi, üzerinde büyük bir avize bulunan İsveç huş ağacı panelleri ve namaz odasının duvarlarını kaplayan el boyaması Türkiye'den getirtilen çinilerle kaplıdır. İslam Kültür Derneği'ne ait olan caminin minaresi 32,5 metre yüksekliğindedir. Ortadaki namaz odasında, kadınlar için namaz kılınacak bir yer bulunmaktadır. Ayrıca cemaat imamının ikametgâhı da bulunmaktadır. Camide ilk cuma namazı 6 Nisan 2007'de kılınmıştır (Radio, 2007).

2013'te Botkyrka İslam Kültür Derneği, caminin minaresinden cuma ezanının hoparlörle

okunması için izin almıştır. Bu, İsveç'te bir camiden resmî olarak sesli ezan okunmasının ilk örneği olmuştur. Yayımlar 2-3 dakikalık tek seferler hâlinde ve 60 desibel sınırıyla uygulanmıştır (Radio, 2013). Günümüzde camiden sadece cuma günleri cuma vaktinde dışarıdan ezan sesi duyulmaktadır (TRT Türk, 2024). Diğer camilerden farklı olarak Fittja Ulu Camii sadece Müslüman topluluklar için değil, aynı zamanda İsveç devleti nezdinde de dikkat çeken bir merkez hâline gelmiştir. Nitekim İsveç Kralı Carl XVI. Gustaf ve Kraliçe Silvia, tahta çıkışlarının 40. yılı kapsamında 2013 yılında camiyi ziyaret ederek imamdan caminin mimarisi ve toplumsal işlevleri hakkında bilgi almışlardır (Hürriyet Daily News, 2013). Bu ziyaret, caminin İsveç'teki dinî çeşitlilik ortamında Müslümanların ibadet mekânı olarak kabul gördüğünün sembolik bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Camide beş vakit namazın yanı sıra, cemaatle sohbet, her hafta sonu çocuklara yönelik Kur'an dersi, cuma namazı, dua toplantıları, cenaze merasimleri ve danışmanlık (imam danışmanlığı) şeklinde faaliyetler de bulunmaktadır (Fittja mosken, t.y.). Aynı zamanda İsveç Diyanet Vakfı din görevlileri de camide cemaatin ihtiyaçları gözetilerek din eğitimi ve din hizmetleri faaliyetlerinin yanında eğitim ve kültür hizmetlerini de yürütmektedir (İsveç Diyanet Vakfı, t.y.-a).

Stokholm'ün Västerort bölgesinde bulunan Rinkeby mahallesinde İsveç Diyanet Vakfı bünyesinde Rinkeby Mevlâna Camii 1991-1992 yıllarında inşa edilmiştir. Diğer camilerde olduğu gibi kubbe ve minarelerden bahsedilemediğini ancak ismen cami olarak hizmete devam ettiklerini, camide 2019'dan bu yana din görevlisi olarak görev yapan Hanife Çakmak şöyle ifade etmiştir:

> *"Cemaatimizden yaşlı hanımlar, amcalar hep anlatırlar. Onlar ilk geldiklerinde bodrum katlarda, zor şartlarda ibadet etmişler. Bizim camimizde de olduğu gibi... 1991-92 yılına kadar daha önce şu anda bizim bulunduğumuz caminin bodrum katında ibadetlerini devam ettirmişler. Küçük bir alanmış orası. Dar geliyormuş. Daha sonra imkân bulunca kiralama yoluna gitmişler. Üst kat, birinci kat kiralanmış. Dolayısıyla fazla bir değişiklik de yapılamıyor."*

Rinkeby Camii'nin 1991-1992 yıllarında inşa edildiği, bodrum katında başlayan bu yolculuğun 850 kişiye yakın cami cemaatiyle günümüzde devam ettiğini Rinkeby Mevlâna Derneği Başkanı Yusuf Tuncer de belirtmiştir (YouTube, 2024). Çakmak, günümüzdeki cami faaliyetlerini şöyle sıralamıştır:

> *"Çocuklara camiyi ve Kur'an-ı Kerim'i sevdirmek amacıyla oyunlar, geçiş törenleri ve ödüllendirmeler düzenledik. Türkçe öğrenmeleri için şiirler ezberlettik, konuşmalarını teşvik ettik. Tatil dönemlerinde ders ve sosyal etkinliklerle onları destekledik, camiye gelemeyenlere çevrim içi eğitim verdik. Salgın sürecinde hem yüz yüze hem çevrim içi derslerle aralıksız devam ettik. Su kuyusu için yardım kampanyaları ve kermesler yaptık. Gençlerle kamplar, geziler, spor ve kültürel etkinlikler gerçekleştirdik. Ramazanlarda iftar, mukabele ve teravih programlarıyla topluluk ruhunu canlı tuttuk. Mevlid-i Nebi ve Siyer-i Nebi kapsamında yarışmalar ve manevi içerikli faaliyetler düzenledik. Hz. Mevlâna'yı tanıtıcı etkinlikler ve semazen eğitimleriyle değerlerimizi aktardık. Cemaatimize yönelik dinî sohbetleri sürdürüyor; bayramlarda, özel günlerde ve zor zamanlarda birlikte oluyoruz. 4-6 yaş grubunu Kur'an ve camiyle tanıştırdık, yıl sonlarında Kur'an'a geçen öğrencilerimizin mutluluğunu hep birlikte paylaştık. Her yıl yüzlerce*

öğrenci ve yetişkinle bu çalışmaları gönülden yürüttük."

Stokholm'da Fleminsberg İslam Kültür Derneği Camii'nde görevini yeni bitiren Metin Tekin, görev yaptığı süre zarfında sürdürdüğü din hizmetlerinin yanında öğrencilere Türkçeyi de öğretip camiyi aynı zamanda dil öğretiminde kullandığını şöyle anlatmıştır:

"Ailelere; bu cenaze programları olsun, düğün, nişan, nikâh vs. programlarında özellikle tavsiye ediyordum. Onlardan, özellikle yeni evlenen çiftlerden kendi ana dillerini çocuklarına öğretmeleri, evlerinde İsveççe konuşulmaması konusunda söz alıyordum. Anne ve babanın ana dili neyse onu kullanmasını tavsiye ettim. Belli bir zaman sonra duydum ki zamanında nikâh kıydırdığımız bir çiftin çocukları çok iyi Türkçe konuşuyor. TRT Çocuk'u, Diyanet TV'yi özellikle tavsiye ettim. Camide zaten Türkçe dışında konuşmaya izin vermedim. Bununla beraber yabancı milletlerden, Sri Lankalı mesela beş tane kız kardeşe Kur'an-ı Kerim öğrettim. Bir tane komşuları olan Türk öğrencim vardı. Onun tercümesiyle öğrendiler. Yani dilimizi mümkün oldukça çocuklara, ailelere telkin ve tavsiyeyle kullandırmaya çalıştık."

İsveç Diyanet Vakfı'na bağlı Stokholm'ün kuzeyinde yer alan Tensta Diyanet Camii'nde görev yapan Serdar Bükme ise bu konuda şu sözleri dile getirmiştir:

"Benim göreve başladığım cami şehir merkezindeki bir binanın üçüncü katı. Aslında cami olmaya çok da elverişli olmayan fakat oradaki Müslümanların bir arada bulunmalarını temin etmek için oluşturulmuş bir yer. İlk kurulan mescitler insanların cuma namazı ve bayram namazı kılmak için bir yer arayışlarından dolayı bulabildikleri en uygun yerleri mescit yapma ihtiyacı hissetmişler. Benim görev yaptığım yerde ilk olarak bir binanın giriş katı kiralanmış. Daha sonra aynı binanın üçüncü katı tutulmuş. Bu şekilde bugüne kadar gelinmiş. Caminin yaklaşık 200 metrekare bir alana sahip. Geçtiğimiz sene ihtiyaçtan dolayı aynı binanın bulunduğu yerde arka tarafımızdaki bir yeri de camimize eklemek suretiyle 500 metrekareye yakın bir cami alanı şu anda elde etmiş olduk. Camimizin küçük olması münasebetiyle çok kullanışlı alanlara sahip değiliz fakat buna rağmen hafta sonu hem çocuklara yönelik hem gençlere yönelik hafta içinde yetişkin erkeklere ve hanımefendilere yönelik faaliyetlerimiz var."

Bu alıntılar, İsveç'teki Türk diasporası camilerinin mekânsal dönüşümünü, ihtiyaç temelli gelişimini ve çok işlevli toplumsal rolünü gözler önüne seren oldukça değerli alıntılardır. Ortak nokta olarak göze çarpan husus; geleneksel İslam mimarisiyle uyuşmayan fiziksel konumlanmaya rağmen din görevlilerinin mekânı sahiplendiklerini, diaspora toplumunun aidiyetini pekiştiren ve kuşaklar arası bağı güçlendiren güçlü temsil unsurları hâline geldikleridir. Böylece İsveç'te camilerin yalnızca ibadet mekânı olmaktan çıkarak eğitim, sosyal destek, gençlik çalışmaları ve kadınlara yönelik programlarla çok işlevli kültürel alanlara dönüştüğü anlaşılmaktadır. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren camiler, çocuklara ana dili eğitimi verilmesi, dinî bilginin aktarılması, göçmen ailelerin sosyalleşmesi ve aidiyet duygusunun pekiştirilmesi açısından hayati roller üstlenmiştir (Nielsen & Otterbeck, 2016). Bu işlevsel genişlemeler camilerin artık sadece cemaatin değil, diaspora toplumunun bütün yapısal ihtiyaçlarına cevap veren önemli ve vazgeçilemez merkezler olduğunu göstermektedir.

Diaspora Camilerinin Kamusal Alanda Görünürlüğü ve Geleceği

1960'lı ve 1970'li yıllarda İsveç'te ilk göçmen mescitlerinin ortaya çıkmasıyla ibadet mekânları genellikle apartman dairelerinde, bodrum katlarında ya da terk edilmiş iş yerlerinde sessiz ve görünmez biçimde varlık göstermekteydi. Bu mimari tercih, bir yandan göçmenlerin "geçici" durumlarına işaret ederken diğer yandan İslam'ın kamusal alandaki görünürlüğünü sınırlayan toplumsal bir ihtiyatla şekillenmiştir (Stenberg & Lagervall, 2016). Ancak zamanla Müslüman toplulukların sayıca artması ve kalıcılıklarının belirginleşmesiyle birlikte, camilerin mimari görünümü de değişmeye başlamıştır. Kubbe, minare, kemerli pencereler ve geleneksel süsleme unsurları gibi İslami mimarinin karakteristik öğeleri cami yapılarında daha belirgin hâle gelmiştir (Cesari, 2005). Bu dönüşüm, diğer mescitlerde olmasa da bu metinde verilen cami örneklerinde açıkça görülebilir.

Fleminsberg İslam Kültür Derneği Camii önceki din görevlisi Metin Tekin, görev yaptığı caminin özelliklerinden şu şekilde bahsetmiştir:

> *"Görev yaptığım cami oldukça küçüktü; sadece bir kişinin sığabileceği bir mutfağa, iki kişinin abdest alabileceği bir abdesthaneye ve bir tuvalete sahipti. Kadın cemaate ayrılmış 15-20 kişilik bir bölüm bulunuyordu ve toplamda 80 metrekarelik bir alandan ibaretti. Sınıf ya da etkinlik yapılacak ayrı bir alan yoktu. Biz burayı Diyanet Vakfı olarak Türk vatandaşlarına yönelik bir cami olarak adlandırıyorduk, ancak oradaki yabancı Müslümanlar burayı 'mescit' olarak tanımlıyordu. İsveçli yetkililer de burayı mescit olarak bildikleri hâlde, resmî kayıtlarda 'Kültür Derneği' statüsünde geçiyordu. Aslında cami, daha önce ortak kullanım alanı olan ve 30 yıl kadar önce kahvehane olarak kullanılan bir mekândan dönüştürülmüştü. İnsanlar burada düğün, cenaze gibi toplu etkinlikler için bu tür küçük yerleri kiralıyorlardı. Binanın dış cephesinde herhangi bir değişiklik yapma imkânımız yoktu, sadece içeride minber ve mihrap gibi unsurlar eklenmişti. Ayrıca caminin tavan yüksekliği yalnızca 2 metre 30 santimdi. Bu yüzden uzun boylu cemaatten bazı kişilerin başı tavana değiyordu, yani mekân oldukça basıktı."*

Görüşme metninden de anlaşılacağı üzere ilk mescitlerden dönüştürülen alanların sınırlı olması, göçmen Müslüman toplulukların uzun süre "geçici" olduğu varsayımıyla mekânsal planlama yapmadığını, dolayısıyla ilk cami-mescit mekânlarının pragmatik ve düşük beklentili olduğunu ortaya koymaktadır. İfade edilen "Biz cami diyoruz, onlar mescit diyor." ayrımı, sadece bir terim farkı değil, aynı zamanda kurumsal tanınırlık ve toplumsal aidiyet düzeyinin algılanış farkını da göstermektedir. Bu fark, Müslüman cemaatin kendisini nasıl konumlandırdığıyla İsveçli makamların bu yapıları nasıl gördüğü arasındaki ilişkiyi de açığa çıkarmaktadır. Bu durum her ne kadar Avrupa'da din ve vicdan özgürlüğü şemsiyesi altında değerlendirilse de İslam'a karşı gösterilen dirence karşı hâkimiyetin sürdürülme arzusu olarak yorumlanabilir. Camiler, bu anlamda İslam'ın Avrupa'daki görünürlüğüne karşı geliştirilen politik ve kültürel dirençlerin mekânsal tezahürleridir. Lefebvre'ye (2020) göre mekân, iktidarın kendini yeniden üretme yeri olduğu kadar onun temel çelişkilerini açık eden bir bağlamda da okunabilir. Dolayısıyla, bir cami inşasına yönelik karşı çıkışlar, sadece mimari ya da demografik kaygılarla değil, mevcut toplumsal iktidar yapılarının "öteki"yi

kamusal alanda dışlama arzusuyla da ilgilidir.

Mimari görünürlük yalnızca devlet ve toplum tarafından kabulü değil, aynı zamanda çatışmayı da beraberinde getirebilmektedir. Minganti'ye göre (2004: 154), Müslümanların işlevsel bir altyapı oluşturma ve örneğin kendine özgü bir cami aracılığıyla Müslüman kimliklerini güçlendirme olasılığı, yalnızca örgütsel ve mali fırsatlar gibi iç meselelere bağlı değildir. Bu, aynı zamanda genel halkın ve yetkililerin onayını kazanma meselesi demektir. Çünkü ilk zamanlarda olumlu anlamda "misafir işçi" iken sonrasında Avrupa'da kalıcı hâle gelen Müslümanlar, birçok yönden Batılı ülkeleri tedirgin etmekte, bu durum İslam ve Müslümanlar üzerine yeni senaryoları ve çözüm arayışlarını beraberinde getirmektedir (Doğan, 2023: 357-358).

İsveç'e göç eden Müslümanların karşılaştığı mevcut yapılar arasında eski şehir planları, kültürel miras algıları ve bu plan ve algılara uygun olarak yeni binaların nasıl şekillendirileceğine dair fikirler bulunmaktadır. Cami planları hakkındaki tartışmalar genellikle kamusal alanın paylaşımı konusunda bir çekişme şeklinde gerçekleşmiştir. Müslümanların varlığıyla sorgulanmaya başlayan yerel çevrede ikamet hakkı kavramı; basına, yerel politikacılara ve yetkililere yazılan mektuplarda şöyle yansıtılmaktadır:

> *"Fittja deresi; suyu ve yeşil açık alanları, çeşitli deniz kuşları, tekne ve farklı boş zaman etkinliklerinin yapıldığı, komşuların dinlenebildiği bir vaha gibidir. [...] Genel halk kendini dışlanmış hissediyor ve biz tekne kulübü üyeleri de gelecekteki varlığımızdan endişe duyuyoruz. Müslümanların kutsal şehirleri olan Mekke ve Medine'ye ayak basmamıza bile izin verilmiyor. Bizim o kadar katı kısıtlamalarımız yok. Ama bazı şeyleri kendimize saklamak istiyoruz. Bunların arasında Göteborg Ramberget Uçurumu da var. Bahçelerimizin tamamen görülebileceği bir gözetleme kulesi (minarelerden bahsediyor) olması mantıklı değil." (Karlsson Minganti, 2004: 155)*

Görüldüğü üzere bir cami inşa etmek; İsveç kültürüne bir tehdit olarak algılanmakta ve İslam, İsveç kültürüne aykırı bir şey olarak görülmektedir. Bağlantılı olarak Stokholm'daki yerel konut komitesi, antika eserler sorumlusunun tavsiyesi üzerine eski bir gözlemevini camiye dönüştürme önerisini "tür açısından yabancı" görüneceği gerekçesiyle reddetmiştir (Stenberg & Lagervall, 2016). Hâlbuki 1970'lerde ilk cami planlandığında mimarın; tüm planlarda yer alması gereken caminin gösterişli olmaması, malzeme ve tasarım açısından İsveç'in mimari geleneklerine uygun olması gerektiğiyle ilgili talimatları verdiği bilinmektedir. Yine Tensta banliyösünde Müslümanlara, "göçmenlerin hâkim olduğu bir banliyö izlenimini güçlendireceği" gerekçesiyle cami inşa etme izni verilmemiştir (Karlsson Minganti, 2004: 156-157). Din görevlileri Hanife Çakmak ve Metin Tekin ile yapılan görüşmelerde de İsveç'te ibadethane statüsünde sadece Fittja Ulu Camii'nin olduğu, diğer bütün cami ve mescitlerin kiralandığı ve birer kültür merkezi olduğu belirtilmiştir. Görüşme yaptığımız İsveç Tensta Camii Din Görevlisi Serdar Bükme de İsveç'te inşaat maliyetlerinin çok yüksek olması sebebiyle Anadolu'daki gibi mimari tarzda camiler yapmanın çok külfetli olduğunu, aynı zamanda izin süreçlerinde de büyük sıkıntılar yaşandığını belirtmiştir. Bu da İsveç Hükûmeti'nin hâlâ Müslümanların ibadethanelerinin kamusal görünürlüğünü tanımakta geciktiğinin tanımadığının bir yansımasıdır.

Tartışmaların bir başka boyutu da Göteborg'daki cami inşaatlarının "şehri yozlaştıracağı" endişesidir. Larsson'a (2010) göre, İsveç toplumunda, din özgürlüğü söylemine rağmen Müslümanların inançlarını kamusal alanda yaşamasına dair güçlü bir karşıtlık bulunmaktadır. Bu yaklaşımın baskın kültürel kimliğin korunmasına yönelik bir asimilasyon talebini içerdiği söylenebilir. Allievi'nin (2010) vurguladığı üzere camiler, göçmen Müslüman topluluklar için sadece ibadet yeri değil, aynı zamanda kimlik ve dayanışma mekânlarıdır. Ancak bu işlev, bazı çevrelerde kültürel bir tehdit olarak algılanmakta ve din özgürlüğü, bu bağlamda ciddi bir sınamaya tabi tutulmaktadır.

Cami mimarisinin toplumsal görünürlüğünün bir boyutunu da aslında ezan sesi oluşturmaktadır. Ancak İsveçli yetkililer tarafından dış mekânlarda ezan okunması kesinlikle yasaklandığından, ezan sesleri Müslümanlar için de kelimenin tam anlamıyla sembolik hâle gelmiştir. Türlü uğraşılar sonucu sadece tek bir camide cuma namazı vaktinde ezanın duyulması, sesin sembolik gücünün görsel gücün ötesine geçemediğini kanıtlamaktadır. Bu durumda İsveç'te İslam dinine ve Müslümanlara karşı duyulan tedirginlik, cami inşaat süreçlerinde açıkça hissedilmektedir ve İslam'ın ibadet yeri, tüm görünürlüğüyle bir alan çatışmasının içine çekilmiştir.

Bu durumda yerel halkla yaşanan gerilimler, cami projelerine yönelik planlama engelleri ve İslamofobik tutumlar, bu yapılar için kalıcı ve görünür bir kamusal konum kazanmayı zorlaştırmaktadır (Cesari, 2005). Dolayısıyla diaspora camilerinin geleceği, yalnızca göçmen toplulukların iradesine değil, devlet politikalarının kapsayıcılığına ve kamusal alanın kimlikler arası paylaşımına dair anlayışa da bağlıdır denebilir.

Sonuç

İsveç'teki Türk diasporasına ait camiler, Müslümanların dinî ihtiyaçlarını karşılayan binalardan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Bu camiler, geleneksel olarak göçmen nüfusun ibadet ihtiyaçlarını karşılamak, kültürel sürekliliği korumak ve sosyal uyumu teşvik etmek için tasarlanmış tesisler olarak işlev görmüştür. Fiziksel ve yasal sınırlamalara rağmen genellikle apartman bodrumlarında, ofis katlarında veya dönüştürülmüş ortak alanlarda yer alsalar da topluma mekânsal aidiyet duygusu kazandırmada kritik bir rol oynamışlardır. Yıllar geçtikçe göçmen toplulukların kimliklerini koruyabildikleri, yeni nesillerin eğitim gördüğü ve sosyal bağların güçlendiği yerler hâline gelmiştir.

Geçici çözümler olarak ortaya çıkan binalar ve çok işlevli merkezler, zamanla kalıcı müdahaleler hâline gelmiş ve Müslümanların İsveç toplumundaki ve kamusal alandaki yerini şekillendirmeye başlamıştır. Ancak bu mekânsal dönüşüm, sadece fiziksel bir dönüşüm değil, kültürün görünürlüğüyle ilgili sosyal bir mücadeleyi de beraberinde getirmiştir. Günümüzde İsveç'teki diaspora camileri hem dinî hem de sosyal kimliğin inşa edildiği mekânlar olarak önemini korumaya devam etmektedir.

Kaynakça

Ahmadiyya Mosques. (2017). *Nasir Mosque- Gothenburg,* Sweden. https://ahmadiyyatmosques.wordpress.com/2017/11/02/nasir-mosque-goteborg-sweden/

Akgündüz, A. (2008). *Labour migration from Turkey to Western Europe, 1960–1974: A Multidisciplinary Analysis.* Ashgate.

Anwar, M., Blaschke, J. & Sander, Å. (Ed.). (2004). *State Policies Towards Muslim Minorities. Sweden, Great Britain, Germany.* Edition Parabolis.

Baloğlu, A. B. (2021). *Stokholm Treni- Bir Neslin Göç Hikâyeleri* (1. bs). TDV Yayınları.

Bayram, N., Nyquist, H., Thorburn, D. & Bilgel, N. (2009). *Turkish Immigrants in Sweden: Are They Integrated? The International Migration Review, 43(1), 90-111*. https://doi.org/0.1111/j. 1747-7379.2008.01148.x

Benkherouf, A. (2024). *The Contextualism and Urban Integration of Mosques in Sweden: Patterns and Practices [Yüksek Lisans Tezi, Oulu Üniversitesi]*. https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/52908/nbnfioulu-202411276946.pdf;jsessionid=8ACEF3E6DE1B8BF3CA8DCFEC-B009009F?sequence=1

Cesari, J. (2005). *Mosque Conflicts in European Cities: Introduction. Journal of Ethnic and Migration Studies, 31(6), 1015-1024.* https://doi.org/10.1080/13691830500282626

Doğan, Y. (2023). Din-Devlet İlişkileri Bağlamında Avrupa Müslümanlarının Cami Eksenli Kimlik Mücadelesi. İçinde A. Bostacı, H. Meydan, M. Zengin, & A. Hendek (Ed.), *Uluslararası Değişen Dünyada Cami ve Fonksiyonları Sempozyumu* (7-9 Ekim 2022) (1. bs). Ravza Yayınları.

Eroğlu Hall, E. & Sevim, N. (2020). The Role of Mosques in the Transformation From Transnational Spaces to Muslim Cultural and Consumption Spaces. İçinde A. Basagra & M. Mackinem (Ed.), *Working With Muslim Clients in the Helping Professions.* IGI Global.

Euro-islam.info. (2008, Eylül 5). Islam in Sweden. *News and Analysis on Islam in Europe and North America.* https://www.euro-islam.info/country-profiles/sweden/

Fittja mosken. (t.y.). *Tjänster.* https://fittjamoske.se/tjanster/ (Erişim Tarihi: 12.07.2025).

Hürriyet Daily News. (2013, 5 Mayıs). *Swedish King Carl XVI Gustaf visits Stokholm's Grand Mosque—World News.* https://www.hurriyetdailynews.com/swedish-king-carl-xvi-gustaf-visits-Stokholms-grand-mosque-46226

Islamic Center in Malmö. (2015). *Historik—Tiden, platsen, tanken och framtiden.* https://www.mosken.se/historik/

Islamiska Förbundet - Stokholms Moské. (t.y.-a). *Byggnadens Historia. Islamiska Förbundet - Stokholms Moské.* https://Stokholmsmoske.se/om-oss/byggnadens-historia/ (Erişim Tarihi: 11.07.2025).

Islamiska Förbundet - Stokholms Moské. (t.y.-b). *Om Oss.* https://Stokholmsmoske.se/om-oss/. (Erişim Tarihi: 11.07.2025).

İsveç Diyanet Vakfı. (t.y.-a). *Camiler*. https://diyanet.se/. (Erişim Tarihi: 12.07.2025)

İsveç Diyanet Vakfı. (t.y.-b). Malmö Cami. *Camiler*. https://diyanet.se/camiler. (Erişim Tarihi: 4.08.2025).

Karlsson Minganti, P. (2004). Mosques in Sweden: On Identity and Spatial Belonging. *İçinde*

Knowpia. (2020). *Islam in Sweden.* https://www.knowpia.com/knowpedia/Islam_in_Sweden?utm_source=chatgpt.com#cite_note-9

Korkmaz, A. (2010). *Göç ve Din* (İsveç'teki Kulululular Örneği). [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Larsson, G. (2010). From Aesthetic Conflicts to Anti-mosque Demonstrations: The Institutionalisation of Islam and Muslims in Sweden. *İçinde Stefano Allievi (Ed.), Mosques in Europe: Why a Solution has Become a Problem*. Alliance Publishing Trust.

Masjid Aysha. (t.y.-a). *Aktiviteter*. https://aysha.se/activities-masjid/. (Erişim Tarihi: 11.07.2025).

Masjid Aysha. (t.y.-b). *Om Oss*. https://aysha.se/about-us/. (Erişim Tarihi: 11.07.2025).

Masjid Aysha. (t.y.-c). *Studiebesök*. https://aysha.se/activities-masjid/school-visits-masjid/.(Erişim Tarihi: 11.07.2025).

Mosqpedia. (t.y.-a). *Fittja Mosque*. https://mosqpedia.org/masajid/fittja-mosque/ (Erişim Tarihi: 12.07.2025).

Mosqpedia. (t.y.-b). *Stokholm Mosqu*e (Zayed bin Sultan Al-Nahyans Mosque). https://mosqpedia.org/masajid/Stokholm-mosque-or-zayed-bin-sultan-al-nahyans-mosque-in-Stokholm/. (Erişim Tarihi: 11.07.2025).

Mosqpedia. (2025). Uppsala Mosque. *Informaton*. https://mosqpedia.org/masajid/uppsala-mosque/

Nielsen, S.J. & Otterback, J. (2016) Muslims in Western Europe (4th Edition). Edinburgh University Press.

Otterbeck, J. (2010). Sweden: Cooperation and Conflict. İçinde A. Triandafyllidou (Ed.), Muslims in 21st Century Europe Structural and Cultural Perspectives. Routledge.

Radio, S. (2007, Nisan 6). *Första Fredagsbönen i ny Moské—P4 Stokholm*. https://www.sverigesradio.se/artikel/1298174

Radio, S. (2013, Nisan 11). *Moskén i Fittja Blir Först i Landet Med Böneutrop—P4 Stokholm*. https://www.sverigesradio.se/artikel/5502114

Siikala, A.L., Klein, B & Mathisen, S.R. (Ed.), Creating Diversities. Folklor, Religion and The Politics of Heritage. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Staff, R. N. (2025, Nisan 11). Sweden: The number of Mosques has Increased Nearly 4,200% in just 25 Years. *Remix News*. https://rmx.news/article/sweden-the-number-of-mosques-has-increased-nearly-4200-in-just-25-years/

Stenberg, L. & Lagervall, R. (2016). Muslimska Församlingar och Föreningar i Malmö och Lund – en Ögonblicksbild. *En Rapport Från Centrum för Mellanösternstudıer | Lunds Unıversitet.*

TRT Türk (Direktör). (2024, Mart 28). *Fittja Ulu Camii | İsveç | İskandinavya Türk Camileri—2.* Bölüm [Video recording]. https://www.youtube.com/watch?v=L7f6j80SQTg

Uppsala Moske. (t.y.). *Moskens Roll i Samhället*. About Us. https://www.uppsalamoske.se/en/aboutus. (Erişim Tarihi: 11.07.2025).

V4 Agency. (2025, Nisan 14). *Sweden's Mosque Count Skyrockets 4,200% in Just 25 Years*. V4NA. https://v4na.com/en/swedens-mosque-count-skyrockets-4200-in-just-25-years-139235/

YouTube. (2024). *Stokholm Rinkeby Camii | İsveç | İskandinavya Türk Camileri—9. Bölüm.* https://www.youtube.com/watch?v=lueJXAMWB5g&ab_channel=TRTT%C3%BCrk

Söyleşi

"Türk toplumunun camiyle olan bağında kadınların rolü, kelimenin tam anlamıyla lokomotif güç niteliğinde."

KERİM BİRİNCİ
DİN HİZMETLERİ MÜŞAVİRİ

İsveç'teki camilerin kuruluş süreci, aslında Avrupa'nın genel göç tarihiyle paralel ilerledi, yalnızca biraz daha geç başladı. Bunun temel nedeni, Türkiye ile İsveç arasında imzalanan İşgücü Anlaşması'nın 1967 yılında gerçekleşmiş olmasıydı. 10 Mart 1967 tarihinde imzalanan bu anlaşmadan önce, Türkiye'den bireysel olarak gelen insanlar kendi çabalarıyla iş bulmaya başlamıştı. 1970'li yıllarda ise artık daha düzenli ve sürekli bir göç söz konusuydu.

Zamanla buradaki Türk toplumu büyüdü. Toplum büyüdükçe cuma ve bayram namazlarının nasıl, nerede ve hangi şartlarda kılınacağı üzerine bir arayış doğdu. Başlangıçta geçici yerlerde bu ibadetler gerçekleştirildi. Ancak, göçmenlerin ailelerini yanlarına almaya başlamasıyla birlikte, ihtiyaçlar da değişti. Aileler geldikçe çocuklar da beraberinde geldi ve bu yeni neslin hem ibadetlerini sürdürebileceği hem de din eğitimi alabileceği kalıcı mekânlara duyulan ihtiyaç ortaya çıktı. Böylelikle cami arayışı artık sadece bir ibadet yeri bulmaktan öte, toplumsal ve kültürel bir merkez inşa etme sürecine dönüştü. Önce kiralama usulüyle başlayan bu süreç, zamanla mülk edinmeye, nihayetinde ise gerçek anlamda camilere dönüşmeye başladı.

Diyanet'in İsveç'teki varlığı ise 1980'li yılların başlarına dayanıyor. 1970'li yıllarda Türk göçü yoğunlaştıktan sonra, 1982'den itibaren Ramazan ayları için Türkiye'den geçici din görevlileri gönderilmeye başlandı. 1983-1985 yılları arasında ise artık daha uzun süreli görevlendirmeler yapılmaya başlandı. 1985'e gelindiğinde beş kişilik bir görevli kadrosu İsveç'te hizmet vermeye başlamıştı. 1997 yılında ise ilk kez müşavirlik kuruldu. Avrupa'nın diğer bölgelerine göre bu gelişmeler biraz daha geç yaşandı ama bugün İsveç'te tek başına bir müşavirlik yapısı mevcut. Norveç ve Finlandiya artık kendi müşavirliklerine sahip, İsveç onlardan ayrılarak bağımsız hizmet veriyor.

İsveç Diyanet Vakfı ise 1994 yılında kuruldu. Ancak gerçek anlamda aktif hâle gelmesi 2008–2009 yıllarını buldu. Bu tarihten sonra vakıf çatısı altında birçok sosyal

ve dinî hizmet sistemli hâle getirildi. Vakıf bünyesinde Cenaze Fonu kuruldu. Bunun yanı sıra, Türkiye Diyanet Vakfı ve Müslüman Toplumlarla Dayanışma Vakfı (MÜSTAV) ile iş birliği içinde farklı hizmetler yürütüldü. Fitre, zekât, kurban, hac, umre gibi ibadetlerin organizasyonları da yine bu yapıların desteğiyle yürütüldü. Deprem yardımlarından öğrenci burslarına kadar birçok alanda dayanışma kültürü geliştirildi.

Yurt dışındaki camilerin işlevi, Türkiye'dekilerden bir hayli farklı. Türkiye'de camiler daha çok ibadet için gidilen yerlerken, buradaki camiler âdeta birer yaşam merkezi gibi işliyor. Camilerde yalnızca namaz kılınmıyor; insanlar burada sosyalleşiyor, dertleşiyor, seviniyor, hatta uygun alanlar varsa düğün ve sünnet merasimlerini bile camilerde yapıyorlar. Taziye merasimleri de aynı şekilde camilerde gerçekleştiriliyor. Yani cami, toplumun bütün duygularına dokunan bir yer hâline geliyor.

Camilerde her yaş grubuna hitap eden birçok faaliyet yürütülüyor. Piknikler, kermesler, çocukların yıl sonu etkinlikleri, Kur'an'a geçiş törenleri, Türkçe dersleri, seminerler, film gösterimleri gibi pek çok organizasyon caminin fiziki imkânları doğrultusunda hayata geçiriliyor. Dinî gün ve gecelerde Türkiye'den gelen hocalar, sunucular camilere davet ediliyor. Böyle zamanlarda camiler canlanıyor, şenleniyor. Aynı zamanda cenaze hizmetleri de camiler aracılığıyla yürütülüyor. Tüm bu etkinlikler, insanların camiye olan bağını güçlendiriyor ve toplumu bir arada tutan bir işlev görüyor. Özellikle İsveç'te, camiler sadece bir ibadet mekânı değil; aynı zamanda sosyal ilişkilerin kurulduğu, kültürel kimliğin korunduğu, dayanışmanın yaşandığı yerler. Kadınlar, çocuklar, gençler hep birlikte camilere geliyorlar. Bu anlamda cami, bir aile mekânı hâline dönüşmüş durumda. Burada herkesin bir hikâyesi var, bir izi var.

Camilerde gerçekleştirilen iftar programları, piknikler, seminerler gibi etkinliklerle insanlar birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı buluyor. Çocukların Kur'an-ı Kerim'e geçişleri, onların hayatındaki ilk

Camilerde yalnızca namaz kılınmıyor; insanlar burada sosyalleşiyor, dertleşiyor, seviniyor, hatta uygun alanlar varsa düğün ve sünnet merasimlerini bile camilerde yapıyorlar. Taziye merasimleri de aynı şekilde camilerde gerçekleştiriliyor. Yani cami, toplumun bütün duygularına dokunan bir yer hâline geliyor.

ciddi dinî dönüm noktaları oluyor. Bu geçişler sadece çocuklar için değil, aileleri için de büyük bir heyecan ve gurur vesilesi. Dinî günlerde camiler âdeta bir bayram yerine dönüyor. Türkiye'den gelen konuklarla birlikte cami atmosferi daha da zenginleşiyor. Misafir hocalar, sanatçılar ya da sunucular hem bilgi hem de moral kaynağı oluyor, cemaat için. İnsanlar burada sadece ibadet etmiyor, aynı zamanda kendilerini bir aidiyet duygusunun içinde hissediyorlar. Bu aidiyet, özellikle göçmen toplumlar için büyük bir psikolojik destek.

Yeni kuşakların camiye olan ilgisi, önceki kuşaklara kıyasla biraz farklılık gösteriyor. Ailelerin camide aktif rol alması, çocukların da küçük yaşlardan itibaren bu ortamlara aşina olmasını sağlıyor. Fakat gençlik çağına gelindiğinde, eğitim, iş bulma gibi meşguliyetler artıyor. İlgi alanları çeşitleniyor, sosyal hayatları farklılaşıyor. Bu sebeple camiyle bağları zayıflayabiliyor. Ama bu tamamen bir kopuş anlamına gelmiyor. Cuma namazları, bayramlar, özel programlar gibi dönemlerde yine camilere geliyorlar. Camiyle bağ zayıflasa da hiç kopmuyor. Bizler de bu bağı koruyabilmek adına gençlere yönelik programlar yapıyoruz. Derneklerin talepleri doğrultusunda hafta sonu sohbetleri, iftar programları, piknikler gibi etkinliklerde gençlere aktif roller veriyoruz. Bu da gençlerin camide bir sorumluluk üstlenmesini, onların burayla daha güçlü bağlar kurmasını sağlıyor.

Dil konusu da gençlerle olan ilişkimizde önemli bir faktör. Artık çocukların eğitim dili İsveççe, sosyal çevreleri de İsveççe konuşuyor. Hatta aile içi iletişim bile zamanla İsveççeye kaymaya başladı. Bu sebeple Kur'an kurslarında ve dinî eğitimlerde Türkçenin yanında İsveççeyi de kullanmaya başladık. En azından bazı temel terimlerin İsveççe karşılıklarını vermeye çalışıyoruz ki çocuklar ne öğrendiklerini daha iyi anlayabilsinler.

Eğitim faaliyetlerimiz genellikle hafta sonları yürütülüyor, zira İsveç'te yaz aylarında insanlar büyük oranda Türkiye'ye gidiyorlar. Haziran başı itibariyle birçok aile ya arabayla ya da uçakla yola çıkıyor. Bu nedenle yaz kursları düzenlemek pek mümkün olmuyor. Eğitim sezonu genelde 15 Ağustos civarında başlıyor ve bu tarihten itibaren camilerde hafta sonu dersleri de başlıyor.

Bu kurslara katılım kayıt usulüyle gerçekleşiyor. Çünkü zaman zaman başvuran öğrenci sayısı oldukça fazla olabiliyor ve görevli sayımız yetersiz kalabiliyor. O yüzden kayıt sistemiyle bir denge sağlıyoruz. Yaş gruplarına göre sınıflar oluşturulmaya çalışılıyor. Küçük yaştaki çocuklarla büyükleri mümkün mertebe ayrı sınıflarda toplamak istiyoruz. Ancak bu her zaman mümkün olmuyor, zira bu eğitimler örgün değil, yaygın eğitim kapsamında yürütülüyor. Kimi erken geliyor, kimi geç kalıyor, kimi düzensiz bir şekilde devam ediyor. Yine de yaklaşık 15 ya-

şına kadar çocukların camideki Kur'an kurslarına katıldığını söyleyebilirim.

Gençlerin camiyle ilişkisi 12 yaşından sonra kademeli olarak azalmaya başlıyor. Bunun birçok nedeni var. Eğitim yükü artıyor, ergenlik dönemiyle birlikte farklı ilgi alanları ortaya çıkıyor. Ayrıca, bazı ailelerde "Çocuğum artık Kur'an okumayı öğrendi, namaz kılmayı biliyor, hatim de yaptı." düşüncesiyle bir rehavet oluşabiliyor. Bu da çocuğun camiyle olan bağını zayıflatabiliyor. Fakat bu durumu sadece bir nedenle açıklamak doğru olmaz, çok sayıda etkenin bir araya geldiği bir durum söz konusu. Yine de içlerinde özel kabiliyetli gençler çıkıyor. Kur'an okumayı ilerleten, hafızlık yapan, hatta zaman zaman hutbe irat eden, mihrapta imamlık yapan gençlerimiz var. Bu çocuklar görevli hocalarımızdan bire bir destek alarak kendilerini geliştiriyorlar. Bu hem onların öz güvenini artırıyor hem de caminin gençlerle olan bağını pekiştiriyor.

İsveç'te yaşayan Türk ve Müslüman toplumun sayısal verileri konusunda kesin rakamlar vermek zor. Çünkü vatandaşlığa geçenler İsveç vatandaşı olarak sayılıyor ve bu istatistikler karışabiliyor. Yine de genel kanaat, burada 100 binin üzerinde Türk kökenli nüfusun yaşadığı yönünde. Stokholm başta olmak üzere Göteborg, Malmö, Jönköping gibi şehirlerde ve diğer küçük yerleşimlerde Türk toplumu varlığını sürdürüyor. Müslüman nüfusun ise 700 bin ila 800 bin arasında olduğu söyleniyor. Bu rakamlar dağınık olmakla birlikte, ülkenin genelinde Müslüman varlığını hissettirecek seviyede.

Diyanet İşleri Başkanlığından görevli talep eden sekiz derneğimiz bulunuyor. Bunların beşi Stokholm merkezde yer alırken, diğerleri Göteborg, Malmö ve Jönköping şehirlerinde faaliyet gösteriyor. Toplamda on civarında din görevlimiz var. Bazı camilerde kadın ve erkek olmak üzere çift görevli çalışıyor. Vize işlemleri ya da geçici ihtiyaçlara göre bu sayı zaman zaman değişiklik gösterebiliyor. Ancak genel olarak camilerimiz aktif bir şekilde hizmet veriyor.

İsveç'te ibadet özgürlüğü noktasında büyük bir sorun yaşanmıyor. Müslümanlar camilerde rahatlıkla ibadetlerini gerçekleştirebiliyorlar. Cuma namazlarına katılım serbest, hatta Stokholm'deki camilerden birinde cuma günü açıktan ezan da okunuyor. Bu sembolik ama çok anlamlı bir gelişme. Tüm bunlar, ibadet hakkının burada tanındığını ve uygulanabildiğini gösteriyor. Elbette zaman zaman Kur'an yakma gibi provokatif olaylar yaşanıyor. Ancak bunlar toplu bir olaydan ziyade bireysel eylemler şeklinde gelişiyor.

İsveç okullarında din eğitimi genel bilgi düzeyinde veriliyor. Hristiyanlık, Yahudilik, İslam gibi dinler hakkında temel bilgiler öğretiliyor. Ancak burada hâkim olan kültür elbette Hristiyan kültürü. Bu kültürel hakimiyet, eğitim müfredatında ve toplumsal reflekslerde kendini belli ediyor. İslam dinine özgü derinlemesine bir eğitim ise bu sistem içinde yer almıyor. Okullarda din eğitimi daha çok Hristiyanlık merkeze alınarak birinci sınıftan itibaren temel seviye ve kademeli olarak veriliyor. Hristiyanlık; bir kültür, töre ve gelenek olarak, ayrıca bazı dinî günler aracılığıyla öğrencilere aktarılıyor. Dördüncü sınıftan itibaren Hristiyanlığı ayrıntılı bir şekilde anlatmaya başlıyorlar. Budizm ve Hinduizm de temel seviyede bilgi verilen dinler arasında yer alıyor.

İslam'a gelince yüzeysel bilgi verip geçiyorlar. Mesela, dinin adı İslam, Peygamber Muhammed tarafından Mekke'de kuruldu, beş vakit namaz kılıyorlar ve Ramazan ayında oruç tutuyorlar gibi İslam'ın temel esasları ayrıntıya girmeden yüzeysel bir şe-

kilde işleniyor. Dördüncü sınıfa yapılan din eğitiminin üzerine ilerleyen sınıflarda az az koyup verilen bilgileri çoğaltıyorlar. Hristiyanlığı sadece din dersinde değil, İsveççe ve tarih derslerinde de değinip İsveç kralları ile birleştirip anlatıyorlar. Hristiyanlığı kültür, örf ve âdetleri ile bir tutup organize şekilde sunuyorlar. Türkiye'deki gibi dinî eğitim yok. Yedinci sınıftan itibaren haftalık ders programına din dersi ekleniyor. Sosyal bilgiler, coğrafya, din ve tarih olarak bu dört ders sosyal konular olarak adlandırılıyor. Haftada bir saat olan bu derslerde organize şekilde bir konuyu aynı anda anlatmaya çalışıyorlar. İyi bir öğretmense her konuda geniş anlatmaya çalışıyor ama genel olarak İslam'ı özet geçiyorlar.

Müslüman çocuklar, yalnızca evde ya da gidiyorlarsa camide aldıkları İslami eğitimle yetinmek durumunda kalıyorlar. Okullarda maalesef İslam din olarak ayrıntılı bir şekilde yetkili kişilerce anlatılmıyor. İsveç'te din hem akademik dünyada hem de yetişkin eğitimi ve kamu eğitimi kapsamında farklı şekillerde öğrenilebilmektedir. Dinî çalışmalar ve teoloji alanındaki akademik dersler üniversitelerde ve kolejlerde sunulurken, halk liseleri ve yetişkin eğitiminde (komvux) daha uygulamalı kurslar sunulmaktadır. Dinî çalışmalar konusunda uzmanlaşmış bir öğretmen yetiştirme kursu aracılığıyla ilkokul ve ortaokulda dinî çalışmalar öğretmeni olma imkânı var. Üniversiteler ve kolejler, din bilimleri ve teoloji alanında bağımsız dersler, lisans programları ve yüksek lisans programları sunmaktadır. Halk liselerinde din bilimlerine odaklanan genel bir ders alabilirken yetişkin eğitiminde (komvux) din bilimleri 1 ve 2 gibi dersler alınabiliyor. Dine büyük ilgi duyan ve öğretmenlik yapmak isteyenler için din bilimlerine odaklanan öğretmen eğitimi mevcuttur. Din derslerine bütün çocuklar katılıyor. Bu dersler, belirli bir gruba özel değil; tüm öğrencilere genel bilgi sunacak şekilde planlanıyor. Yalnız, yedinci sınıftan itibaren biyoloji dersinde 'cinsellik ve yaşam' adlı bir bölüm yer alıyor. Bu derste her şeyi ince noktasına kadar anlatıyorlar ve bu bölümde Müslüman öğrencilerin derse girmeme tercihi bulunmaktadır.

İmam yetiştirme konusunda da benzer bir tablo var. İsveç'te bu yönde bir altyapı oluşturmak oldukça zor. Bugüne dek böyle bir gündem oluşmadı, çünkü yeterli kaynak ve potansiyel bulunmuyor. Bu sebeple gençleri Türkiye'ye yönlendirme çabalarımız var. Uluslararası İlahiyat Programı (UİP) bu noktada bizim için çok değerli bir proje. Ancak ne yazık ki beklediğimiz ilgiyi hâlâ görebilmiş değiliz. Yılda en fazla bir öğrenci gönderebiliyoruz, o da bazen programı tamamlamadan bırakabiliyor. Ailelerin ve gençlerin bu programa ilgisiz kalmasının ardında belki de bugünkü görevlilerin işlerini başarılı şekilde yapmamaları yatıyor. Toplum bir eksiklik hissetmiyor. Ancak geleceği düşündüğümüzde bu bir risk. Eğer İsveç vize vermezse ya da Türkiye'den görevli gelmezse, yerel olarak yetişmiş nitelikli din adamı bulunmaması büyük bir boşluk yaratabilir. Bu boşluğu da ne yazık ki ehil olmayan kişiler doldurabilir.

Göteborg'da yıllardır süren cami projesi, topluluğun hem umudunun hem de sabrının sınandığı bir süreç oldu. Caminin temeli atılmış olsa da İsveç'in ekonomik hacmi ve Müslüman toplumun finansal gücü Almanya gibi büyük ülkelerle kıyaslanamayacak durumda. Temel atıldıktan sonra dernek, ciddi bir maddi darboğaza girdi ve inşaat ilerleyemedi. Üstelik süreç uzadıkça alınan inşaat izni de geçerliliğini yitirdi. Bu da işleri daha karmaşık hâle getirdi.

Şimdi tekrar belediyeye yeni bir proje sunuldu. Şu anda proje onay sürecinde bek-

Dil konusu da gençlerle olan ilişkimizde önemli bir faktör. Artık çocukların eğitim dili İsveççe, sosyal çevreleri de İsveççe konuşuyor. Hatta aile içi iletişim bile zamanla İsveççeye kaymaya başladı. Bu sebeple Kur'an kurslarında ve dinî eğitimlerde Türkçenin yanında İsveççeyi de kullanmaya başladık. En azından bazı temel terimlerin İsveççe karşılıklarını vermeye çalışıyoruz ki çocuklar ne öğrendiklerini daha iyi anlayabilsinler.

lemede. Fakat yerel topluluk kararlı. Gençlerden oluşan istekli ve dinamik bir ekip oluşturuldu. Gerekli maddi hazırlık da devam ediyor. Belediyeden izin çıkar çıkmaz inşaata kaldığı yerden devam edilecek. Herkes bu anı bekliyor, çünkü bu cami sadece bir ibadet yeri değil; bir varlık, bir kimlik, bir gelecek sembolü olarak görülüyor.

İsveç makamlarıyla ilişkiler genel anlamda yapıcı bir zeminde ilerliyor. Elbette her şey kurallar çerçevesinde yürüyor. Örneğin, bazı camiler kira usulüyle faaliyet gösteriyor ve mülk sahibi binanın resmî işlemlerinden sorumlu oluyor. Ancak cami binası bir derneğe ya da vakfa aitse, belediyenin denetimleri devreye giriyor. Yangın güvenliği, elektrik, su gibi pek çok konuda düzenli kontroller yapılıyor. Belediyelerle sürekli bir temas hâli var. Hatta bazı belediye temsilcileri camilerde düzenlenen iftar programlarına da katılıyor. Taleplere olumlu yaklaşan, diyaloğa açık bir tutum sergiliyorlar.

Toplumun camilere ve İslam'a karşı genel yaklaşımına gelince çok keskin ya da radikal bir tavırdan söz etmek zor. Müslümanlar camilerine gidip ibadetlerini yapabiliyorlar. Avrupa'nın pek çok yerinde görülebilecek ufak tefek bireysel sataşmalar burada da zaman zaman yaşanabiliyor. Ancak bunlar genelde münferit vakalar. Gözle görülür, sistematik bir baskıdan bahsetmek şimdilik mümkün değil. İsveç toplumu genel anlamda sakin ve mesafeli bir duruş sergiliyor.

Kur'an-ı Kerim yakma gibi provokatif eylemler Müslüman cemaat üzerinde büyük bir sarsıntı yaratmadı. Elbette bu tür saldırılar toplumun derininde bir yara açıyor ama Müslümanlar çok soğukkanlı davrandılar. Provokasyona gelmeden, sağduyulu bir şekilde tepkilerini dile getirdiler. Taşkınlık yaratacak hiçbir harekete girişilmedi. Bu da topluluğun olgunluğunu ve bilinç düzeyini ortaya koyan önemli bir göstergeydi.

İsveç'te farklı İslami gruplar ve etnik topluluklar çoğunlukla kendi merkezlerinde faaliyet yürütüyorlar. Herkes bulunduğu bölgede kendi derneğiyle, cemaatiyle meşgul. Ortak platformlarda nadiren bir araya geliniyor. Genellikle bu buluşmalar iftar programlarında gerçekleşiyor. Bunun dışında sürekli ve görünür bir birlikteliğe pek rastlanmıyor. Arada, camiler arası yardım kampanyaları düzenlendiğinde, destek talep edilen camilere gidilip yardım istenebiliyor. Yani bir yardımlaşma kültürü mevcut ama bu çok yapılandırılmış değil.

Aslında bu durumu bir ayrılık olarak da değerlendirmemek gerekir. Toplumun her bireyinin bir geçim mücadelesi var ve herkes kendi bölgesinde yoğun şekilde hizmet üretmeye çalışıyor. Bir yandan cami faaliyetleri, diğer yandan kişisel sorumluluklar derken

insanlar, zaman ve imkân açısından sınırlı kalabiliyor. Belki de burada birliktelikten ne anlaşıldığını yeniden düşünmek gerek. Ortak bir bildiri yayınlamak mı? Toplu bir eylem mi? Zira zaman zaman bildiriler oluyor, fakat bu bildiriler tüm grupların katılımıyla hazırlanmış olmuyor. Avrupa merkezli, farklı kuruluşların çatısı altında toplanan gruplar bulunuyor. Her birinin farklı merkezleri, öncelikleri ve işleyişleri var. Bugüne kadar tüm kesimleri kapsayan ortak bir bildiriye ben rastlamadım.

Camilerde kadınların yeri bambaşka. Belki de burada en çok emek veren, en çok görünmeyen gücü oluşturan kesim kadınlar. Bir espriyle söylemek gerekirse, camiler aslında kadınların omuzlarında yükseliyor. Türk toplumunun camiyle olan bağında kadınların rolü, kelimenin tam anlamıyla lokomotif güç niteliğinde. Çocuklarını alıp camiye gelen, kurslara ve seminerlere katılan, tüm organizasyonlarda aktif rol oynayanlar genellikle kadınlar. Kermesler, piknikler, Kur'an kurslarının yıl sonu etkinlikleri gibi hangi programa baksanız arkasında kadınların emeği, gayreti, organizasyonu var. Kadınlar olmasa camilerde bu çeşitlilikte bir etkinlik yelpazesi oluşturmak neredeyse imkânsız olurdu.

Cenaze hizmetleri, yurt dışında yaşayan Müslüman toplumun en hassas konularından biri. İsveç'te bu konuda ciddi bir sistem kurulmuş durumda. İsveç Diyanet Vakfı'nın Cenaze Fonu'na kayıtlı yaklaşık 3 bin aile var. Bu, bireysel değil, aile bazında üyelik anlamına geliyor. Fon sistemi şu şekilde işliyor: Cenaze ister İsveç'te defnedilsin ister Türkiye'ye gönderilsin tüm işlemler vakıf tarafından yürütülüyor. Cenaze Türkiye'ye nakledilecekse bir yakınının da yanında refakat etmesi imkânı sağlanıyor. Türkiye'deki defin işlemlerini ise Türkiye Diyanet Vakfı üstleniyor. Burada başlayan süreç, Türkiye'de yine Diyanet'in güvencesiyle tamamlanıyor. İsveç'te kalacak cenazeler içinse yerel işlemler yine vakıf tarafından yürütülüyor. Üstelik bazı camilerin kendi cenaze fonları da var ve onlar da bu hizmeti kendi üyelerine sunuyorlar.

İsveç'te bazı mezarlıklarda Müslüman bölümleri mevcut. Bu bölümlerde, İslami usullere uygun şekilde defin yapılabiliyor. Özellikle genç nesil söz konusu olduğunda, onların tercihleri zamanla değişiyor. Bu gençler burada doğup büyüdüler, arkadaş çevreleri, hayatları burada şekillendi. Türkiye ile olan bağları önceki kuşaklar kadar güçlü değil. Bu yüzden zamanla İsveç'te defnedilmeyi tercih edenlerin sayısı artacak gibi görünüyor. Elbette elimde buna dair net bir istatistik yok ama gözlemlerim bu yönde.

Camilerde zaman zaman Türkçe eğitimi desteklemek amacıyla programlar düzenlendi. Eğitim müşavirliğiyle birlikte yürütülen bu faaliyetlerde, gençlere yönelik Türkçe kursları ve kültürel etkinlikler hayata geçirildi. Ailelere yönelik seminerler düzenlendi, cenaze hizmetleriyle ilgili bilgilendirme toplantıları yapıldı. Kur'an kurslarında başarılı olan bazı öğrenciler hafızlık seviyesine kadar ilerledi. Görevli hocalarımız bu öğrencilerle bire bir ilgilenerek onların dinî bilgi düzeyini ileri taşıdı. Dinî ve millî günlerde camilerde çeşitli programlar düzenlendi, Türkiye'den misafirler davet edildi. Bu tür organizasyonlar toplumun bir arada kalmasına büyük katkı sağladı.

Tüm bu hizmetlerin temelinde bir anlayış vardı: Hem inancımızı yaşamak hem de bu topraklarda kimliğimizi koruyarak var olmak. İsveç'teki camiler bu misyonu taşıyan birer merkez hâline geldi. Yalnızca ibadet edilen yerler değil aynı zamanda kültürümüzü, dilimizi, geleneklerimizi aktardığımız sosyal alanlar oldular. Özellikle genç kuşaklar için bu alanlar aidiyet hissini canlı

tutan, köklerle bağ kurmalarını sağlayan yegâne yerler hâline geldi. Ancak elbette bu yapının sürdürülebilirliği gelecekte bazı sorunlarla karşılaşabilir. Yerel imam yetişmemesi, maddi gelir kaynaklarının sınırlılığı, bağışlara dayalı kırılgan yapı gibi meselelerin hepsi camilerin geleceği için düşünülmesi gereken başlıklar.

Geleceğe dair öngörülerim de bazı endişeleri ve fırsatları içinde barındırıyor. Her şeyden önce, Uluslararası İlahiyat Programı'na olan ilgisizlik ciddi bir sorun olarak karşımızda duruyor. Bugün için yeterli din görevlilerimiz mevcut olabilir ama bu her zaman böyle sürecek diye bir garanti yok. İsveç'in vize vermemesi gibi bir durum ortaya çıkarsa, Türkiye'den görevli getiremezsek, yerelde yetişmiş imamlarımız olmazsa, camiler görevli sıkıntısı yaşayacak. Bu boşluk, ehil olmayan kişilerin işin başına geçmesiyle dolarsa bu da hem dinî eğitim kalitesini hem de toplumun manevi yapısını zedeleyebilir.

İkinci büyük sorun ise ekonomik sürdürülebilirlik. İsveç'te camilerin neredeyse hiçbirinin gelir getiren bir mülkü yok. Her şey bağışlarla yürütülüyor. Oysa Avrupa'nın bazı bölgelerinde camilere ait marketler, kiralık evler, dükkânlar gibi mülklerden gelir elde ediliyor. İsveç'te bu tür bir ekonomik yapı olmadığından, camilerin uzun vadede nasıl ayakta kalacağı büyük bir soru işareti. Bağışlar ne kadar devam eder, topluluk bunu ne kadar sürdürebilir kestirmek zor.

Yine de umutluyum. Çünkü her zorluğun içinde bir çözüm, her sorunlu alanda bir potansiyel var. Kadınların aktifliği, gençlerin katılımı, camilerin dönüştürücü gücü bu toplumun dinamiklerini ayakta tutuyor. İsveç'te doğup büyüyen gençlerimizin bir kısmı artık imamlık yapacak seviyeye geliyor, bu bile başlı başına bir başarıdır. Onların hatıraları burada. Hayatları burada kök salıyor. Bu değişim, onların burayı yalnızca yaşadıkları yer değil, aynı zamanda ait oldukları yer olarak görmeye başladıklarının göstergesi.

Son olarak şunu belirtmek isterim: İsveç'te yapılan her hizmet, bir iz bırakıyor. Kurulan her cami, yürütülen her kurs, düzenlenen her etkinlik bir sonraki kuşak için bir miras niteliğinde. Eğer bu mirasa sahip çıkarsak, İsveç'teki Müslüman toplumu güçlü ve sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürecektir. Diyanet olarak biz de üzerimize düşeni yapmaya devam edeceğiz. Çünkü bu topraklarda yaşanan her hikâye, bir dayanışma, bir inanç ve bir umut hikâyesidir.

Söyleşi

"Camimiz bir anlamda insanların yalnızlığını paylaştığı, köklerini hatırladığı bir sığınak gibi."

TURAN POLAT

GÖTEBORG DİYANET CAMİİ DERNEK BAŞKANI

Benim adım Turan Polat. 1987 yılında İsveç'in Göteborg şehrine geldim ve o günden bu yana burada yaşıyorum. Türkiye'de lise mezunuydum. Buraya gelirken içimde bir umut vardı hem okumak hem çalışmak istiyordum. Ancak maddi şartlar ağır bastı, geçim kaygısıyla doğrudan bir fabrikada işe başladım. İsveç'te bazı eğitim programlarına katılsam da üniversiteye devam etme hayalim koşullar yüzünden yarım kaldı.

İsveç'e geldiğimde cami meselesi beni derinden etkileyen konulardan biriydi. O dönemlerde burada, özellikle 1960'lı yıllarda başlayan cami çalışmaları, daha çok bireysel çabalarla yürütülüyordu. Şahısların kurduğu küçük dernek lokalleri vardı. Henüz imam ataması yoktu. O dönemlerde dinî bilgisi biraz daha fazla olan kişiler, özellikle Cuma namazları gibi ibadetleri organize etmeye çalışırlardı. Ben o dönemde burada değildim ama bu süreci hem görevim gereği hem de sohbet ortamlarında büyüklerimizden defalarca dinledim. Dernek lokali olarak başlayan o küçük yapılar, zamanla Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı ile iş birliği yapılarak daha kurumsal bir hâl aldı. 1978-79 yılları civarında ilk resmî imam görevlendirildi.

Stokholm'da bu gelişmeler biraz daha erkendi ama Göteborg olarak biz de sürece hızla adapte olduk. Zaman içinde başka camiler de açıldı. Bugün yalnızca Göteborg'da Osmanlı kökenli vatandaşlarımızın kurduğu 10-12 cami bulunuyor. İsveç genelinde ise bu sayı daha da fazla. Bu camiler sadece ibadet edilen yerler değil; aynı zamanda birer kültür, dayanışma ve eğitim merkezleri hâline geldi.

Özellikle yurt dışındaki camiler Türkiye'dekilerden farklı işlevlere sahip. Türkiye'de insanlar cuma namazını kılar, çıkar gider. Ama burada cami bir merkez, bir buluşma noktası. Hem dinî hem de sosyal faaliyetlerin yürütüldüğü, dayanışmanın tesis edildiği bir alan hâline geldi. Bizim camimiz de mimari anlamda bir külliye gibi düşünü-

lüyor. İçinde eğitim alanları var ve çocuklar, gençler ve büyükler için programlar yapılıyor. Bayramlarda cemaat bir araya gelir, sohbet edilir, ihtiyaç sahipleriyle ilgilenilir. Esnaf ziyaretleri yapılır, cenazelerde dinî görevler eksiksiz yerine getirilir. Camimiz bir anlamda insanların yalnızlığını paylaştığı, köklerini hatırladığı bir sığınak gibi.

Ancak, özellikle İsveç'te doğup büyüyen üçüncü ve dördüncü kuşak gençleri camiye çekmek kolay değil. İsveç özgürlükler ülkesi ve gençler bu özgürlükleri seviyor. Geleneksel yapılar bazen onlara uzak geliyor. Bu nedenle yönetim olarak gençleri camiye bağlamak için çok çaba sarf ediyoruz. İmamlarımızla birlikte onları bir araya getirmeye çalışıyoruz. Ancak açık konuşmak gerekirse, camilerimiz cuma namazı dışında genelde boş kalıyor. Camide gençlerin sadece %30'unu görebiliyoruz. Hafta içi vakit namazlarında ise genellikle yaşlılardan oluşan 5-10 kişilik bir cemaat oluyor.

Bu tabloyu değiştirmek için çeşitli eğitim programları düzenliyoruz. Özellikle hafta sonları, cumartesi ve pazar günleri, çocuklara yönelik Kur'an kurslarımız var. Hem erkek hem kadın eğitmenlerimiz görev alıyor. Gençler için akşam saatlerinde sohbet programları ve dersler düzenleniyor. Hafta içi ise büyükler için özel sohbet gruplarımız var. Pazartesi ve salı günleri yapılan bu toplantılar cami ile cemaat arasındaki bağı güçlendiriyor.

İsveç'te din ve ibadet özgürlüğü anayasal güvence altında. Ancak uygulamada dinî eğitim almak kolay değil. Anaokulundan üniversiteye kadar, müfredatta İslam'ı öğrenme imkânı oldukça sınırlı. Üniversitelerde sosyal bilimler bölümlerinde İslam'la ilgili bazı dersler yer alsa da bu eğitime ulaşmak çok zor. İmam yetiştirmek gibi bir sistem burada bulunmuyor. Genelde Türkiye'den tayin edilen imamlarla camilerdeki dinî görevler yürütülüyor.

Yine de boş durmuyoruz. Buradaki gençleri Türkiye'ye göndererek ilahiyat fakültelerinde okumalarını teşvik ediyoruz. Devletimiz bu konuda destek oluyor, öğrencileri doğrudan üniversiteye alıyor. Ama orada da süreklilik sağlamak kolay olmuyor. Bazı gençler 1-2 yıl okuyup geri dönüyor. Tamamlayanlar da var elbette. Yine de burada, İsveç'te resmî olarak imam yetiştirmek mümkün değil. Camide dinî bilgileri öğretiyoruz ama bu, resmî bir imam yetiştirme faaliyetine dönüşemiyor.

Göteborg Diyanet Camii de benzer bir dönüşüm geçirdi. İlk başlarda küçük lokallerde ibadet ediyorduk. Ancak devletle yapılan iş birliği sayesinde daha büyük alanlar kiralanarak, cami ambiyansına uygun düzenlemeler yapıldı. Halılar serildi, şadırvanlar düzenlendi, içeride eğitimler başladı. Kur'an kursları açıldı. Çocuklara ve yetişkinlere yönelik dersler verildi, sohbet programları düzenlendi. Esnaflara yapılan ziyaretlerle cami, toplumla bütünleşti. Şu anda hâlâ kirada bulunduğumuz bir yerde faaliyet gösteriyoruz ama artık bir cami inşaatımız da var.

5 bin metrekarelik bir alan içinde inşa edilen camimiz hâlen yapım aşamasında. Bu proje kolay olmadı. Bu işe 15 yıl önce başladık. Belediyeden ruhsat almak, mahalle sakinlerinin tepkilerini aşmak kolay değildi. Bazı insanlar cami inşaatını istemedi. Ama biz pes etmedik. Gerekli izinleri aldık, ilk iki beş yıllık süreç tamamlandı, şimdi üçüncü süreç için başvurduk.

İsveç'te zamanla İslam düşmanlığı güç kazandı. Bu da projelerimizi zorlaştırdı. Siyasi nedenlerle destekler kesildi. Eskiden devlet, camilere kira ve aktivite gibi konularda %10 oranlarına varan yardımlar yapardı. Artık bu destekler yok. Belediyeler de daha çekimser. Şu anda tamamen kendi imkânlarımızla ilerliyoruz. Ne tam anlamıyla zorluk içindeyiz ne de büyük bir destek alıyoruz. Ortada, ayakta kalmaya çalışıyoruz.

Cami inşaat süreci sadece fiziki değil, aynı zamanda siyasi ve toplumsal bir mücadeleye de dönüştü. İsveç'te yerel yönetimlerle ilişkilerimiz zaman zaman olumlu seyretse de çoğu zaman kendi başımızın çaresine bakmak zorunda kaldık. Eskiden devletin camilere kira ve etkinlik desteği olurdu. Artık o yardımlar da yok. Belediyeler açıkça söylemese de kendi işimizi kendimiz hallet-memiz bekleniyor.

İnşaat ruhsatı beş yıllık sürelerle veriliyor. Her etapta tekrar başvurmak zorundayız. Süre dolduğunda denetime geliyorlar. Eksikleri bildiriyorlar. Yeniden başvuru yapıyoruz. Ancak bu süreçte sadece bürokratik değil, aynı zamanda ideolojik bir direnişle de karşı karşıyayız.

Bazı siyasi partiler özellikle cami inşaatına karşı çıkıyor. Aşırı sağ partiler, sadece Göteborg'da değil, İsveç genelinde cami yapılmasını istemiyor. Belediye meclislerinde ellerinden geleni yaparak itiraz ediyorlar. Bu durum bizi yıldırmasa da işimizi zorlaştırıyor. Şu anda açıkçası ne tam destek görüyoruz ne de tamamen dışlanıyoruz. Arada bir yerde, kendi çabamızla ayakta kalmaya çalışıyoruz.

İşin ilginç yanı, seçim zamanları geldiğinde aynı siyasetçiler camilerimize geliyor. Vaatler veriyorlar. Destek olacaklarını söylüyorlar. Derneklerimizde görüşmeler yapılıyor, çaylar içiliyor, fotoğraflar çekiliyor. Ama seçim bittikten sonra o sözlerden geriye hiçbir şey kalmıyor. Bu nedenle seçim dönemlerinde gelen siyasetçilere karşı toplumda bir kırgınlık, bir güvensizlik oluşmuş durumda.

Toplumun camilere ve Müslümanlara

bakışı da bu dengelerle şekilleniyor. İsveç toplumunun büyük çoğunluğu bizim varlığımızı çok da umursamıyor. Ne karşı çıkıyorlar ne de destekliyorlar. Geriye kalan kesim ise açıkça karşı. Camilere, Müslümanlara, İslam'a karşı tavır alan bir azınlık var ama etkili bir kesimi oluşturuyor. Politikayı, medyayı ve belediye kararlarını etkileyebiliyorlar.

Son yıllarda yaşanan Kur'an-ı Kerim yakma olayları bu tavırların daha da sertleşmesine neden oldu. İsveç kanunlarına göre bu tür bir eylem suç sayılmıyor. Oysa bizim için, Kur'an-ı Kerim'in yakılması sadece bir kâğıt parçasının yanması değil. İnancımıza, kimliğimize, varlığımıza yapılan bir saldırı. Elbette tepkimizi gösteriyoruz. Ama ne zaman tepki versek karşı taraf daha da aşırıya gidiyor. O yüzden kendi aramızda konuştuk, toplantılar yaptık. Karşılık vermeyelim, ilgi göstermeyelim, büyütmeyelim dedik. Bir Kur'an yakılır, biz on binlercesini bastırırız, yayarız diye karar aldık. Tepkimiz sessiz ama dirençli olmalı. Çünkü saldıranlara fiziki tepki verildiğinde, bu kez biz "terörist" yaftasına maruz kalıyoruz. İşte böyle ince bir çizgide yürümeye çalışıyoruz.

Camilerimiz her ne kadar Türk kökenli vatandaşlarımız tarafından kurulmuş olsa da kapılarımız herkese açık. Göteborg Diyanet Camii'ne gelen sadece Türkler değil; Afrikalı, Arnavut, Boşnak, Somalili, Arap kökenli Müslüman kardeşlerimiz de var. İbadetlerimizi birlikte yapıyoruz. Sohbetlerde omuz omuza oturuyoruz. Ancak bazı şeyler kültürel olarak belirleyici olabiliyor. Örneğin, cami yöneticileri genelde Türk kökenli olunca dışarıdan bakıldığında cami "Türk camisi" gibi algılanabiliyor.

Ama bu yalnızca bize özgü bir durum değil. Farklı etnik kökene mensup Müslümanların kendi camileri var. Her topluluk bir anlamda kendi kültürel bağlarını koruyarak ibadet etmeye çalışıyor. Bizim camimizde de elbette Türkler çoğunlukta. Ama diğer Müslüman kardeşlerimize her zaman kapımız açık. Camide ibadet edenlerin çeşitliliği, camide farklı renklerde saf tutan insanların kardeşliğini daha da görünür kılıyor.

Kadınlarımız da cami faaliyetlerinde oldukça aktif. Erkekler gibi onlar da yönetime katılıyor. Kadın yöneticilerimiz, başkan yardımcıları olarak görev alıyorlar. Sadece mutfakla ya da kermesle değil, doğrudan karar alma süreçlerinde de yer alıyorlar. Gençlerimiz için ayrı bir yapı var. Onlar da kendi başkan ve yardımcılarıyla cami faaliyetlerine katılıyorlar. Programlar düzenliyorlar, organizasyonlarda görev alıyorlar. Bu yapı sayesinde cami, sadece erkeklerin yönettiği değil, kadınların ve gençlerin de omuzladığı kolektif bir yapıya dönüşüyor.

Önümüzdeki on yıla baktığımda umutla karışık bir tedirginlik yaşıyorum. Bir yandan camilerimizin kurumsallaşması, gençlerin daha fazla sorumluluk alması gerektiğini düşünüyorum. Diğer yandan İslam düşmanlığının artması, dışarıda etkinlik yapmanın zorlaşması, bizi daha içe dönük yaşamaya zorluyor. Açık alanlarda bir program düzenlemek, bir yürüyüş yapmak, bir protesto gerçekleştirmek artık kolay değil. Biz de camimizin sınırları içinde, yasalara uygun şekilde var olmaya çalışıyoruz. Ama bu böyle devam ederse, önümüzdeki yıllar daha da zor geçecek gibi görünüyor.

Söz konusu meselelerde sıkıntı yaşasak da Müslüman mezarlıkları konusunda Allah'a şükür ciddi bir sorun yaşamıyoruz. Göteborg'da ve İsveç'in farklı şehirlerinde Müslümanlara ayrılmış mezarlık alanları var. Aslında bu uygulama 1960'larda, ilk gelen göçmenlerimizle birlikte başladı. O dönemde Müslümanlara özel bir mezarlık

bölümü oluşturuldu. Ama o zamanlar, cenazeler genellikle Türkiye'ye gönderiliyordu. Göçün ilk yıllarında vefat edenlerin büyük çoğunluğu memleketlerine defnedilmek üzere yola çıkarılırdı.

Bugünse tablo tersine döndü. Artık İsveç'te defnedilmek daha yaygın. Eskiden cenazelerin yarısından fazlası Türkiye'ye giderdi, şimdi aynı oran İsveç için geçerli. İnsanlar burada defnedilmeyi tercih ediyor. Belki de bu, yeni kuşakların burada doğup büyümesiyle, hayatlarını burada kurmalarıyla ilgili. Camilerimize bağlı cenaze fonlarımız var. Üyelik sistemiyle işliyor bu fonlar. Cenaze olduğunda, bu fonlar ve müşavirlik aracılığıyla tüm işlemler organize ediliyor. Ayrı bir cenaze hizmet şirketiyle de iş birliğimiz var. Bu sayede işlemler kolaylaşıyor. Bugün, bu konuda gerçekten rahat bir sistem kurmuş durumdayız.

Genç kuşaklar, doğdukları topraklarda yani burada defnedilmeyi daha doğal buluyorlar. Onlar için burası vatan artık. Yaşlılarımız ise hâlâ Türkiye'yi tercih edenler arasında. Doğdukları toprağa dönme arzusu, çocukluklarının sokaklarına, sevdiklerinin yanına gömülme isteğiyle iç içe.

Ben de zaman zaman nereye defnedilmek istediğimi düşünür oldum. Ailemizin yaklaşık %20'si hâlâ Türkiye'de yaşıyor ama %80'i burada. Çocuklarım burada. Torunlarım burada. İsveç'te gömülünce ziyaretler daha kolay oluyor. Bayramlarda, cuma günlerinde, özel günlerde onların gelip dua etmeleri, mezarımı ziyaret etmeleri burada daha mümkün. Gönlüm elbette hem memlekette hem burada. Ancak hayatın gerçekliği bana burayı gösteriyor. Belki de vakti geldiğinde, en doğru yer burasıdır.

Söyleşi

"Avrupa'da Müslüman olmak, bir yandan zorluklarla yoğrulmak, diğer yandan da derin bir öğrenme sürecinden geçmektir."

ÜMİT MERMER
STOKHOLM DİYANET CAMİİ DERNEK BAŞKANI

1976 yılında Konya'nın Kulu ilçesinde dünyaya geldim. 1998 yılında evlendikten sonra hayatımın yönü değişti, eşimle birlikte İsveç'e göç ettik. O günden bu yana, yaklaşık 27 yıldır bu topraklarda yaşıyorum. İsveç'te bir özel şirkette işçi olarak çalışıyorum, aynı zamanda iki kız evladımı büyütmenin mutluluğunu yaşıyorum. Yıllar içinde yalnızca bir hayat kurmadım burada; aynı zamanda bir aidiyet, bir cemaat duygusu da inşa ettim.

Handen Camii ile tanışmam da bu yeni hayatın ayrılmaz bir parçası oldu. Camimizin inşa süreci 2002 yılında başladı. O dönem Müslüman sayısındaki artışla birlikte, küçük mescitler artık yetmemeye başlamıştı. Daha önce küçük bir villada namazlarımızı kılarken o yapının yanması ve sonrasında okul bodrumlarına sığınmamız bize kendi ibadet alanımıza ihtiyacımız olduğunu gösterdi.

Büyüklerimiz bu ihtiyacı erken fark etti. Daha önce cenaze fonu için biriktirilen 700-800 bin kronluk bir meblağ, ilk olarak arsa alımına yönlendirildi. Bu arsa, bir İtalyan'ın sahip olduğu ve Türk ortaklarla ilişkili olan bir şirkete aitti. Satın alma sürecinden sonra 2002'de inşaata başlandı ve nihayet 2004 yılında camimiz ibadete açıldı.

Camimizle bağım sadece bir cemaat üyesi olmakla sınırlı kalmadı; zamanla sorumluluklar üstlendim. Zamanla beş vakit namaza gelir oldum, cemaatle kaynaştım, toplumu tanıdım. O dönem caminin yönetiminde bulunan abilerimiz, bu işi bir bayrak yarışı olarak görüyordu. O bayrağı bir gün gençlere, bizlere devretmek istiyorlardı. 2010'lu yıllarda gönüllü olarak cami yönetiminde yer almaya başladım. İsveç'te tüzüğe göre her iki yılda bir yönetim değişiyor. Zamanla sorumluluklarımız arttı. Nihayet 2022 yılında, bu kutsal emaneti devralarak Handen Camii başkanlığı görevine başladım.

Bugün hâlâ görevimin başındayım. Yanımda camiye gönül vermiş yönetici arkadaşlarımla birlikte bu hizmeti sürdürmenin huzurunu yaşıyorum. Amacımız sadece bugünü taşımak değil, aynı zamanda 2027 yılı-

na geldiğimizde bu bayrağı, tıpkı bize devredildiği gibi gönül rahatlığıyla genç kardeşlerimize teslim edebilmek.

Camimiz tamamen Handen Camii Derneği'ne bağlı, bağımsız bir yapıya sahip. Bizim Diyanetle olan ilişkimiz, yalnızca imam temini noktasında. Türkiye'den görevlendirilen imamlar, İsveç'e gelerek dinî hizmetleri yürütüyor. Ancak bu süreç, son yıllarda oldukça zorlaştı. Özellikle İsveç hükûmeti, Türkiye'den gelen din görevlilerine yönelik katı ve sınırlayıcı bir tutum sergiliyor.

En son iki başvurumuz, İsveç makamları tarafından reddedildi. Bu dönemde, geçici imamlarla idare etmek zorunda kaldık. Neyse ki şu an hâlihazırda Malmö'de görev yapmış, İsveç'te oturum izni olan bir hocamız var. Bu sebeple onun gelişini sağlayabildik. Fakat Türkiye'den doğrudan imam talep ettiğimizde, çoğu zaman olumsuz bir cevapla karşılaşıyoruz. Bu sadece bizim camimize özgü değil. İsveç genelinde ve hatta tüm Avrupa'daki Müslüman cemaatlerin karşılaştığı ortak bir sorun. Bu yüzden camilerimiz ilerde imam eksikliği nedeniyle zor dönemler geçirebilir. Bazı camiler şu anda bile bu sıkıntıyı yaşıyor.

Alternatif çözüm arayışlarımız da oldu. Gençlerimizi Türkiye'deki ilahiyat fakültelerine yönlendirmeye çalıştık. Marmara Üniversitesi gibi kurumlarla bağ kurduk. Fakat burada doğup büyüyen gençlerin bu çağrılara ilgisi oldukça düşük kaldı. Kendi camimizden tanıdığım kadarıyla yalnızca bir gencimiz bu imkândan yararlanarak Marmara İlahiyat Fakültesinde eğitim aldı ve şu anda Malmö Camii'nde görev yapıyor. Bu, her ne kadar umut verici olsa da yeterli değil.

Ne yazık ki İsveç'te, imam yetiştirebileceğimiz bir okul, kurs ya da altyapı mevcut değil. Gönlümüzden geçen, buradaki gençle-

Yine de ne mutlu ki kendi içimizde yeterli güce ve kararlılığa sahiptik. Bu birliktelik camimizi sadece inşa etmekle kalmadı, ona bir ruh da kazandırdı.

ri bu misyona hazırlayabilmek ama şu anki şartlarda bu bir hayalden öteye geçemiyor. Ne yazık ki elimizdeki imkânlarla bu boşluğu tamamen kapatamıyoruz.

İsveç'e ilk geldiğim yıllarda, cami olarak kullandığımız mekân bir okulun spor salonunun alt katıydı. Yukarıda çocuklar beden eğitimi dersindeyken biz aşağıda cuma namazını kılmaya çalışıyorduk. Sesten, gürültüden rahatsız olmamak mümkün değildi. Bir ibadethane için ne mahremiyet ne huzur vardı. Bu şartlar, kalıcı ve özgün bir cami ihtiyacını daha da belirgin hâle getirdi.

Öncesinde küçük bir villa, cami olarak kullanılıyordu ama o da bir yangında kül oldu. O andan itibaren cemaatin kararlılığı ve fedakârlığıyla yeni bir cami için adımlar atılmaya başlandı. Arsa temini sürecinde, Türk kökenli iş insanlarımızın İtalyan ortakları aracılığıyla yer satın alındı. 2002 yılında başlayan inşaat süreci sadece bina değil, aslında bir hayalin inşasıydı.

Bu hayali gerçekleştirmek kolay olmadı. İsveç'te inşaat maliyetleri oldukça yüksekti. Bu nedenle inşaat ustaları Polonya, Ukrayna, Letonya gibi ülkelerden getirildi. Türk kökenli ustalarımız, ellerinden gelen desteği esirgemedi. Öncelikli hedefimiz, yapının çatısını kapatmak ve orayı bir an önce mescide dönüştürebilmekti. Bazı bölümler eksik kaldı elbette. Ama bu eksiklikleri zamanla tamamladık. Geçen 20 yıl boyunca yönetimlerde görev alan her bir kardeşimiz, caminin eksiklerini gidermek için gece gündüz çalıştı.

Bu cami yalnızca bir ibadet mekânı değil; içinde alın teri, fedakârlık, birlik ve dayanışma barındıran bir emanet. Yapımında ne yabancı bir finansman vardı ne de dış yardım. Tümüyle cemaatin kendi birikimiyle, özverisiyle inşa edildi. O dönem işveren olan, ekonomik durumu iyi olan cemaat mensuplarımız ellerini taşın altına koydular. Kimi 50 bin kron, kimi 100 bin kron verdi. Herkes gücü yettiğince katkıda bulundu.

Hatta bir dönem Almanya'ya gidilerek bağış kampanyası düzenlendi ama sonuç hüsranla bitti. Oradaki cemaatten beklenen destek sağlanamadı. Bunun üzerine tüm yük tekrar bizim cemaatimizin omuzlarına bindi. Yine de ne mutlu ki kendi içimizde yeterli güce ve kararlılığa sahiptik. Bu birliktelik camimizi sadece inşa etmekle kalmadı, ona bir ruh da kazandırdı.

Avrupa'da camiler, Türkiye'dekilerden farklı bir işlev üstleniyor. Sadece beş vakit namazın kılındığı yerler değil aynı zamanda insanların bir araya gelip hasret giderdiği, sohbet ettiği, dertleştiği, birbirini bulduğu mekânlar hâline geliyor. Handen Camii de tam olarak böyle bir yer. İçinde bir oturma odası, çocuklar için oyun alanı, mutfak, televizyon var. Hissettirdiği sıcaklık sayesinde insanlar burayı ikinci evleri gibi görüyor.

Cami sadece ibadetle sınırlı değil; cenaze törenleri burada yapılıyor, taziyeler burada kabul ediliyor. Yeni doğan çocuklar için mevlitler burada okutuluyor. Ramazan ayı geldiğinde ise bambaşka bir hava sarıyor camimizi. Belki de İsveç'te her akşam iftar verilen tek cami biziz. 30 gün boyunca her milletten Müslüman, bu sofrada buluşuyor. İftarlarımız yalnızca Müslümanların değil belediye başkanından polis şefine, milletve-

Kadınların eli bir yerde yoksa, orası eksik kalıyor. Özellikle anneler, çocuklarını camiye getirerek sadece kendi ibadetlerini değil, çocukların da cami kültürünü tanımasını sağlıyor. Kadın kollarındaki kardeşlerimizin çoğu eğitimli ve İsveç okullarında öğretmenlik yapıyor. Bu da çocukların hem okul derslerinde hem de dinî eğitimlerinde daha bilinçli bir şekilde desteklenmesine katkı sağlıyor.

killerine ve hatta papazlara kadar herkesin davetli olduğu, dostluk köprülerinin kurulduğu özel anlara dönüşüyor.

Bu buluşmalar sayesinde İslamofobi gibi ön yargıların kırılmasına katkı sağlamayı hedefliyoruz. İsveçli komşularımız, iş arkadaşlarımız iftar sofralarımıza geliyor, orucun nasıl tutulduğunu, birlikte açılmasının ne anlam taşıdığını yerinde görüyor. Bu anlarda yüz ifadelerinde hem hayranlık hem de şaşkınlık açıkça hissediliyor. Hem Müslüman kardeşlerimize hem de yerel topluma açık bir etkinlik gerçekleştiriyoruz.

Camimizde sadece yetişkinler değil, kadınlar ve çocuklar da aktif. Yeni doğum yapmış anneler için haftada bir gün düzenlenen buluşmalarda, kadın hocamız eşliğinde hem dinî hem de Türkçe sohbetler yapılıyor. Bu ortamlarda çocuklar birbirleriyle kaynaşıyor, anneler de hem sosyal hem manevi bir destek buluyor.

Eğitim faaliyetleri de camimizin en güçlü yönlerinden biri. Cumartesi ve pazar günleri çocuklar Kur'an eğitimi alıyor. Kadınlara yönelik özel dersler, sohbetler düzenleniyor. Gençler, caminin bahçesindeki basketbol ve voleybol sahasında oyunlar oynuyor, birlikte maç izliyor. Böylece cami, aidiyetin ve kardeşliğin mekânı hâline de geliyor.

İsveç'te doğup büyüyen üçüncü ve dördüncü kuşaktan gençler artık bizim çocuklarımız. Fakat bu gençlerle aramızda hem kültürel hem de dilsel bir fark olduğu yadsınamaz bir gerçek. Bizim gibi sonradan gelenlerin dili Türkçe ama bu yeni kuşak daha çok İsveççe konuşuyor. Hatta bazıları Türkçeyi yeterince anlamakta bile zorlanıyor. Camimize bu gençleri çekebilmenin yolu ise onlara kendi dillerinde hitap edebilmekten geçiyor.

Bu ihtiyacı fark ettiğimde, başkanlığı devralmamın üzerinden çok geçmemişti. Hemen harekete geçtik. Camimizin bünyesinde gençlik kollarını kurduk. Biliyorduk ki gençleri en iyi yine kendi yaşıtları anlar. Onların dilinden, ilgilerinden, bakış açısından uzak bir yönetimin gençlere ulaşması zor. Gençlik kolları sayesinde bu boşluğu doldurmayı başardık.

İsveççe ve İngilizce olarak yapılan sohbet toplantıları büyük ilgi gördü. İlk etkinliğimizde 70 ila 80 genç camimize geldi. Aralarında sadece Türk gençleri değil, Afrikalı, Bangladeşli, Arap kökenli birçok genç vardı. İsveççe yapılan sohbetleri ilgiyle dinlediler, aktif olarak katıldılar. Bu bizi çok mutlu etti. Çünkü bu gençlerin de dinî bilgiye, maneviyata ihtiyaç duyduğunu ve bu ihtiyacı ancak onların anlayacağı dille karşılayabileceğimizi görmüş olduk.

Aynı şekilde kadın kollarımız da yine bu

dönemde faaliyete geçti. Kadınların eli bir yerde yoksa, orası eksik kalıyor. Özellikle anneler, çocuklarını camiye getirerek sadece kendi ibadetlerini değil, çocukların da cami kültürünü tanımasını sağlıyor. Kadın kollarındaki kardeşlerimizin çoğu eğitimli ve İsveç okullarında öğretmenlik yapıyor. Bu da çocukların hem okul derslerinde hem de dinî eğitimlerinde daha bilinçli bir şekilde desteklenmesine katkı sağlıyor.

Kadın kollarımız kermeslerden çocuk eğitimine, cami etkinliklerinden sosyal destek çalışmalarına kadar her alanda büyük bir sorumluluk üstlenmiş durumda. Annelerle çocuklar arasındaki bağ ne kadar güçlüyse çocukla cami arasındaki bağ da o kadar sağlam oluyor. Bu çalışmalar sayesinde camimiz yalnızca yetişkin erkeklerin ibadet ettiği bir yer değil; kadınların, gençlerin, çocukların ve farklı etnik kökenden Müslümanların buluştuğu çok yönlü bir merkez hâline geldi.

Dinî eğitim, camimizin en temel yapı taşlarından biri. Ancak Avrupa'daki yaşam temposu, okul düzeni ve yaz tatilleri gibi faktörler bu eğitimi planlarken bizi daha esnek ve yaratıcı olmaya mecbur bırakıyor. Yaz döneminde, özellikle temmuz ve ağustos aylarında, çocukların çoğu Türkiye'ye gittikleri için camimizi geçici olarak eğitime kapatıyoruz. Ama Eylül ayı geldiğinde, tıpkı okullar gibi biz de yeniden ders zilini çalıyoruz.

Çocukları yaş gruplarına göre iki ayrı sınıfa ayırıyoruz: 7-10 ve 11-14 yaş arası. Sabahçı ve öğlenci sistemine benzer şekilde gruplar oluşturuluyor. En temelden yani Elif-Ba'dan başlayarak Kur'an-ı Kerim okumayı öğreniyorlar. Daha sonra bu temel üzerine seviye seviye inşa edilen bir eğitim programıyla devam ediyoruz. Kur'an'ı okumayı öğrenen öğrenciler, ardından ezber bölümlerine geçiyor, sonrasında da ilmihal bilgileriyle donatılıyorlar.

Bu süreçte, öğretmenlerimizin yaklaşımı en az müfredat kadar önemli. Pandemi sonrası dönemde uzun süre sürekli bir imam bulmakta zorlandık. Zaman zaman geçici görevlilerle idare etmek zorunda kaldık. Ancak nihayet son altı aydır, sürekli görevli bir imamımız ve onun da eğitimci olan eşiyle birlikte sistemli ve düzenli bir eğitim çizgisine ulaştık. Bu durum hem çocukların motivasyonunu artırdı hem de velilerin güvenini pekiştirdi. Şu anda eğitimde istikrar sağlanmış durumda ve biz geleceğe daha umutlu bakıyoruz.

Camide yürüttüğümüz eğitim, sadece bilgi öğretmeye yönelik değil; aynı zamanda aidiyet duygusunu güçlendiren, dinî değerleri yaşatan bir yapıya sahip. Çocuklarımız burada sadece Kur'an okumayı değil; cami kültürünü, topluluk içinde yaşamayı ve birlikte ibadet etmenin güzelliğini öğreniyorlar.

Camiler yalnızca içerideki cemaate değil, dışarıdaki topluma da hitap eder. Bu bilinçle, başkanlık görevine başladığımda attığım ilk adımlardan biri, belediyeyle ilişkileri güçlendirmek oldu. Belediye başkanını iftar soframıza davet ettik. Ardından biz de iadeiziyarette bulunduk. Aynı şekilde bölge polis şefiyle de benzer bir bağ kurduk. Davet edip camimizi tanıttık, ardından biz de iadeyi ziyarette bulunduk. Karşılıklı ziyaretler sayesinde artık aramızda daha güçlü bir iletişim var.

Yerel makamlarla ilişkilerimiz genel anlamda pozitif bir düzlemde ilerliyor. Elbette sorunlarımız da var. Örneğin camimizin otoparkı, cuma günleri ve kandil gecelerinde yeterli gelmiyor. Maksimum 80–85 araçlık alanımız var. Bu da büyük cemaat günlerinde sıkıntıya neden oluyor. Bu durumu

hem belediye hem de emniyet birimleriyle paylaştık. Onlar da bu konuda çözüm arayışında olduklarını belirttiler.

Ancak her şey bu kadar sorunsuz değil. İsveç genelinde artan bir İslamofobi dalgası var. Kur'an-ı Kerim yakma eylemlerinden tutun da camilere yapılan tehditlere kadar pek çok olumsuz olay gün geçtikçe daha belirgin hâle geliyor. Bizim camimize de zamanında saldırılar düzenlendi. Camların kırıldığı, tehdit mektuplarının bırakıldığı günleri unutmak mümkün değil. İsveç ve Avrupa genelinde sağ partililerin güçlenmesiyle ırkçılık yaygınlaşıyor ve maalesef Müslümanlara karşı olumsuz bakışlar artıyor. Ancak elbette herkes böyle değil; içinde iyi insanlar da var.

Bu nedenle, İslam düşmanlığını kırmak adına somut adımlar attık. Çevremizdeki okullara e-posta göndererek öğrencilerini camimize davet ettik. "Gelin, çocuklarınızla birlikte camimizi ziyaret edin." dedik. Camide ne yapıldığını, nasıl bir ortam olduğunu bizzat görsünler istedik. Henüz bu çağrımıza olumlu bir dönüş olmadı, ancak bu projeye inancımız tam. Devam edeceğiz, kapılarımız açık olacak.

Biz biliyoruz ki ön yargılar ancak içeriden bakıldığında kırılır. Camiler sadece ibadet yerleri değil; toplumu birleştiren, barışı temsil eden, güven veren merkezlerdir. Bunu insanlara gösterebilmeliyiz. Bu sadece Müslümanların değil, içinde yaşadıkları toplumun da faydasına olacak bir çaba.

İsveç'teki Müslümanlar yalnızca Türklerden ibaret değil. Bosnalılardan Araplara, Afrikalılardan Güney Asyalılara kadar çok çeşitli bir etnik ve kültürel yapı var. Handen Camii olarak biz de bu çeşitliliğin farkındayız ve camimizi her kesime açık, kapsayıcı bir merkez olarak konumlandırıyoruz.

Ayrıca, İsveç Müslümanlar Federasyonu (SMF) çatısı altında faaliyet gösteriyoruz. SMF'ye bağlı yaklaşık 60 dernek var. Bu çatı örgüt, İsveç genelindeki Müslüman camileri ve dernekleri bir araya getirerek hem bir dayanışma ağı oluşturuyor hem de resmî kurumlar nezdinde temsiliyet sağlıyor. SMF'nin yürüttüğü çeşitli çalışmalarla, parlamentoda farklı dinî temsilcilerle temaslar kuruluyor. Bizim cami olarak bu tür ilişkilere katkımız, daha çok yerel düzeyde kalıyor ama zaman zaman kilise ziyaretlerinde bulunuyor, pederleri ve papazları iftarlara davet ediyoruz.

Bu tür temasların çok olumlu geri dönüşleri oldu. Gelen Hristiyan din adamları, camimizin sıcak atmosferinden, cemaatimizin samimiyetinden etkileniyor. Bu karşılıklı ziyaretler ne yazık ki henüz yapısal iş birliklerine dönüşmedi ama inşa edilen köprüler azımsanmayacak kadar önemli.

Geleceğe baktığımızda camimizin taşıdığı yükün farkındayız. Şu anki fiziksel kapasitesi, bölgedeki Müslüman nüfusun artışıyla birlikte yetersiz kalmaya başladı. Bu bölgede tek büyük cami olmamız nedeniyle, yeni bir cami ihtiyacı ya da mevcut yapının genişletilmesi artık kaçınılmaz görünüyor.

Şu an bulunduğumuz alan büyütülemiyor çünkü mevcut parsel sınırları sabit. Ancak yan tarafta özel bir kuruluşa ait boş bir arsa var. Bu arsayı satın almak için belediyeye iki kez başvuruda bulunduk. Her iki başvurumuz da reddedildi. Bu retlerin ardında yatan neden, o bölgede yaşayanların çoğunluğunun İsveçli olması ve Müslümanlara yönelik gönülsüzlük olabilir. Fakat biz bu girişimi yalnızca kendi dönemimize ait bir görev olarak görmüyoruz. Bizden sonra gelecek yönetimlerin de bu kapıyı çalmaya devam edeceğine inanıyorum. Çünkü talep meşru, ihtiyaç ise çok açık.

Yönetim olarak elimizden geldiğince gençleri bu sürece dâhil etmeye çalışıyoruz.

Şu anda dernek yönetimimizde 18–20 yaş aralığında üç genç arkadaşımız var. Bu gençleri sadece cami yönetimine hazırlamakla kalmıyoruz, aynı zamanda bir kültürü, bir sorumluluğu, bir inancı da devretmeye çalışıyoruz. Çünkü asıl kazanım, camiyi geleceğe taşıyacak bilinçli bir gençliktir.

Cenaze konusu, yurt dışında yaşayan Müslüman topluluklar için oldukça önemli bir mesele. İlk kuşak büyüklerimiz, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında İsveç'e geldiklerinde bunu erken fark ettiler. Burada bir insanın vefat etmesi durumunda hem defin işlemleri hem de Türkiye'ye nakil süreci ciddi maliyetler doğuruyordu. Bu yüzden Handen Camii bünyesinde, daha 1978 yılında bir cenaze fonu kuruldu.

Zamanla bu fon büyüdü, güçlendi. Cemaatin artan desteğiyle 700–800 bin kron gibi birikmiş bir meblağ, caminin inşasına kaynak olarak aktarıldı. Bu fon hâlâ aktif. Bugün hem Diyanet'in kendi fonu hem de bizim camimizin bağımsız fonu bulunuyor. Bu sistem, İsveç'te yaşayan Müslümanlar için büyük bir güvence sağlıyor. Bir yakını vefat ettiğinde, cenaze fonu devreye giriyor. Hastane işlemlerinden uçak bileti, kefen, yıkama ve nakle kadar her şeyi üstleniyor. Fonun bu şekilde işlemesi, aileyi büyük bir yükten ve telaştan kurtarıyor.

Tabii zamanla kuşaklar değişti. Benim gibi sonradan gelenler hâlâ vatan diyerek Türkiye'ye defnedilmeyi tercih ediyor. Ben de çocuklarıma Türkiye'ye defnedilmek istediğimi söyledim. Ancak burada doğup büyüyen gençlerin tercihi farklı. Artık %80–90'ı, kendi hayatlarını burada kurdukları için definlerini de bu topraklarda istiyorlar. Zaten İsveç'teki Müslüman mezarlıklarının sayısı da yıllar içinde hızla arttı. Bayramlarda, arife günlerinde bu mezarlıkları ziyaret ettiğimizde, burada defnedilenlerin sayısının her yıl nasıl çoğaldığını bizzat görüyoruz.

Camimizin geleceğiyle ilgili konuşacak olursam, bu yalnızca bir ibadet alanı değil; aynı zamanda bir direniş alanı, bir kültür ve kimlik koruma mekânı. Dernek başkanı olarak yakından görüyorum ki kardeşlerimiz dayanışma için büyük çaba gösteriyor. Cami inşaatları devam ediyor; farklı yerlerden yardım talebi geliyor. Biz de kapılarımızı açıyor, destek oluyoruz. Geçen gün de 300-400 kilometre uzakta bir yerde cami yapımı için yardım talebinde bulundular, biz de destek olduk. Bu tür çalışmalar giderek artıyor. Bugün İsveç'te yaklaşık 10 milyonluk nüfusun neredeyse 1 milyonu Müslüman. Her geçen yıl bu oran artıyor. Bu da cami ihtiyacının arttığını gösteriyor. Ancak devlet desteği alma imkânı yok denecek kadar az. Eskiden belediyeler din ayrımı gözetmeden sosyal destekler sunuyordu. Şimdi, sağ partilerin etkisiyle bu yardımlar kesildi. Camiler artık yalnızca üyelerinin katkısıyla ayakta durabiliyor. Üye sayımızı artırmak için çalışmalar yapıyoruz ki camimizin geliri de devam etsin.

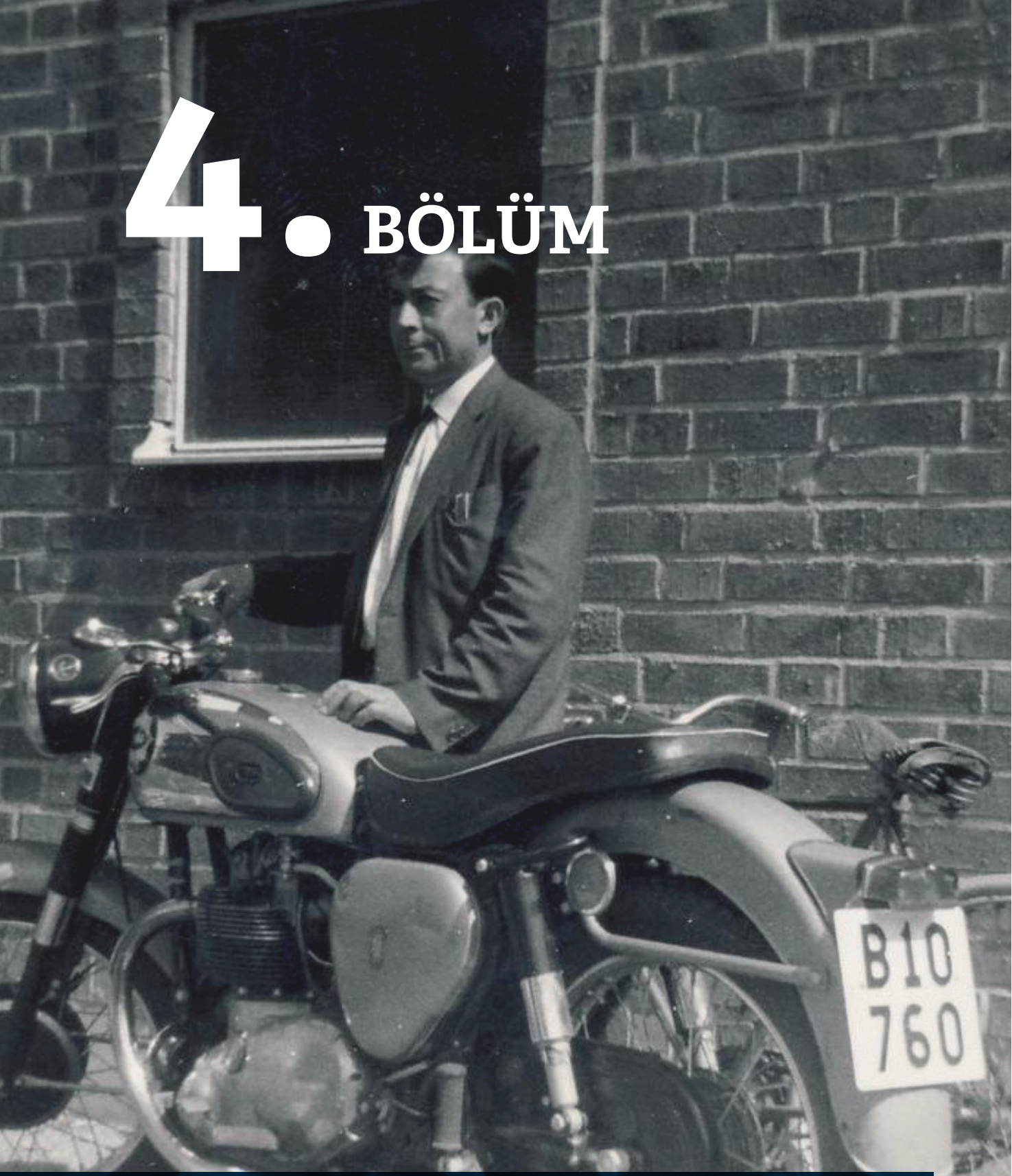
Bu noktada şunu açıkça ifade etmek gerekir: Biz Türkler olarak bu konuda oldukça organizeyiz. 6 Şubat depreminde İsveç'teki camilerimiz anında yardım merkezlerine dönüştü. Tırlar dolusu yardım gönderildi. Bu bizim kültürümüzde var; birlik olmakta, organize olmakta güçlü bir milletiz. Ancak diğer milletlerden gelen Müslüman topluluklar bu konuda o kadar şanslı değil. Onların da camilere, derneklere, cenaze fonlarına ihtiyacı var. Umarım bizler gibi onlar da zamanla kendi yapılarını oluşturabilirler.

Sonuç olarak, Avrupa'da Müslüman olmak, bir yandan zorluklarla yoğrulmak, diğer yandan da derin bir öğrenme sürecinden geçmektir. Biz bu zorun içinden bir yapı kurduk. Şimdi hedefimiz, bu yapıyı bizden sonrakilere inançla, kararlılıkla, sevgiyle emanet edebilmek.

4. BÖLÜM

Kökler derinleştikçe, bağlar da güçlendi. Misafir işçilikten kalıcı yurttaşlığa evrilen süreç, yalnızca çalışmayı değil, eşit haklar için örgütlenmeyi de beraberinde getirdi. 1970'lerden itibaren eğitimden sağlığa, inançtan barınmaya kadar pek çok alanda kurulan dernekler, vakıflar ve federasyonlar; diasporanın hem sesi hem de omurgası oldu.

ÖRGÜTLENME VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

İSVEÇ'TE TÜRKLERİN KURDUĞU SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: GEÇMİŞ, GÜNÜMÜZ VE GELECEK

Habibe Erva Uçak

Söyleşi / Dernek Yöneticisi Uğur Ergün

Söyleşi / Federasyon Eski Yöneticisi Mustafa Tümtürk

İSVEÇ'TE TÜRKLERİN KURDUĞU SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: GEÇMİŞ, GÜNÜMÜZ VE GELECEK

HABİBE ERVA UÇAK*

Giriş

İsveç, tarihsel mirası ve çağdaş toplumsal yapısıyla farklı kültürlerin bir arada varlık gösterdiği çok kültürlü bir ülke konumundadır. Bu çoğulcu yapının dikkate değer unsurlarından birini ise Türk kökenli göçmen topluluklar oluşturmaktadır. İsveç'te yaşayan Türk toplumu, yaklaşık 150 bin kişilik nüfusuyla ülkenin en büyük etnik azınlık gruplarından birini oluşturmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022). Avrupa'da bulunan Türk toplumu; vatandaşlıktan çıkmış olanları, çifte vatandaşları ve farklı etnik-dinî grupları kapsar. Kalıcı topluluklara dönüşen bu gruplar, ana vatanla bağlarını sürdürmeleri ve örgütlü yapılar kurmaları nedeniyle literatürde giderek artan biçimde "Türk diasporası" olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2015: 76).

Bu süreçte İsveç'in sosyal refah devleti anlayışı ve çok kültürlülüğü resmî bir entegrasyon politikası olarak benimsemesi, göçmenlerin toplumsal hayata katılımında sivil toplum kuruluşlarını (STK) temel araçlardan biri hâline getirmiştir. Özellikle 1970'lerin başından itibaren eğitimden sağlığa, inançtan barınmaya kadar birçok alanda önemli roller üstlenen Türk sivil toplum kuruluşları (dernekler, vakıflar, federasyonlar) kısa sürede örgütlü bir yapıya dönüşerek diaspora içerisindeki varlıklarını kurumsallaştırmıştır.

İsveç'teki sivil toplum ortamı, azınlıkların inanç ve kimliklerini ifade etmelerine ve korumalarına imkân tanıyan, katılımcılığı teşvik eden bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, etnik göçmen dernekleri, kültürel aidiyetin korunması ile birlikte göçmenlerin sosyal, kültürel ve siyasal katılımının ana kanallarından biri olarak işlev görmüştür. Türk diasporası da bu yapıyı etkili biçimde kullanmış ve zamanla İsveç'te en geniş dernek ağına sahip göçmen topluluklardan biri hâline gelmiştir. Bugün İsveç'te faaliyet gösteren Türk sivil toplum kuruluşları, yalnızca dinî

* Doktora, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, ervaucak55@gmail.com

veya kültürel temelli yapılar değil; kadın, gençlik, spor, iş dünyası ve siyasal içerikli birçok örgütü de kapsamaktadır (Başer & Levin, 2017). Bu çalışma, İsveç'te Türklerin kurduğu sivil toplum kuruluşlarının tarihsel gelişimini, mevcut örgütsel yapısını ve geleceğe dair yönelimlerini betimsel bir biçimde ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma boyunca farklı STK türlerine değinilerek bu kuruluşların hangi tarihsel koşullarda ortaya çıktığı, nasıl yapılandığı ve hangi işlevleri üstlendiği analiz edilmiştir. Bu sayede, İsveç'teki Türk sivil toplumunun yapısal çeşitliliği, işleyiş dinamikleri ve geçirdiği dönüşüm süreci bütüncül bir yaklaşımla ortaya konulmaya çalışılmıştır (Akarçay, 2017; Aydın, 2019; Kaplan, 2022; Şengül & Yokuş, 2021). Bu çalışmada kurum ve kuruluşlar, tarihsel kronolojiye bağlı olarak değil, işlevsel ve tematik sınıflandırma esas alınarak ele alınmıştır. Böylece, tarihsel yaklaşımdan ziyade içerik merkezli bir bakış benimsenerek, farklı dönemlerde ortaya çıkan ve çeşitli alanlarda faaliyet gösteren tüm yapıların kapsandığı betimsel bir panoramanın sunulması hedeflenmiştir. Bu yaklaşım, İsveç'teki Türk diasporasının kurumsal çeşitliliğini ve örgütlenme biçimlerini mümkün olan en geniş yelpazede ortaya koymayı hedeflemekte dolayısıyla kronolojik sıralamadan ziyade tematik çeşitliliği önceleyen analitik bir çerçeve benimsemektedir.

Tarihsel Arka Plan: Göç Süreci ve İlk STK Oluşumları

Göçmen nüfusun etnik ve kültürel çeşitliliği, bu dönemde göze çarpan bir diğer önemli unsur olmuştur. Türkler, Kürtler ve Süryaniler gibi farklı etnik gruplar, Türkiye'den İsveç'e göç etmiş ve bu çeşitlilik İsveç'teki toplumsal yapıyı şekillendirmiştir. İsveç'in göçmen ve azınlık politikaları, 1975 yılında parlamentoda kabul edilen ve resmî olarak çok kültürlülük ilkesini benimseyen karar çerçevesinde şekillenmiş, bu doğrultuda eşitlik, seçim özgürlüğü ve iş birliği ilkelerini temel alan yasal düzenlemelerle uygulanmaya başlanmıştır (Akarçay, 2019).

Türkiye'den göç edenlerin İsveç'teki toplumsal yaşantısı ise göç süreciyle eş zamanlı olarak şekillenmiştir. Türkiye'den İsveç'e gerçekleşen göçün kaynakları ve gerekçeleri her ne kadar dönemsel olarak değişiklik gösterse de başka bir ülkede yaşam sürdürmenin beraberinde getirdiği insani arayışlar benzer bir doğrultuda şekillenmektedir. Bu kendini ifade etme ve topluluk içinde dayanışma kurma ihtiyacının sivil toplum yapılarında karşılık bulmasına yol açmaktadır. İsveç makamlarının göçmenlerin örgütlenmesini teşvik eden sosyal politikaları da bu süreçte belirleyici olmuş, yerel yönetimlerin sağladığı fiziksel-maddi olanaklar sayesinde göçmen topluluklar bir araya gelme ve kolektif dayanışma oluşturma imkânı bulmuştur. 1960'ların sonları ve 1970'lerin başlarında İsveç'e yerleşen ilk kuşak Türk işçileri, gayriresmî buluşma noktalarında bir araya gelerek hem memleket özlemini gidermiş hem de karşılıklı destek mekanizmaları oluşturmuştur (Mengüç, 1992; Baloğlu, 2012). Stokholm'deki merkezî tren istasyonu bu buluşmalar için önemli bir merkez hâline gelmiş, zamanla kurumsal derneklere dönüşüm yaşanmıştır.

Akış Kalaylıoğlu ve Kalaylıoğlu (2017: 189), göçmenlerin İsveç'teki kamusal yaşama katılım süreçlerinde geliştirdikleri örgütlenme biçimlerinin genel hatlarıyla dört ana kategoride değerlendirilebileceğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, sosyokültürel amaçlı dernekler, dinî dernekler, siyasi içerikli dernekler ve spor kulüpleri organizasyonları dört tip olarak düşünebileceğimiz başlıca alanları oluşturmaktadır. İlk kurulan Türk dernekleri ise üyelerine kültürel

kimliğini yaşatabileceği bir ortam sunmayı amaçlayan sosyokültürel yapılar şeklinde ortaya çıkmıştır. Rinkeby ve Botkyrka gibi Türk nüfusunun yoğunlaştığı yerleşim alanlarında başlayan bu süreç, zamanla Stokholm, Göteborg ve Malmö gibi şehirlerde de yaygınlık kazanmıştır. Büyük şehirlerdeki Türk diasporası, karşılaştıkları yapısal sorunları ilgili mercilere iletmek ve kurumsal düzeyde çözüm aramak amacıyla dernekleşmeye yönelmiş, bu çerçevede yerel yönetimlerle iş birliği içinde hareket etmişlerdir. Bu toplumsal hareketliliğin kurumsal karşılığı, 1973 yılında Stokholm'de kurulan Türk Kültür Derneği olmuştur. Türklerin kurduğu ilk dernek türü olan bu sosyokültürel yapılar, Türk diasporasının kurumsalomurgasını oluşturmuştur. 1960'lı yıllarda faaliyete geçen bazı erken örnekler kalıcı olamamış, ancak 1970'lerin başından itibaren Türk kültür dernekleri sistemli biçimde kurulmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda ilk yerel derneklerden biri Botkyrka Türk Kültür Derneği'dir.

Yaklaşık 50 yıl önce, 1980'li yıllarda kurulmuş olan ve bugün 10 bini aşkın üyesi ile İsveç'teki en köklü Türk sivil toplum yapılarından biri hâline gelen Botkyrka Türk Derneği, İsveç'teki Türk toplumunun kültürel, sosyal ve toplumsal dayanışmasını destekleyen önemli yapılardan biridir. Dernek, göçmen bireylerin kimliklerini koruyarak bulundukları toplumla bütünleşmelerini hedefleyen çok yönlü bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek, İsveç'te yaşayan Türk diasporasının ortak değerlerini yaşatmaya, toplumsal bağlarını güçlendirmeye ve kültürel mirasın yeni kuşaklara aktarılmasına yönelik çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Dernek, gençlik çalışmaları bağlamında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı iş birliğinde düzenlenen Yurtdışı Türkler Gençlik Kamplarına düzenli olarak başvuru yapmakta ve genç üyelerinin bu platformlardan faydalanmasına aracılık etmektedir. Bu girişim, genç kuşakların hem ana vatanla olan bağlarını güçlendirmesine hem de kültürel farkındalıklarını artırmalarına katkı sağlamaktadır (Botkyrka Turkiska Förening, 2025).

Botkyrka Türk Derneği, Türkiye Cumhuriyeti Stokholm Büyükelçiliği tarafından organize edilen seminerlere katılım göstermekte; bununla birlikte Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı gibi Türkiye'nin resmî kurumlarının düzenlediği çeşitli seminer ve panellere iştirak ederek diasporadaki Türk toplumunun entelektüel alandaki temsilini güçlendirmektedir. Dernek aynı zamanda millî bayramlarda düzenlenen anma ve kutlama programlarıyla Türkiye ile bağını canlı tutmakta ve toplumsal hafızayı güçlendiren bu etkinliklerle farklı kuşaklar arasında köprü kurmaktadır. Dinî ve kültürel aidiyetin bir başka görünüm alanı olarak her yıl iftar organizasyonları düzenleyen dernek, bu vesileyle toplumsal dayanışmayı güçlendiren ortak paylaşım zeminleri oluşturmaktadır. Dernek bünyesinde faaliyet gösteren kadın kolları, özellikle Ramazan ayı başta olmak üzere çeşitli dönemlerde kadınların birlikte iftar yapabildiği, dayanışma ve sosyalleşme imkânı bulduğu özel programlar organize etmektedir. Aynı şekilde gençlik kolları hem kültürel hem de sportif faaliyetlerle gençlerin aktif katılımını teşvik eden önemli bir bileşen olarak faaliyet göstermektedir. Çağın iletişim araçlarını etkin kullanan Botkyrka Türk Derneği, resmî internet sitesi ve sosyal medya hesapları aracılığıyla faaliyetlerini kamuoyuyla paylaşmakta; böylece hem toplumsal görünürlüğünü artırmakta hem de yeni katılımları teşvik etmektedir (Botkyrka Turkiska Förening, 2025).

İsveç'te 1970'li yıllardan itibaren artan göçle birlikte, farklı şehir ve bölgelerde çeşitli adlarla kurulmuş çok sayıda yerel Türk derneği faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu dağınık yapı içinde *İsveç Türk Kadınlar Derneği, İsveç Türk Kültür Derneği ve İsveç Türk Dernekleri Federasyo-*

nu (İTDF) gibi oluşumlar öne çıkarken, İTDF'ye bağlı olarak *Rinkeby Türk-İsveç Kültür Derneği, Botkyrka-Huddinge Türk-İsveç Kültür Derneği, Haninge Kültür Derneği, Stokholm Türk Derneği, Stokholm Türk Öğrenci Derneği, Lund Türk Derneği ve Huddinge Türk Kültür Derneği* gibi birçok yerel örgüt faaliyet göstermekteydi. Benzer şekilde, *Türkiye İşçi Birliği, Upplandsväsby Türk Kültür Derneği, Sollentuna Türkiye İşçi Derneği, Handen Türk Kültür Derneği ve Türkiye Skåne Kültür ve Spor Derneği* gibi oluşumları bünyesinde toplayan *İsveç Türkiye İşçi Dernekleri Federasyonu* (İSDEF) da göçmen işçilerin örgütlenmesinde etkili bir yapıdır. Bu yıllarda federasyonlara katılmadan bağımsız kalan önemli bir oluşum ise *İsveç Türkiyeli Öğretmen ve Eğitmenler Derneği* (İTÖED) olmuştur (Mengüç, 1992: 89).

Sivil toplum kuruluşları, İsveç'te yaşayan Türk diasporası için hem kültürel sürekliliği destekleyen bir iletişim aracı hem de toplumsal hafızayı canlı tutan bir platform işlevi görmüştür. Bu tür yerel girişimler, ilerleyen yıllarda daha örgütlü bir yapıya dönüşmüştür. 1979 yılına gelindiğinde yerel girişimler tek çatı altında birleşerek İsveç Türk İşçi Dernekleri Federasyonu *(Turkiska Riksförbundet- TR)* kurulmuştur (Akış & Kalaylıoğlu, 2010: 11). Bu birleşme, Türk işçilerin geçici iş gücü statüsünden kalıcı yerleşik bir topluluğa dönüşümünde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Dernekler bu süreçte yalnızca bireysel düzeyde sosyal ilişkileri sürdürmekle kalmamış; aynı zamanda kültürel aidiyetin korunması, ana dilde eğitimin desteklenmesi ve kamu otoriteleriyle temsiliyet düzeyinde ilişki kurulmasında da önemli roller üstlenmiştir. İsveç Türk İşçi Dernekleri Federasyonu, ülke genelinde faaliyet gösteren Türk derneklerini ortak bir çatı altında bir araya getirerek toplu temsil kabiliyetini güçlendirmeyi amaçlayan merkezî bir örgütlenme yapısı hâline gelmiştir.

Federasyon çatısı altında faaliyet gösteren dernekler ise şunlardır: *Alby Türk İşçi ve Kültür Derneği, Botkyrka Türk Engelliler Derneği, Jordbro Türk Kültür Derneği, Kültür-Sanat Derneği, Konyaspor, Skogås Türk Kültür Derneği, Stokholm İl Örgütü, Stokholm Engelliler Derneği, Storvreta Türk Kültür Derneği ve Spånga Türk Emekliler Derneği* (Sönmez, 2016). Federasyonun kuruluşunda "işçi dernekleri" vurgusunun öne çıkması, üyelerin büyük çoğunluğunu oluşturan işçi statüsündeki göçmenlerin toplumsal profilinden kaynaklanmaktadır. Federasyonun öncelikli hedefleri arasında; Türk işçilerin taleplerini dile getirmek, kültürel aidiyetin korunmasını sağlamak ve ana vatanla olan bağların sürekliliğini teminat altına almak yer almıştır. Bu dönemde derneklerin temel önceliği, kültürel kimliğin muhafazası ve dil-memleket bağının sürdürülebilirliğidir (Akış & Kalaylıoğlu, 2010: 11-12).

İsveç'in çok kültürlülüğü destekleyen sosyal politikaları kapsamında bu dernekler kamusal fonlardan yararlanmış ve bu durum söz konusu yapıların İsveç toplumuna uyum ve demokratik katılım gibi sorumluluklar üstlenmesini de gerekli kılmıştır. İlk kuşağın iletişim kurma ve toplumsal bağlarını sürdürme ihtiyacı büyük ölçüde bu dernekler aracılığıyla karşılanmıştır. İsveç makamları, bu kitlenin kurumsal yapılara sahip olması gerektiğini kabul etmiş ve karşılıklı iletişim kanallarının işlerliğini sağlamak amacıyla bu girişimlere kurumsal destek sunmuştur. Türk diasporasının federatif yapılanmaya geçişi de aynı dönemin bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. Göçmenlerin federasyon çatısı altında birleşmeleri, devlet destekli göçmen örgütlenmesinin bir parçası olarak İsveç'in çok kültürlü toplum modelinde kurumsal temsiliyeti güçlendirmiştir. Bu çatı altında yürütülen yayın faaliyetleri de bu kurumsallaşma sürecine katkı sağlamıştır.

İsveç Türk İşçi Dernekleri Federasyonu tarafından yayımlanan *Yeni Birlik* dergisi, İsveç'te yaşayan Türk göçmenler için hem kültürel sürekliliği destekleyen bir iletişim aracı hem de toplumsal hafızayı canlı tutan bir platform işlevi görmüştür. Yayın süresinin uzunluğu ve düzenli biçimde yayımlanması açısından Türk diasporası içerisinde istisnai bir örnek oluşturan dergi, Türkçenin yaşatılmasına katkı sağlamış; aynı zamanda yurt dışındaki topluluğun güncel gelişmelerden haberdar olmasına imkân tanımıştır. İsveç'in göçmen dillerindeki yayınlara sunduğu kamusal destek sayesinde basımı gerçekleştirilen *Yeni Birlik*, federasyona bağlı kuruluşların görünürlüğünü artırarak topluluk içi etkileşimi de güçlendirmiştir (Mengüç, 1992:10; Akış & Kalaylıoğlu, 2010: 13).

Kurumsallaşma ve Çeşitlenme: İsveç'te Türk STK'ların Gelişimi

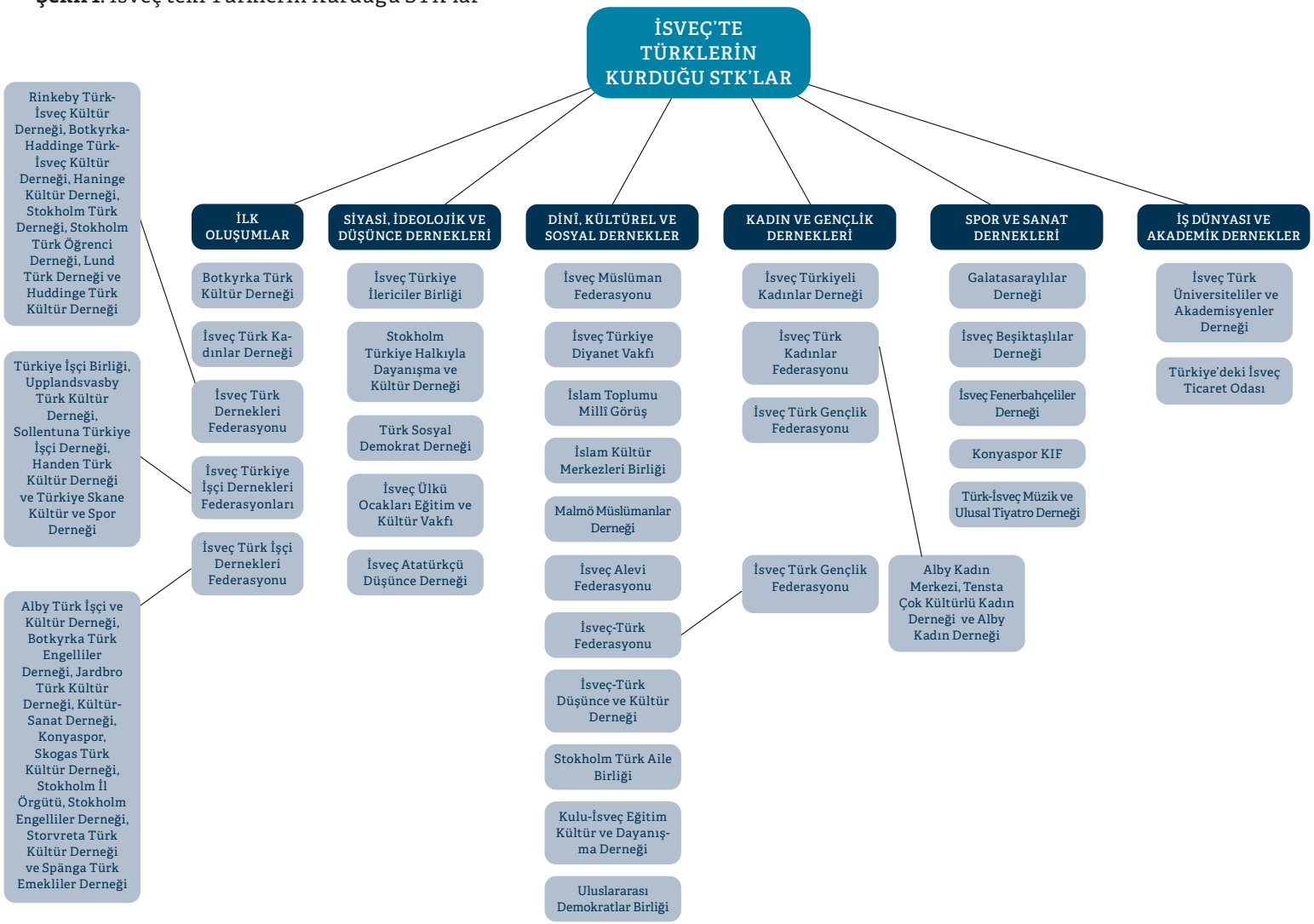
1980'li ve 1990'lı yıllar, İsveç'teki Türk diasporasının hem toplumsal hem de örgütsel anlamda çeşitlenerek kurumsallaştığı bir döneme işaret eder. Bu yıllarda siyaset, inanç, kadın çalışmaları ve gençlik projeleri gibi tematik eksenlerde faaliyet gösteren yeni STK'lar, diaspora toplumunun genişleyen ihtiyaçları doğrultusunda kurumsallaşma yönünde önemli adımlar atmıştır.

Siyasi, İdeolojik ve Düşünce Dernekleri

1980'li yıllar Türkiye'den İsveç'e gerçekleşen göçün hem nitelik hem de nicelik açısından dönüşüm geçirdiği bir dönem olmuştur. 12 Eylül 1980 askerî darbesi sonrasında çok sayıda kişi İsveç'e iltica etmiştir (Kirişci, 1991; Westin, 2003). Bu yeni göçmen profili, daha önceki işçi göçmenlerinden sosyo-politik yönelimleri açısından farklılık göstermiştir. Bu durum, yeni türde derneklerin kurulmasını beraberinde getirmiştir. 1970'ler ve 1980'ler boyunca İsveç'e gelen sol tandanslı göçmenler, siyasi içerikli yapılar altında örgütlenmeye yönelmiştir. Bu dernekler, etnik köken temelli bir aidiyet yerine daha kapsayıcı bir terminoloji benimseyerek kendilerini "Türkiyeliler" olarak tanımlamış ve Türkiye'den gelen tüm bireyleri kapsama amacını taşımıştır. Bu siyasi çizgide kurulan derneklerin tüzüklerinde, temel amaç olarak Türkiye'nin demokratikleşme sürecine katkı sunmak ve göçmen işçilerin haklarını savunmak gibi hedeflere yer verilmiştir. İsveç'teki faaliyetlerini ise insan hakları temelli bir çerçevede yürütmüşlerdir. Bu dönemde öne çıkan siyasi örgütlenmeler arasında, Türkiye Komünist Partisi çevresince kurulan İsveç Türkiye İlericiler Birliği ve Dev-Yol hareketi etrafında şekillenen Stokholm Türkiye Halkıyla Dayanışma ve Kültür Derneği sayılabilmektedir (Akış & Kolaylıoğlu, 2010: 15).

İsveç'teki Türk toplumunun haklarının ve kültürlerinin korunması, bu yapıların öncelikli hedefi olmuştur. Her ne kadar derneklerin resmî söylemleri İsveç toplumuna yönelmiş görünse de pratikte Türkiye'deki siyasi gelişmeler uzun süre dernek gündeminde belirleyici rol oynamıştır. Bunun temel nedenlerinden biri, o dönemde Türkiye'ye dönüş umudunu sürdüren bireylerin varlığıdır. Ancak zamanla Türkiye'ye seyahatlerin kolaylaşması, siyasal bağların zayıflaması ve "ana vatana dönüş" idealinin yitirilmesiyle birlikte, derneklerin faaliyetlerinde İsveç toplumuna yönelik projeler ön plana çıkmaya başlamıştır. Türk Sosyal Demokrat Derneği de

Şekil 1. İsveç'teki Türklerin Kurduğu STK'lar *

*Şekil yazarın kendisi tarafından derlenmiş ve hazırlanmıştır.

1977 yılında yaklaşık 25 kişilik bir kurucu üye grubuyla kurulmuştur. Dernek, İsveç'teki Türk toplumunun gündelik sorunlarıyla ilgilenmek, toplumsal dayanışmayı artırmak ve kültürel etkinlikler düzenlemek amacıyla faaliyet göstermiştir. İsveç Sosyal Demokrat Partisi ile ilişkilidir ve bu çerçevede politik yönelimi toplumsal katılımı önceleyen bir çizgiye dayanmaktadır. Dernek, faaliyetlerini ağırlıklı olarak göçmen işçilerin yaşam koşulları ve kültürel ihtiyaçları ekseninde şekillendirmiştir (Mengüç, 1992: 101-105).

Aynı yıllarda, siyasi yelpazenin diğer ucunda yer alan milliyetçi çizgideki gruplar da diaspora sahnesinde örgütlenmeye başlamıştır. 1970'li yılların sonlarına doğru Avrupa genelinde kurulan Avrupa Türk Federasyonu'nun etkisi İsveç'e de yansımış, milliyetçi görüşe sahip göçmenler burada teşkilatlanmıştır. Bu bağlamda, milliyetçi gençlik yapılanması İsveç'te de faaliyet göstermeye başlamış ve İsveç Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı kurulmuştur. Söz konusu yapı, Türkiye'ye dönük milliyetçi aidiyetle birlikte İsveç toplumu içinde aktif rol almayı da hedeflemiştir. Günümüzde dahi faaliyetlerini sürdüren Stokholm Ülkü Ocağı, "İsveç ile Türkiye her ikisi de vatanımızdır." söylemiyle hem İsveç'e hem de Türkiye'ye katkı sunmayı amaçladığını beyan etmektedir (İskandinavya Gündemi, 2025). Bu gelişmeler, Türk diasporasının siyasal çoğulluğunun belirginleştiğine ve ana vatan siyasetindeki hemen her düşünce çizgisinin İsveç diasporasında bir izdüşüm bulduğuna işaret etmektedir. Böylece Türk diasporasına ait STK'lar hem ideolojik çeşitlilik hem de kurumsal yönelimler bakımından belirgin bir genişleme göstermiştir. Bu dönem, İsveç'teki Türk toplumunun kültürel kimliğini koruma ile birlikte siyasal, sosyal ve toplumsal katılım yoluyla kamusal alanda görünür olma arayışının kurumsal bir zemin kazandığı yıllar olmuştur.

Düşünce temelli sivil toplum yapıları arasında, Atatürk ilke ve devrimlerini merkeze alan bir dernek olarak İsveç Atatürkçü Düşünce Derneği de yer almaktadır. Mart 2003'te kurulan dernek, Atatürkçü düşünceyi İsveç'te yaşayan genç kuşaklara aktarmayı, laik ve çağdaş değerleri savunmayı temel amacı olarak benimsemektedir. Dernek, çeşitli dönemlerde konferanslar, anma programları, kutlamalar ve basın açıklamaları gibi etkinliklerle Atatürkçü düşüncenin görünürlüğünü artırmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda Stokholm'de düzenlenen "Atatürk ve Millî Mücadele Yolculuğu" gibi örnek etkinlikler, tarihsel bilinci canlı tutmaya yönelik sembolik bir girişim olarak öne çıkmaktadır. Etkinlikler yoluyla organizasyona katkı sunan dernek yöneticileri, gönüllüler ve katılımcılar aracılığıyla diaspora topluluğu içinde tarihsel hafıza ve değer temelli dayanışma zemini güçlendirilmeye çalışılmaktadır (İsveç Postası, 2024).

Dinî, Kültürel ve Sosyal Dernekler

İsveç'teki Türk diasporasının inanç, kimlik ve toplumsal aidiyet ihtiyaçlarına yanıt veren yapılar arasında cami derneklerinden mezhep temelli oluşumlara, kültürel dayanışma gruplarından düşünsel platformlara kadar çeşitlenen dinî, kültürel ve sosyal nitelikte pek çok dernek bulunmaktadır. İsveç'te yaşayan Müslüman toplulukların örgütlenmesinde önemli bir yere sahip olan İsveç Müslüman Federasyonu *(Svenska Muslimska Förbundet- SMF)* 1981 yılından bu yana çok kültürlü bir toplumun barış içinde yaşaması için faaliyet göstermektedir. Başta Türkiye, Pakistan, Bangladeş, Somali ve Arap ülkeleri gibi farklı coğrafyalardan gelen üyeleriyle geniş bir etnik temsile sahip olan federasyon, dinî ve toplumsal değerleri merkeze

alarak Müslüman kimliğin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Irk, dil, inanç ve kültürel farklılıkları bir arada yaşanabilir zenginlik olarak gören SMF, ayrımcılıkla mücadeleyi insanlık onuruna duyulan saygının gereği olarak kabul etmektedir.

SMF, cami cemaatlerini hem dinî hizmetlerde hem de sosyal gelişimde aktif kılmak amacıyla çeşitli düzenlemeler gerçekleştirmektedir. Bu doğrultuda camilerin kurumsal işleyişini güçlendirmek, din hizmeti görevlilerinin sürekli istihdamla görev yapmasını sağlamak ve cemaatlerin İslam'ın temel değerlerini yaşatan merkezlere dönüşmesini desteklemek öncelikli hedefler arasındadır. SMF bünyesinde şu anda 43 cami faaliyet göstermektedir. Bu yapılarda görev yapan 50 din görevlisi, 53 bin 800'e yakın üyeye hizmet sunmaktadır. İmamların mesleki niteliğinin artırılması, sosyal kurumlarda ve cezaevlerinde etkin manevi destek sunulması ve İslami bilgilerin doğru kaynaklarla aktarılması için hükûmet iş birliklerine açık bir yapı inşa edilmiştir. Çocuk ve gençlere yönelik din eğitimi, federasyonun uzun süredir önem verdiği bir alandır. İsveç'in farklı belediyelerinde yer alan camilerde, Kur'an-ı Kerim ve ana dili eğitimi alan 4 binden fazla çocuk ve genç bulunmaktadır. Bu faaliyetlerde kız öğrencilerin de aktif şekilde yer alması, toplumsal cinsiyet temelli eşit katılım anlayışının dinî eğitim alanında da benimsendiğini göstermektedir. Yerel camilerde düzenlenen aile seminerleri, gençlik kampları ve değer eğitimi içerikli etkinlikler, federasyonun kuşaklar arası sürekliliği sağlama çabasının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Sosyal refah ve sağlık hizmetlerine erişim, SMF'nin üzerinde hassasiyetle durduğu diğer bir alandır. Hastanelerde görev yapan gönüllü imamlar, manevi destek ihtiyacını karşılamakta; ölüm, hastalık veya psikolojik zorlanma gibi durumlarda hastalara ve yakınlarına eşlik etmektedir. Aynı zamanda SMF, İsveç yasaları çerçevesinde resmî nikâh kıyma yetkisine sahip din görevlileri aracılığıyla aile kurumuna yönelik hizmetler de sunmaktadır. Göçmenlerin istihdama katılımı ve ekonomik bağımsızlığının desteklenmesi, federasyonun uzun vadeli stratejileri arasındadır. Genç Müslümanların iş dünyasında karşılaştığı ayrımcılıkla mücadele etmek amacıyla imamlık temelli mesleki eğitim programlarının oluşturulması hedeflenmektedir. Ayrıca, düşük gelirli ailelerin konut sahibi olmasını kolaylaştıracak taksitli mülk edinme modelleri ve kooperatif kiralama sistemleri gündeme alınmıştır. Sosyal hizmet alanlarının dışında, çevre bilinci de federasyonun önem verdiği konular arasındadır. Doğal kaynakların korunması, gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakılması ve bireysel sağlığın gözetilmesi SMF'nin çevre politikalarının temel öncelikleridir. Toplumsal güvenliğin sağlanması ve gençlerin suça sürüklenmesinin önlenmesi için sosyal hizmet kurumları ve kolluk birimleriyle iş birlikleri yürütülmektedir. İmamlar, özellikle göçmen gençlerin yaşadığı dışlanma, ayrımcılık ve çaresizlik gibi duygularla baş edebilmeleri adına hem cezaevi sisteminde hem de önleyici sosyal hizmet alanlarında aktif bir destek rolü üstlenmektedir (Sveriges Muslimska Förbund, 2020).

İsveç'teki Türk diasporasının örgütlenme tarihinde dinî-kültürel dernekler, topluluğun hem inanç hem de kimlik ihtiyaçlarını karşılayan çok işlevli yapılar olarak öne çıkmaktadır. Bu dernekler, din eğitimi ve din hizmetleri ile birlikte önemli gün ve bayram kutlamaları, eğitim ve kültür gezileri gibi kültürel etkinlikler ve sosyal dayanışma faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezler olarak da işlev görmektedir. Zamanla bu yapılar, sadece ibadete değil, kimlik inşasına, kültürel aktarım ve sosyal dayanışmaya da hizmet eden dinî-kültürel merkezler hâline gelmiştir. 1970'li yıllarda ortaya çıkan ilk cami girişimleri, ağırlıkla yerel dernekler

tarafından başlatılmış ve büyük oranda Konya'nın Kulu ilçesinden gelenlerin öncülüğünde yürütülmüştür. 1980'li yılların başında cami projeleri sistemli bir yapı kazanmaya başlamış ve dernekler kendi imkânlarıyla din görevlileri getirme çabasına girmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı'na yapılan ilk resmî talep 1984 yılının Ramazan ayında iletilmiş, 1985'te ise ilk kadrolu ve uzun süreli din görevlisi İsveç'e atanmıştır. Bu gelişme, Türkiye'nin Avrupa'daki vatandaşlarına yönelik din hizmetlerinin kurumsallaşmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Göçle gelen toplulukların artan manevi ihtiyaçları doğrultusunda Diyanet İşleri Başkanlığı, İsveç'e yönelik din hizmetlerini kurumsal düzeyde yürütmek amacıyla 1997 yılında İsveç Din Hizmetleri Müşavirliği'ni kurmuştur (Baloğlu, t.y.). 1998'de Stokholm'e ilk müşavirin atanmasıyla birlikte, bu hizmetler sadece cami eksenli değil; aile seminerleri, gençlik programları, hastane ve kabir ziyaretleri, emekli buluşmaları gibi toplumun farklı kesimlerine hitap eden çok yönlü etkinliklerle zenginleştirilmiştir. Çok fonksiyonlu külliye inşaları, cenaze fonunun oluşturulması ve sistematikleştirilmesi, hac, umre, kurban, zekât ve fitre organizasyonlarının yürütülmesi gibi hizmetlerle bu dernekler tam teşekküllü birer toplumsal merkez niteliği kazanmıştır. İsveç'te yürütülen bu faaliyetler İsveç devletinin çok kültürlü toplumsal yapısına da katkı sağlamaktadır. Bu kurumsallaşma çabası içinde İsveç Türkiye Diyanet Vakfı *(Svenska İslam Stiftelsen),* dinî ve sosyal hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere önemli bir işlev üstlenmiştir. Özellikle Fittja Ulu Camii, bu çabaların sembolik bir sonucu olarak öne çıkmaktadır. Avrupa kıtasında halka açık ezanın ilk defa okunduğu yer olan bu cami, İsveç devleti tarafından dinî bir simge olarak tanınmakta ve İslam, ülkede Hristiyanlıktan sonra en çok inanı olan din olarak kabul edilmektedir (Stokholm Treni, 2015; İsveç Diyanet Vakfı, 2025). Din hizmetlerinin kurumsal boyutu, yayıncılık faaliyetlerinde de kendini göstermektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, özellikle çocuklara yönelik yayın faaliyetlerinde dikkate değer bir ilerleme kaydetmiştir. Hazırlanan bu yayınlar, genç nesillerin sağlıklı bir şekilde yetişmesine katkı sunacak değerli araçlar olarak görülmektedir. Çocuklara ve gençlere yönelik bu tür çalışmaların önemi her geçen gün artmakta, yayınların farklı dillere çevrilmiş olması hem İsveç özelinde hem küresel düzeyde erişilebilirliğini ve etkisini artırmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığının İsveç'teki etkinliği, sadece dinî hizmetlerle sınırlı değildir. Özellikle toplumsal kriz anlarında oynadığı rol, kuruma duyulan güveni artırmıştır. Nitekim yaşanan bazı toplumsal gerilimlerde camiler aracılığıyla verilen fetvalarla Müslüman toplumlar şiddetten uzak tutulmuş, kamu düzenine zarar verilmemesi yönünde çağrılar yapılmıştır. İsveç Diyanet Vakfı'nın temel hedefi, Türk diasporasının kendi dinî ve kültürel kimliklerini koruyarak içinde yaşadıkları toplumla barış içinde yaşamalarını sağlamak ve bu süreci birlikte yaşama ahlakı ilkesi çerçevesinde yürütmektir (Stokholm Treni, 2015). Bu yaklaşım, asimilasyon endişelerine karşı bir umut teşkil ederken, entegrasyon sürecinde kültürel kimliği muhafaza etmeye imkân tanımakta, gelecek kuşaklar için ise sağlam bir köprü işlevi görmektedir. Geniş bir etki alanına sahip olan vakıf, sadece dinî hizmetlerle sınırlı kalmayıp sosyal ve kültürel alanlarda da diaspora toplumuna yönelik kapsayıcı çalışmalar yürütmektedir.

İsveç'teki dinî-kültürel örgütlenmeler içerisinde kurumsal kapasitesi, yaygınlığı ve hizmet çeşitliliği açısından öne çıkan yapılardan biri de İslam Toplumu Millî Görüş *(Islamische Gemeinschaft Millî Görüş, IGMG)* teşkilatıdır. Avrupa'daki Türk diasporasının en geniş örgütlenmelerinden biri olan IGMG, dinî hizmet sunan bir kurum olmakla beraber sosyokültürel ve eğitsel

alanlarda da aktif rol üstlenmektedir. Kuruluşunun temel hedefi, İslam dinînin esaslarının öğrenilmesi, içselleştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması olarak tanımlanırken; bu süreçte hem bireysel sorumluluklara hem de cemaat yapısına dayalı bir perspektif benimsenmektedir. İslam dininin yalnızca bireysel ibadetlere indirgenemeyeceği, toplumsal ve ahlaki yönünün de güçlü bir şekilde yaşanması gerektiği vurgulanmakta; inanç uygulamalarındaki yorum farklılıkları, mezhep çeşitliliği bağlamında bir zenginlik olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım hem içe dönük bir aidiyet bilinci üretmekte hem de yaşanılan toplumla barış içinde var olmayı önceleyen bir dinamik oluşturmaktadır. IGMG'nin temel motivasyonlarından biri, Avrupa'da yaşayan Müslümanların karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve siyasal zorluklara kolektif çözümler üretmek ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmektir. Bu bağlamda teşkilat, Müslüman cemaatin temel haklarının savunulmasında aktif rol alırken kamu kurumlarıyla ve diğer sivil toplum aktörleriyle iş birliğine açık bir yapı sergilemektedir. Yoksullukla mücadele, adaletin tesisi ve insani yardımlaşma gibi konular IGMG'nin kurumsal gündeminde öncelikli yer tutmaktadır (Islamische Gemeinschaft Millî Görüş, 2025).

Cami merkezli yapılar hem ibadet ortamı sunmakta hem de kadınlara, gençlere, öğrencilere ve çocuklara yönelik özel programlar aracılığıyla topluluğun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Kadınlar Teşkilatı, Gençlik Teşkilatı ve Öğrenci Kolları gibi yapılar, her hedef grubun katılımını teşvik edecek biçimde dizayn edilmiştir. Özellikle hac, umre, kurban, zekât, fitre organizasyonları, namaz vakitleri düzenlemeleri, cenaze fonlarının kurulması ve defin işlemlerinin yürütülmesi, din görevlilerinin tayin ve hizmet içi eğitimi gibi alanlarda hizmetler merkezî düzeyde yürütülmektedir. IGMG ayrıca kitap yayıncılığı faaliyetleriyle de dikkat çekmekte; dinî, kültürel ve sosyal alanlara dair yayınları cemaatle buluşturmak üzere Kitap Kulübü organizasyonları düzenlemektedir (Islamische Gemeinschaft Millî Görüş, 2025).

İsveç'teki sivil toplum yapılanmasında etkili olan diğer kuruluşlar gibi, İslam Kültür Merkezleri Birliği (Verband der Islamischen Kulturzentren) de yurt dışında yaşayan Müslümanların toplumsal ve kültürel ihtiyaçlarına yönelik önemli bir rol üstlenmektedir. 1973 yılında Almanya'nın Köln kentinde kurulan bu bağımsız ve partiler üstü İslami teşkilat, İsveç'te de bir dernek aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Birlik, Müslüman topluluklara dinî, sosyal ve kültürel alanlarda hizmet sunmayı hedeflemektedir *(Verband der Islamischen Kulturzentren, 2025)*. Ayrıca Stokholm Büyükelçiliği ve Din Hizmetleri Müşavirliği'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren Haninge İslam Kültür Derneği, Tensta İslam Kültür Derneği, Malmö Müslümanlar Derneği gibi dernekler İsveç'te yaşayan Müslümanlara yönelik dinî ve kültürel etkinlikler düzenlemekte; toplumsal dayanışmayı güçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda her yıl geleneksel iftar programları düzenlenmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Stokholm Büyükelçiliği, 2023).

Malmö Müslümanlar Derneği *(Muslimska Församlingen i Malmö)*, 1972 yılında Malmö'de kurulmuş, İsveç'teki en köklü Müslüman topluluklardan biridir. Diyanet İşleri Başkanlığı ile iş birliği içinde faaliyet gösteren dernek, kuruluşundan bu yana bağımsız bir cemaat yapısıyla yönetilmekte ve farklı kökenlerden gelen Müslümanlara dinî, sosyal ve kültürel hizmetler sunmaktadır. Bugün İsveç'in en büyük cami alanlarından birine ev sahipliği yapan dernek, her yaştan bireyin katılımına açık ibadet imkânları, Kur'an kursları, kadınlara ve gençlere yönelik etkinlikler, seminerler ve sosyal buluşmalar düzenlemektedir. Dernek, aynı zamanda imam

nikâhı kıyılması ve cenaze işlemleri gibi önemli dinî hizmetlerde bulunmakta; bu süreçlerde Diyanet İşleri Başkanlığı ile koordineli çalışmaktadır. Toplumsal sorumluluğu ön planda tutan dernek, gençlere yönelik destek çalışmaları, çocuk eğitimi, dinî bayram programları ve kültürel faaliyetlerle bölgedeki Müslüman toplumun ihtiyaçlarına çok yönlü cevap vermektedir (Muslimska församlingen i Malmö, 2025).

İsveç Alevi Federasyonu *(Alevitiska Riksförbundet)* 2008 yılında ülkedeki Alevi derneklerinin ortak iradesiyle kurulmuş ve Alevi toplumunun ulusötesi alandaki kurumsal temsilcisi olmuştur. Bu örgütlenme süreci, 1993 Sivas olaylarının ardından Avrupa genelinde ivme kazanan Alevi hareketinin bir yansımasıdır. 1995'te Stokholm'de kurulan ilk Alevi derneği olan Stokholm Alevi Kültür Merkezi, Aleviliğin tanıtımı ve genç kuşaklara aktarımı hedefiyle faaliyetlerine başlamış; etnik temelli bir ayrım yerine Türkiye'den göç eden tüm Alevileri kapsayan bir anlayış benimsemiştir. Federasyon, Alevi inancının temel değerlerini diaspora bağlamında yaşatmayı ve görünür kılmayı amaçlamakta; cem, semah, oruç, anma ve kültürel etkinlikler yoluyla kolektif kimliğin korunmasına katkı sunmaktadır. Belgesel gösterimleri, gençlik buluşmaları ve sanatsal faaliyetlerle toplum içi dayanışmayı ve kültürel belleği canlı tutmayı hedeflemektedir. Federasyonun faaliyetleri arasında Hızır ayı boyunca düzenlenen cemler, Nevruz kutlamaları, 1 Mayıs İşçi Bayramı kutlamaları, Madımak belgeselinin gösterimi, gençlere yönelik kimlik atölyeleri ve müzik etkinlikleri gibi çalışmalar yer almakta; bu etkinlikler kültürel kimliğin yaşatılmasına katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede müzik ve dans pratikleri (özellikle bağlama, deyiş, semah) Alevi kimliğinin diaspora koşullarında yeniden inşasında kurucu bir rol oynamaktadır (Şahin & Özdek, 2023; Alevitiska Riksförbundet, 2025).

Dinî, kültürel ve sosyal derneklerin yanı sıra, yaygın örgüt ağı, aktif yerel dernekleri ve dijital mecralardaki görünürlüğüyle öne çıkan federatif yapılar da İsveç'teki Türk toplumunun sivil örgütlenmesinde dikkat çekmektedir. Bu kapsamdaki örneklerden biri İsveç-Türk Federasyonu'dur *(Svensk-Turkiska Riksförbundet- STRF)*. İsveç'te yaşayan Türk toplumunun ikinci kuşak temsilcileri tarafından 2003 yılında kurulmuştur. Merkezi Göteborg'da bulunan STRF, Stokholm, Malmö, Göteborg, Varberg, Norrköping, Västerås, Eskilstuna, Linköping ve Jönköping gibi dokuz şehirde faaliyet gösteren 15 derneği çatısı altında toplamaktadır. Toplamda 3 bin 800 üyeye ulaşan yapı, özellikle gençlerin ve yetişkinlerin kültürel, sosyal ve eğitsel alanda aktif katılımını destekleyen faaliyetleriyle öne çıkmaktadır. STRF'nin amacı, Türk ve İsveç toplumları arasında karşılıklı hoşgörüye dayalı bir birlikte yaşam kültürünü güçlendirmek; çocuklar, gençler ve yetişkinler için anlamlı sosyal katılım alanları oluşturmaktır. Bünyesinde bulunan dernekler şunlardır: *Stödföreningen för Turkiska Kvinnor, Turkiska Kulturföreningen, KKF - Kazakiska Kulturföreningen, MABI - Malmö Anadolu BI, Turkisk Center, Karma Mångkulturellt Resurscent., Norrköping Turkiska Ungdomsförening, Varberg Turkiska Ungdomsförening, Turk. Solidaritets föreningen i Eskilstuna, Sv/Tr Solidaritetsföreningen i Göteborg, Linköpings Turkiska Kulturförening, Atatürk Kultur och Sportförening, Blixten Turkiska Kulturförening, Trelleborg Turkiska Förening* (Svensk-Turkiska Riksförbundet, 2010).

İsveç'te Türk diasporasının düşünsel temsilini önceleyen yapılardan biri de 2006 yılında kurulan İsveç-Türk Düşünce ve Kültür Derneği'dir *(Svensk-Turkiska Idé och Kulturföreningen)*. Merkezi Stokholm'de olmakla birlikte ülke genelinde faaliyet yürütmeyi hedefleyen dernek, İsveç'teki Türk toplumunun Türkiye ve İsveç'e yönelik politik süreçler üzerindeki etkisini ar-

tırmayı, kültürel etkileşimi güçlendirmeyi ve Türk diasporasına düşünsel bir zemin sunmayı amaçlamaktadır. Dernek, "İsveç'teki Türkler Serbest Kürsü" başlıklı toplantı dizileri aracılığıyla hem Türkiye hem de İsveç'e yönelik politikaların yeniden düşünülmesini teşvik etmektedir. Düzenlenen bu platformlar, İsveç'teki diğer Türk dernek ve federasyonlarının katılımıyla genişlemekte ve ortak söylemler geliştirme yönünde adımlar atılmaktadır. Dernek yönetimi, İsveç'te Türk kimliğine ve Türkiye'ye yönelik olumsuz politik eğilimlere karşı daha etkin, görünür ve medya ile ilişkileri güçlendirilmiş bir sivil toplum hattı inşa etme gerekliliğini vurgulamaktadır (Svensk-Turkiska Idé och Kulturföreningen, 2011; İsveç Postası, 2018; İsveç Postası, 2020; STRF, 2025).

İsveç'te uzun süredir faaliyet gösteren Stokholm merkezli bir başka oluşum da kültürel dayanışma ve aile odaklı birliktelik vizyonuyla dikkat çeken Stokholm Türk Aile Birliği *(Stokholms Turkiska Familjeförening)*'dir. Birliğin kendine ait bir internet sitesi bulunmamakla birlikte, sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar aracılığıyla kamuoyuyla iletişim sağlanmakta; önemli gün kutlamaları, müzikli etkinlikler ve kültürel buluşmalar aracılığıyla görünürlük elde edilmektedir. Daha önce Skerholmen Türk Aile Derneği ve Bolululer Derneği kimliğiyle tanınan topluluk, yeniden yapılanarak Stokholm Türk Aile Birliği adını almış; bu dönüşümle birlikte kapsayıcı ve kent genelinde etkin bir yapıya kavuşmuştur. Yeni yapısıyla Birlik, aileleri bir araya getiren çoğulcu bir topluluk modeli sunmakta hem İsveç hem de Türkiye'de gerçekleştirilecek etkinliklerle kültürel bağları canlı tutmayı hedeflemektedir. Katılımcıların büyük bir bölümü İsveç'te uzun yıllardır yaşayan, yerel topluma entegre olmuş bireylerden oluşmaktadır. Aile temelli sosyal birliktelikleri desteklemek, çocuklara Türk kültürü ve geleneklerini aktarmak, özel günlerde bir araya gelerek ortak hafızayı canlı tutmak Birliğin temel hedefleri arasında yer almaktadır. Kültürel geziler, özel gün kutlamaları gibi faaliyetler aracılığıyla topluluk içi dayanışma güçlendirilmekte; İsveç'teki çok kültürlü toplumsal yapıda Türk kimliğinin yaşatılmasına katkı sunulmaktadır (Hürriyet, 2008).

Yerel kökenli diaspora girişimlerine örnek teşkil eden derneklerden biri de Kulu-İsveç Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği'dir. Derneğin kendine ait bir internet sitesi bulunmamakla birlikte, sosyal medya hesapları üzerinden aktif iletişim yürütmekte; ayrıca faaliyetlerine dair haberlere Kulu yerel yönetimlerinin resmî internet sitelerinde sıkça yer verilmektedir. Dernek, İsveç'te yaşayan Kululu göçmenlerin inisiyatifiyle kurulmuş; eğitim, kültür ve sosyal dayanışma alanlarında Türkiye-İsveç hattında güçlü bir gönül köprüsü oluşturmayı amaçlayan sivil bir oluşumdur. Dernek, Kulu ilçesindeki okullara kitap ve spor malzemesi temini, ihtiyaç sahibi ailelere yönelik gıda ve kıyafet yardımları, üniversite öğrencilerine burs desteği, millî bayramlarda kültürel geziler düzenlenmesi ve afet bölgelerine acil yardım ulaştırılması gibi çeşitli faaliyetlerle öne çıkmaktadır. Yereldeki eğitim kurumları ve kamu idareleriyle iş birliği içinde çalışan dernek hem diaspora bağlarını canlı tutmakta hem de gençlerin sosyal ve kültürel gelişimine katkı sunmaktadır. Bu yönüyle, İsveç'teki göçmen sivil toplum yapıları arasında kökleriyle bağını sürdüren örnek girişimlerden biri olarak değerlendirilebilir (T.C. Kulu Kaymakamlığı, 2023; T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2022a; T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2022b).

Siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda faaliyet gösteren Uluslararası Demokratlar Birliği *(Union of International Democrats- UID)* 2004 yılında Köln'de kurulmuş; 20 Mayıs 2018'de Bosna-Hersek'te gerçekleştirilen genel kurul sonrasında uluslararası bir teşkilat kimliği kazanmıştır. Bu

dönüşüm, Türklerin ve kardeş toplulukların başta Avrupa olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde de ilişkilerini güçlendirecek, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda daha yakın bağların kurulmasına imkân tanıyan bir vizyonun yansıması olmuştur. Kuruluşundan bu yana farklı ulus, kültür ve inançlara mensup bireylerin eşit haklarla toplumsal yaşama katılımı teşvik eden ve ön yargıların karşılıklı anlayışla aşıldığı bir ortamın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Göçmen kökenli bireylerin yaşadıkları toplumla uyumlarını destekleyen, aynı zamanda kültürel kimliklerini korumalarına imkân veren çalışmalar öncelikli alanları arasında yer almıştır. UID'nin faaliyetleri; toplumsal barışın teşvik edilmesi, ayrımcılıkla mücadele, çok kültürlülüğün desteklenmesi, demokratik katılımın güçlendirilmesi ve göçmenlerin toplumsal hayata etkin biçimde katılımının sağlanması gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Ana dilin korunması, çift dilli eğitim imkânlarının geliştirilmesi, kültürel mirasın aktarılması ve koruyucu ailelik gibi konular da bu kapsamda ele alınmaktadır. Dernek, geleneksel iftar buluşmalarından "Ana Dilim" platformu aracılığıyla yürütülen dil ve kültür etkinliklerine, çifte vatandaşlık ve seçim haklarına dair bilgilendirme çalışmalarından farklı kurumlarla geliştirilen iş birliklerine kadar pek çok projeyi hayata geçirmiştir. Ayrıca, aktif internet sitesi aracılığıyla güncel gelişmeler, toplumsal konular ve diaspora gündemine ilişkin değerlendirmeler düzenli olarak paylaşılmakta; böylece hem üyeler hem de kamuoyuyla sürekli bir iletişim ağı sürdürülmektedir. Yurt dışında yaşayan Türk toplumunun ana vatanı ile bağlarını güçlendirmek amacıyla, Türkiye'deki resmî kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde çeşitli ziyaretler ve kültürel geziler düzenlenmekte; bu etkinlikler aracılığıyla hem tarihî hem de kültürel mirasın daha yakından tanınması sağlanmaktadır (Union of International Democrats, 2025).

Kadın ve Gençlik Dernekleri

İsveç'teki dinî ve kültürel derneklerin çoğu bünyelerinde kadın kollarına yer verse de zamanla bu yapılanmalar müstakil ve federasyon düzeyinde örgütlenmelere dönüşmüştür. Kadınların göç sürecindeki özgün deneyimlerine ve toplumsal rollerine odaklanan bu örgütlenmeler, yalnızca cami ya da dernek faaliyetleriyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda sosyal, kültürel ve insani alanlarda da görünür ve etkili çalışmalar yürütmektedir. Hem dernek hem de federasyon düzeyindeki birçok kadın oluşumu, uzun yıllar erkeklerin hâkimiyetindeki karma yapılarda kendi taleplerinin yeterince temsil edilmediğini belirtmiş ve bu nedenle bağımsız örgütlenme yoluna gitmiştir.

Bu yapılar içinde ilk kuşak olarak kabul edilebilecek örneklerden biri, 1978 yılında politik nedenlerle İsveç'e göç eden kadınların inisiyatifiyle kurulan İsveç Türkiyeli Kadınlar Derneği'dir. Bugün faaliyette olmasa da bu dernek, Türk kadınlarının kendi dinamikleriyle oluşturduğu yerel örgütlenmelerin öncüsüdür. 1990'lı yıllardan itibaren ise özellikle Kululu kadınlar tarafından çok kültürlü yapıların içinde şekillenen yeni dernekler kurulmuştur. Bu dernekler, yalnızca Türk kadınlarına değil, İsveç'te yaşayan farklı kökenlerden göçmen kadınlara da hizmet sunmayı amaçlamış; danışmanlık, el sanatları, dil ve bilgisayar kursları, çocuklara yönelik destekleyici eğitimler gibi geniş kapsamlı etkinlikler yürütmüştür. Üyelik durumları çeşitlilik gösterse de bazıları ulusal federasyonlarla organik bağlarını sürdürmektedir (Akış & Kalaylıoğlu, 2010: 17).

Ulusal düzeyde kadın hareketliliği ise 2007 yılında kurulan iki federasyonla kurumsallaş-

mıştır. Uzun süre Türk İşçi Dernekleri Federasyonu çatısı altında "Kadın Kolları" olarak faaliyet gösteren kadınlar, Haziran 2007'de bu yapıyı dönüştürerek İsveç Türk Kadınlar Federasyonu *(Svensk Turkiska Kvinnoförbundet- STKF)*'nu kurmuştur. Aynı yıl içinde faaliyete geçen ikinci yapı ise İsveç Türk Ulusal Kadın Federasyonu olmuştur. STKF, özellikle İsveç'teki Türk kadınlarına odaklanırken ikinci federasyon, Türkçe konuşan tüm göçmen kadınları kapsayan daha geniş bir perspektifle hareket etmektedir. 2007 yılı sonunda resmî olarak kurulan bu iki yapı 2009 itibarıyla sağlık bilgilendirme seminerleri, kadına karşı şiddetle mücadele programları, bayram etkinlikleri, proje temelli eğitimler ve 8 Mart etkinlikleri gibi çalışmalarla sahada görünürlük kazanmıştır. Özellikle STKF, Türkiye'de yaşanan doğal afetlerde dayanışma göstererek insani yardım kampanyaları yürütmüş; 2023 depremi sonrasında yardım organizasyonlarını başarıyla koordine etmiştir. Bu örnekler, İsveç'teki Türk kadınlarının göç sürecindeki zorluklarla mücadele etmek adına hem kendi aralarında hem de çok kültürlü toplumsal yapılar içinde nasıl dayanışma temelli ve kalıcı örgütlenmelere yöneldiklerini göstermektedir (Akış & Kalaylıoğlu, 2010: 18).

Kadın hareketinde ayrıca Alby Kadın Merkezi, Tensta Çok Kültürlü Kadın Derneği ve Alby Kadın Derneği gibi yerel oluşumlar da önemli rol oynamaktadır. Bu dernekler, göçmen kadınların sosyal yaşama katılımını artırmak amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Ancak kadın katılımı düşük seyretmekte, özellikle eğitim seminerlerine ilgi sınırlı kalmaktadır. Eğlence temelli etkinlikler daha fazla ilgi görürken dernekler bu durumu sosyal ortam eksikliğiyle açıklamaktadır. Ayrıca mali desteklerin kesilmesi, bu derneklerin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir (Akış & Kalaylıoğlu, 2010: 44).

İsveç Türk Gençlik Federasyonu *(Turkiska Ungdomsförbundet- TUF)*, İsveç'te doğup büyüyen Türk gençliğinin sosyal, kültürel ve eğitim ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere yapılandırılmış, güçlü ve kurumsal bir STK'dır. Gençlerin örgütlenme süreci 1983 yılında, dönemin Türk İşçi Dernekleri Federasyonu bünyesinde kurulan bir gençlik komitesiyle başlamış; zamanla artan ihtiyaçlar ve gençlerin bağımsız temsil arzusu doğrultusunda 1995 yılında TUF, kendi tüzel kimliğiyle bağımsız bir federasyon hâline gelmiştir. Türk gençliğinin İsveç toplumuyla uyum içinde gelişmesini hedefleyen TUF, kendisini etnik bir göçmen yapısı olarak değil, doğrudan İsveç gençlik sahnesinin bir parçası olarak tanımlamaktadır. Bu anlayış doğrultusunda entegrasyonu destekleyen, iki kültür arasında köprü kuran ve gençlerin bireysel potansiyellerini ortaya çıkarmalarına katkı sağlayan çalışmalar yürütmektedir. TUF'un kuruluş amacı, İsveç'te yaşayan Türk gençlerini ortak bir çatı altında toplamak; eğitim, kültür ve spor temelli faaliyetlerle bireysel ve kolektif gelişime katkı sunmaktır. Aynı zamanda Türkiye ile bağlarını güçlü tutarak kültürel kimliğin korunmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda Federasyonun misyonu, hoşgörü temelinde Türk ve İsveç toplumları arasında birlikte yaşamı teşvik etmek, gençlerin sosyal yaşama aktif katılımını sağlamak ve demokratik değerler, toplumsal cinsiyet eşitliği, madde bağımlılığıyla mücadele gibi konularda bilinç kazandırmaktır.

TUF'un vizyonu, Avrupa'da en etkili gençlik teşkilatlarından biri hâline gelmek, bu doğrultuda entegrasyonu destekleyen yenilikçi yöntemler geliştirmek ve yeni nesil gençlerin örgütlü toplum yapısı içinde aktif rol almalarını sağlamaktır. Uzun vadeli hedefleri arasında Avrupa çapında daha geniş bir iş birliği ağı kurmak, Avrupa Türk Gençlik Federasyonu'nu oluşturmak ve kültürel-entelektüel gelişimi destekleyen yaz okulları, kamplar ve seminerlerle gençlere yeni

ufuklar açmak yer almaktadır. TUF'un stratejik yaklaşımı spor, medya, kültür, liderlik ve siyaset alanlarında gençlerin aktif olmalarını sağlamak üzerine kuruludur. Kariyer Buluşmaları gibi yeni nesil projelerle öne çıkan TUF, Türk diasporasında başarı kazanmış rol modelleri gençlerle buluşturarak ilham verici bir etkileşim ortamı sunmaktadır (Martı, 2023; Turkiska Ungdomsförbundet, 2025).

TUF, aynı zamanda kendi yayını olan *Euro-Turk* ile gençlik kitlesine hem bilgilendirici hem de kültürel bir platform sunmaktadır. Yarı Türkçe, yarı İsveççe olarak yayımlanan bu yayın, gençlerin iki dillilik becerilerini geliştirmeye yönelik stratejik bir araç olmasının yanı sıra Türkçeyi koruma ve teşvik etme çabasını da yansıtmaktadır. Aynı zamanda İsveç toplumuyla olan bağları güçlendirme işlevi gören bu yayın politikası, TUF'u yalnızca Türkçe yayın yapan diğer ulusal federasyonlardan ayıran önemli bir özelliktir. [1]

İsveç'te faaliyet gösteren gençlik derneklerinden biri de Alby bölgesinde etkinliklerini sürdüren Alby Gençlik Derneği'dir. Özellikle 21 yaş altı gençlere odaklanan bu dernek, ayrımcılıkla mücadele ve bağımlılık karşıtı farkındalık kampanyaları gibi konularda başarılı projeler yürütmüştür (Akış & Kalaylıoğlu, 2010: 47).

Spor ve Sanat Dernekleri

Türk diasporası, yalnızca dinî, kültürel ve sosyal değil, spor ve sanat alanlarında da örgütlenmeye giderek toplumsal dayanışma zeminini çeşitlendirmiştir. Özellikle futbol, İsveç'teki Türk toplumu için göç sürecinde aidiyet inşa etmenin önemli bir aracı olmuş, bireyleri ortak bir ilgi etrafında bir araya getirmiştir. Bu alan futbol ile sınırlı kalmayıp diaspora gençlerinin ilgisini çeken karate, güreş ve masa tenisi gibi branşları da kapsamaktadır. İsveç'e dünya çapında başarı kazandıran Türk asıllı güreşçi Kazım Ayvaz, bu geleneğin simge ismi olmuştur ve günümüzde onun izinden giden Türk gençleri, yerel güreş kulüplerinde aktif biçimde çalışmalarını sürdürmektedir (Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu, 2020).

2000'li yıllarda, büyük Türk futbol kulüplerinin taraftar grupları da klasik taraftarlıkla sınırlı kalmayıp sivil toplum kuruluşu niteliği kazanmıştır. Stokholm Galatasaraylılar Derneği, İsveç Beşiktaşlılar Derneği ve İsveç Fenerbahçeliler Derneği gibi yapılar, maç organizasyonları gerçekleştirmekle beraber toplumsal dayanışmayı da önceleyen işlevler üstlenmişlerdir. Söyleşi programları, sosyal yardımlaşma kampanyaları ve kültürel buluşmalar, bu derneklerin faaliyet alanlarına dâhil edilmiştir (Galatasaraylılar Derneği, 2021; İsveç Fenerbahçeliler Derneği, 2025). Futbol, Türk diasporası için bir spor faaliyeti olmanın ötesinde; kimlik, dayanışma ve aidiyet duygusunu pekiştiren güçlü bir sosyalleşme aracı olmuştur. Göç süreciyle birlikte yeni bir topluma uyum sağlamaya çalışan bireyler için futbol kulüpleri, kültürel bağların korunmasına ve kuşaklar arası etkileşimin sürdürülmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda İsveç'te kurulan kulüplerden biri de Konyaspor KIF'tir.

Konyaspor KIF, 1989 yılında Türk kökenli göçmenler tarafından kurulmuş, adını ve renklerini Türkiye'deki Konyaspor'dan almıştır. İsveç futbol ligi sisteminin alt ve orta kademelerinde

[1] Federasyon, gençlere yönelik yayın faaliyetlerinin yanı sıra çocuklara hitap eden çalışmalara da öncülük etmektedir ve bu kapsamda İsveç'in ilk Türkçe-İsveççe çift dilli çocuk dergisini 23 Nisan'da yayımlamıştır (Fiyu, İsveç Özel Sayısı, 2022).

uzun yıllar yer alan kulüp, günümüzde İsveç 4. Futbol Ligi'nde mücadele etmekte olup *Stokholms Fotbollförbund*'a bağlıdır. Konyaspor KIF, sportif rekabetin ötesinde, gençlerin spora yönelmesini teşvik eden, kültürel aidiyetlerini korumalarına katkı sunan ve bulundukları toplumla etkileşim kurmalarını sağlayan kurumsal bir yapıyı temsil etmektedir (Botkyrka-konyaspor.se, 2025).

Sanat, estetik bir üretim alanı olmakla beraber göçmen topluluklar açısından kimliğin korunması, kuşaklar arasında kültürel aktarımın sağlanması ve toplumsal aidiyetin güçlenmesi gibi çok boyutlu işlevler üstlenmektedir. Bu bağlamda İsveç'te yaşayan Türk toplumu içinde kültürel üretimi destekleyen yapılar arasında öne çıkan kurumlardan biri de Türk-İsveç Müzik ve Ulusal Tiyatro Derneği'dir *(Turkisk-Svenska Musik och Riksteaterföreningen).* Dernek, 2007 yılında İsveç Devlet Tiyatrosu desteğiyle kurulan Türk-İsveç Tiyatro Derneği ile 2002 yılından itibaren mevsimlik konserler düzenleyen Müzik Derneği'nin 2023 yılı sonunda birleşmesiyle oluşmuştur. 10 Aralık 2023 tarihinde gerçekleştirilen birleşme kongresiyle kurumsal kimliğini güçlendiren bu yeni yapı hem sahne sanatları hem de müzik alanında çok yönlü kültürel faaliyetler yürütmeyi hedeflemektedir. Müzik alanındaki çalışmalar ise hem klasik hem çağdaş Türk müziğini İsveç'te yaşatma amacı taşımış, konserler aracılığıyla toplumsal birlikteliği desteklemiştir. İsveç Devlet Tiyatrosu'nun desteğiyle faaliyet gösteren dernek kültürel belleğini yaşatmak ve ifade alanı bulmak isteyen tüm diaspora mensuplarının sesini duyurabileceği bir platform sunmaktadır. Stokholm merkezli çalışmalarını sürdüren bu yapı, Türk diasporasında sanatın sürekliliği ve kurumsallaşması açısından güçlü bir örnek niteliği taşımaktadır (İsveç Postası, 2023; Turkisk- Svenska Musik och Riksteaterföreningen, 2025).

İş Dünyası ve Akademik Dernekler

İsveç'te yaşayan Türk toplumunun ekonomik, mesleki ve girişimcilik potansiyelini geliştirmek üzere kurulan; istihdam, meslek dayanışması ve kurumsal temsil gibi alanlarda faaliyet gösteren örgütlenmeleri kapsamaktadır. İsveç Türk Üniversiteliler ve Akademisyenler Derneği *(Turkiska Student- och Akademikerföreningen-TSAF)*, eğitim ve kariyer odaklı diaspora örgütlenmesinin öne çıkan örneklerinden biridir. 2002 yılının Şubat ayında Stokholm merkezli olarak kurulan dernek, yükseköğrenim gören Türk gençlerini, mezunları ve akademisyenleri bir araya getirerek sosyal, bilimsel ve kültürel bir ağ oluşturmayı amaçlamaktadır. Kuruluşundan itibaren politik, dinsel ve ideolojik yönelimlerden bağımsız bir duruş sergileyen TSAF, İsveç'te yaşayan Türk kökenli öğrencilerin hem kendi aralarındaki etkileşimi hem de İsveç toplumuyla karşılıklı hoşgörü temelinde ilişkilerini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Üyelik koşulları, üniversite veya lise sonrası eğitimine devam eden ya da bu eğitimi tamamlamış kişileri kapsamaktadır. TSAF'ın temel amaçları, akademik ve bilimsel içerikli etkinlikler düzenlemek; üniversitelerle sanayi, ticaret ve toplumsal kurumlar arasında iş birliği sağlamak; Türkiye'deki ve yurt dışındaki benzer yapılarla ortak projeler geliştirmektir. Dernek aynı zamanda Türk kültürünü tanıtıcı çalışmalar yapmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen faaliyetlere öncelik vermektedir. Genç üyelerini eğitim ve kariyer olanakları konusunda destekleyen dernek, mezun ağı oluşturma, akademisyenlerle söyleşiler, staj fırsatları hakkında bilgilendirme gibi birçok etkinlik yürütmektedir. Özellikle ERASMUS gibi uluslararası programlarla İsveç'e gelen öğrenciler için oryantasyon desteği sağlamakta, Türkiye'deki akranlarıy-

la iş birlikleri kurarak diasporanın akademik alandaki etkileşimini artırmaktadır. İsveç Türk Öğrenciler Birliği gibi sosyal medya platformlarında da görünür olan TSAF, diaspora gençliğinin klasik kahvehane tipi derneklerden uzaklaşıp daha çok eğitim, akademi ve sosyal etki merkezli yapılara yöneldiğini göstermektedir. Kurumsal yapısını yıllık genel kurul, yönetim kurulu ve denetim mekanizmalarıyla sürdüren TSAF, İsveç'teki Türk diasporasının yeni kuşağı için kalıcı, saygın ve etkili bir temsil platformu olma niteliğini taşımaktadır (Turkiska Student- och Akademikerföreningen, 2025). TSAF, akademik ve bilimsel yayın üretimi konusunda da diaspora örgütlenmeleri arasında dikkat çekici bir konuma sahiptir. Dernek bünyesinde yayımlanan eserler göçmen kuşakların kültürel deneyimlerini akademik bir zeminde belgelemekte ve Türkiye-İsveç ilişkilerini bilimsel bir perspektifle değerlendirmektedir (Albayrak, 2024; Yılmaz & Uluer, 2021; Yılmaz & Zorcu, 2023).

İsveç'teki Türk diasporasının son yıllarda geliştirdiği en dikkat çekici sivil toplum yapılanmalarından biri de iş dünyasına ve mesleki dayanışmaya dayalı STK'lar olmuştur. İkinci ve üçüncü kuşak Türklerin eğitim düzeyindeki yükselişi, profesyonel iş yaşamında aktif roller üstlenmeleri ve küresel ekonomik bağlantılara daha fazla dâhil olmaları bu alanda yeni türde örgütlenmeleri beraberinde getirmiştir.

İsveç ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesinin bir sonucu olarak yalnızca Türk kökenli girişimcilerin değil, İsveçli iş dünyası temsilcilerinin de kurumsal iş birliklerine yöneldiği görülmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'deki İsveç Ticaret Odası (resmî adıyla Türkiye İsveç Ticaret Merkezi Derneği, Swedish Chamber of Commerce-SCC) sınır ötesi ticari etkileşimleri kurumsal zemine taşıyan önemli bir yapıdır. İsveçli ve Türk iş insanlarının girişimiyle kurulan bu yapı, İsveç sanayisinin Türkiye pazarında daha etkin bir şekilde konumlandırılmasını, teknik bilgi birikiminin aktarılmasını ve iki ülke arasında sürdürülebilir ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesini hedeflemektedir. İsveç'in dış ticarete bağımlı sanayi yapısı ve küresel ölçekte tanınan şirketlerinin Türkiye gibi stratejik pazarlarda aktif varlık göstermesi, bu yapının kurulmasına zemin hazırlamıştır.

SCC'nin temel misyonu, İsveç ve Türk şirketleri arasında iş birliğini kolaylaştırmak, bilgi paylaşımını artırmak ve üyelerine güçlü bir iş ağı sunmaktır. Bu kapsamda oda; iş forumları, sektör analizleri, ticaret heyetleri, profesyonel toplantılar ve yatırım destek projeleri gibi çok yönlü faaliyetler yürütmektedir. Bu ve benzeri mesleki örgütlenmeler yalnızca iş dünyasını temsil etmekle kalmayıp aynı zamanda diaspora profesyonellerinin uluslararası düzeyde örgütlü ve etkili aktörler hâline gelmesini sağlamaktadır. Ekonomi merkezli bu yeni STK türleri, diaspora alanında sivil toplum kavramının kültür-siyaset ekseninden profesyonel diplomasi ve sürdürülebilir kalkınma alanlarına doğru genişlemekte olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (STRF, 2025; Swedish Chamber of Commerce, 2025).

Sonuç

İsveç'teki Türk diasporasının sivil toplum yapılanmasına bütüncül bir açıdan bakıldığında üç aşamalı bir gelişim süreci görülmektedir. İlk aşamada, göçün erken dönemlerinde ortaya çıkan amatör nitelikli girişimler yer almaktadır. Bunu, zamanla din ve dil odaklı, ihtiyaç temelli kurumsallaşmalar izlemiştir. Son aşamada ise federatif çatı örgütlerinin gelişimi dikkat çek-

mektedir. Tematik olarak bu yapılar şu kategorilerde sınıflandırılabilir: siyasal ve ideolojik temelli, dinî, kültürel ve sosyal, kadın ve gençlik odaklı, spor ve sanat, iş dünyası ve akademi merkezli. Ancak mevcut durumda, faaliyetlerini sürdüren ve topluluk üzerinde etkili olan örgütlenmelerin ağırlıklı olarak dinî, kültürel ve sosyal alanlarda yoğunlaştığı; buna karşın akademi, iş dünyası, sanat ve kadın odaklı yapılanmaların sayıca sınırlı ve işlevsel kapasite bakımından yetersiz olduğu; spor alanındaki girişimlerin ise çoğunlukla taraftar kulüpleri düzeyinde kaldığı gözlemlenmektedir. Her ne kadar nitelik ve nicelik açısından diğer bazı ülke örneklerine kıyasla daha gelişmiş bir tablo sunulsa da bu yapının kurumsal çeşitlilik, kapsayıcılık ve etki kapasitesi bakımından daha ileri bir seviyeye taşınması mümkündür.

İsveç'te faaliyet gösteren Türk STK'lar diaspora kimliğinin korunması ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak bu yapılar, zaman zaman çeşitli eleştiriler ve yapısal sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle entegrasyon ve gettolaşma arasında yaşanan ikilem, söz konusu tartışmaların merkezini oluşturmaktadır. Türk STK'lar bir yandan millî-manevi kimliği ve ana dili yaşatmaya hizmet ederken, diğer yandan bazı eleştirmenler bu yapıların İsveç toplumuyla bütünleşmeyi geciktirebileceğini ileri sürmektedir. Ayrıca STK'ların sayıca artmasına rağmen dernekler arasında zaman zaman ortaya çıkan siyasi ve kişisel kutuplaşmalar ile çekişmeler, ortak hareket etme kapasitesini zayıflatmakta ve birlikte yürütülebilecek çalışmaların etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, finansal sürdürülebilirlik, siyasal ve kamusal yaşama aktif katılım eksikliği diaspora STK'larının karşılaştığı temel zorluklardandır. Derneklerin idari kapasitelerinin sınırlılığı, gönüllülüğe dayalı yönetim yapılarının ağır iş yükünü taşıyamaması gibi nedenlerle birçok STK ya kapanmış ya da işlevsiz hâle gelmiştir.

Tüm bu zorluklara rağmen Türk STK'ları önemli başarı hikâyeleri de ortaya koymuştur. İkinci kuşak Türkler arasında, sivil toplum deneyimi aracılığıyla İsveç'in yerel yönetimlerinde, siyasetinde ve kamu kurumlarında aktif roller üstlenen pek çok isim vardır. Önümüzdeki dönemde İsveç'teki Türk STK'larının geleceği hem kuşaklar arası geçişin nasıl yönetileceğine hem de kurumsal sürdürülebilirliğin ne ölçüde sağlanabileceğine bağlıdır. İlk kuşakların deneyimlerini devralan genç kuşakların, daha profesyonel, kurumsal, nitelikli, proje temelli ve kapsayıcı yapılar kurması beklenmektedir. Bu dönüşüm, aynı zamanda dijitalleşme süreciyle de yakından ilişkilidir. Geleneksel dernek üyeliği yerine, sosyal medya ve dijital ağlar üzerinden örgütlenen esnek yapılar daha görünür hâle gelmektedir ve STK'lar da bu yeni iletişim biçimlerine uyum sağlamak zorundadır.

Türkiye ile İsveç arasındaki diplomatik ilişkiler ise diaspora derneklerinin konumunu etkilemeye devam etmektedir. Bu ilişkiler; erken dönemlerde Türkiye'deki askerî müdahaleler ve bunların diaspora toplulukları üzerindeki yansımaları, daha yakın dönemde ise NATO üyeliği sürecine ilişkin tartışmalar, İslam karşıtı hareketler ve karşılıklı siyasi söylem gerilimleri gibi gelişmelerle zaman zaman gerginleşmiştir. Böyle dönemlerde STK'lar, bir yandan ana vatanla kültürel ve duygusal bağlarını korumaya çalışırken diğer yandan İsveç toplumunun güvenini zedelememek ve toplumsal uyumu riske atmamak için temkinli bir tutum sergilemektedir. Bu zorlu denge, gelecekte bu yapıların daha çok kültürel ve sosyal işlevlere yönelmesini beraberinde getirebilir. Genel olarak değerlendirildiğinde, incelenen derneklerin faaliyet alanlarının çoğunlukla sosyal ve kültürel düzeyde, özellikle iftar programları, dinî ve millî bayram kutlama-

ları gibi geleneksel buluşmalar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu faaliyetler topluluk içi bağların güçlenmesine katkı sağlasa da özellikle üçüncü kuşaklar açısından İsveç toplumuna aktif katılım, oy kullanma, vatandaşlık haklarının kullanılması, eğitim ve istihdam fırsatlarına erişim gibi yeni ihtiyaçlara yanıt verecek nitelikte kurumsal kapasitenin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Gelecekte bu kurumların hukuki danışmanlık, siyasal katılımı teşvik eden programlar, mesleki beceri kazandıran kurslar ve çok kültürlü kimlikleri güçlendiren projeler aracılığıyla göçmen toplulukların yaşamına daha doğrudan ve kapsayıcı katkılar sunması, diaspora-STK ilişkisinin niteliğini artıracaktır. Entegrasyon bağlamında bakıldığında, Türk diasporası genel olarak olumlu bir profil çizse de özellikle gençlerin eğitimi, mesleki gelişimi ve toplumsal katılımı gibi alanlarda STK'ların daha etkin rol üstlenmesi gerekmektedir. Tüm bu gelişmelerin yanında, kimlik ve kültürel mirasın korunması da diaspora gündeminin önemli bir parçası olmaya devam edecektir. Türkçe öğretimi, kültürel etkinlikler ve hafıza mekânları gibi araçlar entegrasyonla birlikte kimlik erimesinin önüne geçilmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte, Türk STK'larının İsveç kamuoyunda daha görünür hâle gelmesi ve etkili bir temsil gücü kazanabilmesi için dijital mecralarda daha sistematik ve düzenli içerik üretmeleri büyük önem taşımaktadır. Bilgi paylaşımının sürekliliği, kurumsal şeffaflığın artırılması ve sosyal medya üzerinden stratejik iletişimin yürütülmesi, bu yapıları hem diasporanın içindeki kuşaklarla hem de İsveç toplumuyla daha güçlü bağlar kurabilecek aktörler hâline getirecektir. İsveç'teki Türk sivil toplumunun geleceği; dijitalleşmeye açık, genç kuşaklarla dinamik bağ kuran, toplumsal kaynaşmayı destekleyen, kültürel sürekliliği gözeten ve görünürlüğü yüksek yapılarla şekillenecektir.

Kaynakça

Akarçay, P. (2017). İsveç'te yerelleşme politikaları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 457-484.

Akarçay, P. (2019). İsveç'te göçmen politikaları ve entegrasyon. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 6(2), 2019, 207-222.

Akış Kalaylıoğlu, Y. & Kalaylıoğlu, M. (2017). Organizing of Turkish migrants in Metropolitan Stokholm: From national federation to women, youth and other associations. B. Başer ve P. Levin (Ed.), *Migration from Turkey to Sweden* içinde (ss. 181-227). I.B. Tauris.

Akış, Y. & Kalaylıoğlu, M. (2010). Turkish associations in Metropolitan Stokholm: Organizational differentiation and socio-political participation of Turkish immigrants. *The Stokholm University Linnaeus Center for Integration Studies* (SULCIS), 1-55.

Albayrak, N. E. (2024). *Anadolu'dan İskandinavya'ya: Türkiye ile İsveç arasındaki bağları keşfetmek*. Stokholm: İsveç Türk Üniversiteliler ve Akademisyenler Derneği.

Alevitiska riksförbundet. (2025, 15 Temmuz). *Alevitiska riksförbundet*. Startsida: https://www.alevi.se/ (Erişim Tarihi: 15.07.2025).

Aydın, B. (2019). İsveç siyaseti ve Türkiye kökenli göçmenlerin katılımı. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 18(1), 71-108.

Aydın, M. (2019). İsveç'te yaşayan Türkiye kökenli gençlerin ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamlarda Türkiye algıları. *Emek Araştırma Dergisi*, 10(16).

Baloğlu, A. B. (2012). *Stokholm treni: Bir neslin göç hikâyeleri.* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Baloğlu. A. B. (t.y.). İskandinavyada din ve diyanet hizmetleri. İsveç Türkiye Diyanet Vakfı. https://www.diyanet.no/makaleler/iskandinavyada-din-ve-diyanet-hizmetleri#:~:text=Uzun%20bir%20s%C3%BCre%2C%20%C4%B0sve%C3%A7%20ve,Diyanet%20hizmetleri%20bu%20M%C3%BC%C5%9Favirli%C4%9Fin%20uhdesine

Başer, B. & Levin, P. T. (2017). *Migration from Turkey to Sweden: Integration, belonging and transnational community.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Botkyrka Turkiska Förening. (2025, 27 Temmuz). *Botkyrka Turkiska Förening.* Välkommen till Botkyrka Turkiska Kultur o Ung. Förening: https://turkiskaforening.com/ (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2025).

Botkyrka-konyaspor.se. (2025, 17 Mart). *Botkyrka-konyaspor.se*. Startsida: https://botkyrka-konyaspor.se/ (Erişim Tarihi: 15.07.2025).

Çallı Kaplan, M. (2022). İsveç göçmen entegrasyon politikalarının kapsamlı analizi. *Çalışma ve Toplum,* 72(1), 349-394.

Diyanet TV. (2015, 5 Mayıs). *Stokholm Treni 22. Bölüm*. YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=66CawFKSFH0velist=PLtApkPE49w-sY1VzJBk9hYIG1RSXYxWrO (Erişim Tarihi: 25.07.2025).

Erdoğan, M. M. (2015). Avrupa'da Türkiye kökenli göçmenler ve Euro-Turks-Barometre araştırmaları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 108-148.

Fiyu. (2022). *İsveç Özel Sayısı.* https://www.fiyudergi.com/

Galatasaraylılar Derneği. (2025, 13 Temmuz). *Galatasaraylılar Derneği:* https://galatasaraylilardernegi.org.tr/ (Erişim Tarihi: 13.07.2025).

Hürriyet. (2008, 19 Mart). *Stokholm Türk Aile Birliği kuruldu:* https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/Stokholm-turk-aile-birligi-kuruldu-1138732 (Erişim Tarihi: 2007.2025).

Islamische Gemeinschaft Millî Görüş. (2025, 28 Temmuz). *Islamische Gemeinschaft Millî Görüş.* Birimler: https://www.igmg.org/tr/ (Erişim Tarihi: 28.07.2025).

İskandinavya Gündemi. (2025, 25 Şubat). *İsveç Ülkü Ocakları Başkanlığına Orhan Atçeken getirildi*: https://www.iskandinavyagundemi.com/isvec-ulku-ocaklari-baskanligina-orhan-atceken-getirildi/ (Erişim Tarihi: 20.07.2025).

İsveç Diyanet Vakfı. (2025, 28 Temmuz). *İsveç Diyanet Vakfı.* Hizmetler: https://diyanet.se/ (Erişim Tarihi: 28.07.2025).

İsveç Fenerbahçeliler Derneği. (2025, 25 Temmuz). *İsveç Fenerbahçeliler Derneği.* Paylaşımlar: https://www.instagram.com/isvecbesiktaslilardernegi/ (Erişim Tarihi: 25.07.2025).

İsveç Postası. (2018, 28 Ocak). *İsveç-Türk Düşünce ve Kültür Derneği Ömer Bilginalp ile devam dedi:* https://www.isvecpostasi.com/haber/3032/isvec-turk-dusunce-ve-kultur-dernegi-omer-bilginalp-ile-devam-dedi.html (Erişim Tarihi: 20.07.2025).

İsveç Postası. (2020, 26 Ocak). *İsveç-Türk Düşünce ve Kültür Derneği kongresi yapıldı:* https://www.isvecpostasi.com/haber/4101/isvec-turk-dusunce-ve-kultur-dernegi-kongresi-yapildi.html (Erişim Tarihi: 20.07.2025).

İsveç Postası. (2023, 11 Aralık). *Müzik ve tiyatro dernekleri birleşti:* https://www.isvecpostasi.com/haber/6227/muzik-ve-tiyatro-dernekleri-birlesti.html (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

İsveç Postası. (2023, 24 Mart). *İsveç Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı Mustafa Sönmez yeniden seçildi:* https://www.isvecpostasi.com/haber/6370/isvec-ataturkcu-dusunce-dernegi-baskanligina-mustafa-sonmez-yeniden-secildi.html (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

Karakoç, B. (2023). Tarihsel boyutuyla İsveç'te Türk dünyası araştırmalarının gelişimi ve bugünkü durumu. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 135-174.

Kirişci, K. (1991). Refugee movements and Turkey. *International Migration,* 29(4), 545-560.

Martı Dergisi. (2023, 17 Mayıs). *Türk gençleri İsveç'te başarıya imza attı:* https://www.martidergisi.com/turk-gencleri-isvecte-basariya-imza-atti/ (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

Mengüç, A. (1992). *İlk gelenler kendi ağızlarından İsveç Türkleri I.* Daphne Yayınları.

Muslimska församlingen i Malmö. (2025, 26 Temmuz). *Muslimska församlingen i Malmö. Församlingen:* https://www.muslimska.se/ (Erişim Tarihi: 26.07.2025).

Sönmez, E. (2015). Abdullah Yücel-İsveç'te bir Türk öncüsünün hayatı. Etki Yayınevi.

Sönmez, M. (2016, 15 Mayıs). İsveç Türk İşçi Dernekleri Federasyonu 22. Olağan Kongresi. İsveç Postası: https://www.isvecpostasi.com/haber/2132/isvec-turk-isci-dernekleri-federasyonu-22-olagan-kongresi.html (Erişim Tarihi: 11.07.2025).

Stokholm Eğitim Müşavirliği. (2025, 17 Temmuz). *Stokholm Eğitim Müşavirliği.* Türkçe ve Türk kültürü: https://stokholm.meb.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 17.07.2025).

Svensk-Turkiska Idé- och Kulturföreningen. (2011, 23 Ekim). *Svensk-Turkiska Idé- och Kulturföreningen.* Kategorier: https://ideokultur.wordpress.com/ (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

Svensk-Turkiska Riksförbundet. (2010). *Svensk-Turkiska Riksförbundet.* HEM: https://www.strf.se/ (Erişim Tarihi: 25.07.2025).

Sveriges Muslimska Förbund (SMF). (2020). *Sveriges Muslimska Förbund.* Om SMF: https://SMF-islam.se/om-SMF/ (Erişim Tarihi: 12.07.2025).

Swedish Chamber of Commerce. (2025, 15 Temmuz). *Swedish Chamber of Commerce.* Home: https://sccturkey.com/ (Erişim Tarihi: 22.07.2025).

Şahin, O. & Özdek, A. (2023). Ulusötesi göç, kimlik ve aidiyet: İsveç Alevileri örneği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi,* 16(44), 1727-1751.

Şengül, K. & Yokuş, Y. (2021). İsveç'te yaşayan iki dilli Türk çocuklarının Türkçe öğrenme ve kullanma durumlarına ilişkin veli görüşleri. *Asya Studies*, 5(17), 15-32.

T.C. Kulu Kaymakamlığı. (2023, 6 Haziran). *Kitap okuma sınavında başarılı olan öğrenciler ödüllendirildi:* http://www.kulu.gov.tr/ilcemizde-kitap-okuma-sinavinda-basarili-olan-ogrenciler-odullendirildi (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2022a, 10 Mayıs). *Kulu İsveç Eğitim, Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği lise öğrencilerini geziye götürecek:* https://kulu.meb.gov.tr/www/kulu-isvec-egitim-kultur-yardimlasma-ve-dayanisma-dernegi-lise-ogrencilerini-geziye-goturecek/icerik/820 (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2022b, 23 Şubat). *Kulu İsveç Eğitim Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğinden Millî Eğitime ziyaret*: https://kulu.meb.gov.tr/www/kulu-isvec-egitim-kultur-yardimlasma-ve-dayanisma-derneginden-milli-egitime-ziyaret/icerik/790 (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu. (2020, 20 Ocak). *Dünya ve olimpiyat şampiyonu eski güreşçi Kazım Ayvaz hayatını kaybetti:* https://www.taskk.org.tr/dunya-ve-olimpiyat-sampiyonu-eski-guresci-kazim-ayvaz-hayatini-kaybetti-haberi-9039 (Erişim Tarihi: 25.07.2025).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Türkiye-İsveç ilişkileri:* https://www.mfa.gov.tr/turkiye-isvec-siyasi-iliskileri.tr.mfa (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

Türkiye Cumhuriyeti Stokholm Büyükelçiliği. (2023, 07 Şubat). *Deprem yardımı duyurusu aynî yardımlar:* https://stokholm-be.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/400430 (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

Turkiska Ungdomsförbundet. (2025, 23 Temmuz). *Turkiska Ungdomsförbundet.* Om TUF: https://tuf.nu/ (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

Turkisk-Svenska Musik och Riksteaterföreningen. (2025, 20 Temmuz). *Turkisk-Svenska Musik och Riksteaterföreningen.* Om Oss: https://www.riksteatern.se/forening/turkisk-svenska-riksteaterforeningen/om-oss/ (Erişim Tarihi: 20.07.2025).

Union of International Democrats. (2025, 20 Temmuz). *Union of International Democrats.* Hakkımızda: https://u-id.org/ (Erişim Tarihi: 20.07.2025).

Verband der Islamischen Kulturzentren. (2025, 20 Temmuz). *Verband der Islamischen Kulturzentren.* Hakkımızda: https://www.vikz.de/tr/anasayfa.html (Erişim Tarihi: 20.07.2025).

Westin, C. (2003). Young people of migrant origin in Sweden. *International Migration Review,* 37(4), 987-1010.

Yılmaz, M. C. & Uluer, B. P. (2021). *İkidillilik çalışmaları ve Avrupalı Türkler.* İsveç Türk Üniversiteliler ve Akademisyenler Derneği.

Yılmaz, M. C. & Zorcu, M. (2023). *Cumhuriyet'in yüzüncü yılında Türkiye Cumhuriyeti üzerine makaleler.* İsveç Türk Üniversiteliler ve Akademisyenler Derneği.

Söyleşi

"Gelecek için en büyük temennim, Türk sivil toplum kuruluşlarının vizyoner ve kapsayıcı bir yapıya evrilmesi."

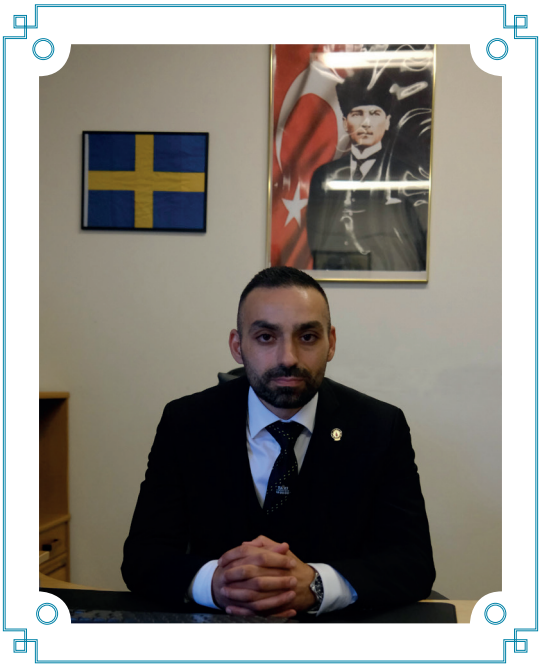
UĞUR ERGÜN
DERNEK YÖNETİCİSİ

Ben Uğur Ergün, 35 yaşındayım. Hayatımın dönüm noktası, 19 yaşında eşim vesilesiyle İsveç'e göç etmemle başladı. İlk kuşakların yaşadığı gibi yoksulluğun, yalnızlığın, dil bilmemenin ya da toplumsal dışlanmanın şiddetli yükünü omuzlamasam da elbette her göçmenin hikâyesinde olduğu gibi benimkinde de başlangıcın sessizliği, yabancılığın ürkekliği vardı. Teknoloji, iletişim, ulaşım açısından daha şanslıydık belki ama insan dediğin, yine de kendini tanımadığı bir dünyada yeniden kurmak zorunda kalıyor.

İlk zamanlar biraz zordu ne tam burada ne de geride bırakılan yerlerdeydik. Fakat zamanla, bu ülkenin olanaklarını ve ritmini öğrendim. Bir yandan kendi yaşamımı kurmaya çalışırken bir yandan da içinde bulunduğum toplumun hikâyesine daha yakından bakmaya başladım. İşte tam da bu noktada geçmişin izini bugüne taşıyan bir sivil toplum kuruluşunun içinde yer almak, benim için sadece bir görev değil, bir tür sorumluluk ve içsel çağrı hâline geldi.

1973 yılında kurulmuş olan derneğimiz, İsveç'in en köklü Türk sivil toplum kuruluşlarından biri. O yıllarda kurucular, kendi ihtiyaçlarından yola çıkarak bir araya gelmişlerdi. Dernek; cenazelerin defnedilmesi, kültürel bağların korunması, birlikte vakit geçirilebilecek ortak bir mekânın yaratılması gibi temel kaygılarla kurulmuş. O dönemin insanları birbirlerine ulaşabilmek yüz yüze buluşmalara muhtaçlardı. Bu yüzden dernek, yalnızca bir bina değil, aynı zamanda hafızaydı. Dayanışmanın, paylaşmanın ve birlikte olmanın mekânıydı.

Derneğimizin adı "Botkyrka Türk Kültürü ve Gençlik Derneği" (Botkyrka Turkiska Kultur och Ung. Förening) olup bugün hâlâ aynı isimle faaliyetlerini sürdürüyor. Bin 500 aileyi kapsayan, toplamda 9 bin 700 üyeye ulaşan büyük bir yapıdan söz ediyoruz. Bu sadece bir rakam değil; yıllar içinde kök salmış, büyümüş, dallanıp budaklanmış bir topluluğun ifadesi.

Zamanla dernek yalnızca cenaze işlemleriyle ilgilenen bir yapı olmaktan çıktı. Kültürel etkinlikler, sosyal buluşmalar ve eğitim faaliyetleriyle yaşayan, nefes alan bir organizmaya dönüştü. Kurulduğu ilk yıllarda maddi yetersizlikler ve dil bariyerleri nedeniyle el işleri atölyeleri, enstrüman kursları ve küçük çaplı sosyal gecelerle başladı. İnsanlar burada sadece memleket hasretini gidermiyor, aynı zamanda kendilerini yeniden inşa ediyorlardı. Teknoloji zamanla geliştikçe bu tarz faaliyetler biraz geri planda kalmış. Yine de geçmişe dönüp baktığımızda farklı kültürden insanlarla ortak çalışmalar yapılmış, topluma katkı sağlayacak etkinlikler düzenlenmiş.

Geçmişe dair anlatılanlar arasında, büyüklerin gururla söz ettikleri etkinliklerin yeri büyüktür. O ilk kuşakların ruhunda, birbirine tutunma ve var olma mücadelesi yatıyordu. Bu ruh, bugün hâlâ derneğin temellerini ayakta tutan harç gibidir.

Göreve geldiğimizde 2025 yılının mart ayında, yeni bir yönetimle birlikte bu mirası geleceğe nasıl taşıyabileceğimizi düşündük. Zaman değişmişti. Z kuşağı olarak adlandırılan gençlerin ilgisi artık geleneksel dernek yapılarından uzaklaşmış, teknolojiyle iç içe, daha bireysel bir dünyaya yönelmişti. Oysa biz, bu gençleri tekrar kazanmak, bu yapının yalnızca geçmişin değil, aynı zamanda geleceğin de bir parçası olduğunu onlara göstermek istedik.

Bu yüzden ilk iş olarak kadın kollarını yeniden kurduk. Ardından T.C. Stokholm Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğinin büyük katkılarıyla 23 Nisan etkinliğini gerçekleştirdik. Belki çok büyük bir katılım olmadı ama yine de 5-6 bin kişilik bir kitleye ulaşmayı başardık. Dernek tarihinde böyle kapsamlı bir organizasyon ilk defa gerçekleştirilmişti ve bu bizim için sadece bir başlangıçtı.

Ardından bir piknik düzenledik. Hava koşulları elverişli olmasa da yaklaşık bin kişilik bir katılım sağlandı. Bu gibi buluşma-

ların en büyük değeri, insanların tekrar bir araya gelmelerini, birbirlerini hatırlamalarını ve özellikle gençlerin bir topluluğa ait olduklarını hissetmelerini sağlamasıydı. Uzun zamandır böylesi kapsamlı faaliyetler yapılmıyordu. Biz göreve geldiğimizde sosyal medya hesaplarımız bile aktif değildi. İşe, teknolojiyi derneğin hizmetine sunmakla başladık. Kayıt sistemimizi elden geçiriyor, iletişim eksiklerini kapatıyor, verileri güncelleyerek her faaliyette daha hızlı ve doğrudan erişim sağlıyoruz.

Dernek binamız Stokholm'ün Botkyrka bölgesinde bulunuyor. Burası Türk nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bir bölge. Kendi lokalimiz var. İnsanlar burada yemekler yiyebiliyor, buluşabiliyor, kaynaşabiliyor. Bu mekân artık sadece bir toplantı yeri değil, bir nevi ikinci evimiz.

Genç kuşaklara yönelme kararımız yalnızca stratejik değil, vicdani bir ihtiyaçtan doğdu. Gözlemlediğim kadarıyla İsveç'te doğup büyüyen çocuklar, buradaki geleneksel dernek yapılarında kendilerine bir yer bulamıyorlardı. Bu kurumlar onlara ya fazla eski ya da fazla uzak geliyordu. Giyim tarzları, düşünce biçimleri, dijital dünyaya olan yatkınlıkları nedeniyle sanki birer yabancı gibi hissediyorlar ve bu yüzden de taşın altına elini koymaktan çekiniyorlar.

Ben bu kopuşu tersine çevirmek istedim. Amacım, gençleri topluma yeniden kazandırmak ve onları teknolojiye sıkışmış bir hayatın dışına çıkarmak. Çünkü artık gençlerimiz sürekli telefon ya da bilgisayar başında. Fiziksel olarak bir araya gelmiyorlar, bir arada bir şey üretmiyorlardı. Çocuklarımıza ve gençlerimize kendilerini ait hissedebilecekleri, seslerini duyurabilecekleri bir alan açmak zorundaydık. Teknolojiyi bu noktada bir köprü olarak kullandık. Sosyal medya üzerinden daha görünür olduk, projelerimizi onların diline tercüme ederek anlattık. Ancak yalnızca ekranlarda değil, fiziksel olarak da bir araya gelebileceğimiz etkinliklere ihtiyaç vardı. Çünkü ne kadar dijitalleşsek de insanın insana dokunuşunu hiçbir şeyin ikame edemeyeceğini biliyorduk. Ben kendi çocuğumu dışarı çıkardığımda ona Türk kültürünü, Türkiye'yi, bayrağımızı tanıtacak ortamlar bulamıyorum. Bu da beni harekete geçirdi. Çocuk etkinlikleri, tiyatrolar ya da başka kültürel faaliyetler üzerinden bu eksikliği gidermek istedik. Bir diğer mesele de kuşaklar arası iletişimsizlik. Eski kuşakların siyasete ilgileri nispeten daha fazla olabiliyor. Bu anlamda yeni kuşaklarla farklılaşabiliyorlar. Bizim derneğimizin herhangi bir siyasi görüşü yok, siyaseti dışarıda tutmak istiyoruz. Çünkü hangi görüşten olursa olsun bu bayrağı seviyorsa, bu topluma katkı sağlamak istiyorsa herkes bizimle birlikte olabilir.

Gençlerin örnek alabileceği, gençlere ilham verebilecek sivil toplum liderliği çok az. Dernekler genellikle yaşlı kuşağın mekânı gibi görülüyor. Biz bunu değiştirmek, sosyal ve kültürel faaliyetlerle gençleri yeniden kazanmak ve bu çatının altında toplamak istiyoruz. Bu nedenle lokalimizde bir yenileme sürecine girdik. Gençlere hitap edebilecek bir oyun salonu kurmaya başladık. Bilgisayar oyunları turnuvaları düzenleyerek, onların ilgisini çekmeyi planlıyoruz. Futbol ya da strateji oyunları da olabilir. Önemli olan onlara bu yapının kapısını aralayacak bir vesile bulabilmek. En yüksek puanı toplayan ilk beş genci Türkiye'ye seyahate gönderme hedefimiz var. Bu bizim için sıradan bir ödül değil. Para ya da alışveriş çeki vermek istemedik. Çünkü çocuklara asıl kazandırmak istediğimiz en temel değer aidiyet duygusudur. Türkiye'yi görmeleri, köklerini tanımaları, bir halkın kültürüne temas etmeleri... İşte gerçek ödül bu.

Gençlerin İsveç'te en çok yakındıkları konulardan biri de zaten burada yapacak bir şey bulamamak. Biz bu durumu tersine çevirmek, onların hayatına dokunabilecek anlamlı deneyimler sunmak istiyoruz. Türkiye seyahati gibi ödüllerle belki sadece beş genci doğrudan etkileyebiliriz ama onların anlattıklarıyla yüzlerce gence ilham verebileceğimize inanıyorum. Bu zincirleme etki, inşa etmek istediğimiz toplumsal değişimin kalbidir.

Yakın zamanda 30 Ağustos Zafer Bayramı için de bir gece düzenlemeyi planlıyoruz. Millî günlerin anlamını yalnızca takvimlerde değil, yüreklerde de yeniden yeşertmek istiyoruz. Ancak elbette tüm bu çalışmalar ciddi bütçeler gerektiriyor. Biz hiçbir faaliyette katılım ücreti talep etmiyoruz. Bu yüzden fon başvurularımız çok önemli. Belediye desteklerinden faydalanarak daha büyük, daha kalıcı projelere imza atmayı hedefliyoruz.

Bu süreçte YTB ile olan iş birliğimiz de bizler için önemli bir dönüm noktası oldu. İlk kez derneğimiz aracılığıyla dokuz genç kardeşimizi Antalya'daki bir yaz kampına gönderdik. Başta aileler de gençler gibi çekimserdi. "Kamp" kelimesi onlara yabancıydı, hatta ürkütücüydü. Ne ile karşılaşacaklarını bilmiyorlardı. Ancak oradan döndüklerinde gözlerinin içi gülüyordu. Spor faaliyetlerinden sanatsal çalışmalara kadar pek çok alanda aktif olmuşlar, kendi potansiyelleriyle tanışmışlardı. Kamp boyunca ailelerine bile ulaşamamışlardı, çünkü gün boyu dolu dolu etkinlikler vardı. Bu, bizim için yalnızca bir faaliyet değil, aynı zamanda dönüşümün somut göstergesiydi.

İsveç'te doğup büyüyen gençlerimizin birçoğu, ne yazık ki kendilerini ait hissedebilecekleri güvenli bir sosyal alan bulamıyor. Bu eksiklik, onları yalnızca yalnızlaştırmıyor aynı zamanda farklı mecralara, hatta zaman zaman karanlık yollara yönelmelerine de neden olabiliyor. Kullanılmaması gereken maddelerle temas eden, suça eğilim gösteren gençlerimizin sayısı artıyor. Bu yalnızca bir istatistik değil, çevremde bizzat tanıklık ettiğim acı bir gerçek. Her biri bir kardeşimiz, bir evladımızken bu tablo karşısında seyirci kalmak, içime sinmedi.

Sorunun temelinde yatan şey sadece bireysel tercih değil. Aksine sistematik dışlanma, kurumların gençleri kapsamayan dili, eski yapılar, pasif dernek modelleri, sınırlı proje fonları ve vizyon eksikliği gibi yapısal sorunlar da var. Birçok sivil toplum kuruluşu, gençleri yalnızca katılımcı olarak görüyor; karar alıcı, yön verici bireyler olarak değil. Oysa gençler sadece sahneye alkış tutan değil, sahnede duran kişiler olmalı.

İşte bu yüzden göreve geldiğimiz günden bu yana gençlerin yalnızca etkinliklere katılan değil, onları planlayan, yöneten, tartışan ve değiştiren bireyler olmasını amaçladık. Kadınları ve gençleri merkeze alan bir yapılanma kurduk. Bugün yönetimimiz 30 kişiden oluşuyor ve içlerinden biri 25 yaşında. Ben 35 yaşındayım ama yönetimde en genç ben değilim. Cinsiyet dengesi de bizim için önemliydi; sadece erkeklerden oluşan bir kurul değil, farklı toplumsal temsilleri içeren bir aile yönetimi kurduk. Bu yönetim anlayışı yalnızca organizasyonel değil, aynı zamanda kültürel bir dönüşüm hamlesiydi.

Çocuklara ve genç ailelere yönelik etkinlikler her zaman daha çok ilgi çekiyor. Çünkü çocuklara hitap eden alanlar burada büyük bir eksiklik. Bu nedenle çocuklar için tiyatrolar, kültürel atölyeler, geleneksel oyunlar düzenlemek bizim önceliğimiz hâline geldi. Bu tarz etkinliklerde sadece eğlenmiyorlar aynı zamanda Türkiye ile duygusal bağlar da kuruyorlar. O bayrağın ne

İşte bu yüzden göreve geldiğimiz günden bu yana gençlerin yalnızca etkinliklere katılan değil, onları planlayan, yöneten, tartışan ve değiştiren bireyler olmasını amaçladık. Kadınları ve gençleri merkeze alan bir yapılanma kurduk.

ifade ettiğini, Türkçenin tınısını, topluluk içinde var olmanın hazzını deneyimliyorlar.

İsveç'teki diğer Türk ve Müslüman sivil toplum kuruluşlarındaki en büyük sorun, siyasi ve dinî görüş ayrılıklarının ortak zeminde buluşmayı engellemesi. Herkesin sadece kendi ideolojisiyle anlaştığı dar bir çevresi var. Bu da ortak projelerin önüne geçiyor. Hâlbuki 60 bin Türk'ün yaşadığı bir şehirde, Stokholm'de, bu potansiyel büyük bir güç doğurabilir. Ne yazık ki bu farklılıklar çoğu zaman uzlaşmayı değil, ayrışmayı besliyor. Biz ise bu kutuplaşmayı reddediyoruz. Kim neye inanırsa inansın, yeter ki ortak bayrak sevgisinde ve topluma fayda sağlama niyetinde buluşabilelim.

Örneğin, 23 Nisan etkinliğinde Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş derneklerine alan açtık. Forma, bileklik, arma satışıyla hem onlar gelir sağladı hem de insanlar tuttuğu takımın renklerini yaşattı. Hiçbir maddi talepte bulunmadık. Bu tür örneklerin çoğalmasını istiyoruz. Yeter ki siyasi ve dinî kimlikler değil, toplumsal fayda ön planda olsun.

İsveç'teki yerel makamlarla olan ilişkilerimiz, özellikle bulunduğumuz bölge itibarıyla oldukça olumlu seyrediyor. Stokholm Belediyesinin doğrudan yönetiminde değiliz. Tıpkı Türkiye'deki büyükşehir-ilçe ayrımı gibi biz de ilçe düzeyindeki bir belediyeye bağlıyız. Bu yerel yapı sayesinde, sesimizin daha kolay duyulduğunu, projelerimizin daha hızlı karşılık bulduğunu gözlemledik. Çünkü üyelerimiz, sayıca kalabalık ve bu, yerel yönetimler açısından dikkate değer bir ağırlık oluşturuyor.

Yine de bu olumlu ilişkiler, İsveç genelinde sivil toplum kuruluşlarının yaşadığı temel sorunları görmezden gelmemizi sağlamıyor. En büyük problem, fonlara erişimin sınırlı ve rekabetçi olması. Çoğu sivil toplum kuruluşunun bu süreci yürütecek profesyonel kadrosu yok. Başvurular teknik bilgi gerektiriyor, mali planlama, raporlama, izleme gibi konular ciddi bir uzmanlık istiyor. Oysa bizim gibi göçmen topluluklarda doğmuş sivil toplum kuruluşları, çoğu zaman gönüllülük esaslı çalışıyor ve profesyonel desteğe ulaşamıyor.

Ayrıca dernekler arası iş birlikleri genellikle sembolik düzeyde kalıyor. Fotoğraf veriliyor, birkaç ortak açıklama yapılıyor ama gerçek anlamda sürdürülebilir, çok katmanlı projeler ortaya konamıyor. Bunun nedenlerinden biri, bahsettiğim gibi farklı ideolojilerin ve kişisel egoların ön plana çıkmasıyken bir diğer nedeni de sistemin bu tür iş birliklerini teşvik eden bir yapıda kurulmaması.

İşte tam da bu yüzden derneklerin artık amatör gönüllülükten çıkıp, hesap verebilir, şeffaf ve sürdürülebilir yapılar hâline gelmesi gerekiyor. Gençlerin yalnızca seyirci değil, karar alıcı pozisyonlara taşındığı bir model kurulmalı. Gençlik kolları adı altın-

da kenara itilen değil, doğrudan merkeze alınan bir kuşak inşa edilmeli. Yönetim süreçleri demokratik olmalı, denetim ve hesap verebilirlik birer yük değil, güven inşa eden temel dayanaklar hâline getirilmeli.

Bütün bu dönüşüm, yalnızca bir yönetim meselesi değil; aynı zamanda bir zihniyet değişimini de beraberinde getirmeli. Artık kalıpların dışına çıkıp, "Gençler nasıl düşünüyor, nasıl hissediyor, neye ihtiyaç duyuyor?" sorularını sormak zorundayız. Çünkü gerçek çözüm, onların sesine kulak verip, onlarla birlikte yürümekten geçiyor.

Sivil toplumun belki de en görünmeyen ama en hayati hizmetlerinden biri, cenaze işleriyle ilgili organizasyonlardır. Derneğimiz, kurulduğu 1973 yılından bu yana bu konuda önemli bir sorumluluğu üstlenmiş durumda. Herhangi bir kayıp yaşandığında, bu süreci dernek başkanı olarak ben doğrudan yürütmüyorum. Bu iş için ayrı bir birimimiz mevcut. Ancak sistem o kadar oturmuş durumda ki üyelerimiz herhangi bir acı durumda yalnız kalmıyor. Yıkama işlemlerinden defin organizasyonuna ister İsveç'te kalsın ister Türkiye'ye nakledilsin, tüm süreç profesyonel bir şekilde yürütülüyor. Bu yapı, bir yandan göçmen olmanın getirdiği belirsizlikleri azaltırken diğer yandan bu topraklarda "Birbirimize emanetiz." duygusunu diri tutuyor.

Bu fon hâlâ aktif olarak sürdürülüyor ve bin 500 aile bu sisteme üye. İnsanlar bu düzeni bozmak istemiyor, çünkü geçmişten bugüne taşınan bir güven ve dayanışma geleneği var. Derneğimiz, bu anlamda sadece yaşayanlar için değil, vefat edenler için de bir güvence.

Bütün bu çalışmalarımızın özünde, ortak bir kaygı ve umut var: İsveç'te yaşayan Türk toplumunu bir arada tutmak, kültürünü yaşatmak ve yeni kuşaklara bu mirası aktarabilmek. Ben kendi adıma bu görevi yalnızca bir yöneticilik değil, aynı zamanda bir toplumsal emanet olarak görüyorum. Gençlerin umutsuzluk yaşamadığı, kadınların geri planda kalmadığı, herkesin kendini ifade edebileceği bir yapı inşa etmeye çalışıyoruz.

Gelecek için en büyük temennim, Türk sivil toplum kuruluşlarının vizyoner ve kapsayıcı bir yapıya evrilmesi. Gençlerin sadece izleyen değil, yöneten olduğu bir modeli; kutuplaşmalardan uzak, siyaseti değil insanı önceleyen bir birlikteliği ve elbette Türkiye ile bağını yitirmeden İsveç'te kök salan bir diaspora kimliğini önemsiyorum. Belki yol uzun, belki zorluklar çok ama inancımız, umudumuz ve birlikte yürümek isteyen insanlarımız oldukça her şey mümkün.

Söyleşi

"Gördüğüm bir haberi, katıldığım bir semineri, işittiğim bir cümleyi mutlaka derneğimize taşıdım. Çünkü biz bilgi taşıyıcısıydık. Bir köprüyü sırtlanmıştık."

MUSTAFA TÜMTÜRK
FEDERASYON ESKİ YÖNETİCİSİ

Hayatımın yönü, 1975 yılında, daha 11 yaşındayken değişti. Ailem, daha önce İsveç'e göç etmiş olan büyük ağabeyimin yanına beni gönderme kararı aldı. Küçük yaşta, dilini bilmediğim, kültürünü tanımadığım bu yabancı ülkeye adım attığımda, içimde bir merak vardı. Çocuk kalbimin hissettiği şey korkudan çok, hayatımın bundan sonra neye dönüşeceğiydi.

Stokholm'de ağabeyimle birlikte yaşamaya başladım. Zamanla bu ülke benim için bir yabancı olmaktan çıkıp yaşadığım, ev kurduğum, çocuklarımı büyüttüğüm, emek verdiğim bir yurda dönüştü. Bugün hâlâ aynı şehirde yaşıyorum ve bir şirkette mali müşavir olarak çalışıyorum. Mesleğimin yanında siyaset, dernekçilik ve toplumsal mücadele gibi hayatıma yön veren başka yollar da oldu.

Siyasete erken yaşlarda adım attım. Daha 15 yaşındaydım, okula devam ederken bir yandan da İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin gençlik kollarına katıldım. Bu partiye yönelmemiz tesadüf değildi. O dönem İsveç'te göçmenlerin haklarını en çok savunan hareket bu partiydi. Olof Palme gibi liderlerin göçmenlere bakışı, bizim gibi gençlerin yönünü belirliyordu. Bu partinin savunduğu değerler bizi de kapsıyordu, bize kulak veriyordu. Ayrıca İsveç'teki sosyal demokratlar, Türkiye'dekinden farklı olarak daha çok halkı, özellikle işçi kesimini temsil eden bir yapıdaydı. Biz de göçmenler olarak işçi sınıfının bir parçasıydık.

Zamanla partinin tüm kurslarına katıldım. Gençliğim, eğitimle ve toplum meselelerine dair farkındalıkla yoğruldu. Sadece İsveç siyasetine değil, aynı zamanda İsveç'te yaşayan Türk toplumunun örgütlenmesine de gönül verdim. 1979 yılında, yaşadığımız bölgede ilk Türk derneğini kurduk. Bu dernekte yönetim görevleri üstlendim. Sonrasında Türk Federasyonu'nda temsil

görevi aldım, yönetim kurullarında aktif olarak çalıştım.

Siyaset benim için sadece bir kariyer yolu değildi. Stokholm Büyükşehir Belediye Meclisinde iki dönem, yerel belediyede üç dönem görev yaptım. İki kez milletvekili adayı oldum. 35 yıla yakın bir süre boyunca aktif siyasetin içindeydim. Ana hedefim her zaman göçmenlerin, özellikle de Türk toplumunun bu ülkede görünür olması, haklarının korunması ve güçlü bir topluluk inşa edilmesiydi.

Bugün aktif siyasetin dışındayım. Ancak vakıf, dernekçilik ve toplumsal bilinç konularındaki katkılarımı sürdürmeye devam ediyorum. Bu yol, benim kişisel hikâyem olduğu kadar İsveç'te göçmen olmanın hikâyesiyle de iç içe geçmiş bir yolculuk.

Belediye meclislerinde geçirdiğim yıllar boyunca en çok üzerinde durduğum konular, eğitim ve kültürel kalkınma alanlarıydı. İsveç'e göç edenlerin çoğu gibi ben de kısa sürede fark ettim ki bu ülkenin sistemine dahil olabilmek yalnızca dil bilmekle sınırlı değildi. Sistemin nasıl işlediğini anlayabilmek, bu işleyişin içinde kendi yerimizi oluşturmak gerekiyordu.

Göçmenlerin ve özelde Türk toplumunun İsveç'teki yolculuğu hep eksikliklerle, uyum sorunlarıyla, ayrımcılıkla doluydu. Ben siyasetin içinde olduğum yıllarda bu eksiklikleri hem belediye düzeyinde hem de daha genel anlamda telafi edebilmek için çok çaba gösterdim. Özellikle eğitim alanında, ikinci kuşak göçmen çocuklarının yaşadığı dezavantajlar hep gündemimin başında oldu.

Birinci kuşak, yani bizim anne babalarımız, İsveççeye hâkim değillerdi. Bu, sadece onların yaşadığı bir zorluk değildi, aynı zamanda çocuklarının eğitim hayatına da doğrudan etki ediyordu. İsveçli bir çocuk ilkokula başladığında ortalama 3 bin kelime biliyorsa, bizim çocuklarımız yalnızca 300 kelimeyle başlıyordu. Bu fark okuldaki başarısızlığın, öz güven eksikliğinin, daha sonraki aşamalarda ise liseye ve üniversiteye devam oranlarının düşük olmasının temeliydi.

Eğitimdeki bu eşitsizliği telafi etmek

için belediyelerde sürekli gündem oluşturduk. Özellikle göçmenlerin yoğun yaşadığı bölgelerdeki okullara daha fazla öğretmen atanmasını, takviye ders programlarının oluşturulmasını, çocuklara birebir destek verilmesini savunduk. Çünkü göçmen çocukların evde yeterince destek alamadığı gerçeğiyle yüzleşmiştik. Bu eksikliği telafi edecek olan sistemin kendisiydi ve biz bu sistemin içinde bu konuda ısrarla baskı kuruyorduk.

Gettolaşma da bu sürecin diğer bir yüzüydü. Konut sıkıntısı nedeniyle göçmen aileler, genellikle aynı mahallelere yoğunlaşmak zorunda kalıyordu. Bu da ister istemez sosyal dışlanmayı, işsizliği, gençler arasında şiddet ve suça eğilimi tetikliyordu. O dönemlerde biz belediye meclislerinde göçmenlerin yaşadığı mahallelerin de diğer semtler gibi aynı düzeyde temizlik, bakım, sosyal hizmet konularında yatırım alması gerektiğini savunduk. Bu bölgelere getto olarak değil, eşit yaşam alanı bilinciyle yaklaşılması gerekiyordu.

Sadece çocuklara değil, anne babalara da odaklandık. Akşamları düzenlenen İsveççe kurslarıyla, yetişkinlerin dil öğrenmelerini kolaylaştırmak istedik. Çünkü bir annenin ya da babanın dili bilmemesi sadece kendi hayatını değil, çocuğunun geleceğini de doğrudan etkiliyordu. Dil öğrenen bir ebeveyn, çocuğunun derslerini takip edebilir, okuluyla daha sağlıklı iletişim kurabilirdi. Belediye ve sivil toplum örgütleriyle bu konuda birçok ortak proje gerçekleştirdik.

Benim için tüm bu çalışmaların temelinde tek bir ilke vardı: İsveç'te yaşayan her birey, hangi ülkeden gelmiş olursa olsun aynı yaşam kalitesine sahip olmalı. Bir İsveçli ailenin çocukları nasıl büyüyorsa, bizim çocuklarımız da o fırsatlarla büyümeli. Eksiklikler ancak böyle kapanır, eşitsizlikler ancak böyle aşılır.

Eğitimde, sosyal hayatta, kültürel kimlikte göçmenlerin yaşadığı zorluklar karşısında en çok desteği sağlayan yapılar, belediyeler değil, bizim kurduğumuz Türk dernekleri oldu. Belediyelerin, kültürel değerlerimizi korumak adına yapmadığını biz yaptık. Çocuklara takviye dersleri verdik, kültür dersleri sunduk. Türkçenin yanı sıra İsveççeyi de öğrettik. Ailelere yönelik etkinlikler düzenledik. Böylece hem kendi kültürümüzü korumaya çalıştık hem de yaşadığımız ülkeye uyum sağlamanın yollarını aradık.

Bu derneklerin içinde yetişen gençlerin büyük kısmı, diğerlerine kıyasla çok daha sağlam bir eğitim aldı. Kimisi liseye, kimisi üniversiteye gitti. Birçoğu iş sahibi oldu, hayata tutundu. Çünkü biz onlara sadece ders vermedik; bir aidiyet sunduk, bir yön gösterdik.

Ancak ne yazık ki bu olumlu tablo, siyasetteki rüzgârın yön değiştirmesiyle birlikte bozulmaya başladı. Sağ partiler iktidara geldiğinde, ilk olarak derneklere verilen ekonomik destekleri kestiler. Sosyal demokratlar döneminde aldığımız kira veya faaliyet destekleri bir anda ortadan kalktı. "Yetişkin faaliyetlerine destek vermek zorunda değiliz." dediler. Oysa bizim hedefimiz sadece yetişkinler değildi. Bu desteklerle çocuklara spor imkânı sağlıyor, gençlere ücretsiz kültürel kurslar sunuyorduk. Bir İsveçli ebeveyn çocuğuna özel ders aldırabiliyorken bizim toplumumuzun bazı kesimi bu imkâna sahip değil. Biz bu eksiği derneklerle kapatıyorduk.

Destekler kesilince birçok dernek ya küçüldü ya da tamamen kapandı. Gençler ise sokağa döküldü. Dernekte kazanacakları olumlu alışkanlıklar, arkadaşlık, disiplin yerine boş sokakların tehlikeli atmosferine maruz kaldılar. O boşlukta çeteler palaz-

Zamanla partinin tüm kurslarına katıldım. Gençliğim, eğitimle ve toplum meselelerine dair farkındalıkla yoğruldu. Sadece İsveç siyasetine değil, aynı zamanda İsveç'te yaşayan Türk toplumunun örgütlenmesine de gönül verdim.

landı. Uyuşturucu bağımlılığı, şiddet olayları, organize suçlar bizim üçüncü kuşakta patlama yaptı.

İsveç'in en önemli toplumsal kazanımlarından biri olan sivil toplum örgütleri bilinçli olarak zayıflatıldı. Camiler, Müslüman dernekler, özellikle 11 Eylül'den sonra sürekli baskı altına alındı. Camilerin telefonları dinlendi, yöneticileri takip edildi. Doğal olarak insanlar korkmaya başladı. Kimse bir camiye, bir derneğe üye olmaya yanaşmaz oldu. Çünkü bu artık bir "risk" olarak görülüyordu.

Bir yandan kurumlarımız zayıflatıldı, diğer yandan örnek insanlar da susturuldu. İçimizden çıkan bazı Türk kökenli başarılı isimler medyada hedef gösterilerek itibarsızlaştırıldı. Bir iftar davetine katıldığı için hakkında büyük bir karalama kampanyası yürütüldü ve siyasetten uzaklaştırıldı. Böylece gençlerin örnek alabileceği figürler bir bir silindi.

Bugün İsveç'te yılda yaklaşık 350-400 genç şiddet nedeniyle hayatını kaybediyor. Eskiden bir cinayet tüm ülkeyi ayağa kaldırırdı. Şimdi ise bu ölümler neredeyse kanıksanmış durumda. Ne yazık ki ölenlerin çoğu göçmen kökenli gençler.

Sivil toplumda destek mekanizmaları veya temsil yoksa gençlerin yönü sokağa, suça, umutsuzluğa kayabiliyor. Biz bu noktaya bir günde gelmedik. On yıllar boyunca yapılan uyarılar, sunulan çözüm önerileri dikkate alınmadı. Bugün gelinen yer, aslında yıllar önce atılmayan adımların bir sonucu.

İsveç'e geldiğimde yaşıtlarıma göre daha çabuk İsveççeyi öğrendim. Bu beceri, zamanla hem benim hem de çevremdeki insanların hayatını kolaylaştıran bir köprüye dönüştü. Çünkü buradaki birinci kuşak, yani bizim anne babalarımızın kuşağı, dil bilmiyordu. İsveç'in nasıl işlediğini de bilmiyordu. Yalnızdılar ve ihtiyaç sahibiydiler.

İşte bu ihtiyaçtan doğdu dernek fikri. Hem sosyal bir alan oluşturmaya hem de pratik sorunlara çözüm üretmeye yönelik bir araya gelme çabasıydı. Beyanname doldurma, hastalık sigortası için bir telefon görüşmesi yapma, evraklara destek olma gibi ihtiyaçlar dili bilen birkaç kişinin, bilmeyen birçok kişiye yardım etmesiyle çözülüyordu. O yardımlar, o küçük dokunuşlar dernek çatısı altında organize olmaya başladı.

Dernekler sosyal dayanışma, kültürel bağları koruma ve günlük hayatın içinde kaybolmamak için bir tutunma aracıydı. İsveçli bir birey boş vaktini bir spor kulübünde ya da doğa gezisinde geçirebilirken, göçmenler için böyle bir seçenek yoktu. Onlar sabah akşam çalışmak zorundaydı. Çünkü hem burada kira ödemeleri, geçim sağlamaları gerekiyordu hem de Türkiye'deki ailelerine destek olmaları. Bu yüzden boş zaman lüks değil, bir ihtiyaçtı. Bu ihtiyaç da en sade haliyle dernek lokalinde çay içerek, sohbet ederek karşılanıyordu.

Eğitimdeki bu eşitsizliği telafi etmek için belediyelerde sürekli gündem oluşturduk. Özellikle göçmenlerin yoğun yaşadığı bölgelerdeki okullara daha fazla öğretmen atanmasını, takviye ders programlarının oluşturulmasını, çocuklara birebir destek verilmesini savunduk. Çünkü göçmen çocukların evde yeterince destek alamadığı gerçeğiyle yüzleşmiştik. Bu eksikliği telafi edecek olan sistemin kendisiydi ve biz bu sistemin içinde bu konuda ısrarla baskı kuruyorduk.

Kurduğumuz derneklerde sadece yetişkinler için değil, çocuklar ve gençler için de alanlar oluşturduk. Kadınların gelebileceği, çocukların oyun oynayabileceği, yaşlıların rahatça vakit geçirebileceği mekânlar kurduk. Spor faaliyetlerinden namaz kılma imkânına kadar her ihtiyaca cevap verecek hâle getirdik. İsveç'teki Yeşilay gibi köklü kurumlarla ortak projeler geliştirdik. Bu hem entegrasyonu hem de gençlerin bilinçlenmesini sağladı. Bizim için sadece destek almak değil, aynı zamanda İsveç'in sivil toplum tecrübesinden faydalanmak da önemliydi.

Gençlere yönelik düzenlediğimiz kurslar, özellikle dikkat çekiciydi. Bir dernek başkanı nasıl olunur? Sekreter ne iş yapar? Saymanlık nedir? Toplantı nasıl yönetilir? Karar nasıl alınır? Bu soruların hepsine yanıt olacak şekilde eğitim programları hazırladık. Katılımcılara sadece görev dağılımı değil, aynı zamanda demokrasi kültürü, ifade özgürlüğü, karşılıklı saygı gibi değerleri de kazandırmaya çalıştık. Bu kurslara yalnızca kendi derneğimizdeki üyeler değil, federasyon düzeyindeki diğer dernek temsilcileri de katılıyordu.

Ben bu sürecin en başından itibaren içindeydim. 15 yaşında parti gençlik kollarına katıldığımda İsveç'te sivil toplum yapısının ne kadar oturmuş olduğunu gördüm. Tüm boş zamanımı bu yapıyı öğrenmeye ayırıp partinin ve Yeşilay gibi diğer kuruluşların tüm kurslarına katıldım. Orada öğrendiklerimi kendi derneğimize de taşıdım. Böylece bir köprü işlevi gördük. Henüz 16 yaşındayken derneğin saymanı oldum. Dil bilen birkaç gençten biri olarak üzerimizde büyük bir sorumluluk vardı. Belediyeye yapılacak tüm başvurular, yardım talepleri, faaliyet raporları bizim elimizden geçerdi. Formları biz doldururduk. Kimler katıldı? Kaç kişi kadındı, kaç kişi erkekti? Hangi yaş grubuna hitap etti? Her şeyi kayıt altına alır, belediyeye raporlardık. Çünkü o destekleri almazsak, dernek ayakta kalamazdı.

Bir futbol takımı kurmak istiyorsan forma alman gerekir, top alman gerekir, saha kiralaman gerekir. Bunların hepsi maddi desteksiz olmaz. İşte o yüzden öğrenmek zorundaydık. Kurslara katıldım, kitaplar okudum, her aldığım bilgiyi dernekteki insanlarla paylaştım. Gördüğüm bir haberi, katıldığım bir semineri, işittiğim bir cümleyi mutlaka derneğimize taşıdım. Çünkü biz bilgi taşıyıcısıydık. Bir köprüyü sırtlanmıştık.

Bugün baktığımda o dernekler olmasaydı, bir nesil yok olabilirdi. Çünkü onlar sadece mekân değil, ruh taşıyordu. Dayanış-

manın, bilgilenmenin, kültürünü korumanın, topluma kök salmanın zeminleriydi. Biz, o zeminlerde ayakta durmayı öğrendik.

1970'li yılların başından itibaren, İsveç'te Türk toplumunun sivil örgütlenmesi hız kazandı. İlk dernekler 1973-74 yıllarında kuruldu. Bu derneklerin isimleri genelde sade ve nettir. Başına Türkiye'den gelinen şehir isimlerinin yanına ek olarak Türk Kültür Derneği veya İsveç Türk Kültür Derneği gibi isimler kullanılır. İsveç'e yeni gelen göçmenlerin ilk ihtiyacı dayanışma ve ait olma duygusuydu. Bu isimler hem kimliğimizi koruma niyetini hem de içinde bulunduğumuz topluma saygıyı yansıtıyordu.

İlk 20 yıl boyunca Türk toplumu İsveç'te en aktif göçmen grubuydu. Sadece kendi derneklerini kurmakla kalmadılar, aynı zamanda diğer göçmen gruplarının da örgütlenmesine öncülük ettiler. Dernekler bir araya geldi, federasyonlar kuruldu. Kongreler, seminerler, temsilci kurulları oluşturuldu. Yunanlılar, İspanyollar, Finliler, İtalyanlar, Portekizlilerle birlikte bir çatı örgütü kurduk. Amacımız ortaktı: göçmen haklarının savunulması.

Çünkü o dönemlerde siyasi otoriler, göçmenlere yönelik kısıtlamaları peş peşe getirmeye başlamıştı. İşsizlik yüksekti. Demokratik haklardan eşit şekilde faydalanamıyorduk. Bu çatı örgütü, bu eşitsizliği dile getiren, taleplerimizi görünür kılan bir platform oldu. Belki de en önemlisi, siyasete yeni isimler kazandırdı. Göçmenler yalnızca izleyen değil artık talep eden, temsil eden aktörlerdi.

Ancak bu güçlü yapı zamanla eridi. Bir yandan ikinci neslin iş hayatına geçmesiyle dernek faaliyetlerine katılım azaldı, diğer yandan da siyasal atmosfer değişti. 11 Eylül saldırılarının ardından Müslümanlar üzerindeki baskı artmaya başladı. Camiler ve dernekler gözetim altına alındı. Göçmen örgütlenmeleri "şüpheli yapılar" gibi damgalandı. İnsanlar korktu, sessizleşti.

Bu süreçte sağ partilerin iktidara gelişi ve derneklere verilen desteklerin kesilmesi, zaten zor ayakta duran birçok yapıyı çökertti. Bir zamanlar toplumu bir arada tutan sivil dokular, çözülmeye başladı. O büyük kongreler, yürüyüşler, basın açıklamaları artık yapılmaz oldu. En önemlisi ise o dayanışma ruhu zamanla kayboldu.

Aşırı sağ partiler önce görmezden gelindi. Ama zamanla meclise girdiler. Önceleri kimse bu partilerle aynı masaya oturmak istemezken artık politikalarını diğer partiler de benimsemeye başladı. Bugün geldiğimiz noktada İsveç'teki aşırı sağcı parti %20'lerin üzerine çıkan oy oranıyla, hükûmeti yönlendiren, yasaları şekillendiren bir güç hâline geldi.

Eskiden bir İsveç vatandaşı olduktan sonra bu hakkın geri alınmasından bahsedilemezdi. Şimdi bazı partiler, "Suç işleyenlerin vatandaşlıklarını iptal edelim." diyebiliyor. Aile birleşimi zorlaştırıldı. Evlilik yoluyla eş getirme süreçleri neredeyse imkânsız hâle geldi. Bir Müslüman'sanız, bir Türk'seniz hayat artık daha karmaşık, daha zor, daha güvensiz hâle geldi.

Bugün İsveç'te Türk toplumunun aktif bir federasyonu yok. Yerel dernekler kendi imkânlarıyla var olmaya çalışıyor ama ne eskisi gibi bir güç var, ne de o kolektif ruh. Artık toplum, polise havale edilmiş durumda. Oysa bir zamanlar biz sivil toplum olarak sokaklarda yürüyüşler yapar, velilerle gece nöbetleri tutar, gençleri sokaktan uzak tutardık. Şimdi herkes çözümü sadece polisten bekliyor. Ama bu sorunlar sadece kanunla değil, toplumun içinden gelen birlikle çözülür. Ne yazık ki bugün o birliği kuracak yapıların çoğu ya zayıf ya da susturulmuş durumda.

Bugün baktığımda o dernekler olmasaydı, bir nesil yok olabilirdi. Çünkü onlar sadece mekân değil, ruh taşıyordu. Dayanışmanın, bilgilenmenin, kültürünü korumanın, topluma kök salmanın zeminleriydi. Biz, o zeminlerde ayakta durmayı öğrendik.

Zaman değişti, toplum değişti, teknoloji değişti. İnsanlar artık yüz yüze gelmeden de iletişim kurabiliyor, sosyal ihtiyaçlarını sosyal medya üzerinden karşılayabiliyor. Bu dönüşüm, yalnızca bireylerin değil, toplulukların da birbirinden uzaklaşmasına neden oldu. İsveç'teki Türk toplumu da bu değişimden nasibini aldı. Eskiden olduğu gibi bir araya gelme, ortak hareket etme kültürü zayıfladı. Artık gençler sosyal medya platformları üzerinden bir araya geliyor.

Ancak son yıllarda yaşadığımız olumsuz gelişmeler olumlu gelişmelere de vesile oldu. Toplumun bizi dışlaması, üzerimize gelen baskılar, bizi tekrar birbirimize yaklaştırmaya başladı. Özellikle son 3-4 yıl içinde camilerde gözlemlediğim tablo bunun en açık göstergesi. Teravih namazlarına gelen gençlerin oranı %80-85'e ulaştı. Camiler bu gençleri almakta zorlandı. Bu gençleri özel olarak kimse çağırmamış olmasına rağmen böyle olumlu bir gelişme yaşandı. Hiçbir dernek kampanya yapmamış, sosyal medya duyurusu yayınlamamıştı. Gençler kendi kendilerine gelmişti.

Bu, bir işaretti. Bu gençler bir şey arıyordu. Yalnızca inanç değil, aidiyet, yön, güven... Çünkü bu toplumda artık kendilerini göremiyorlar. İsveç onlara kapılar açmıyor. Eğitimde geri kalıyorlar, iş bulamıyorlar, dışlanıyorlar. Irkçılıkla, ayrımcılıkla, "öteki" olmanın yüküyle baş etmeye çalışıyorlar. Dolayısıyla bir dayanak arıyorlar. O dayanak bazen bir cami oluyor, bazen bir arkadaş grubu, bazen bir dua, bazen bir anı.

Bugün İsveç'te gettolar hâlâ var. Konut sıkıntısı da çözülmedi. Stokholm'de yalnızca 500 bin konut açığı var. İşsizlik artıyor, gençler umutsuz. Bütün bunlara rağmen İsveç hâlâ çözümü ceza sürelerini artırarak, vatandaşlık alımını zorlaştırarak daha sert yasalar çıkarmakta arıyor. Göçmenleri entegre etmediği gibi suçla damgalıyor. "İsveç vatandaşı olmak için artık sadece burada yaşaman yetmez, topluma adapte olduğunu ispatlamalısın." diyor. Peki bu adaptasyon nasıl olacak? Dışlanan, aşağılanan, iş verilmeyen bir genç bu ispatı nasıl sunacak?

Bu nedenle önümüzdeki dönemde, gençlerin kendi toplumuna daha fazla yöneleceğini düşünüyorum. Çünkü kimse insansız kalamaz. Toplum seni dışlıyorsa kendi içine dönersin. Camiler bu dönüşün bir göstergesi. Sosyal medya da bunun taşıyıcısı. Gençler artık sosyal medyada ırkçılığı da adaletsizliği de doğrudan görüyor. Bir yandan baskıyı hissediyorlar, bir yandan da bir araya gelmenin gerekliliğini fark ediyorlar.

Ama bu yeterli değil. Gençlerin yanında duracak, onlara yol gösterecek yapılara ihtiyacımız var. Camiler, dernekler, sivil toplum ağları yeniden güçlenmeli. Bunun için yalnızca içeriden değil, dışarıdan da destek şart. Burada Türkiye'ye büyük bir görev düşüyor. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı gibi kurumlar bu amaçla kuruldu. Bu toplumun sorunları sadece pasaport harcı, askerlik bedeli, arabayla giriş süresi değildir. Bu toplum kimliğini koruyarak yaşamak istiyor. Dışlandığı yerde

sahiplenilmek istiyor. Çocuklarının geleceği için eğitim desteği istiyor. Camilerin, kültür merkezlerinin, gençlik kulüplerinin yeniden ayağa kalkmasını istiyor.

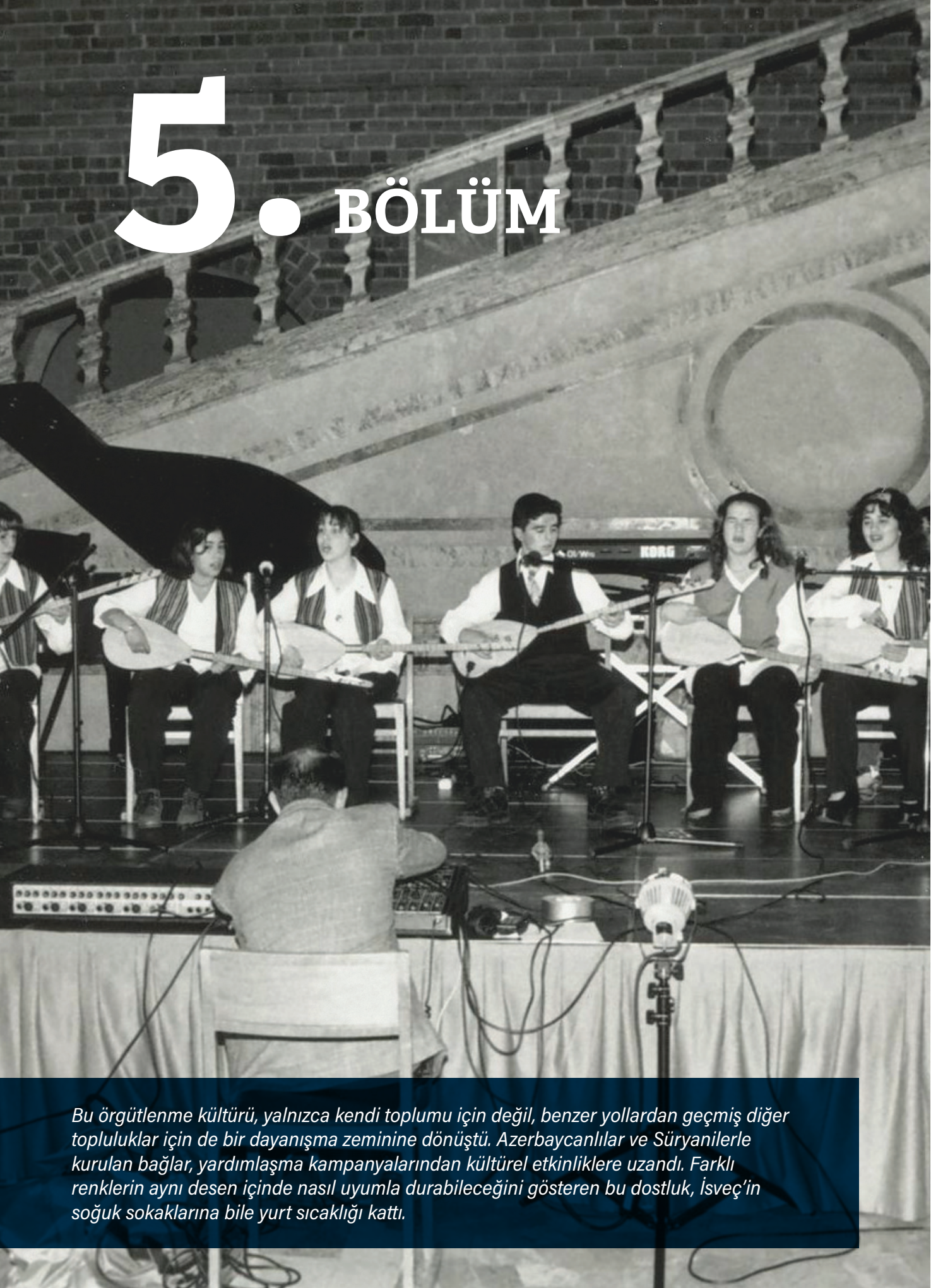
Ben Uluslararası Demokratlar Birliği'nin İsveç'teki kurucu başkanıyım. Bu tür çabaların önemini bilen biriyim. Ancak Türkiye'nin kurumlarının daha etkin olması, yerel sorunlara daha somut çözümler sunması gerekiyor. Örneğin, arabaların Türkiye'de kalış süresine dair yasa güzel ama uygulamada İsveç kabul etmiyor. Çünkü muayeneyi başka bir ülkeden almıyor.

Diasporanın görünmeyen kahramanlarından biri de kadınlardır. Derneklerde, evlerde, çocukların eğitiminde sessiz ama güçlü bir emek verdiler ve vermeye devam ediyorlar. Bir yandan kendi dilini, kültürünü yaşatmaya çalışırken bir yandan çocuklarının geleceği için gece gündüz uğraştılar. Ne yazık ki bu katkılar çoğu zaman gölgede kaldı. Oysa bu hikâyenin asıl taşıyıcıları, kadınların fedakârlıklarıydı.

Bugün İsveç'te Türk toplumunun karşılaştığı zorluklar büyük olsa da umudumuzu diri tutmamız için çok nedenimiz var. Toplumun farklı kesimlerinden, özellikle gençlerimizden gelen başarı hikâyeleri, bu umutların en somut göstergesi. Eğitimden siyasete, akademiden iş dünyasına kadar pek çok alanda İsveç'te söz sahibi olmak için gayret gösteren gençlerimiz bizlere yalnızca gurur değil, aynı zamanda geleceğe dair cesaret de veriyor. Bir zamanlar yalnızca iş gücü olarak görülen bir neslin çocukları, bugün İsveç'in karar mekanizmalarında yer alıyor, değişimin öznesi hâline geliyor.

Yaşanan ilerlemelerin bir sonucu olarak İsveç toplumuna da bu noktada önemli bir çağrımız var: Birlikte yaşamanın, birlikte üretmenin ve birlikte geleceği inşa etmenin yolu dışlamaktan değil kapsayıcılıktan geçer. Göçmenler bu ülkeye sadece iş gücü değil, aynı zamanda değer, çeşitlilik ve zenginlik katmaktadır. Eşit fırsatlarla donatılmış bir toplum, herkes için daha huzurlu ve güvenli olacaktır.

5. BÖLÜM

Bu örgütlenme kültürü, yalnızca kendi toplumu için değil, benzer yollardan geçmiş diğer topluluklar için de bir dayanışma zeminine dönüştü. Azerbaycanlılar ve Süryanilerle kurulan bağlar, yardımlaşma kampanyalarından kültürel etkinliklere uzandı. Farklı renklerin aynı desen içinde nasıl uyumla durabileceğini gösteren bu dostluk, İsveç'in soğuk sokaklarına bile yurt sıcaklığı kattı.

DİASPORADA DAYANIŞMA

Söyleşi / Sevda Dadasheva

Söyleşi / Dikran Ego

Söyleşi

"İyi ya da kötü millet yoktur. İyi ya da kötü insan vardır. Bu mesajı ulaştırmak için elimizdeki en güçlü araç, kültürümüzdür."

SEVDA DADASHEVA
İSVEÇ AZERBAYCAN TOPLUMU BAŞKANI

Ben Bakü'de doğdum. Çocukluğumdan beri sanatla, kültürle iç içe bir hayatım oldu. Henüz üç yaşındayken dans etmeye, müziğin ritmine kapılmaya başlamıştım. Ortaokulu ve ardından piyano okulunu bitirdim. Kültürle kurduğum bağ sadece bir heves değildi, hayatımın yönünü belirleyen derin bir tutkuydu. Yıllar içinde bu tutku beni hem sahnelere hem de akademik alanlara taşıdı. Dans ettim, müzikle yaşadım ama aynı zamanda tıp fakültesini kazandım. Dahiliye doktoru oldum.

Üniversite yıllarımın sonunda, hayatımı tamamen değiştirecek bir karar aldım ve evlenerek İsveç'e, Stokholm'e taşındım. Bu karar benim için büyük bir dönüm noktasıydı. Tanımadığınız bir ülkede, tanımadığınız insanlar arasında, dilini, kurallarını, yasalarını bilmediğiniz bir düzende tutunmaya çalışmak kolay değil. Başlangıçta yalnızca ailem yanımdaydı. Ama zamanla, bu ülke ikinci vatanım hâline geldi. 23 yıldır İsveç'te yaşıyorum. İsveç, Azerbaycan ve Türkiye benim için birbirinden ayrılmaz parçalar hâline geldi. Kimliğimin temeli Türk olmak ve bununla gurur duyuyorum. "Ne mutlu Türk'üm diyene." bir sözden ibaret değil, içimde büyüyen bir hissin kelimelere dökülmüş hâli benim için.

İsveç'e yerleştikten sonra memleketime nasıl faydam olabilir diye düşündüm. Bu soru içimde bir ateş yaktı. 2017 yılında İsveç Azerbaycan Birliği'ni kurdum ve o günden beri başkanlığını sürdürüyorum. Aynı yılın eylül ayında hafta sonu okulunu kurduk. Bu okulda sadece Azerbaycan dili değil, Türkçe de öğretiliyor. Dans, müzik, resim gibi kültürel etkinlikler de yer alıyor. Çocuklarımıza dilimizi, kültürümüzü, köklerimizi tanıtmak en büyük amacımız. Okulumuza

7-17 yaş arasındaki çocuklar geliyor. Türkler, Azerbaycanlılar, hatta İsveçliler bile katılıyor bu derslere. Ortak bir kültürün içinde, kardeşçe buluşuyoruz.

Sadece bir okul kurmadık aynı zamanda bir aidiyet duygusu inşa ettik. Millî bayramlarımızdan soykırımların yıl dönümlerine kadar pek çok özel günü burada anıyor, kutluyor, hafızamızı diri tutuyoruz. Özellikle Karabağ meselesi bizim kalbimizdeki en büyük yaralardan biriydi. 30 yıl boyunca süren bu acı dolu hikâyede, biz burada yaşayan Türk ve Azerbaycanlılar olarak İsveç'te sessiz kalmadık. Birbirimize omuz verdik, destek olduk. Devletimize, ordumuza, şehitlerimize olan saygımızı ve desteğimizi her fırsatta dile getirdik.

Karabağ'ın işgalden kurtuluşu sadece bir askerî zafer değil, aynı zamanda bir hakikat mücadelesiydi. İsveç'te yıllardır güçlü bir Ermeni diasporası var. Bu yapı, yanlış bilgilerle kamuoyunu yönlendirmeye çalıştı. 2020'de İkinci Karabağ Savaşı başladığında, biz de burada doğru bilgiyi yayma savaşı veriyorduk. Hakikatleri anlatmak için durmaksızın çalıştık. Milletvekillerine, gazetelere, kamuoyuna ulaştık. Bazen uyumadan sabaha kadar bu işin içinde olduk. Çünkü haklıydık. Çünkü susmak haksızlığa ortak olmaktı. Zamanla gördük ki anlatmak işe yarıyor. İsveç'te yaşayan birçok insanın fikirleri değişmeye başladı. Hak ve adalet, olması gereken yere ulaşmaya başladı.

Derneği kurma fikri aklıma bir anda gelmedi. Öncesinde İsveç'te Türk Kadınlar Federasyonu'nun düzenlediği etkinliklere katılıyordum. Hatice Hanım beni davet ederdi, ben de severek giderdim. Toplantılara katıldıkça kendimi yalnız hissetmemeye başladım. Memleketimden binlerce kilometre uzakta da olsam, bu tür buluşmalarda kendi insanımı görmek, onlarla bir araya gelmek bana büyük bir moral veriyordu. Bu deneyimler bana şunu gösterdi: diaspora olmak sadece memleket özlemi değil, aynı zamanda bir sorumluluk duygusuydu. Ben de bu yolda yürümeye karar verdim.

Sadece bir okul kurmadık aynı zamanda bir aidiyet duygusu inşa ettik. Millî bayramlarımızdan soykırımların yıl dönümlerine kadar pek çok özel günü burada anıyor, kutluyor, hafızamızı diri tutuyoruz.

Kuzey Azerbaycanlıyım, Bakü doğumluyum. Ama buraya benden önce Güney Azerbaycanlılar da yerleşmişti. Onlar bizim büyüklerimizdi. Onların düzenlediği toplantılara da katılırdım. Kuzey ya da Güney fark etmez, hepimiz Azerbaycanlıyız. Daha da ötesi Türk'üz. Bugün Özbekistan, Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve sayamadığım diğer Türk devletlerinden hangisi olursa olsun, aramızda ayrım yok. Hepimiz aynı kökün dallarıyız. Stokholm'deki bir Özbekistan sergisinde de aynı duyguyu yaşadım. Büyükelçiye aynen şunu söyledim: "Bunu Özbekistan mı yaptı, Azerbaycan mı, Türkiye mi yaptı fark etmez, çünkü hepsi bizim." Bu o kadar sahici bir duyguydu ki çünkü özümüzde birliğimizin, kardeşliğimizin mayası hep vardı.

Bu yüzden çalışmalarımızı sadece Azerbaycan özelinde değil, bütün Türk dünyası için yürütmeye başladık. İsveçli derneklerle iletişim kuruyor, onların etkinliklerine katılıyor, onları da bizim programlarımıza davet ediyoruz. Böylece kültürlerarası bir bağ kuruyoruz. Çünkü İsveç'te zaman zaman Türkofobi ve İslamofobi yükseliyor. Kur'an yakma eylemleri, aşırı sağın provokasyonları toplumda korku yaratıyor. Ancak biz, bu ön yargıları kırmanın en etkili yolunun kendi kültürümüzü tanıtmak olduğunu biliyoruz. İyi ya da kötü millet yoktur. İyi ya da kötü insan vardır. Bu mesajı ulaştırmak için elimizdeki en güçlü araç, kültürümüzdür.

Biz mutfağımızla, müziğimizle, danslarımızla, sanatımızla kendimizi anlatıyoruz. Medeniyet en büyük cevaptır. Azerbaycan, Türkiye, Özbekistan ve diğer kardeş ülkelerle birlikte sergiler açıyoruz. Gittiğimiz her yerde bir mesaj veriyoruz: Biz varız ve biz, olduğumuz gibiyiz.

Biz kim olduğumuzu biliyoruz. Bizi biz yapan değerlerin farkındayız. Ancak mesele yalnızca kendimizi bilmek değil. Asıl mesele bu kimliği, bu kültürü, içinde yaşadığımız toplumlara da doğru şekilde anlatmak. Dernek olarak en temel amacımız; İsveç'teki insanlara, diğer milletlere, burada yaşayan herkese kendimizi tanıtmak.

Kendimizi birbirimize anlatmakla bir yere varamayız. Biz zaten Türk'üz, Azerbaycanlı'yız kimliğimizin farkındayız. Ama buraya yeni gelen biri için işler öyle değil. Memleketten yeni göç eden insanlara yardımcı olmak, onlara entegrasyon sürecinde destek olmak da bizim sorumluluğumuzun bir parçası. İsveç'in kuralları nedir, nasıl iş bulunur, ev kiralanır, hangi haklara sahipler gibi konularda bilgileri paylaşmak bizim görevimiz.

Aynı zamanda burada doğan, büyüyen ama köklerini unutan gençlerimiz var. Onlara da kim olduklarını hatırlatmak istiyoruz. Kendi kültürümüzü, örf ve adetlerimizi, vatan sevgimizi onlara da aşılamamız gerekiyor. Çünkü burada yaşamak, kimliğimizi bırakmak anlamına gelmemeli. Çocuklarımıza, gençlerimize, bizden sonra gelen kuşaklara kim olduklarını, nereden geldiklerini unutturmadan bu topraklarda yaşamayı öğretmek zorundayız.

İşte bu yüzden faaliyetlerimiz çok yönlü. Bir yandan yeni gelenlere rehberlik ediyor, diğer yandan genç nesillere kültürümüzü aktarıyoruz. Aynı anda İsveç toplumuna da açılıyor, kendimizi onlara tanıtıyoruz. Dostluklar kuruyor, bağlar inşa ediyoruz. Bizi gerçekten tanıyan biri bizden korkmaz, uzak durmaz. Çünkü biz olduğumuz gibiyiz. Dost canlısı, samimi ve kültürüne sahip çıkan bir toplumuz.

İsveç'te yaşamak, yalnızca bir göç hikâyesi değildir. Aynı zamanda birlikte var olmanın, birlikte görünür olmanın yollarını aramak demektir. İşte bu yüzden Turan ülkeleriyle ilişkilerimiz bizim için sadece bir diplomatik yakınlık değil, kültürel bir kardeşliğin ifadesidir.

Buradaki büyükelçilerle güçlü bağlarımız var. Türkiye Cumhuriyeti'nin Stokholm Büyükelçisi Yönet Can Tezel Bey'e özel bir teşekkür borçluyum. Daima desteğini hissettiğimiz, her zaman dinleyen, rehberlik eden bir isim oldu. Onun sayesinde pek çok büyük toplantıya davet edildik, büyük bir memnuniyetle iştirak ettik. Biz de onları kendi projelerimize davet ediyoruz.

Türk dernekleriyle, gençlik federasyonlarıyla ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla birçok projeyi birlikte yürüttük. Örneğin her yıl 23 Nisan'da Stokholm'ün merkezindeki Kungsträdgården'de düzenlenen dev etkinlikte binlerce insan, yalnızca Türkler değil, Afrikalılar, Asyalılar, Avrupalılar, aynı bahçede bir araya geliyordu. Biz de Karabah X Grubu olarak o festivalin açılışını üstleniyor, kültürümüzü gururla temsil ediyorduk.

Bununla da yetinmedik, şimdi daha büyük hayallerimiz var. 28 Haziran 2025 tarihindeki Özbekistan Festivali'nde biz de Azerbaycan'ı temsil ettik. Ardından, tüm Turan ülkelerini bir araya getirecek büyük bir kültürel proje olan Türk Dünyası Film Festivali'ni başlatmak istiyoruz. Stokholm'de bir hafta sürecek bu festivalde her ülke kendi sinemasından bir eserle katılacak. Azerbaycan'dan, Türkiye'den, Kazakistan'dan, Kırgızistan'dan, Türkmenistan'dan filmler gelecek. Jüri olacak, değerlendirmeler yapılacak. Birbirimizi daha yakından tanıyacak, daha sıkı bağlar kuracağız. Bu sadece bir sanat etkinliği değil, Türk dünyasının ortak hafızasını görünür kılma çabası olacak.

Film festivalinden sonraki hedefimiz daha da geniş kapsamlı olan Türk Dünyası Tiyatro Festivali düzenlemek istiyoruz. Çünkü tiyatro bir halkın ruhunu taşır. Oyuncular, hikâyeler, sahneler birer köprü olur. Büyükelçilerle bu projeleri şimdiden konuşmaya başladık. Her ülke kendi tiyatro grubunu getirecek, farklı sahnelerde oyunlar sergilenecek. Böylece hem kendi aramızda bağlarımızı güçlendireceğiz hem de İsveç

Derneği kurma fikri aklıma bir anda gelmedi. Öncesinde İsveç'te Türk Kadınlar Federasyonu'nun düzenlediği etkinliklere katılıyordum. Hatice Hanım beni davet ederdi, ben de severek giderdim. Toplantılara katıldıkça kendimi yalnız hissetmemeye başladım. Memleketimden binlerce kilometre uzakta da olsam, bu tür buluşmalarda kendi insanımı görmek, onlarla bir araya gelmek bana büyük bir moral veriyordu.

toplumuna kültürel zenginliğimizi daha etkili biçimde tanıtacağız.

Hayallerimiz büyük. Enerjimiz çok. Tek eksik, maddi destek. O da olursa, her şeyi bir kenara bırakıp bütün vaktimizi bu kültürel projelere ayırmaya hazırız. Çünkü bu bizim kimliğimiz, çünkü biz kültürümüzle varız.

İsveç'teki Türk ve Azerbaycan toplumları arasında ayrım yapmak bizim lügatımızda yok. Biri Bakü'den gelir, diğeri İstanbul'dan. Her iki taraf da birbirine "bizimkiler" der. Dostluklarımız sadece sözde değil, gerçekte de birbirini besleyen, destekleyen ilişkilerle örülüdür.

Dernekler arasında sürekli bir ziyaret trafiği vardır. Etkinliklerimize onlar gelir, onların etkinliklerine biz gideriz. Bu bağ sadece kültürel alanla sınırlı kalmadı. Pandemi döneminde bu dostluk daha da derinleşti. COVID-19'un en zor zamanlarında, sağlık çalışanları gece gündüz demeden çalışırken biz de elimizden geleni yapmak istedik. Türk Derneği'yle birlikte hastanelere kahvaltı ikramları düzenledik. Kendi imkânlarımızla hazırladığımız bu kahvaltılarla doktorlara, hemşirelere bir nebze moral verebildiysek ne mutlu bize. Onların yaptıklarını gördüğümüzü ve takdir ettiğimizi göstermek için böyle bir jest yaptık. Çünkü ben de bir doktor olarak onların ne yaşadığını çok iyi biliyordum.

Bunun yanı sıra kültürel buluşmalarda da birlikte hareket ettik. Konserler, sergiler, bayram kutlamaları düzenledik. 300 ila 500 kişilik büyük salonlarda organize ettiğimiz programlarda Türk sanatçılar da bizimle birlikte sahne aldı. Burada çok büyük salonlar bulunmuyor, stadyumlar var ama onları organize etmek oldukça zor. Bu yüzden daha küçük, samimi konserler yapıyoruz. Tuncay Cankara, Bora Selbülent, Kemal Argaman, Harun, Çınar gibi isimlerin hepsi bizim etkinliklerimize katıldı. Biz de onların davetlerine icabet ettik. Bu karşılıklı dayanışma, kardeşlik duygusunu daha da pekiştirdi.

En son düzenlediğimiz Nevruz Bayramı'nda yine aynı manzara vardı ve salon dolup taştı. Sadece Azerbaycanlılar değil, çok sayıda Türk kardeşimiz de bizimle birlikteydi. Hatta Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin temsilcisi Hakan Aksoy da katıldı. Medya desteği de bizim için çok kıymetliydi. Atilla Altuntok, Orhan Karan gibi gazeteciler her zaman yanımızda oldular. Etkinliklerimizi kayda aldılar, yazdılar, fotoğrafladılar, Türkiye'ye ve İsveç'e duyurdular. Onlara da sonsuz teşekkür borçluyum. Çünkü görünür olmak, anlatabilmek için bu destekler çok değerliydi. Biz sadece birlikte eğlenmedik. Birlikte düşündük, birlikte hissettik. Çünkü biz ayrı ayrı dernekler değiliz, biz bir milletin farklı kollarıyız.

İsveç'te zaman zaman karanlık yüzünü gösteren İslam düşmanlığı, ne yazık ki bir gerçek. Bunun yanında, giderek yükselen bir Türkofobi dalgası da kendini hissettiriyor. En çarpıcı örneklerinden biri, Kur'an-ı Kerim'in kamuya açık bir alanda, üstelik Türk Büyükelçiliği önünde yakılmasıydı. Her ne kadar bu eylemi gerçekleştiren kişi İsveçli olmasa da bu topraklarda böyle bir nefretin sahne bulması hepimizi derinden yaraladı. Bunu yapan Danimarkalıydı ve Danimarka'da Kur'an yakmak yasak. İsveç ise çok demokratik bir ülke olduğu için kimseye bu tür yasaklar koyamıyor. Ancak bu, polisin veya İsveç hükûmetinin bu tür eylemleri desteklediği anlamına gelmiyor.

Ama ben İsveç toplumunun tamamını böyle görmüyorum. Hatta o provokasyonun ardından genç İsveçliler, ellerinde Kur'an-ı Kerim tutarak çektikleri videolarla tüm dünyaya özür mesajı verdiler. "Biz tüm dinlere saygılıyız." dediler. Bu sadece bir pişmanlık beyanı değil, aynı zamanda umut

verici bir vicdan hareketiydi. Çünkü inanıyorum ki dinler, milletler kötü değildir; kötü olan yalnızca niyettir.

Bu gibi olayların ardından biz de boş durmadık. Türk İslam Federasyonu'yla birlikte gösteriler, açıklamalar düzenledik. Federasyonun başkanı Tahir Akan çok değerli işler yapıyor. Ramazan Bayramı'nda farklı dinlerden temsilcilerin katıldığı büyük bir toplantı organize ettik. Hristiyan, Yahudi, Müslüman liderler aynı sofrada buluştu. Türkiye'nin büyükelçisi de bizimleydi. İnancımız şuydu: Allah birdir, yollarımız farklı olabilir ama niyetimiz aynıysa birbirimizi anlayabiliriz.

Ben şahsen sık sık kiliselere gidiyorum, oradaki insanlar ve din görevlileriyle görüşüyorum. Karşılıklı olarak inançlarımızı, değerlerimizi konuşuyoruz. Bu çabaların sonucunda Azerbaycan'da düzenlenen uluslararası "İslamofobi ile Mücadele" sempozyumuna da katıldım. Bakü'de yapılan bu etkinlikte birçok ülke temsil edildi ama İsveç yoktu. Tahir Bey'e bunu da ilettim. "Bir dahaki sefere İsveç'ten de bir heyet gitmeli." dedim. Çünkü burada da İslam düşmanlığına karşı çalışan, mücadele eden çok değerli insanlar var. Onların da o büyük çatı altında sesi duyulmalıydı. İnancın ötesinde bir gerçek var: insan olmak. Allah'a hangi yoldan yaklaşırsan yaklaş, içinde nefret taşıyamazsın. Bu anlayışı, bu dili yaymak bizim hem insanlık hem de diaspora olarak görevimizdir.

Gençlerimizin adı anıldığında yüzümde birden gülücükler açılıyor. Burada, İsveç'te yetişen gençlerimizle gurur duyuyorum. Onlar benim ilhamım, sevincim, umudum... Hepsi çok çalışkan, çok azimliler. İsveç eğitim sistemini çok iyi şekilde değerlendiriyorlar. İsveç eğitim sisteminde dokuz yıl zorunlu eğitim, ardından üç yıl Gymnasium (bizdeki lise karşılığı), sonra da üniversiteye gidiliyor. Buradaki birçok genç Gymnasium'dan sonra devam etmeyebilir ama bizimkiler ediyor. Üniversiteye gidiyorlar, meslek sahibi oluyorlar. Çok iyi pozisyonlarda meslek sahibi oluyorlar. Eğitimlerini tamamlamış, diplomalarını almış, kendi ayakları üzerinde duran gençler görüyorum. Bu benim için tarifsiz bir mutluluk.

Ben 23 yıldır İsveç'teyim. Bu ülkeye gelirken en büyük hedefim çocuklarımın iyi bir eğitim almasıydı. Şimdi onların başarılarını gördüğümde, bir anne olarak içim huzurla doluyor. Sadece kendi çocuklarım değil, buradaki tüm Türk ve Azerbaycan kökenli çocuklar için aynı duyguları taşıyorum. Biz anne ve babalar belki hayal ettiğimiz kariyerleri yarıda bırakmak zorunda kaldık. Yeni bir ülkeye gelip yeni bir dil öğrenmek, mesleğini baştan inşa etmek kolay değil. Ama ektiğimiz tohumlar yeşeriyor. O çocuklar şimdi gül gibi açıyorlar. Onlara verdiğimiz terbiye, eğitim, değerler şimdi meyve veriyor. Biz yapamasak bile onlar yapıyor. Başarıları sadece akademik alanla sınırlı değil. Kimliklerini unutmadan, kültürlerini koruyarak bu toplumda var olmayı başarıyorlar.

İsveç'teki Türk ve Azerbaycan toplumları arasında ayrım yapmak bizim lügatımızda yok. Biri Bakü'den gelir, diğeri İstanbul'dan. Her iki taraf da birbirine "bizimkiler" der. Dostluklarımız sadece sözde değil, gerçekte de birbirini besleyen, destekleyen ilişkilerle örülüdür.

Türk ve Azerbaycan gençleri arasında zaten hiçbir fark yok. Onlar birbirlerine "kardeş" diyorlar. Birlikteler, kaynaşıyorlar. Hatta o kadar ki artık aileler birbirine karıştı. Düğünlerde bir bakıyoruz damat Azerbaycanlı, gelin Türk. Ya da tam tersi. Bu o kadar yaygınlaştı ki artık düğün davetiyesi geldiğinde kim kimdendir diye düşünmüyoruz bile. Çünkü biz biriz. Düğünlerde hem Türk müzikleri hem Azerbaycan ezgileri çalınıyor, âdetler birlikte yaşatılıyor. Yeni nesil bizi birbirimize daha çok yaklaştırıyor. Gelecek onların ellerinde ve ben bu gençliğe inanıyorum. Onlar sayesinde biz burada yalnız değiliz; burada kök salmış bir toplumuz artık.

İsveç'te yaşarken fark ettiğim en önemli şey şudur: Bu ülkenin kurallarına saygı duyarsanız, bulunduğunuz topluma dürüst, açık ve samimi yaklaşırsanız İsveçliler size kapılarını açar. Ben bugüne kadar burada hiçbir İsveçliyle ciddi bir sorun yaşamadım. Aksine, hep destek gördüm. Hep bir anlayış ve bir nezaketle karşılaştım.

Ama önemli bir ayrıntı var: Başka bir memlekete göç ederken kendi ülkenizin kurallarını bavulunuza koyup orada da uygulamaya çalışamazsınız. Yeni bir ülkeye geliyorsanız onun düzenine, yasalarına, sosyal yapısına saygı göstermek zorundasınız. Kimliğinizden, kültürünüzden vazgeçmek zorunda değilsiniz ama içinde yaşadığınız toplumu yok sayarak da yaşayamazsınız.

Bizler Türk ve Azerbaycan toplumu olarak buraya geldik ve yerleştik. Bu toplumda kendi rengimizle varız. Ama aynı zamanda bu toplumun bir parçası olduğumuzu da unutmamalıyız. Bu dengeyi kurabildiğimiz sürece hem kimliğimizi koruyabilir hem de içinde yaşadığımız ülkeye katkı sağlayabiliriz.

Gelecekte özellikle diaspora örgütleri arasında daha sıkı bir dayanışma kurulmalı. Türkiye, Azerbaycan ve diğer Türk devletleri arasında kültürel, sanatsal ve sosyal projeler aracılığıyla daha yoğun bir iletişim ağı oluşturulmalı. Ortak festivaller, sempozyumlar, eğitim programları, gençlik projeleri bizleri bir araya getiren ve bağlarımızı kuvvetlendiren alanlardır.

Burada, İsveç'te yaşayan biri olarak kendimi şanslı hissediyorum. Çünkü hem köklerimle bağlıyım hem de dallarım burada büyüyor. Kimliğimden, dilimden, kültürümden hiçbir zaman kopmadım. Ama aynı zamanda içinde yaşadığım topluma saygı duyarak, onunla birlikte var olmayı öğrendim. Biliyorum ki biz birbirimizi ne kadar iyi anlarsak, ne kadar çok yan yana durursak o kadar güçlü oluruz. O yüzden, bugün burada anlattığım her şeyin özünde bir cümle var: Birlikte yaşamak, birlikte büyümek.

Söyleşi

"Süryani ve Türk toplumları, İsveç'te birbirine yakın tarihlerde göç etmiş, benzer kaygılar ve mücadelelerle şekillenmiş topluluklardır."

DİKRAN EGO
ASSYRİA TV

1991 yılında İsveç'e geldim. Aslında benden önce abim buradaydı ama göç kararı tamamen bana aitti. İstanbul'da yaşıyordum. Her ne kadar Tur Abdin'den gelmiş bir Süryani olmasam da yaşadığım şartlar beni bu göçe yönlendirdi. Göç bizim toplumumuz için yeni bir olgu değildi. Süryani toplumu, çeşitli nedenlerle farklı zamanlarda yurt dışına göç etti. İsveç de bu göç yollarının başlıca duraklarından biri oldu.

Süryanilerin İsveç'e kitlesel anlamda ilk gelişi 1967 yılına dayanıyor. O yıl Lübnan'dan kalkan bir uçak Malmö'ye indi. İsveç devlet televizyonu o tarihî anı kaydetmişti. O görüntüler, sadece bir göçün değil, bir halkın tarihine düşülen önemli bir nottur. Bu, Birleşmiş Milletler'in göçmen yardımları çerçevesinde İsveç'in ilk büyük kabul hareketiydi. Ondan önce bireysel gelenler olmuş olabilir ama topluca gelişin başlangıcı 1967 yılıdır. Bu tarih, bizler için sıradan bir yıl değil, bir dönüm noktasıdır.

Göçle başlayan bu yolculuk, kısa sürede örgütlenme ihtiyacını da beraberinde getirdi. Yeni bir topluma adapte olmak kolay değildi. İlk gelenler, sosyal hayata uyum sağlayabilmek için dernekler kurdu. Bu dernekler sadece yeni gelenlere rehberlik etmekle kalmadı, aynı zamanda buradaki yerleşik hayata geçişi de kolaylaştırdı. Ardından bu yapılar gelişti; federasyonlar kuruldu, kültürel dernekler açıldı. Süryaniler, kültürel hafızalarını taşıyarak burada yeni bir kurumsal yapı inşa ettiler.

Ancak bu yapıların gelişiminde, kendi içimizdeki sosyal kodların da etkisi vardı. Güneydoğu Anadolu'daki aşiret ve ağa sistemlerinin izleri bizde de vardı. Midyat'tan gelen bir ailenin fertleri burada da etkili olmak istiyordu. Kim temsil edecek sorusu, zamanla bölünmelere yol açtı. Öncülüğü kim yapacak kavgası, iki farklı kurumlaşmayı beraberinde getirdi. Bazıları kimliğini Asuri olarak tanımlarken bir diğer grup

buna tepkiyle Arami ifadesini tercih etti. Oysa halk aynı halktı. Tıpkı Türkiye'de Osmanlı, Selçuklu gibi farklı isimlerle ifade edilen bir kimliğin devamı olması gibi bizde de bu farklılaşmalar aynı kökün dallarıydı.

İsveç'e yerleşen Süryani toplumu zamanla kendi kurumlarını oluşturdu. Fakat bu yol kolay değildi. 2005 yılında Süryanilerle ilgili yapılan akademik çalışmaları ve sosyal kurumların hazırladığı raporları incelemiştim. Okuduklarım karşısında şaşkınlığa uğramıştım. Sanki biz bu dünyadan değilmişiz gibi bir anlatım vardı. Bu garip tablo bilgisizlikten kaynaklanıyordu. İsveç'teki kurumlar ve medya, Süryanileri yeterince tanımıyordu.

Bir de 1970'lerin sonunda yaşanan elim bir olay vardı. Liderlik çekişmeleri sırasında çıkan bir tartışma sonucunda bir kişi hayatını kaybetmişti. Bu trajik olayın ardından, Asuri adıyla faaliyet gösteren kurumlarımız İsveç medyasının ve makamlarının hedefi hâline geldi. Oysa mahkeme süreci sonunda bu kurumların suçsuz olduğu anlaşıldı. Ancak medyada bir kez lekelenmek, uzun yıllar sürecek bir onarım sürecini de beraberinde getiriyor. Süryani toplumu olarak İsveç'teki yolculuğumuz böyle ağır bir başlangıçla şekillendi.

Bu bilgisizliğin bugün tamamen yok olduğunu söylemek güç. Bazı kurumlarda, bazı çevrelerde Süryaniler çok iyi bilinirken medya gibi alanlarda hâlâ ciddi bir tembellik ve bilgi eksikliği göze çarpıyor. Bizi Hristiyan Kürt ilan eden haberler bile çıktı. Halbuki biz 1967'den beri bu ülkedeyiz. Buna rağmen hâlâ karşımıza bu tür garip yaklaşımlar çıkabiliyor.

Diğer yandan, Türk toplumu ile olan ilişkilerimiz ise daha çok bireysel düzeyde gelişti. Kurumsal anlamda, Türk federasyonları ile Süryani federasyonları arasında belirgin bir iş birliği olmadı. Aslında bu durum sadece bizim toplumumuza özgü değil. Aynı şekilde Türkiye'den gelen Türk toplumu da kendi içinde bazı sebeplerle ikiye bölünmüştü. Bu bölünmeler, göçün doğal sonuçlarından biri belki de. Her toplum kendi

geçmişinin yüküyle geliyor, burada ise yeni bir denge kurmak kolay olmuyor.

Ben, Stokholm'ün kuzeyinde yaşıyorum. Burası, 1960'lı yıllarda İsveç'e gelen ilk Türklerin yerleştiği bölgelerden biri. Düşünün, 20 yıl aynı apartmanda komşuluk yapmamıza rağmen yakınlarımda Türklerin yaşadığını fark etmedim. İsveç'in sosyal yapısı buna çok uygun değil. Kapı önlerinde oturup sohbet ettiğiniz İstanbul günlerinden farklı olarak, burada insanlar daha çok kendi hayatına çekilmiş durumda. Bu yalnızlık, toplumların birbirine yaklaşmasını da zorlaştırıyor.

Yıllar boyunca medyada çalışan biri olarak, toplumlar arası temasın ne kadar sınırlı ve aynı zamanda ne kadar gerekli olduğunu yakından gözlemledim. Türk toplumu ile Süryani toplumu arasında kurumsal düzeyde güçlü bir iletişim hiç kurulmadı. Ne yazık ki ortak etkinlikler ya da projeler hiçbir zaman hayata geçmedi. Ancak bireysel düzeyde, dostluklar, iş birlikleri ve diyaloglar zaman zaman kurulabildi.

Kur'an yakma olayları sırasında ise Süryani toplumu olarak net bir tavır aldık. Bu tür provokatif eylemlere karşı sessiz kalmak mümkün değildi. Kur'an yakan kişilerden biri Danimarkalı, diğeri ise Iraklı bir Hristiyan'dı. Özellikle ikinci kişiyi çok daha önceden tanıyordum. Irak'ta yaptığı provokatif çıkışlar zaten biliniyordu. İsveç'e geldiğinde de aynı çizgide devam etti. Ancak biz bu tür eylemlere karşı sadece tepki göstermekle kalmadık müdahil de olduk. Öyle ki, Kur'an yakma eylemlerinin durdurulduğu tek şehir, Süryanilerin çoğunlukta yaşadığı Södertälje şehri oldu. Bu bir rastlantı değildi. Bizler bu tür eylemlerin karşısında hem kilise hem sivil kurumlar olarak çok net ve açık bir duruş sergiledik.

Bu süreçlerde kurulan dolaylı temaslar, iki toplumun organik bir şekilde birbirine yaklaşmasını sağladı. Dayanışma, yukarıdan gelen talimatlarla değil, yaşanan ortak meselelerin içinden doğduğunda gerçek oluyor. O nedenle ilişkilerin doğal bir seyirde gelişmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü bu tür zorluklar karşısında birlikte konuşabilmek, sadece temas değil, bir anlayış köprüsü de kuruyor.

Türkiye ile olan ilişkilerimizde de zaman içinde önemli değişiklikler yaşandı. Özellikle 2000'li yılların başında, dönemin başbakanı Bülent Ecevit'in "Süryaniler bizim halkımızdır, bizim bir parçamızdır. Geri dönün!" şeklindeki çağrısı Süryani toplumu üzerinde büyük bir etki yarattı. Bu sözler yalnızca bir siyasi açıklama değildi, yıllarca dışlanmış ve unutulmuş hisseden bir topluluğun hafızasına yazılan derin ve olumlu bir izdi.

Bu çağrıdan sonra bazı somut adımlar atıldı. Belki de bu sürecin en görünür örneği "pizza köyü" olarak bilinen Kafro'nun yeniden inşası oldu. Tamamen yıkılmış ve terk edilmiş bu köy, diasporadaki Süryaniler tarafından adım adım yeniden inşa edildi. Ben de bu süreçte Tur Abdin bölgesine ilk defa geri döndüğümde -yıl muhtemelen 2001 ya da 2003'tü- gördüklerim beni derinden etkiledi. 1980'ler ve 1990'larda o coğrafyada her

Kur'an yakma olayları sırasında ise Süryani toplumu olarak net bir tavır aldık. Bu tür provokatif eylemlere karşı sessiz kalmak mümkün değildi.

birkaç yüz metrede bir askerî kontrol noktası bulunurdu. Askerin, polisin tutumu çoğu zaman yıldırıcı olabiliyordu. Fakat 2000'li yıllara geldiğimizde bu manzara değişmişti. Devletin yaklaşımında gözle görülür bir dönüşüm yaşanıyordu.

Bu olumlu dönüşüm, yalnızca fiziki güvenlik algısıyla sınırlı kalmadı. Cumhurbaşkanı, başbakan ve dışişleri bakanı gibi en üst düzey yetkililerden gelen gelen kabul ve görüşme talepleri, biz Süryanilere verilen değerin ve tanınmanın işaretiydi. Bir zamanlar bu tür makamlara ulaşmak bir hayalken artık o kapılar bizim için açılıyordu. Toplumun genelinde bu sürecin çok olumlu karşılandığını açıkça söyleyebilirim. Bugün herhangi bir Süryani derneğine ya da kilisesine gidip Türkiye'ye dair fikirlerini sorsanız, büyük bir çoğunlukla Türkiye'deki mevcut hükûmetin, Süryanilere geçmişteki tüm hükûmetlerden daha yakın ve daha duyarlı davrandığını duyarsınız.

Geçmişle kıyaslandığında yine de önemli bir fark var. Geçmişte bu tür olaylar karşısında toplumda genel bir karamsarlık ve uzaklaşma eğilimi varken bugün daha çok diyalog ve çözüm arayışı hâkim. Türkiye'yi protesto eden ya da karalayan refleksler yerini, doğrudan muhataplarla temas kuran ve çözüm arayan bir yaklaşıma bırakmış durumda. Kendi gözlemlerimle söyleyebilirim ki 35 yıllık deneyimim boyunca gördüğüm sorunların bağırarak değil, diyalog ile çözüldüğü yönünde.

İsveç, farklı etnik ve kültürel grupların bir arada yaşayabildiği ülkelerden biri olarak bilinir. Bu, kâğıt üzerindeki yasal düzenlemelerin ötesine geçer; günlük yaşamda da kendini belli eder. Ancak, özellikle altını çizmek isterim ki Süryani toplumunun Hristiyan olması, İsveç makamları nezdinde herhangi bir ayrıcalık doğurmuyor. Sistem burada gerçekten kör. Kim olduğunuz, inancınız ya da etnik kökeniniz değil, birey olarak varlığınız esas alınıyor. Burada herkes, sadece birer numara. İster Hristiyan ister Müslüman ister Budist olun devletin size yaklaşımı aynıdır. Devlet kurumları bu çerçevede hareket ediyor, kiliselere nasıl yaklaşılıyorsa camilere de aynı şekilde yaklaşılıyor. Kim olduğunuzu değil, ne yaptığınızı önemser.

Bu tarafsızlık ilkesini en iyi anlatan örneklerden biri, Stokholm'ün doğusundaki, çoğunlukla Türklerin yaşadığı bir bölgede yaşanmıştı. Orada ezan okunmasına izin verilmesini sağlayan oy, bir Süryani üyeye aitti. İlk caminin ezan izni, farklı bir inanca mensup bir insanın katkısıyla sağlanmıştı. Bu, İsveç sisteminin nasıl çalıştığını ve bu toplumda karşılıklı saygının ne kadar köklü olduğunu gösteren sembolik bir örnektir.

Aynı şekilde, Budist tapınaklarından camilere, kiliselerden diğer ibadethanelere kadar herkesin inanç ve ibadet özgürlüğü güvence altındadır. Biz Süryaniler de bu sistemin sağladığı haklardan tam anlamıyla yararlanıyoruz. Kültürel faaliyetlerimizi düzenleyebiliyor, kiliselerimizi işletiyor ve dilimizi yaşatacak etkinlikler organize edebiliyoruz.

Tabii toplum içinde bireysel düzeyde ırkçılık ya da ayrımcılık olabiliyor. Bu hem İsveçliler arasında hem de göçmen gruplar arasında zaman zaman yaşanabiliyor. Ama sistemin kendisine baktığımızda, kurumsal olarak bu tür bir ayrımcılıktan söz etmek zor.

Fakat bu rahatlık içinde bazı hassasiyetler de gelişti. Özellikle son yıllarda, radikal unsurların faaliyetleri haksız bir şekilde İslam düşmanlığını körükledi. Bu da bazı grupların finanse ettiği camilerde yaşanan şeffaflık sorunları, bu alanlarda denetimlerin sıkılaştırılmasına yol açtı. Bizim derneklerimize

ya da kiliselerimize gelen 10 avroluk bir bağış bile sistem tarafından sorgulanabiliyor. Bu da bir güvenlik önlemi olduğu kadar, herkes için eşit uygulanan bir kontrol mekanizmasıdır.

Genç kuşaklara gelince, Süryani ve Türk toplumu artık İsveç'te üçüncü, dördüncü kuşaklarını yetiştiriyor. Ancak bu gençler arasında da kurumsallaşmış bir ilişki yok. Ortak alanlar, ortak gündemler hâlâ eksik. Ama ilginçtir ki bazı meselelerde aynı endişeleri paylaşıyoruz. Mesela asimilasyon. Kültürel değerlerin, dilin ve kimliğin korunması her iki toplum için de ortak bir kaygı.

Bugünün Avrupa'sında yükselen "woke" kültürü bile bu iki toplumu dolaylı biçimde yakınlaştırdı. Bu çılgınlık, kültürel kökenleri sarsan bir akım olarak herkesi etkiliyor. Belki açık bir diyalog kurulamıyor ama zihinsel düzeyde benzer savunma hatlarını kuruyoruz.

Süryani toplumunun İsveç'teki en önemli uğraşlarından biri, kuşaktan kuşağa kültürel hafızayı taşıyabilmektir. Bunun en somut ve en sürekli örneği ise dil üzerindeki ısrarlı çabalardır. Derneklerimizin en temel işlevlerinden biri Süryaniceyi yaşatmak, genç kuşaklara öğretmek ve bu dili sadece nostaljik bir anı değil, yaşayan bir değer olarak tutabilmektir.

Kiliselerde, kültürel merkezlerde ve topluluk derneklerinde düzenlenen dil kurslarıyla bu çaba kurumsal bir yapıya bürünmüştür. Elbette yapılanları yeterliliği her zaman tartışmaya açıktır. Ancak varlığı bile başlı başına önemlidir. İsveç makamları da bu çabalara kayıtsız değildir. Bu konuda hem finansal hem yapısal destek veriliyor. Devlet, azınlıkların kendi kültür ve dillerini yaşatmaları için sistematik bir mekanizma kurmuş durumda. Ücretli öğretmenler aracılığıyla, farklı dil ve kültürlerin eğitimine destek sağlanıyor.

Türkiye'de azınlık dillerine yönelik yapısal bir desteğin yakın zamanlarda başladığını söyleyebiliriz. Bugün Türkiye'de de dernek ve vakıflar aracılığıyla Süryanice dil kursları açılabiliyor. Ama bu gelişmeler çok yeni. İsveç'in bu konudaki tecrübesi ve istikrarı ise uzun yıllara dayanıyor.

Bu çalışmalar yalnızca dil üzerinden yürümüyor. Bayramlar, düğünler, geleneksel törenler, tiyatro etkinlikleri ve dinî ritüeller aracılığıyla kültürel kimlik pekiştiriliyor. Genç kuşakların bu faaliyetlere katılımı zaman zaman dalgalansa da yine de kimlik bilincinin izleri taşınıyor. İsveç gibi çok dilli, çok inançlı bir ülkede ayakta kalmak, kendi değerlerine sahip çıkarak mümkün.

Kuşkusuz burada yaşamanın getirdiği başka zorluklar da var. Giderek artan bireyselleşme, dijitalleşme ve toplulukların çözülmesi gibi etkiler, yalnızca Süryanileri değil, Türkleri, Kürtleri, Arapları da etkiliyor. Ama bütün bu zorluklara rağmen kültürel mirası sahiplenmeye ve aktarmaya yönelik bir irade var. Bu irade, sadece nostaljik bir duygudan değil, varoluşsal bir ihtiyaçtan besleniyor.

İsveç'te yaşayan Süryani toplumunun sayısını tam olarak belirlemek güç, çünkü farklı dalgalarla ve farklı coğrafyalardan gelen bir yapıya sahibiz. Ancak gözlemlerime dayanarak İsveç'te 200 ile 250 bin arasında Süryani'nin yaşadığını söyleyebilirim. Yalnızca Türkiye'den göç edenleri sayarsak, bu sayı yaklaşık 100 bin olabilir.

Bu rakamlar çoğu zaman istatistiklerde net bir şekilde görünmez çünkü Türk vatandaşı olan Süryaniler, Türk tanımlamasıyla kayıtlara geçiyor. Dolayısıyla, veriler arasında bir karışıklık ortaya çıkıyor. Örneğin, İsveç'te yaşayan Türkler ifadesiyle anlatılan nüfusun bir kısmı, aslında Süryanilerden oluşuyor.

Eskiden Türkiye'ye dönen Türk göçmenler için "Almancılar geliyor." derdik. Şimdi aynı gelenek, belki daha sessiz ama çok daha yaygın biçimde Süryaniler için de geçerli. Geri dönüş yalnızca nostaljik bir yolculuk değil aidiyetin yeniden kurulması anlamına geliyor. Hatta artık bazı arkadaşlarımız, İsveç'ten yılda 3-4 kez tur düzenliyor. İnsanlar sadece köylerine gitmiyor, birbirlerini de tanıyor, kendi hikâyeleriyle yüzleşiyor.

Süryanilerin yoğunlaştığı yerlerin başında Stokholm ve çevresi geliyor. Södertälje şehri ise başlı başına bir örnek teşkil eder. Bu şehirde yaşayanların %40'ı Süryani. Sadece orada 40 ile 50 bin kişilik bir nüfustan söz ediyoruz. Stokholm ile birlikte düşündüğümüzde, bu bölgedeki Süryani nüfusunun 100 bini geçtiğini rahatlıkla söyleyebilirim. Bu yoğunluk, sadece bir nüfus sayımı meselesi değil, aynı zamanda bir kültürel varoluşun da ifadesi.

Her ne kadar binlerce kilometre uzakta yaşasak da Türkiye ile bağlarımız hâlâ güçlü. Yaz aylarında başlayan o büyük hareketlilik, âdeta gelenekselleşmiş durumda. Türkiye'de Süryanilerin en çok ziyaret ettiği yerler kendi köyleri, eski yaşadıkları topraklardır. Midyat başta olmak üzere, Tur Abdin bölgesi her yıl binlerce Süryani tarafından ziyaret edilir.

Ben özel nedenlerle sık sık Türkiye'ye gitmek zorunda kaldım. Orada, Kapalıçarşı'yı andıran sokaklarda turist kalabalıklarını gördüğümde artık şaşırmıyorum. Japonlar, Amerikalılar, İspanyollar... Her dilden ses yükseliyor sokaklardan. Midyat bugün âdeta bir turizm bölgesi hâline geldi. Bunun arkasında da yine Süryani toplumunun yaratıcı, üretken ve yapıcı kimliği var. Gittiğimiz her yeri yaşatan, canlandıran bir topluluk olduk hep. Terör olaylarının büyük ölçüde sona ermesiyle birlikte, bu potansiyel daha da görünür hâle geldi.

Eskiden Türkiye'ye dönen Türk göçmenler için "Almancılar geliyor." derdik. Şimdi aynı gelenek, belki daha sessiz ama çok daha yaygın biçimde Süryaniler için de geçerli. Geri dönüş yalnızca nostaljik bir yolculuk değil aidiyetin yeniden kurulması anlamına geliyor. Hatta artık bazı arkadaşlarımız, İsveç'ten yılda 3-4 kez tur düzenliyor. İnsanlar sadece köylerine gitmiyor, birbirlerini de tanıyor, kendi hikâyeleriyle yüzleşiyor.

Süryani ve Türk toplumları, İsveç'te birbirine yakın tarihlerde göç etmiş, benzer kaygılar ve mücadelelerle şekillenmiş topluluklardır. Ne var ki, bu paralel yolculuklara rağmen aralarındaki ilişkiler kurumsal düzeyde neredeyse hiç gelişmedi. İki toplum, aynı coğrafyada yaşamalarına rağmen âdeta görünmez duvarlarla birbirinden ayrıldı.

Bunun birçok sebebi olabilir. İlk gelen nesiller öncelikle kendi hayatlarını kurmakla meşguldü. Dil, barınma, iş, eğitim gibi temel meseleler varken bir başka toplulukla ilişki kurmak çoğu zaman öncelikler arasında yer almadı. Aynı şekilde, İsveç'in sosyal yapısı da bu mesafeyi artırdı. Komşuluklar burada bizim alışık olduğumuzdan farklıdır. İnsanlar çoğu zaman kendi iç dünyalarına kapanır, sosyal hayatlarını dar çevrelerde kurar. Bu, topluluklar arası ilişkiyi zorlaştıran başka bir unsurdur.

Benim yaşadığım Stokholm'ün kuzeyinde Türklerin yerleşimi oldukça eskidir. 1960'lı yıllarda ilk gelen Türk işçileri burada yaşamaya başladı. Ben bu bölgede 20 yıl yaşadım ama etrafımda Türklerin yaşadığını yıllar sonra fark ettim. Bunun nedeni bir ilgisizlik değil; daha çok, hayatın insanı içine çektiği yalnızlıktır.

Zaman zaman karşılıklı destek veya dayanışma ihtiyacı elbette doğdu. Ama bu da çoğu zaman bireysel düzeyde kaldı. Kurumsal anlamda, ortak etkinlikler düzenlemek, bir araya gelmek, birlikte görünür olmak gibi adımlar atılmadı. Bunun eksikliğini hissettik ancak bu eksikliği gidermeye yönelik hiçbir zaman organize bir çaba gösterilmedi.

Ancak son yıllarda bazı gelişmeler bu dengeyi değiştirmeye başladı. Özellikle İsveç'in NATO üyeliği süreci ve medyadaki çeşitli tartışmalar, iki toplum arasında dolaylı da olsa bir iletişim zemini oluşturdu. Türkiye'nin bu sürece dair tepkileri, İsveç'teki Türk kurumları tarafından dile getirildiğinde, doğal olarak bu görüşler bir taraf olarak algılandı. Ama ben bir Süryani olarak bu meselede konuştuğumda, söylediklerim daha geniş yankı buldu. Tarafsız bir göz olarak ifade ettiğim gerçekler hem İsveç hem Türkiye medyasında dikkate alındı. Bu durum, sadece kişisel değil toplumsal bir algının da göstergesiydi.

İlişkilerin geleceği konusunda umutluyum. Ama bu umut, yukarıdan gelen direktiflerle değil, doğal gelişmelerle yeşeriyor. "Birbirinizle iletişime geçin, etkinlikler düzenleyin." gibi dışsal çağrılar gerçekçi olmuyor. Bu tür ilişkiler, ancak ortak yaşantıların içinden filizlenebilir. Yaşanan bir kriz, paylaşılan bir değer, karşılıklı bir anlayış olduğunda iletişim, iş birliği ve güven kendiliğinden ortaya çıkar.

Benim tecrübeme göre, son beş yılda bu anlamda ciddi bir değişim yaşandı. Türkiye'den gelen gazeteciler, medya temsilcileriyle kurduğum temaslar, geçmişe göre çok daha sıcak ve yapıcıydı. Bu da gösteriyor ki toplumlar arasında gerçek ilişkiler ancak yaşanmışlıklar üzerinden kurulabiliyor.

Son olarak şunu açık yüreklilikle ifade etmek isterim: Eğer bugün herhangi bir Süryani kilisesine ya da derneğine gidip Türkiye'ye dair bir soru sorsanız, büyük bir çoğunluk size bugünkü Türkiye'nin, özellikle son 20 yılda görev yapan hükûmetin Süryanilere yönelik yaklaşımı, geçmişteki tüm dönemlere kıyasla daha olumlu olduğunu söyleyecektir. Bu sadece benim kişisel kanaatim değil aksine gözleme, temaslara ve toplumun genel hissiyatına dayalı bir gerçeklik.

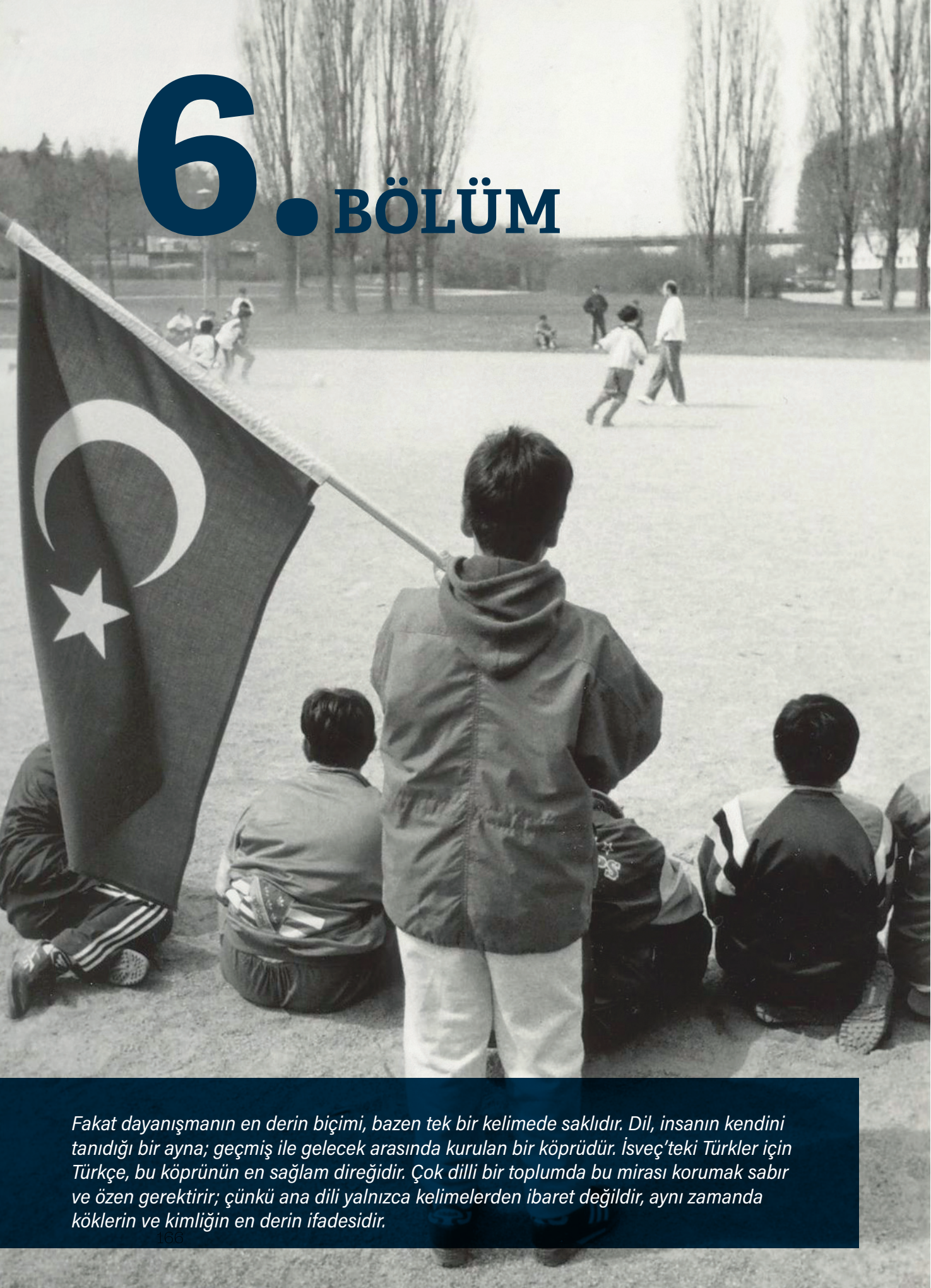
Geriye dönüp baktığımda, Türkiye'den İsveç'e uzanan bu uzun göç yolculuğunun en başında ben de dönmeyi düşünmeyenlerdendim. Fakat zaman değişti. Koşullar değişti. Devletin yaklaşımı, toplumun yapısı, zihniyetler değişti. Ben de zamanla dönmenin yollarını, yüzleşmenin ve onarmanın anlamını daha derinden kavradım. Artık protesto ederek değil, temas kurarak; karşı çıkarak değil, anlayarak çözüm arıyoruz. Çünkü öğrendik ki bağırmak değil konuşmak; kopmak değil bağ kurmak iyileştiriyor.

Süryani toplumu, yaşadığı tüm coğrafyalarda olduğu gibi İsveç'te de kimliğini korumaya, kültürünü yaşatmaya ve geleceğe aktarmaya devam ediyor. Bu sessiz ama kararlı mücadelede, geçmişle yüzleşmek, bugünü anlamak ve geleceğe güvenle bakmak en büyük gücümüz.

6. BÖLÜM

Fakat dayanışmanın en derin biçimi, bazen tek bir kelimede saklıdır. Dil, insanın kendini tanıdığı bir ayna; geçmiş ile gelecek arasında kurulan bir köprüdür. İsveç'teki Türkler için Türkçe, bu köprünün en sağlam direğidir. Çok dilli bir toplumda bu mirası korumak sabır ve özen gerektirir; çünkü ana dili yalnızca kelimelerden ibaret değildir, aynı zamanda köklerin ve kimliğin en derin ifadesidir.

EĞİTİM, ANA DİL VE ÇOK DİLLİLİK

İSVEÇ'TE EĞİTİM VE ÇOK DİLLİLİK: BİR MİRAS DİL OLARAK TÜRKÇE

Berrak Pınar Uluer

Söyleşi / Eğitim Müşaviri Ümare Altun

İSVEÇ'TE EĞİTİM VE ÇOK DİLLİLİK: BİR MİRAS DİL OLARAK TÜRKÇE

BERRAK PINAR ULUER*

Giriş

Dil hem kimliğin hem de kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bağlamda, çok dilli toplumlarda azınlık dillerinin sürdürülmesi ve geliştirilmesi bir zorluk olarak öne çıkmaktadır. Literatürde, çok sayıda çalışma azınlık dillerinin çok dilli ortamlarda sürdürülebilirliğinde karşılaşılan güçlükleri ortaya koymuştur (García, 2009). Bir miras dilinin kullanım düzeyi, sıklığı ve kullanım kalitesi, bireylerin bu dildeki yeterlilik düzeylerini etkileyen temel belirleyiciler olarak kabul edilmektedir (Kim & Pyun, 2014; Lü & Koda, 2011). Özellikle gençlerin bir dili nasıl kullandığı, sadece bireysel tercihlere değil, aynı zamanda toplumun çok dilliliğe ve çoklu dil kullanımına yönelik tutumlarına da sıkı sıkıya bağlıdır (Palm vd., 2019). Bu çalışmada "miras dili" terimi tercih edilmiştir çünkü bu kavram, dilin yalnızca iletişimsel bir araç değil, aynı zamanda bireyin kökeniyle, kimliğiyle ve kültürel aidiyetiyle kurduğu çok katmanlı ilişkiyi yansıtan bir çerçeve sunmaktadır. Öte yandan, ilerleyen bölümlerde ele alınacak entegrasyon süreçlerinin de etkisiyle, dersin adı resmî belgelerde her ne kadar modersmålsundervisning (ana dili eğitimi) olarak geçse de ikinci kuşaktan itibaren birçok kişi İsveççeyi kendi ana dili olarak gördüğünü ifade etmektedir. Bu durum, bazı öğrencilerin hem ders kapsamında hem de ders dışında "ana dili" teriminin Türkçe gibi miras diller için kullanılmasından rahatsızlık duymalarına yol açmaktadır.

Fishman (2001), miras dili konuşucusunu, söz konusu dil ile etnik, kültürel ya da başka bir bağa sahip olan ve bu dilde hiç yeterliliği olmayan ya da kısıtlı düzeyde yeterliliği olan birey olarak tanımlar. Bu bağlamda, göçmen miras dilleri, yerli *(indigenous)* miras dilleri ve sömürge mirası diller olmak üzere üç temel kaynak tanımlanmıştır. Polinsky (2018), Fishman'ın bu yaklaşımını kültür merkezli bir tanım olarak değerlendirir ve yalnızca dilbi-

* Doktora, Stokholm Üniversitesi, Beşerî Bilimler Fakültesi, Öğretim ve Öğrenim Bölümü, berrak.uluer@su.se

limsel kıstaslara dayalı tanımların miras dili konuşucusunu ikinci dil konuşturucusundan ayırt edilemez hâle getirdiğini belirtir.

Toplumsal bağlamda, göçmen grupların ev sahibi toplumla kurduğu ilişkileri şekillendiren uyum ideolojileri önemli bir rol oynamaktadır. Berry'ye (2006) göre, kültürel uyum ideolojileri, özellikle göçmen kökenli azınlıkların çoğunluk toplumla nasıl ilişki kuracağı ve kültürel kimliklerini nasıl ifade edecekleri konusunda hem açıklayıcı hem de yönlendirici bir işlev üstlenir. Literatürde, göçmenlere yönelik farklı ideolojiler ve bu ideolojilerin etkileri çoğunlukla Berry'nin (1980) geliştirdiği Kültürel Uyum Modeli[1] *(Acculturation model)* ile açıklanmaktadır.

Tablo 6. 1. Kültürel Uyum Modeli (Berry, 1980)

AYRIŞMA Köken kültürün korunması, yeni kültürün reddedilmesi **Göçmen kültür ✓ | Yeni kültür ✗**	**ENTEGRASYON** Her iki kültürün de korunması ve benimsenmesi **Göçmen kültür ✓ | Yeni kültür ✓**
MARJİNALLEŞME Her iki kültürün de reddedilmesi veya kaybedilmesi **Göçmen kültür ✗ | Yeni kültür ✗**	**ASİMİLASYON** Köken kültürün terk edilmesi, yeni kültürün benimsenmesi **Göçmen kültür ✗ | Yeni kültür ✓**

Bu model, azınlık gruplarının hem kendi kültürel miraslarına bağlılık düzeylerini hem de çoğunluk toplumla ilişkilerini esas alan iki boyutlu bir analiz sunar. Modelin temel varsayımına göre, bireylerin hem kendi kültürel kimliklerini koruyabildikleri hem de ev sahibi toplumla olumlu ilişkiler kurabildikleri durumlarda entegrasyon gerçekleşir. Buna karşılık, bireylere kendi kültürlerini sürdürme fırsatı tanınmaksızın yalnızca ev sahibi toplumla uyum kurmaları beklendiğinde bu durum asimilasyon olarak tanımlanır.

[1] Modelde yer alan kavramlar, özgün anlamları korunarak yazar tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Tablo 6. 1. aracılığıyla görsel olarak sunulmuştur.

Söz konusu kuramsal çerçeve, ülkelerin göçmenlere ve azınlık gruplara yönelik politikalarının dil ideolojilerine nasıl yansıdığını anlamak açısından da işlevseldir. Nitekim Sachdev ve Bourhis (2001) ile Bauböck (1996), Berry'nin uyum modeline paralel olarak dil ideolojilerini dört ana başlıkta sınıflandırmaktadır: çoğulcu, sivil, asimilasyoncu ve etnik. Çoğulcu ideolojiler, göçmenlerin hem ev sahibi ülkenin dilini hem de kendi miras dillerini öğrenmeleri ve yaşatmaları yönünde destekleyici politikaları içermektedir. Bu yaklaşıma göre çok dillilik, yalnızca bireysel değil, toplumsal bir değer olarak görülmekte ve devletin dil politikaları da bu anlayışa göre şekillendirilmektedir. İsveç, bu bağlamda çoğunlukla çoğulcu ideolojilerle hareket eden ülkeler arasında değerlendirilmektedir ve benzer birçok batılı ülkeden öndedir (MIPEX: Solano & Huddleston, 2020; Huddleston, vd., 2011; Multiculturalism Policy Index, 2021; European Commission Directorate-General for Communication, 2018).

Bu çalışma, İsveç'te yaşayan Türk diasporası bağlamında Türkçenin miras dili olarak statüsünü ve ana dili eğitimi *(Mother Tongue Instruction, MTI)* kapsamında nasıl konumlandığını incelemektedir. Tarihsel, ideolojik ve uygulamalı düzeyde yapılan analizler hem İsveç'in çok dilli eğitim politikalarının dönüşümünü hem de Türkçe MTI'nın kurumsal görünürlüğü ile işlevselliği arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

İsveç'te Eğitim ve Dil Politikaları ile Miras Diline Bakış

İsveç, tarihsel olarak Avrupa'nın etnik ve dilsel açıdan en homojen ülkelerinden biri olarak kabul edilmekteydi. 1930'larda ülkede yabancı dil konuşan nüfus oranı yalnızca %1 civarındaydı, bu oran yerli azınlıklar olan Sami ve Fince konuşanlar da dâhil olmak üzere oldukça düşüktü (Oakes, 2001). Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, özellikle 1940'lardan itibaren İsveç yoğun bir göç dalgasına sahne olmuş ve bu süreçte uygulanan dil ve uyum politikaları da köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Başlangıçta asimilasyoncu bir çerçevede şekillenen bu politikalar, 1970'lerden itibaren yerini çok kültürlülüğü esas alan entegrasyon politikalarına bırakmıştır.

Bu dönüşümün temelinde yalnızca demografik değişimler değil, aynı zamanda İsveç'in ulusal kimlik anlayışında yaşanan ideolojik kırılmalar da yer alır. 1950'lerden itibaren İsveç sosyal demokrasisinin yükselişi ve Nazi ideolojisinin Avrupa'daki çöküşüyle birlikte, ulusal kimlik ve ırk gibi kavramlar tartışılması zor, hatta tabu hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, İsveç'in ulusal kimliğini "modernlik", "refah devleti" ve "adalet" gibi evrensel ilkeler üzerinden yeniden inşa etmesine neden olmuştur (Daun, 1996 akt. Oakes, 2001).

Bu yeni ulusal kimlik anlayışı, dil politikalarına da doğrudan yansımıştır. İsveç'in dil politikası, dilsel çeşitliliğe karşı belirli bir hoşgörü çerçevesinde şekillenmiştir. Dil çeşitliliğine hoşgörü gösterilmesi, toplum ve lehçe temelli varyasyonlara özgürlük tanınması ve bu özgürlüğün iletişimsel gereklilikler doğrultusunda standartlaşmayla dengelenmesi, bu anlayışın üç temel ilkesi olarak öne çıkar (Oakes, 2001).

Bu ilkeler ışığında, 1976 yılında Ev Dili Reformu *(hemspråksreform)* İsveç Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Bu reform, İsveç'in göçmen iş gücü kabulünün yoğunlaştığı dönemde asimilasyon politikalarının yerini entegrasyon odaklı bir yaklaşıma bıraktığını

simgeler niteliktedir (Tuomela, 2001). Reformun temel amacı, göçmen kökenli bireylerin eğitimlerini kendi dillerinde sürdürmelerine ve kültürel kimliklerini korumalarına olanak sağlamaktır.

Ancak reformun adı olan "Ev Dili", kamuoyunda ve akademik çevrelerde eleştirilere konu olmuştur. Bu ifade, öğrencilerin konuştuğu dilin yalnızca ev ile sınırlı olduğu ve İsveç toplumunun dışında, başka bir yere ait olduğu izlenimi yaratıyordu (Narrowe, 1998). Bu nedenle 1997 yılında reformun adı resmî olarak Ana Dili Eğitimi *(Modersmålsundervisning)* olarak değiştirilmiştir (Hyltenstam & Tuomela, 1996). Bu çalışmada bu kavram, uluslararası literatürdeki karşılığı olan *Mother Tongue Instruction* (MTI) kısaltmasıyla anılmaktadır.

1980'ler ve 1990'lar boyunca, bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Örneğin, bir çocuğun MTI hakkına sahip olabilmesi için ilgili dilin, evde günlük iletişim dili olması ve çocuğun bu dilde temel becerilere sahip olması şart koşulmuştur. Temel dil becerisi şartı, İsveç Eşit Fırsatlar Ombudsmanı, çeşitli azınlık hakları örgütleri ve Avrupa Konseyi tarafından defalarca eleştirilmiştir. Çünkü bu koşul, birçok çocuğun MTI'dan yararlanmasını engellemiştir.

1989-1990 yıllarında İsveç hükûmeti ulusal eğitim sistemini yerelleştirmiş ve okulla ilgili sorumlulukları, MTI dâhil olmak üzere, belediyelere devretmiştir. Bu sorumluluk günümüzde de belediyelerde kalmaya devam etmektedir. MTI için önceden ayrılmış olan devlet destekli özel bütçe kaldırılmış ve yerel yönetimlere kendi önceliklerini belirleme yetkisi tanınmıştır. Bu durum, zaman içinde MTI hizmetlerinin sunumunu büyük ölçüde etkilemiştir.

Günümüzde 2010 tarihli İsveç Eğitim Yasası *(Skollagen)*, çocukların ana dili eğitimi hakkını yasal güvence altına almaktadır. İsveç'te MTI, ilkokul ve ortaokullarda okul müfredatının bir parçası olarak seçmeli ders şeklinde sunulmaktadır. Bu yönüyle, pek çok ülkede olduğu gibi gönüllüler, azınlık dernekleri veya yabancı aktörler tarafından yürütülen resmî olmayan ve ders dışı uygulamalardan ayrılır (Salö vd., 2018; Yağmur, 2020).

İsveç'in güncel ulusal müfredatı Lgr22'ye göre, MTI'nın temel amacı, öğrencilerin ana dillerini ve bu dile ilişkin bilgilerini geliştirmelerini sağlamaktır. Öğrencilerin sözlü ve yazılı dil becerileri desteklenerek kendilerini farklı bağlamlarda ve amaçlarla ifade edebilmeleri, dile olan güvenlerinin artması hedeflenmektedir. Ayrıca, dilin yapısal özellikleriyle ilgili bilgi edinmeleri ve ana dillerinin diğer derslerdeki öğrenimleri üzerindeki etkisinin farkına varmaları teşvik edilmektedir. "Ana dilini, dil gelişimi ve öğrenme süreci için bir kaynak olarak kullanabilme becerisi" (Skolverket, 2024: 89) ifadesiyle, ana dili becerilerinin diğer bilgi türlerine aktarılabileceğine örtük bir şekilde işaret etmekte ancak bunun nasıl gerçekleşeceğini öğrencilere ve öğretmenlerine bırakmaktadır. Müfredatta açıkça belirtildiği üzere, bu öğretim süreci öğrencilere "kültürel kimliklerini ve çok dilliliklerini geliştirmeleri için uygun koşulları sağlama" amacı da taşımaktadır (Skolverket, 2024).

Programın ilk dönemlerinde yalnızca bir öğrencinin talebiyle bile MTI dersi açılabilirken uygulamanın yerel belediyelerin sorumluluğuna devredilmesiyle birlikte en az beş öğrencilik bir grup oluşturulması şartı getirilmiştir. Başlangıçta okul saatleri içinde sunulan dersler, zamanla okul sonrası saatlere taşınmış ve yalnızca dil öğretimiyle sınırlandırılmıştır. Hatta programın ilk yıllarında, yalnızca miras dilinde ders yapılmakla kalınmamış,

ulusal müfredattaki bazı dersler de öğrencilerin ana dillerinde işlenebilmiştir. Ancak günümüzde bu uygulama kaldırılmış, MTI yalnızca haftada ortalama 40-60 dakikalık miras dili dersinden ibaret hâle gelmiştir. Bu dersler[2] genellikle üçüncü sınıftan dokuzuncu sınıfa kadar sunulmakta olup öğrenciler katıldıkları derslerden not almakta ve bu notlar ileriki eğitim süreçlerinde kullanılabilecek kredi ve not olarak geçerlilik taşımaktadır.

Avrupa'daki birçok miras dili programından farklı olarak İsveç, MTI programını doğrudan devlet ve yerel belediyelerin bütçesinden finanse etmekte ve yürütmektedir. Programda görev alan öğretmenler ülke içinden mahalli olarak temin edilmektedir. Ancak bu durum hem veliler hem de öğrenciler tarafından genellikle eleştirilmektedir. MTI öğretmenlerinin büyük bir kısmı, ana dil konuşucusu olmakla birlikte öğretmenlik nitelikleri açısından yeterli eğitime sahip değildir. Ganuza ve Hedman'ın (2015) bulgularına göre, ana dili öğretmenlerinin yarısından azı bu alanda resmî öğretmenlik eğitimine sahiptir. Hyltenstam ve Milani (2012) de benzer şekilde, bu öğretmenlerin büyük bölümünün pedagojik yeterlilikten yoksun olduğuna dikkat çeker.

Yazarın bilgi ve deneyimi doğrultusunda, Türkiye makamları Almanya ve Fransa örneklerinde olduğu gibi İsveç'e Türkçe öğretmenleri göndermeyi önermiştir. Ancak İsveç tarafı bu teklife olumlu yaklaşmamış, bu tür bir uygulamayı eğitim sistemine ve iç işleyişine bir müdahale olarak değerlendirmiştir. Akademik tartışmalarda bu tutumun ardında, gönderilecek öğretmenlerin ideolojik ve pedagojik denetimi ile ders içeriklerinin kontrolü konusundaki çekincelerin etkili olduğu ileri sürülmektedir.

Bunun yanı sıra, yazarın müşavirlik sekreteri olarak Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği'ni temsil ettiği dönemde, Stokholm bölgesindeki iki büyük belediye ile irtibata geçmiş ve işe alınacak yeni Türkçe öğretmenlerinin dil yeterliliklerinin ölçülmesini önermiştir. Bu kapsamda, ilgili alanda uzman kişiler tarafından hazırlanacak çoktan seçmeli bir Türkçe yeterlik sınavının uygulanması teklif edilmiştir. Amaç, öğretmen adaylarının Türkçe dil becerilerinin en basit şekilde değerlendirilmesi ve nitelikli öğretmen istihdamının sağlanmasıydı. Ancak bu teklif de İsveçli makamlar tarafından kabul edilmemiştir. Vatandaşlardan gelen, görev yapan bazı öğretmenlerin ya yeterince Türkçe bilmediği ya da iki dilli olmalarına rağmen Türkçeye öğretmenlik yapabilecek düzeyde hâkim olmadıkları yönündeki şikâyetler ise somut bir karşılık bulamamış ve sonuçsuz kalmıştır.

İsveç eğitim sisteminde MTI'ya katılım hakkı, çeşitli mevzuat ve politikalarla güvence altına alınmıştır. Herhangi bir öğrencinin ev ortamında aktif biçimde konuşulan bir dilin varlığı, bu hakka erişim için yeterli kabul edilmektedir (Hyltenstam & Arnberg, 1988). Bu yasal çerçevenin temel dayanaklarından biri olan 2009 tarihli Dil Yasası (Språklagen, §14), İsveççe dışındaki ana dillere sahip kişilerin "ana dil(ler)ini geliştirme ve kullanma fırsatına sahip olmaları" gerektiğini hükme bağlamaktadır. Programın yürütülmesi hem İsveç eğitim sisteminin hem de yerel belediyelerin sorumluluğunda olduğundan MTI, ülke genelinde birleştirilerek ulusal düzeyde ortak bir öğretim programına sahiptir. Bu prog-

[2] MTI, ilkokul hazırlık sınıfı *(Förskoleklass)* düzeyinden itibaren, 6 ila 16 yaş arasındaki öğrencilere seçmeli ders olarak sunulabilmektedir. Gerekli şartların sağlanması ve talep olması durumunda, bu eğitim lise düzeyinde, yani 16 yaş üstü öğrenciler için de mümkün olmakla birlikte, bu tür uygulamalara oldukça nadir rastlanmaktadır.

ram, öğrencinin kültürel mirasına ait edebiyat, tarih ve kültür unsurlarını da içermektedir. Örneğin Fransız modeliyle karşılaştırıldığında, İsveç'teki MTI müfredatı, ulusal öğretim programıyla uyumlu ve öğrencilerin bulunduğu sınıf düzeyine göre şekillendirilmiş olarak kabul edilmektedir (Lindberg, 2007).

Uluslararası karşılaştırmalar açısından dikkat çekici bir diğer nokta ise İsveç'te okul öncesi ve okul çağındaki tüm çocukların yasal olarak MTI hakkına sahip olmasıdır. İsveç mevzuatında ve devlet düzeyindeki dil politikası belgelerinde, azınlık dillerinin okullarda kullanımı ve ana dili eğitimi açıkça teşvik edilmekte; bu yaklaşım, çok dilliliği bireysel bir tercih değil, toplumsal bir hak olarak tanımlamaktadır.

Bu çoğulcu ideolojilerin doğal bir sonucu olarak, İsveç'teki Türk miras topluluğunda miras dilinin korunması şaşırtıcı olmayan şekilde yüksek düzeydedir. Aktürk-Drake'in (2017) ortaya koyduğu üzere, İsveç'te yaşayan Türk kökenli bireylerin miras dili sürdürme oranları, Avrupa'nın diğer ülkelerindeki bulgularla paralellik göstermektedir. Ancak İsveç bağlamında dikkat çeken bir fark, Türk kökenli bireylerin iki dillilik profillerinde ev sahibi ülkenin dili olan İsveççenin baskın hâle gelmesidir. Aktürk-Drake (2017), bu durumu "çoğulculuk paradoksu" olarak adlandırmaktadır. Bu paradoksa göre, miras dillerinin devlet tarafından desteklendiği toplumlarda, uzun vadede miras dilinin kullanımında azalma, ev sahibi ülkenin dilinde ise artış gözlemlenmektedir. Bu durum, destekleyici dil politikalarının her zaman güçlü pratik sonuçlar doğurmadığını, bireysel ve toplumsal düzeyde farklı etkenlerin devreye girdiğini göstermektedir.

Öte yandan, 2015 sonrası İsveç'te sağ eğilimli siyasi partilerin yükselişiyle birlikte, MTI gibi programların toplumsal etkisi, maliyeti ve entegrasyon üzerindeki rolü kamuoyunda daha fazla sorgulanır hâle gelmiştir. Bu durum, söz konusu uygulamaların fayda ve zararlarının hem medya hem de parlamento gündeminde daha sık tartışılmasına neden olmuştur. Özellikle göç karşıtı söylemlerin güçlenmesiyle birlikte, ana dili eğitimi gibi çok kültürlü politikaların toplumda ayrışmayı teşvik ettiği yönündeki eleştiriler de artmıştır. Ancak tüm bu siyasi ve toplumsal tartışmalara rağmen İsveçli akademisyenler ve eğitim politikaları alanında çalışan uzmanlar, MTI programının çocukların bilişsel, akademik ve kimlik gelişimine olan olumlu katkılarını vurgulayarak bu hakkın korunması gerektiğini gerek akademik yayınlarla gerekse basında savunmaya devam etmektedir (Hedman & Rosen, 2020; Ruin, 2023).

İsveç'te yürütülen çeşitli araştırmalar, Türk kökenli bireylerin miras dili Türkçeye yönelik genel tutumlarının olumlu olduğunu ancak bu tutumun dil kullanımına her zaman eşit düzeyde yansımadığını ortaya koymaktadır. Uluer ve Haznedar'ın (2021) çalışmasında, katılımcıların Türkçeyi genellikle aile içi iletişimde ve duygusal bağlamlarda kullandıkları; buna karşın okul, iş ve resmî kurumlarla ilişkili alanlarda İsveççeye yöneldikleri saptanmıştır. Dört temel dil becerisi açısından değerlendirildiğinde ise dinleme ve konuşma becerileri öne çıkarken, okuma ve özellikle yazma becerileri daha zayıf bulunmuştur. Dilin bağlama bağlı işlevsel kullanımı, kuşaklar arasında belirgin farklılıklara yol açmaktadır. İsveç doğumlu ikinci kuşak bireyler, gelecek planları yaparken, problem çözerken veya düşünürken İsveççeyi tercih etmekte; dilek dileme, dua etme ve şarkı söyleme gibi daha duygusal içerikli etkinliklerde Türkçeye yönelmektedirler.

Bahsi geçen bulgular, Uluer'in (2019) İsveç ve Fransa'daki Türkçe öğrencilerini karşılaştırmalı olarak ele aldığı çalışmayla da örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada, İsveçli Türk katılımcıların Türkçeye yönelik duygusal ve aidiyet temelli bir bağlılık sergiledikleri; buna karşın Fransa bağlamında Türkçeye daha çok araçsal ve pragmatik bir değer atfedildiği gözlemlenmiştir. Her iki araştırma da miras dilinin yalnızca bireysel düzeydeki tutum ve motivasyonla değil, aynı zamanda toplumsal destek, eğitim politikaları ve uygulama koşullarıyla da şekillendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, İsveç'in çoğulcu dil politikalarının miras dile yönelik olumlu tutumları teşvik ettiği ancak MTI programının süresi, içeriği ve öğretmen niteliği gibi yapısal sınırlılıklarının dilin aktif kullanımını ve kuşaklar arası aktarımını sınırlayabileceği sonucuna varılabilir.

Bohnacker (2022a), bunlara ek olarak, İsveç'te yaşayan Türkiye'den göç etmiş ailelerin miras dili Türkçeyi koruma yönünde güçlü eğilimler sergilediğini aktarmaktadır. Bohnacker (2022a), çoğu ebeveynin çocuklarının okul öncesi dönemde İsveççeye yoğun biçimde maruz kalmalarına rağmen evde Türkçeyi tutarlı bir şekilde kullanmaya devam ettiğini ortaya koymuştur. Ancak, İsveç doğumlu ebeveynler ile kardeşler arası etkileşimlerde İsveççenin giderek daha fazla yer tutması, ev içi dil kullanımında kademeli bir değişime işaret etmektedir. Aynı çalışmada, ebeveynlerin Türkçeye yönelik olumlu tutumlarının her zaman sistematik dil yönetimi pratiklerine (örneğin, kitap okuma, yapılandırılmış Türkçe etkinlikler) yansımadığı da vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, ailelerin tutumları ile uygulamaları arasında belirgin bir fark gözlemlenmektedir.

Sayılarla Ana Dili Eğitimi

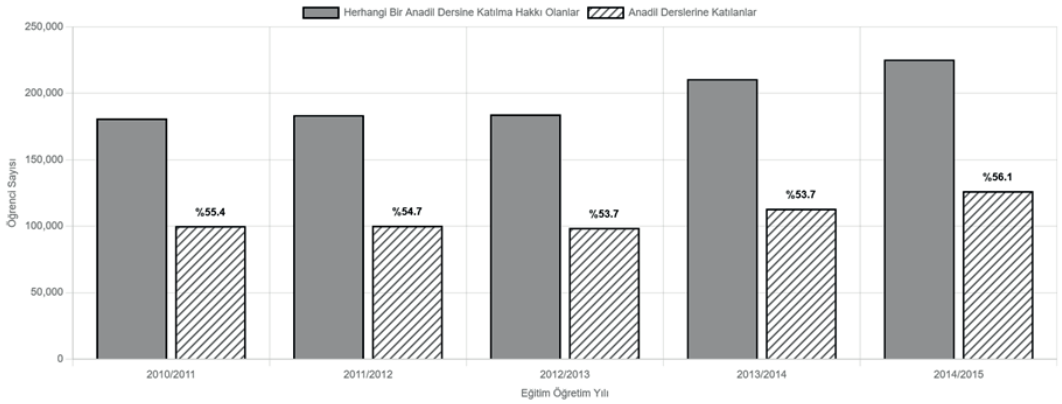
İsveç'te ana dili eğitimi politikaları uzun yıllardır yürürlükte olmasına rağmen katılım oranları potansiyelin oldukça gerisinde kalmaya devam etmektedir. İsveç Ulusal Eğitim Ajansı tarafından her yıl düzenli olarak yayımlanan istatistiklere göre, 2024/2025 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ilkokul düzeyinde ana dili dersi alma hakkına sahip toplam 318.514 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden 175.902'si fiilen ana dili dersine katılmıştır. Bu, tüm öğrencilerin yaklaşık %16'sına ve ana dili dersi alma hakkı bulunan öğrencilerin %55,2'sine tekabül etmektedir. Ayrıca katılım gösteren öğrencilerin büyük çoğunluğu (%73,4), bu dersleri zorunlu eğitim saatleri dışında almaktadır.

Bu veriler, 2024/2025 yılı itibarıyla mevcut olan en güncel resmî istatistikleri yansıtmaktadır. Ancak son 15 yıla ait veriler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, katılım oranlarında anlamlı bir artış olmadığı dikkat çekmektedir. Örneğin, 2010/2011 eğitim-öğretim yılına ait resmî verilere göre, ana dili eğitimi alma hakkı bulunan toplam öğrenci sayısı 181.412 iken, bu öğrencilerden yalnızca 100.273'ü fiilen ana dili derslerine katılmıştır. Bu da yaklaşık %55,3'lük bir katılım oranına işaret etmektedir ve 2024/2025 yılıyla neredeyse aynı düzeydedir.

Türkçe özelinde değerlendirildiğinde, 2010/2011 yılında bu dersi alma hakkına sahip 6.012 öğrenciden yalnızca 3.571'i ana dili dersine katılmıştır. Bu durum, %59,4'lük bir katılım oranına karşılık gelmekte olup genel ortalamanın bir miktar üzerindedir. Ancak bu oran bile, Türkçenin miras dili olarak yaşatılması açısından mevcut potansiyelin sınırlı düzeyde kul-

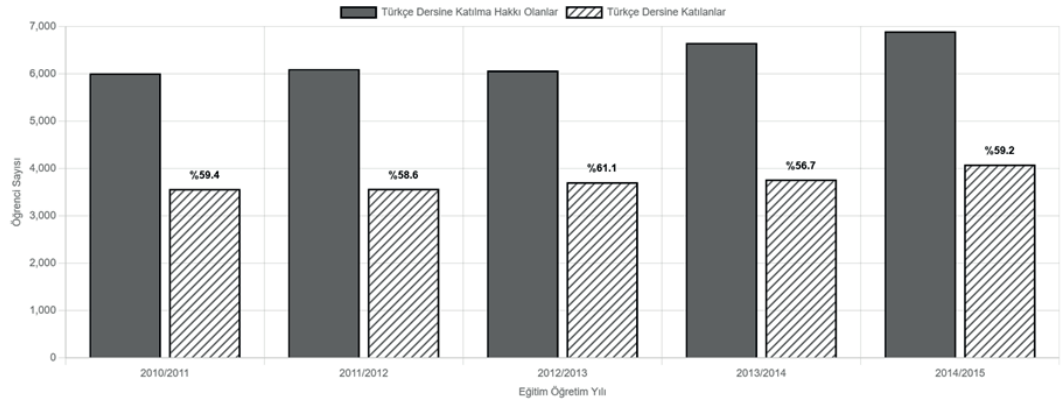
lanıldığını ortaya koymaktadır. Aşağıdaki şekiller hem İsveç'te tüm öğrenciler için genel eğilimleri (Şekil 6.1.) hem de Türkçe özelindeki durumu ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır (Şekil 6.2.). Bu tablolar, yıllar içinde katılım oranlarında anlamlı bir değişiklik yaşanmadığını göstermektedir.

Şekil 6. 1. Tüm MTI'ler İçin 2010-2015 Arası Katılım Oranları

Kaynak: Skolverket, 1994-2025.

Şekil 6. 2. Türkçe MTI İçin 2010-2015 Arası Katılım Oranları

Kaynak: Skolverket, 1994-2025.

Türkçe en son 2014-2015 yılında bu istatistiklerde görünmektedir. Bu veri setinde toplamda 225 bin 497 öğrenci, ana dili eğitimi almaya hak kazanmış durumdadır. Bu sayı, ilkokul ve ortaokul seviyesindeki tüm öğrencilerin yaklaşık %23,8'ine denk gelmektedir. Ancak bu öğrencilerden yalnızca 126.505'i derslere fiilen katılım göstermiştir ve bu da %56,1'lik bir katılım oranına işaret etmektedir. Ana dili eğitimi alma hakkı bulunan öğrenciler arasında en fazla sayıya sahip olan ilk on dil arasında Türkçe, 2014-2015 eğitim döneminde 10. sırada yer almaktadır. 6 bin 898 öğrencinin Türkçe dersi almaya hakkı olduğu bu dönemde öğrencilerin 4 bin 86'sı derslere katılmıştır. Bu katılım, %59,2 ile genel katılım ortalamasının biraz üzerinde seyretmektedir. Bununla birlikte, Türkçe ana dili derslerinin %72,5'inin zorunlu ders saatleri dışında sunuluyor olması, bu derslerin düzenli takibi ve etkililiği açısından

sınırlayıcı bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, Türkçenin 2010/2011 öğretim yılında daha üst sıralarda yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda yıllar içinde bu dilin hem öğrenci sayısı hem de sistem içindeki görünürlüğü açısından görece gerilediği söylenebilir.

Şekillerde sunulan yılların ötesine bakıldığında, aradan geçen on yıla rağmen ana dili eğitimi hakkı olan ve fiilen katılan öğrenci sayılarında mutlak anlamda artış yaşanmış olsa da oransal düzeyde sistemin kapasite kullanımında kayda değer bir değişim gözlemlenmemektedir. 2024/2025 verilerine göre, ana dili dersine katılan öğrencilerin %73,4'ü bu dersleri zorunlu eğitim saatleri dışında almaktadır. Bu durum, ana dili eğitiminin erişilebilirliği, sürekliliği ve pedagojik etkililiği açısından önemli bir yapısal soruna işaret etmektedir. Özellikle öğrencilerin motivasyonu, dersin eğitim sistemi içindeki konumlanışı ve kurumsal öncelikler bağlamında bu tablo, dersin hâlâ tam anlamıyla bütüncül bir yaklaşımla ele alınamadığını düşündürmektedir.

Veriler bağlamında daha önce de bahsedildiği üzere dikkat çekici bir nokta ise, 2014/2015 eğitim yılına kadar İsveç'te en fazla öğrenciye sahip 10 ana dili arasında yer alan ve bu bağlamda istatistiği verilen Türkçenin artık bu listede yer almamasıdır. 2024/2025 yılında 10. sırada yer alan Lehçe için ana dili eğitimine hak kazanan öğrenci sayısı 9 bin 648 olarak bildirilmiştir. Türkçenin listede yer almaması, Türkçe konuşan ve ana dili eğitimine hak kazanan öğrenci sayısının bu eşiğin altında kaldığını ve dolayısıyla niceliksel olarak daha düşük bir konuma gerilediğini düşündürmektedir. Bu durum, Türkçenin sistem içindeki görünürlüğünün zamanla azaldığına ve izlenebilirliğinin sınırlı hâle geldiğine işaret etmektedir.

1994/1995 eğitim-öğretim yılından itibaren açık veriler incelendiğinde, derslere en çok talebin geldiği başlıca dillerin büyük ölçüde sabit kaldığı görülmektedir. Bu dönemde en çok öğrencinin hak kazandığı ve katılım gösterdiği diller arasında Arnavutça, Arapça, Boşnakça/Hırvatça/Sırpça[3], İngilizce, Fince, Kürtçe, Farsça, Lehçe, İspanyolca ve Türkçe öne çıkmaktadır. Bu diller, genel olarak göçmen kökenli toplulukların en yoğun şekilde temsil edildiği dil gruplarını yansıtmaktadır. Listeye daha sonraki yıllarda eklenen diller ise göç dinamiklerinin ve demografik dönüşümün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Nitekim, 2007 yılında Somalicenin ve 2021 yılında Tigrinyanın bu dillere eklenmesi, Doğu Afrika kökenli göçmen nüfusun artışıyla paralellik göstermektedir. Böylece, yaklaşık 30 yıllık süreçte eğitimi verilen ana diller arasında radikal bir değişim yaşanmamış, ancak belirli dönemlerde yeni göç dalgalarının etkisiyle listeye yeni diller dâhil olmuştur.

Yine 1994/1995 eğitim-öğretim yılından itibaren açık verilere dayalı olarak yapılan incelemelerde, ana dili temelli eğitime yönelik katılım oranlarının diller arasında belirgin farklılıklar gösterdiği anlaşılmaktadır. Özellikle Arapça ve Arnavutça, tarihsel olarak istikrarlı ve yüksek oranlarda katılım alan iki dil olarak öne çıkmaktadır. Bu dillerdeki öğrenciler uzun yıllar boyunca yüksek yüzdelerde derse katılım göstermiştir. Buna karşın, yukarıda bahsi geçen diğer dil derslerine benzer oranlarda, ancak görece daha düşük ve istikrarlı bir trend çerçevesinde katılım gösterilmiştir. Türkçe ise listede yer aldığı süre boyunca %50 ila

[3] Boşnakça/Hırvatça/Sırpça tek bir dil olarak raporlanmaktadır.

%62 arasında değişen katılım oranlarına sahip olmuştur. Öte yandan, 2007 yılından itibaren Somalice ve 2021 yılından itibaren Tigrinya, kayda değer biçimde yüksek katılım oranı ile öne çıkmıştır ve her iki dilde de öğrencilerin derse katılım oranları belirtilen yıllardan itibaren sürekli olarak %70'in üzerinde gerçekleşmektedir. Bu durum, söz konusu toplulukların ana dili eğitimine duyduğu güçlü talebi ve katılım motivasyonunu yansıtırken eğitim politikalarının yeni göçmen grupların dilsel ihtiyaçlarına nasıl yanıt verdiğine dair önemli bir gösterge sunmaktadır.

Bölgesel olarak bu derslerin dağılımının ele alınması da durumun detaylı anlaşılmasında rol oynamaktadır. Bohnacker'ın (2022b) aktardığı üzere, 2016/2017 eğitim-öğretim yılında Türkçe ana dili eğitimine hak kazanan 100'den fazla öğrencinin bulunduğu belediyeler arasında Stokholm bölgesi ve Göteborg ile Malmö gibi büyük şehirler öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, ilgili dönemde en fazla öğrenciye sahip belediye 1.494 öğrenci ile Stokholm'dür ve onu sırasıyla Göteborg (834), Botkyrka (661) ve Malmö (599) izlemiştir. Katılım oranlarına bakıldığında ise Botkyrka %75 ile en yüksek katılım oranına sahipken Helsingborg (%27) ve Sollentuna (%30) en düşük oranlara sahiptir. Türkçe, söz konusu dönemde ana dili eğitimi kapsamında en yüksek katılım oranına sahip dillerden biri olmasına rağmen Skolverket 2017/2018 yılından itibaren belirli dillere ve belediyelere yönelik MTI istatistiklerini yayımlamayı durdurmuştur. Bu durum, Türkçe MTI'nın bölgesel düzeydeki gelişimini izlemeyi zorlaştırmaktadır (Bohnacker, 2022b).

Sonuç

Bu çalışma, İsveç'te yürütülen ana dili eğitiminin tarihsel gelişimini ve güncel uygulamalarını, özellikle Türkçe ve diaspora bağlamında ele almıştır. Ana dili eğitimi, İsveç'in çok dilliliğe dayalı çoğulcu dil ideolojisiyle şekillenen bir uygulama olmakla birlikte, uygulamada kaynaklar, politik tercihler ve yerel öncelikler doğrultusunda farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda Türkçe MTI'nin yasal temelleri, kurumsal çerçevesi ve güncel durumu, politika belgeleri ve Skolverket'in en güncel istatistikleri ışığında değerlendirilmiştir.

Türk diasporası, İsveç'te tarihsel olarak en eski ve sayıca en büyük göç kökenli topluluklarından biri olmasına rağmen Türkçenin sistem içindeki görünürlüğü zamanla azalmış, istatistiksel olarak da görece bir gerileme yaşamıştır. Bu durum; derslerin zorunlu eğitim saatleri dışında sunulması, öğretmen yeterliliklerine ilişkin standartların eksikliği ve pedagojik uygulamalardaki farklılıklar gibi yapısal sınırlılıkların bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Türkçe MTI'ya katılan öğrenci sayısında mutlak artış gözlense de katılım oranlarının durağan kalması, sistemin kapasitesinin etkin biçimde kullanılamadığına işaret etmektedir.

Sonuçlar aynı zamanda, ana dili eğitiminin giderek daha fazla ideolojik bir zeminde tartışılmakta olduğunu da göstermektedir. Son yıllarda dillendirilen politik söylemler, MTI'nın geleceğine ilişkin belirsizlikleri artırmakta, bu uygulamanın pedagojik değerinden çok siyasi bir meseleye dönüşme riskini gündeme getirmektedir. Özellikle öğretmen niteliklerini değerlendirecek standarttırılmış sistemlerin yokluğu, derslerin kalitesinde yerel ölçekte büyük farklılıklara neden olmakta; eğitimin etkili sunulamadığı durumlarda öğrencilerde

motivasyon kaybı yaşanmakta ve MTI, yalnızca not almak ve kredi tamamlamak amacıyla girilen bir derse dönüşebilmektedir. Bu durum, ana dili eğitiminin uzun vadeli hedefleri olan dilsel gelişim, kültürel aidiyet ve çok dillilik bilincini geliştirme açısından sınırlayıcı bir etki yaratmaktadır.

Politika düzeyinde, öğretmen yetiştirme mekanizmalarının güçlendirilmesi, MTI derslerinin zorunlu saatler içinde sunulması ve dil eğitimine dair yerel uygulamaların daha eş güdümlü hâle getirilmesi, programın etkisini artırabilir. Ayrıca, MTI'ya yönelik kamuoyu algısının kutuplaştırıcı politik söylemlerden arındırılması, programın pedagojik değerinin korunması açısından kritik önemdedir. Resmî sistemin dışında geliştirilen topluluk temelli girişimler de desteklenmeli ve bu girişimlerle okul sistemi arasında köprüler kurulmalıdır.

Sonuç olarak, ana dili eğitimi yalnızca bireysel dil gelişimini değil, aynı zamanda çokkültürlü toplumlarda toplumsal uyumu, kimlik oluşumunu ve kuşaklar arası bağları da şekillendiren önemli bir araçtır. İsveç örneği, destekleyici dil politikalarının etkili sonuçlar doğurabilmesi için bu politikaların somut, eşitlikçi ve nitelikli uygulamalarla desteklenmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Aktürk-Drake, M. (2017). Turkish maintenance and bilingualism among second-generation Turks in multicultural Stokholm. B. Başer & P. T. Levin (Ed.), Migration from Turkey to Sweden: Integration, belonging and transnational community (ss. 122-152). IB Tauris.

Bauböck, R., Heller, A. & Zolberg, A. R. (Ed.). (1996). The challenge of diversity: Integration and pluralism in societies of immigration. Avebury.

Berry, J. W. (1980). Acculturation as varieties of adaptation. A. M. Padilla (Ed.), Acculturation: Theory, models and some new findings (ss. 9-25). Westview Press.

Berry, J. W. (2006). Contexts of acculturation. D. L. Sam & J. W. Berry (Ed.), The Cambridge handbook of acculturation psychology (ss. 27-42). Cambridge University Press.

Bohnacker, U. (2022a). Turkish heritage families in Sweden: Language practices and family language policy. Journal of Multilingual and Multicultural Development, 43(9), 861-873. https://doi.org/10.1080/01434632.2022.2041646

Bohnacker, U. (2022b). Turkish mother tongue instruction in Sweden. Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics, 38, 1-20. https://doi.org/10.26650/jol.2022.1138978

Bohnacker, U. (2022c). Sweden's multilingual language policy through the lens of Turkish-heritage family language practices and beliefs. International Journal of the Sociology of Language, 2023(283), 77-111. https://doi.org/10.1515/ijsl-2022-0059

Education Act [Skollagen]. (2010). SFS 2010:800. Utbildningsdepartementet.

Fishman, J. A. (2001). 300-plus years of heritage language education in the United States. J. Kreeft-Peyton, D. A. Ranard, & S. McGinnis (Ed.), Heritage languages in America: Preserving a national resource (ss. 81-97). Center for Applied Linguistics & Delta Systems.

Ganuza, N. & Hedman, C. (2015). Struggles for legitimacy in mother tongue instruction in Sweden. Language and Education, 29(2), 125-139. https://doi.org/10.1080/09500782.2014.978871

García, O. (2009). Bilingual education in the 21st century: A global perspective. Wiley-Blackwell.

Hedman, C. & Rosén, J. (2020). Modersmålsämnets legitimitet i ett förändrat politiskt landskap: En analys av svensk riksdagsdebatt under 2010-talet. Utbildning & Demokrati: Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik, 29(3), 31-50. https://doi.org/10.48059/uod.v29i3.12787

Huddleston, T., Niessen, J. & Tjaden, J. D. (2011). Migrant Integration Policy Index III. British Council & Migration Policy Group. https://www.mipex.eu/sites/default/files/downloads/migrant_integration_policy_index_mipexiii_2011.pdf

Hyltenstam, K. & Arnberg, L. (1988). Bilingualism and education of immigrant children and adults in Sweden. C. Bratt Paulston (Ed.), International handbook of bilingualism and bilingual education (ss. 475-513). Greenwood Press.

Hyltenstam, K. & Milani, T. M. (2012). Flerspråkighetens sociopolitiska och sociokulturella ramar. K. Hyltenstam, M. Axelsson, & I. Lindberg (Ed.), Vetenskapsrådets rapportserie (Cilt 5).

Hyltenstam, K. & Tuomela, V. (1996). Hemspråksundervisningen. Tvåspråkighet med förhinder (ss. 9-109). Språkförsvaret.

Kim, C. E. & Pyun, D. O. (2014). Heritage language literacy maintenance: A study of Korean-American heritage learners. Language, Culture and Curriculum, 27(3), 294-315. https://doi.org/10.1080/07908318.2014.970192

Language Act [Språklagen]. (2009). SFS 2009:600. Kulturdepartementet.

Lindberg, I. (2007). Multilingual education: A Swedish perspective. Education in 'Multicultural' Societies – Turkish and Swedish Perspectives, 71-90.

Lü, C. & Koda, K. (2011). Impact of home language and literacy support on English-Chinese biliteracy acquisition. Handbook of home language maintenance and development, 294-315.

MIPEX. (2014). Migrant Integration Policy Index. https://www.mipex.eu/ (Erişim tarihi: 25.05.2025).

Narrowe, J. (1998). Under one roof: On becoming a Turk in Sweden [Yayımlanmamış doktora tezi, Stokholm Üniversitesi].

Oakes, L. (2001). Language and national identity: Comparing France and Sweden. John Benjamins.

Ochs, E. (1993). Constructing social identity: A language socialisation perspective. Research on Language and Social Interaction, 26(3), 287-306. https://doi.org/10.1207/s15327973rlsi2603_3

Palm, C., Ganuza, N. & Hedman, C. (2019). Language use and investment among children and adolescents of Somali heritage in Sweden. Journal of Multilingual and Multicultural Development, 40(1), 64-75. https://doi.org/10.1080/01434632.2018.1467426

Polinsky, M. (2018). Heritage languages and their speakers. Cambridge University Press.

Ruin, P. (2023, 29 Mayıs). Forskaren: Modersmålsundervisning lyfter elevernas resultat i alla ämnen. Vi Lärare. https://www.vilarare.se/amneslararen-svenska-sprak/modersmalsundervisning/forskaren-modersmalsundervisning-lyfter-elevernas-resultat-i-alla-amnen/

Sachdev, I. & Bourhis, R. Y. (2001). Multilingual communication. W. P. Robinson & H. Giles (Ed.), The new handbook of language and social psychology (ss. 407-428). Wiley.

Salö, L., Ganuza, N., Hedman, C. & Karrebæk, M. S. (2018). Mother tongue instruction in Sweden and Denmark: Language policy, cross-field effects, and linguistic exchange rates. Language Policy, 17(4), 591-610. https://doi.org/10.1007/s10993-018-9472-8

Skolverket. (1994-2025). Statistik om elever i grundskolan med undervisning i modersmål: Tabell 8B. https://www.skolverket.se/statistik-och-utvarderingar/statistik-om-forskola-och-skola/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning

Skolverket. (2008). Med annat modersmål: Elever i grundskolan och skolans verksamhet (Rapport 321). Stokholm: Skolverket.

Skolverket. (2017). Läsåret 16/17 - Berättigade till modersmål samt deltagande i modersmål turkiska. http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistiki-tabeller/grundskola/skolor-och-elever

Skolverket. (2024). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr22 (2. uppl.). https://www.skolverket.se/getFile?file=13074

Solano, G. & Huddleston, T. (2020). Migrant Integration Policy Index 2020. Barcelona Centre for International Affairs (CIDOB) & Migration Policy Group.

Tuomela, V. (2001). Tvåspråkig utveckling i skolåldern. En jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller [Yayımlanmamış doktora tezi, Stokholm Üniversitesi].

Uluer, B. P. (2019). Investments in heritage language: A comparative case study of Turkish speakers in Sweden and France [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Stokholm Üniversitesi].

Uluer, B. P. & Haznedar, B. (2021). Miras dil olarak İsveç'te Türkçe. M. C. Yılmaz & P. Uluer (Ed.), İkidillilik çalışmaları ve Avrupalı Türkler (ss. 5-28). İsveç Türk Üniversiteliler ve Akademisyenler Derneği.

Yağmur, K. (2020). Models of formal education and minority language teaching across countries. A. C. Schalley & S. A. Eisenchlas (Ed.), Handbook of home language maintenance and development (ss. 125-443). Walter de Gruyter.

Söyleşi

"Türkçesi güçlü olan genç, kimliğini daha sağlıklı tanımlıyor. Hem İsveçli hem Türk olunabileceğini içselleştiriyor. Bu da onun öz güvenli, çok kültürlü bir birey olmasını sağlıyor."

ÜMARE ALTUN
EĞİTİM MÜŞAVİRİ

İsveç'te Türk çocuklarının eğitim serüveni, 1960'lı yıllarda göç dalgasıyla başladı. İlk kuşak ailelerin büyük kısmı işçi olarak buraya gelmişti. Göçün yükünü sırtlamış bu insanlar, yeni bir dil, yeni bir kültür ve bambaşka bir eğitim sistemiyle karşılaştılar. Elbette bu durum, çocuklarının eğitimine yeterince zaman ve destek ayıramamalarına yol açtı. Dil bariyerleri, sistemin yabancılığı ve kültürel farklar, çocukların okullara uyum sağlamasını güçleştiriyordu, başarılarını gölgede bırakıyordu.

Zamanla her şey değişti. İkinci ve üçüncü kuşaklarla birlikte ailelerde eğitim bilinci arttı. Özellikle 1990'lardan sonra İsveç'te doğan çocuklar, sistemle çok daha kolay bütünleşmeye başladı. Artık pek çok Türk kökenli genç, İsveç üniversitelerinde ya da uluslararası alanlarda başarıyla yollarını çiziyor. Ancak, hâlâ bazı gençlerimizin eğitimde geri kalma durumları da bir gerçek. Bu noktada, aile-okul iş birliği, Türkçenin desteklenmesi ve gençlerimizin olumlu rol modellerle buluşması her zamankinden daha önemli hâle geldi.

İsveç'te yaklaşık 15 bin Türk kökenli ilköğretim öğrencisi olduğu tahmin ediliyor. Ancak etnik köken temelli resmî veriler tutulmadığı için bu sayılar net değil. Erişiğimiz istatistiklere dayanarak söyleyebilirim ki genel başarı düzeyleri İsveç ortalamasının biraz altında.

Bu tabloya neden olan pek çok etken var. Ailenin eğitim düzeyi, çocuğa evde verilen destek, çocuğun İsveççe ve Türkçe yeterliliği, okul ortamı, yaşanılan mahallenin sosyokültürel yapısı ve öğretmenlerin öğrencilere yaklaşımı gibi faktörler başarı üzerinde doğrudan etkili. Ancak evde Türkçesi güçlü olan, ailesi tarafından desteklenen çocuklarımızın hem akademik hem de sosyal anlamda daha sağlam adımlarla ilerlediğini biliyoruz.

Aslında İsveç'te öğrenciler okulda ana dili eğitimi alma imkânına sahip. İsveç, ana dili eğitimi konusunda Avrupa'daki öncülerden biri oldu. 1977 yılında yürürlüğe giren ev dili reformuyla birlikte çocuklara yalnızca İsveççeyle değil, kendi ana dillerinde de eğitim alma hakkı tanındı. Bu karar, göçmen çocukların hem eğitimsel hem de duygusal bütünlüğü için atılmış çok değerli bir adımdı. Çünkü ana dili, yalnızca bir iletişim aracı değil; insanın kimliğinin, belleğinin ve aidiyet hissinin temelidir.

Bugün geldiğimiz noktada, ana dili dersleri haftada bir saat olarak sunuluyor. Genellikle okul saatleri dışında ya da günün sonunda yapılan bu dersler, öğrencilerin karnelerinde de yer alıyor ve mezuniyet ortalamalarına dahil ediliyor. Eskiden okul öncesi dönemde de verilen bu dersler, artık çoğunlukla 1. sınıftan itibaren başlıyor.

Ancak bu hakka erişim için bazı koşullar mevcut. Öğrencinin ya da ebeveynlerinden en az birinin İsveççe dışında bir ana dile sahip olması, öğrencinin bu dili evde günlük olarak kullanıyor olması, dil hakkında temel bilgiye sahip olması gerekiyor. Ayrıca, aynı dili talep eden en az beş öğrencinin bir araya gelmesi ve o dili öğretebilecek nitelikli bir öğretmenin bulunması de şart. Tüm bu koşullar sağlandığında belediyeler sorumluluğu üstlenerek dersleri açıyor. Ancak uygun öğretmen bulunamazsa belediyelerin bu dersi açma zorunluluğu ortadan kalkıyor. Bu da özellikle küçük yerleşim yerlerinde ciddi bir fırsat eşitsizliğine yol açabiliyor.

Bugün İsveç genelinde 150'den fazla dilde ana dili dersi veriliyor. Türkçe de bu diller arasında yer alıyor. Ancak süreç içinde bazı kayıplar yaşandı. Reformun ilk yıllarında haftada iki saat olarak sunulan Türkçe dersleri, zamanla çeşitli bütçesel nedenlerle bir saatin bile altına düştü. 1988 yılında ana dil öğretmeni yetiştiren programın kapatılması da süreci olumsuz etkiledi. Tüm bu zorluklara rağmen sistem hâlâ çocukların dillerini ve kimliklerini korumaları için anlamlı bir zemin sunmaya devam ediyor.

2024/2025 eğitim-öğretim yılı itibarıyla zorunlu eğitim kademesinde, yani 1. sınıftan 9. sınıfa kadar Türkçe ana dili derslerine kayıtlı öğrenci sayısı 4 bin 533'e ulaştı. Bu öğrencilerin 2 bin 369'u kız, 2 bin 164'ü

Aileler Türkçeye ne kadar önem verirse çocukların da bu dile olan bağı o kadar güçlü kalıyor. Evde Türkçe konuşulması, bayramların kutlanması, Türk müziği dinlenmesi, masallar anlatılması çocukların Türkçeyle olan ilişkisini derinleştiriyor.

erkek. 2018'de bu sayı 4 bin 104'tü. Yani artış yavaş da olsa istikrarlı. En yoğun katılım ise Stokholm, Botkyrka, Malmö ve Göteborg gibi Türk nüfusunun yüksek olduğu belediyelerde gözlemleniyor.

Aynı yıl içinde, bin 48 okuldaki öğrencilere Türkçe ana dili eğitimi verildiğini biliyoruz. Yaklaşık 130 Türkçe ana dili öğretmeni bu alanda görev yapıyor. Fakat bu sayılar, velilerin başvurularına ve öğretmen bulunabilirliğine göre yıldan yıla değişebiliyor. Öğretmen bulunmadığında ise çocuklarımız bu haktan mahrum kalabiliyor.

Türkçe derslerine katılımı etkileyen birçok faktör var. Her 10 Türk kökenli öğrenciden yalnızca 3'ü bu derslere katılıyor. Pozitif etkenlerden biri, Türkçe notunun karnede yer alması ve mezuniyet ortalamasını etkilemesi. Bu, aileler ve öğrenciler için güçlü bir motivasyon. Ancak zorluklar da göz ardı edilemez.

Dersler genellikle gün sonunda veriliyor, bu nedenle çocuklar yorgun oluyor. Ders süresi çoğu zaman bir saatten bile kısa. Bazı belediyelerde öğretmen bulunamıyor ve bulunanların pedagojik yeterliliği her zaman tatmin edici değil. Veliler, başvuru süreçlerinde yeterince bilgilendirilmediklerini veya bürokratik engellerle karşılaştıklarını ifade ediyor. Tüm bu sıkıntılara rağmen Türkçeye duyulan ilgi hâlâ diri. Bu ilginin devam etmesi için bizler üzerimize düşeni yapmaya hazırız.

İsveç, eğitim sistemi çok dilliliği destekleyen bir yapıya sahip. Öğrencilerine yalnızca İsveççeyi değil, aynı zamanda İngilizceyi ve bir ikinci yabancı dili öğrenme fırsatı sunuyor. Bu ikinci dil genellikle Fransızca, Almanca ya da İspanyolca oluyor. Bizim çocuklarımız da bu sistemin sunduğu olanaklardan faydalanıyor. Yani bir Türk çocuğu hem İsveççeyi hem İngilizceyi öğreniyor, üzerine bir de üçüncü bir dili seçme şansına sahip oluyor.

Elbette Türkçenin bu modern yabancı diller arasında yer alması ideal olurdu. Ancak uygulamada Türkçe genellikle hâlâ ana dili statüsünde sunuluyor. Bu nedenle haftalık ders süresi sınırlı ve akademik bir dil gelişimi için çoğu zaman yeterli değil. Oysa

Türkçe yalnızca evde konuşulan bir dil değil, bir kültürün taşıyıcısı, bir kimliğin aynası. Bu yüzden çok dillilik politikaları Türk çocukları için bir kapı aralasa da bu kapının ardındaki oda hâlâ güçlü desteklere ihtiyaç duyuyor.

İsveç doğumlu Türk çocuklarının Türkçeye olan ilgisinin yaş ilerledikçe azaldığını gözlemledik. Özellikle lise döneminde öğrenciler sosyal çevrelerinde İsveççeyi daha baskın bir biçimde kullanıyor. Çünkü okul, arkadaşlıklar, sosyal medya ve günlük hayatın dili İsveççe oluyor. Fakat evde Türkçeye verilen değer, bu ilginin seyrini belirleyen en güçlü faktör olmaya devam ediyor.

Aileler Türkçeye ne kadar önem verirse çocukların da bu dile olan bağı o kadar güçlü kalıyor. Evde Türkçe konuşulması, bayramların kutlanması, Türk müziği dinlenmesi, masallar anlatılması çocukların Türkçeyle olan ilişkisini derinleştiriyor. Ancak şunu da kabul etmek gerek: Her aile çocuklarına zengin bir dil ortamı sunamıyor. Televizyon izleme, hikâye anlatımı, müzik dinleme gibi etkinlikleri düzenli yapan aileler kadar, bu pratiklere uzak duranlar da var.

Bir başka zorluk da materyal eksikliği. Halk kütüphaneleri bu konuda bir kaynak oluştursa da Türkçe kitap sayısı sınırlı. Tabii bir de zaman meselesi var. Uzun saatler çalışan ebeveynler, çocuklarıyla Türkçe temelli etkinlikler yapacak fırsatı her zaman bulamıyor.

Kardeşler arasında iletişim çoğunlukla İsveççe gerçekleşiyor. Duygularını ifade ederken, grup içinde konuşurken çocuklar genelde İsveççeyi tercih ediyor. Çünkü ya Türkçelerini yetersiz buluyor ya da arkadaşlarının yanında bu dilde konuşmaktan çekiniyorlar. Ama bire bir konuşmalarda, Türkçe hâlâ sıcak ve güvenli bir dil olmaya devam ediyor.

Biz bu dengeyi koruyabilmek için Türkçeyi sadece konuşulan değil, aynı zamanda düşünme ve üretme dili hâline getirmek gerektiğini savunuyoruz. Bu hedefle çeşitli projeleri hayata geçirdik. Çevrim içi okuma-yazma atölyeleri düzenliyoruz, çocuklara kitaplar hediye ediyoruz. Geçtiğimiz baharda düzenlediğimiz iki oturumluk masal yazma atölyesi bunun güzel bir örneğidir. Çocuklarımız Türk masallarını tanıdı ve kendi masallarını yazdı. “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde” gibi kalıpları ilk kez duyanlar oldu ama kısa sürede öyle yaratıcı, öyle özgün ve hatta İskandinav esintileri taşıyan masallar yazdılar ki hepimiz hayran kaldık.

Bir başka örnekte ise “Mehmet Akif ve Edebiyatımız” başlıklı çevrim içi atölyeye katılan üç kardeş, annelerine “edebiyat” kelimesinin ne anlama geldiğini sormuş. Anne sabırla açıklamış; sonra çocuklar, dersin her anına büyük bir istekle katılmış. Bu küçük hikâyeler aslında bize büyük şeyler anlatı-

yor: Türkçe yaşadıkça, sorular büyüyor, düşünceler derinleşiyor.

Müşavirliğimizin görev bölgesi İsveç, Norveç ve Finlandiya'yı kapsıyor. Elbette bu ülkelerde Türk toplumu özellikle Stokholm, Göteborg ve Malmö gibi büyük şehirlerde yoğunlaşıyor ama aslında çok daha geniş bir coğrafyaya yayılmış durumdayız. Bu da beraberinde her çocuğa, her aileye ulaşabilmek gibi ciddi bir sorumluluk getiriyor. Bu yüzden çalışmalarımızın önemli bir kısmını çevrim içi yürütmeye başladık.

Üç ülkede de hâlihazırda Millî Eğitim Bakanlığımızca görevlendirilmiş öğretmen bulunmamaktadır. İsveç'te haftada bir saatle sınırlı kalan Türkçe ana dili derslerinin birçok çocuğa ulaşamadığını biliyoruz. Norveç ve Finlandiya'da da durum farklı değil. Bu eksikliği telafi etmek amacıyla 2023 güz döneminde Bakanlığımızla iş birliği içinde çevrim içi Türkçe ve Türk Kültürü derslerini başlattık.

Hafta sonları yapılan bu dersler Türkiye'den görevlendirilen öğretmenler aracılığıyla, Yükseköğretim ve Yurtdışı Eğitim Genel Müdürlüğümüz koordinasyonunda tamamen ücretsiz olarak sunuluyor. Şu anda İskandinavya genelinde yaklaşık 500 öğrenci bu derslere katılıyor. Sınıflar yaş ve seviyeye göre oluşturuluyor; bu sayede her çocuk kendi hızında öğreniyor, gelişiyor.

2025/2026 eğitim-öğretim yılından itibaren bu dersler daha kurumsal bir yapıya kavuşacak. "Ülkem Yanımda" dijital platformu üzerinden yürütülecek bu sistemde canlı dersler, seviye belirleme sınavları, kültürel etkinlik ve yarışmalar, öğretmen-öğrenci takibi ve yapay zekâ destekli rehber asistan DİLDAŞ yer alacak.

Velilerimizden çok değerli geri bildirimler alıyoruz. Örneğin, babası İsveçli olan altı yaşında bir öğrencimiz bu yıl çevrim içi derslerle Türkçe okumayı ve yazmayı öğrendi. Bir başka öğrencimiz, yaz tatilinde Türkiye'ye gidip öğretmeniyle yüz yüze tanıştı. Bu küçük ama anlamlı anlar bizim için yalnızca akademik başarı değil, duygusal bağ kurmanın da mümkün olduğunu gösteriyor.

Millî ve dinî bayramlar ile özel günlerde çeşitli yarışmalar ve etkinlikler düzenliyoruz. Kazanan çocuklara kitaplar hediye ediyoruz. Stokholm, Oslo ve Helsinki'de yaşayan öğrencilerimize bu hediyeleri bizzat ulaştırdığımız da oldu. Bu tür yüz yüze temaslar aramızdaki mesafeleri kaldırıyor; çocuklarımızla, aileleriyle güçlü bağlar kurmamıza vesile oluyor.

Kısacası, nerede bir Türk çocuğu varsa oraya ulaşmanın yollarını arıyor; onun ana diliyle bağ kurmasını, kendini ifade etmesini ve kültürel kimliğini yaşatmasını destekliyoruz. Bunu hem çevrim içi hem yüz yüze yürüttüğümüz çalışmalarla sürdürüyoruz. Çünkü dilin yalnızca sözcükler değil, aidiyetin ve güvenin dili olduğuna inanıyoruz. O dili kaybetmeden büyüyen her çocuk, kendine ve dünyaya daha sağlam köklerle tutunur.

Çevrim içi Türkçe ve Türk Kültürü derslerinin yanı sıra, hafta içi akşamları düzenlediğimiz atölye programlarını da bu sürecin önemli bir parçası olarak görüyoruz. Bu atölyeler, dil öğrenimini desteklemenin ötesinde çocuklarımızın duygu, düşünce, merak ve hayal dünyalarını ifade etmelerine alan açıyor. Ekran başında aidiyet hissi kazanıyor, kültürel bağlarını güçlendiriyor ve birlikte keşfetmenin heyecanını yaşıyorlar.

2024 güz döneminde, Konya Bilim Merkezi iş birliğiyle dört haftalık "Geçmişin Mucitlerini Keşfet" adlı çevrim içi bir bilim atölyesi düzenledik. Cezeri'den İbn Heysem'e, Ali Kuşçu'dan sanal müze turlarına uzanan

Millî ve dinî bayramlar ile özel günlerde çeşitli yarışmalar ve etkinlikler düzenliyoruz. Kazanan çocuklara kitaplar hediye ediyoruz. Stokholm, Oslo ve Helsinki'de yaşayan öğrencilerimize bu hediyeleri bizzat ulaştırdığımız da oldu. Bu tür yüz yüze temaslar aramızdaki mesafeleri kaldırıyor; çocuklarımızla, aileleriyle güçlü bağlar kurmamıza vesile oluyor.

bu programda, çocuklar bilim dünyasına eğlenceli ama derinlikli bir yolculuk yaptı. Sıvı azot deneyleri, "Karanlık Oda: İğne Deliği Kamera" gibi etkinlikler çocukların zihninde yeni pencereler açtı. O anlarda, bilim ve Türk kimliği aynı sahnede buluştu.

2025 bahar döneminde ise Düsseldorf Eğitim Ataşeliğimizle iş birliği içinde "Türkçe ile Keşfet" adlı 10 haftalık atölye serisini gerçekleştirdik. Edebiyat, tarih, bilim ve sanat alanlarında yürüttüğümüz bu atölyelerde Doğa Masalları Atölyesi, Oyun Kodlama, "Mehmet Akif Ersoy ve Edebiyatımız", 18 Mart Çanakkale Zaferi Özel Programı (Karagöz ile Hacivat ve Müzede Masal Gecesi), "Hilalin İzinde: Anadolu'da Ramazan Bayramı", Diksiyon ve Etkili Konuşma, 23 Nisan Çocuk Şarkıları ve Müzik Atölyesi gibi programlar vardı.

Her bir etkinlik özenle hazırlandı ve her biri alanında uzman eğitmenlerle yürütüldü. Özellikle Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi (ÇASAMER) iş birliğiyle gerçekleştirdiğimiz 18 Mart programı, çocuklarımız için tarihle duygusal bir temas kurma fırsatı sundu.

Bu atölyelere düzenli olarak katılan çocuklarımızla artık birbirimizi tanıyoruz. Stokholm'den Tromsø'ye, Bergen'den Oulu'ya uzanan geniş bir coğrafyada onlarca çocuğumuz var. İsimlerini biliyoruz. Bir etkinlikte yüz yüze karşılaştığımızda birbirimizi hemen tanıyoruz. Ekran başında başlayan yol arkadaşlıklarımız, artık kalplerde iz bırakıyor. Türkçeyi daha rahat konuşuyorlar, daha cesur sorular soruyorlar.

Etkinliklerin sonunda zaman zaman onlara kitaplar gönderiyoruz. Hediyeleşmek değil sadece; o kitabın içinde çocuklara "Seni önemsiyoruz!" demek istiyoruz. Dönem sonunda en çok; "Lütfen atölyelere devam edin." geri bildirimini alıyoruz. Finlandiya'dan Peri isimli öğrencimizin şu cümlesi hâlâ hafızamda: "Her defasında hediye göndermenize gerek yok ama yarışma yapalım!" İşte çocuklar, işte içtenlik, işte bağ...

Önümüzdeki dönemde bu atölyeleri daha da geliştirmeyi planlıyoruz. Özellikle okuduğunu anlama, etkili konuşma, illüstrasyon ve kodlama gibi temel beceriler üzerine yoğunlaşacağız. Amacımız her zaman aynı: Türkçeyi sadece öğrenilen değil, yaşanan bir dil hâline getirmek. Ekranların ardında açılan bu pencerelerden çocuklarımızın kalbine ve kimliğine ulaşmak istiyoruz.

Çevrim içi buluşmalar ne kadar değerli olsa da çocukların gözlerinin içine bakabildiğiniz, yüz yüze buluşmaların yeri ayrı. Yüz yüze yürüttüğümüz çalışmalarda özellikle çocuklara yönelik sanat ve kültür içe-

rikli etkinliklere ağırlık vermeye özen gösteriyoruz.

2025 yılı için anlamlı bir planımız vardı. 18 Mart Çanakkale Zaferi vesilesiyle çocuklarımızı tarihsel bir anlatıyla buluşturmak istedik. Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığımızla iletişime geçtik ve "Mannu Çanakkale'de" isimli animasyon çocuk filminin gösterimi için gerekli izinleri talep ettik. Sağ olsunlar, destek oldular. Böylece Gelibolu'yu ve Çanakkale Savaşı'nı şiddet içermeden farklı ve anlamlı bir dille anlatarak çocuklarda merak uyandırmayı, kültür ve tarih bilinci aşılamayı hedefledik. Bu filmi Stokholm, Göteborg ve Oslo'da dört farklı cami derneğinde çocuklarla birlikte izledik. Filmin ardından Çanakkale üzerine konuştuk ve bilgilerimizi bir yarışma ile tazeledik. Hatta bazı çocuklar, yaz tatilinde Çanakkale'yi ziyaret etme planları bile yaptı. Onlara da gezi haritası hediye ettik. Dernek yönetimleri de çocuklara patlamış mısır ve meyve suyu gibi küçük ikramlarda bulundu. Basit gibi görünse de bir çocuk için bu dokunuşlar dilin, kültürün ve birlikteliğin hafızasında iz bırakıyor.

İsveç'te Türkçe çocuk sineması oldukça sınırlı. Bu yüzden çocukların ana dillerinde bir sinema deneyimi yaşamaları bizim için çok kıymetli. Hem dil gelişimi hem de kültürel aidiyet için bu tür etkinliklerin gelecekte daha yaygın hâle gelmesini umut ediyoruz.

Ayrıca katıldığımız çeşitli etkinliklerde çocuklara Türkçe hikâye kitapları ulaştırıyoruz. Millî Eğitim Bakanlığımızın yayınladığı kitapları ya da nitelikli yayınevlerinden gelen bağışları, çocuklarımızla buluşturuyoruz. Kitap, yalnızca bilgi değil; o çocuğun eline Türkçeyle kurulmuş bir dünya vermektir.

Okuma sevgisini teşvik ediyoruz. Biliyoruz ki kitap okuyan bir çocuk yalnızca kelime değil, kimlik de kazanır. Ana dilinde okuyan çocuk kendini daha derin, daha doğru ifade eder.

Millî bayramlar, yalnızca takvimde işaretli günler değil; kimliğimizi, hafızamızı, köklerimizi taşıyan anıların yeniden canlandığı özel zamanlardır. Hele ki çocuklar için ayrı bir heyecan uyandırır. İşte tam da bu sebeple, özellikle 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nı son iki yıldır coşkuyla, şenlik havasında kutlamayı bir gelenek hâline getirdik.

2024 yılında yaklaşık 40 çocukla başladık. 2025'te bu sayı 100 çocuğa ulaştı. Hep birlikte şarkılar söyledik, yüz boyama etkinlikleri yaptık, origami çalışmalarıyla çocukların hem yaratıcılığını hem motor becerilerini destekledik. Ama en özel anlardan biri hiç kuşkusuz Karagöz ve Hacivat'ın sahneye çıktığı anlardı.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının desteğiyle "Dev Gölgeler" adlı modern yorumlu gösteriyle Hayali Suat Veral ve Türkiye'nin ilk kadın Karagöz sanatçısı Merve İlken, minik izleyicilerle buluştu. Salonda kahkahalar yükseldi, meraklı gözlerle izlenen her hareket çocukların belleğinde unutulmayacak bir yer edindi. Gösteri sonrası düzenlenen atölyede, çocuklar kendi gölge oyunu figürlerini tasarladı. Kalıplama tekniğiyle oluşturdukları karakterlerle sadece izleyen değil aynı zamanda üreten bireyler hâline geldiler.

Aynı etkinlikte, Türkiye Maarif Vakfı Sorumlu Editörü ve çocuk edebiyatı yazarı Dr. Firdevs Kapusızoğlu'nun düzenlediği "Duygularımı Tanıyorum" adlı etkileşimli okuma atölyesi, çocukların hem Türkçeyle hem de kendileriyle kurdukları bağı derinleştirdi. Etkinlik sonunda Türkiye Maarif Vakfı tarafından iki dilli çocuklar için hazırlanmış özel okuma kitapları hediye edildi. Bu an-

Millî bayramlar, yalnızca takvimde işaretli günler değil; kimliğimizi, hafızamızı, köklerimizi taşıyan anıların yeniden canlandığı özel zamanlardır. Hele ki çocuklar için ayrı bir heyecan uyandırır. İşte tam da bu sebeple, özellikle 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nı son iki yıldır coşkuyla, şenlik havasında kutlamayı bir gelenek hâline getirdik.

lamlı katkılar için Türkiye Maarif Vakfı Başkanı Sayın Mahmut Özdil'e ve emeği geçen herkese gönülden teşekkür ederim.

Kutlamamızda bir de sürprizimiz vardı. Firdevs Kapusızoğlu'nun yazdığı, Ahmet Melih Karauğuz'un yapay zekâ yardımıyla resimlediği, Bakanlığımızın da desteklediği Türkçe-İsveççe iki dilli hazırlanan mini hikâye kitabı "Ilık Bir Yaz Günü" (En Ljummen Sommardag) ilk kez çocuklarla buluştu. Bu kitap yalnızca bir metin değil, iki dili bir araya getiren zarif bir köprüydü.

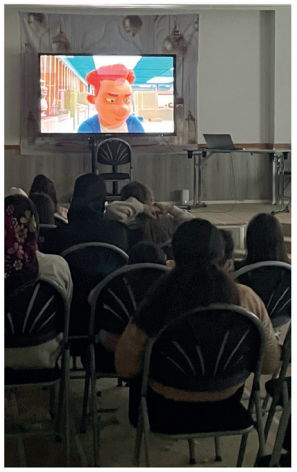
23 Nisan kutlamamıza damga vuran bir başka an ise Nazım Onay'ın yönetiminde kurulan çocuk korosu oldu. YTB'nin desteğiyle sadece iki ayda hazırlanan 20 kişilik bu koroyu sahneye çıktığında hepimiz gururla ve gözyaşlarıyla izledik. Neşeyle söyledikleri şarkılar, sadece o günün coşkusunu değil, geleceğe dair umutlarımızı da taşıyordu.

Bu etkinlik sayesinde çocuklar yalnızca sahneye çıkmakla kalmadı; birbirleriyle arkadaş oldu, aileler kaynaştı. Bu buluşmalarla yeni bağlar kurduk. Bu bağlar yalnızca sosyal değil, kültürel bir sahiplenişin izleriydi. Türkçeyi yaşatmak, çocuklarımızın gözlerinde o ışığı görmek en büyük kazancımız oldu.

Bir çocuğun ana diliyle kurduğu bağ, evin içinde başlar. Uykuya dalarken duyulan ilk ninniyle, mutfakta pişen yemeğin adını sorduğu cümleyle, yatmadan önce dinlediği hikâyeyle... Bu yüzden biz çalışmalarımızda aileye, özellikle de ebeveyne ayrı bir önem veriyoruz. Çünkü dil yalnızca öğrenilen değil, yaşanılan bir şeydir; o yaşamın merkezi de ailedir.

YTB desteğiyle yürüttüğümüz ebeveyn çalışmaları yalnızca bilgi vermek değil, birlikte düşünmek ve çözüm üretmek amacı taşıyor. Özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarla iletişim konusu ebeveynler için büyük bir merak ve bazen de kaygı konusu. Bu yüzden uzman psikologlar eşliğinde, aile içi iletişim seminerleri düzenliyoruz. Ebeveyn-

ler burada yaşadıkları zorlukları paylaşabiliyor, birbirinden öğrenebiliyor, kendilerini yalnız hissetmiyor.

Bir diğer önemli başlığımız ise dijital dünyada ebeveynlik. Teknoloji çağında çocuk yetiştirmek her zamankinden daha karmaşık bir hâl aldı. Hangi uygulama güvenli? Ne kadar süre ekran başında kalmalı? Hangi dijital içerikler dil gelişimini destekler, hangileri köreltir? Bu gibi sorulara birlikte yanıt arıyoruz. Bilgilendirme toplantılarımızda ebeveynlere dijital araçları tanıtıyor, çocuklarının bu dünyada nasıl sağlıklı ilerleyebileceğine dair rehberlik sunuyoruz.

Ebeveynlerle olan temasımız yalnızca seminerlerle sınırlı değil. "Uzman Perspektifi Buluşmaları" adını verdiğimiz programlarımızda, farklı alanlardan uzmanlarla derinlikli sohbetler gerçekleştiriyoruz. Bu etkinliklere ebeveynleri de davet ediyor, onların da bilgiye ve deneyime doğrudan erişmesini

sağlıyoruz. Özellikle İsveç'te görev yapan Türk kökenli öğretmenleri sürece dahil ederek hem ebeveynler hem eğitimciler arasında bir köprü kurmaya çalışıyoruz.

Amacımız yalnızca çocuklara ulaşmak değil, onlara temas eden her yetişkini bu sürecin bilinçli ve etkili bir parçası hâline getirmek. Çünkü ana dili yalnızca okulda değil, evde, sokakta, sofra başında, oyun arasında yaşar. Aileyle başlar, ailede gelişir. Biz bu gelişimin her anında ailelerin yanında olmak istiyoruz.

İyi bir öğretmen yalnızca bilgi veren değil, çocukta merak uyandıran, güven aşılayan, dili sevdiren kişidir. Hele ki konu ana dili olduğunda öğretmen yalnızca bir eğitimci değil, aynı zamanda kültür elçisi, bir köprü, bir umut ışığı olur. Bu yüzden öğretmenlere yönelik çalışmalarımızı özenle yürütüyoruz.

İki yıldır, 24 Kasım Öğretmenler Günü vesilesiyle Stokholm'de Sayın Büyükelçimiz Yönet Can Tezel'in ev sahipliğinde bir resepsiyon düzenliyoruz. Bu resepsiyonlar yalnızca bir kutlama değil, aynı zamanda öğretmenlerimizin bir araya gelip fikir alışverişinde bulunduğu, birlikte üretmenin

Kimlik ne yalnızca doğduğumuz toprak ne sadece konuştuğumuz dil ne de üstümüzde taşıdığımız pasaporttur. Kimlik, parçaların birleştiği o derin yerdir. Ve İsveç'te doğup büyüyen Türk gençleri için bu bütünlük, çoğu zaman bir denge kurma mücadelesidir.

heyecanını taşıdığı sıcak buluşmalar oluyor.

Zaman zaman Türkiye'den gelen uzmanlarla, özellikle Türkçe ana dili öğretmenlerine yönelik seminerler ve buluşmalar düzenliyoruz. Bu etkinliklerde hem mesleki gelişimlerini destekliyoruz hem de onları yalnız olmadıklarını hissettirecek bir topluluk duygusuyla buluşturuyoruz.

Bunun yanı sıra, Millî Eğitim Bakanlığımızın yayınladığı Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarını düzenli olarak öğretmenlerimize ulaştırıyoruz. Farklı seviyelerdeki çocuklar için hazırlanan hikâye kitaplarını da temin ederek sınıf içi materyal çeşitliliğini artırmaya çalışıyoruz. Çünkü çocuklara yalnızca dil bilgisi değil, aynı zamanda sevgiyle dokunan içerikler sunmak gerekiyor. Zira öğretmen yalnızca sınıfta değil, öğrencinin dünyasında da varlık gösteren bir figürdür. Biz de o figürü güçlendirmek, desteklemek, onurlandırmak için çalışıyoruz.

Bazen bir kitap, bir çocuğun hayatında sessiz ama köklü bir değişimin ilk adımı olur. Hele ki o kitap kendi ana dilinde yazılmışsa kelimeler çocuğun kalbine doğrudan ulaşır. Bu yüzden materyal ve yayın çalışmalarını yalnızca eğitimsel değil, aynı zamanda duygusal bir bağ kurma aracı olarak görüyoruz.

2023 yılı ekim ayında, Cumhuriyetimizin 100. yılı vesilesiyle özel bir çalışma yaptık: *100. Yıl Lokomotif Çocuk Dergisi*'ni yayımladık. Bu dergi sadece yazılar ve resimlerden ibaret değildi. İçinde çocukların katkıları vardı; onların hayalleri, çizgileri, sesleri... Aynı zamanda sevilen çocuk edebiyatı yazarlarının yazılarıyla zenginleşmişti. Az sa-

yıda basım yaptık ama katkı sunan her çocuğa bu özel dergiyi ulaştırdık. Onlar için bir armağandı, bizim içinse bir hatıra, bir gurur vesilesi oldu.

Bu tür yayınları artırmayı, özellikle iki dilli içerikler üretmeyi son derece kıymetli buluyorum. Çünkü kelimeyle kurulan her bağ, kültürle kurulan bir köprüdür. Biz de o köprüleri sağlamlaştırmak için yazmaya, üretmeye, paylaşmaya devam edeceğiz.

Kimlik ne yalnızca doğduğumuz toprak ne sadece konuştuğumuz dil ne de üstümüzde taşıdığımız pasaporttur. Kimlik, parçaların birleştiği o derin yerdir. Ve İsveç'te doğup büyüyen Türk gençleri için bu bütünlük, çoğu zaman bir denge kurma mücadelesidir.

Gençlerimiz İsveç toplumuna ait hissederken aynı zamanda Türk kimliğini korumak, taşımak ve yaşatmak istiyorlar. Bu dengeyi sağlamak kolay değil. İşte burada devreye ana dili giriyor. Çünkü ana dili, yalnızca bir iletişim aracı değil; aynı zamanda kültürle, gelenekle, hafızayla kurulan duygusal bağın taşıyıcısıdır.

Türkçeyi iyi bilen gençler yalnızca ebeveynleriyle değil, aynı zamanda geçmişleriyle, kökleriyle, kolektif bir hafızayla bağ kuruyor. Evde Türkçe konuşulması, bayramların kutlanması, Türk müziklerinin dinlenmesi, o dilin sıcaklığının kaybolmaması gibi gündelik pratikler, gencin iki kültür arasında bir köprü kurmasını sağlıyor. Türkçesi güçlü olan genç, kimliğini daha sağlıklı tanımlıyor. Hem İsveçli hem Türk olunabileceğini içselleştiriyor. Bu da onun öz güvenli, çok kültürlü bir birey olmasını sağlıyor.

Elbette geleceğe dair bazı riskler ve bazı güçlü fırsatlar var. En büyük risklerden biri yüz yüze temasın zayıflaması. Dijital araçlar büyük imkânlar sunsa da bir çocuğun dilini, kimliğini, aidiyetini geliştirmesi için yalnızca çevrim içi dersler yeterli değil. Bu yüzden en önemli ihtiyaçlarımızdan biri İsveç'te kapsamlı bir Türk Eğitim ve Kültür Merkezi açılması. Böyle bir merkez çocuklarımızın Türkçe konuşabileceği, kitaplara erişebileceği, kültürel etkinliklere katılabileceği bir buluşma noktası olurdu. Sadece bir bina değil, bir aidiyet alanı inşa etmiş olurduk.

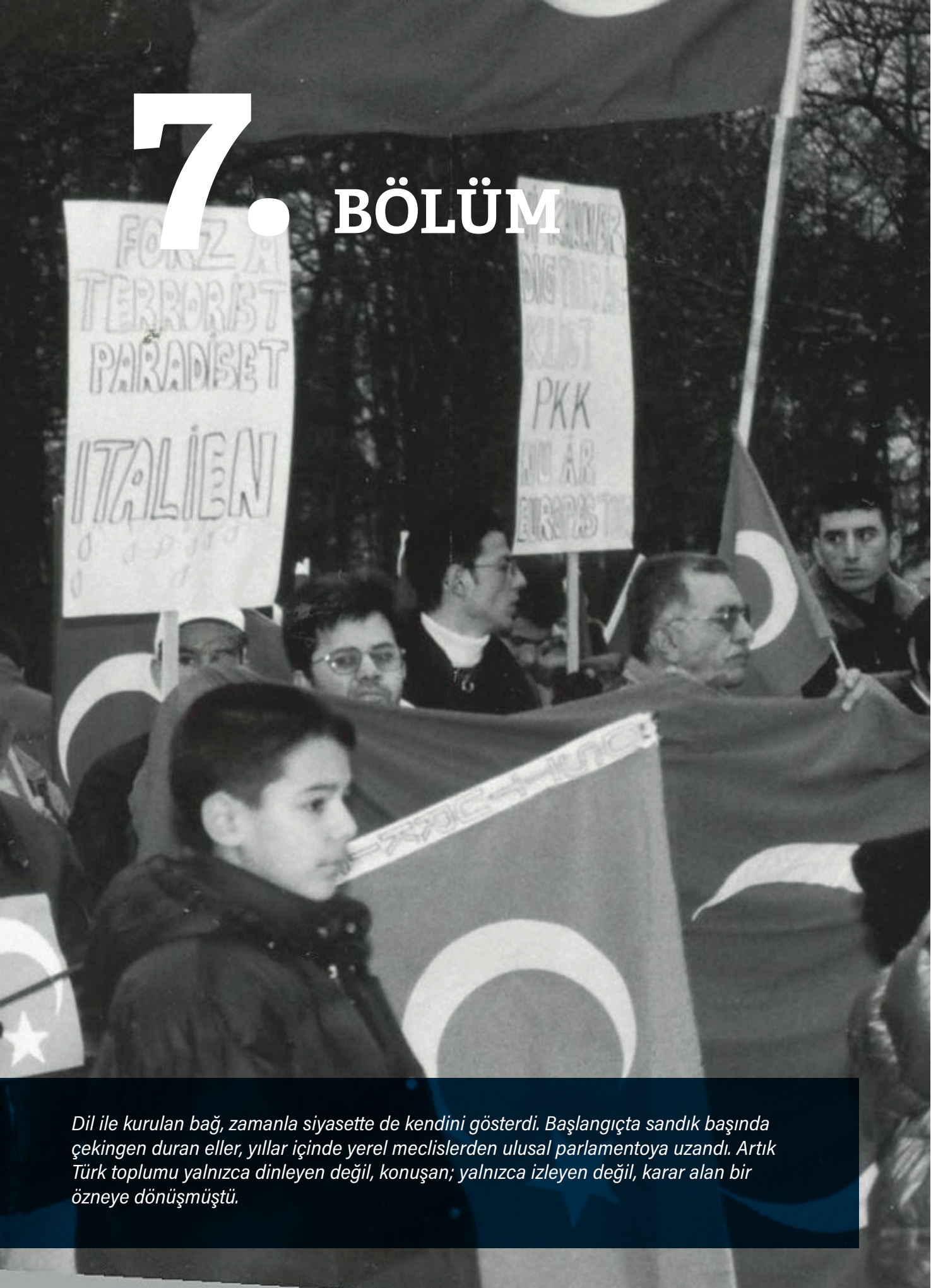
Türkiye Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlarımızın bu ihtiyacı önceliklendirmesi çok değerli olur. Çünkü çocuklarımızın ana dilini yaşatabilmesi için yalnızca teorik değil, sosyal bir zemin de gerekiyor.

Bir diğer kritik adım iki dilli materyallerin artırılmasıdır. Kütüphanelerde güncel Türkçe kitapların sayısı hâlâ yetersiz. Farklı yaş ve seviyelere uygun yayınlar üretilmeli. Aileler, bu konuda daha fazla bilgilendirilmeli, desteklenmeli. Çünkü evde Türkçenin yaşatılması, sürdürülebilir çok dillilik için vazgeçilmezdir.

Eğitim Müşavirliği olarak, İsveç genelinde bu alanlarda aktif şekilde çalışıyoruz. Amacımız yalnızca dil öğretmek değil, çocukların kültürel kimliğini güçlendirecek faaliyetleri yaygınlaştırmak, onları hem kendi iç sesleriyle hem toplumlarıyla barıştırmak. Çünkü Türkçeyle bağını koruyan bir çocuğun yalnızca geçmişini değil, geleceğini de daha güçlü bir şekilde kuracağına inanıyoruz.

7. BÖLÜM

Dil ile kurulan bağ, zamanla siyasette de kendini gösterdi. Başlangıçta sandık başında çekingen duran eller, yıllar içinde yerel meclislerden ulusal parlamentoya uzandı. Artık Türk toplumu yalnızca dinleyen değil, konuşan; yalnızca izleyen değil, karar alan bir özneye dönüşmüştü.

SİYASAL KATILIM

İSVEÇ'TE YAŞAYAN TÜRK DİASPORASININ SİYASAL DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ EĞİLİMLERİ

Ahmet Vedat Koçal

Söyleşi / Mikail Yüksel

Söyleşi / Gül Şerife Alcı

İSVEÇ'TE YAŞAYAN TÜRK DİASPORASININ SİYASAL DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞ EĞİLİMLERİ

AHMET VEDAT KOÇAL*

Giriş

İsveç'te yaşayan Türk diasporasının ilk göç hareketlerinden itibaren geçen yaklaşık 60 yıllık süreç içerisinde İsveç'te doğup büyüyen, öğrenim gören, sosyal ve ekonomik yaşama katılan ve giderek vatandaşlık statüsüne ilerleyen kuşaklar bakımından, artık bir göçmen grubunu değil, İsveç nüfusunun sayısal bakımdan belirgin bir öğesini oluşturmaktadır. İsveç'e göç etmiş bir göçmen grubu kimliğinin sınırlarını aşarak, İsveç toplumunun üyeleri ve İsveç devletinin vatandaşları hâline gelmiş olan bu topluluk, ülkenin siyasal yaşamının da seçmenleri ve seçilenleri olmaya evrilmiştir. Dolayısıyla, bu topluluğun İsveç siyasetine katılımı, Türkiye'den göç etmiş olmaktan kaynaklanan etnik ve kültürel kimlik özellikleri ve İsveç'teki uyum sürecinin koşulları ile gruplar ve kuşaklar arası farklılaşma gibi birçok etken tarafından belirlenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'deki etnik ve yöresel köken, dinsel inanç, İsveç'e göç nedenleri, göç sonrasında İsveç toplumu ile karşılaşma biçimleri ve etkileşim düzeyleri, İsveç'teki ana akım siyasal akım ve hareketlerle benzeşme veya farklılaşma, göç öncesi Türkiye'de ve sonrasında İsveç'te yaşam süresi, Türkiye'deki çevre ile iletişimin sürekliliği gibi etkenler hâlen İsveç'te yaşamakta olan Türk diasporasının siyasal düşünce ve davranış eğilimlerini biçimlendirmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'den İsveç'e göç eden nüfusun bu ülkedeki siyasal düşünce ve davranış eğilimlerini ve bu eğilimleri belirleyen etkenleri Türk kökenli olmak ve İsveç'teki uyum koşulları etrafında incelemeyi amaçlamaktadır.[1]

* Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ahmetvedatk@gmail.com

[1] Bu çalışmada, yazarın doktora tezinde sunduğu bulgu ve değerlendirmelerden yararlanılmıştır.

Türkiye'den İsveç'e Göç Hareketleri: Tarihçe ve Temel Özellikler

1960'lardan itibaren başlayan Türkiye'den Avrupa'ya yönelik kitlesel göç hareketlerinin hedef ülkelerinden biri, İsveç olmuştur. Literatürde, işçi transferine yönelik işgücü anlaşmalarına dayalı göç hareketleri içerisinde ele alınmakta olsa da İsveç'e yönelik göç; tarihsel, sayısal, biçimsel, demografik özellikleri bakımından diğer Avrupa ülkelerindeki örneklerden farklılaşmaktadır.

Türkiye'den İsveç'e yönelik göç, Avrupa'ya yapılan diğer göçlerden; başlangıç noktası, sürekliliği ve tarihsel süreç içindeki farklılıkları açısından ayrışmaktadır. Türkiye'den İsveç'e kitlesel göç hareketinin, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi iş gücü transferine yönelik 1967 tarihli İşgücü Anlaşması'yla başladığı kabul edilmekteyse de ilk kuşak göçmen anlatıları, bireysel ölçekli ilk göçlerin daha erken tarihler olan 1950'li yıllara uzandığını haber vermektedir. Türkiye ile Yunanistan arasında 1950'lerde baş gösteren Kıbrıs sorunu gerekçesiyle Mardin Midyat yöresinde, yerel toplumun bir kısmı tarafından Hristiyan azınlığa yönelik sergilenen ve yer yer şiddete varan ayrımcı davranışların, İsveç'e yönelen ilk bireysel göçlerin itici nedenini oluşturduğu, ilk kuşak Süryani göçmen anlatılarıyla aktarılmıştır (Koçal, 2023: 99-100). Diğer yandan, emek göçü anlamında da ilk göçlerin, yine 1967'deki ikili anlaşmadan önce, Konya Kulu'dan Almanya'ya gitmiş birkaç öncü göçmen tarafından gerçekleştirildiği yazılı ve sözlü anı kaynaklarıyla belgelenmiştir (Koçal, 2023: 69; Mengüç, 1992; Sönmez, 2002).

İkinci olarak, Türkiye'den İsveç'e göçün ayırt edici bir başka özelliği, demografik ölçüleridir. Türkiye'den İsveç'e göç, Almanya başta olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine kıyasla çok daha az sayıda bir nüfusu hareket ettirmiştir. İsveç hükûmetinin, 1967'de imzaladığı ikili anlaşmayla başlattığı Türkiye'den işçi kabulünü, 1975 gibi erken bir tarihte sonlandırmasının da etkisiyle günümüzde İsveç'te yaşayan Türk diasporasının büyüklüğünün, 100 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir (Anık & Şahin, 2016: 34). Bu, Almanya başta olmak üzere, birçok Avrupa ülkesinde, sadece bir kent içerisinde yaşamakta olan Türk toplumu nüfusla karşılaştırılabilecek ölçüde bir niceliktir.

Üçüncü olarak, göç biçimi de Türkiye'den İsveç'e göçü, diğer ülkelerdeki örneklerden ayıran bir başka özelliktir. Kıta Avrupa'sına yönelik kitlesel göç, çoğunlukla işgücü anlaşmalarına dayalı emek göçü biçiminde ve hükûmetler arası resmî yollarla gerçekleşmiştir. Ancak İsveç'e göç eden nüfusun çoğunluğu, politik sığınma ve kimlik göçü başta olmak üzere bireysel kararlar doğrultusunda veya Kulu'da yaygın biçimde gözlendiği üzere aile, akrabalık ve hemşehrilik gibi sosyal ilişki ağları üzerinden, kişisel inisiyatiflerle hareket etmiştir.

Dördüncü olarak, Türk toplumunun İsveç coğrafyasındaki dağılımı da Avrupa'daki diğer vakalardan farklılaşmaktadır. İsveç'te yaşayan Türkiye'den göç edenlerin nüfusunun tamamına yakını, çoğunluğu Stokholm olmak üzere, Göteborg, Malmö ve Lund kentlerinde yoğunlaşmış, ülkenin geri kalanına nadiren yerleşmişlerdir. Bununla birlikte, emek göçünün erken döneminde işçi ailelerinin Stokholm'ün çeperlerinde yer alan Rinkeby semtinde yoğunlaşan getto biçimindeki yerleşimleri (Erder, 1985) ile nüfusunun çoğunluğunu Midyat kökenli Süryanilerin oluşturduğu Södertälje'deki kimlik temelli yoğunlaşmalar, göçmen ilişki ağlarının yerleşim tercihi ve davranışı üstündeki etkisini örneklemektedir.

Beşinci olarak, Türkiye'den İsveç'e göç etmiş nüfusun özgünlüğünün bir diğer kaynağı, kimlik özellikleri bakımından, Avrupa'nın geri kalanında gözlendiği gibi kendi içerisinde önemli ölçüde çeşitlilik göstermiyor olmasıdır. Büyük çoğunluk etno-kültürel aidiyet bakımından Türkler, Kürtler ve Süryaniler; dinsel inanç bakımından Hristiyanlar ile Sünni ve Alevi Müslümanlar; yöresel köken bakımından da Kulu ve Midyat ile Midyat dışındaki bölümü Diyarbakır'dan gelen Güneydoğu Anadolu kökenliler olmak üzere üç farklı kimlik ölçütüne göre üç ana grupta toplanmaktadır.

Altıncı olarak, İsveç'te yerleşik Türkiye'den göç eden nüfusun bir başka farklılaştırıcı niteliği, ekonomik faaliyet ve istihdam biçimidir. İsveç'e, Avrupa ülkelerinde ve özellikle Almanya'da uygulanan sanayi kolları ve madencilik alanlarında beden işçisi olarak kitlesel istihdam politikasından farklı bir deneyim yaşanmıştır. İsveç'e göç edenler, birinci kuşaktan itibaren hizmet sektörünün ikincil emek piyasasında aşçı, bulaşıkçı ve benzeri mesleklerde çalışmışlardır. İkinci ve üçüncü kuşaklar ise ebeveynlerinin deneyimlerini izleyerek gıda sektörü ve perakende başta olmak üzere hizmet sektöründe girişimci olma eğilimi göstermiştir. İsveç'te doğup büyüyen ve eğitim alarak entegrasyon düzeyi ilerleyen sonraki kuşaklar da beyaz yakalı çalışma statüsünde istihdama eklemlenmiştir.

İsveç'teki Türk Diasporasının Nüfusun Siyasal Eğilimleri Üzerine Araştırmalar

Siyasal düşünce ve davranış eğilimlerini doğrudan ele alan akademik metinlerin azlığına ek olarak Türkiye'den İsveç'e göç hareketleri ile İsveç'te yaşayan göçmenlerin nüfusuna dair bilimsel araştırmaların sayısı, Almanya başta olmak üzere diğer Avrupa ülkelerindeki diaspora topluluklarıyla karşılaştırıldığında, oldukça azdır. Öyle ki İsveç'te yerleşik topluluğun, Türkiye'de akademik anlamda en az ilgi gören diasporik grup olduğunu söylemek mümkündür. Hedef kitlenin sayısal bakımdan dikkat çekici azlığı, Türkiye ile İsveç arasındaki ulaşım ve iletişim olanaklarının geçmişteki sınırlılığı, hedef kitlenin ve İsveç toplumunun bu konudaki ilgi düzeyi gibi birçok etken, bu durumla ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte, Türkiye'deki akademik çevrelerin konuya ilgi düzeyinin başlıca etken olduğu kuşkusuzdur.

İsveç'te yaşayan Türk diasporasının siyasal düşünce ve davranış eğilimlerine dair literatürde, kronolojik bakımdan erken dönem kaynaklardan biri, Alpay'ın (1980) çalışmasıdır. Stokholm Üniversitesinde yürüttüğü doktora tezi, Türkiye'den gelmiş olup Stokholm'de yaşayan göçmenlerin göç öncesi özellikleri ve göç biçimleri ile İsveç'teki yaşam koşullarının, İsveç siyasetine katılımları üstündeki etkileri üzerine alan araştırmasına dayanmaktadır. Hammar'ın (1994), Stokholm'de yaşayan Türk göçmenlerin siyasal davranış biçimleri ile İsveç siyasetine entegrasyon düzeylerini ve katılımlarını incelediği araştırması da öncü metinlerden bir başkasıdır.

Yakın tarihli metinler arasında, Sümer'in (2010) alan araştırması, Malmö ve Lund'da yaşayan Türk toplumunda, göç deneyiminin muhafazakârlık üzerindeki etkisini incelemektedir. Benzer içeriğe ve yönteme sahip çalışmalardan birinde Atik (2021), dinsel inancın ve milliyetçiliğin entegrasyona etkilerini, Göteborg'a yerleşmiş Türk toplumu üzerinde

araştırmaktadır. Başer de (2013), İsveç'te doğup büyümüş kuşaklar açısından Türk ve Kürt kimlikleri arasında politik biçimlenmeyi, milliyetçilik eğilimleri ile Türkiye'deki Kürt sorununa ilişkin algı farklılaşması ve çatışması merkezinde tartışmaktadır. Yine Başer (2014) bir başka çalışmasında, İsveç'teki göçmenlerin politikleşme sürecini ve eğilimlerini, kuşaklar arası farklılıklar üzerinden karşılaştırarak incelemektedir.

Göç öncesi Türkiye'den taşınan siyasal eğilimlerin İsveç'teki sürekliliği konulu öncü metinlerden farklı biçimde, Türkiye'den göç edenleri göçmen kimliğinden ötesinde İsveç toplumunun üyeleri olarak ele alarak göç sonrasında İsveç siyasetiyle ilişkilere yönelen daha güncel literatür örneklerinden biri, Kalaylıoğlu'nun (2009) çalışmasıdır. Çalışmada Türk diasporasının siyasal katılımı, İsveç'in göçmen politikasının ve siyasal yapısının etkileri etrafında değerlendirmeler yer almaktadır. Aynı konuyu işleyen bir başka örnek, Aydın'ın (2019), Türk diasporasının İsveç'teki politik katılım davranışını ve temsil biçimlerini ele aldığı çalışmasıdır. Akış ve Kalaylıoğlu'nun (2010) araştırmalarında da Stokholm'de yaşayan Türler tarafından kurulmuş derneklerin, topluluk içi sosyalleşme ve siyasallaşma işlevleri karşılaştırılarak bu derneklerin, siyasal katılım aracı olarak kullanım imkân ve düzeyleri incelenmektedir. Anık ve Şahin (2016) ise Türk diasporasının İsveç siyasetine ilgi ve katılım düzeylerini, İsveç'e entegrasyon ve Türkiye'ye aidiyet duyguları ile kuşaklar arasında bunlara dayalı farklılaşan kimlik algıları da yaşanan kültürleşme sürecinin etkilerini tartışmaktadır.

İsveç'te yaşayan Türk diasporası göç, kimlik ve aidiyet algıları ile ev sahibi toplumla etkileşimi çerçevesinde inceleyen ve bu alandaki literatürde önemli bir yer edinen Göker'in (2015) doktora tezidir. Tezde katılımcılara siyasal düşünce, davranış ve katılım eğilimlerine dair yöneltilen sorulardan varılan bulgular ve değerlendirmeler de sunulmuştur. Başer ve Levin'in (2017) derledikleri, Türkiye'den İsveç'e göçü, entegrasyon, aidiyet ve devletler arası topluluk üzerinden ele alan çalışmaları da İsveç'teki Türk kökenli nüfusun siyasal algı, davranış ve katılımları üzerine içerikler sunmaktadır.

Bu metnin de yazarı olan Koçal (2023), İsveç'te yaşayan Türk kökenli nüfusun uyum stratejilerini ve düzeylerini, göçmen ilişki ağlarının etkileriyle ilişkilendirerek incelediği bir alan araştırmasını içeren doktora tezinde, İsveç siyasetine ilgiyi ve katılımı, göçmen uyumunun bir aracı olarak değerlendirmekte ve uyum düzeyinin belirlenmesinde bir ölçek olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda, Koçal (2023: 151-168), katılımcılarının İsveç siyasetine uyumlarını, siyasal gündeme yönelik ilgi, seçimlere katılma tercihi, siyasal parti ve sivil toplum örgütlerine katılım ile yerel ve merkezî düzeylerde temsil davranışları üzerinden değerlendirmektedir.

Türk Diasporasının İsveç'te Siyasal Düşünce, Davranış ve Katılım Eğilimleri

İsveç'te yaşayan Türk nüfusun siyasal algı ve davranış eğilimlerine ilişkin bir sınıflandırma yapıldığında, kendi içerisinde çeşitlilikler içermekle birlikte, temel benzerlikler ve farklılıklar üzerinden iki ana akımdan söz etmek mümkündür.

Literatürün çoğunluğunda ve özelde bu çalışmanın dayandırıldığı alan araştırmasında (Koçal, 2023) sunulan veriler kimlik, inanç, göç biçimi, Türkiye ile bağlantı ve ilişkilerin etkinliği, İsveç'te uyum düzeyi, İsveç toplumu ile devletinin göçmen algısı ve tavrı gibi etkenlerce belirlenen bir ayrıma işaret etmektedir. Buna göre, Kürtler, Aleviler ve Süryaniler gibi İsveç'e politik sığınma ve kimlik göçü yoluyla göç etmiş gruplar, Türkiye ile toplumsal bağlantı ve ilişki ağlarının görece zayıf oluşunun da etkisiyle Türkiye siyaseti ile düşük, İsveç siyaseti ile yüksek düzeyde ilgilidirler.[2]

Bu gruplar, kendilerini ideolojik anlamda sol eğilimli-sosyalist olarak tanımlarken seçmen davranışında İsveç Sol Partisi *(Vänsterpartiet)*, Sosyal Demokrat İşçi Partisi *(Socialdemokraterna)* veya Yeşiller *(Miljöpartiet de gröna)* gibi sol/sosyal demokrat yönelimli partileri tercih etmektedirler. Nitekim özellikle yakın geçmişte İsveç parlamentosunda ve yerel yönetimlerinde yer alan Türk kökenli temsilcilere bakıldığında çoğu örneğin, Türkiye'deki Süryani ve Kürt kimliklerine yaslandıkları ve genellikle sol eğilimli partilere üye oldukları gözlenmektedir. Gaziantep kökenli Mehmet Kaplan, Yeşiller Partisi bünyesinde parlamenter ve parlamento grup başkanı olarak görev yaptıktan sonra, Şehircilik ve Konut Bakanlığına getirilerek, Türk kökenli nüfusun İsveç'te hükûmet düzeyindeki ilk temsilcilerinden biri olmuştur (Habertürk, 2010). Mardin kökenli Süryani İbrahim Baylan da Sosyal Demokrat Parti tarafından Enerji Bakanlığı'na getirilmiştir (NTV, 2014; Al Jazeera, 2014). Bu iki isim, İsveç siyasetinin azınlık algısının göçmenlerin siyasal katılımları ve temsilleri üstündeki teşvik edici etkisinin, Türk diasporası içerisindeki örneklerindendir. Bu durumda, İsveç politik rejiminin ve hukukunun, köken ülkede dezavantajlı azınlık durumunda olan gruplara yönelik özel duyarlılığının yanı sıra sağ eğilimli partilerin genellikle göçmenler konusunda eleştirel, yer yer karşıt bir söylemi ve programı benimsemiş olmalarının da belirleyici rol oynadığından söz edilebilir. Bu bakımdan, İsveç'te siyasal toplumun çoğunluğunun, otoriterlik yanlısı sağ siyasete ilişkin mesafeli tutumunun, bu grupların siyasal katılım ve temsil araçlarına erişiminde olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

Diğer yandan, İsveç siyasetinin sağa mesafeli ideolojik özü, Türk milliyetçiliği veya İslâmcılığı ile bağlantılı aktör ve söylemlerin İsveç siyasetine katılım ve temsil imkânları açısından da özel sınırlar çizmektedir. 1915 olayı ve Kürt sorunu gibi konular başta olmak üzere, Türkiye siyasetinde duyarlılık konusu olan vakalarda sıklıkla deneyimlendiği üzere karşılaşılan sorunlar, İsveç'le bütünleşmiş siyasal özgürlükler ortamı algısıyla çelişik bir ifade özgürlüğü kısıtı biçiminde değerlendirilmektedir. Türk diasporasının İsveç'te hükûmet düzeyindeki ilk temsilcilerinden biri olan Mehmet Kaplan'ın, İsveç'teki Türkler içerisindeki sağ ve milliyetçi eğilimli topluluklarla ilişkisi ve görüşmeleri gerekçesiyle hükûmetten ve partisinden istifaya zorlanmıştır (Hürriyet, 2016; NTV, 2016). Bu zorlamada, Kaplan'ın İsrail'in Filistin politikasını Nazizm'in Holokost uygulamasına benzeten açıklamalarının da belirgin etkisi olduğuna dair iddialar bulunmaktadır (Sabah, 2016; Serbestiyet, 2016). Söz konusu durumlar, sağcı siyasete yönelik olumsuz duyarlılığın Türk kökenli nüfusun İsveç si-

[2] Alan araştırmamızda, İsveç siyasetiyle ilgilenip ilgilenmedikleri sorusuna, etnik kimliklerini "Türk" olarak tanımlayan katılımcıların %71,11'inin olumsuz; "Kürt" olarak tanımlayan katılımcıların %69,23'ünün ve "Süryani" olarak tanımlayan katılımcıların ise %85,71'inin olumlu yanıt verdikleri bulgulanmıştır (Bkz. Koçal, 2023: 156).

yasetine katılım olanaklarının ideolojik ve politik çerçevesini belirleyen sınırlar olduğunu göstermektedir. Yine Türk kökenli siyasetçi Mikail Yüksel'in, Kürt sorununa ilişkin görüşleri ve söylemleri nedeniyle Liberal Merkez Partisi'nden ihraç edilişi (Anadolu Ajansı, 2018), Türk diasporasının İsveç'te siyaset yapma ve temsil sınırlarını gösteren bir başka örnektir.

İsveç'teki Türk milliyetçisi ve İslâmcı siyasal eğilim ile Türkiye kamuoyunda genellikle İslamofobi veya Türkiye karşıtlığıyla ilişkilendirilerek yorumlanan bu sınırlar, İsveç'in siyasal yapısının kurucu özellikleri tarafından belirlenmektedir. Genel olarak Avrupa'da, Nazizm, Faşizm ve Falanjizm gibi rejimlerle İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçlarının ilişkisine dair dramatik siyasal hafıza etrafında sağcı-milliyetçi otoriter akımlara yönelik olumsuz duyarlılıktan bahsedilebilir. Söz konusu duyarlılık ile İskandinav yarımadasıyla özdeşleştirilen sosyal refah sisteminin geniş bir orta sınıfın siyasal iradesini temsil eden sosyal demokrat veya sol-liberal ideolojik çerçevesinin birleşen etkileri, aşırı sağı, mevcut demokratik düzene karşı potansiyel risk kaynağı olarak tanımlayıp, meşruiyet alanı dışında bırakmaktadır. Bu bağlamda, Türk milliyetçiliği veya İslâmcılığı, radikal sağ akımlar olarak değerlendirilerek İsveç toplumunun çok kimlikli-çok kültürlü yapısı ve İsveç demokrasisine tehdit olduğu algısıyla kuşkucu bir anlayışla karşılanmakta ve zaman zaman da dışlayıcı yaptırımlara muhatap olabilmektedir. Böylece, Türkiye bağlantılı milliyetçi ve muhafazakâr akımlar ve siyasal aktörler, İsveç'te siyasal katılım ve temsil bakımlarından, sol ideoloji ile Kürt ve Süryani kimlikleri temelli siyasal gruplara kıyasla dezavantajlı bir alanda siyasal etkinlik gösterme sorunuyla yüzleşmektedir.

Özellikle Kulululular olmak üzere İsveç'e emek göçü yoluyla göç edenlerde, İsveç siyasetine çok daha belirgin bir ilginin söz konusu olduğu gözlenmektedir (Koçal, 2023: 158). Öncelikle, İsveç'e göçte belirli bir ekonomik birikim edinmeye dayalı geçici bir gerekçeyle hareket edilmiş olması bakımından, kalıcı bir yaşam planının ve hazırlığının yoksunluğu, bu nedenle ev sahibi toplumla sınırlı iletişim ve etkileşim, bu gruplarda İsveç siyasetine ilgi düzeyinin düşüklüğünü belirleyen en güçlü etkendir. Bu durumu, İsveç siyasetindeki sınırların da itici etkileriyle birlikte belirleyen bir başka etken de bu grupların Türkiye'deki çevreleriyle ilişki ağlarının ve Türkiye Cumhuriyeti devletiyle bağlantılarının etkin ve sürekli oluşudur.

Dinsel inanç başta olmak üzere, Türkiye'den taşınan kültürel değerlerin ve geleneklerin İsveç'te korunup sürdürülmesi, tatillerin Türkiye'de yöre ziyaretleriyle değerlendirilmesi, Türkiye'deki yöreden ve çevreden evlenme ve istihdam tercihleri, İsveç'te Türkiye odaklı cemaat ve sivil örgütlenmeler aracılığıyla yine Türk kökenli bir çevrede sosyalleşme, günlük yaşamda Türkiye basınını takip gibi etkin ilişki ve iletişim ağları da emek göçü yoluyla gitmiş gruplarda, İsveç siyasetine ilgi ve katılım düzeyini belirleyenler olarak öne çıkmaktadır. Bu grupta, İsveç siyasetine yönelik oldukça sınırlı ilginin genellikle Sosyal Demokrat Parti'ye yöneldiği gözlenmekteyse de bu tutumun gerekçesi, ideolojik veya politik tercih değildir. Aksine İsveç siyasetinin aktörleri arasında göçmen sorunu konusundaki tartışmada, göçmenler lehine politika ve söylem üretip, göçmen hakları alanında güvence vaat eden taraflar olarak sunulmaktadır (Koçal, 2023: 159).

İsveç'teki politik tercih ve tutumun tersine, emek göçüyle giden gruplarda, siyasal düşünce eğiliminin genellikle Türk milliyetçiliği ve İslam'ın Sünni yorumuna dayalı bir mu-

hafazakârlık algısı tarafından biçimlendirildiği gözlenmektedir. Nitekim bu grupta, İsveç hukukunda çifte vatandaşlığın geçerli olmasının sağladığı imkân kullanılarak İsveç seçimlerinden çok Türkiye seçimlerine katılım tercihi ile Türkiye'de milliyetçi-muhafazakâr eğilimli sağ partilere oy verme davranışının belirgin yönelimi dikkat çekmektedir.[3] İslami duruşu olan Avrupa Millî Görüş Teşkilatı-İslam Toplumu, milliyetçi eğilimli Türk Federasyonu, bazı politik kimlikli sivil toplum kuruluşları, Türkiye'deki siyasal akım ve partilerin yurt dışı örgütlenmeleri ve Diyanet İşleri Türk İslam Birliği, Yunus Emre Enstitüsü gibi kamu diplomasisi araçları bu gruplarda Türkiye siyasetine ilginin sürekliliğinin ve etkinliğinin korunmasında önemli imkânlar olarak işlev görmektedirler. Bu yönüyle, Türkiye'den İsveç'e emek göçü yoluyla gitmiş olan grup, toplumsal ve kültürel yaşam biçimiyle olduğu gibi siyasal algı, tercih ve etkinliğiyle de Faist'in (2002), köken ülkedeki yaşam tarzının göç edilen ülkede sürdürülmesinden kaynaklanan ikili bir yaşam biçimini ifade eden "ulusötesi toplumsal alan" *(transnational social space*) tanımına uygun bir özellik göstermektedir.

Sonuç

Türkiye'den İsveç'e göç etmiş ve hâlen bu ülkede yaşamakta olan Türk diasporasının siyasal düşünce ve davranış eğilimlerinin, kimlik ve bu kapsamda etnik köken ile Türkiye'deki yöresel aidiyet, dinsel inanç, ideoloji, göç biçimi, göçmen kuşakları, göçmen ilişki ağları ve İsveç siyasal sistemi gibi temel etkenler tarafından biçimlendirildiği söylenebilir.

Etnik kimlik bakımından, Süryani ve Kürt kökenli gruplarda İsveç toplumuna uyum düzeyinin daha yüksek dolayısıyla, İsveç siyasetine ilginin ve katılımın, Türk kökenli gruba kıyasla daha gelişkin ve etkin olduğu, çeşitli araştırmaların sunduğu verilerle birlikte, yerel ve merkezî politika kurumlarında yer almış temsilciler örneklemiyle de doğrulanmaktadır. Özellikle, 12 Eylül (1980) Askeri Darbesi sonrası süreçte başlayıp 1990'lardaki askerî çatışma sürecinde giderek yaygınlaşan Kürt sorunu temelli çatışmanın ürettiği askerî, politik, hukuksal ve kültürel koşullardan kaynaklanan sorunlar, çoğunluğu kimlik göçü ve politik sığınma yoluyla giden Kürtler açısından İsveç'te toplumsal ve siyasal kabulün önemli bir gerekçesi olmuştur. Türk kökenli grupta ise ilk kuşak tarafından Türkiye'den taşınan geleneksel kültürel değerleri ve dolayısıyla milliyetçilik ve muhafazakârlık gibi göç öncesi politik referansları koruma ve sürdürme davranışının yaygın olduğu, bunun da İsveç siyasetine katılım tercihini ve davranışını olumsuz etkilediği izlenimi edinilmektedir.

Yöresel aidiyet bakımından, Mardin'in Midyat ilçesi civarı başta olmak üzere, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç eden grupta, dinsel ve ideolojik benzerlik bakımından, İsveç'in siyasal sistemine katılımın daha yüksek, Türkiye siyasetine ilginin ise görece düşük olduğu gözlemlenmektedir. Buna karşın, Konya'nın Kulu ilçesi başta olmak üzere, İç Anadolu Bölgesi'nden göç eden grupta, dindarlık algısının ve Türk milliyetçiliğinin görece daha yüksek, dolayısıyla İsveç siyasetine ilginin ve katılımın diğer gruplara kıyasla daha düşük, Türkiye siyasetine ilginin ise tersi eğilimde olduğu gözlemlenmektedir.

[3] Alan araştırmamızda, kendilerini politik/ideolojik bakımından nasıl tanımladıkları sorusunu "milliyetçi" seçeneğini tercih ederek yanıtlayan katılımcılardan %96,4'ünün, "muhafazakâr" seçeneği ile yanıtlayanların ise tamamının, kendilerini etnik bakımdan "Türk" olarak tanımladıklarını bildiren katılımcılara dâhil oldukları bulgulanmıştır (Bkz. Koçal, 2023: 152).

Dinsel inanç bakımından, Hristiyan inancına mensup Süryani grubunun, dinsel benzerliğin sağladığı elverişlilik bakımından İsveç toplumu tarafından kabul görmede, dolayısıyla entegrasyonda, özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşen terör saldırıları sonrasında yükselen İslamofobik algı karşısında diğer gruplara göre daha avantajlı olduğu görülmektedir. Nitekim çoğunluğu Mardin Midyat civarından göç etmiş Süryanilerden oluşan bu grup, İsveç'e uyum düzeyi bakımından, belirgin düzeyde öne çıkmaktadır. Türk diasporasının İsveç'te merkezî ve yerel kurumlardaki siyasal temsil deneyimleri gözden geçirildiğinde, Süryani kökenlilerin ağırlığı bu tespiti doğrulamaktadır. Müslüman grubun ise Avrupa'da giderek yükselen İslam düşmanlığı ve göçmen karşıtlığına dayalı kuşkuculukla yüzleşme düzeylerinin giderek artmakta olduğu, bunun da kültürel ve siyasal anlamda içe kapanma, yüzünü Türkiye'ye dönme eğilimini geliştirdiği bildirilmektedir.

İdeoloji bakımından, 12 Mart (1971) ve 12 Eylül (1980) askerî darbeleri sürecinde, İsveç'e politik sığınma yoluyla göç etmiş grubun, büyük çoğunluğu itibarıyla sol-sosyalist kesimden oluşması, İsveç siyasetinin ana akımını meydana getiren ve uzun yıllar boyunca iktidarı elinde bulunduran sosyal demokrat toplumla etkileşimini ve hükûmetlerle ilişkisini kolaylaştırmıştır. Göç öncesi Türkiye'de aldıkları eğitim düzeyi de bu grubun İsveç toplumuna entegrasyonunu ve İsveç siyasetine katılımını teşvik eden bir başka temel etken olmuştur. Milliyetçilik, İslamcılık, muhafazakârlık gibi Türkiye'den taşınan, göç öncesi politik referansları korumayı tercih eden gruptaysa İsveç siyasetine katılım olanaklarına erişme fırsatı oldukça sınırlıdır ve genellikle önemsenmemekte, tercih edilmemektedir. Bunun yerine, Türkiye siyasetiyle ilişkiyi sürdürme imkânı sağlayan Avrupa Millî Görüş Teşkilatı, Türk Federasyonu, Uluslararası Demokratlar Birliği, Diyanet İşleri Türk İslam Birliği, dinsel cemaatler gibi örgütlenmeler politik sosyalleşme alanları olarak belirmektedir.

Göç biçimi bakımından, politik sığınma ve kimlik göçü yoluyla İsveç'e giden grupların, entegrasyon düzeyi ve dolayısıyla İsveç'te siyasal katılım ve temsil bakımlarından, emek göçü yoluyla gidenlere göre daha başarılı oldukları gözlenmektedir. Üyelerinin, 12 Mart (1971) ve 12 Eylül (1980) askerî darbeleri sürecinde Türkiye'deki askerî rejimler tarafından baskıya ve şiddete uğratılmış, ölüm dâhil ağır cezalarla yargılanmış ve nihayet vatandaşlıktan çıkarılmış olmaları, İsveç'e politik sığınma yoluyla göç eden grubun insan hakları konusundaki duyarlılığı ile bilinen İsveç rejimi tarafından kabul görmesi ve sahiplenilmesi, ev sahibi topluma entegrasyonu olumlu etkileyen ve siyasal katılımı teşvik eden etkenler olmuştur. Diğer yandan, çoğunlukla üniversite öğrencisi eylemcilerden oluşan bu grup üyeleri, İsveç dilini daha hızlı öğrenerek ve böylece bu yeni kültürü daha kolay benimseyerek, siyasal katılım açısından ileri imkânlara erişme hususunda, emek göçüyle giden, çoğunluğu köylü olan gruba göre daha avantajlı olmuşlardır. Buna karşın, İsveç'e emek göçü yoluyla giden ve çoğunluğu kırsal kökenli grubun ise çoğunlukla topraksız veya az topraklı, gelir ve eğitim düzeyi düşük kırsal kökenli insanlardan oluşması, bu bağlamda, belirli bir ekonomik refaha ulaştıktan sonra Türkiye'ye geri dönme amacında olmaları, İsveççe öğrenimi ve dolayısıyla siyasal katılım yeterlilikleri açısından doğal bir engel oluşturmuştur. Nitekim grup içi iletişim ve dayanışma imkânlarından yararlanılması amacıyla göçün ilk yıllarında Rinkeby semtinde deneyimlenen bir arada yaşama

eğilimleri de ev sahibi toplumla etkileşimi sınırlayan, böylece, siyasal katılım fırsatlarına erişim ve araçlarını kullanım düzeyini olumsuz etkileyen başlıca nedenler olmuştur.

Göçmen kuşakları bakımından, erken dönem göçmen kuşaklarında Türkiye siyasetine, İsveç'te doğup büyüyen kuşaklarda ise İsveç siyasetine ilgi düzeyinin görece daha yüksek olduğu yönünde bir farklılaşma gözlenmektedir. Bu bağlamda, Türk diasporasının İsveç siyasal yaşamına katılma ve siyasal temsil davranışlarında, yeni kuşakların ortaya çıkışıyla bağlantılı bir artış gerçekleştiği görülmektedir. Yeni kuşakların dil becerisi edinmeleri ve bu sayede ev sahibi toplumla ekonomik ve günlük yaşam etkileşimlerinin artışıyla entegrasyon düzeylerinin gelişimi, erken kuşakların aksine Türkiye ile bağlantı ve ilişki ağlarının azalması bu farklılaşmanın belirleyici etkenleri arasında sayılabilir.

Göçmen ilişki ağları bakımından, İsveç'teki göçmen topluluğu içerisinde ve Türkiye'deki çevre ile iletişim hâlinin ve gruplar arasında bu alandaki farklılaşmanın, siyasal düşünce ve davranış eğilimleriyle bağlantılı olabileceği saptanmıştır. İsveç'teki topluluk içerisindeki göçmen ilişki ağları güçlü olup Türkiye'deki çevreleriyle de ilişkileri süreklilik gösteren ve bu çevreyle olan ilişki ağları üzerinden evlilik ve istihdam gibi yollarla Türkiye'den İsveç'e göçü zincirleme göç hâline getirerek devam ettiren grupta, Türkiye'deki etnik ve kültürel köken ve çevreyle temasın sürekliliğinin, siyasal düşünce ve davranışın Türkiye merkezli ve genellikle Türk milliyetçisi-muhafazakâr yönelimli oluşuyla anlamlı bir bağıntısı olabileceği bulgulanmıştır. Politik sığınma yoluyla giden grupta, politik ve ideolojik tercihlerin Türkiye'deki rejim nezdinde yasal sorun oluşturması bağlamında sığınma öncesi verilmiş ceza veya devam eden yargılama gibi hukuksal sorunlara dayalı seyahat kısıtının Türkiye'deki çevreyle temasın korunmasını olumsuz etkilediği, bunun da göçmen ilişki ağlarının emek göçüyle giden gruba kıyasla daha zayıf olmasını belirlediği gözlenmiştir. Kimlik göçüyle giden, özellikle Süryani kökenli grupta ise Türkiye'de ilişki sürdürülebilecek, nüfus bakımından kayda değer ölçüde bir çevrenin kalmayışının, ilişki ağlarının oluşumunu ve gelişimini sınırlandıran temel etken olduğu saptanmıştır. Politik sığınma ve kimlik göçü ile giden gruplarda ortak bir özellik olarak Türkiye'deki çevre ile İsveç'teki grup içi ilişki ağlarının görece zayıflığının, siyasal düşünce ve davranış üzerindeki Türkiye etkisini sınırlandırdığı ve İsveç toplumuna uyum düzeyini olumlu etkilediği, bunun da İsveç merkezli bir siyasal yönelim ürettiği tespit edilmiştir. Nitekim günümüze dek İsveç siyasetinde yerel ve merkezî temsil kademelerinde bulunmuş Türk kökenli aktörlerin çoğunlukla politik sığınmacı ve kimlik göçmeni gruplar içerisinden çıkmış olması ile emek göçüyle giden grupta İsveç siyasetine ilginin belirgin düzeyde zayıf, Türkiye siyasetine ilginin ise daha etkili olduğunu gösteren veri ve gözlemler, bu tespiti doğrulamaktadır. Nihayetinde, Türkiye merkezli ve genellikle muhafazakâr/milliyetçi sağ eğilimli siyasal düşünce ve davranışın, İsveç'teki grup içi ilişkiler ve Türkiye'deki çevreyle kurulan göçmen ilişki ağlarının güçlü olmasıyla bağlantılı ve İsveç merkezli ve genellikle sol eğilimli siyasal yönelimin ise zayıf oluşuyla ilişkili olabileceği sonucuna varılmıştır.

İsveç siyasal sistemi bakımından, birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi İsveç'te de siyasal sistem dönüşmektedir. İkinci Dünya Savaşı deneyimi sonrasında, ırkçı ve otoriter sağcı eğilimlere karşı gelişen duyarlılıkla 11 Eylül saldırıları sonrasında yükselen İslamofobi

ve göçmen karşıtı yabancı düşmanlığı arasındaki sınırın belirsizleşmesi, Avrupalı neo-faşist akım ve örgütlerin temsilindeki radikal sağ algısıyla göçmen kimliğinin siyasallaşmasına dair algının iç içe geçmesi, kimlik ve dinsel inanç başta olmak üzere göçmenlerin siyasal düşünce ve davranışlarını belirleyen kültürel değerlerin siyasal sisteme yabancı ve giderek bir risk olarak algılanması İsveç'teki siyasal sistemi dönüştüren başlıca sebeplerdir. 2022 parlamento seçimlerinde, söylemini göçmen karşıtlığı üzerinde kuran sağ popülist İsveç Demokratları Partisi, %20'nin üstünde oy alarak sol bloğun 12 yıllık iktidarını sonlandıran sağ koalisyon hükûmetinin kurulmasını sağlayacak güce erişmiştir. Bu bağlamda, İsveç'le özdeşleştirilen yerleşik çok kültürlü toplumsal yapının geçerliliğinin sorgulandığı dönüşümün, Türk diasporasının önemli bir kısmı açısından da siyaset alanını kısıtlayan güncel bir etki kaynağı olduğu söylenebilir. Milliyetçi ve göçmen karşıtı aşırı sağın yükselişinin, İsveç'teki tüm göçmen kökenli nüfus açısından olduğu gibi Türkler için de siyaset yapmayı zorlaştırmasıyla birlikte, sol/sosyal demokrat akımda da çok kültürlülüğün korunabilirliği, sekülerliğin ve siyasal liberalizmin sürdürülebilirliği kaygılarına dayalı geleneksel duyarlılığın, özellikle Türk milliyetçisi ve İslamcı eğilimli gruplar açısından İsveç siyasetine ilgiyi ve katılım engellediğinde söz edilebilir.

Sonuçta, göçmen karşıtlığının ve aşırı sağ siyasetin yükselişinin güncel olumsuz etkilerine rağmen İsveç siyasal sisteminde hâlen belirleyici eğilimi oluşturan sosyal demokrat ana akımın, politik sığınmacı grup ve azınlıklara yönelik pozitif duyarlılık sayesinde Kürtler ve Süryaniler gibi kimlik grupları için İsveç'te siyasal katılım ve temsil imkânları açısından avantaj oluşturmaya devam ettiği söylenebilir. Buna karşılık, yukarıda sunulan vakalar ışığında, her iki ana akımın da Türkiye merkezli muhafazakâr/milliyetçi yönelimli politik eğilim açısından siyasal katılımın ve temsilin önünde bariyerler barındırmayı sürdürdüğü görülebilir.

Kaynakça

Akış, Y. & Kalaylıoğlu, M. (2010). Turkish associations in metropolitan Stokholm: organizational differentiation and socio-political participation of Turkish immigrants. SULCIS Working Papers, 2010:5, Stokholm: Stokholm University, Linnaeus Center for Integration Studies.

Al Jazeera. (2014). İsveç'te Türkiyeli iki bakan. Al Jazeera, 03.10.2014, https://www.aljazeera.com.tr/haber/isvecte-turkiyeli-iki-bakan, adresinden, (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

Alpay, Ş. (1980) Turkar i Stokholm: en studie av ınvandrare, samhalle och politik. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Stokholm University.

Anadolu Ajansı. (2018). İsveç'te Türk kökenli politikacıya yönelik baskı. Anadolu Ajansı, 30.08.2018. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isvecte-turk-kokenli-politikaciya-yonelik-baski/1242362, (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

Anık, M. & Şahin K. (2016). The Turks in Sweden in the triangle of acculturation, integration and homeland. Turkish Studies, 11(2), 29-56.

Atik, A. (2021). Staying in the past: The relationship between social identity and political integration of wellestablished immigrants An interview study about how social identity affects political integration among Turkish immigrants. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Göteborgs Universitet.

Aydın, M. B. (2019). İsveç siyaseti ve Türkiye kökenli göçmenlerin katılımı. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 18(1), 71-108.

Başer, B. (2013). Diasporada Türk-Kürt sorunu, Almanya ve İsveç'te ikinci kuşak göçmenler. İletişim Yayınları.

Başer, B. (2014). The awakening of a latent diaspora: the political mobilization of first and second generation Turkish migrants in Sweden. Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics, 13(4), 355-376.

Başer, B. & Levin, P. (2017). Migration from Turkey to Sweden: integration, elonging and transnational community. I. B. Tauris.

Erder, S. (1985). Toplumsal değişme, dış göç ve mekân, refah toplumunda gettolaşma: Stokholm-Rinkeby örneği. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi.

Faist, T. (2003). Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar. (Çev. Azad Zana Gündoğan). Bağlam Yayınları.

Göker, G. (2015). Göç, kimlik, aidiyet, kültürlerarası iletişim açısından İsveçli Türkler. Literatürk Academia.

Habertürk. (2010). İsveç partisine Türk grup başkanı. Habertürk, 08.10.2010, https://www.haberturk.com/dunya/haber/559377-isvec-partisine-turk-grup-baskani, (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

Hammar, T. (1994). Political resocialization of immigrants 1975-1976 - Immigrants from Turkey (1.0). Stokholm University.

Hürriyet. (2016). İsveç'te Türk bakanın koltuğu "Bozkurtlarla" ilişkisi nedeniyle sallantıda. Hürriyet, 16.04.2016, https://www.hurriyet.com.tr/dunya/isvecte-turk-bakanin-koltugu-bozkurtlarla-iliskisi-nedeniyle-sallantida-40089341, (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

Kalaylıoğlu, M. (2009). İsveç'te göçmen politikası, üyelik hakları ve göçmenlerin siyasal katılımı: yasal/kurumsal çerçeve ve kimi sonuçlar. Toplum ve Bilim, 115, 261-298.

Koçal, A. V. (2023). Avrupa'daki Türk Göçmenlerin Toplumsal Uyum Stratejileri ve Sosyal İlişki Ağları: İsveç Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Harran Üniversitesi.

Mengüç, A. (1992). İlk gelenler: Kendi ağızlarından İsveç Türkleri. Turk-Kultur i Sverige.

NTV. (2014). İsveç'te iki Türk bakan oldu. NTV, 03.10.2014, https://www.ntv.com.tr/dunya/isvecte-iki-turk-bakan-oldu,1DkDJAU5ekuNzsrSuKP3Gw, (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

NTV. (2016). İsveç'te Türk kökenli bakan Mehmet Kaplan istifa etti. NTV, 18.04.2016, https://www.ntv.com.tr/dunya/isvecte-turk-bakan-istifa-etti,oMCTsm4lCoWLWSSN_qqbNg, (Erişim Tarih 01.07.2025).

Sabah. (2016). Türk bakan istifa etmek zorunda kaldı. Sabah, 19.04.2016, https://www.sabah.com.tr/dunya/turk-bakan-istifa-etmek-zorunda-kaldi-3540142, (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

Serbestiyet. (2016). İsveç'te Türk bakan istifa etti. Serbestiyet, 18.04.2016, https://serbestiyet.com/haberler/dunya/svecte-turk-bakan-istifa-etti-27668/, (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

Sönmez, E. (2002). Abdullah Yücel, İsveç'te bir Türk öncüsünün hayatı. İzmir: Etki Yayınları.

Sümer, N. B. (2010). Effects of migration experience on conservative attitudes of immigrants: A study on Turkish immigrants living in Sweden. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lund University.

Söyleşi

"Benim hayalim, bu hareketin yalnızca İsveç'te değil, tüm Avrupa'da karşılık bulması ve hem İsveç Meclisinde hem de Avrupa Parlamentosunda bizim sesimizi taşıyan temsilcilerin bulunmasıdır. Bu mücadele sadece Müslümanlar için değil; hak, adalet ve eşitlik arayışı içinde olan ve ayrımcılığa uğrayan herkes içindir."

MİKAİL YÜKSEL

ULUSAL SİYASETÇİ

2001 yılının ağustos ayında, hayatımın rotasını tamamen değiştiren o uzun yolculuğa çıktım. Evlilik yoluyla geldiğim İsveç'e, Türkiye'den otomobille yola çıkarak vardım. Bu, yalnızca bir ülke değişikliği değildi; kendi içimde de yepyeni bir hayata geçişin ilk adımıydı. Daha İsveç'e ayak bastıktan beş gün sonra çalışmaya başladım. İlk işim bir pizzacıdaydı; küçük, butik bir yerdi ama burada geçirdiğim ilk zamanlar, bana yeni hayatın nasıl bir emekle örüldüğünü öğretti. Eşimin amcasının yanında bulaşıkçı olarak başladım. Ellerim soğuk suyla, sıcak fırın arasında gidip gelirken aslında yeni bir hayatın ilk harflerini yazıyordum.

Birkaç hafta sonra İsveççe öğrenmek için okula başladım. Dil öğrenmek, yalnızca kelimeleri değil, düşünce biçimini de değiştiren bir süreçti. Zamanla okul aracılığıyla otomobil ve araç tekniği üzerine yeni bir eğitime başladım. Volvo fabrikasının bulunduğu Göteborg'da hem lise seviyesinde eğitim aldım hem de bu dev otomobil fabrikasında staj yaptım. Bu, teknik bilgi kadar sistemli çalışmanın, zamanla yarışmanın ne demek olduğunu gösterdi bana.

Ardından işler biraz daha hızlandı. Volvo'daki tecrübem, çalışmanın yanında lise eğitimine devam etmem, zaman zaman farklı sektörlerde yer almam... Bazen taksicilik yaptım, bazen kaynakçılık. Bir dönem restoran işlettim. Her biri, hayata başka bir pencereden bakmamı sağladı. Bunlar olurken Türkiye'deki lise diplomamın yanı sıra İsveç'te ikinci bir lise diploması daha aldım; bu sefer tamamen buraya ait bir belgeyle. İlkini Türkiye'den getirmiştim zaten, onun denklik işlemlerini tamamlamıştık. Ama

ben durmadım; yeniden başladım, yeniden bir lise bitirdim.

Çalışırken eğitimime devam ettim. Eğitimimde ve her yeni işimde aldığım diplomalar bana yetmedi. 2013 yılında üniversiteye gitme kararı verdim. Siyaset bilimi ve Avrupa çalışmaları alanında başladığım bu yeni akademik yolculuk, beni yalnızca bir öğrenci değil, bir siyasetçi olmaya da götürecekti.

Ben her zaman çalışkan bir öğrenciydim. Türkiye'de lise dönemimde sınıfımı birincilikle bitirmiştim. Ancak İsveç'e geldikten sonra uzun süre işçilik yaptım. O dönemde içimde hep eksik kalan bir şey vardı. Okumaya devam etmek istiyordum. Türkiye'de hukuk okumayı hayal ediyordum; o hayali doğrudan gerçekleştiremesem de kendimi geliştirmek için ne gerekiyorsa yapmaya kararlıydım. İsveç'e geldiğimde Türkiye'den getirdiğim lise diplomamı denkleştirdik, ardından burada ikinci bir lise bitirdim. İsveç sistemine ait bu diploma, bana yeni kapılar açtı.

2013 yılında siyaset bilimi ve Avrupa çalışmaları üzerine eğitimime başladım. Ardından yüksek lisansa geçtim, kamu yönetimi alanında uzmanlaştım. Bu süreçte yalnızca akademik olarak değil, hayata bakışımda da köklü bir dönüşüm yaşadım.

Siyasete ilgim her zaman vardı; özellikle Türkiye siyaseti çocukluğumdan beri dikkatimi çekmiştir. Babam da siyasetle yakından ilgilenmiş bir insandı. Türkiye'deki seçimleri, siyasi gelişmeleri, haber kanallarını sürekli takip ederdim. Ancak bir noktada, kendi kendime düşündüm. Çocuklarım İsveç'te doğmuş ve büyüyorken geleceklerinin akıbetini sorguladım. Onlar bizden farklı şartlarda yetişirken hep Türkiye'yi düşünürsek aslında içinde yaşadığımız ülkeyi, İsveç'i kaçırıyoruz.

İşte bu farkındalıkla 2013 benim için bir kırılma yılı oldu. O günden itibaren 180 derecelik bir dönüşle İsveç siyasetine yöneldim. Türk medyasını, dizileri, haberleri bırakmaya karar verdim. Bugün hangi diziler var, hangi oyuncular popüler, gerçekten hiçbir

fikrim yok. Tüm dikkatimi İsveç'in iç ve dış politikasına verdim. Gazeteleri takip ettim, analizler yaptım, tartışmalara katıldım. Bu kararla birlikte siyaset sahnesine adım attım.

Başlangıçta motivasyonum, Türk kökenli siyasilerin azlığını görmek ve onların İsveç'teki söylem yetersizliğini fark etmekti. Özellikle Türkiye ile ilgili meselelerde gerektiği gibi konuşamıyorlardı. Ben bu boşluğu doldurmak istedim. Fakat zamanla mesele sadece Türkiye meselesi olmaktan çıktı. İsveç'teki göçmenlerin, Müslümanların sorunları daha çok ilgimi çekmeye başladı. Bu süreç beni 2018 yılında Göteborg'dan, Merkez Partisi listesinden birinci sırada milletvekili adayı olmaya taşıdı.

İlk girdiğim parti olan Merkez Partisi'nde başlarda büyük ilgi ve destek gördüm. Göçmen kökenli siyasetçilerin sayısı azdı ve ben oldukça çalışkan biriydim. Kısa sürede yükselmem dikkat çekti. Ancak ardından her şey değişti. Özellikle Müslüman kimliğim, beni başka Müslüman siyasetçilerle aynı kefeye koymak isteyenlerin iştahını kabarttı. Bir anda 1915 olayları gündeme getirilmeye başlandı. İsveç siyasetinde neredeyse bir gelenektir bu. Türk kökenliyseniz, 1915 olaylarını "soykırım" olarak tanıyor musunuz, tanımıyor musunuz diye mutlaka sorulur. Sanki İsveç'e dair bütün planlarınızı, projelerinizi bir kenara bırakıp ilk önce bu sınavdan geçmeniz gerekir. Bence daha sonra kurduğumuz parti bu baskının son dönemde biraz azalmasına yol açtı ancak ben bizzat bu testten geçtim. Fakat İsveç'te Müslüman olup da zorluk yaşamamış bir siyasetçi tanımıyorum. Bu, bireysel bir deneyim değil sistematik bir durum.

Asıl mesele yalnızca siyasi kurumlarda değil, devletin farklı yapılarında da görülüyor. İsveç'te Müslümanlara yönelik belli bir yapı çalışıyor. Araştırma grupları, gazeteciler, siyasi partiler, hatta şu anda iktidarda olan sağ eğilimli yapılar bu sistemin parçası. Ama mesele yalnızca sağda değil çünkü sol partiler de benzer yaklaşımları sürdürüyor.

Son yıllarda onlarca Müslüman okul kapatıldı. Belgeler halka açık değil. Mahkemeler bile istihbaratın sunduğu bilgilere ulaşamıyor. Sadece bir yazı ile süreç örtbas ediliyor: "Elimizde bilgi var, bu okulda beş yaşındaki çocuklar radikalleşiyor." Bu ifade okulun kapatılmasına yetiyor. Mahkeme okul lehine karar verse bile mali destek kesiliyor. Müslümanların haklarını savunan bir siyasetçiyseniz, bu yapı sizi kolay kolay rahat bırakmaz. Ancak eğer Müslüman kimliğini yalnızca bir isim olarak taşıyıp, bu çevrelerin etkisine girmiş bir siyasetçiyseniz size dokunulmaz. Sistemle uyumlu hareket ettikleri sürece yükselirler.

Ne yazık ki Merkez Partisi'nde bulunduğum dönemde yaşanan siyasi baskılar ve medya baskıları ile hakkımda başlatılan karalama kampanyası, partiden ihraç sürecimi tetikledi. Bu olayın ardından fark ettim ki ne kadar İsveç siyaseti için çalışırsanız çalışın, Müslüman ya da göçmenseniz her zaman bir "ama" ile anılıyorsunuz; tam anlamıyla kabul edilmiyorsunuz. Bu gerçek, beni 2019 yılında yeni bir parti kurmaya yöneltti.

Kurduğumuz Nuance partisinde; ırkçılık, İslamofobi, göçmen karşıtlığı, azınlık hakları gibi konuları doğrudan savunabildik. Türkiye dostu bir söylem geliştirdik. İsveç'teki ana akım partilerin ifade etmekten çekindiği her şeyi biz dile getirdik. Böylece yalnızca yeni bir siyasi hareket değil, aynı zamanda cesur bir platform da oluşturduk.

Yeni kurduğumuz partinin yapısı son derece çeşitliydi. Üst yönetimde tek Türk kökenli siyasetçi bendim ama kadromuz oldukça çeşitliydi. Pakistanlılar, Araplar, Boşnaklar, hatta İsveçlilerden oluşan bir ekibimiz vardı. Biz kimsenin etnik ya da dinî kökenine bakmadık. Sadece partimizin değerlerini payla-

şan, bizimle birlikte yürümek isteyen herkese kapılarımızı açtık.

Ancak kolay olmadı. Sadece bu da değil; partiyi kurmadan önce de hakkımda asılsız haberler yayıldı.

Babamın geçmişte MHP'li olması, Ülkü Ocakları ile aynı ortamda bulunmuş olmam; hiçbir zaman gizlemediğim ancak siyasete de taşımadığım kişisel geçmişim, bir anda bir "suç listesi"ne dönüştü. Oysa ben dürüsttüm. Her şeyim açık ve netti.

Türk toplumuyla ilişkilerim her zaman güçlü olmuştur. Allah'a şükür, genel olarak severler, saygı duyarlar. Elbette herkesin yüzde yüz sevilmesi mümkün değil, mutlaka eleştiren de olur, karşı çıkan da. Ama her kesimle iletişimim sağlamdır. İnsanların derdi olduğunda dinlerim, onların yanında olmaya gayret ederim.

Ancak büyük bir sorun var: İsveç'teki Türk toplumu, yaşadığı ülkenin gerçeklerine gözünü kapamış durumda. Türkiye siyasetine olağanüstü bir ilgi duyarken İsveç'te olup bitene karşı ilgisizlik içindeler. Bazen Türkiye ile ilgili söylediğim en küçük eleştiriler bile büyük tepkilere yol açabiliyor. Oysa ben Türkiye'ye dost bir siyasetçiyim. İsveç'te Türkiye'nin lehine politikalar yürütülmesini savundum, savunuyorum da. Ama dostluk demek, her şeyi sorgusuz sualsiz kabullenmek değildir. Bazen yanlışları da dile getirmek gerekir.

İsveç'teki seçime katılım oranlarına baktığımızda bu çarpıklık çok net ortaya çıkıyor. Türkiye seçimleri olduğunda 500 kilometre yol yapıp oy vermeye giden insanlar, İsveç seçimlerinde evlerinin birkaç yüz metre ötesindeki sandığa gitmiyor. Oysa burada seçimler üç hafta sürüyor, oy vermek çok daha kolay. Ama ilgisizlik hâkim. 70 bin civarında oy kullanma hakkına sahip Türk kökenli insanımız var. Fakat sandıklara yansıyan rakamlar bunun çok altında kalıyor. Özellikle milletvekili seçimlerinde, sadece İsveç vatandaşları oy kullanabiliyor. Belediye seçimleri için ise üç yıl İsveç'te yaşamak gerekiyor. Bu karmaşık sistem de katılımı zorlaştırıyor olabilir ama asıl mesele zihinsel uzaklık.

Aday bulmakta bile zorlanıyoruz. Türklerin yoğun yaşadığı belediyelerde, seçilme şansının yüksek olduğu yerlerde bile yeterince aday çıkmıyor. Türkiye'de olsa meclis üyeliği için insanlar birbirini ezer. Burada ise sessizlik hâkim. Buna korku, bilgi eksikliği, dil yetersizliği sebep oluyor. Ancak burada doğup büyüyen gençlerde bile bu soğukluk var. Bu en çok içimi acıtan noktalardan biri.

Kuşaklar arasında da gözle görülür farklar var. Yeni kuşaklar daha eğitimli, üniversite okuyan gençlerin sayısı arttı. İlk kuşak restoran sektörüne yoğunlaşmıştı, ikinci kuşak bu çizgiyi sürdürdü ama üçüncü kuşak yön değiştirmeye başladı. Ne var ki hâlâ zihinsel olarak Türkiye'ye bağlılar. Burada büyümüş bir genç, çıkıp "Ben Türkiye'de siyasete atılmak istiyorum." diyebiliyor. Oysa kendi hayatı burada. Asıl mücadele yeri burası. Gençlerimizin Türkiye siyasetine atılmasında belki de onlara İsveç'te uygulanan muamelenin etkisi de var. İsveç'teki siyasi partilerin göçmen kökenli adaylara yaklaşımı, yüzeyde sıcak ve kapsayıcı gibi görünse de derine indiğinizde durum oldukça farklıdır. Parti çizgisinden en ufak bir sapmaya tahammül yoktur. Hele ki Müslüman kimliğiniz ön plandaysa ve bu kimliğinizi yalnızca bir sembol değil, bir duruş olarak taşıyorsanız, işiniz daha da zordur.

Müslüman derneklerle ya da camilerle bağlantınız varsa ki bu kurumlar zaten "radikalleşme" yaftasıyla damgalanmış durumdadır üzerinize çabucak bir etiket yapıştırılır. Seçim listelerinde kendinize yer bulsanız bile çoğu zaman tercihli oy toplamak için

kullanılan bir figür olursunuz. Listenin alt sıralarına yerleştirilir, âdeta oy avcılığına mecbur bırakılırsınız. Seçilesiniz diye değil, başka adaylara oy kazandırasınız diye oradasınızdır. Ne yazık ki birçok siyasetçi bu oyunu kabullenip sistemin içinde bu şekilde var olmaya razı oluyor.

İsveç siyasetinde açıkça hissedilen bir çifte standart var. Ben de bu çifte standardın hedefi oldum. Özellikle NATO süreci ve İsveç'in dış politikadaki yönelimleri sırasında yaptığım açıklamalarla, İsveç basınının ve siyaset çevrelerinin dikkatini çektim. Bu dönemlerde ırkçı bir partinin genel sekreterliğini yapmış olan Adalet Komisyonu Başkanı, beni açıkça "vatana ihanetle" suçladı. Bu söylem, yalnızca gazetelerde değil, kamuoyunda da yer buldu. Çünkü ben her yerde aynı şeyi söyledim. İsveç'te ne söylüyorsam, Türk medyasında da aynısını dile getirdim. Gizlim saklım olmadı. Belki de bu dürüstlük, sistemin alışık olmadığı bir şeydi.

Girdiğim partilerin iç yapılarında da benzer engellerle karşılaştım. Herkes, göçmen kökenli siyasetçilerin partilerin politikalarını etkileyeceğini düşünmek istiyor ama gerçekler farklı. Bu iddiayı dile getirenler çoktur ama ben bugüne kadar gerçekten bu yönde bir değişimi tetikleyen, bir parti programını değiştiren siyasetçi görmedim.

Zaten İsveç'te bir partinin programını değiştirmek de kolay değil. Bizim partimiz küçük olduğu için belki bu noktada biraz daha esneklik sahibiyiz. Ama büyük partilerde bir önerinin parti programına girmesi için önce öneri bırakılır, komisyona gider, komisyondan kongreye ulaşır, kongrede oylanır, kabul edilirse yürütmeye taşınır. Bu uzun ve katı bir süreçtir.

İsveç, dışarıdan bakıldığında çok kültürlü, hoşgörülü, özgürlükçü bir ülke olarak algılanır. Kâğıt üzerinde sistem bu değerlere dayanır gibi görünür. Bazı yönleriyle gerçekten çok güçlü bir düzen vardır aslında. Devlet kurumlarına duyulan güven, işleyen bir bürokrasi, ahlaki sorumlulukla çalışan bir sistem gibi yönleriyle İsveç'e hayran olmamak elde değil. Ne var ki bu parıltılı yüzün arkasında, özellikle Müslümanlar söz konusu olduğunda bambaşka bir tablo çıkar karşınıza.

2013 yılına kadar ben de İsveç'i hep toz pembe görmüştüm. Siyasetle, medya analizleriyle, yasa teklifleriyle ilgilenmeye başlayınca bu algım köklü biçimde değişti. İsveç'te olup bitenleri okumayan, gündemi takip etmeyen biri için her şey gerçekten sorunsuz görünebilir. Ama perdeyi araladığınızda, özellikle Müslümanlara karşı nasıl sistematik bir ön yargı olduğunu net bir şekilde görüyorsunuz.

Türkiye'den gelip mühendis olarak yerleşen bazı gençler, sosyal medyada İsveç'in sadece "tatlı" yönlerini anlatıyor. İşleyen sistemi övüyorlar ama Müslümanlara karşı uygulanan ayrımcılıktan hiç söz etmiyorlar. Bazen yanlış bilgiler bile yayıyorlar. Örneğin sosyal sigorta sistemini anlatırken hatalı ifadeler kullanıyorlar. Onlar da tıpkı Türkiye'de yaşayanlar gibi İsveç'in yalnızca dışarıdan parlayan vitrinini görüyor.

Bu yüzden İsveç'te gerçekten ne olup bittiğini öğrenmek isteyen birinin siyasetle, medya analiziyle ve gündemle aktif olarak ilgilenmesi şart. Aksi takdirde, hayatın yalnızca iyi yönleriyle karşılaşılır.

Yine son yıllarda bazı devlet kurumlarında çalışan göçmen kökenli kişilerin istihbarat faaliyeti yaptığı ortaya çıktı. Bu tür olaylar bahane edilerek sistem, güvenlik soruşturmalarını daha da ağırlaştırıyor. Hükûmet, çifte vatandaşlığı olan kişilerin vatandaşlığını iptal etmeye yönelik tartışmalar yürütüyor. Bu durumun yarattığı genel hava, tüm göçmenleri zan altında bırakıyor.

Bu yüzden İsveç'te siyaset yapmak isteyen gençlerimizin çok bilinçli hareket etmesi şart. İsveç toplumunun geleceğiyle ilgilenmeli, burada doğan çocukların haklarını savunmalı, buradaki Müslümanların karşı karşıya kaldığı sorunlara çözüm aramalılar. Kariyer elbette herkesin hedefidir ama önemli olan doğru bir kariyer inşa etmektir. Doğruları söylemekten, adaleti savunmaktan, haksızlığa karşı durmaktan vazgeçmemek gerekir. Bunun için sabırlı olmanız, akıllı davranmanız, stratejik düşünmeniz ve elbette en önemlisi İsveç'i ve İsveçlileri tanımanız gerekir. Tabii bir de İsveç'te Türk ve Müslüman kimliğine sahip gençlerin, kendi köklerinden utanmadan ama yaşadıkları topluma da kör kalmadan, dengeli ve güçlü bir duruş sergilemeleri gerekiyor.

Siyaset sahnesinde geçirdiğim yıllara dönüp baktığımda, en çok gurur duyduğum şey, kimsenin cesaret edemediği meseleleri gündeme getirmiş olmak. Bizim partimiz, sosyal hizmetlerin çocukları ailelerinden ayırma uygulamasını yüksek sesle eleştiren ilk siyasi yapı oldu. Ardımızdan diğer partiler de konuşmaya başladı ama ilk adımı atmak her zaman en zorudur ve biz o zorluğu göğüsledik.

Kur'an-ı Kerîm yakma olayları gündeme geldiğinde, bu provokasyonlara karşı mitingler düzenleyen, yasaklanması gerektiğini savunan tek partiydik. Bu tutumumuzla "İslamcı" yaftası yedik. Ama biz, bu damgayı göze alarak doğru olanı savunduk. İsveç Sosyal Demokrat Partisi bile daha sonra aynı söylemleri kullanmaya başladı. Ancak sonra geri adım attılar. Ama biz hâlâ aynı noktadayız: Müslümanların kutsallarına yönelik bu tür saldırılar özgürlük değil, doğrudan nefret suçudur.

Müslümanların azınlık olarak tanınması meselesi de yine bizim gündeme taşıdığımız konulardan biri oldu. Diğer partilerdeki Müslüman kökenli siyasetçilerin, kendi toplumlarının aleyhine yürütülen politikalara sessiz kalmalarına karşı da sert eleştiriler yönelttik. Bu, belki siyasi olarak yalnızlaştırıcı bir duruştu ama vicdanen en doğru olandı.

Filistin meselesine de seçimlerden çok önce sahip çıktık. 7 Ekim olaylarından çok önce, Filistin'e yönelik hak ihlallerini gündeme getiren tek siyasi hareket bizdik. Mecliste onlarca yıl yer almış partiler, bu konuyu yıllarca görmezden gelmişken biz sadece seçim malzemesi değil, insani bir mesele olarak ele aldık. Bu samimiyet, birçok seçmen için belirleyici oldu.

Elbette bu mücadelede bedeller de ödedik. Kurduğumuz partinin 2022 seçimlerinde gördüğü büyük ilgi ve İsveç genelinde yankılanması, benim için büyük bir başarıydı. Ancak seçimlerden sonra yaşanan bölünmeler, iç kırılmalar beni en çok yaralayan konulardan biri oldu. Türk ve Müslüman toplulukların kronik kaderi bu. Bir şey kurarsınız, yükselir, ilgi çeker ancak ardından birileri gelir, el koymak ister. El koyamayınca da ayrılır, kendi yapısını kurar. Derneklerde, camilerde, STK'larda yaşanan bu bölünme siyasete de yansıyor.

Bugün yalnızca İsveç'te değil, Avrupa'nın genelinde aşırı sağ yükselişte. İnsanlar bunun sadece sağ partilerle sınırlı olduğunu sanıyor ama gerçek daha karmaşık. Sol partiler, oy kaybetmemek için sağın politikalarını yumuşatarak tekrar ediyor. İsveç Sosyal Demokrat Partisi yıllar önce %50 oranında oy alırken bugün %20'lere kadar geriledi. Bu kaybın nedeni, seçmenin aşırı sağa kaymasıydı. Onları geri kazanmak için de aşırı sağın göçmen karşıtı politikalarını benimsemeye başladılar. Örneğin İmam Ali Camii'nin kapatılmasını öneren partinin Sosyal Demokratlar olması, bu kayışın en açık örneklerinden biri. Sağ partiler bu adımları attığında tepki görebiliyor ancak aynı söylemler sol partiden geldiğinde bu çoğu zaman göz ardı ediliyor. Oysa sonuç aynı.

Bugün İsveç'te yaklaşık bir milyon Müslüman yaşıyor. Bu nüfus, toplamın %10'una tekabül ediyor. Ancak siyasal temsiliyetleri yok denecek kadar az. Oysa Hollanda'da, Belçika'da, Almanya'da ve Avusturya'da göçmen kökenli partiler yükseliyor. Türk kökenli siyasetçilerin kurduğu yapılar meclislere giriyor, gündem oluşturuyor. İsveç'te de bunun zamanı geliyor. Belki bugün değil ama 20-30 yıl sonra bizim gibi hareketler büyüyecek. Tıpkı bugün aşırı sağ partilerin büyümesi gibi.

Bazıları hâlâ bizim partiye oy verdiğinde oyunun boşuna gideceği düşüncesinde. Ama 2022 seçimlerinde aldığımız 30 bin oy, siyasetin dengesini sarstı. Meclisteki partiler bile bu oyları analiz etti, çalışmalarımızı inceledi. Kur'an yakma olayına ilişkin tutumlarını değiştirmek zorunda kaldılar. Bu etkidir. Buna siyaset biliminde "şantaj yetkisi" denir. Seçim kazanmak istemeyen ama siyaset gündemini belirleyebilen partiler, diğer partileri söylem değiştirmeye zorlar. Biz de bunu başardık.

Benim hayalim, bu hareketin yalnızca İsveç'te değil, tüm Avrupa'da karşılık bulması ve İsveç Meclisinde ve Avrupa Parlamentosunda bizim sesimizi taşıyan temsilcilerin olmasıdır. Bu mücadele sadece Müslümanlar için değil; hak, adalet ve eşitlik arayışı içinde olan ve ayrımcılığa uğrayan herkes içindir.

Söyleşi

"Siyasetin içinde olmak, aslında kendinle yüzleşme imkânı da sağlar. Mağduriyetin arkasına saklanarak bir yere varmak mümkün değildir. Gerçek çözüm, sistemin nasıl işlediğini öğrenmek ve o sistemin içinde etkili bir aktör olabilmektir."

GÜL ŞERİFE ALCI
YEREL SİYASETÇİ

Ben İsveç'te doğdum, büyüdüm fakat ailemin hikâyesi buradan çok daha ötede başlıyor. Annem, 1980'li yılların sonunda İsveç'e, Småland bölgesine, işçi olarak geldi. Hemşireydi. Sonra babam geldi; o da üniversite mezunu, iki ayrı bölüm okumuş biriydi. Ama buraya geldiğinde bulaşıkçı olarak işe başladı. "İş iştir." derdi hep. Alın teriyle kazanılan paranın en kıymetli şey olduğu anlayışıyla yaşadılar. Sonra evlendiler ve ben dünyaya geldim.

Küçükken Småland'da yaşadık. Beş yaşımdayken Stockholm'e taşındık. Hayatımın kalanı orada devam etti. Annem ve babam artık emekli. Ama o yıllarda bu ülkeye emek verdiler. Kendi mesleklerini bir kenara bırakıp çalıştılar. Hayatlarını baştan kurdular. Şimdi dönüp baktığımda görüyorum ki onlarınki sadece bir göç hikâyesi değil. Aynı zamanda bir onur, bir inanç ve sabır hikâyesi.

Ben de bu ülkenin dilini biliyorum, benim de fikirlerim var. Siyaset benim için sadece fikir üretme alanı değil, aynı zamanda kendini ifade etmenin ve görünür olmanın yolu oldu.

Çocukluk yıllarımda çevremdeki insanlar hep aynıydı. Sürekli aynı yüzleri görmek beni yormuştu. Belki de bu yüzden lise tercihimde farklı bir yol seçtim. Önce doğa bilimler okumaya başladım. Doktor olmak istiyordum. Çünkü o bölümü bitirince istediğin üniversiteye geçiş imkânın oluyordu. Ancak zamanla anladım ki hayatımı sadece okuyarak geçirmek istemiyorum. Bir de kana ve kokulara karşı aşırı duyarlılığımdan ötürü doktorluk bana göre değildi.

İkinci sınıfta karar verdim ve bölüm değişikliği yaptım. Lise sistemimiz üç yıllık. İkinci sınıfta başka bir bölgeye, Bernadotte'ye taşındım ve askeri liseye geçiş yaptım. Bu lise diğerlerinden çok farklıydı. Eğitimimiz teorik derslerle sınırlı değildi. Askerlerin eğitimlerini uygulamalı olarak biz de yapıyorduk. Kışın buz gibi sulara atlayıp hayatta kalma pratikleri, karda yatak yapıp uyuma teknikleri, doğada yiyecek bulma ve yemek pişirme deneyimleriyle büyüdük. Taktiksel olarak tam bir askeri eğitimdi. Sadece elimizde silah yoktu. O da iyi ki yoktu zaten, çünkü 250 öğrenciydik.

Yaşadığım mahalle çok kültürlüydü ama kalabalık ve karmaşıktı. Türkler, Süryaniler, Kürtler, Araplar vardı. "White Flight" adı verilen bir bölgede yaşıyorduk. Bu bölge, İsveç'in meşhur "Milyon Programı" projesiyle şekillenmişti. 1960'larda devletin başlattığı bu projeyle bir milyon konut inşa edilmişti. 1974-75 gibi neredeyse hepsi hazırdı. Ancak o kadar çok konut yapılmıştı ki hepsine taşınacak insan bulunamamıştı. Başta bu evler çok iyi sayılırdı ama zamanla, kullanılmayan binalara evsizler, sosyal sorunları olanlar ve toplumun kenarına itilmiş gruplar yerleştirilmeye başlandı. Bu durum, binaların da mahallelerin de atmosferini değiştirdi.

O dönemlerde Romanların İsveç'te kalıcı bir adresi olması yasaktı. Ama bu yeni sosyal konutlar onların da barınma ihtiyacına cevap verdi. Ardından göçmenler artmaya başladı. Ayşe, Fatma bir yere yerleşmişse, diğerleri de yakınına gelmek istiyordu. Birbirlerine yardım etmek için... "Şu formu doldur, şu derneğe git" diyerek rehberlik ediyorlardı. Dayanışma içindeydiler.

Fakat bu yapı, uzun vadede entegrasyonu zorlaştırdı. Çünkü insanlar İsveç'e gelirken kafalarında hep aynı düşünce vardı: "Para kazanacağız, sonra geri döneceğiz." Kalıcı olma fikri yoktu. Ailelerimiz, bu düşünceyle buraya yatırım yapmadı. Bunun yerine Türkiye'ye evler, arsalar, apartmanlar aldılar. Burada bir dairede kirada yaşarken Türkiye'de villaları vardı. Bu dönüş hayali özellikle ilk kuşakta çok baskındı. Bu nedenle çocuklarına da sürekli ertelenen bir hayat sundular: "Sen bir okuldan mezun ol, sonra döneriz." "Sen bir evlen, sonra gideriz." Bu böyle sürdü gitti. Ama dönüş hiçbir zaman gerçekleşmedi.

Ben ikinci nesilim ama kendimi çoğu zaman üçüncü nesil gibi hissediyorum. Çünkü kardeşlerimle aramda yaş farkı var. Yedi kardeşiz, ben altıncıyım. En büyük ablamla aramda neredeyse kuşak farkı var. Annem erken doğum yaptığı için ablamla aramızda anne-kız gibi bir bağ da olmadı. Bu yüzden

ablamı ve ağabeyimi gerçek anlamda ikinci nesil olarak görüyorum. Ben ise İsveç'te doğmuş, burada eğitim almış, burada sosyalleşmiş bir birey olarak üçüncü neslin duygu dünyasına daha yakınım.

Ailem, uzun yıllar hep Türkiye'ye dönmeyi planladı. Annem de babam da hep şöyle konuşurdu. Çocuklarını okutup evlendirdiler, hatta emekli oldular. Sonunda Türkiye'ye dönmeye hazırdılar ama orada altı ay bile kalmadılar. Genellikle üç, bilemediniz beş ay kalıp tekrar döndüler. Çünkü artık hayatları buradaydı. Torunları, arkadaş çevreleri, alışkanlıkları... Hepsi İsveç'teydi. Türkiye'nin yemekleri, aktiviteleri, hatta damak tadı bile yetmedi onları tutmaya. Babama sorsanız bunu kabul etmez belki ama gerçek bu. "Git o zaman" diyoruz, gitmiyor. Çünkü gitmek istemiyor.

Benim için siyasete yönelme biraz farklı bir yerden başladı. Çocukken okul derslerinde başarılı bir öğrenciydim ama teneffüslerde sık sık kavgaya karışırdım. Ailem ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Babam sürekli okula çağrılırdı. Babam okula gelip ne yaptığımı ve derslerimi sorardı. Derslerim iyi olduğu için kavgalarımın üstünde durulmazdı.

Sonra 2010 yılında hayatımın dönüm noktalarından biri olan bir olay yaşadım. Yakın bir arkadaşım vurularak öldürüldü. O gece abimle birlikte evin bahçesindeydik. Gece vakti silah sesi duyduk. Üzerinde durmadık, çünkü o zamanlar böyle olaylar duyuluyordu ve genellikle bir hesaplaşma meselesi olurdu. Bu sefer öyle değildi. Arkadaşım yalnızca bir kavgayı ayırmak istemişti. 15 yaşındaki bir çocuk, sadece korkutmak için tabanca çekmiş ama korku panikle birleşince üç kurşun sıkmıştı. Arkadaşım havuz kenarındaydı. Vurulup havuza düşmüştü. Hem kurşunla yaralanmıştı hem de boğulmuştu. Bu benim için büyük bir sarsıntıydı.

O günden sonra "Silahlar nereden geliyor? 15 yaşındaki bir çocuğun eline tabanca nasıl geçer?" diye düşünmeye başladım. Bugün artık durum daha da kötü. 13-14 yaşındaki çocukların elinde bile silah var. Bu konuyu yazmak istedim, gazetelere bir şeyler gönderdim ama kimse umursamadı. Haklılardı belki de çünkü o zamanlar 15-16 yaşındaydım. Ama içimde bir şey uyanmıştı.

Babamla daha derin siyasi sohbetler yapmaya başladım. Babamın liberal bir anlayışı vardır. Onurlu bir şekilde çalışmayı savunur, sosyal yardımla geçinmeyi küçümsemez ama mecbur kalmadıkça tercih etmezdi. O etik değerlerle büyüdüm.

Ben de her partiyi inceledim. Soldan sağa, hatta en uçlara kadar. Herkesin söylemine baktım. Ama sonunda Ilımlı Birlik Partisi'ne kendimi daha yakın hissettim. Çünkü onların sloganı çok etkileyiciydi: "Nereden geldiğin önemli değil, nereye gittiğin önemli." Benim bireysel kimliğime hitap eden bir yaklaşımdı bu. Sürekli kolektif kimliğin yükünü taşımaktan yorulmuştum. Dedemin bir hatası varsa neden ben onun bedelini ödeyeyim? Ben Gül'üm. Kendi hikâyem, kendi yolum var.

Vergilerle ilgili düşüncelerim de siyasete yönelmemde etkili oldu. Çok çalışıyorsun ama ne kadar kazansan da sürekli vergi ödüyorsun. Ev alıyorsun, satıyorsun, yine vergi. "Ben neden bu kadar çalışıyorum ki?" dedirtiyor insana. Komşum sosyal yardımla geçiniyor, ben sabah akşam çalışıyorum buna rağmen aradaki fark yalnızca 200 avro. O zaman çalışma motivasyonun da sarsılıyor. O yüzden çalışmanın cezalandırılmadığı aksine ödüllendirildiği bir sistem istedim. İşte bu düşüncelerle siyasete yöneldim.

Yaklaşık 17-18 yaşlarındaydım, partinin gençlik kollarına katıldım. Başta sadece fikir alışverişi için girmiştim. Sonra fark ettim

ki gerçekten bir şeyleri değiştirmek istiyorum. 2014 yılıydı sanırım, yerel meclise aday oldum. İlçe meclisine girdim. Bu benim için bile bir sürprizdi. Çünkü partide sıralamada 10. sıradaydım ama halk oylamasında doğrudan birinci sıraya yükseldim. İsveç seçim sisteminde isim çizip öne taşıyabiliyorsun ve insanlar da benim ismimi tek tek işaretlemişti. Beni bilenler, çevremdeki insanlar bunu yapmıştı.

Bu yükselişte sosyal medyanın etkisi çok büyüktü. Sadece sokakta insanlarla konuşmak yetmiyordu. Ben fikirlerimi Facebook'a taşıdım. O dönemde 300 ila 600 arasında beğeni alıyordum. Facebook o zaman çok etkiliydi. TikTok gibi platformlar henüz yoktu ya da popüler değildi. Benim duruşum, söylemlerim ve fikirlerim sosyal medyada karşılık buldu. İnsanlar bana sadece "bir Türk kızı" olarak değil, fikirleri olan, düşündüğünü söyleyebilen ve bu düşünceler uğruna mücadele eden biri olarak bakıyordu.

Bu ilgiyi sadece Türklerden görmedim. İsveçliler, Süryaniler, Kürtler, Araplar da benzer ilgiyi gösterdi. Çokkültürlü bir çevrem vardı. Çevremdeki insanlar çocukluk arkadaşlarımdı. Herkesin birbirine saygı duyduğu bir ortamda büyümek, benim siyaset tarzımı da etkiledi. Kimseyi ötekileştirmeden konuşmayı öğrendim.

Çocukluğum güzel geçti. Mahallemizde 20 farklı dilden "merhaba" diyebilen insanlar vardı. Tanımadığın bir teyzeyi bile gördüğünde poşetini taşımaya yardım ederdin. Gece yarılarına kadar sokakta top oynardık. Ama zamanla coğrafi ayrışmalar arttı. Otobüs duraklarının konumu bile bu ayrışmayı pekiştiriyordu. Bazı duraklara ulaşmak daha zor ve pahalıydı. İnsanlar da o yüzden dışarı çıkmamayı, kendi mahallelerinde kalmayı tercih ediyordu. Yine de çocukluğumu geçirdiğim mahalleyi seviyorum. Hâlâ orada yaşamak istiyorum. Kendi çocuğumu da orada büyütmek isterim. Çünkü orada, farklılıklarımızla birlikte yaşamayı öğrendik.

Siyasete girmemde bir diğer itici güç, hep başkalarının bizim adına konuşmasıydı. Türk kadınları hakkında, göçmenler hakkında, Müslümanlar hakkında hep başkaları yorum yapıyordu. Bir süre sonra içimden şöyle dedim: "Artık bizim hakkımızda konuşmayı bırakın. Ben kendim konuşurum. Ben de bu ülkenin dilini biliyorum, benim de fikirlerim var." Siyaset benim için sadece fikir üretme alanı değil, aynı zamanda kendini ifade etmenin ve görünür olmanın yolu oldu.

Parti içinde Türk olmamla ilgili hiç olumsuz bir deneyim yaşamadım. İlk başta ismimi listelerde gördüklerinde biraz şaşırdılar. Çünkü beklenmedik bir şekilde ismim öne çıkmıştı. Ama sonrasında gayet olumlu karşılandım. Irkçılık ya da dışlama gibi bir şeyi siyasetin içinde değil, sokakta tanımadığım insanlardan gördüm. Tanıdıklarım arasında, özellikle siyasette böyle bir tutumla hiç karşılaşmadım.

İsveççede bir deyim var: offerkofta – kelime anlamıyla "mağdur hırkası giymek." Biz buna "mağdur hırkası" diyoruz. Mağdur rolüne bürünmek demek. İnsanların en kolay yaptığı şeylerden biri başkalarını suçlamak. Kendine dönüp bakmak zordur. "Neden ben iş bulamıyorum? Neden entegre olamıyorum? Neyi eksik yapıyorum?" diye sormak kolay değildir. Ama "Onlar ırkçı, bana iş vermiyorlar." demek her zaman daha kolay gelir. Bu yüzden bu mağduriyet söylemleri bana samimi gelmez.

Sözünü ettiğim bu yaklaşım, sadece bizim toplumumuza özgü değil aslında. Genel bir eğilim. Gerçek entegrasyon için önce kendi sorumluluğumuzu almamız gerekir. Sistemin işleyişine uyum sağlamamız gerekiyor.

Siyasetin içinde olmak, aslında sana bir aynayla yüzleşme imkânı da veriyor. Kendine dönüp "Ben ne yapıyorum? Ne üretiyorum?" diye sorman gerekiyor. Mağduriyetin arkasına saklanarak bir yere varmak mümkün değil. Gerçek çözüm, sistemin nasıl işlediğini öğrenmek ve o sistemin içinde etkili bir aktör olabilmek.

Siyasette, Türk olduğum için doğrudan karşılaştığım bir ayrımcılık yaşamadım. Ancak toplumsal refleksler, özellikle kendi milletimizden gelen tepkiler bazen daha yıpratıcı olabiliyor. Unutamadığım bir olay var. Bir Kürt arkadaşla birlikte radyoya konuk olmuştuk. Konumuz, İsveç'te yaşayan ikinci kuşak göçmenlerdi. İkimiz de aynı kuşaktık. Yayında, birinci kuşağın kendi sorunlarını İsveç'e taşımamaları gerektiğini konuştuk. Türkiye'de yaşanmış olan politik ve etnik gerilimlerin burada, yeni nesil arasında tekrar üretilmesini istemiyorduk. Açıkça artık İsveç'te yaşadığımızı, ikinci ve üçüncü nesil olarak geçmişin yüküyle değil, bugünün ortak yaşamı üzerine düşünmemiz gerektiğini ifade ettik. Ama bu sözler, ne yazık ki bazı kesimleri rahatsız etti. Hatta radyoya yapılan bu program yayından kaldırılmak zorunda kaldı. Oysa amacımız barışçıl bir çağrıda bulunmaktı. Beni sürekli bir kalıma sokmak istiyorlar. Ben burada, İsveç'in bir ilçesinde siyaset yapıyorum. Buradaki okulları, mahalleleri, sosyal hizmetleri konuşuyorum. Amacım Türkiye de dahil olmak üzere hiçbir ülkenin siyasetine karışmak değil.

Genç yaşta, daha 20'li yaşlarımda bu tür sorgulamalarla karşılaşmak beni hem yordu hem de olgunlaştırdı. Enerjimi alıyordu. O yüzden artık kendime şunu dedim: "Ben İsveç'te yaşıyorum, buranın siyasi gerçekliğiyle ilgileniyorum. Türkiye'nin iç siyasetini buraya taşımam." Her şeyi yapmaya çalışırsan, hiçbir şeyin anlamı kalmaz. O yüzden odaklanmak, önceliklerini bilmek gerek.

İsveç'teki Türklerin siyasete ilgisi çok değişken. Ortada bir denge yok. Kimi gerçekten ilgi gösteriyor ve gidip oyunu kullanıyor kimi de tamamen uzak duruyor. En çok dikkatimi çeken şey insanların oylarını genellikle desteklediklerini partilere değil, kızgın oldukları partilere tepki olarak muhalif partiye vermesi oldu. Bir partiye sempatiden çok, başka bir partiye duydukları memnuniyetsizliği göstermek için oy atıyorlar.

Bunun dışında büyük bir grup da var ki tamamen ilgisiz. "Ben oy versem ne değişecek ki?" diyorlar. Sanki hiçbir şeyin değişmeyeceğine inanmış gibiler. Bu düşünce tarzı, özellikle göçün yoğun olduğu bölgelerde daha yaygın. Sandığa gitme oranları oldukça düşük. Ne yazık ki bu konuda etnik bazlı bir rapor tutulmuyor çünkü yasak. Kimin hangi etnik kökenden olduğunu tespit edip analiz etmek yasal değil. Sahadan gözlemleyince tablo netleşiyor.

İlgisizlik sadece bireysel bir tercih değil sistemsel bir yorgunluğun sonucu. Artık insanlar siyasetten çok şey beklemiyor. Partiler arasındaki farkların silinmesi, ideolojik çizgilerin bulanıklaşması, insanları kararsızlığa ve umursamazlığa sürüklüyor. Bir partinin net bir duruşu yoksa insanlar neden oy versin?

Ayrıca günümüzde, bir şeyi değiştirmek için illa siyasete girmene de gerek kalmadı. Sosyal medyada güçlü bir etkileşim oluşturursan, imza kampanyaları başlatırsan, toplumsal bilinç yaratabilir ve etkili olabilirsin. Bu yeni araçlar da geleneksel siyasetin cazibesini azaltıyor.

Bunu kendi partimde de görüyorum. Partilerin içindeki karmaşıklık, ittifaklar, koalisyonlar sebebiyle bir noktadan sonra ideolojiler eriyor, herkes birbirine benziyor. Bu da genç kuşakların güvenini zedeliyor. Artık kimse ideolojik olarak bir yere ait hissetmi-

yor. Her şey bir sistemin parçası olmuş gibi.

Ama unutulmaması gereken bir şey var: Genelde memnun olanlar susar. Memnuniyetsiz olanlar ses çıkarır, bağırır, dikkat çeker. O yüzden siyasette görünür olan hep mutsuzluktur. Sessiz çoğunluk aslında genellikle memnun olduğu için sessizdir.

Gençlere her zaman şunu söylüyorum: Aktif olun. "Vakit yok." "Uğraşamam." "Kim uğraşacak siyasetle." demeyin. Elbette kolay değil. Zaten bu işi çoğumuz hobi olarak yapıyoruz. Gerçek anlamda çok az para kazanılıyor. Hatta kendi işimden izin alıp da siyasi faaliyetlere katıldığımda cebimden zarara giriyorum. Ama sevdiğim için yapıyorum. Bir şeyleri değiştirebileceğime inandığım için yapıyorum.

Siyasete girdiğinizde, birincisi çok geniş bir çevre edinirsiniz. İkincisi, sistemin nasıl işlediğini öğrenirsiniz. Üçüncüsü, bu ülkede gerçekten bir şeyleri etkilemek için ne yapmanız gerektiğini kavrarsınız. İsveç'te devletin nasıl işlediğini anlamak, sistemin dişlilerini tanımak büyük bir avantaj. Bugün iş yerimde herhangi bir sorunla karşılaştığımda, artık ne yapmam gerektiğini biliyorum. Çünkü siyasetin psikolojisiyle de büyüdüm. Tepkiyi nasıl yöneteceğini, süreci nasıl işleteceğini öğreniyorsun.

Siyasetin güzel yanları kadar çirkin yanları da var. Oyunun kuralları zor. Arkandan iş çevrilir. Sırtından vurulursun. Herkes dostun değildir. Bu her yerde böyle. O yüzden kendine sürekli şunu hatırlatman gerekiyor: "Ben neden siyasete girdim?" Bu sorunun cevabını unuttuğun anda, her şey anlamını yitiriyor.

Gençlere tavsiyem kendi ideolojilerinden kopmasınlar. Herkesle iyi geçinmek için her şeye evet demesinler. Bazen hayır demek daha değerlidir. Siyasetin içinde yükselmek istiyorsanız sistemin nasıl çalıştığını bilmeniz gerekir. Sadece çok oy toplamakla olmaz. Bazen ailelerini organize edip sadece akraba oylarıyla öne çıkanlar oluyor. Ama bu demokrasiye zarar verir. Bu sadece bir sıçrama tahtası olur, kalıcılık sağlamaz. İdealist olmak güzel ama gerçekçi olmak da gerekiyor. Çünkü siyaset sadece ideal değil, strateji ve sabır gerektirir.

Aşırı sağın yükselişi artık sadece İsveç'e özgü değil. Türkiye'ye gittiğinizde de aynı şeyleri duyuyorsunuz: "Suriyeliler geldi, her şeyi mahvetti", "İş kalmadı", "Afganlılar her yerde." Bu söylemler her yerde aynı. İsveç'te de bu söylemler yayılıyor. Başta bu partiler çok sert ve açık bir dille konuşuyorlardı: "Kadınlarımızı alıyorlar, işlerimizi alıyorlar, suç oranları artıyor..." gibi söylemleri vardı. Ama zamanla onlar bile yumuşadı. Çünkü artık partiler birbirine öyle karıştı ki ideolojik çizgiler bile silinmeye başladı.

Yine de İsveç devleti ilk başta çok naif davrandı. İnsanların başka ülkelerden göç edip buraya geldiklerinde, tüm geçmişlerini sınırda bırakacaklarını sandılar. "Bu insanlar geldiklerinde, kültürel bagajlarını dışarıda bırakıp yepyeni bir hayata başlayacaklar." diye düşündüler. Ama işler öyle işlemedi.

Bugün sokaklarda bombalar patlıyor. Tabancalar bir yana, artık el bombaları atılıyor. Düşünebiliyor musunuz? Üç ay önce bir eve bomba attılar. Ama hedefledikleri adam orada yaşamıyordu. Yanlış adrese gittiler. Pencereden içeri atılan bombayla o evde uyuyan bir anne ve kızı ağır yaralandı. Bu bir akıl tutulmasıdır.

Bütün bu olanlar yüzünden halk da artık aşırı sağ partilere oy vermeye başladı. Çünkü insanlar bıkmış durumda. Huzursuzluk arttıkça, radikalleşme de kaçınılmaz hâle geliyor. Ama burada göçün türü çok önemli. İş için gelenlerle savaş nedeniyle gelenler

arasında ciddi fark var. İş için gelenler çalışmaya hazır, sisteme uyum sağlamak istiyor. Ama bazı gruplar, sosyal yardımlarla geçinmeyi tercih ediyor. Bu da toplumsal adalet duygusunu zedeliyor.

Benim babam iki üniversite mezunuydu ve burada bulaşıkçılık yaptı. Bir gün bile "Ben bunu yapmam." demedi. Ama son yıllarda İsveç'e bazı göç edenlerin sosyal yardımla geçinme gibi bir amaçları var. Bu öfke, oy tercihlerine de yansıyor. Bütün bu tabloyu görmeden, aşırı sağın yükselişini anlamak mümkün değil.

8. BÖLÜM

Ne var ki kamusal alanda görünür olmak, her zaman kolay olmadı. Son yıllarda, soğuk yalnızca havadan değil, kimi bakışlardan da hissedilir oldu. Artan İslam düşmanlığı hem inancı hem de kimliği hedef aldı. Yine de yüzyılların birikimiyle yoğrulmuş inanç ve kültür, bu sert rüzgârlara karşı sığınak olmayı sürdürdü.

İSLAM DÜŞMANLIĞI

İSVEÇ'TE İSLAM DÜŞMANLIĞI

Hanifenur Yaman

İSVEÇ'TE İSLAM DÜŞMANLIĞI

HANİFENUR YAMAN*

Giriş

Avrupa'da son dönemde artış gösteren İslam düşmanlığı, göç ve çok kültürlülük tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. İslam düşmanlığı, genel anlamda İslam'a ve Müslümanlara yönelik nefret, ayrımcılık ve her türden şiddeti kapsamaktadır. Bu tutum yalnızca bireylerle sınırlı kalmamakta, siyasal söylemler, medya temsilleri ve kurumsal uygulamalar aracılığıyla yapısal bir nitelik kazanabilmektedir. Kavram modern olsa da Müslümanların öteki olarak tanımlanmasının kökenleri Haçlı Seferleri'ne ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki varlığına kadar uzanmaktadır. 19. yüzyıl sömürgecilik faaliyetleri ve oryantalist söylemlerle de imgeler yeniden üretilmiştir. Günümüzde ise göç ve güvenlik politikalarıyla birleşen bu tarihsel arka plan, Avrupa'daki Müslüman toplulukların gündelik yaşamlarında somut ayrımcılık ve şiddet olaylarıyla karşılaşmalarına zemin hazırlamaktadır.

Bu çerçevede İsveç, İslam düşmanlığının giderek belirginleştiği Avrupa ülkelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. 1980'lerden itibaren artan işçi göçüyle görünür hâle gelen Müslümanlar, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası terörle ilişkilendirilmiştir. Böylece bu süreç, şiddet ve ayrımcılık eylemlerini tetiklemiştir. Yükselen aşırı sağa paralel olarak göçmen ve Müslüman karşıtı söylemleriyle öne çıkan İsveç Demokratları partisi (Sverigedemokraterna-SD) parlamentoda kendine yer bulmuştur. Bu süreçte camilere yönelik kundaklamalar ve Müslümanlara yönelik tacizler gündelik hayatın olağan bir parçası hâline gelmiştir. 2022 ve 2023 yıllarında gerçekleştirilen Kur'an-ı Kerim yakma eylemleriyse İslam düşmanlığını uluslararası düzeyde tepki çeken bir boyuta taşımıştır.

* Yüksek Lisans, Boğaziçi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, hanifenuryaman18@gmail.com

İsveç'teki İslam düşmanlığı ülkede yaşayan Türk toplumunu da doğrudan etkilemektedir. Hem Müslüman kimlikleri hem de tarihsel olarak Avrupa'daki Türk karşıtlığına dayanan ön yargılar nedeniyle çifte ayrımcılığa maruz kalan Türk diasporası; cami ve kültür merkezlerine yönelik saldırılar, T.C. Stokholm Büyükelçiliği önünde gerçekleştirilen Kur'an yakma eylemi gibi olaylarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, İslam düşmanlığı ile Türkofobinin zaman zaman iç içe geçtiğini ve İsveç Türk toplumunun ayrıca incelenmesinin önemli olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, İsveç'teki İslam düşmanlığı olaylarının tarihsel gelişimini, Müslüman topluluklar üzerindeki etkilerini ve özel olarak Türk toplumunun bu süreçteki konumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada ilk önce kavramsal ve tarihî bir perspektif sunulacak, sonrasında İsveç'teki İslam düşmanlığı olaylarına kronolojik biçimde bakılacaktır. Son olarak tüm bu süreçte Türk toplumunun özel konumu incelenmeye çalışılacaktır.

İslam Düşmanlığı Kavramı ve Avrupa'daki Tarihî Seyri

İslam düşmanlığı gerek akademik alanda gerekse gündelik toplumsal hayatta sıklıkla karşımıza çıkan bir kavramdır. En genel hâliyle İslam dinine, Müslümanlara, İslami sembol ve değerlere karşı duyulan ön yargı, öfke, nefret, ayrımcılık ve her türlü fiziksel ya da psikolojik şiddeti ifade etmektedir. Bu tarz tutumlar bireysel düzeyde olabileceği gibi toplumsal, kurumsal bağlamlarla da ortaya çıkabilir, hatta yapısal olarak içselleştirilebilir.

İslam düşmanlığının Avrupa'daki kökenleri ise bu kavramın modern dönemde ortaya çıkışından çok daha öncesine uzanmaktadır. Her ne kadar İslam düşmanlığının başlangıcı İslam'ın terörle ilişkilendirildiği 11 Eylül saldırıları olarak varsayılsa da bu anlayışın sınırlılıkları mevcuttur (Tavkhelidze, 2021). Çünkü İslam düşmanlığı yalnızca Müslümanlara karşı korku ve düşmanlığı ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda Müslümanların ve İslam'ın ilkel olduğu yönündeki algıdan da beslenir (Tavkhelidze, 2021). Özellikle Orta Çağ'da İslam imparatorlukları ile Avrupa Hristiyan krallıkları arasındaki rekabet, Haçlı Seferleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da yayılması gibi tarihsel faktörler, İslam düşmanlığının kültürel ve siyasi temelini oluşturmaktadır (Green, 2019). Bu dönemde İslami olan; yalnızca askerî-siyasi alanda değil, aynı zamanda edebiyat, sanat ve gündelik yaşamda çok katmanlı şekilde öteki olarak kurgulanmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise sömürgecilik ve emperyalizm faaliyetleri, sürece farklı bir boyut kazandırmıştır (Riaz, 2023). Avrupalı devletler, sömürge faaliyetlerini meşru kılmak için İslam'ı sıklıkla medeniyetsizlik ve barbarlıkla ilişkilendirmiş, İslam'ı medeni Avrupa'nın tam karşısına konumlandıran oryantalist anlatılar geliştirmişlerdir (Green, 2019). Böylece Müslümanlar ve İslam'a yönelik kalıplaşmış imgeler yeniden üretilmiştir.

Yakın tarihte ise, göçmen Müslümanların Avrupa toplumlarında görünür hâle gelmesiyle belirginleşmeye başlayan dışlayıcı tutumlar, 11 Eylül saldırılarının ardından açık bir İslam düşmanlığına dönüşmüştür. 11 Eylül, Avrupa'daki İslam algısında derin ve kalıcı bir kırılma noktasını temsil etmektedir. Bu dönemde medya, terörü sıklıkla İslam'la ilişkilendirerek korku, öfke ve ön yargının yayılmasına katkı sağlayan kritik bir araç olmuştur (Powell, 2018). Hollywood filmleri, haberler, yayınlar Müslümanların şiddet ve tehdit unsuru olarak

gösterilmesinde oldukça etkili olmuştur (Powell, 2018). Büyük ölçüde güvenlik politikaları ve medya söylemleriyle şekillendirilen İslam algısı Avrupa'daki Müslümanların gündelik hayatlarında ayrımcılık ve şiddetle karşılaşmalarına neden olmuş, örneğin İngiltere'de 11 Eylül sonrasında Müslümanlara yönelik açık ayrımcılığın %76 oranında arttığı belirtilmiştir (Sheridan, 2006). Siyasi figürlerin ve popülist hareketlerin bu söylemi kendi çıkarları çerçevesinde kullanması ise toplumsal kutuplaşmayı daha da derinleştirmiştir (Green, 2019).

İsveç'te İslam Düşmanlığının Tarihi

İsveç'te Müslümanların varlığı ve İslam'ın görünürlüğü, 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan göç hareketleriyle belirginleşmeye başlamıştır. 1960'ların başında, hızla büyüyen imalat sektörüne iş gücü sağlamak amacıyla sanayi işçisi olarak gelen Türk, Yugoslav, Arnavut ve Pakistanlı genç erkeklerden oluşan ilk Müslüman işçi göçmen dalgası İsveç'e gelmiştir (Roald, 2002). 1980-1990 yılları arasında devam eden göçlerle birlikte artan Müslüman nüfusun giderek daha görünür hâle gelmesi, çok kültürlülük ve entegrasyon tartışmalarını kamuoyunun gündemine taşımış olsa da Müslümanlar ve İslam, İsveç iç siyasetinde belirleyici bir konu hâline gelmemiştir (Bevelander & Otterbeck, 2013). Bununla birlikte 1980'li yılların sonunda aşırı sağcı İsveç Demokratları partisi faaliyetlerine başlamıştır (Elgenius & Rydgren, 2018). 11 Eylül saldırıları sonrasındaysa tüm Avrupa'da olduğu gibi İsveç'te de Müslümanlara bakış, terör bağlamında yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde, toplumun kendilerine bakışının negatif ve dışlayıcı olduğunu belirten Müslümanlar, artan olumsuz tutumlar karşısında kendi aralarında da İslam ve Müslüman kimliği üzerine tartışmaya başlamışlardır (Sander, 2006).

2010 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerle birlikte, aşırı sağcı İsveç Demokratları parlamentoya girmiştir (Elgenius & Rydgren, 2018). Parti, seçim propagandası sürecini Müslüman göçmenleri merkeze aldığı dışlayıcı ve İslam düşmanı bir dil kullanarak yürütmüş, özellikle de seçimlerde kullanılan reklam filmi dikkat çekmiştir. Devletin göç ve entegrasyona ayırdığı bütçeyi eleştiren ve bu ödeneklerin emeklilerin yaşamını daha iyi hâle getirmek için kullanılması gerektiğini savunan parti, reklam filminde beyaz yaşlı bir kadın ile burka giymiş, bebek arabası iten yedi Müslüman kadının çatışmasını yansıtmıştır (Engkvist, 2014). Müslümanların iktidarı ele geçireceğine yönelik kaygıyı ifade eden film, aynı zamanda Müslüman nüfusun hızla arttığını ve İsveç toplumu içinde çoğunluğa ulaşacakları vurgusu yapmıştır (Engkvist, 2014). Ayrıca partinin "göçmen sorununu" yalnızca Müslüman göçmenlerle ilişkilendirmiş olması da İslam düşmanlığı yönünü açığa çıkartmıştır. Bu tarz bir politik söylem üreten partinin tarihinde ilk kez parlamentoya girmiş olması ise İsveç'teki toplumsal algı üzerine fikir sunmaktadır. Müslümanların İsveç kültürüne tehdit oluşturan bir öteki olarak sunulması, toplumda kutuplaşmayı ve Müslümanlara yönelik ayrımcılığı artırmıştır. Bu sebeple Müslümanlar, gündelik hayatta ve siyasette daha fazla dışlanma ve ön yargı ile karşılaşmıştır.

Özellikle kamusal alanda görünür hâle gelen İslami semboller, toplumsal tartışmaların merkezine oturmaya başlamıştır. Bu bağlamda başörtüsü ve peçe ön plana çıkmaktadır. Müslüman kadınlar, gündelik yaşamlarında itme, tükürme, üzerlerine köpek salınması ya da peçelerinin zorla çıkarılmaya çalışılması gibi saldırgan eylemlerle karşılaştıklarını ve bu

tür olayların alışveriş merkezleri, parklar veya toplu taşıma gibi her türlü kamusal alanda meydana geldiğini ifade etmişlerdir (Listerborn, 2015). 2000'li yılların başından bu yana, Müslüman kadınların farklı peçe türlerine yönelik kısıtlama girişimleri, İsveç'in ulusal ve yerel meclislerinde ve medya gündeminde tartışılmaktadır (Frisk & Gillette, 2019). İsveç Ulusal Eğitim Ajansı, birkaç yıl süren incelemelerin ardından 2012 yılında, okulların ve öğretmenlerin öğrenme sürecini aksattığı durumlarda yüzü kapatan peçeleri yasaklama yetkisine sahip olabileceğini belirtmiştir (The Local Sweden, 2012).

Kamusal alandaki diğer İslami semboller ise camiler ve ezandır. Artan Müslüman nüfusla birlikte cami ve mescit sayıları da 1990'lardan itibaren artış göstermiştir. Özellikle geleneksel mimari ile inşa edilen camiler, kimi zaman çevre sakinleri tarafından Hristiyan kültürel mirası açısından tehdit olarak algılanmıştır (Fridolfsson & Elander, 2013). İsveç'te minareden sesli olarak dışarıya verilen ilk ezan, 2013 yılında Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nın destekleriyle inşa edilen Fittja Ulu Camii'nde okunmuştur (Bankel, 2013). 2018 yılında bir başka camiden ezan okunması için yerel yetkililere yapılan başvuru ise tartışmalara yol açmıştır (Rosell, 2018). İsveç'te kamuoyu araştırmaları alanında faaliyet gösteren Sifo'nun 2018 yılında yaptığı ankete göre katılımcıların %60'ı Müslümanların minareden ezan okumasının yasaklanması gerektiğini belirtmiştir (Göteborgs-Posten, 2018). Aynı yıl yapılacak olan parlamento seçimleri konuyu sembolik bir bağlama taşımış, artan sayıdaki İsveç Demokratları seçmeni ezanı İsveç'te yeri olmayan yabancı bir pratik olarak tanımlamıştır (Ringmar, 2021). Bu seçimlerde partinin oy oranları %17,5'e çıkarak parti ülkenin en büyük üçüncü partisi olmuş ve 2022 genel seçimlerinde %20,5 oy oranıyla ikinci sıraya yükselmiştir (Rothstein, 2023).

İslam'ın kamusal alandaki sembollerine yönelik geliştirilen İslam düşmanı tutumun İsveç toplumunun ne kadarını temsil ettiği de önemlidir. İslam düşmanlığına yönelik görüşler çeşitlilik arz etmekte ve farklı gruplar arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Ancak toplam nüfusun %8'ine tekabül eden Müslümanların (Fahmy, 2025) İsveç toplumunun bir parçası olarak görülmekten uzak olduğu söylenebilir. Her ne kadar eşitlik temelli ve ayrımcılık karşıtı politikalar üretilmeye çalışılsa da toplumda artan aşırı sağ, göçmen karşıtı ve yabancı düşmanı tutum belirgin şekilde görülebilmektedir. 2010 ile 2014 yılları arasında ülkedeki İslam düşmanı saldırıların %81 oranında artması bunun en açık göstergesidir (Abdelkader, 2017). Bu saldırıların büyük bir kısmı, özellikle İslami kimliği daha görünür olan başörtülü Müslüman kadınları hedef almıştır. Camiler gibi İslami sembollerin taşıyıcısı olan kamusal mekânlar da bu saldırıların hedefi olmuştur. Nitekim 2014 yılında camilerin %66'sı vandalizm, kundaklama veya bomba tehdidi gibi saldırılara maruz kalmıştır (Karlsson, 2015). İslam düşmanlığı, yalnızca şiddet olaylarıyla sınırlı olmayıp günlük hayatın her alanında hissedilebilmektedir. Dinî kıyafet ya da ibadetleri nedeniyle birçok Müslüman çalışan iş yerinde ayrımcılığa uğramakta ve işverenlerin büyük bir kısmı dinî uyum taleplerini dikkate almamaktadır (Abdelkader, 2017). Sonuç olarak, kimi zaman insan hakları, uyum ve entegrasyon politikaları çerçevesinde çözüm geliştirilmeye çalışılsa da İslam düşmanlığının gün geçtikçe artan ve kendini günlük hayatta hissettiren bir olgu olduğu açıktır.

İsveç'teki İslam Düşmanı Şiddet Olaylarının Seyri

1980-1990'lı yıllardan itibaren göçmenler İsveç toplumunda giderek daha görünür hâle gelmiştir. Bu süreçte ekonomik sıkıntılar ve artan işsizlik farklı toplumsal gruplar arasındaki gerilimi tırmandırmış, işsiz göçmenlerin sosyal yardım sistemine bağımlı hâle gelmesi ise kamuoyunda göçmenlere yönelik olumsuz algıların güçlenmesine yol açmıştır (Barber, 2007). 1993 yılında, Somalili iki gencin ciddi biçimde darp edilmesi ve yerel bir caminin kundaklanması, İsveç'te kayda geçen ilk İslam düşmanı şiddet olayları arasında yer almıştır (Barber, 2007). Bu tür saldırılar, yerel yönetimlerin ırkçılıkla mücadele ve göçmenlerin entegrasyonu konularında daha kapsamlı politikalar geliştirmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

2000'li yıllara gelindiğinde İslam düşmanı saldırılar artarak devam etmiştir. 2003 yılında İsveç'in en eski cami olan Malmö Camii'ne ve yanındaki İslam Merkezi'ne yönelik kundaklama saldırısı gerçekleşmiş, cami zarar görürken çevresindeki binalar tamamen yıkılmıştır (ETO, 2021). Ne yazık ki bu saldırı son olmamış, Malmö Camii 2005 yılında üç kez daha İslam düşmanı kundaklama saldırılarının hedefi olmuştur (The Local Sweden, 2005). Sembolik bir değeri olan İsveç'in ilk minareli camisi Malmö Camii aynı zamanda düğün, cenaze törenleri ve eğitim amaçlı da kullanılmakta, kalabalık bir cemaate ev sahipliği yapmaktadır (Sevärt i Skåne, 2025).

2010 yılından itibaren aşırı sağın yükselmesi ve İsveç Demokratları'nın kendine parlamentoda yer bulması, toplum genelinde göçmen karşıtlığının ve İslam düşmanı tutumların daha görünür hâle gelmesine yol açmıştır. Ülke genelindeki cami ve mescitler çeşitli saldırı ve yıkımlara maruz kalmaya devam ederken 2014 yılında neredeyse her ay bir olaya karşılık gelecek şekilde 11 kundaklama ve vandalizm vakası tespit edilmiş (Dalsbro, 2014). Aynı yıl Eskilstuna, Eslöv ve Uppsala'da aynı hafta içinde üç caminin kundaklanması ciddi tepki uyandırmış ve olayların ardından Müslümanlar büyük çaplı protesto yürüyüşleri düzenlemiştir (BBC, 2015). Noel Günü'nde gerçekleşen saldırılarda beş kişi yaralanmıştır (The Local Sweden, 2014). Söz konusu saldırıların ardından yetkililer kınama açıklamaları yaparken sivil toplum kuruluşları ve çok sayıda vatandaş Müslümanlarla dayanışma mesajları paylaşarak İslam düşmanı şiddete karşı bir duruş sergilemiştir (Mokhtari, 2015). İsveç İnanç Birliği Dairesi yetkilisi Max Stockman, bu saldırıların din özgürlüğünü ciddi şekilde tehdit ettiğini belirterek dinî toplulukların işlenen suçları bildirme konusunda teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Forsberg, 2014). 2017 yılında İsveç'te cami ve mescitlere yönelik saldırılarda büyük bir artış yaşanmıştır. Uppsala Üniversitesinin raporuna göre, her hafta en az bir cami saldırıya uğramış ve aynı yıl toplam 38 cami ile mescidin hedef alındığı kaydedilmiştir (Pettersson, 2018). Bu doğrultuda atılan adımlarla hükûmet, camileri koruma amacıyla özel polis grupları görevlendireceğini ve tüm ibadethanelere güvenlik kameralarının yerleştirileceğini duyurmuştur (Daily Sabah, 2018).

2022 yılına gelindiğinde ise İsveç, dünya çapında tepki uyandıran Kur'an-ı Kerim yakma eylemi ile sarsılmıştır. Aşırı sağcı siyasetçi Rasmus Paludan'ın polis koruması eşliğinde Kur'an-ı Kerim yakması ve benzer gösteriler düzenleyerek Kur'an-ı Kerim yakma eylemini tekrar edeceğini duyurması, ülkedeki Müslüman topluluklar arasında büyük öfke yaratmıştır (SVT Nyheter, 2023a). 14-17 Nisan tarihleri arasında Linköping, Örebro, Rinkeby, Malmö gibi şehirlerde Paludan'ı engellemek ve tepki göstermek için protestolar düzenlenmiştir (SVT

Nyheter, 2023a). Gerçekleşen olaylarda yaralanan polisler ve siviller olmuş, kamu binaları tahrip edilmiştir (SVT Nyheter, 2023b). Uluslararası alanda ise başta Türkiye olmak üzere birçok İslam ülkesi olayı şiddetle kınamıştır. İsveç içinde ise ifade özgürlüğü ile İslam düşmanlığı arasındaki sınır, güvenlik güçlerinin tavrı ve azınlık haklarının korunması gibi tartışmalar alevlenmiştir.

Bundan sonraki süreçte İsveç ve dünya genelindeki Müslümanların tepkilerine rağmen Kur'an-ı Kerim yakma eylemleri artarak devam etmiştir. 28 Haziran 2023 tarihinde, Kurban Bayramı'nın ilk gününde Iraklı Süryani mülteci Salwan Momika, polis koruması altında Kur'an-ı Kerim yakma eylemi gerçekleştirmiştir (SVT Nyheter, 2023b). Stokholm Merkez Camii önünde Kur'an-ı Kerim sayfalarını yakan Momika, çevredekilerin tepkisine rağmen Kur'an-ı Kerim'i yere atıp üzerine basarak İslam'a hakaret içeren sözler sarf etmiştir (SVT Nyheter, 2023b). İsveçli Müslümanlar tarafından provokasyona izin verildiği için hükûmete tepkiler yükselirken Müslüman ülkelerden de yanıtlar gecikmemiştir. Ancak aynı şahıs tarafından 20 Temmuz 2023'te yine polis koruması altında, bu kez Irak'ın İsveç'teki büyükelçiliği önünde Kur'an-ı Kerim yakma eylemi gerçekleştirilmiştir (Torstensson & Schwartz, 2023). İsveç ile Müslüman dünyası arasında diplomatik krize yol açan olaylar, Momika'nın 14 Temmuz ve 31 Temmuz'da İsveç parlamentosu önünde Kur'an-ı Kerim'i yakmasıyla devam etmiştir (Ericson, 2023). Tüm tepkilere rağmen yoğun polis koruması altında eylemlerini gerçekleştiren Salwan Momika, 18 Ağustos'ta İran'ın Stokholm Büyükelçiliği önünde Kur'an-ı Kerim'in üzerine basarak Müslümanların kutsal kitabını ateşe vermiştir (AP News, 2023). Benzer şekilde, İran asıllı Bahrami Marjan, Stokholm'ün Ångbybadet sahilinde 3 Ağustos'ta polis koruması altında Kur'an-ı Kerim yakma eylemi gerçekleştirmiştir (Bir, 2023).

Yaşanan olayların ardından İsveç hükûmeti ciddi diplomatik krizlerle karşılaşmış, başlangıçta eylemleri ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirse de artan ulusal ve uluslararası baskı nedeniyle yasal düzenlemelerin geliştirilmesi gerektiği tartışılmıştır (Dagens Nyheter, 2023). Kur'an-ı Kerim yakma eylemlerini gerçekleştiren Salwan Momika ve diğer kişiler hakkında "nefret suçu" ve "etnik gruba karşı tahrik" suçlamalarıyla yasal süreçler başlatılmıştır (Reuters, 2025). Diğer yandan, eylemlere karşı adım atılmasında İsveç'in NATO üyeliği sürecinde olması önemli bir etken olmuştur. Türkiye bu eylemleri sert bir dille kınamış ve İsveç'ten somut adımlar atmasını talep etmiştir. İsveç'in NATO üyeliğinin bu tür eylemlerin durdurulması şartına bağlanmış olması (SVT Nyheter, 2023b), İsveç hükûmeti üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur.

Bu bağlamda İsveç'teki Müslümanların gündelik hayatta maruz kaldıkları ayrımcılık ve hakaretlerden, İslam düşmanı eylemlerin en somut ve çarpıcı örnekleri olan Kur'an-ı Kerim yakma eylemlerine kadar, İsveç'te yıllara göre artan bir İslam düşmanlığı tablosu karşımıza çıkmaktadır.

İsveç'te İslam Düşmanlığı ve Türk Toplumu

İsveç'te yükselen göçmen karşıtı sağ hareketler ve artan İslam düşmanı eylemlerden kuşkusuz Türk topluluğu da önemli ölçüde etkilenmektedir. Bunlara ek olarak, İsveç'teki Türk topluluğu Türkofobiden kaynaklanan saldırılara da maruz kalmaktadır. Türkofobi, kı-

saca Türklere karşı ön yargı, öfke, nefret ve düşmanlık durumunu ifade etmektedir. Türkofobinin kökenleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun Viyana'ya kadar ilerleyerek Avrupa'ya yaşattığı yenilginin bıraktığı tarihsel hafızaya dayanmakta olup Osmanlı'nın Avrupa'ya yönelik fetih hareketleri, Avrupalı devletlerin Türk toplumuna bakışını derinden etkilemiş ve bu algı çeşitli semboller ve anlatılar aracılığıyla günümüze kadar taşınmıştır (Syauqii, 2023). Bahsedilen tarihsel arka plan sebebiyle Türkofobi, sık sık ırkçılık ve İslam düşmanlığı ile iç içe geçmektedir. Avrupa'daki Türkofobik ve İslam düşmanlığına dayalı tepkiler, Müslüman Türklerin yaşadıkları toplumun bir parçası olduklarını hissetmelerini zorlaştırmakta ve kimi zaman bu durumlardan kaçınmak için baskın kimliğe uyum sağlamaya çalışmalarına yol açmaktadır (Onay & Millington, 2024).

Avrupa genelindeki duruma paralel olarak İsveç'te de İslam ve Türk karşıtlığı çoğu zaman iç içe geçmekte, bunun en belirgin örnekleri Türk kültür merkezleri ve camilere yönelik saldırılarda görülmektedir. Nitekim 2015 yılında Stokholm'deki Bredäng Türk Kültür Derneği'ne düzenlenen ses bombası saldırısında yaralanan olmamış, ancak dernek başkan yardımcısı Muzaffer Taşkın, son üç ay içinde derneğin üçüncü kez saldırıya uğradığını ve her seferinde hasar meydana geldiğini ifade etmiştir (Altuntaş, 2015). Benzer bir olay 18 Şubat 2016'da gerçekleşmiş yerel basında çıkan haberlere göre, meydana gelen patlama sebebiyle Türk Kültür Derneği'nin binasında hasar oluşmuştur (The Guardian, 2016).

İslam düşmanlığı ve Türk düşmanlığının iç içe geçtiği bir diğer saldırı ise Rinkeby Camii saldırısıdır. Başkent Stokholm'ün Rinkeby bölgesinde bulunan, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı cami ve bünyesindeki Türk Kültür Derneği, 6 Kasım 2016 gecesi kimliği belirlenemeyen kişilerce taşlı saldırıya uğramıştır (Altuntaş, 2016). Devam eden saldırılar, İsveç'te yaşayan Türk ve Müslüman toplumunda endişe ve tepkiye neden olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, Türk merkezlerine yönelik saldırıları kınamış, İsveç makamlarından faillerin yakalanması ve benzer olayların önlenmesi için adımlar atmasını talep etmiştir. Dönemin Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB) Genel Başkanı Kazım Türkmen, Avrupa genelinde artan cami saldırılarına dikkat çekerek, "Eğer cami saldırılarını önleyeceksek failler muhakkak yakalanmalı, emniyet görevini yapmalı ve adalete teslim etmeli, adalet önünde herkes hesabını vermeli." açıklamasını yapmıştır (Zeyrek, 2019). Ancak Türk toplumuna ve İslami kurumlara yönelik saldırılar yıllar içinde devam etmiştir. 2022 yılında ülkenin Jönköping şehrinde Diyanet İşleri Başkanlığı İsveç Diyanet Vakfı'na bağlı cami taşlı saldırıya uğramıştır (YTB, 2023). Jönköping Camii Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Özer "Olay, polis ve gerekli yerlere bildirildi. Bu son üç ay içinde camimize yapılan üçüncü saldırı. Şikayetimizi yapıyoruz ama daha önce yapılan şikayetlerden bir netice alınmadığı gibi bundan da fazla ümitli değiliz." açıklamasını yapmıştır (AA, 2022). Bu durum bir yanıyla şiddet eylemlerinin devamlı hâle geldiğini gösterirken diğer yandan da resmî kurumların ilgisizliğini vurgulamaktadır. Yaşanan olaylar, Türk toplumu ve diğer Müslümanlar için ibadethanelerin güvenliği konusunda derin endişelere yol açmıştır.

İsveç'teki İslam düşmanlığı olaylarını Türk topluluğu bağlamında değerlendirdiğimizde öne çıkan bir diğer olay, Türkiye Büyükelçiliği önünde Kur'an-ı Kerim yakılmasıdır. Aşırı sağcı siyasetçi Rasmus Paludan'ın İsveç'in çeşitli yerlerinde gerçekleştirdiği bir dizi Kur'an-ı Kerim yakma eyleminin ardından, 21 Ocak 2023 tarihinde Stokholm'deki Türkiye Büyükel-

çiliği önünde polis koruması altında Kur'an-ı Kerim yakması büyük bir öfkeyle karşılanmıştır (Dahlstrom, 2023). İsveçli yetkililerin izni dahilinde gerçekleştirilen eyleme Türkiye sert biçimde karşılık vermiş ve İsveç'in Türkiye Büyükelçisi Staffan Herrström Dışişleri Bakanlığına çağrılmıştır (BBC, 2023).

İsveç'in NATO üyeliği sürecinde Ankara ve Stokholm arasında ciddi bir kriz çıkmış, İsveç Savunma Bakanı Pal Jonson'un Türkiye ziyareti de iptal edilmiştir (Nyheter, 2023a). Türkiye eylemin yetkililerce engellenmemesine tepki gösterirken İstanbul'daki İsveç Konsolosluğu ve Ankara'daki İsveç Büyükelçiliği önünde protestolar gerçekleşmiştir (Sveriges Radio, 2023). İlerleyen günlerde Dışişleri Bakanlığı seyahat uyarısı yayınlayarak bu tarz eylemlerin vuku bulduğu ülkelerde yaşayan veya bu ülkelere seyahat etmeyi planlayan vatandaşların tedbirli olmaları gerektiğini duyurmuştur (Tarhan, 2023).

İsveç'teki Türk sivil toplum kuruluşları ve İslami dernekler de saldırıyı kınayan açıklamalar yapmışlardır. Bu açıklamalarda, İslam düşmanlığının İsveç'teki Türk ve Müslüman toplumunun güvenliğini tehdit ettiği, toplumsal barışı zedelediğini vurgulamışlardır. Ayrıca İsveç hükûmetinden nefret suçlarına karşı daha caydırıcı yasal düzenlemeler geliştirmesi talep edilmiştir. Bu doğrultuda, İsveç Müslüman Federasyonu Başkanı Tahir Akan'ın da aralarında bulunduğu heyet Başbakan Ulf Kristersson ile bir araya gelmiştir (SMF, 2023). Toplantıda İslam düşmanlığının bireysel değil sistematik bir nitelik kazandığı açıkça ortaya koyulurken Müslümanlara yönelik mikro saldırıların artık toplumda normalleştiği dile getirilmiştir (SMF, 2023).

İsveç'te artan İslam düşmanı olaylardan ülkedeki tüm Müslümanlar gibi Türkler de etkilenmiş, bu süreçte hem bireysel hem de kurumsal tepkiler vermişlerdir. Bununla birlikte, ırkçı Türkofobinin de hedefi olan Türk topluluğu, dernekler ve kültür merkezlerine yönelik saldırılarla karşı karşıya kalmıştır. Bu tür saldırılar Türkiye'de Dışişleri Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere çeşitli kurumların tepkisine yol açmış, İsveç'teki Türk dernekleri ve İslami platformlar da saldırıların kabul edilemez olduğuna dair açıklamalar yayınlamıştır. Özellikle saldırıya uğrayan Türk kültür merkezleri ve İsveç Diyanet Vakfı'na bağlı camilerde yetkililer, resmî kurumların ilgisizliğini vurgulamıştır. Aynı mekanların kısa süre içinde birkaç kez hedef alınması, İsveç Türk toplumu içinde ciddi bir endişe yaratmıştır. Bu süreç, yalnızca Müslüman kimliğinden dolayı değil, aynı zamanda Türk kimliğinden dolayı karşılaşılan çifte ayrımcılığı gözler önüne sermektedir. Diğer yandan, Kur'an-ı Kerim yakma eyleminin bizzat Türkiye Büyükelçiliği önünde gerçekleştirilmiş olması, İslam düşmanlığı ile Türk düşmanlığının nasıl iç içe geçtiğini anlamak açısından önemli bir örnektir. Bu olayın, İsveç'in NATO üyelik sürecinde Türkiye'nin haklı güvenlik taleplerini ilettiği ve bu talepler doğrultusunda İsveç'ten çeşitli düzenlemeler beklediği bir dönemde meydana gelmiş olması ise, saldırının yalnızca dinî değil aynı zamanda siyasi-kültürel boyut taşıdığını göstermektedir.

Sonuç

Bu makale, İsveç'teki İslam düşmanlığının tarihsel kökenlerinden günümüzdeki somut yansımalarına ve özellikle Türk toplumu üzerindeki etkilerine kadar kapsamlı bir inceleme sunmaktadır. Çalışma, İslam düşmanlığının yalnızca bireysel düzeyde nefret tutumlarıyla sınırlı kalmadığını tarihsel hafızadan beslenen, siyasal söylemler ve medya aracılığıyla yeniden üretilen ve toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında normalleşen bir olgu hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

İsveç özelinde, 1980'li yıllardan itibaren belirginleşen Müslüman varlığı, göç ve çok kültürlülük tartışmalarını gündeme taşımıştır. Bu dönemde aşırı sağ hareketler siyasette görünür olmaya başlamış ancak yeterli toplumsal zemin bulamamışlardır. 11 Eylül saldırıları sonrasında Avrupa genelinde olduğu gibi İsveç'te de Müslümanlar terör ve güvenlik söylemleri çerçevesinde yeniden konumlandırılmıştır. Bu dönüşüm, aşırı sağın yükselişiyle derinleşmiş ve İsveç Demokratları'nın parlamento başarısıyla siyasal bir zemine taşınmıştır. Bu süreçte, camilere yönelik kundaklamalardan Kur'an-ı Kerim yakma eylemlerine kadar yaşanan olaylar, İslam düşmanlığının gündelik hayatın yanı sıra uluslararası alanda da ciddi bir mesele hâline gelmesine neden olmuştur.

Türk toplumu açısından bakıldığında ise İslam düşmanlığı ile Türkofobinin iç içe geçtiği kimi saldırılar dikkat çekmektedir. Türk kültür merkezlerine ve camilere yönelik saldırılar, yalnızca dinî kimliği değil, aynı zamanda etnik aidiyeti hedef almaktadır. Türkiye Büyükelçiliği önünde gerçekleşen Kur'an yakma eylemi ise İslam düşmanlığını doğrudan siyasi bir boyuta taşımış, iki ülke arasında diplomatik krizlere yol açmıştır. Bu durum, İsveç'te yaşayan Türklerin hem Müslüman hem de Türk kimlikleri üzerinden ayrımcılık ve hakarete kaldığının çarpıcı bir örneğini sunmaktadır.

Sonuç olarak, İsveç'teki İslam düşmanlığı ve Türkofobi olguları, yalnızca bireysel güvenliği değil aynı zamanda toplumsal barışı, farklı toplulukların haklarını ve demokratik değerleri tehdit etmektedir. Bu bağlamda, nefret suçlarına karşı caydırıcı yasal mekanizmaların geliştirilmesi, Müslüman ve Türk toplumlarının güvenliğini sağlayacak politikaların uygulanması ve toplumsal farkındalık çalışmalarının artırılması zorunludur. Ancak bu şekilde, artan ayrımcılık ve şiddet eğilimlerinin önüne geçilerek İsveç toplumunda kapsayıcı bir toplumsal yapı inşa edilebilecektir.

Kaynakça

Anadolu Ajansı. (2022). İsveç'te Türk camisine taşlı saldırı. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isvecte-turk-camisine-tasli-saldiri/2681538. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Abdelkader, E. (2017). A comparative analysis of european islamophobia: France, UK, Germany, Netherlands and Sweden. UCLA J. Islamic & Near EL, 16, 29.

Altuntaş, A. (2015). İsveç'te Türk derneğine saldırı. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isvecte-turk-dernegine-saldiri/16492. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Altuntaş, A. (2016). İsveç'te cami ve derneğe saldırı. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isvecte-cami-ve-dernege-saldiri/679905. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

AP News. (2023, 18 Ağustos). A woman interrupts a Quran-burning protest in Sweden by spraying activist with a fire extinguisher. AP News. https://apnews.com/article/sweden-quran-burning-security-3a41dca92470b24853431df4f98ba129. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Bankel, A. K. (2013, 11 Nisan). Glädje bland muslimer efter ja till böneutrop. SVT Nyheter. https://www.svt.se/nyheter/lokalt/Stokholm/boneutrop. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

BBC. (2015, 2 Ocak). Sweden protest after three mosque fires in one week. BBC News. https://www.bbc.com/news/world-europe-30658482. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

BBC. (2023, 21 Ocak). Stokholm'de Kuran yakma eylemi: İsveç Başbakanı, "saygısızlık" olarak nitelendirdi. BBC News Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/articles/c4n8yrnyr1po. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Bevelander, P. & Otterbeck, J. (2013). Islamophobia in Sweden: Politics, representations, attitudes and experiences. İçinde Islamophobia in the West (ss. 70-82). Routledge. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203841730-7/islamophobia-sweden-pieter-bevelander-jonas-otterbeck

Bir, B. (2023). Swedish premier says he "respects" Denmark's plan to criminalize desecration of Quran. https://www.aa.com.tr/en/world/swedish-premier-says-he-respects-denmarks-plan-to-criminalize-desecration-of-quran/2976448. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Dagens Nyheter. (2023, 7 Temmuz). Flera tidigare M-politiker vill se lagändring efter koranbränningar. DN.se. https://www.dn.se/sverige/flera-tidigare-m-politiker-vill-se-lagandring-efter-koranbranningar. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Dahlstrom, L. (2023, 21 Ocak). Högerextrem politiker brände koranen utanför turkiska ambassaden - stora demonstrationer i Stokholm under lördagen. Svenska Yle. https://yle.fi/a/7-10026878. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Daily Sabah. (2018, 12 Haziran). Mosque attacks increase tenfold in Sweden in 2017. Daily Sabah. https://www.dailysabah.com/europe/2018/06/12/mosque-attacks-increase-tenfold-in-sweden-in-2017. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Dalsbro, A. (2014, 11 Aralık). Flera moskéattacker i Sverige. https://expo.se/nyhet/flera-moskeattacker-i-sverige. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Elgenius, G. & Rydgren, J. (2018). Frames of nostalgia and belonging: The resurgence of ethno-nationalism in Sweden. European Societies, 21, 583-602. https://doi.org/10.1080/14616696.2018.1494297

Engkvist, H. (2014). Sverigedemokraterna och Islamofobi: En analys av islamofobiska inslag i

Sverigedemokraternas politiska uttalanden och av valfilmen från 2010. https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=4238056&fileOId=4238086

Ericson, A. (2023, 30 Temmuz). Vill att Koranen stoppas - ny bränning planerad. https://www.expressen.se/nyheter/ny-koranbranning-utanfor--sveriges-riksdag-pa-mandag. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Fahmy, C. H., Marcin, S., Tong, Y., Kramer, S., Shi, A. & Dalia. (2025). Religion in Europe. https://www.pewresearch.org/religion/2025/06/09/religion-in-europe/

Forsberg, I. (2014, 16 Ekim). Hat mot troende ett omfattande problem - Radio Sweden på svenska. https://www.sverigesradio.se/artikel/5993117. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Fridolfsson, C. & Elander, I. (2013). Faith and place: Constructing Muslim identity in a secular Lutheran society. Cultural Geographies, 20(3), 319-337. https://doi.org/10.1177/1474474012464024

Frisk, S. & Gillette, M. (2019). Sweden's burka ban: Policy proposals, problematisations, and the production of Swedishness. NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research, 27, 271-284. https://doi.org/10.1080/08038740.2019.1668847

Göteborgs-Posten. (2018, 16 Mart). Sifo: Majoritet vill förbjuda böneutrop. Göteborgs-Posten. https://www.gp.se/nyheter/sverige/sifo-majoritet-vill-forbjuda-boneutrop.fc1b3174-e618-4f82-8527-047df0c70ad0. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Green, T. (2019). Islamophobia. Oxford research encyclopedia of religion. https://oxfordre.com/religion/display/10.1093/acrefore/9780199340378.001.0001/acrefore-9780199340378-e-685

Karlsson, D. (2015, 12 Ocak). The rise of Islamophobia and the far-right in Sweden. 5Pillars. https://5pillarsuk.com/2015/01/12/the-rise-of-islamophobia-and-the-far-right-in-sweden. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Listerborn, C. (2015). Geographies of the veil: Violent encounters in urban public spaces in Malmö, Sweden. Social & Cultural Geography, 16(1), 95-115. https://doi.org/10.1080/14649365.2014.950690

Mokhtari, A. (2015, 2 Ocak). Manifestation för Sveriges moskéer. SVT Nyheter. https://www.svt.se/nyheter/lokalt/Stokholm/manifestation-for-sveriges-moskeer. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Nyheter. (2023a, 21 Ocak). Turkiets utrikesminister vill att Paludans koranbränning stoppas. SVT Nyheter. https://www.svt.se/nyheter/utrikes/forsvarsminister-pal-jonson-m-far-inte-komma-till-turkiet. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Onay, Ö. & Millington, G. (2024). Negotiations with whiteness in British Turkish Muslims' encounters with Islamophobia. Ethnic and Racial Studies, 48, 26-47. https://doi.org/10.1080/01419870.2024.2317955

Pettersson, L. (2018, 11 Haziran). Ny rapport: Minst ett angrepp i veckan mot moskéer under 2017. SVT Nyheter. https://www.svt.se/nyheter/inrikes/en-moske-attackeras-i-snitt-varje-vecka. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Powell, K. A. (2018). Framing Islam/creating fear: An analysis of US media coverage of terrorism from 2011–2016. Religions, 9(9), 257.

Reuters. (2025, 3 Şubat). Man found guilty of hate crime over Sweden Koran burnings. Reuters. https://www.reuters.com/world/europe/man-found-guilty-hate-crime-connection-with-koran-burnings-sweden-2025-02-03/

Riaz, M. (2023). Islamophobia in the US and Europe: An analytical study. Annals of Human and Social Sciences. https://doi.org/10.35484/ahss.2023(4-ii)56

Ringmar, E. (2021). Muslim calls to prayer in the Swedish welfare state. İçinde A Quarter Cen-

tury of the "Clash of Civilizations" (ss. 104-116). Routledge. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003161240-9/muslim-calls-prayer-swedish-welfare-state-erik-ringmar

Roald, A. S. (2002). From "People's Home" to "Multiculturalism": Muslims in Sweden. 101-119. https://doi.org/10.1093/ACPROF:OSO/9780195148053.003.0007

Rosell, P. (2018, 2 Mart). Detta har hänt: Ansökan om böneutrop i Växjö. SVT Nyheter. https://www.svt.se/nyheter/lokalt/smaland/boneutrop-detta-har-hantRothstein, B. (2023). The shadow of the Swedish right. Journal of Democracy, 34(1), 36-49.

Sander, Å. (2006). Experiences of Swedish Muslims after the terror attacks in the USA on 11 september 2001. Journal of Ethnic and Migration Studies, 32(5), 809-830. https://doi.org/10.1080/13691830600704214Sevärt i Skåne. (2025). Malmö moské. Sevärt i Skåne. https://greater-copenhagen.net/malmo-moske/

Sheridan, L. P. (2006). Islamophobia pre– and post–september 11th, 2001. Journal of Interpersonal Violence, 21(3), 317-336. https://doi.org/10.1177/0886260505282885

SMF. (2023, 3 Şubat). Möte med Statsminister. https://smf-islam.se/mote-med-statsminister/. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Sveriges Radio. (2023,23 Ocak). Högerextremist brände koranen nära Turkiets ambassad—Radio Sweden på lätt svenska. https://www.sverigesradio.se/artikel/hogerextremist-brande-koranen-nara-turkiets-ambassad

SVT Nyheter. (2023a, 6 Ocak). Påskuppploppen – på 60 sekunder. SVT Nyheter. https://www.svt.se/nyheter/inrikes/paskuppploppen-pa-60-sekunder. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

SVT Nyheter. (2023b, 6 Ocak). Polisen efter upploppen: "Kände att det här kommer aldrig gå att reparera". SVT Nyheter. https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/polisen-efter-upploppen-man-kande-att-det-har-kommer-aldrig-ga-att-reparera. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

SVT Nyheter. (2023b, 28 Haziran). Koranbränning utanför Stokholms moské – arrangör misstänks för hets mot folkgrupp. SVT Nyheter. https://www.svt.se/nyheter/lokalt/Stokholm/koranbranning-beviljad-i-Stokholm. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Syauqii, F. (2023). Islamofobia dan Turkofobia di Eropa: Studi kasus pembakaran Al-quran oleh Rasmus Paludan. Islam & Contemporary Issues, 3(2), 63-67.

Tavkhelidze, T. (2021). Historical origins of European Islamophobia. Journal of the Contemporary Study of Islam. https://doi.org/10.37264/jcsi.v2i2.64

The Guardian. (2016, 17 Şubat). Explosion damages Turkish cultural association building in Stokholm. The Guardian. https://www.theguardian.com/world/2016/feb/17/explosion-damages-turkish-cultural-association-building-in-Stokholm. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

The Local Sweden. (2005, 22 Ekim). Arson attack on Malmö mosque. The Local Sweden. https://www.thelocal.se/20051022/2346-2. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

The Local Sweden. (2012, 11 Ocak). Sweden's teachers free to ban Islamic veils. The Local Sweden. https://www.thelocal.se/20120111/38452

The Local Sweden. (2014). Five hurt in mosque arson attack. https://www.thelocal.se/20141226/five-hurt-in-mosque-arson-attack?utm_source=chatgpt.com

Torstensson, E. & Schwartz, P. (2023, 20 Temmuz). Fem punkter om korankrisen mellan Sverige och Mellanöstern. https://www.aftonbladet.se/a/Kn2eME. (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2023). Yurt Dışındaki Türk Varlığını Hedef Alan Saldırılar 2022.

9. BÖLÜM

Bu sığınak yalnızca camilerin gölgesinde değil, kültürün her renginde kendini gösterdi. Tiyatrolar, konserler, sergiler ve spor sahaları... Türk toplumunun sahneye, sahaya, sergi salonlarına taşıdığı hikâyeler hem ana vatanın mirasını hem de İsveç'in çok kültürlü ruhunu harmanladı.

KÜLTÜR, SANAT VE SPOR

Söyleşi / Fikret Çeşmeli

Söyleşi / Erhan Özay

Söyleşi / Hasan Uludağ

Söyleşi / Yılmaz Zengin

Söyleşi / Hamza Sertcanlı

Söyleşi

"Ben türkü söylerken İsveçli seyircilerin ağladığını gördüm."

FİKRET ÇEŞMELİ
SANATÇI

Benim hikâyem, binlerce insanın hikâyesine benzeyen bir göç yolculuğuyla başlıyor. Babam, 1966 yılında İsveç'e ilk adımını atıyor. O dönemlerde birçoğu gibi o da para kazanmak, çalışmak, ailesine daha iyi bir gelecek sunmak niyetiyle yola çıkmıştı. Kalıcı olmak gibi bir düşüncesi yoktu, ne de olsa bu topraklar geçici bir rüyaydı onlar için. 1965 yılında ilk gelen küçük bir grubun ardından, babamın içinde bulunduğu ikinci dalga geldi. Bu gelgitler dokuz yıl boyunca sürdü. Babam gitti, geri döndü, tekrar gitti... Hep bir ayağı İsveç'te, diğer ayağı Türkiye'deydi.

Ben o sırada henüz beş yaşındaydım. Onun gidişlerini ve gelişlerini çocuk aklımla anlayamasam da evde eksik bir şeylerin olduğu duygusunu her daim içimde taşıdım. Sonra 1975 yılında annem ve kardeşlerimle birlikte biz de yola çıktık. Benim için sadece bir ülke değişmemişti; bir dil, bir kültür, bir kimlik dönüşümü başlamıştı.

İsveç'e geldiğimde 14 yaşındaydım. Fakat resmî kayıtlarda yaşım iki yıl küçük yazılmıştı, belgelerde 1961 doğumlu olmama rağmen 1963'lüydüm. Bu tuhaf durum, eğitim hayatımın en başında bir yabancılık hissi daha yükledi omuzlarıma. O yaşlar zaten bir gencin dünyasında fırtınaların koptuğu yıllardır. Üstelik benimkiler, bu yeni ülkenin sert rüzgarlarıyla daha da savruluyordu.

1970'lerin İsveç'inde bugünkü gibi hazırlık sınıfları, dil destekleri yoktu. Beni doğrudan İsveçli çocukların arasına, onların sınıfına oturttular. Dilini bilmediğim bir ülkede, anlamını kavrayamadığım kelimelerin arasında kayboldum. Derste geçen her sözcük, boşluğa düşen birer yabancı yankı gibiydi. Birkaç yıl boyunca benim için okula gitmek sadece fiziksel bir işti, okulda zihinsel olarak bir yabancıydım. Zaman zaman Türkçe ana dil dersleri veriliyordu ama onlara da ihtiyacım yoktu. Türkçeyi zaten biliyordum. Oysa asıl ihtiyaç duyduğum şey, beni anlayan bir bakış, bana yolu gösterecek bir öğretmendi.

İsveç'te temel eğitim dokuz yıl sürer. Bu sürecin sonunda lise gelir. Ben de herkes gibi bir tercih yapmak zorundaydım. İçimde müzik ve tiyatroya dair büyük bir tutku vardı ama o yıllarda lisede güzel sanatlar gibi bölümler yoktu. Ne yazık ki beni teknik bir bölüme, torna tesviye bölümüne yönlendirdiler. İçime sinmedi, hevesim de yoktu. O yıllar, gönülsüzce yürüdüğüm, yokuş bir yol gibi geçti.

Ama içimde yanmaya başlayan kıvılcımı hiçbir sistem söndüremedi. Okuldan sonra kendi çabamla bağlama çalmayı öğrendim. Tiyatroya adım attım. 1975-76 yıllarında kurulan Keloğlan Çocuk Tiyatrosu'na katıldım. Salı ve perşembe günlerini iple çekiyordum. Mazlum Kiper'in yönetmenliğinde, haftanın iki günü sahneyle tanışıyordum. Aynı dönemde, çok değerli bir insan olan Kenan Gündoğdu bağlama kursları açtı, öğretmenler buldu. İlk hocam Hasan Özkan'dı. Kendisi bugün aramızda değil ama ismini anmak isterim. Sonrasında Ahmet Tekbilek ile çalıştım.

Bazen düşünüyorum da ne kadar şanslıymışım. O zor yıllarda, karanlıkla baş etmeye çalışırken karşıma çıkan bu insanlar, birer ışık oldular. Eğitim sisteminden alamadığım her şeyi, tiyatrodan ve müzikten öğrendim. Okul yıllarım sıkıntılıydı ama sahnede ve müzikte kendi yolumu buldum. İçimdeki tutkuyu böylece diri tuttum.

Tiyatro sahnesine ilk kez çocuk yaşlarda çıktım. Keloğlan Çocuk Tiyatrosu'nun sezon sonunda velilere sunduğu gösterilerden birinde, seyircinin karşısına çıktığım o anı hâlâ dün gibi hatırlıyorum. İçimde tarifsiz bir heyecan vardı ama aynı zamanda kendimi en doğru yerde hissediyordum. O andan itibaren sahne, benim evim oldu. Orada büyüdüm.

Benzer bir şekilde müzik de hayatıma sızdı. Millî bayramlarda düzenlenen gecelerde bağlamamla sahne alıyordum. O yıllarda Türk dernekleri oldukça aktifti ve bu tür etkinlikler hem bir araya gelme hem de sahne pratiği için büyük fırsatlar sunuyor-

Bazen düşünüyorum da ne kadar şanslıymışım. O zor yıllarda, karanlıkla baş etmeye çalışırken karşıma çıkan bu insanlar, birer ışık oldular. Eğitim sisteminden alamadığım her şeyi, tiyatro ve müzikten öğrendim. Okul yıllarım sıkıntılıydı ama sahnede ve müzikte kendi yolumu buldum. İçimdeki tutkuyu böylece diri tuttum.

du. Bir süre sonra arkadaşlarımla birlikte bir müzik grubu kurduk. Solist bendim. Henüz 17 yaşlarındaydım ve her hafta sonu farklı bir şehirde, bir derneğin gecesinde sahneye çıkıyorduk. O sahneler, benim müzikal kimliğimin köşe taşlarını döşedi.

İlk bestem kalbimin kıpır kıpır attığı bir yaşta, sevdiğim kıza yazılmıştı. Aşkın en saf, en yoğun hâlinde duygularımı notalara döktüm. Zamanla içimdeki bu kıpırtı, sadece kişisel değil, daha evrensel duygulara da dokunmaya başladı. Türk şairlerini keşfettim: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sabahattin Ali, Özkan Mert, Nazım Hikmet... Şiirlerini okudukça kendi müziğim de yön değiştirdi. Bu şiirlerden beslenerek yeni besteler yaptım. Bağlamamdan çıkan ezgiler artık sadece bir genç adamın kalp çırpınışları değil, göçün, hasretin, gurbetin sesi olmaya başlamıştı.

Halk müziğinden hiç kopmadım. Çaldığım enstrüman bağlamaydı ve onun tınısı, ruhumun sesi gibiydi. Ancak müziğim gelişti ve farklı seslerle zenginleşti. İsveçli müzisyenlerle tanıştım. Bağlamanın yanına kontrbas, gitar, yan flüt, keman eklendi. Bu birleşim doğal bir şekilde gelişti. Ben Zülfü Livaneli dinliyordum, Ruhi Su'dan etkileniyordum. Onlardan feyizleniyordum. Ama yaptığım şey taklit değil, bir içtenliğin doğal uzantısıydı.

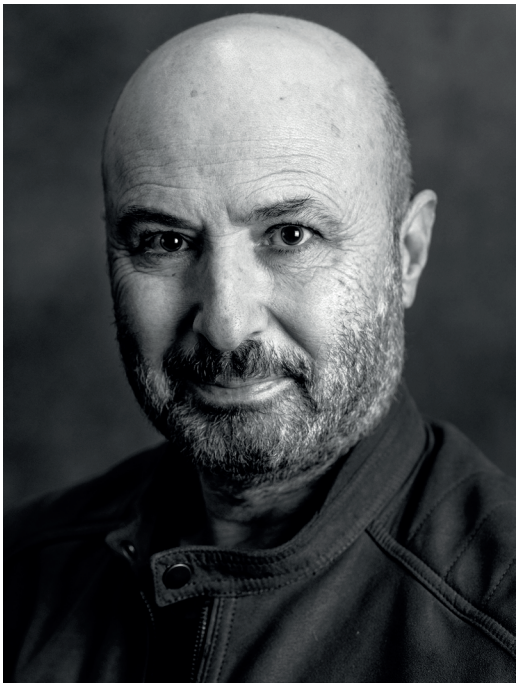
Farkında bile olmadan hep aynı temaya döndüğümü fark ettim: gurbet. Bu kelime türkülerde sıkça geçer. Kayseri'den İstanbul'a giden biri bile kendini gurbette hisseder bizde. Ama bizimki daha derin bir yalnızlıktı. Bu sadece köyden ayrılmak değildi; bu bir ülkeden, bir kimlikten, bir dilden uzak kalmaktı. Albümlerimi dinleyen biri bir gün bana "Hep gurbet var senin şarkılarında." demişti. Durdum ve düşündüm. Gerçekten de öyleydi.

Müzik sahnesi gibi tiyatro da büyümeye devam etti içimde. Mazlum Kiper'in öncülük ettiği çocuk tiyatrosunun ardından, yıllar içinde farklı tiyatro gruplarına dahil oldum. Fakat en çarpıcısı, 1980'li yıllarda Tuncel Kurtiz, Ayşe Emel Mesci, Ragıp Yavuz ve Mahmut Gökgöz gibi Türkiye'den gelen sanatçıların kurduğu oyuncular ile sahneye çıkmam oldu. İlk profesyonel oyunum *Düğün ya da Davul* idi. O sahnede hem türkü söyledim hem bağlama çaldım hem de rol aldım. Gerçek anlamda hem çaldım hem oynadım.

Bu benim için bir başlangıçtı. Sonrasında değişik gruplarla, farklı sahnelerde yer aldım. 1992 yılında İsveç Devlet Tiyatrosuna kabul edildim. Herhangi bir akademik tiyatro eğitimi almamıştım; usta-çırak ilişkisiyle, sahneden öğrenerek gelişmiştim. Seçilmem üç hafta süren bir deneme sürecinin sonunda gerçekleşti. 200 kişi arasından sadece 10 kişi alındı ve onlardan biri bendim. O an, hayatımın dönüm noktalarından biriydi.

İsveç Devlet Tiyatrosunda uzun yıllar

çalıştım. Orada da sahnede bağlama çaldım, türküler söyledim, çeşitli rollerde oynadım. İsveççe oynanan oyunlarda bile bağlama sesiyle sahneye çıkmam benden beklendi. Seyirciler Fikret Çeşmeli'yi sadece bir oyuncu olarak değil, bağlamasıyla bütünleşmiş bir sanatçı olarak görmek istiyordu.

Zamanla sahne sadece başkalarının yazdığı metinleri canlandırdığım bir alan olmaktan çıktı. Kendi hikâyemi yazmak, kendi sözümle konuşmak istedim. Bu niyet beni *Alev Alev Kar ve Kupkuru Yağmur* kitabımı sahneye uyarlamaya yöneltti. 2018 yılında Burcu Ada Soysop ile birlikte kitabım Türkçe yayınlanmadan önce kitabımın bazı bölümlerini oyunlaştırdık. Oyun üç şehirde oynandı. Müzikli, interaktif bir oyundu. Çünkü Burcu da benim gibi aynı zamanda bir müzisyendi. Oyun Türkçeydi.

Sahnedeki anlatıya sadece kendi anılarımı değil, İsveç'teki Türk göçmenlerin bana gönderdiği ilginç ve komik yaşam öykülerini de kattım. Facebook'ta dil hatası, kültür farkı, unutamadığınız bir anınız varsa bana yazın diye bir çağrıda bulundum. Gelen mesajlar, sahneye taşınan gerçek hayat öyküleri oldu. Oyun üç şehirde dört kez oynanabildi yalnızca: Stokholm, Göteborg, Malmö ve bir kez daha Stokholm. Bunca emek, bunca provaya rağmen yalnızca dört gösteri yapıldı. Ama gösteri bittiğinde yüzlerdeki ifadeler, içimdeki emeği ve doğru yolda olduğumu bir kez daha bana hissettirdi.

İsveç'teki Türk kökenli izleyici için bu oyunları çoğaltmak istedim ama ne yazık ki yeterince ilgi görmedik. Buradaki Türk kökenli topluluk genellikle Türkiye'den gelen "ünlü" sanatçıları tercih ediyor. Hangi isim olursa olsun, sahnede tanıdık bir yüz görmek onlar için daha cazip geliyor. Biz burada yıllarını tiyatroya, müziğe adamış olanlar, ne yazık ki gölgede kalıyoruz. Elbette bizi anlayan, destekleyen insanlar da var. Ama çoğunluk için ünlü olmak hâlâ en geçerli kriter.

Bunun üzerine aynı oyunu İsveççeye çevirdim. İsveçli yönetmen olan arkadaşım Michael Cocke ile birlikte tekrar sahneye koyduk. Bu kez tek kişilik, müzikli ve daha kapsamlı bir anlatı oldu. Oyunun adı *Sürüden Ayrılanı Kurt Yer.* Bu söz, babamın bana çocukken söylediği bir uyarıydı aslında.

Ben diğer çocuklardan farklıydım. Her şeye meraklı, dışa dönük, hareketli... Tiyatroya, müziğe, karateye gidiyor, her yere yetişmeye çalışıyordum. Babam kaygılanıyordu. "Sürüden ayrılanı kurt kapar." derdi. Oysa ben o sürüden ayrılmayı bir tehdit değil, bir arayış olarak görüyordum. Şimdi bu oyunum 50'den fazla gösteri yaptı. İsveç'in dört bir yanını dolaşıyorum. Üstelik İsveç Miras Fonu'ndan oyun için üç yıllık bir destek aldım. Önümde bu hikâyeyi anlatmak üç yıl daha var. Bu oyunu 2025 yılının ocak ayında İstanbul'da, Kadıköy Mesleki Teknik Anadolu Lisesinde oynadım.

Bu oyun gençlere hitap ediyor. Çocukluk anılarımla başlıyor. Babamın İsveç'e ilk gelişinden, bizim arkasından gelmemize kadarki zamanı kapsıyor. İlk günlerdeki haylazlıklarıma, müzikle, tiyatroyla kurduğum ilişkilere kadar uzanıyor. Sahneye taşıdığım şey sadece kişisel bir yaşam öyküsü değil; bir kültürün, bir kuşağın belleği aynı zamanda. Bu oyunu Türkçeye de çevirdim ve 2024 Ocak ayında Kadıköy Meslek Lisesinde sahneledim. İstanbul'daki o gösteri, İsveç'ten yola çıkan bu anlatının doğduğu topraklara geri dönmesi gibiydi. Duygusal bir döngüydü benim için.

Zamanla İsveç'in entelektüel ve sanatsal çevrelerinde de görünür olmaya başladım. İsveç Devlet Tiyatrosunda uzun yıllar çalıştım. Sonra başka şehir tiyatrolarında da sahne aldım: Uppsala, Gävle, Örebro... Sadece Stokholm'le sınırlı kalmadım. İsveç'in dört bir yanında sanat ürettim, sahneye çıktım, hikâyemi paylaştım.

İsveçli sanat çevreleriyle kurduğum ilişki zaman içinde doğal bir güvene dönüştü. Başlarda belki ben de onların gözünde bir göçmendim. Ama zamanla yaptığım iş beni tanımlamaya başladı. İsveçlilerin geneli, kimin nereden geldiğine değil, ne yaptığına, yaptığı işi nasıl yaptığına bakar. Bu anlamda Mevlana'nın o meşhur çağrısını hatırlatır İsveç'in kültürel iklimi: "Kim olursan ol, yine gel."

Sanatımı ciddiye alıyorlar. Türk olmam bir noktadan sonra onların gözünde tali bir mesele oluyor. Beni "Fikret Çeşmeli" olarak biliyorlar. Sanatçı kimliğimle... Kimi İsveçliler bana gelip "Türkiye'ye gitmek istiyoruz, nereye gidelim, ne tavsiye edersin?" diye soruyor. Türkiye'yi henüz görmemiş olanlar bile benimle kurdukları bağ üzerinden orayı merak ediyor. Bu bir güvenin, karşılıklı anlayışın göstergesi.

Devletin ve yerel belediyelerin kültüre bakışı da benzer şekilde açık. Burada kültür politikaları, sanatçının etnik kökenine göre değil, üretimine göre şekilleniyor. Eğer tutarlı bir üretim içindeyseniz destekler sağlanıyor. Ben 1990'ların başından bu yana sürekli üretiyorum. Tiyatroda, müzikte, edebiyatta... Bu süreklilik, bana kapılar açtı. İsveç Kültür Bakanlığından projelerime destek aldım. Örneğin "Karagöz-Hacivat" gölge oyunum için bakanlık fonuyla özel tasvirler yaptırdım. İsveç kralı ve kraliçesinin bile tasvirini hazırlattım.

Bu oyunları sadece sahnelemedim, aynı zamanda kitaplaştırmak için de adım attım. Türkçe ve İsveççesini yazdım, şimdi bir yayınevi arayışındayım. Çünkü bu anlatılar sadece izlenmek değil, okunmak, kalıcı olmak da istiyor. "Karagöz-Hacivat" oyunumda bile babamın İsveç'e göçünü anlattım. Yani geleneksel bir anlatı biçimini, göçün yeni hikâyesine dönüştürdüm. Gölge oyununu geçmişle bugünü, Türkiye ile İsveç'i buluşturan bir köprüye çevirdim.

Hiçbir derneğe üye olmadım, hiçbir kurumsal yapının parçası olmadım. Ama farklı kültürleri bir araya getiren, etnik müziği sahneye taşıyan bir grubum oldu: "İsveçli-

Bazen yağmur yağar ama hiçbir şeyi ıslatmaz. Bazen ağlarsınız ama kimse duyamaz. Ama sahnede bir ezgi başladığında her şey duyulur. O yüzden ben hep sahnede olmaya çalıştım. Anlatmaya, aktarmaya, yakmaya ve kurutmaya çalıştım. İnsan olmanın anlamını müzik, tiyatro ve sözle paylaşmaya çalıştım.

ler." Aramızda Ugandalı, İspanyol, Fransız, Rus, Meksikalı müzisyenler vardı. Ritimcimiz İsveçliydi. Ben bu grupla ilk konserimi İstanbul Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda verdim. Ardından Muğla çevresinde birçok konser yaptık, yerel müzisyenlerle birlikte sahneye çıktık.

Ben hep sınırların ötesinde sanat yapmaya çalıştım. Kendimi hiçbir zaman sadece Türk sanatçı veya İsveçli sanatçı olarak tanımlamadım. Sanatın sınırı olmaz. Benim sanatımda hem Anadolu'nun köyü vardır hem İsveç'in tiyatro sahnesi. Ben bu iki kültürden beslendim, ikisini de yoğurdum. Her zaman şöyle düşündüm: Sanatçı, iki ülkenin de iyi taraflarını almalı, kötülere değil, güzel olana odaklanmalı. Çünkü sanat, adı üstünde güzel olanla ilgilidir.

Zaman zaman bana "Diaspora sanatı diye bir şey var mı?" diye soruyorlar. Bunu düşündüm. Elbette yurt dışında yaşayan sanatçılar için bu tür bir kavramsallaştırma yapılabilir. Ama ben sanatı, bir coğrafyayla, bir etnik kimlikle sınırlamayı doğru bulmuyorum.

Sanat, doğası gereği evrenseldir. Benim hikâyem, Anadolu'nun bir köyünden çıkıyor, İsveç'te filizleniyor, sahnede büyüyor. Bu yolculukta yanımda taşıdığım şey sadece doğduğum yerin kültürü değil, öğrendiklerim, değişimlerim, dönüşümlerim de var. İsveç kültürüyle de yoğruldum. İki ülkenin de güzel yönlerini almaya çalıştım.

Benim bestelerimde, oyunlarımda ve hikâyelerimde insanlar vardır. Bestelerimde yer yer gurbetin iç yakan sessizliğini,

Bestelerimde yer yer gurbetin iç yakan sessizliğini, bazen bir çocuğun sevdiği kıza yazdığı ilk türküyü, bazen İsveç'in tiyatro sahnesinde çalınan bir bağlamanın içli sesini, bazen de Anadolu'nun tozlu yollarına sinmiş bir ağıtı konu alırım.

bazen bir çocuğun sevdiği kıza yazdığı ilk türküyü, bazen İsveç'in tiyatro sahnesinde çalınan bir bağlamanın içli sesini, bazen de Anadolu'nun tozlu yollarına sinmiş bir ağıtı konu alırım.

Sanatçının görevi, halkının gözü, kulağı olmaktır. Gördüğünü anlatır, duyduğunu aktarır, hissettiğini şekillendirir. Ben sanatımı hep bu bilinçle sürdürdüm. Dünyada adaletin, barışın, insan onurunun savunulması gerektiğine inandım. Bugün hâlâ savaşlar sürerken biz sanatçılar umudun dili olmalıyız. Sanat, her zaman barıştan yana olmalı. Çünkü sanat, insanın daha güzel bir dünyada yaşamaya hakkı olduğuna dair bir sözdür.

Yeni kuşak sanatçıların önünde büyük bir dünya var. İsveç gibi bir ülkede sanatın önünde ciddi bir engel yok. İmkân var, destek var. Sadece tutku gerekiyor. Benim karşıma çıkan engeller çoktu. En başta babam, müziğe ve tiyatroya karşıydı. Onun dünyasında sanatçı olmak, müzisyen olmak serserilikle eş tutulurdu. Oysa ben içimdeki tutkuyu bastıramazdım. Sonraları anladım ki babam bana kötülük yapmak için değil, bildiği dünyanın dışında kalmamdan korktuğu için bana karşıydı.

İçinde tutku olan bir insan, hangi engel olursa olsun aşar. Sadece sanat için değil; spor, siyaset, bilim için de geçerli bu. Yeter ki içinizde o inanç, o yanmayı durduramayan kıvılcım olsun.

Sanat yolculuğum boyunca birçok İsveçli sanatçıyla birlikte çalıştım. Bu iş birliklerinden çok şey öğrendim. Hatta sadece öğrenmedim, ben de öğrettim. Karşılıklı bir alışverişti bu. İlk tanıştığım İsveçli müzisyen Anders Hammarlund, aynı zamanda radyo prodüktörüydü, İsveç merkez radyosunda görev yapıyordu. 20 yaşlarımdaydım. Yeni beste yapmaya, şiirleri müzikle buluşturmaya başlamıştım. Beni keşfeden ilk kişiydi. Programına davet etti, canlı yayında konser verdim. İşte o programla birlikte İsveç kamuoyuna adımımı attım.

Daha önce yalnızca Türk derneklerinin düzenlediği gecelerde sahneye çıkıyordum. O radyo programı benim için bir kapıydı. Ardından televizyon geldi. İsveç devlet televizyonunda yer almam, görünürlüğümü daha da artırdı. Böylelikle sadece Türk kökenli izleyiciye değil, İsveçli izleyiciye de ulaşmaya başladım.

Bu süreçte, dilin sanattaki yerini daha derin düşünmeye başladım. Sonunda fark ettim ki ne kadar çok insana ulaşabilirsem, yaptığım iş o kadar anlamlı olacaktı. Sahneye çıktığımda, dilim İsveççe olsa da kalbim hep Türkçeyle konuşur.

Çünkü sahnede bağlamamı elime aldığımda, bir türkü söylediğimde o türkü Türkçe olur. Anlatılan hikâye evrensel olsa da türkü Türkçedir. Hatta Türkçeyi bilmeyen izleyicilerin gözlerinde yaş görürüm. Ben türkü söylerken İsveçlilerin ağladığını gördüm. Sözleri anlamazlar belki ama duygu-

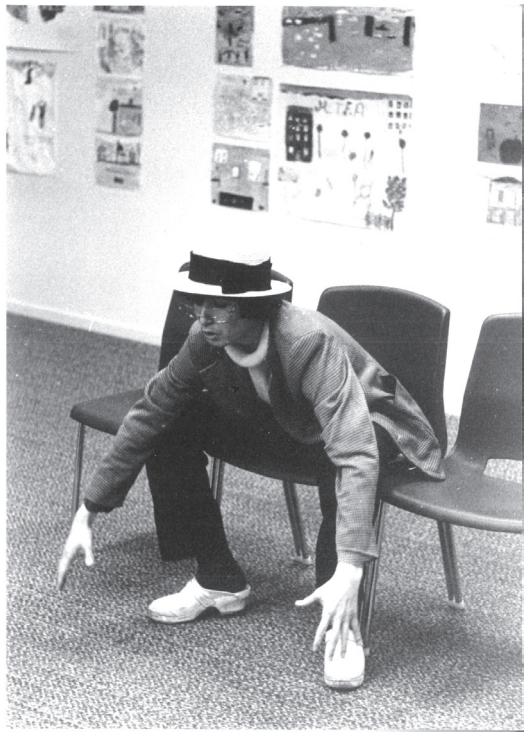

yu anlarlar. Çünkü his, evrenseldir. Müzik, duygunun dilidir.

Bir oyunda, karakterim bir acıyı ya da özlemi anlatırken türküye geçerim. Bağlamamdan çıkan ses benim değil, hepimizin hikâyesine dokunur. Seyircide oluşan o sessizlik en gerçek yerdir. Duygunun dile galip geldiği andır.

Bazen geçmişe dönüp İsveç'e gelmeseydim, ne olurdu diye düşünüyorum. Bunu kitabımda da sordum kendime. Sanırım Türkiye'de kalsaydım, köyde kalmazdım. İçimde hep başka bir yer keşfetme duygusu vardı. Büyük şehirlere giderdim. Yine müzik yapardım, yine tiyatro yapardım. Ama başka bir biçimde. İsveç, bana başka bir yön verdi. Burada öğrendiklerim, yaşadıklarım, karşılaştığım insanlar beni ben yaptı. Anadolu'nun bir köyünden çıkıp İsveç'in tiyatro sahnesinde yer almak bir geçiş değil sadece. Bu, bir dönüşüm.

Alev Alev Kar ve Kupkuru Yağmur başlıklı kitabımın adı da bu dönüşümün şiirsel karşılığı oldu. Bu isim, iki yerden ilhamla doğdu: Seval Esaslı'nın yazdığı "Kupkuru" şiirinden, ki bu şiiri ben besteledim ve Anders Hammarlund'un kitabımın arka kapağında yazdığı "Yanan kar ve kupkuru yağmur" cümlesinden. Türkçenin zenginliğini kullanmak istedim. Kuru değil, kupkuru, alev değil, alev alev... Zıtlıklar içinde yanmak, soğukta yanmak, yağmurda kuruluk hissetmek... Benim hayatım hep bu zıtlıkların dansıydı zaten.

Bazen yağmur yağar ama hiçbir şeyi ıslatmaz. Bazen ağlarsınız ama kimse duyamaz. Ama sahnede bir ezgi başladığında her şey duyulur. O yüzden ben hep sahnede olmaya çalıştım. Anlatmaya, aktarmaya, yakmaya ve kurutmaya çalıştım. İnsan olmanın anlamını müzikle, tiyatroyla ve sözle paylaşmaya çalıştım.

Belki bir gün birileri benim hikâyemi okuyacak, belki ilham olacak. Ama asıl mesele, aldığın ilhamı kendince yorumlamaktır. Kopyalamak değil; öğrenmek, özümsemek ve üstüne kendi sesini koymaktır. Ben hep bunu yapmaya çalıştım.

Söyleşi

"Her iki ülke arasında, içimde iki ayrı zaman dilimi gibi yaşattığım bir kimliğim var: hem Türk'üm hem İsveçliyim. Aslında ikisi de benim."

ERHAN ÖZAY
SANATÇI

Ben Erhan Özay. 68 yaşındayım. Hayatımın ilk 10 yılı Bolu'da geçti ama ondan sonraki uzun ve çetrefilli yolculuğum, beni İsveç'e ve oradan da bir anlamda iç dünyama taşıdı. İsveç'e göçüm 10 yaşındayken oldu. Elbette bu kararı ben vermedim. Babam bizden önce gitmişti. Sonra annem, ardından da ben ve kız kardeşim anne ve babamızın yanına taşındık. İsveç'te bir de küçük kardeşimiz doğdu. Üç kardeşiz.

Göç ettikten sonra 58 yıl boyunca İsveç'te yaşadım. Hayatımın çok büyük bir kısmı orada geçti. Şimdi emekliyim. Yaşamımı artık Bodrum ve Stokholm arasında geçiriyorum. Bir ayağım İsveç'te, diğer ayağım Türkiye'de. Çocuklarımız, torunlarımız orada. Ama ben artık Bodrum'da daha çok vakit geçirerek bir anlamda ruhumu dinlendiriyorum. İki ülkeli bir yaşamın içindeyim; bir yerde köklerim, diğer yerde dallarım var.

İsveç'e ilk gidişim, sıradan bir çocukluk hikâyesi değildi. Hatta bu hikâyemi *Are you? Yes mi? No mu?* isimli bir kitaba dönüştürdüm. Tilki Yayınları'ndan çıkan bu kitapta, doğumumdan ilkokul yıllarıma kadar olan dönemimi anlattım. Çünkü o yıllar benim için sadece bir göç hikâyesi değil, aynı zamanda kimlik arayışımın, yalnızlığımın ve kültürler arasında sıkışmışlığımın yıllarıydı.

Dayım, 1959'da Almanya'ya gitmişti. Turist olarak başlamıştı ama iki yıl sonra İsveçli bir kadınla tanışıp İsveç'e geçmişti. Babam ise o dönem Türkiye'de ekonomik sıkıntıların tam ortasında dört ortaklı bir kamyonla geçimini sağlamaya çalışıyordu. Kamyon arızadan çıkmıyor, geliri giderini karşılamıyordu. Derken 1964'te, dayımın davetiyle babam da İsveç'e çalışmaya gitti. Birkaç yıl sonra, 1966'da annemi de yanına aldırdı. Annem, bizim yokluğumuza dayanamadı. Aramızdaki mesafe zamanla değil, kalple ölçülüyordu. Sonunda 1967 yılında

ben ve kız kardeşim de İsveç'e gittik. Göç planı başta geçiciydi. Annem ve babam 2-3 yıl kalıp Türkiye'ye dönmeyi düşünüyordu. Ben daha 10 yaşındaydım, hayatı planlayacak yaşta değildim elbette. Ama onların planları gibi zaman da hızla değişti.

Eğitimime İsveç'te Amerikan Kolejinde başladım. Babamın maaşı o zamanlar bin kron iken benim okulumun yıllık masrafı 4 bin 500 krondu. Yani babamın 3-4 aylık maaşı yalnızca benim eğitimime gidiyordu. İngilizce bilmeden başladım okula. İlk yıl, dil öğrenmekle geçti. Bir yandan İngilizce öğrenmeye çalışıyor, bir yandan da Fransızca dersi alıyordum. Yabancılık duygusunun beni ezdiği o ilk yıllarda, çevremde hiçbir Türk yoktu. Okulda yalnızdım. Yemekhanede bana "Are you piggy?" dediklerinde, anlamadan "Yes." demiştim. Kaynaşmak istiyordum. Çocukken liderlik vasfım vardı ama orada birdenbire pasifleşmiştim. "Are you ape?" dediklerinde "No." demiştim. Kitabımın adı da işte buradan geliyor: *Are You? Yes mi? No mu?*

Okulun ikinci yılında sınıfa adapte olmaya başladım. Üçüncü yıla geldiğimde artık aralarında fark edilmeyecek kadar iyi konuşuyordum. Fakat Amerikan Kolejinin maliyeti ailem için sürdürülemez hâle gelince İsveç halk okuluna geçmek zorunda kaldım. Bu kez de İsveççem yetersizdi. İngilizceye alışmıştım ama İsveççeyle hiçbir bağım yoktu. Bir anda kendimi beş dil arasında sıkışmış buldum: Türkçe, İngilizce, Fransızca, İsveççe ve Almanca. Düşünün ki 10 yaşından 13 yaşına kadar bir çocuk bu dillerin ağırlığıyla boğuşuyor.

İsveç'teki ilk yıllarımda yalnızlık, sessiz ama ağır bir gölge gibi üzerime çökmüştü. Okuldan arkadaşım yoktu. Dilini bilmediğim bir ülkenin çocuklarıyla ortak hiçbir oyunum yoktu. O yıllarda oturduğumuz bölgede Türkçe konuşan tek bir kişi bile yoktu. Annemle babam, sabahın çok erken saatlerinde kalkıp temizlik işine gider, ardından fabrikada çalışır, akşam başka bir işe daha giderlerdi. Onların yokluğunda evde sadece ben ve kız kardeşim kalırdık.

Bu yalnızlık bazen içimde anlaşılmaz bir öfkeye dönüşüyordu. Bir akşamüstü, etrafta kimse yokken arabalara yaklaşıp o yıllarda çekip uzatılan antenleri kırdığımı hatırlıyorum. Şimdi dönüp baktığımda, o anteni kırma sebebim benim içsel kırılganlığımın, boşluk duygumun dışa vurumuydu belki de. O yaşta nasıl adlandıracağımı bilmediğim bir kederin içindeydim.

Yalnızlıkla başa çıkmanın yollarını kendi içimde arıyordum. Bir gün futbol sahasında tek başıma top oynarken bir çocuk ve babası yanıma geldi. Dillerimiz farklıydı ama bana kağıda yazarak ertesi gün aynı saatte gelip birlikte oynamamı istediler. Sevindim. Forma verdiler, birlikte oynadık. Ama sonra onları bir daha hiç göremedim. O sahaya günlerce gittim, bekledim, gelmediler. Belki de o an, arkadaşlığın sadece birkaç cümleyle kurulamayacağını ama birkaç cümleyle kaybolabileceğini öğrendim.

İsveç'te çocukluk anılarım arasında unutamadığım bir diğer sahne, bir arkadaşımın evinde yaşandı. Havuza gitmeye karar verdik, o sırada aç olduğunu söyledi. Eve uğradık. Tava çıkardı, üç hamburger kızarttı. Benimle yemeğini paylaşacağını düşündüm, hatta utangaç bir şekilde bekledim. Ama o iki hamburgeri kendisi yedi, bir tanesini de köpeğine verdi. Bana ikram bile etmedi. Hardallıydı, alışkın olmadığım bir tattı. Yememiştim zaten. O gün hem midenin hem kalbin doymasının ne demek olduğunu bir kez daha düşündüm. Oysa biz Türkiye'de bir parça ekmeği paylaşarak büyümüştük. Aynı bardaktan su içmek, aynı tabaktan yemek bizim için doğaldı.

Eğitim hayatım İsveç halk okulunda devam etti. İlkokuldan sonra üç yıl makine bölümünde okudum. Ardından bilgisayar programcılığına yönelmek istedim. O yaz, geçici olarak bir taksi ehliyeti aldım. Amacım yazın çalışıp eve katkıda bulunmaktı. Fakat beklemediğim kadar para kazandım. O yaşta bu cezbediciydi. Bir yıl ara vereyim, seneye okula dönerim dedim. Ama öyle olmadı. Takside geçici başlayan serüven, 20-25 yıllık bir mesleğe dönüştü.

Bizim kuşak ne tam Türkiye'de kaldı ne tam İsveçli oldu. Araftaydık. Babalarımızın kuşağı ise hiç entegre olamadı. Dil öğrenemediler, sosyal hayata karışamadılar. Onların Türkiye özlemi, İsveç'teki Türk derneklerinde hayat buldu. Her Türk yoğunluğunun olduğu bölgede bir dernek kuruldu. Biz de Stokholm'de, Skärholmen bölgesinde Türk Aile Birliği'ni kurduk. Kurucu üyelerden biriydim ve kısa sürede başkan oldum. Tam 28 yıl boyunca başkanlığını yürüttüm.

Bu dernekçilik beni sosyal hayata taşıdı. İsveççem gelişmişti, yolu yordamı öğrenmiştim. O yıllarda İsveç Ulusal Tiyatro Kurumu bünyesinde bir tiyatro derneği kurduk. Kurucularından biri oldum. Derneğin ilk başkanı bir kadındı, ardından başkanlığı ben devraldım ve sekiz yıl boyunca tiyatro derneğine öncülük ettim. Bu vesileyle sanatla bağım da kuvvetlendi. Stokholm'deki faaliyetlerimiz, Türkiye ile güçlü kültürel bağlar kurmamıza vesile oldu.

İstanbul Devlet Tiyatrosu ile iş birliği yaptık. Atsız Karaduman'ın katkısıyla ilk kez *Ne Dersin Azizim* adlı oyunu İsveç'e getirdik. Tüm ulaşım masraflarını Devlet Tiyatroları karşıladı ama Stokholm'e indikten sonra her şey bizim sorumluluğumuzdaydı. Sanatçılar, teknisyenler, ışıkçılardan oluşan 28 kişilik bir ekipti. Kalacak yerleri, yemekleri, şehirler arası turneleri biz organize ettik. İsveç Kültür Bakanlığı bize çok büyük destek verdi. Masrafların büyük kısmını onlar üstlendi. Bu beni şaşırtmıştı. "Siz Türkler, Türk sanatına sahip çıkın." diyerek bize maddi ve manevi güç verdiler.

Bu destekle sadece tiyatroculara değil, Türkiye'den birçok sanatçıyı getirdik: Anadolu Ateşi, Sibel Can, Sezen Aksu, Ata Demirer, Funda Arar, Ferhat Göçer... Saymakla bitmeyecek kadar çok sanatçıyı İsveç'te izleyiciyle buluşturduk.

Çok çeşitli kurslar açtık. Folklor grubu kurduk, turnuvalara gittik ve ödüller aldık. İsveç'teki yabancı göçmenlerden sorumlu başbakan bizi tebrik etti. Anadolu kökenli diğer derneklerin aksine, biz daha çok aile ortamı yaratarak eğlenceler, maskeli balolar düzenledik. Dernekte dikiş kursları, İngilizce, matematik ve çocuklara yönelik ek kurslar gibi aktiviteler de gerçekleştirdik.

Dernekle başlayan sosyal yolculuğum zamanla beni sanatın kalbine taşıdı. Tiyatroya olan ilgim her zaman vardı. Ama bu ilgiye rağmen, İsveç gibi disiplinli bir toplumda sanatla bağ kurma fırsatını bulamadım. Yine de içinde saklı tuttuğum bu heves, bir gün tiyatro sahnesinde vücut buldu.

İsveç Ulusal Tiyatro Derneği altında kurduğumuz tiyatro topluluğuyla, kendi tiyatromuzu oluşturma hayalimiz gerçek oldu. İlk oyunumuz *Yarınlara Geç Kalmadan* adını taşıyordu. Eski Emniyet Müdürü Fevzullah Arslan'ın yazdığı bu oyun, uyuşturucu bağımlılığına karşı güçlü bir mesaj taşıyordu. Oyunda ben, dışarıdan bakıldığında başarılı görünen ama çocuğuyla ilgilenmeyen bir baba rolünü üstlendim. Çocuğu okulda yanlış arkadaş çevresine kapılıp uyuşturucuya başlıyor ve sonunda trajik biçimde bir tuvalette hayatını kaybediyordu. Oyun, birçok İsveç şehrinde sahnelendi. Bu sadece bir tiyatro oyunu değil, aynı zamanda göçmen ailelerin içinde bulunduğu sosyal kopuşlara dair bir farkındalık çağrısıydı.

İkinci oyunumuz daha hafif, daha eğlenceliydi. *Küçük Bir Öykü Bu* adlı iki kişilik komediyi uyarladık ve turnelere çıktık. Oyunlar sadece sanatsal bir faaliyet değil, aynı zamanda toplumumuzun bir araya gelip kendi dilinde sanatla buluşmasıydı. Çünkü Türkiye'den uzakta yaşarken Türkçeyi bir sahnede duymak, kimliğe yeniden sarılmak gibiydi. Özellikle tiyatroya hiç gitmemiş kişiler için bu buluşmalar farklı anlamlar ifade ediyordu. Bazen nostaljik, bazen sarsıcı ama her zaman bağ kurucuydu.

Zamanla sadece sahneye çıkmakla kalmadım, kamera önü oyunculuğa da adım attım. İsveç'te birkaç ajansa yazıldım. Reklam filmleri, diziler ve uzun metrajlı projelerde oynadım. Yaklaşık 80-90 yapımda rol aldım. Bu projeler İsveç televizyonlarında, hatta Almanya, Hollanda ve Finlandiya gibi ülkelerde de yayınlandı. Hatta bazı arkadaşlarım beni Almanya'da televizyonda izlediklerini söylediklerinde şaşırdım.

İsveç film endüstrisi, disiplini ve titizliğiyle beni her zaman etkilemiştir. Kaliteye verdikleri önem nedeniyle birçok yabancı yapım da İsveç'te çekiliyordu. Ben de bu yapımların bir parçası oldum. En çok iz bırakanlardan biri *Kapılara Dikkat* adlı bir projeydi. Bu filmde, Türkiye'den İsveç'e göç eden bir kalp cerrahının, burada metro sürücüsü olması ve bir gün İsveç'e gelen başbakanın kriz geçirmesiyle hikâyenin dönüm noktasına gelmesini konu alıyordu. Ben filmde Türkiye'nin Stokholm büyükelçisi rolündeydim.

Sanatla kurduğum bu bağ, bir zamanlar içine düştüğüm yalnızlığın zıttıydı. Eskiden duvarlara çarpan sessizliğim, şimdi sahnede yankılanan cümlelere dönüşmüştü. Hem kişisel olarak hem de toplumsal belleğimiz adına büyük anlam taşıyordu. İsveç'te sanatın içinde olmak, bir yabancı olarak değil, bir üretici olarak var olmak demekti.

Hayatımın önemli bir döneminde, beni yeniden sanatın bir başka yüzüyle buluştu-

ran bir süreç başladı ve sinemaya yöneldim. Her şey 2007 yılında Mahsun Kırmızıgül'ün yazıp yönettiği *Beyaz Melek* filmini İsveç'e getirmemle başladı. O filmle birlikte yalnızca bir hikâyeyi değil, büyük bir kültürel boşluğu dolduracak bir hareketi başlatmıştık.

İlk gösterimlerden sonra salonlardaki yoğun ilgiyi görünce bu işi daha profesyonel, daha planlı ve sürdürülebilir bir yapıya oturtmaya karar verdim. Başlangıçta her şey amatörceydi ama bir o kadar da tutkuyla örülmüştü. O yıllarda filmler hâlâ bobin şeklindeydi. Stokholm, Malmö, Göteborg gibi şehirlerde arabamın bagajına bobinleri yükleyip sinema sinema dolaşarak filmleri ulaştırır, bazen salonları kiralayıp biletleri bizzat kendim satardım. Bir yandan şoför, bir yandan dağıtımcı, bir yandan da organizatördüm.

Zamanla Norveç'teki potansiyeli fark ettim. Oslo başta olmak üzere Drammen, Moss, Stavanger, Kristiansand ve Sandnes gibi şehirlerde de bu filmleri göstermek için sinemalarla anlaşmaya başladım. Her hafta başı arabamla Oslo'ya geçer, her akşam bir şehirde gösterim yaparak Norveç'i baştan sona dolaşır, sonra tekrar Stokholm'e dönerdim. Bu hem fiziksel hem de zihinsel anlamda oldukça yorucu bir süreçti ama o beyaz perdede Türkiye'nin hikâyelerini, yüzlerini, duygularını izleyen insanların gözlerindeki o parıltı her şeye değiyordu.

Teknoloji ilerledikçe işin doğası da değişti. Artık filmleri bobinle taşımamıza gerek kalmadı. İnternet üzerinden filmleri sinemalara ulaştırabiliyor, aynı anda birkaç şehirde, birkaç farklı salonda eş zamanlı gösterimler gerçekleştirebiliyorduk. Bu sistem, işimizi büyük ölçüde kolaylaştırdı. Özellikle Türkiye'de vizyona giren filmleri aynı gün İsveç'te gösterebilmek, göçmenler için hem heyecanlı hem de bir kültürel bağ hâline gelmişti.

Yaklaşık 70 Türk filmini İsveç'e ben getirdim. Her biri, sadece bir film değil, birer kültür elçisiydi. Göçmen bir toplumun hafızasına, kimliğine dokunan bu gösterimler bizim için büyük anlam taşıyordu. Ancak 2020'de pandemiyle birlikte sinemalar süresiz olarak kapandı. O dönemde gösterimlere son vermek zorunda kaldık. Sadece işin ritmi değil, bizim hayatımız da bu işin etrafında dönüyordu. Oğlum, kızım, damadım, her birimiz farklı alanlarda sürece katkı veriyorduk. Kimimiz afişleri hazırlıyor, kimimiz dağıtım ağını kuruyordu. Ama pandemiyle birlikte hem ağır bir sorumluluk hem de yılların yorgunluğu üzerimizden kalktı. Sinema işini bırakmak zor oldu ama bir dönemin tamamlandığını bilmek, yeni bir başlangıcın da mümkün olabileceğini gösterdi. Geride, dolu salonlar, alkışlar ve göçmenlerin gözlerinde parlayan bir Türkiye kaldı.

Kurucuları arasında yer aldığım Türk Aile Birliği Derneği, başlangıçta Bolulların etrafında şekillense de zamanla Hendekli ve çevre illerden gelen birçok göçmenle büyüdü. Biz sadece bir hemşehri derneği değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir odak hâline geldik. Amacımız, aileleriyle birlikte bir araya gelen insanların, birer birey olarak kendilerini geliştirebilecekleri alanlar yaratmaktı.

İsveç dünyada dernekçiliğe en fazla değer veren ülkelerin başında geliyor. Norveç ile bu konuda ilk üç sırayı zorlayan ülkelerden biri. İsveç'te yalnızca beş kişi -örneğin bir öğretmen ve dört kişi- bir araya gelerek istedikleri konuda dernek kurabiliyor ve projelerine maddi destek alabiliyorlar. Bu nedenle ülkede çok sayıda dernek var. Özellikle o dönemlerde, bu destekler sayesinde siyasi içerikli dernekler de hızla çoğaldı. Hem yardım alıyor hem de rahatça faaliyet gösterebiliyorlardı; gazete çıkarıyor, basın açıklaması yapıyorlardı. Ancak bu durum

zamanla bazı sıkıntılar da doğurdu. Özellikle bizim hedef kitlemize hitap etmeyen siyasi derneklerin faaliyetleri, bizim gibi dernekleri de zaman zaman zor durumda bırakabiliyordu.

Dernek bünyesinde açtığımız kurslar oldukça çeşitliydi: dikiş-nakış, İsveççe, İngilizce, matematik destek programları... Kadınlara yönelik özel projeler ise kalbimizin en hassas noktasıydı. İsveç'te yaşayan birçok Türk kadını için en büyük engellerden biri dil yetersizliği ve ulaşım özgürlüğüydü. Birçok kadının ehliyet alma konusunda ciddi sıkıntıları vardı. Bu ihtiyacı fark ettiğimde, dört yıl süren bir eğitimle direksiyon eğitmeni oldum. Dernekte İsveç trafik kuralları üzerine teorik dersler verdim.

Zamanla, bilgisayar eğitimi de bir ihtiyaç olarak ortaya çıktı. Bilhassa ev kadınlarının ya da teknolojiyle arası olmayan orta yaş kuşağının, temel bilgisayar becerileri edinmesi gerekiyordu. O dönemlerde internet bu kadar yaygın değildi. Bir e-posta hesabı açmak, haber sitelerini takip etmek, dijital belgeleri okumak gibi basit görünen ama günlük hayatı kolaylaştıran bu bilgileri öğretmek için kurslar açtık. Bu kurslar sayesinde birçok kişi ilk kez bir klavyeye dokundu, ilk kez internetin ne olduğunu öğrendi.

O dönemde belediyeler de bu tür dernek faaliyetlerine ciddi destek sağlıyordu. Her kursa katılan kişi başına belli bir katkı verilirdi. Elbette bu sistem zamanla suistimal edildi. Telefon rehberlerinden isim yazıp üye gösteren dernekler ortaya çıktı. Bu da fonların zamanla kısıtlanmasına yol açtı. Artık belediyeler, projeyi önce görüp ikna olursa finansman sağlamaya başladı. Yine de biz, sistemi en verimli şekilde kullanan derneklerden biriydik.

Ancak zaman geçti, kuşaklar değişti. Ben ikinci kuşaktım, çocuklarım üçüncü, torunlarım dördüncü kuşak oldu. Bu yeni nesil artık İsveç'te doğdu, burada büyüdü. İsveççe onların ana dili hâline geldi. Ne dil kursuna ne ehliyet dersine ne de bilgisayar eğitimine ihtiyaç duydular. Bu nedenle dernek faaliyetleri de zamanla azaldı. Dernekçiliğe olan ihtiyaç, toplum içindeki bağın dönüşmesiyle birlikte azalmaya başladı.

Yine de başka platformlarda sosyal anlamda katkı sağlamaya devam ettim. Akademisyenler Derneği, Türk Gençlik Federasyonu, (Turkisk Ungdoms Förbund-TUF) gibi yapılarla iletişim halindeydim. 23 Nisan, Cumhuriyet Bayramı gibi özel günlerde düzenlenen etkinliklere destek veriyor, gençlerin Türkiye ile bağ kurmasına vesile olmaya çalışıyorduk. Bu tür etkinlikler kültürel devamlılığı oluşturmak açısından çok kıymetliydi.

Ama fark ettim ki gençlerimiz artık o duygusal bağı bizim kadar derinden yaşamıyor. Biz Türkiye'yi özler, bütün izinlerimizi Türkiye'de kullanırdık. İsveç'i tanımaz, fırsat bulduğumuz anda biletimizi Türkiye'ye alırdık. Şimdiki gençler bir sene Türkiye'ye, bir sene İtalya'ya, diğer yıl İspanya'ya gidiyor. Onlar artık dünya vatandaşı. Bu kaçınılmaz bir değişim. Geçmişte bizim gibi para biriktirip harcamamaya çalışan, her kuruşu hesaplayan bir yaşam tarzları da yok.

İsveç'te yaşadığım yıllar boyunca içimde hep iki kişilik taşıdım. Okuldayken İsveçli arkadaşlarımla İsveçli gibi düşündüm, Türk arkadaşlarımla birlikteyken yeniden Erhan veya Bolulu oldum. Bu iki taraflılık, zamanla içselleştirdiğim bir yaşam biçimine dönüştü. Kimliğimi sabitlemeye çalışmadım aksine, bağlamına göre değişen bir düşünce biçimiyle büyüdüm.

Yine de çift vatandaş olmak bana içsel bir güven verdi. 1981 yılında İsveç vatandaşı oldum. Artık iki ülkeye de aitim. Birinde barınamazsam, diğerine dönebileceğim düşüncesi

bana güven veriyor. İsveç, bana yaşanabilir bir düzenin nasıl kurulabileceğini öğretti. Türkiye ise aidiyetimin, sevgimin, köklerimin başladığı yer olarak kalmaya devam etti.

Yeni kuşaklara baktığımda, bir yandan gururlanıyor bir yandan da içimde ince bir sızı hissediyorum. Akademik başarılarıyla övündüğümüz, CEO'luklara, doktorluklara yükselen gençlerimiz var. Ama sanatla, edebiyatla, duyguların diliyle kurdukları bağ bazen zayıf kalabiliyor. Çünkü sanat, sadece dili bilmekle değil, dili hissetmekle mümkün. Bir duygunun izini sürmek gerek, bir şiirin içine sızmak, bir hikâyenin içinde büyümek gerek. İsveççeyi çok iyi konuşsalar da o duygusal katmanı yeterince hissedemedikleri için belki de bu alanlara fazla yönelmiyorlar.

Bu sebeple torunlarım ve onların çocukları da Türkçeyi bilsin, Türkiye'yi hissetsin, o kültürel bağı kaybetmesin istiyorum. Ama zamanın yasası başka. Onlar artık kendilerini dünya vatandaşı olarak görüyorlar. Belki bir gün dedelerinin yaşadığı toprakları merak edecekler. Türkiye'ye sempatiyle bakacaklar. Ama bizim içimizde taşıdığımız, bastıramadığımız özlemi belki de hiç yaşayamayacaklar.

Bugün geriye dönüp baktığımda, İsveç'in bana kattığı en önemli değer, kişisel gelişim ve sosyal katkı arasında bir denge kurabilmem oldu. Benim için sanat sadece sahneye çıkmak değil, başkalarının kalbine dokunmak demekti. Dernekçilik sadece etkinlik düzenlemek değil, bir topluluğun yükünü birlikte taşımak, sesini duyurmak, birliğini korumaktı.

Göç hikâyeleri genellikle hüzünlü başlar ve yaşanmışlıklarla derinleşir. Benimkisi de öyleydi. Bolu'da başlayan hikâyem, Stokholm'de başka bir biçim aldı ama özünde hâlâ çocukluğumun sobalı evinin sıcaklığı var. Her iki ülkenin arasında, içimde iki ayrı zaman dilimi gibi yaşattığım bir kimliğim var: hem Türk'üm hem İsveçliyim. Daha da önemlisi aslında ikisi de benim.

Söyleşi

"Kuruluş amacımız sadece futbol oynamak değildi. Futbol bir araçtı. Bizim asıl derdimiz, millî ve manevi değerlere hizmet etmekti."

HASAN ULUDAĞ,
İSVEÇ KONYASPOR BAŞKANI

Adım Hasan Uludağ. 1966 doğumluyum. İsveç'e Kulu'dan göç ettik. Bugün Kululuların neredeyse tamamı İsveç'te diyebilirim. Göç serüvenimiz babamla başladı. 1966 yılında kısa süreli çalışmak amacıyla İsveç'e geldi. Ardından 1969'da büyük abimi getirdi. Biz beş kardeşiz. 1971'de diğer abim, 1974'te ise ben ve kız kardeşlerim İsveç'e geldik. Ailemizin tamamı 1974'te İsveç'te yeniden buluştu.

Ben İsveç'e geldiğimde takvimler 1974 yılının nisan ayını gösteriyordu. Aslında birinci sınıfa başlamam gerekiyordu ama Türkiye'de bir süre okula gittiğim ve okuma yazma bildiğim için beni doğrudan ikinci sınıfa aldılar.

İsveç'e adım attığım ilk günlerde dikkatimi en çok çeken şey futbol sahaları ve etraftaki futbol toplarıydı. Çocuk aklımla ilk gördüğüm takımda "Acaba ben de oynayabilir miyim?" diye hayal kurmaya başladım. Kısa süre sonra oradaki antrenör beni oyuna davet etti. O an, her şey değişti. Takımın kaptanı oldum. En iyi oyuncusuydum. Sınıfın da okulun da en iyisi bendim. Sadece futbolda değil, bireysel tüm spor dallarında birinciliklerim vardı. Birinci sınıftan dokuzuncu sınıfa kadar hep başarılı oldum. İlköğretimi tamamladıktan sonra liseye geçtiğim dönemde aldığım diploma anını hâlâ unutamam.

O yıl, 300 kişinin bulunduğu büyük bir okul töreninde okulun en başarılı sporcusu ve en iyi arkadaşı olarak sahneye çağrıldım. Okul diplomasının yanı sıra büyük bir takdir ve onurla ödüllendirildim. Ardından İsveç'in köklü kulüplerinden biri olan Djurgårdens IF'e adım attım. Henüz 16 yaşındaydım ve A takımına yükselmiştim. Futbol takımı olan Stokholm Karması'na da seçildim. 1982-83 yıllarında İsveç genç millî takımı elemeleri için Halmstad'a gittik. O dönemde İsveç'in en güçlü takımı IFK Göteborg'tu, Avrupa Kupası'nı

kazanmışlardı. Ancak 1983'te yaşadığım talihsiz bir sakatlık tüm spor hayatımı sekteye uğrattı. Yedi yıl boyunca futbol oynayamadım.

Futbolda başarılı olmanın ne anlama geldiğini erken yaşta öğrendim. Sahada ne gerekiyorsa yapmak, disiplin, azim ve istikrar isteyen bir spor. Hepsini yaşadım. Sadece futbolda değil, katıldığım bireysel sporlarda da, 100 metre koşudan maratona, oryantiring sporundan ping pong ve basketbola kadar birinciliklerim vardı. Ancak sporun zirvesinde olmak, aynı zamanda bir bedel de demekti. O başarıyı elde etmenin yolu kolay değildi.

Sakatlık geçirdikten sonra yedi yıl boyunca futbol oynayamadım. Ama spor benim için bir yaşam biçimi olmuştu. Bu süreçte haltere başladım, yüzmeye yöneldim. Sahalardan uzak kaldığım sürede daima bir şeylerle meşgul oldum. Spor, hayatımda hep bir şekilde var oldu.

Bu dönemde, daha önceden İsveç'te kurulmuş olan Türk futbol kulüplerini araştırmaya başladım. Başarılı olamayan kulüplerin neden başarısız olduğunu sorguladım: Neden bırakmışlardı? Neden devam edememişlerdi? Bu sorular hep kafamda döndü. Öte yandan, cami cemaatinin içinde yer alan biri olarak her zaman millî ve manevi değerlerle örülü bir birliktelik hayal ettim. Bireyselliği aşan, birlikte başarının mümkün olabileceği bir zemin kurma niyetindeydim.

Bu düşüncelerimin şekillenmesinde Necmettin Erbakan'ın etkisi büyük oldu. Belki ilk başta garip gelebilir ama onun fikirleriyle tanışmam, beni gençleri bir araya getirme konusunda farklı yollar aramaya sevk etti. Gençleri bir araya getirmek istiyorsan bir araç bulmalısın: müzik olabilir, eğitim olabilir... Benim alanım spordu. Bir bina inşa edilecekse onu bir mühendis yapar, bir çorba yapılacaksa aşçı karıştırır. Ama ben sporcuydum ve kendi alanımda, sporun en iyisini yapabilecek bilgi ve birikime sahiptim.

1985 yılında başladım bu yola. VHS kasetleri, kitaplar... Gençlere ulaşmak, anlatmak için elimden geleni yaptım. Üretme gayretiyle hep bir arayış içindeydik. Ben de dedim ki

Gençlere ulaşmak, anlatmak için elimden geleni yaptım. Üretme gayretiyle hep bir arayış içindeydik. Ben de dedim ki kendi alanımda bir katkı sunayım. Spor kulübü kurarak bu çorbada benim de bir tuzum olsun istedim. O günden bugüne hâlâ aynı istikamette yürüyorum. Yönüm değişmedi, sadece kendimi geliştirdim.

kendi alanımda bir katkı sunayım. Spor kulübü kurarak bu çorbada benim de bir tuzum olsun istedim. O günden bugüne hâlâ aynı istikamette yürüyorum. Yönüm değişmedi, sadece kendimi geliştirdim.

1985 yılında zihnimde şekillenen bu fikir, 1989'da nihayet vücut buldu. O yıl Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Halil Ürün misafirimiz olarak İsveç'e geldi. Bir toplantıda, "Siz de sporcusunuz, neden bir futbol kulübü kurmuyorsunuz?" dedi. Aynı zamanda Konya'yla iş birliği yapmamızı da önerdi. Bu öneri, düşündüğüm her şeyin pratiğe dökülmesi için bir vesile oldu. Kulübün ismini de Halil Ürün verdi: Konyaspor.

Kuruluş amacımız sadece futbol oynamak değildi. Futbol bir araçtı. Bizim asıl derdimiz, millî ve manevi değerlere hizmet etmekti. O dönem var olan diğer Türk kulüplerinden farkımız tam da buydu. Onlar bu işe sadece spor olarak baktılar. Oysa biz, bu işi bir dava olarak gördük. Biz bu kulübü bir emanet olarak kabul ettik. Adı Ahmet olur, Mehmet olur fark etmezdi. Mesele şahıslar değildi. Mesele, bayrağı devralıp ileri taşımaktı.

Elbette kolay olmadı. En büyük zorluğumuz, aslında bizatihi kendimizdik. Yani çevremizdeki insanların katkı sunma konusunda yeterince istekli olmamasıydı. Birçok kişi, "Bu iş olmaz, boşa uğraşıyorsunuz." diyordu. Ancak biz elimizden gelenin en iyisini yapmak için yola çıkmıştık. Bu yüzden başarımız da başarısızlığımız da bizim elimizdeydi. Gücümüzü inancımızdan aldık. Hiçbir zaman umutsuz olmadık.

En büyük ilham kaynağımız yine Erbakan Hoca oldu. Onun hitabeti, vizyonu ve duruşu bize yol gösterdi. Kendimizi onun talebeleri gibi gördük. Stokholm'e kadar onun fikirleriyle yol aldık. Bizim düşüncemiz doğru bildiğimiz yolda kararlı adımlarla yürümekti.

İsveç'e uyum sağlamak kolay olmadı ama zamanla burada tanınan biri hâline geldim. Gittiğimiz her kurumda mutlaka tanıdık biriyle karşılaşır olduk, ya sınıf arkadaşım ya onun babası ya da bir tanıdık. Bu tanınmışlık sayesinde ilk başlarda kurumsal anlamda pek zorluk yaşamadık. Çünkü yaptıklarımız, yapacaklarımız için bir teminat gibiydi.

Fakat burada farklı bir anlayış hâkim. Size belli bir noktaya kadar müsaade ederler. Eğer büyümeye başlarsanız, eğer onların kurumsal yapılarını tehdit edebilecek bir potansiyel taşıyorsanız, sizi kibarca ama etkili şekilde engellemeye çalışırlar. Bu zorlukları çok yaşadık. Özellikle Türkiye'nin uluslararası arenada güçlenmesiyle birlikte Türklüğümüz daha çok ön plana çıktı. Türkiye güçlendikçe, bizim işlerimiz de zorlaşmaya başladı.

Örneğin, sahaları kullanmak daha karmaşık hâle geldi. Yine kulüp binası gibi kalıcı kurumsallaşmamızı sağlayacak uygun projelere belediye artık engel koyuyor. Belediyeye sunduğumuz projeler, başka isimlerle başka

Bulunduğumuz Alby bölgesi, belediye tarafından örnek gösteriliyor. Yaz kampları, kış etkinlikleri ve okul dışı programlar gibi faaliyetler düzenliyoruz. Futbol sahasının çevresindeki tüm alan, yaz boyunca bizim gözetimimiz altında. Belediyeler ve okullar da bize güveniyor. Okullar kapandığında öğrenciler için etkinlik istenirse, ilk çağırdıkları yine biz oluyoruz. Biz de bu güveni boşa çıkarmıyoruz.

ekiplerin eline geçti. Kendi fikirlerimiz başkalarına devredildi. "Bu benim fikrim." dediğimde bile dikkate alınmadı.

Kulüp bünyesinde Türk kökenli gençlerin spora katılımını teşvik etmeye çalışıyoruz. 13 yaşına kadar çocuklarımız bireysel olarak çok başarılılar. Ancak 14-15 yaşına geldiklerinde motivasyonlarını kaybediyorlar. Antrenman temposunu sürdüremiyorlar. Bunun sebepleri arasında tembellik de var, başka şeyler de... Bu durum bilhassa Türk gençlerinde gözlemlediğimiz bir durum.

Buna çözüm olarak sürekli eğitimler veriyoruz. Ama sadece teori yetmiyor. Pratikte de güçlü olmamız şart. Kulübümüzün en az birinci ya da ikinci ligde bir A takımı olması lazım. Bu şart. Çünkü güçlü bir takım gençleri cezbeder, hedef sunar.

İşte bu hedefe ulaşmak için bugüne dek Erkan Zengin gibi birçok başarılı genç yetiştirdik. Şu anda profesyonel olarak oynayan, bize yakın birçok isim var. Bazıları bizimle doğrudan olmasa da bizim yaşadığımız bölgelerden çıkmış gençler. Kulübümüzün etkisi, sadece sahada değil, çocukların hayatında da büyük.

Kulübümüz 35-36 yıllık bir geçmişe sahip. Bizden ayrılan yaşlı grup, Kuluspor'u kurdu. Ayrıca yeni kurulan Topkapı da var. Bu iki kulübün mazisi 3-4 yıla dayanıyor. Şu anda bölgede üç kulüp bulunuyor.

Ayda en az iki kez velilerle toplantı yaparım. Anneler, gözyaşlarıyla teşekkür ederler. "Çocuğumuzu kurtardınız." derler. Biz sadece futbol eğitimi vermiyoruz. Hakemlik kursları düzenliyoruz, gençlere cep harçlığı kazandırıyoruz, onlara sorumluluklar veriyoruz. Hem maddi hem manevi olarak destek oluyoruz. Bu, sadece Türk çocukları için geçerli değil; farklı milletlerden çocuklar da bizimle birlikte.

Bulunduğumuz bölgede 100'ü aşkın etnik grup var. Aralarında Ermeniler, Süryaniler gibi geçmişte bize mesafeli olan topluluklar da vardı. Ancak zamanla bizi tanıdılar. Yaptığımız faaliyetleri gördüler, samimiyetimize şahit oldular. Onlarla tarih boyunca yaşanmışlıkları konuştuk, bugünün dünyasında neler olup bittiğini tartıştık. Nihayetinde bir güven oluştu. Eğitimli, sağduyulu olanlar bizimle ortak bir zeminde buluşmayı başardı. Şimdi o insanlar, kendi topluluklarına bizim bakış açımızı anlatıyorlar.

Kulübümüzde sadece Türkler yok. A takım seviyesinde seçme usulüyle ilerliyoruz. Ama çocuk takımlarımızda 22 farklı ekip var. Her yaş grubunda, her seviyede oyuncularımız var. Bazı çocuklar sadece arkadaşları orada olduğu için geliyor. Bazıları futbolla ilgileniyor. Ancak bir grup da var ki gerçekten yetenekli, doğuştan futbolcu

diyebileceğimiz çocuklar. Bu üç seviye sayesinde hem sosyal faaliyet hem sportif başarıyı bir arada yürütebiliyoruz.

Belediye bizim bu yapımızdan çok memnun. Sosyal güvenlik, disiplin, istikrar gibi unsurlar bizde mevcut. Bu yüzden örnek gösteriliyoruz. Ancak hâlâ en büyük eksiğimiz güçlü bir A takımı. Mutlaka birinci ya da ikinci lige çıkmamız gerekiyor. Sadece geçmişte yaptıklarımızla yetinemeyiz. Hedeflerimiz büyükse, bu başarıyı taçlandırmamız şart.

Bu taçlandırma için bilgi ve tecrübe kadar güçlü bir organizasyon da lazım. Planlarımız, projelerimiz hazır. Fakat bir noktada Türkiye'den destek almamız kaçınılmaz. Kurumsal anlamda bir iş birliği olmadan bu hedefe ulaşmak zor.

2011 yılında Kardemir Karabükspor ile bir anlaşma yaptık. Onlar buraya geldiler, kulübümüzü gördüler ve etkilendiler. Anlaşmanın ardından çok kısa sürede ikinci lige yükseldik. Birinci lige ise uzatmalarda kaçan bir penaltı yüzünden çıkamadık. Ancak Karabük'te yönetimin değişip başkanın istifa etmesi bizi de olumsuz etkiledi. Anlaşmamız iptal oldu. Dördüncü lige düştük. Ancak bu tecrübe bize doğru bir iş birliğiyle çok kısa sürede büyük işler başarabileceğimizi gösterdi.

Biz sporu, sadece çocukları suç yollardan uzak tutmak için yapmıyoruz. Spor yapıyoruz çünkü spor faydalı. Biz sporu spor olduğu için seviyoruz, benimsiyoruz. Ama elbette faydalarını da biliyoruz. Spor yapan çocuk, vaktini sahada geçiriyor. Aksi hâlde bu çocuk, alışveriş merkezlerinin arka sokaklarında, esrarın satıldığı köşelerde zaman harcıyor.

Kulüp olarak, İsveç toplumuna Türklerin entegrasyonu konusunda katkımız olduğunu da düşünüyoruz. Federasyon, belediye veya diğer organizasyonların toplantılarına katıldığımızda, Konyaspor olarak oraya bir katma değer sağlıyoruz. Çünkü her toplantıya çözümlerle, önerilerle gidiyoruz. Yaptıklarımız yapacaklarımızın teminatı oluyor ve bu da katılımcıları memnun ediyor.

Bulunduğumuz Alby bölgesi, belediye tarafından örnek gösteriliyor. Yaz kampları, kış etkinlikleri ve okul dışı programlar gibi faaliyetler düzenliyoruz. Futbol sahasının çevresindeki tüm alan, yaz boyunca bizim gözetimimiz altında. Belediyeler ve okullar da bize güveniyor. Okullar kapandığında öğrenciler için etkinlik istenirse, ilk çağırdıkları yine biz oluyoruz. Biz de bu güveni boşa çıkarmıyoruz.

Ancak profesyonel futbolcuların yeterince destek olmadığını da belirtmeliyim. Defalarca davet ettik. Katılmadılar. Oysa biz işin ruhuna inanıyoruz. Adanmışlıkla çalışıyoruz. Kurulduğumuz günden bu yana hedefimiz net: Türkiye'deki kulüplerle kardeşlik bağları kurmak. Kurumsal iş birliği olmadan bu iş sürdürülebilir değil. İkinci nesil olarak hâlâ direniyoruz. Ama gelecek nesiller bizim kadar dayanıklı olmayabilir. Dil gidince her şey gidiyor. İsveçli gibi konuşan bir çocuğun Türkiye'yle bağı zayıflıyor. Bu yüzden en büyük temennimiz adanmışlık ruhu ve desteklerle birlikte gelecek nesillere miras kalabilmemiz.

Söyleşi

"Mesele sadece futbol değil, çocuğunun elinden tutmak. Onun iyi bir insan, faydalı bir birey olarak yetişmesini sağlamak. Bunu yaparsak sadece kendi ailemize değil, bulunduğumuz topluma da büyük bir katkı sunmuş oluruz."

YILMAZ ZENGİN

SPORCU AİLE

Konya'nın Kulu ilçesinde doğdum. Ailemle birlikte 1971 yılında İsveç'e göç ettik. O yıllarda çocuk sayılırdım ama geldiğimiz andan itibaren bu ülkenin sunduğu tüm imkânlardan faydalanmaya çalıştım. Burada okula başladım, eğitimimi tamamladım. Hem sosyal pedagog hem de inşaat teknikeri olarak iki mesleğe sahip oldum. 1990 yılında bir kooperatifin yöneticiliğini üstlendim ve o günden bu yana kendi iş yerlerimde çalıştım. Hep kendi ayaklarım üzerinde durmaya gayret ettim. Evliyim. İki kızım ve iki oğlum var. Onlardan da sekiz torunum oldu. Allah hepsine uzun ömür versin. Aile benim için her şeyin başı oldu.

İsveç'e yerleştikten sonra sadece kendi yaşamımı değil, çevremi ve toplumu da anlamaya çalıştım. 1980'li yıllarda, sosyal sorunların giderek arttığı bir dönemde, İsveç'te bu alanda kurulan ilk kooperatiflerden birinin kurucularından oldum. İşsizlik, umutsuzluk, sosyal aktivitelerin yokluğu özellikle göçmenler arasında ciddi sorunlardı. Çocukların ve gençlerin boşluğa düşmesi an meselesiydi. 1985 yılından itibaren belediyede yönetici olarak çalıştım. Stokholm bölgesinde 16-25 yaş arası gençlerle ilgili sosyal sorumluluk projelerini yürüttüm. Bu görevim tam 40 yıl sürdü. Ne yazık ki son yıllarda politik tercihler nedeniyle birçok sosyal proje kapatıldı.

Göçmen gençlerle yerli gençler arasında gözle görülür farklar vardı. İsveç'e sonradan gelenlerin bu topluma entegre olamaması

çok net hissediliyordu. Kanunlar çoğunlukla İsveçliler düşünülerek yazılmıştı ve bu da bazı boşlukların doğmasına neden oluyordu. Örneğin 16-18 yaş arası bir genç bir suç işlediğinde karakola götürülmez, ailesinin evine bırakılırdı. Bu tarz uygulamalar suistimale açıktı ve ne yazık ki bazı gençler bu boşlukları kullandı.

Benim görevim bu gençlere ulaşmak, onları eğitime, istihdama, spora ve sosyal hayata kazandırmaktı. İşimi severek yaptım. Fakat bazı şeyler sadece sistemle ilgili değil. Aileler olarak bizlerin de sorumluluğu var. İsveç'te çocuklara her imkân sunuluyor ama bu imkânlardan yararlanmak kişinin kendisine kalıyor. Yararlanmazsan sonuçlarına da katlanmak zorunda kalıyorsun.

Zamanla fark ettim ki bir çocuk 7-8 yaşına kadar ailesiyle güçlü bir bağ kurabiliyor ama ondan sonra o bağ kopmaya başlıyor. Okula kendi başına gidip gelmeye başladığında arkadaş çevresi genişliyor. Bu çevre kimi zaman yapıcı ama çoğu zaman yıkıcı olabiliyor. 14-15 yaşına gelmiş bir çocuğun anne babaya başkaldırdığına çok şahit oldum. Ailelerse, "Beni dinlemiyor." deyip işin içinden çıkıyor. Oysa 5-6 senelik aralıkta çocuğu kendi hâline bırakmışsan, onunla ilgilenmemişsen artık onu geri kazanmak kolay olmuyor.

Burada inanılmaz sayıda parçalanmış aileye şahit oldum. Baba geçim derdine düşmüş, çalışıyor. Anne de tek başına her şeye yetişemiyor. Bu sadece Türk toplumunda değil, farklı kültürlerde de aynıdır. İsveç devleti bu sorunları fark ettiğinde bizim bölgemize ciddi yatırımlar yaptı. O dönem, belediyenin yürüttüğü projelerde yöneticilik yaptım. Kendi toplumumuza büyük destekler sunduk. Ama ne yazık ki kıskançlık, sorumsuzluk ve iç çekişmeler bu desteklerin kalıcılığını zorlaştırdı.

Sporun, özellikle de futbolun, entegrasyon açısından ne kadar önemli bir araç olduğunu bizzat yaşadım. Oğlum Erkan'ı 6 yaşında futbola başlattım. O yaşlarda ben de futbol oynuyordum. Erkan'ı İsveç'in köklü takımlarından Hammarby kulübüne yazdır-

Oğlum Erkan'ı 6 yaşında futbola başlattım. O yaşlarda ben de futbol oynuyordum. Erkan'ı İsveç'in köklü takımlarından Hammarby kulübüne yazdırdım. Bu kulüp işçi sınıfının kurduğu, güçlü bağları olan bir yerdi. Zamanla sadece Erkan değil, biz de kulübün bir parçası olduk. Yeni insanlar tanıdık, dostluklar kurduk. Futbol sayesinde yalnızca spor yapmadık, aynı zamanda topluma dahil olduk.

dım. Bu kulüp işçi sınıfının kurduğu, güçlü bağları olan bir yerdi. Zamanla sadece Erkan değil, biz de kulübün bir parçası olduk. Yeni insanlar tanıdık, dostluklar kurduk. Futbol sayesinde yalnızca spor yapmadık, aynı zamanda topluma dahil olduk.

Erkan'ın ismi artık İsveç'te bir saygı uyandırıyor. Zengin soyadını duyduklarında yabancılık çekmiyor insanlar. O kadar tanınır oldu ki ülkenin kuzey ucundaki Umeå'da bile insanlar onun adını biliyor. Hammarby'de oynarken millî takıma seçildiğinde, herkes onunla gurur duymaya başladı. Ama bu başarı tesadüf değildi. 6 yaşından 18 yaşına kadar tek bir antrenmanını kaçırmadım. Tek bir maçını aksatmadım. Hep yanında oldum. Arabamla götürdüm, getirdim. Onun yanında durmam gerekiyordu, çünkü bu süreçte yalnız bırakmak olmazdı.

Başlangıçta futbolcu olacak diye bir beklentim yoktu. Benim için önemli olan baba olarak onun yanında olmamdı. Sonuçta yetenekliydi, gelişti. Ama bu gelişimin arkasında ciddi bir destek, sabır ve disiplin var.

Erkan, küçük yaşlardan itibaren futbol yeteneğiyle öne çıktı. Sokağımız âdeta onun için bir futbol sahasıydı. Benden büyüklerle oynar, onlara çalım atar, zaman zaman onları kıskandıracak kadar yetenek sergilerdi. Küçücük yaşta topa öyle bir hükmederdi ki futbolun onun ruhuna doğuştan yerleştiğini düşünürdüm. Kendi oynadığım takımlarda bile onu sahaya çıkarırdım ama sıkı sıkı tembih ederdim arkadaşlarıma: "Sert girmeyeceksiniz!" Ama Erkan o tür mücadeleleri severdi.

Zamanla Hammarby kulübünde öne çıkmaya başladı. 12 yaşındayken yönetimle yaşadığımız bazı sorunlar nedeniyle kulüpten geçici olarak ayrılmıştık. Ancak kısa süre sonra kulüp yöneticileri bana ulaştı ve "Erkan'ı geri getirmelisin. Onunla ilgili büyük hedeflerimiz var." dediler. Bu sözleri duyduğumda oğlumla ilgili ciddi planlar yapıldığını anlamıştım. Erkan'ı geri götürdüm ve orada daha büyük işler yapmaya başladı.

Beni en çok etkileyen anlardan biri Gotland'daki bir turnuvada yaşandı. Sabahın erken saatlerinde, herkes uyurken Erkan elinde poşetle dışarı çıkmış. Bulunduğu yerin çevresindeki çöpleri toplamış. Takım antrenörü pencereden bu sahneyi görmüş. Erkan'a neden yaptığını sorduğunda Erkan: "Hocam, siz dün 'geldiğimiz yeri temiz bırakın.' demiştiniz. Ben de dışarıda çöpler olduğunu fark ettim, sabah erken kalktım ve topladım." demiş. Antrenör bunu bana gözleri dolarak anlattı. İşte o zaman anladım, Erkan sadece iyi bir futbolcu değil, aynı zamanda karakter sahibi bir gençti.

Ben de elimden geleni yaptım. Kulüp oyuncularına yemek bulmak kolay değildi. Restoranlarla anlaştım, çocuklara antren-

man sonrası sıcak yemek götürdüm. Yavaş yavaş bir aile ortamı oluştu. O birliktelik, o karşılıksız destek çocukların moralini ve performansını artırdı. Yalnızca Erkan değil, birçok genç bu sayede daha iyi yerlere geldi.

Hammarby kulübü, disiplini ve temsil sorumluluğunu çok ciddiye alıyordu. Bir futbolcunun "Yanlış zamanda yanlış yerdeydim." deme lüksü yoktu. Eğer bu kulübü temsil ediyorsan arkadaş çevreni de yaşam tarzını da buna göre düzenlemeliydin. Bu değerler sayesinde Erkan daha genç yaşta profesyonel oldu.

14 yaşında profesyonel imzayı attı. 15 yaşında ise İsveç Süper Ligi'nde, Malmö'ye karşı ilk maçına çıktı. Bu gururu tarif etmek zor. Sonra Türkiye macerası başladı. 2008-2009 sezonunda Beşiktaş'a transfer oldu. O yıl hem lig şampiyonu oldular hem de Türkiye Kupası'nı kazandılar. Antrenörü Mustafa Denizli'ydi. Türkiye'de ilk büyük çıkışını bu dönemde yaptı.

Futbolculuğun yanı sıra Türkiye ile bağımız da hep canlı kaldı. Elbette Beşiktaş'a gitmesi bizim için ayrı bir anlam taşıyordu. Ben zaten Beşiktaşlıydım ama asıl önemli olan bir Türk takımında oynamasıydı. Norveç, Danimarka, Hollanda gibi ülkelerden teklifler gelmişti ama biz Beşiktaş'ı seçtik. Ne ben ne de Erkan bu karardan hiç pişman olmadık. Mustafa Denizli gibi bir hocayla çalışmak büyük bir şanstı.

Erkan'ın başarıları artık gözle görülür hâle gelmişti. İsveç Ümit Millî Takımı'nda gösterdiği performans onu sadece sahada değil, sosyal ilişkilerde de ön plana çıkarıyordu. Yine unutamadığım anlardan biri Yugoslavya karşısında oynadıkları bir maçta yaşandı. Maçı izleyen teknik direktörü: "Erkan sahada ağırlığını koydu. Onun kanadında tam dört oyuncu değiştirdik, hiçbiri tutamadı." demişti. 4-0'lık galibiyetle döndüklerinde Erkan sadece takımına değil, izleyen herkese ne denli özel bir oyuncu olduğunu göstermişti.

İsveç Millî Takımı'nın teknik heyetiyle kurduğumuz bağ çok güçlüydü. Haftada en az bir kez beni ararlardı. Bu samimiyet, bize değer verildiğini gösteriyordu. Teknik direktör yardımcısı Markus Albeck, Erkan'ı İsveç A Millî Takımı'na kazandırmak için İstanbul'a kadar gelmişti. Erkan'la birebir görüşmeler yaptı. "Sen İsveç'te doğdun. Bu toplumu temsil etmen lazım. Buradaki Türklerin sesi olmalısın." dedi. Bu sözler, Erkan'ın gönlünü fethetti.

Türkiye'den de ilgi gösteren olmuştu elbette. Abdullah Avcı telefonla Erkan'a ulaşmış, millî takıma çağırmıştı. Ama o süreçte Türkiye Millî Takımı'nda ciddi sorunlar vardı. Takım kötü gidiyordu, teknik direktörün değişmesi konuşuluyordu, basın her zamanki gibi çok acımasızdı. Ben de Erkan'a "Kararı sen ver oğlum. Türkiye bizim canımız ama burada oynarsan da Türk milletini temsil etmiyorsun anlamına gelmez. Kalbin neredeyse orayı seç." dedim.

Gazeteler bazen gereksiz şeyler yazabiliyor. Mesela Türkiye'yi sevmediği gibi asılsız

Teknik direktör yardımcısı Markus Albeck, Erkan'ı İsveç A Millî Takımı'na kazandırmak için İstanbul'a kadar gelmişti. Erkan'la birebir görüşmeler yaptı. "Sen İsveç'te doğdun. Bu toplumu temsil etmen lazım. Buradaki Türklerin sesi olmalısın." dedi.

Tek kişiyle güçlü bir dernek olmaz. Güç, birlikte olmaktan geçer.

iddialar ortaya atıyorlar ama bunlarla hiçbir ilgisi yok. Erkan'ın Türkiye sevgisi tartışılamaz. Erkan'ın İsveç'i tercih etmesi sadece futbolla ilgili bir karar değildi. Orada büyümüş, orada yetişmişti. Dahası sistemli, ilgili bir teknik ekip onu sahiplenmişti. Sonrasında Türkiye ile İsveç iki kez karşı karşıya geldi. Bu maçlardan birinde Erkan oynadı, diğerinde sakattı. Sahada Türk Millî Takımı'na karşı oynamak hem onun hem bizim için gurur verici ama karmaşık bir duyguydu. İsveç'te Erkan'ı bilen, seven, destekleyen binlerce insanı görünce bir Türk olarak gurur duydum. Zengin soyadını İsveç halkının sevgiyle anması, bizim için tarifsiz bir mutluluk kaynağı oldu.

Şu anda Erkan hem futbolcu hem de teknik sorumlu olarak birinci ligde görev alıyor. Oynadığı takımda maçlar dolup taşıyor, insanlar sırf Erkan için tribünleri dolduruyor. Onun ismi dillerden düşmüyor. Bu sevgi, bu ilgi bana bir şeyi net biçimde gösterdi. Doğru destekle, doğru zamanda verilen emekle her şey mümkün.

Bugün İsveç'te birinci ligde Erkan'ın formasını giydiği takıma Türk gençlerinin ilgisi oldukça büyük. Maçlara geliyorlar, onu izliyorlar, onunla gurur duyuyorlar. Ancak sahada oynayan, gerçekten bu başarıya ulaşan Türk kökenli futbolcu sayısı ne yazık ki çok az. Bu bir eksiklik. Yetenekli gençlerimiz var, istek de var ama sürdürülebilir bir destek ve bir omuz yok.

Örnek vermem gerekirse, öğretmenlik yaptığım okulda çok yetenekli bir çocuk vardı. Hemen harekete geçtim, Erkan'ın kulübüne götürdüm. Ancak ailesi bu işe hazır değildi. Anne "Çalışıyorum." baba da "Yoğunum." dedi. Çocuk okuldan sonra otobüsle antrenmana gitmek zorunda kaldı. Bu sürdürülebilir bir sistem değil. Çocuk antrenmanlara geç kaldı, zamanla isteksizleşti. Halbuki sahiplenilse, onunla birlikte bu yola çıkılsa çok iyi yerlere gelebilirdi. Ne yazık ki aile desteği olmadan bu işler yarım kalıyor.

İsveç'teki dernek yapıları da tam bu noktada devreye giriyor. Ancak bizim Türk toplumunda bu konuda ciddi eksiklikler var. Yeni kurulmuş Kuluspor veya önceki kulüpler olan Konyaspor, Topkapı Spor gibi Türk futbol kulüpleri var elbette. Bu kulüplerin maçlarına zaman zaman gidiyorum, gözlem yapıyorum. Aralarında istekli olanlar var ama dernekçilik ruhu henüz yerleşmiş değil. Dernek olmak sadece bir grup çocuğu toplayıp forma giydirmekle olmaz. Ailelerin, üyelerin, annelerin, babaların bu sürecin parçası olması gerek. Herkes elini taşın altına koymalı. Dernek içinde yapılacak o kadar çok iş, üstlenecek sorumluluk var ki bu hem kulüplerin işini kolaylaştırır hem de topluluk için gerçek bir güç olur. Kulüpler de velilerin bu aktif katılımını görmekten mutluluk duyuyor, çünkü bu sayede hem çocukların gelişimi destekleniyor hem de dernek ve kulüp daha sağlam temeller üzerinde ilerliyor.

Tek kişiyle güçlü bir dernek olmaz. Güç, birlikte olmaktan geçer. Eskiden burada bir Türk federasyonu bile vardı. Ama görevini yerine getiremedi, Türkiye'yi ve Türk toplumunu gerektiği gibi temsil edemedi. Sonunda sessizce yok olup gitti. Bu da bize gösteriyor ki aidiyet ve kurumsallık olmadan sürdürülebilir başarı mümkün değil.

Hele ki göçmen aileler olarak İsveç gibi bir ülkede çocuklarımızla bağımız daha da güçlü olmalı. Biz onların ilk öğretmeni, ilk destekçisi, ilk rehberiyiz. Onlara sahip çıkmak, onların hayatına katılmak zorundayız. Spor olur, sanat olur, meslek eğitimi olur fark etmez. Önemli olan bu sürece birlikte yürümek. O zaman hem çocuğumuz kazanır hem biz kazanırız hem toplum kazanır.

İsveç'te dernek kurmak ciddi bir iştir. Belediyeler dahi sana bu konuda kurs verir. İlk adımda seni eğitir, sonra kurallara göre kurulmuş bir yapı beklentisi içine girer. Ama bazen bizim insanlarımız bu yapıları sadece maddi çıkar için kullanmaya kalkınca her şey bozuluyor. Yanlış amaçlarla kurulan dernekler, sadece kendi sonlarını hızlandırıyor.

Spor, sadece fiziksel bir aktivite değil; aynı zamanda bir kişilik eğitimi, bir sosyal bağ, bir kimlik kazanımıdır. Ama şunu unutmamak gerekir: Herkesin çocuğu futbolcu olmak zorunda değil. İyi bir eğitim alıp başka mesleklerde de çok güzel yerlere gelebilirler. Önemli olan çocuklarımızın yanında olmak. Onların iyi gününde de kötü gününde de destekçisi olmak.

Çocuk akşam eve geldiğinde onunla oturup gününü konuşmak, hayallerini dinlemek gerekir. Zaman geç olmadan, çocuklarımızla dostluk kurmalıyız. Onların hayat yolculuğunda yalnız olmadıklarını hissettirmeliyiz. Aksi hâlde ilgisiz bırakılan bir çocuk başkalarının ellerine, sokaklara, yanlış arkadaşlıklara teslim olur. O zaman da iş işten geçmiş olur.

Hele ki göçmen aileler olarak İsveç gibi bir ülkede çocuklarımızla bağımız daha da güçlü olmalı. Biz onların ilk öğretmeni, ilk destekçisi, ilk rehberiyiz. Onlara sahip çıkmak, onların hayatına katılmak zorundayız. Spor olur, sanat olur, meslek eğitimi olur fark etmez. Önemli olan bu sürece birlikte yürümek. O zaman hem çocuğumuz kazanır hem biz kazanırız hem toplum kazanır.

Ben her zaman meselenin sadece futbol olmadığını söylerim. Mesele, çocuğunun elinden tutmak. Onu yalnız bırakmamak. Onun iyi bir insan, faydalı bir birey olarak yetişmesini sağlamak. Eğer bunu yaparsak sadece kendi ailemize değil, bulunduğumuz topluma da büyük bir katkı sunmuş oluruz. Çünkü iyi yetişmiş bir genç hem köklerinden utanmayan hem de yaşadığı topluma değer katan bir birey olur.

Söyleşi

"Stokholm'de minderin kenarında başlayan hikâyem, bazen Türkiye'deki bir müsabakada, bazen Polonya'da bir turnuvada, bazen de Los Angeles'ta bir olimpiyat hayalinde devam ediyor."

HAMZA SERTCANLI
İSVEÇ MİLLÎ GÜREŞÇİSİ

Ben bu topraklarda, Stokholm'de doğdum. Ama hikâyem, benim doğumumdan önce başladı. İlk babamın dedesi 1965 yılında İsveç'e geldiğinde arkasında memleketini, alışkanlıklarını ve ailesini bırakmıştı. Ardından 1972'nin mart ayında dedem geldi, üç ay sonra da babaannem. Babam İsveç doğumlu, annem 1999'da İsveç'e evlilik yoluyla geldi. Ben ise 2004 yılında Stokholm'de doğdum. Biz üç kardeşiz, bir ablam bir de küçük erkek kardeşim var. Hepimiz İsveç doğumluyuz. Kökümüz Konya Kulu'ya uzanıyor ama hayat bizi kuzeyin soğuk rüzgârlarıyla şekillendirdi.

Benim güreşle tanışmam babam sayesinde oldu. Daha bir yaşındayken beni kendi antrenmanlarına götürmeye başlamış. Minderin kenarında koşturduğumu söylerdi hep. Dört yaşında antrenmanlara katılmaya başladım. O yaşta ne kadar bilinçli olunur, bilmem, ama ben güreşi sevdim. Beş buçuk yaşımda ilk kez mindere çıktım ve ilk maçımı kazandım. O anın tadını hâlâ hatırlarım. Küçük bir zaferdi belki ama o galibiyetin ardındaki his, beni bugüne taşıyan itici güçlerden biri oldu.

Babam da güreşçiydi. Onun izinden gittim. Çocuk yaşta başladığım bu yolculuk, yıllar içinde disipline, tutkuya ve özveriye dönüştü. Her geçen yıl güreşe daha sıkı sarıldım. Gerçek anlamda işler ciddileştiğinde 17 yaşındaydım. O yıl İsveç Şampiyonu oldum. Ardından U17 Avrupa Şampiyonası'nda beşinci oldum. Aynı yıl Dünya Şampiyonası'na da katıldım ve orada da beşinciliği elde ettim. Belki kürsüye çıkamadım ama artık o seviyede mücadele edebileceğimi gösterdim kendime. O turnuvadan sonra içimdeki ciddiyet, hevesle birleşip bir kararlılığa dönüştü. Kendimi bu işe adadım.

Bugün 21 yaşındayım ve hâlâ Stokholm'deyim. Güreş kariyerim İsveç merkezli devam ediyor. Burada Spårvägen Güreş Kulübü adına yarışıyorum ama uluslararası müsabakalarda İsveç'i temsilen mindere çıkıyorum. Türkiye'deki millî takım antrenörlerinin çoğunu tanıyoruz. Aralarında babamın arkadaşları da var. Bu sayede Türkiye ile de sıkı bir bağ kurduk. Türkiye adına da iki kez, 2023 ve 2024 yıllarında 87 kiloda şampiyonluk yaşadım. Türkiye Gençler Şampiyonası'nda mindere çıktım ve iki kez şampiyon olarak ayrıldım. Beni millî takıma dahil etmek istediler. Ancak bu öyle kolay bir geçiş değil.

Türkiye'ye geçiş yapmak istesem, üç yıl boyunca uluslararası hiçbir müsabakaya katılamam ne Avrupa ne dünya ne de olimpiyat şampiyonalarına. Bu da şu anki yaşım için büyük bir kayıp demek. Tam gelişim dönemindeyim ve bu üç yıl gibi bir boşluk, spor hayatımda büyük bir eksiklik yaratabilir.

İsveç'in güreş federasyonuna bağlı olarak yarışlara katıldım bugüne kadar. Avrupa ve dünya genelinde düzenlenen Grand Prix'lerde, kendi kategorimde defalarca mindere çıktım ve şampiyonluklar kazandım. Ancak 17 yaşındayken ilk kez İsveç'i temsil ettiğimde farkında olmadığım bir ayrıntı vardı. Uluslararası kurallar gereği, bir sporcunun ülke değiştirmesi yalnızca sınırlı sayıda yapılabiliyordu. Eskiden iki kez yapılabiliyorken artık bu hak yalnızca bir kereye indirildi. Üstelik ülke değiştirmek isteyen sporcunun üç yıl boyunca herhangi bir uluslararası organizasyona katılması yasak. Türkiye'ye geçersem olimpiyatları kaçırma riskim vardı. Bu bedeli göze almak kolay değildi.

Bugüne dek altı kez İsveç şampiyonu oldum, aynı zamanda iki defa Türkiye şampiyonu. Avrupa'da bir kez ikinci, bir kez üçüncü oldum. Örneğin en son Avrupa'da U20 kategorisinde 2023'te bronz madalya ve 2024'te de gümüş madalya kazandım. Tüm bu başarılar benim için sadece madalya kazanmak anlamına gelmedi. İsveç Olimpiyat

Her adımda beni ileriye taşıyan, çocukken minderde attığım o ilk adımın coşkusu. Bu coşku, her şampiyonlukta biraz daha büyüyor. Ben hem İsveçli hem Türk bir güreşçi olarak, bu iki kimliğin gücünü minderin her santimine taşımaya devam ediyorum.

Komitesi'nin desteklediği özel bir programa dahil oldum. Bu program, Los Angeles 2028 Olimpiyatları'na hazırlık sürecini kapsıyor. Belki de Avrupa'daki Türk sporcular arasında bu olimpiyata katılma ihtimali en yüksek isimlerden biriyim. İsveç'te ise bu anlamda tekim. İlerisi için en büyük hedefim, 2028 Los Angeles Olimpiyatları.

Geçtiğimiz aylarda bir sakatlık yaşadım. Üç aylık bir rehabilitasyon sürecinin ardından yeniden idmanlara başladım. Önümüzdeki ay Polonya'da bir yarışa katılacağım. Daha sonra, ekim ayında yapılacak Dünya Şampiyonası için hazırlıklar başlayacak. Sırbistan'da düzenlenecek bu şampiyona, benim için önemli bir eşik olacak.

Güreşe olan ilgiyi yalnızca kendi başarılarımla değil, aynı zamanda temsil ettiğim kimlikle de artırıyorum. İsveç'te doğmuş, büyümüş bir Türk olarak çocuklara rol model olduğumu hissediyorum. Eskiden burada güreşle ilgilenen Türk gençleri çok azdı. Ama son yıllarda, özellikle benim adımın duyuldukça Türk çocuklarında bu spora karşı gözle görülür bir ilgi artışı oldu. Bu, çok kıymetli ve anlamlı bir şey.

Ailemde güreşe olan ilgi sadece babamla sınırlı değildi. Babamın kuzeni Ercan abi de güreşçiydi. Onun sayesinde bu spora ilk adımımı attım sayılır. Şimdi iki kuzenim de güreşiyor. Hatta küçük kardeşim bile bu yolda ilerliyor. Ailemizin hayatında güreş, âdeta bir gelenek hâline geldi.

İsveç'te güreş futbol kadar popüler bir spor değil. Eskiden, belki 100 yıl önce, İsveç güreşte çok güçlüydü. Olimpiyatlarda ciddi başarılar elde ediyorlardı. Ama zamanla bu ilgi azaldı. Bugün İsveç'te güreş, sınırlı bir çevrede tanınıyor. Yine de İsveç genelinde spor kültürü oldukça yaygın. İnsanlar spora yönlendiriliyor, destekleniyor. Sadece güreş değil; futbol, basketbol, atletizm... Spor, hayatın doğal bir parçası burada.

Benim eğitim hayatım, sporla iç içe geçti. Özellikle ortaokul yıllarında sabah 05.00 gibi kalkıp antrenman yapıyor, sonra okula gidiyordum. Okuldan çıkar çıkmaz yeniden spor salonunun yolunu tutuyordum. Bu tempo kolay değildi. Zorunlu eğitimi tamamladıktan sonra yükseköğretime başladım ama aynı tempoda hem üniversite hem spor yürümeyince tercihimi yaptım. Spor ağır bastı. 2-3 ay denedikten sonra üniversite eğitimime ara verdim. Çünkü iki yolda birden ilerlemek mümkün değildi. Ya güreşi ya okulu seçecektim. Ben gönlümü mindere bıraktım.

İsveç'teki Spårvägen Güreş Kulübü çok köklüdür. Kalle Skoglund tarafından kuruldu. 1919 yılında Stokholm ulaşım idaresi çalışanları tarafından kurulduğunu biliyorum. Her ne kadar Türklerin kurduğu bir kulüp olmasa da biz burada kendi kimliğimizle var olduk. Türkiye'deki bazı kulüplerle de ilişkilerimiz var. Özellikle Sakarya Büyükşehir Belediyesi Spor Kulübü ile çok

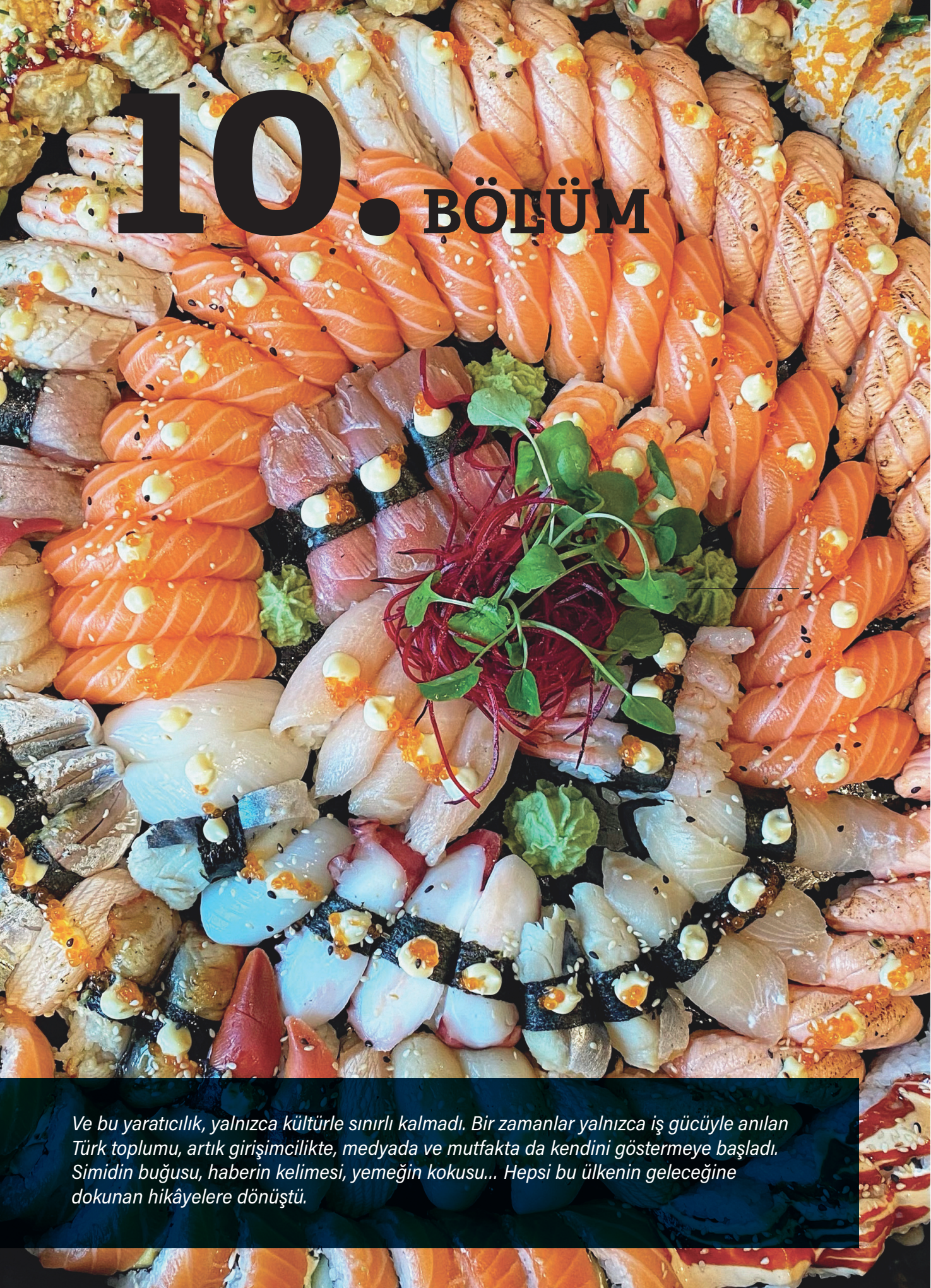
yakın bağımız bulunuyor. Kulübün baş antrenörü Zafer Başar, aynı zamanda millî takımda görev almış tecrübeli bir isim. Kendi ailesinden dünya ve Avrupa şampiyonları çıkmış bir sporcu ailesi. Onların desteğini her zaman hissettim. Kamplara katıldım, antrenman yaptım. Üstelik hiçbir ücret talep etmeden bana bu imkânları sundular. Türkiye'deki şampiyonluklarımı da bu kulübün adına elde ettim. Onların Süper Lig'deki takımında da güreştim.

Bu süreçte Türkiye'nin önemli güreşçileriyle de tanışma fırsatım oldu. Dünya şampiyonu Metehan Başar ile antrenman yaptım. Avrupa ikincisi ve Dünya üçüncüsü Yunus Emre Başar ile de birlikte çalıştım. Selçuk Çebi gibi efsane isimlerle tanıştım. Türkiye'de güreş çok büyük bir alan. Örneğin Türkiye'de Süper Lig'e gittiğinizde her yerde dünya ve Avrupa şampiyonlarıyla karşılaşırsınız. İsveç'le kıyaslanamayacak kadar büyük bir ekosistem bu.

İsveç'te güreş camiasında bana karşı genel olarak olumlu bir yaklaşım var. Tabii arada bir ırkçılıkla karşılaştığım da oluyor ama çoğunlukla ilişkiler iyi düzeyde. Kulübüm, federasyon, antrenörler destek oluyor. Türkiye'den ise maddi bir sponsorluk almadım ama manevi destek aldığım çok yer var. Sakarya'daki kulüp bunlardan biri. Onlarla birlikte Türkiye şampiyonu oldum. Lig müsabakalarında onların adına yarıştım. Bu bağ hem antrenman hem de aidiyet açısından beni güçlendirdi.

Babam, annem ve antrenörüm Neno Jovanovic benim en büyük destekçim. Antrenörüm Neno güreşin içinden gelen biri olarak bugüne kadar dünya şampiyonu olmuş birçok ismi tanıyor. Onlarla beni karşılaştırdığında içtenlikle "Onlarda ne varsa, sende de o var." diyor. 16 yaşında büyüklerle mindere çıkıp final yaptığımda, onun gözlerindeki inancı gördüm. O günden beri benim bir gün dünya şampiyonu olacağımı söyler. Ben de buna inanıyorum. Çünkü bu sadece bir spor kariyeri değil, aynı zamanda bir kimliğin, bir göçmen çocuğun kendi yerini bulma hikâyesi.

Bugün burada, Stokholm'de minderin kenarında başlayan hikâyem, bazen Türkiye'deki bir müsabakada, bazen Polonya'da bir turnuvada, bazen de Los Angeles'ta bir olimpiyat hayalinde devam ediyor. Her adımda beni ileriye taşıyan, çocukken minderde attığım o ilk adımın coşkusu. Bu coşku, her şampiyonlukta biraz daha büyüyor. Ben hem İsveçli hem Türk bir güreşçi olarak, bu iki kimliğin gücünü minderin her santimine taşımaya devam ediyorum.

10. BÖLÜM

Ve bu yaratıcılık, yalnızca kültürle sınırlı kalmadı. Bir zamanlar yalnızca iş gücüyle anılan Türk toplumu, artık girişimcilikte, medyada ve mutfakta da kendini göstermeye başladı. Simidin buğusu, haberin kelimesi, yemeğin kokusu... Hepsi bu ülkenin geleceğine dokunan hikâyelere dönüştü.

MEDYA, GİRİŞİMCİLİK VE MUTFAK

Söyleşi / Atila Altuntaş

Söyleşi / Zeki Vural

Söyleşi / Gürsel Kazak

Söyleşi / Yücel Yıldız

Söyleşi

"Benim hikâyem, yalnızca bir bireyin değil; aynı zamanda bir halkın, bir ilçenin ve bir neslin hikâyesidir."

ATİLA ALTUNTAŞ
GAZETECİ

Benim hikâyem, yalnızca bir bireyin değil; aynı zamanda bir halkın, bir ilçenin ve bir neslin hikâyesidir. 1965 yılında Konya'nın Kulu ilçesinden İsveç'e doğru başlayan göç dalgası, bugün İsveç'te 50 bin Kululu'nun yaşadığı bir gerçekliğe dönüştü. Bu insanlar, hayallerinde taşıdıkları daha iyi bir yaşam arayışıyla yola çıktılar. İlk gelen beş kişinin yazdığı mektuplar, burada buldukları refahı, iş imkânlarını, düzeni ve huzuru anlatıyordu. O mektuplar bir kıvılcım oldu ve arkası çığ gibi geldi. 60 yıl geçti, şimdi o göçün izleri biziz.

Ben 1998'de geldim İsveç'e ama gönlüm çok daha öncesinden bu topraklara bağlanmıştı. Çocukluğum Kulu'da geçti. O yıllarda, yaz tatillerinde memlekete dönen gurbetçilerin arabaları gözümüzde birer rüya gibiydi. Üzerlerindeki markalı kıyafetleri, cüzdanlarından saçılan paraları, hayatlarının ışıltısını izlerken biz gençler, içimizde büyüyen bir özlemle bakardık. "On tane üniversite bitirsen, yine de İsveç'teki hayatı yaşayamazsın." derdi bir yakınımız. İsveç bizim için sadece bir ülke değil, bir hayalin adıydı.

İsveç'e geldiğimde, artık bu hayalin içine adım atmıştım. Ancak benim gelişim, ilk gelenlerin yaşadığı zorluklardan çok farklıydı. 1965'te gelenler için hayat kolay değildi; dil bilmiyor, ev bulamıyor, yabancı bir düzene tutunmaya çalışıyorlardı. Ama onların açtığı yolda biz yürüdük. Ben geldiğimde, burada çoktan yerleşik bir Kulu topluluğu vardı. Tanıdıklar, akrabalar, dostlar sayesinde her işim iki dakikada halloldu. Ne eve yerleşmek ne de bir iş bulmak sorun oldu. Hatta İsveççe konuşmaya dahi ihtiyaç duymadım çoğu zaman, çünkü etrafımda hep yardıma hazır insanlar vardı.

İşte biz bu kolaylığın içinde büyüdük. Birinci nesil çile çekti, ikinci nesil bedel ödedi, biz ise onların kurduğu düzenin içine doğduk. Bu nedenle kendimi çoğu zaman

üçüncü nesle daha yakın hissediyorum. Hayatın bizim için kolaylaştığı ama ruhumuzda hâlâ geçmişin gölgesini taşıdığımız bir nesiliz biz.

İsveç'e adım attıktan sonra fark ettiğim ilk şeylerden biri, burada yaşayan Türk toplumunun ne kadar güçlü bir değişim geçirdiğiydi. İsveç'te yaklaşık 130 bin kişilik bir Türk nüfusu var. Kimi Süryani, kimi Kürt... Ama hepsi Türkiye'den bir bağ taşıyor. Özellikle ikinci ve üçüncü nesil, artık siyasetin ötesine geçip spordan ekonomiye, hukuktan sanata birçok alanda kendine yer edinmişti. Bu başarılar görünmeyen ama hissedilen bir gücü işaret ediyordu.

Bu göç hikâyelerini kim yazacak diye hep düşünürdüm. Herkesin bir hikâyesi vardı ama anlatanı yoktu. İsveç'te başarıya ulaşan Türk kökenli bireyler sanki gölgede kalıyor, toplumsal belleğe kazınmadan siliniyordu. Bu benim içimde bir ukdeye dönüştü. Belki gazeteci değildim ama anlatacak çok şeyim vardı. Yazıya olan tutkum, insan hikâyelerine olan ilgimle birleşince kendimi bu mesleği yaparken buldum. Her şey bir telefonla başladı. Bir arkadaşım "habername.com" adlı bir internet sitesi kurmuştu. Bir gün beni arayıp "Haftada bir İsveç gündemiyle ilgili köşe yazıları yazar mısın?" diye sordu. Hiç düşünmeden kabul ettim. İlk yazılarımı yayınladım, yazılarım okunmaya başladı. Sonra editörüm, "Neden sadece köşe yazısı yazıyorsun? Haber de yazabilirsin." dedi. İşte o anda kalemim haberle buluştu.

Bir Türk vatandaşının ödüllerini, başarılarının hikâyesini anlattım. Sosyal medyada paylaştığım her haber, büyük ilgi gördü. İnsanlar bu hikâyeleri sadece okumuyor aynı zamanda sahipleniyordu. 2015 yılında artık bu enerjiyi bir mecraya dönüştürmeye karar verdik ve İsveç Gündemi adlı haber sitesini kurduk. Kurucu ortağımla çıktığımız bu yolda, kısa sürede büyüdük. İlk yıl 60 kişilik bir takipçi grubumuz vardı ama bu sayı hızla katlandı.

İşte biz bu kolaylığın içinde büyüdük. Birinci nesil çile çekti, ikinci nesil bedel ödedi, biz ise onların kurduğu düzenin içine doğduk. Bu nedenle kendimi çoğu zaman üçüncü nesle daha yakın hissediyorum. Hayatın bizim için kolaylaştığı ama ruhumuzda hâlâ geçmişin gölgesini taşıdığımız bir nesiliz biz.

Derken İsveç sınırları yetmemeye başladı. Danimarka'daki, Norveç'teki, Finlandiya'daki gurbetçilerden de yoğun ilgi görmeye başladık. Bu yüzden haber platformumuzu İskandinav Gündemi olarak yeniden adlandırdık. Artık yalnızca İsveç'te değil, tüm İskandinav coğrafyasında Türkçe haberin güçlü bir sesi olmuştuk.

Zamanla medyada yer alan haberleri daha dikkatle okumaya başladım. İsveç'te Türklerin nasıl temsil edildiği, hangi hikâyelerin seçilip hangilerinin göz ardı edildiği artık gazeteciliğimin merkezine oturmuştu. Gözlemlerime dayanarak Türkiye'nin ve Türklerin medyaya yansımalarını 2000-2007 yılları arası ve sonrası olarak iki döneme ayırdım.

2000'li yılların başında İsveç ana akım medyası Türkiye'ye daha olumlu bir gözle bakıyordu. Türkiye'deki reformlar, Avrupa Birliği süreci, demokratikleşme adımları övgüyle aktarılıyordu. Türk toplumu haberlerde nadiren yer alsa da çıktığında genellikle olumlu yönleriyle anlatılırdı. Ancak 2008'den itibaren rüzgâr tersine döndü. O yıllardan sonra Türklere dair çıkan haberlerin çoğu ya eleştirel ya da doğrudan ötekileştirici bir dile sahipti. Türk derneklerinin yaptığı etkinliklerde, katılımcılar arasında örneğin Ülkü Ocakları gibi dernek temsilcileri yer aldığında hemen haberin tonu değişiyor, program "radikal unsurların buluşması" olarak lanse ediliyordu. Oysa biz bu dernekleri tanıyorduk; entegrasyona katkı sunan, yıllardır toplumun içinden gelen insanlardı bunlar.

Medya, bu programları hedef gösteriyor, İsveçli milletvekillerine "Nasıl olur da bu insanlarla aynı sofraya otursunuz?" diye soruyordu. Biz ise gerçeği biliyorduk: o sofralarda şiddetin, ayrımcılığın ya da radikalizmin izine rastlamak mümkün değildi. Sadece bir araya gelmiş, aynı kökten gelen ama farklı kimliklerde yaşayan insanların ortak bir paylaşımıydı. Ama bunu anlatmak zordu. Çünkü İsveç medyasında Türkiye karşıtı lobi çok güçlüydü.

2007 sonrasında, Türkiye'deki siyasi gelişmelerin de etkisiyle bu medya dili daha da sivrileşti. Mehmet Kaplan gibi bakanlık seviyesine ulaşmış Türk kökenli siyasetçiler, bir iftar yemeğine katıldıkları için görevden alındı. Mikail Yüksel'in seçimlerde adaylığı, babasının yıllar önce Ülkü Ocakları'yla ilişkilendirilmesi ve Türkiye'de yaptığı seçim çalışmaları gerekçe gösterilerek iptal edildi. Oysa aynı seçim çalışmaları İsveçli siyasetçiler tarafından da yapılmıştı. Ne var ki onlar İsveçliydi ve bu çifte standart hepimizi derinden yaralıyordu. Demokrasiyle övünen bir ülkede, bir siyasetçinin sosyal medyada Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bir fotoğrafını beğenmiş olması, onu siyasetten silmek için yeterli olabiliyordu.

Sadece bir resim, bir beğeni... İsveç'te ifade özgürlüğünün sınırlarını, işte bu olaylarla yeniden tanımlamaya başladık.

Ben bu süreçte hep bir denge tutturmaya çalıştım. Türk toplumunu karalayan bu haberlere karşı, sessiz kalamazdım. Çünkü o insanları tanıyordum. Hepsi vergi ödeyen, çalışan, topluma değer katan bireylerdi. Onların çabalarını aşırı sağ diye yaftalayan haberler karşısında sorumluluk hissettim. Kimi zaman sosyal medya yazılarıyla, kimi zaman karşı yazılarla bu haksızlıklara cevap verdim. Bu sadece mesleki bir refleks değil, vicdani bir zorunluluktu benim için.

Zamanla yalnızca haber yapan biri olmaktan çıkıp, bu topluluğun sesine kulak veren bir hafızaya dönüştüm. Yazdığım her haberin kimlere ulaştığını, hangi başlıkların neden ilgi gördüğünü, kimin kendini o satırlarda bulduğunu daha çok düşünmeye başladım. Çünkü artık sadece bir ülkede yaşayan azınlığın değil, çok geniş bir coğrafyada, ortak bir dilde buluşan insanların sorumluluğunu taşıyordum.

İsveç'te sadece Türkiye'den gelen Türkler değil, Azerbaycanlılar, Özbekler, Kırgızlar ve hatta Türkçe öğrenmiş Suriyeliler de bizim haberlerimizi okuyor. İsveç'e geldikten sonra Türklerin yanında çalışmaya başlayan bu topluluklar, birkaç ay içinde Türkçeyi konuşur hâle geliyor. Türk dizileriyle büyüyen bir neslin içinde, Türkçe ile bağ kurmak artık zor değil. Bugün İsveç'te 150 bin ila 170 bin kişilik Türkçe bilen bir kitleye ulaşıyoruz. Bu sayı yalnızca İsveç'le sınırlı değil. Danimarka, Norveç, Finlandiya, hatta Almanya ve Fransa'da bile binlerce kişi haberlerimizi takip ediyor.

Bu geniş kitle karşısında içerik üretirken artık daha stratejik düşünüyorum. İlk yıllarda hangi haberin ne kadar okunduğunu dikkatle incelerdim. İnsan odaklı haberlerin daima daha çok ilgi gördüğünü fark ettim. Bir Türk gencinin başarısı, kadın bir doktorun örnek tutumuna ilişkin haberler on binlerce kişiye ulaşıyor. Hatta bazen çok daha fazla okura ulaşıyor. Buna karşın politik haberler, özellikle de kutuplaştırıcı içerikler daha az ilgi görüyor ve toplumu yoran, bölen bir etki bırakıyor. Bu yüzden siyaset haberlerine mesafeli duruyorum. Ne Türkiye'deki parti çekişmelerine yer veriyorum ne de İsveç'teki benzer siyasi ayrışmalara. Çünkü biliyorum ki toplumun gerçekten ihtiyacı olan şey; umut veren, güçlendiren ve birleştiren hikâyeler. Elbette zaman zaman istisnalar oluyor. Özellikle Türkiye'ye yönelik iftira içeren haberler yayınlandığında, sessiz kalmam mümkün değil. Bu gibi durumlarda doğruları yazmak,

Bu göç hikâyelerini kim yazacak diye hep düşünürdüm. Herkesin bir hikâyesi vardı ama anlatanı yoktu. İsveç'te başarıya ulaşan Türk kökenli bireyler sanki gölgede kalıyor, toplumsal belleğe kazınmadan silinip gidiyordu. Bu benim içimde bir ukdeye dönüştü. Belki gazeteci değildim ama anlatacak çok şeyim vardı. Yazıya olan tutkum, insan hikâyelerine olan ilgimle birleşince kendimi bu mesleği yaparken buldum.

yanlış algılara karşı bir duruş sergilemek benim için hem mesleki hem de ahlaki bir sorumluluk. Sadece halkı değil, gerçeği de korumak gerekiyor bazen.

Bugün sosyal medyada 180 bin takipçiye ulaştık. Bazen tek bir haber yaklaşık 70-80 bin kişi tarafından okunuyor. Kimi zaman paylaştığımız bir görsel, 2-3 milyon izlenmeye ulaşıyor. Buna bağlı olarak haberlerimizin okuyanı da çok. Hatta bazen takipçi sayımızın çok üstüne çıkan sayılara ulaşıyoruz. Bu bizim için sadece bir başarı göstergesi değil; aynı zamanda bu toplumun kendini görmek, duymak ve anlatmak için ne kadar aç olduğunu gösteriyor.

İlk başta "Günde 800 kişi okusa yeter." diye yola çıktığımız bu serüven, bugün Avrupa'nın dört bir yanına yayılan, binlerce kişinin kendi hikâyesini bulduğu bir platforma dönüştü. Biz de hâlâ Türkçe yayın yapıyoruz. Çünkü bu dil sadece kelimelerle değil, hatıralarla, acılarla, göçle, özlemle yüklü. Elbette İsveççe bir yayın da düşündük. Hatta bir dönem İsveççe bir haber sitesi bile kurduk. Ama ekonomik nedenlerle sürdüremedik. Fotoğraf ve video kullanımı için aylık 2.500 avro gibi bir maliyet çıkınca, bunu karşılamak imkânsız hâle geldi. Yine de gelişen çeviri teknolojileri sayesinde İsveçliler bile artık haberlerimizi takip ediyor. Hatta çeviri üzerinden bizi hedef aldıklarına bile şahit olduk. Bu da gösteriyor ki ne yazarsan yaz, kelimeler yerini buluyor. Biz doğruyu, güzeli, gerçeği anlatmaya devam ettikçe bu kelimeler daha çok kişiye ulaşacak.

Haber yaparken önceliğim hep insandı. Çünkü ben biliyordum ki bir başarı, bir dram, bir umut hikâyesi her zaman siyasetin gölgesinden daha çok yer eder kalpte. Bu yüzden en çok insan odaklı, sosyolojik ve göçe dair haberleri ön plana çıkardım. Mesela İsveç'te bir vatandaşımız kahramanlık ödülü aldığında, haberi on binler okuyor. Aynı kişi siyasete atılsa kimse dönüp bakmayabilir. Ama biriyle empati kurduğunuzda, onu tanımadan da sahiplenirsiniz. Ben de yazılarımda bu hissi uyandırmaya çalıştım.

İsveç'in değişen yasaları, göçmen politikaları, ekonomik dalgalanmalar gibi konular da toplumun ilgisini çeken haberler arasında yer aldı. Özellikle enflasyon, faiz oranları ya da oturum izni süreçleri gibi doğrudan yaşamı etkileyen konulara ilgi büyük. Ancak tüm bu içerikleri üretirken hassas olduğum başka bir şey vardı: kutuplaşma.

Türkiye'de ya da İsveç'te yaşanan parti çekişmelerini haberleştirmemeye özen gösteriyorum. Çünkü biliyorum ki her haber sadece bilgi değil, aynı zamanda duygu da taşır. Kimi zaman öfke, kimi zaman umutsuzluk... Ama benim tercihim umut oldu. Kutuplaştırıcı haberler, insanların ruhunu yorar. Ben ise ruhları buluşturmak istedim.

Bu tavrım, bazen yanlış anlaşıldı. Özellikle Türkiye hakkında İsveç medyasında yer alan yanlış, çarpıtılmış haberlerde sessiz kalmayınca, beni taraflı olmakla suçlayanlar oldu. Oysa ben sadece gerçeği biliyordum. İftarlarda, panellerde ya da toplantılarda bulunan insanların kim olduğunu yakından tanıyordum. Onlar İsveç'e değer katan, çalışan, vergi ödeyen, toplumla kaynaşan insanlardı. Ama haberlerde haksız bir eleştiriye maruz kalıyorlardı.

Bir iftar haberini, yıllar önce papaya düzenlenen suikastla ilişkilendiren yorumları gördüğümde hissettiğim şey yalnızca öfke değildi. Haksızlığa uğradığımı hissettim. Çünkü hedef gösterilenler benim arkadaşlarım, komşularım, tanıdıklarım, yıllardır İsveç'e emek veren insanlardı. Onların itibarı zedelenince kendimi de sorumlu hissettim.

Gerçeği yazmalıydım. O yüzden yılmadan, yorulmadan yazıyorum.

60 yıl oldu. 1965'te başlayan göç serüveni bugün artık bambaşka bir hikâyeye evrildi. İlk gelenler, ekonomik zorunluluklarla buraya adım attı. Büyük acılar, yoksunluklar yaşadılar. Onlar çile çekti, sonraki kuşaklar onların kurduğu temeller üzerinde yükseldi. Ama her kuşağın kendine özgü sancıları da vardı.

İkinci nesil, yani ilk gelenlerin çocukları, genelde 8 ila 15 yaşında geldiler. Ailelerinden uzakta, başka bir kültürün ortasında büyüdüler. Ne tam olarak Türkiye'nin bağrında kaldılar, ne de İsveç'e tamamen ait hissedebildiler. Ben onlara "kayıp nesil" diyorum. Çünkü o çocuklar, aile sevgisinden uzakta, özgürlüğün serap gibi cazibesiyle karşı karşıya kaldılar. Uyuşturucu, alkol, yalnızlık, yönsüzlük... Tüm bu tehditler hep yanı başlarındaydı.

Ama sonra bir şey değişti. Üçüncü nesil burada doğdu. Lise mezunları, üniversiteye giden gençler, doktorlar, avukatlar, mühendisler... Türk toplumu sadece entegre olmadı, aynı zamanda geçmişini unutmadan kendine bir kimlik inşa etti. Özellikle genç kadınların eğitime yönelimi dikkat çekici. Üniversite mezuniyet oranı göçmen kadınlarda %83, erkeklerde %70'e ulaştı. Ve bu gençler artık yalnızca kendileri için değil, toplumu için de konuşuyor.

İsveç basınında Türkiye hakkında çıkan olumsuz haberlerin altındaki yorumları okuyorum bazen. 22-23 yaşındaki gençler, pırıl pırıl bir Türkçeyle, düzgün bir İsveççeyle yazılanlara karşı çıkıyor. Sessiz değiliz artık. Bu da beni umutlandırıyor. Çünkü biliyorum ki on yıl içinde bu gençler Türk diasporasını hem görünür hem etkili kılacaklar.

Bugün dönüp baktığımda, başladığımız yer ile geldiğimiz nokta arasındaki fark beni hem şaşırtıyor hem de umutlandırıyor. Ama en çok da düşündürüyor. Çünkü medya sürekli dönüşen bir alan. Özellikle son yıllarda teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte biz de yeni araçlar, yeni yöntemler geliştirmek zorunda kaldık.

Artık yapay zekâ, haberciliğin doğasını değiştirmeye başladı. İsveç Gündemi ya da İskandinav Gündemi olarak biz de bu alana yatırım yapıyoruz. Bir İsveçliyle yaptığımız röportajı, yapay zekâ sayesinde birkaç saniyede Türkçeye çevirebiliyoruz, üstelik aynı ses tonuyla. Bu hem İsveççe bilmeyen takipçilerimiz için büyük bir kolaylık sağlıyor hem de haberin daha geniş bir kitleye ulaşmasını mümkün kılıyor.

Üç yıl sonra ne olacağını kimse net olarak söyleyemez. Ama emin olduğum tek şey var: Yapay zekâ, dünyayı tahmin edemeyeceğimiz bir hızla dönüştürecek. Milyonlarca insan işsiz kalacak, bir o kadarı yeni işlere kavuşacak. Medya, hukuk ve iletişim gibi alanlarda en büyük değişim yaşanacak. Bu dönüşüme hazırlıklı olmalıyız. Bilgiye ulaşma değil, bilgiyi yönetme çağına giriyoruz artık. Bir bilim insanı, bundan birkaç ay önce bana şöyle demişti: "Yapay zekâyı kim kontrol ediyorsa, sermaye onun yanında olacak." Bu söz kulağımda çınlıyor. Biz de İskandinav Gündemi olarak bu değişimin gerisinde kalmamak için elimizden geleni yapıyoruz. Sadece bugünü değil, yarını da düşünen bir medya olmak zorundayız.

Ama teknolojiden öte, beni bu yolda ayakta tutan en büyük güç hâlâ gerçeği anlatma sorumluluğu. Çünkü ben gerçeği biliyorum. Bu toplumun nasıl yaşadığını, neye inandığını, neye emek verdiğini görüyorum. Biri çıkıp da bu toplumu karaladığında, susamam.

İfade özgürlüğüyle övünen bir ülkede, bizim yazdığımız cevap yazılarına yer verilmediğini de biliyorum. İsveç basınında Türkiye hakkında yazılmış abartılı, hatta iftira niteliğinde yazılara karşı kaleme aldığım metinler çoğu zaman yayımlanmadı. Oysa ben sadece bir denge gözetmeye çalışıyordum. Karşılıklı saygıya dayalı, çok sesli bir ortam umuyordum. Ama her zaman mümkün olmuyor. Bu yüzden kendi mecramızı büyütmek, bizim için yalnızca bir iş değil, bir zorunluluk.

Gelecek planlarım da bu çizgide şekilleniyor. Daha güçlü bir altyapı, çeşitli dillerde yayın, daha yaygın etki hedeflerim arasında. Ama en çok da gençlere alan açmak istiyorum, çünkü artık yeni bir kuşak geliyor. Hem Türkiye'yi tanıyan hem İsveç'e ait hisseden hem teknolojiye hâkim hem kültürüne bağlı bir kuşak. Diasporadaki gençlerimizin varlığı Türk diasporasının en büyük güvencesi olacak.

Bu yüzden her haber, her satır, her cümle onlar için. Onların geleceği daha özgür, daha güçlü, daha adil olsun diye yazıyorum. İnanıyorum ki anlatacak daha çok hikâyemiz var. Yeter ki biri dinlesin ve anlatmaktan vazgeçilmesin.

Söyleşi

"Gelecek kuşaklarda görüyorum ki onlar daha çok şey biliyor, daha dikkatli, daha profesyoneller. Profesyonellerle çalışmayı biliyorlar. Bizim gibi 'Ben yaparım.' deyip işin içine düşmüyorlar."

ZEKİ VURAL
GİRİŞİMCİ

Benim İsveç yolculuğum, aslında benden önce başlayan bir hikâyenin devamıydı. Ailede ilk adımı atan dedem ve amcam olmuştu. Onlar buraya gelip yerleştikten sonra sıra bana gelmişti. 1976 yılında, amcamın rehberliğinde ben de İsveç'e adım attım. Genç bir delikanlıydım. Büyük hayallerim vardı ama elimde sadece umut taşıyordum.

İlk gelişimde burada bir yıl kadar kaldım. Ancak o dönemde oturma ve çalışma izni alamadığımız için geri dönmek zorunda kaldım. İsveç, o zamanlar birçok gencin rüyalarını süsleyen bir yerdi. Türkiye'de arkadaşlar arasında "İsveç'e gideceğim, Mercedes'le döneceğim." hevesi vardı. Ben de o hevesli gençlerden biriydim. O hayalin bir parçası olarak yeniden döndüm.

Zaman içinde askerliği tamamladım, ardından tekrar İsveç'e turist olarak geldim. Bu kez 1982 yılıydı. 1984 yılının ekim ayında ise nihayet oturma ve çalışma iznime kavuştum. O günden bu yana İsveç'te yaşıyor ve çalışıyorum. İlk başladığım iş temizlikti. Temizlik işlerinin yanı sıra akşamları bir fabrikada çalışıyordum. Zamanla fabrika işi kalıcı hâle geldi. Ama içimde her zaman kendi işimi yapma isteğim vardı. Bir şeylerin sahibi olmak, kendi emeğimin karşılığını almak istiyordum.

Bu düşüncelerle birkaç arkadaşla bir araya geldik ve bir pizzacı açtık. O dönemlerde burada restoran ya da pizzacı açma akımı başlamıştı. Herkes kendi işini kurmaya çalışıyor, kendi ayakları üzerinde durmanın yollarını arıyordu. Biz de üç kişi gücümüzü ve sermayemizi birleştirerek bu hayale ortak olduk. 1986 yılından beri de kendi işimi yapıyorum.

Başlangıçta her şey küçük ölçekteydi. Ancak zamanla işimizi büyüttük. Ortaklarımızla yollarımız ayrıldıktan sonra ben kendi restoranımı açtım. Daha profesyonel bir iş anlayışıyla hareket etmeye başladım. 1994 yılına kadar restoran işini sürdürdüm. O dönem, restorancılık serüvenimin en yoğun ve öğretici yıllarıydı.

Restoran işine başladığımda ne menü yazmayı ne de mutfağın profesyonel ritmini biliyordum. O dönem Türk restoranı diye bir kavram da pek yoktu, kebap ya da ızgara kültürü bugünkü gibi yaygın değildi. Her şeyi yaşayarak, deneyerek öğrendim. Bulaşık yıkamakla başladım bu yola. Ardından mutfağa sonra pizzanın başına geçtim, oradan da bara geçtim. Yani bu meslekteki her iş bana bir şey öğretti. Bir kurs almadım, bir sertifikam yoktu. Ama hayatın kendisi, mutfağın atmosferi, çalışmanın teri bana her şeyi öğretti. Öyle kolay değildi. Her bir adımı bedel ödeyerek attım.

O bedel dediğim şey yalnızca fiziksel yorgunluk değildi. Hayatın içinden kopup işin içinde kaybolmak demekti. Günde 18 saat çalışıyordum. Sabah 07.00'de başlıyor, gece 03.00'e kadar dükkânda çalışıyordum. Altyapımız olsaydı belki bu kadar yıpranmadan, daha bilinçli çalışarak aynı ya da daha iyi kazancı elde edebilirdik. Kazandığımız paralar bilinçsizce harcanıyor, yatırımlar rastgele yapılıyordu. Büyük oğlumun 12 yaşına kadar büyüdüğünü doğru düzgün göremedim. Onunla haftada bir gün, belki birkaç saat ilgilenebiliyordum. Daha fazla kazanmak, daha iyi bir gelecek kurmak için kendimce çabaladım. Geriye dönüp baktığımda ise en büyük kaybı, zamandan çaldıklarımızla verdiğimizi fark ettim.

Bu farkındalık bir gecede geldi. Bir akşam evdeydim. O nadir günlerden biriydi. Oğlum annesine, "Babamı evde istemiyorum." demiş. İçime buz gibi bir şey oturdu. "Neden?" diye sordum. Sessiz kaldı. Odasına gitti, ağladı. Eşimle konuştuk. "Zeki." dedi, "Haftanın beş günü yoksun. Çocuk uyurken çıkıyorsun, uyurken geliyorsun. Altıncı gün yorgunluktan ses çıkaramıyoruz. Yedin-

Oğlumun şirkete yaptığı profesyonel katkı ile şirketin yıllık cirosu neredeyse 3-4 kat arttı. Ancak önemli olan rakamlar değil, saygınlık. Artık devlete karşı saygın bir iş insanı olarak tanınıyorum. Önceden "bakkal" denilen adam, şimdi "iş adamı" diye çağrılıyor. Bu değişimi oğlum sağladı. Ben oğluma minnettarım.

ci gün gelip otorite kurmaya çalışıyorsun. Olmaz bu böyle." O an mesajı aldım. Ertesi sabah üç restoranımı da sattım. Kader beni başka bir yöne çağırıyordu.

Restoranları devrettikten sonra elimde bir miktar sermaye kalmıştı. Ne yapabilirim diye düşündüm. Artık yalnızca çok çalışarak değil, akıllı adımlar atarak bir iş kurmanın vaktinin geldiğini hissediyordum. O dönemde Balıkesir Burhaniye'den, aynı işi yapan bir arkadaşla tanıştım. Bir başka tanıdığımız, buradaki işini kapatıp Türkiye'ye dönme kararı almıştı. O, bir nakliye şirketi kurmuştu. Onun aracılığıyla Türkiye'den zeytinyağı getiren bu girişimciyle yollarımız kesişti. Tanıştık, konuştuk, birbirimize güvendik ve işe koyulduk.

Zeytinyağı, o zamanlar İsveç'te pek yaygın değildi. 1994'te, İsveç genelinde yıllık zeytinyağı tüketimi sadece 150 ton civarındaydı. Biz başladığımızda bu işte ne kadar yol alabileceğimizi bilmiyorduk. Ama hedefimiz büyüktü. Türkiye'den getirdiğimiz yağları İsveç piyasasına sunduk, ardından Amerika'ya da ihraç etmeye başladık. Yavaş yavaş işler büyüdü. Kısa süre içinde İsveç'te zeytinyağı tüketimini 600 tona çıkarmayı başardık. Bu bizim için büyük bir başarıydı.

Ancak 1996'da İsveç'in Avrupa Birliği'ne (AB) girişiyle işler değişti. Zeytinyağını Türkiye'den şişelenmiş olarak getirirsen gümrük vergisi uygulanıyordu. Rekabet olması için dökme olarak getirip AB ülkelerinde şişelemek gerekiyordu. İtalya, Yunanistan, İspanya gibi ülkelerle fiyat bazında yarışmak artık neredeyse imkânsız hâle gelmişti. O dönemde aldığımız darbeyle işi bırakmak zorunda kaldık.

Hayat beni tekrar bir karar anına getirmişti. Restorancılığı bırakmıştım, zeytinyağında büyük bir umutla yola çıkmış ama duvara toslamıştım. Tam o sıralarda, beni yerimden sarsan bir başka cümle daha duydum. Oğlum bir gün annesine dönüp yine "Babam evde olmasın." demişti. Kalbim bir kez daha burkuldu. Evdeki varlığımın bile çocuk için bir tehdit olduğunu duymak çok ağırdı. Bu da beni yeni bir karar almaya sevk etti. Daha sakin, daha dengeli, evin içinde var olduğum bir iş kurmalıydım.

Zeytinyağı işinden çekildikten sonra kendime yeni bir yön çizmem gerekiyordu. O günlerde mahallemizde tanıdığımız bir market sahibi vardı. Yağ satışı yaptığımız dönemden tanışıyorduk. Gidip ona "Yağ getirmeye gelmedim bu kez." dedim. "Seninle konuşmak istiyorum." Kısa bir sohbetin ardından ona marketi satmak isteyip istemediğini sordum. "Satarım." dedi. Ertesi gün bir restoranda oturduk, el sıkıştık ve böylece marketçilik serüvenim başladı. Yıl 1996'ydı.

Ama bu ilk değildi. Ticarette her zaman içimde bir kıpırtı vardı. 1990'lı yılların başlarında, Avrupa bir krizle çalkalanırken ben

de fırsat arayanlardan biriydim. Saddam'ın Kuveyt'e girdiği yıllarda Avrupa'da büyük bir ekonomik durgunluk yaşanıyordu. O dönem birçok fabrika kapanıyor, makineler neredeyse hurda fiyatına satılıyordu. Ben de değerlendirmek istedim. 3-4 farklı fabrikanın pazarlığını yaptım. Planım, buradan makineleri söküp Türkiye'de kurmaktı. Bir tanesi 10 bin metrekarelik devasa bir alandı. Sabancı'nın Denizli'de kurduğu modern tekstil fabrikasının aynısından, üstelik 8 adet makineyle, daha da güncel bir sistemle tasarlanmıştı. Ama olmadı. Bürokratik engeller, altyapı eksikliği ve eğitimsizlik bu hayali yarım bıraktı.

Bu başarısızlık beni durdurmadı. Marketçilikte ilerlerken yeni adımlar atmaya devam ettim. Birkaç marketten sonra toptancılığa başladık. Avrupa'nın Orta Doğu'ya yoğun şekilde mercimek, kuru fasulye, bulgur gibi bakliyat sattığı dönemdi. Biz Kanada'dan bakliyat getirip burada paketleme ünitesi kurduk. Ürünleri ambalajlayıp İsveç pazarına sunduk. Her şey planlı gidiyordu.

Sonra yine büyük düşündük. Bir kooperatife ait yoğurt ve süt fabrikasını krizden dolayı kapanmak üzereyken satın aldık. Bu kez işi bilen profesyonellerle ilerlemek istedik. Avrupa'dan tanınmış bir marka ile ortaklık kurduk. Ama zamanla gördük ki bu markanın da içi boştu. Her şeyi fason yaptırıyorlardı. Bizse gerçekten üretim yapmak istiyorduk.

Bir noktadan sonra biz de o tuzağa düştük: "Ben her şeyi yaparım." öz güveni, yani o tehlikeli ego. Bilinçsizce, profesyonel yardım almadan büyümeye başladık. Altyapıyı güçlendirmeden, insan kaynağını doğru kurmadan işimizi büyüttükçe büyüttük. 6-7 markete ulaştık. Toptan satış, paketleme, üretim derken temelsiz bir binaya kat çıkmaya başladık. Bir gece ansızın her şey çöktü. Kazandığımız her şeyi kaybettik.

Zincir marketlerle yaptığımız büyük anlaşmalardan biri iptal oldu. Planlarımız sarsıldı. Sermayemiz eridi. Hatalarımızı geç fark ettik. Tüm işimizi bir kenara bırakmak zorunda kaldım. Ortaklıklardan ayrıldım. Tek başıma yeniden market işine döndüm. Ama bu kez daha sade, daha dikkatli, daha öğrenmiş olarak geri döndüm.

İşimizi kaybettikten sonra dönüp geriye baktığımda yaşadığımız en büyük eksikliğin profesyonellik olduğunu daha iyi anladım. Buraya gelirken ticareti bilmiyorduk. Parayı da pazarlamayı da yönetimi de sonradan, çoğu zaman bedel ödeyerek öğrendik. Ama en büyük engel belki de kendimizdik. Birkaç kuruş kazanınca her şeyi bildiğimizi sandık. Etrafımızdakilere "Ben yaparım." demek kolaydı. Ama gerçekte profesyonelliği bir kibirle reddettik. Bir işi bilen birine sormayı, danışmayı zayıflık gibi gördük.

Geriye dönüp baktığımda, kendimizi eğitmek yerine egomuzu büyütmüşüz. Bu topraklarda büyümeye çalışan bir Türk iş insanı olarak en büyük eksikliğimiz belki de yalnızlıktı. Resmî kurumlarla iletişimde bile bunu hissediyorduk. Konsolosluğa gidip bir bilgi almaya çalıştığımızda, çoğu zaman kapıdaki memurun ötesine geçemiyorduk. Bu yalnızlık yalnızca bilgiye değil, moral desteğine de engeldi.

İşte biz de zamanında bunun eksikliğini gördük. 1999-2000 yıllarında buradaki Türk iş insanlarıyla birlikte bir dernek kurduk. Tam 105 farklı iş dalında Türkler çalışıyordu o dönem. 56 bin kişiyi istihdam ediyorduk. Bugün bu sayı 6 bine düştü. Dernek aracılığıyla profesyonelleri davet ettik, konferanslar verdirdik. Yabancı iş insanlarını çağırdık, deneyimlerini anlattırdık. Gençleri, çocuklarımızı o toplantılara götürdük. Ufukları açılsın, bilmediklerini duysunlar istedik. Hep birlikte güçlenmek, lobicilik

yapabilmek, burslar verebilmek, büyük firmalarla pazarlık yapabilmek için çabaladık. Hiçbir zaman siyasi bir amaç gütmedik, bu derneği tamamen dayanışma ve destek amacıyla kurduk. Ama bir türlü organize olamadık. En büyük eksikliğimiz altyapı ve eğitimdi. Bu yüzden sürdürülebilir bir başarı sağlayamadık. Yine de bu girişimler bana çok şey öğretti. Başarmak için yalnızca sermaye yetmiyor. Ortak bilinç, güven, eğitim ve iletişim gerekiyor.

Yıllar içinde işveren olarak birçok insanla çalıştım. İsveçlilerle, Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanından gelenlerle aynı ekipte çalıştık. Benim için hiçbir zaman renk, dil, din önemli olmadı. İşini bilen, sorumluluğunu yerine getiren herkesle yola devam ettim.

Zamanla şunu da öğrendim: Her kültürün çalışma anlayışı farklıydı. Bazı milletlerden insanlar dakik, sistematik ve disiplinli olurken bazılarının bu konularda eksikliklerinin olduğunu gözlemledim. Bu gözlemler bana bir işveren olarak sadece iş gücünü değil, aynı zamanda kültürü de anlamanın ne kadar önemli olduğunu gösterdi.

İsveç'te yasalar nettir. Ne yapabileceğini ne yapamayacağını açıkça söyler. Uzun yıllar buradaki sistemi yanlış yorumladık. Yasaları kendi lehimize esnetmeye çalıştık. Aslında sistem ayrımcılık yapmıyordu, biz onun sınırlarını anlamadan hareket ediyorduk. Ama gerçek şu ki yasaya uyarsan bu ülkede işini büyütmek mümkündür. Tabii zaman içinde bazı ayrımcılık örneklerini de görmedik değil. Ama çoğunlukla sistemi suçlamadan önce kendi hatalarımızı görmeyi öğrendim. Suçlu aramadan önce aynaya bakmak gerekiyor.

Türk toplumu da değişti. 1960'larda buraya gelen ilk nesil işçiydi. Günü kurtarmaya çalışıyordu. "Üç beş yıl çalışayım, sonra dönerim." diyorlardı. Ama sonra dönülemedi. Zaman içinde bu topraklara kök saldık. Artık geri dönüş fikri yerini burada kalıcılık fikrine bıraktı. O zaman çocuklarımız için ne yapmamız gerektiğini daha net gördük. Bir zamanlar liseyi bitiren çocuk hemen işe girsin isterdik. Şimdi "Okuyacaksın, eğitim alacaksın!" diyoruz. Çünkü kalıcılık için eğitimin şart olduğunun farkındayız.

Bu değişim gerçekten umut verici. Ben geç anladım ama çocuklarım daha erken kavradı. Oğlum burada lisans eğitimini Hukuk bölümünde yaptıktan sonra Şanghay'a gidip yüksek lisansa başladığında bu fark daha da netleşti. Şimdiki gençler bizden çok farklı. Bu fark beni umutlandırıyor. Biz günlük düşünen bir kuşaktık. Günü kurtarmak, çarkı döndürmek, para kazanmak hedefindeydik ama onlar öyle değil. Onlar sistemi öğrenerek büyüyorlar. Eğitim alıyorlar. Plan yapıyorlar. Adım atmadan önce düşünmeyi biliyorlar. Bu bana geleceğe dair büyük bir güven veriyor.

Benim çocuklarım da bana bu farkı gösterdi. Büyük oğlum hukuk fakültesini bitirdi. Bir gün ciddi bir kalp rahatsızlığı yaşadım. Oğlum, avukatlık kariyerini bırakıp şirketin başına geçti. Ben yıllarca işleri pratik zekâyla yürütmeye çalışmıştım. Hızlı kararlar alırdım. Sorun çıktığında geçici çözümler buluyordum. Oysa oğlum, her adımda şartnameye bakıyor, yasal prosedürleri inceliyor, risk analizi yapıyordu. Sessiz, sakin ve kurallara uygun bir şekilde ilerliyordu. İşte o zaman profesyonelliğin ne demek olduğunu anladım.

Oğlumun şirkete yaptığı profesyonel katkı ile şirketin yıllık cirosu neredeyse 3-4 kat arttı. Ancak önemli olan rakamlar değil, saygınlık. Artık devlete karşı saygın bir iş insanı olarak tanınıyorum. Önceden "bakkal" denilen adam, şimdi "iş adamı" diye

Ama şunu da söylemeden edemem: Bizim yaşanmışlıklarımızdan, tecrübelerimizden faydalansınlar. Yaşanmışlık bir hazine. Bizim tecrübemizi, başarısızlıklarımızı, derslerimizi duymaya açık olurlarsa biz onlara köprü olabiliriz. Çünkü biz hem hataları hem de başarıları yaşayarak gördük, bu tecrübeler onlara çok şey katabilir. Yeter ki gelsinler, sorsunlar. Biz elimizden gelen her şeyi yapmaya hazırız.

çağrılıyor. Bu değişimi oğlum sağladı. Ben oğluma minnettarım.

Üç çocuğum var. İki oğlum, bir kızım. Küçük oğlum, İsveç'in en büyük hastanesinin acil servisinde doktor. Kızım ekonomi bölümünü bitirdi, bir finans şirketinde işe başlayacak. Ben bazen şaka yollu "Üç bacasız fabrika yaptım." derim. Belki fabrika kurup ayakta tutamadım ama geleceğe üç sağlam temel bıraktım. Bu bana en büyük gururu veriyor.

Gelecek kuşaklar için tek dileğim şu: Bir olsunlar, diri olsunlar. Diyalog kursunlar. Birbirlerine destek olsunlar. Bizim kuşağın yapamadığını onlar başarsın. Çünkü görüyorum ki onlar daha çok şey biliyor, daha dikkatli, daha saygılı ve daha yardımseverler. Profesyonellerle çalışmayı biliyorlar. Bizim gibi "Ben yaparım." deyip işin içine düşmüyorlar.

Ama şunu da söylemeden edemem: Bizim yaşanmışlıklarımızdan, tecrübelerimizden faydalansınlar. Yaşanmışlık bir hazine. Bizim tecrübemizi, başarısızlıklarımızı, derslerimizi duymaya açık olurlarsa biz onlara köprü olabiliriz. Çünkü biz hem hataları hem de başarıları yaşayarak gördük, bu tecrübeler onlara çok şey katabilir. Yeter ki gelsinler, sorsunlar. Biz elimizden gelen her şeyi yapmaya hazırız.

Ben kendimi başarılı sayıyorum. İsveç'te 150 çalışanımız var. Her milletten, her renkten insanla çalışıyoruz. Sadece ben değil, benim gibi niceleri bu ülkenin ekonomisine katkı sundu. Ama en önemlisi, artık buralıyız. Burada yaşıyoruz, burada büyüyoruz, burada üretiyoruz. Bu topraklarda saygın bir iz bırakmanın yolu da bilgiyle, birlikle ve inançla mümkün. Bu badireli hayatımda eşim ve çocuklarım hep yanımda oldu, çocuklarım bu süreçte bana hiçbir zaman bir sorunu yansıtmadılar. Onlara hayatım boyunca müteşekkir olacağım.

Söyleşi

"İsveç'te bir Türk olarak Asya mutfağı üzerine çalışıyorum."

GÜRSEL KAZAK
SUŞİ RESTORANI SAHİBİ

Malatya'da, memur bir ailenin çocuğu olarak 1960 yılında dünyaya geldim. Hayatımın seyrini değiştiren yolculuğa 1978 yılında çıktım ve İsveç'e geldim. O günden bu yana, Stokholm benim ikinci yuvam oldu. Yıllar içinde birçok alanda çalıştım ama esas tutunduğum yer mutfak oldu. Bugün hâlen işlettiğim bir Japon restoranım var; belki bu hikâyenin en dikkat çekici kısmı da bu. İsveç'te bir Türk olarak Asya mutfağı üzerine çalışıyorum.

Mutfağa olan ilgim doğuştan gelen bir yetenek ya da çocukluk hayali değildi. Aksine, İsveç'e ilk geldiğimde mutfakla hiçbir bağım yoktu. Hatta bu işe bulaşıkla başladım. Restoranlarda temizlik ve garsonluk yaptım. O yıllarda İsveç'teki Türklerin büyük bir kısmı ya bulaşıkçıydı ya temizlik görevlisi ya da restoranların mutfaklarında çalışıyordu. Hep işin arka kısmında ya da hep bir başkasının yanındaydık. Biz bu işi okulda öğrenmedik, mutfağın içinden öğrendik. Tabiri caizse alaylıyız.

Zamanla restorancılığın farklı alanlarında tecrübe edindik. Pizza, Fransız mutfağı, İsveç mutfağı... Bunların hepsine dokunduk. Ama yaklaşık 14 yıl önce yolum Japon mutfağıyla kesişti. Aslında bu, biraz da tesadüf oldu. Bursa Gemlikli bir ortağımın oğlunun bu işe heveslenmesiyle başladık serüvenimize. İlk başta pizza ve Fransız mutfağı işletmeleriyle ilgilenirken kendimizi bir anda bambaşka bir mutfakta, Japon ve Kore lezzetlerinin içinde bulduk.

Bu alanda bir ilki gerçekleştirdik aslında. İsveç'te bir Türk'ün açtığı ilk Japon restoranıydı bizimki. Hatta o dönem açılan ilk iki ya da üç Japon restoranından biriydik. O gün bugündür hâlâ ayaktayız. Hatta Kore mutfağını da bünyemize katarak genişlettik alanımızı. Bugün hâlâ Stokholm'ün en gözde noktalarından birinde, deniz kenarında, 160-170 kişilik dış oturma alanına sahip güzel bir restoran işletiyoruz. Elbette pandemi süreci işleri biraz yavaşlattı ve o dönemde insanlar evde yemek yapmaya alıştı. Ama biz hâlâ buradayız.

Yıllar içinde edindiğim tecrübe sayesinde İsveç'teki mutfak kültürüne dair gözlemlerim derinleşti. Türk mutfağının İsveç'teki temsili çok sınırlı. Zamanında Ürgüplü dostlarımızın açtığı Merhaba adında harika bir restoran vardı. Gerçek anlamda Türk mutfağını yansıtan, sulu yemeklerden tutun da geleneksel tatlara kadar pek çok şey sunan bir yerdi. İsveçlilerden de ciddi bir ilgi görmüştü. Ama maalesef uzun ömürlü olamadı.

Bugün baktığınızda, İsveç'te klasik anlamda bir Türk restoranı bulmak neredeyse imkânsız. Kuru fasulye, pilav, bamya, saç kavurma, tas kebabı, kadınbudu köfte gibi yemeklerin hiçbirini bir menüde göremezsiniz. Bunun yerine, Türkiye'den gelen Kürt kökenli vatandaşlarımızın açtığı ocak başı ve ızgara restoranları revaçta. Bu tarz yerler çokça var ve oldukça da rağbet görüyor. Öyle ki, İzgara adında bir zincir restoran neredeyse her mahallede bir şube açmış durumda. Konya Kulu'dan gelen bir vatandaşımızın başlattığı bu zincir, büyük bir başarıya dönüştü.

Japon mutfağına dönecek olursam İsveçlilerin bu mutfağa ilgisi olağanüstü. Sushi, onların âdeta vazgeçilmezi olmuş durumda. Bizim restoranda da çok sevilen birkaç özel yemeğimiz var. Özellikle Kore mutfağından "bibimbap" adını verdiğimiz bir yemek var ki günde 100 porsiyon satabiliyoruz. İçinde antrikot, acılı salatalar, yumurta ve farklı garnitürler bulunan bu tabak, İsveçlilerin damak tadına birebir uyuyor. Bu yemeği İsveçlilerin kendi klasiklerinden olan "piti panna"ya benzetiyorlar. Bu karşılık bulma hali, bizim açımızdan da hem gurur verici hem de stratejik anlamda önemli.

İsveç toplumu, Japon mutfağının bir Türk tarafından işletilmesine ilk başlarda oldukça şaşırdı. Özellikle 13-14 yıl önce bu işi ilk başlattığımızda, bu kadar başarılı olacağımızı kimse tahmin etmiyordu. Ama işler iyi gittikçe başka girişimciler de bu alana yöneldi. Özellikle Suriye ve Lübnan kökenli işletmeciler, bizden sonra daha büyük yerler açtılar. Bu rekabet bizi korkutmadı, çünkü bizim restoranın konumu ve müdavim kitlesi oldukça güçlüydü. Deniz kenarında, oturacak 160 kişilik alanıyla cazibe merkeziydik. Pandemiden sonra işler yavaşladı belki ama hâlâ güçlü bir müşteri tabanımız var.

Yıllar boyunca İsveç mutfağı üzerine de çalıştım. Toplamda 18 yıl boyunca dört farklı mekânda İsveç yemekleri sunduk. Özellikle lunch dediğimiz öğlen yemeklerinde büyük kalabalıklara hizmet verdik. İsveç'in klasik yemeklerinden olan köfte (meşhur İsveç köftesi), et yemekleri, "chateaubriand", "filet mignon" gibi Fransız etkili et yemekleri menümüzde yer aldı. İsveçliler bu tarz yemeklere çok alışkın ve oldukça sadıklar.

Ama İsveç mutfağı ile Türk mutfağı arasında büyük farklar var. İsveç yemekleri oldukça sade. Sosis, patates, lahana sarması gibi temel birkaç yemeğin ötesine pek geçmiyor. İsveçli aileler, özellikle karı-koca çalıştıkları için yemek kültürlerini dışarıda yeme alışkanlığı üzerine kurmuşlar. En azından pandemi öncesi yıllarda öyleydi. Son üç yılda ise bu alışkanlıklar ciddi biçimde değişti. Ekonomik sıkıntılar, enflasyon, savaş endişeleri gibi sebepler insanları tasarrufa ve evde yemek yapmaya yönlendirdi.

İsveç'te ilk restoranımı 1983 yıllında açtım. O dönemde bu adımı atmak kolay değildi, çünkü hem cesaret istiyordu hem de çevrenin desteğini. Kayınbabam başta olmak üzere birkaç yakınımın maddi yardımıyla çıktık bu yola. Başkasının yanında düşük maaşlarla çalışmak yerine kendi işimizi kurup, kendi ekmeğimizi kazanmak niyetiyle bu yola çıktık. Eğer başarılı olursak, ailemize düzenli bir gelir sağlayabilir, geleceğimizi daha sağlam bir zemine oturtabilirdik. Bu hedefle girdik restoran sektörüne ve bir daha da çıkmadık.

Fakat bu sektör öyle dışarıdan göründüğü gibi değil. Çok yıpratıcı bir alan. Herkes güzel tabakları, güler yüzlü servisi görür ama perde arkasında yaşanan zorlukları çok az kişi bilir. Mesela ben çocuklarımın nasıl büyüdüğünü göremedim. Bunu her zaman içimde bir burukluk olarak taşırım. Her şeyleriyle eşim ilgilendi, çünkü ben hep iş yerindeydim.

Bu hikâye sadece bana ait değil. Buradaki Türk işletmecilerin çoğu benzer şeyleri yaşamıştır. İsveç'te restoran ve pizza sektörüne hâkim olanların %40-50'si Türk'tür. Neredeyse hepsi de ailelerine yeterince zaman ayıramamaktan şikâyetçidir. Bu işin doğası böyle. Sabah kapıyı açarsın, gece kapanana kadar başında olmak zorundasın. Bazen 8 saat, bazen 12 saat... Tatil nedir bilmezsin. Belki de en ağır tarafı budur. Çünkü burada, her gün işinin başında olmayan bir işletmeci tanımadım desem yeri var. Hatta yıllık izine çıktığınızda bile yerinize mutlaka güvendiğiniz birini bırakmak zorundasınız. Yoksa işler sarpa sarabilir. Buna bir de vergi kontrollerini eklemek gerekir. İsveç bu konuda çok titiz. En küçük bir hatada çok ağır cezalar kesiliyor, restoranınızın kapanmasına kadar gidebilecek sonuçları olabiliyor. Bu yüzden her şeyin eksiksiz ve düzgün olması gerekiyor. En küçük detayları bile göz ardı edemezsiniz.

Japon mutfağı özelinde konuşacak olursam, müşteri açısından büyük bir problemimiz olmadı. Ama personel bulmak en büyük sıkıntımız. Çünkü bu mutfak, herkesin alışık olduğu bir alan değil. Şu an restoranımızda 13 kişi çalışıyor. Bunların üçü Taylandlı, ikisi Vietnamlı, dördü Moğolistanlı, ikisi Bulgar Türkü, biri Japon ve biri de Koreli. Asya mutfağının inceliklerini bilen, o kültürle yetişmiş insanlarla çalışmak zorundayız. Çünkü bu işin incelikleri, pişirme teknikleri, sunumu çok farklı. Bu insanlar bizim restoranda âdeta demirbaş olmuş durumdalar. Onlar sayesinde bu işi hakkıyla sürdürüyoruz.

Müşteri kitlemiz yıllar içinde değişti. Eskiden %80 oranında İsveçli müşterilere hizmet veriyorduk. Ama son yıllarda Türkler, Orta Doğu kökenli, Asya kökenli topluluklar da müşteri portföyümüzün yarısını oluşturur hâle geldi. Özellikle Türkler arasında son dönemde Japon mutfağına olan ilgi oldukça arttı. Damaklarına çok uygun geliyor sanırım, bu kadarını ben bile beklemiyordum. Ziyaret açısından baktığınızda, restoranımıza gelenlerin %20-25'ini genç kuşak oluşturuyor. 18 yaş ve üzeri gençlerin ilgisi özellikle "suşi" ve "noodle" gibi yemekler üzerine. Hatta bu grubun %5-10'unu Türk gençleri oluşturuyor. Demek ki damak tadı değişiyor, dünya mutfaklarına olan ilgi artıyor. Belki Japon mutfağı işletmeseler bile, bu lezzetleri tüketen yeni bir Türk kuşağı var karşımızda.

Bu ilgide bizim özel reçetelerimizin, icat ettiğimiz lezzetlerin de payı var. Örneğin "spider roll" adını verdiğimiz bir özel suşi çeşidi var. Tamamen bize ait bir tarif. Bir de restoranımızın ismini taşıyan "Tezukuri" adını verdiğimiz suşi çeşidimiz var. Bu lezzetler başka restoranlar tarafından farklı isimlerle sunulsa da müşteriler "Sende yediğimiz lezzeti başka yerde bulamıyoruz." diyerek bize geri dönüyor. Bazı püf noktalar var tabii. Onlar da bizde sır olarak kalıyor.

İşin en düşündürücü yanlarından biri de bu mesleği bizden sonra devam ettirecek birilerinin olmaması. Dördüncü kuşak Türk gençlerinin bu işle pek bir ilgisi yok. Hatta üçüncü kuşakta bile restoran sektörüne adım atan çok az. Artık herkes başka alanlara yönelmiş durumda. Yeni kuşaklar üniversite okuyor, doktor, avukat, mühendis, savcı ya da büyük firmalarda yönetici oluyorlar. Yani bizim yürüdüğümüz bu zorlu

yoldan çok daha farklı yollara sapıyorlar. Bu da gayet doğal.

Şu anki gençlerin, bizim zamanımızdaki gibi iş yerinde 12 saat geçirmek gibi bir niyetleri yok. Daha planlı, daha sistemli hayatlar kurmak istiyorlar. Bu nedenle restoran gibi yüksek emek isteyen, fiziksel olarak yıpratıcı bir sektöre adım atmaları oldukça düşük bir ihtimal. Açık konuşmak gerekirse bu işi yürüten son nesil olabiliriz.

Son yıllarda İsveç'te açılan Türk restoranlarında büyük bir değişim ya da yenilik göremiyoruz. Genellikle benzer konseptler tekrar ediliyor. İçimden keşke Stokholm'ün tam göbeğinde hem dekorasyonuyla hem menüsüyle dört dörtlük bir Türk mutfağı restoranı açabilsek diye geçiyorum. Fakat işin gerçeği restoranı işletmek, sürdürmek, kira gibi masrafları karşılamak göz korkutuyor. Maddi sıkıntıdan değil, zira pek çok Türk vatandaşı burada ekonomik özgürlüğünü kazanmış durumda. Ama ya tutmazsa ya iflas edersek korkusu hâlâ pek çok girişimcinin içinde. Bu korku cesareti gölgeliyor.

Yine de son zamanlarda, özellikle 2025 yılı itibarıyla, İsveç'te oldukça başarılı Türk girişimciler görüyoruz. Örneğin Türkiye'den sebze, meyve, kuru bakliyat gibi ürünleri ithal eden güçlü markalar var artık. "Matt Verden" adında büyük bir zincir kuran, İzmirli bir doktor arkadaşımız bunlardan biri. Sadece Türkiye'den değil, dünyanın dört bir yanından getirdiği gıda ürünleriyle büyük bir pazar oluşturdu.

Bana göre Türk mutfağının İsveç'te tam anlamıyla yer bulamamasının en büyük sebebi damak tadı uyuşmazlığıdır. İsveçliler sulu yemeklere pek alışık değiller. Kebap gibi hızlı tüketilebilecek yiyecekler ilgi görüyor ama kuru fasulye, bamya, tas kebabı gibi yemekleri tanımıyorlar bile. Yine de birçok İsveçli müşterim Türkiye'ye gittiğinde oradaki kebapları yediklerini söylüyor ve neden burada aynısını bulamadıklarını sorguluyor. Aynı ürünü buraya taşıyamamak çoğu zaman malzeme farkından, kullanılan etin kalitesinden ya da o yemeğe ruhunu veren küçük detaylardan kaynaklanıyor.

Söz konusu Japon mutfağı olduğunda ise işin rengi değişiyor. Çünkü biz bu mutfağa sadığız. Menüdeki malzemelerin çoğunu doğrudan Japonya'dan ithal ediyoruz. Kaliteden ödün vermiyoruz. İsveçli müşterilerimizin de bu tutarlılıktan memnun olduğunu biliyoruz. En çok tercih ettikleri yemekler "bibimbap", "noodle" çeşitleri ve tabii ki "suşi". Bunlar artık onların damak zevkine oturmuş durumda. Gıda tedariki konusunda son yıllarda çok zorluk çektik. Özellikle son bir yılda fiyatlarda %70'e varan artışlar oldu. Aradığımız birçok ürünü ya bulamıyoruz ya da alternatiflerini Çin'den, Kore'den getirtmek zorunda kalıyoruz. Neyse ki Asyalı tedarikçilerle çalışıyoruz ve çoğu zaman bu eksikleri onların ağı sayesinde çözüyoruz.

Türk mutfağının İsveç'te gelişememesinin bir başka nedeni de burada hâkim olan hızlı tüketim alışkanlığı. İsveçliler zamandan yana oldukça hesaplı insanlar. Bu yüzden çabuk hazırlanan, kolay tüketilen yiyecekleri tercih ediyorlar. Kebap bu yüzden çok tutuluyor. Ekmek arası sunulan ürünler, hazır ve tok tutan seçenekler cazip geliyor. Ama bizim geleneksel sulu yemeklerimiz, uzun uzun hazırlanması gereken tarifler burada pek karşılık bulamıyor.

Oysa Avrupa'nın başka ülkelerinde, örneğin Almanya'da ya da İngiltere'de, Türk mutfağı çok daha güçlü bir şekilde temsil ediliyor. Köln'deki restoranları gezdiğimde bunu bizzat gözlemledim. Orada Türk yemek kültürü sadece göçmenlere değil, Almanlara da hitap ediyor. İsveç'te ise hâlâ bu anlamda

büyük bir boşluk var. Belki de bu boşluğu dolduracak cesur girişimciler çıkmadı. Ne olursa olsun, burada yaşayan Türklerin damak zevki ve girişim ruhu aslında buna çok uygun.

Benim restoranımda şu an günde ortalama 200-250 müşteri ağırlıyoruz. Bu da bana insanların hâlâ yeni tatlara, farklı lezzetlere açık olduğunu gösteriyor. Özellikle İsveçliler, Japon mutfağının özgün tatlarını seviyorlar. Şunu da net söyleyebilirim: Müşterilerimiz arasında, bizde yedikleri suşi ile Japonya'daki suşiyi aynı bulan çok kişi var. Bu da demek oluyor ki doğru malzemeyi kullanır, doğru sunumla servis ederseniz damaklarda yer edebiliyorsunuz.

Kebap konusunda ise çok farklı bir durum söz konusu. İsveç'teki kebap, Türkiye'deki kebaptan oldukça uzak. İsveçliler Türkiye'ye gittiklerinde "Orada yediğimiz kebapla burada yediğimizin alakası yok." diyorlar. Bu da o lezzeti birebir buraya taşıyamamışız anlamına geliyor. Belki etin kalitesinden, belki de kullanılan malzemelerin farklılığından kaynaklanıyor. Ama mutfağın ruhu, o ufak detaylarda gizli.

Bugün işletmecilik yaparken karşılaştığımız en büyük zorluklardan biri de bu teknik meseleler. Malzeme tedariki, fiyat artışları, ithalat süreçleri derken işler iyice karmaşıklaşıyor. Üstelik genç kuşakların bu işe ilgisinin azalması, bu kültürel birikimin aktarılamamasına neden oluyor. Bu sektörde çalışan herkesin dile getirdiği ortak endişe, kendilerinden sonra ne olacağı.

Ancak şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Göçmenlik sadece bir yer değiştirme değil, aynı zamanda hayatı yeniden kurma meselesidir. İsveç'e geldiğimde hiçbir mesleki birikimim yoktu. Ne mutfak eğitimi almıştım ne de restoran işletmeciliği hakkında bir fikrim vardı. Ama emek vererek, sabrederek, doğru insanlarla çalışarak ve hayal kurmaktan vazgeçmeyerek bugünlere geldim. Hâlâ yolculuğum devam ediyor.

Söyleşi

"Gerçek bir Türk mutfağı konsepti kurmak, sadece yemek yapmayı değil, bir kültürü tanıtmayı da gerektiriyor."

YÜCEL YILDIZ

AŞÇI

Adım Yücel Yıldız. Şu an 49 yaşındayım ve üç çocuk babasıyım. 2002 yılının ekim ayında, hayatımda yeni bir sayfa açıldı. İsveç'e evlenerek geldim. Eşim Türk'tü ama bu kuzey ülkesinde doğmuş büyümüş biriydi. Benim için yepyeni bir başlangıçtı. İsveç'e ayak bastığım anda kendimi mutfağın sıcaklığına attım. Arkadaşımın aşçı olması vesilesiyle ilk işim bir restoranda başladı. Restoranın adı "Copperfields"ti. İngiliz kültüründeki "Public House" konseptindeydi ve Türk yemeklerinden eser yoktu menüde. İsveç mutfağıyla ilk karşılaştığım yer, büyük bir endüstri bölgesinde yer alan bir restorandı. O dönemde İsveç'teki yemek kültürü bana çok farklı gelmişti. %90-95 oranında İsveçlilere hizmet veriyorduk. Menüde tamamen İsveç yemekleri vardı. Türk mutfağına dair neredeyse hiçbir iz yoktu. Zaten buraya benden önce gelenler arasından aşçılıkla uğraşan çok az kişi olduğu için Türk yemek kültürü layıkıyla tanıtılamamıştı. Gelenler daha çok geçim derdindeydi; çoğu da İtalyanlardan, İspanyollardan öğrenmişti bu işi. Dolayı-

sıyla Türk mutfağı burada döner ve kebapla özdeşleşmiş, Türkiye'ye turist olarak gitmiş eşlerin anlatımıyla sınırlı kalmıştı. Hatta çoğu zaman bu yemekler ucuz yemek olarak algılanıyordu.

İlk işimde yardımcı olarak başladım ama daha o ilk günden itibaren mutfakta geçirdiğim her anın beni dönüştürdüğünü hissettim. Yemek sadece bir geçim kapısı değildi artık benim için. Merakla, tutkuyla örülü bir yolculuğa çıkmıştım. Kısa süre içinde bu yolculukta daha büyük bir adım attım ve günlük yaklaşık bin kişiye öğle yemeği çıkaran dev bir restorana geçtim. Burası benim için âdeta bir okuldu. Bir yıl boyunca aralıksız çalıştığım bu mutfak, bana sadece yemek yapmayı değil, disiplini, hijyeni, teknik bilgiyi ve mutfağın kalbindeki düzeni de öğretti. Âdeta bir diplomaya eşdeğerdi bu tecrübe.

Giderek yemek işine yoğunlaştım. Evde kendi reçetelerimi deniyordum. Dünya mutfaklarından tarifler araştırıyor, çalıştığım yerlerde bunları hayata geçiriyordum. Her yeni tat, her yeni deneme beni biraz daha içine çekti bu dünyanın. Ardından çeşitli alakart restoranlarda çalıştım. Bunu sadece tecrübe kazanmak için yaptım çünkü her restoran, her tabak bir öğrenme alanıydı benim için. Nihayetinde eşimle birlikte kendi mekânımızı açtık.

Açtığımız yer yalnızca bir restoran değil, birikimimin, tutkularımın, gözlemlerimin yansımasıydı. Üç farklı konseptimiz vardı: Hint mutfağı, Amerikan tipi "steakhouse" ve elbette bizim usul kebap ve köfte üzerine yoğunlaşan bir alan. Hindistan mutfağını tercih etmemizin nedeni İsveç'te öğle yemeklerinin çok önemli olması ve Hint yemeklerinin İsveç'te çok tutulmasıdır. Özellikle tavuk tikka masala, yanında pirinç ve tandoori (nan) ekmeğiyle birlikte Hint yemekleri arasında en çok tercih edilenler arasında. Biz de bu ilgiyi görünce hiç tereddüt etmeden bu konsepti dâhil ettik. Hatta öğlen en çok tüketilen yemekler Hint mutfağından çıkıyordu.

Amerikan mutfağında ise işin merkezinde hamburger vardı. Menümüzün %80'i elde yapılmış, katkısız hamburgerlerden oluşuyordu. İsveçliler için bu da önemliydi. Dışarıdan satın alınan, donmuş ürünlerle yapılan değil; bizim kendi ellerimizle hazırladığımız hamburgerlerdi bunlar. Hem lezzetliydi hem de güven veriyordu. Hamburger, günümüzde dünyada en popüler yemeklerden biri. Nerede açarsanız açın mutlaka talep gören, garanti bir konsept.

Ama beni en çok köfte üzerine yaptığımız çalışmalar heyecanlandırdı. İsveç'te "köfte" zaten tanınan bir yemekti. Onlar buna "köttbullar" diyor. Fakat asıl ilginç olan İsveç köftesinin reçetesi bizim Türk köftesine neredeyse birebir benziyor olması. Kıyma, soğan, tuz, bayatlatılmış ekmek ve yumurta malzemeleri tamamen ortak. Bu benzerlik tesadüf değil elbette. Anlatılan bir hikâyeye göre, Osmanlı döneminde İsveç Kralı, Rus Çarı'nın baskısı sonucu Osmanlı'dan yardım istemeye geliyor. Uzun süre Osmanlı topraklarında kalıyor ve sonrasında yanında askerlerle birlikte İsveç'e dönüyor. Bu köfte tarifi de o dönem askerlerle birlikte İsveç'e taşınıyor. Tarih kitaplarında bu bilgiye net şekilde rastlamasak da İsveçlilerin bizzat anlattığı bir rivayet bu. Ben de Stokholm'deki ünlü bir İsveç restoranında, "orijinal köttbullar" tarifini öğrendiğimde bu benzerliğe bizzat tanık oldum.

Örneğin dolmanın da İsveç'e o dönemde, anlattığım tarihî hikâyeyle beraber geldiği söyleniyor. İsveç'te de "dolma" kelimesi kullanılır. Ama Türkiye'de biz genelde lahana sarması deriz, bu İsveç'e "dolma" olarak geçmiş. Türkiye'de biz biber dolması, patlıcan dolması gibi ayırırız ama İsveç'te dolma de-

yince genelde lahana sarması kastediliyor. Ayrıca yoğurt da çok popüler, özellikle Türkiye'den gelen camız yoğurdu burada çok seviliyor.

İşin sunum kısmı biraz farklı. İsveç köftesi yuvarlak ve daha küçük, üzeri krema soslu ve yanında patates püresiyle servis ediliyor. Ayrıca "lingon" denilen kızılcık reçeline benzeyen bir garnitür eşlik ediyor. Bizim usulde ise köfteye cacık, ezme, lavaş ya da pilav eşlik eder. Farklı coğrafyalarda aynı yemeğin farklı hikâyeleri var ama kökeni belli ki ortak.

Türk mutfağının İsveç'teki algısı yıllar içinde değişmeye başladı. Özellikle son 15-20 yılda bazı girişimcilerle birlikte bu algı dönüşmeye yüz tuttu. İsveç'e ilk geldiğim yıllarda döner ve kebap ne etiyle ne de tadıyla tanıdık bir şeydi. Kıymadan yapılmış, içi patates dolu, rengi soluk, tadı bozuk dönerler servis ediliyordu. Et dönerin ne demek olduğunu bilen pek azdı. Ama sonra özellikle Ömeranlı kasabasından gelen bazı girişimciler bu algıyı yıktı. Gerçek dönerin ne olduğunu İsveç halkı artık biliyor. Rengiyle, dokusuyla, tadıyla farkı hissediyorlar.

Bu dönüşüm sadece dönerle sınırlı kalmadı. Stokholm'ün bazı bölgelerinde "Amida" isminde bir konsept açıldı. Gerçek Adana kebabını sundular. Üstelik öyle gelişi güzel değil; kömür ızgarasında, ustalıkla pişirilmiş, kalitesi Türkiye'ye yakın seviyede. İsveçliler bu tatlara bayıldı. Ezme, cacık, hatta lavaş ekmek bile buralarda hayranlık uyandırdı. Hele ki bulguru keşfetmeleri... O ayrı bir hikâye.

İsveçlilerin damak tadı elbette bizimkinden farklı ama bu fark, Türk mutfağına mesafe koymalarına neden olmuyor. Aksine, yeni tatlara meraklılar. Yeter ki tanıtım doğru yapılsın. Yeter ki o ilk lokmada o farklılığı hissetsinler. Ama tabii ki bu her bölgede aynı değil. Stokholm gibi büyük şehirlerde bu ilgiyi daha çok görüyorsunuz. Ancak ülkenin batı kesimlerinde, daha kırsal, dünyaya kapalı insanlar hâlâ baharatlı, aromatik yemeklere biraz çekimser yaklaşabiliyor. Bu sadece alışkanlık meselesi.

Yıllar içinde İsveç'teki yemek kültürünün de nasıl dönüştüğünü gözlemlemek mümkün. Mesela eşimin dedesi 1960'larda buraya ilk gelen Türklerden biriymiş. İspanyol bir aşçıyla çalışmaya başlamış. O zamanlar öyle bir dönemmiş ki soğan ve sarımsak eczanelerde satılıyormuş. Yemek malzemesi değil, neredeyse ilaç gibi düşünülürmüş. Bugün geldiğimiz noktada, bu iki malzeme neredeyse her evin mutfağında başköşede duruyor. Bu bile başlı başına bir kültürel kırılmadır.

Bazı tatların İsveç mutfağında yer edinmesi zaman aldı. Patlıcan gibi bizim mutfağımızın vazgeçilmez sebzeleri önce Yunan mutfağı aracılığıyla tanıtıldı. Onlar, cacıkla birlikte fasulyeye benzer yemekler sunmaya başladılar. Sonra bizim restoranlarda da bu tatlar yer aldı. Yani bazı ürünlerin rotası dolambaçlıydı ama eninde sonunda Türk mutfağı İsveç damak zevkinde kendine bir yer buldu.

Bazen Türk mutfağının İsveç'e neden bu kadar geç tanıtıldığını düşünüyorum. İlk gelenler mutfakla ilgisi olmayan insanlardı. Geçim derdiyle gelinmişti. Göçün ilk yıllarında Türkiye'den aşçılar değil, daha çok işçiler göç etmişti. Dolayısıyla yemek kültürü öncelik değildi. İlk olarak temizlik işlerinde çalışılmış, sonra da İtalyanların yanında pizza yapımında çalışarak yavaş yavaş restoran sektörüne girilmiş. Amaç çoğu zaman para kazanmak olmuş. Dolayısıyla Türk mutfağının tanıtılması geri planda kaldı. Ne bir vizyon vardı ne de tanıtım niyeti.

Bu durum değişmeye başladığında da ilk olarak pizzacılıkla gerçekleşti. Türkler

pizzacılıkta öyle bir yere geldiler ki bugün İsveç'te pizza dendiğinde ilk akla gelenler biziz. İtalyanlar değil. Pizza sektörünü âdeta sahiplenmişiz. Çünkü bu işi kendimize meslek edindik. Alternatifimiz yoktu ama bir işe gönül verince, o işte ustalaşıyorsun. Malzemenin kalitesinden, hamurun kıvamına, peynirin türünden pişirme yöntemine kadar her detayı öğrendik. Öyle ki bazı İsveç gazetelerinde, Türk pizzacıların İtalyanlardan daha iyi pizza yaptığına dair yazılar bile çıktı. Bu başarı sadece ustalıkla değil, istikrarla da ilgili. Düşünün ki bir adam 30-40 yıldır aynı işi yapıyor. Elbette uzmanlaşır.

İsveç pizzası ile İtalyan pizzası arasında fark var tabii. İsveç pizzası daha ince hamurlu, daha geniş, iyi pişmiş olur. Napoli tarzı pizzaya göre çok farklı. Ayrıca burada pizza çok çeşitli. Sadece domates sosu ve mozzarella değil; bonfileli, deniz ürünlü, hatta dönerli pizzalar var. Bu çeşitlilik de Türk girişimcilerin katkısıyla oluştu.

Ama iş sadece pizza değil. Etli ekmek bile son yıllarda İsveç'te kendine yer buldu. Kulu'dan veya Konya'dan gelenlerin etkisi büyük bu konuda. Özellikle Stokholm'ün yoğun bölgelerinde açılan birkaç etli ekmekçi, geleneksel lezzetleri buraya taşımayı başardı. Tadanlar çok beğeniyor ama ne yazık ki pizza gibi bir yaygınlığa ulaşması mümkün değil. Pizza, İsveç kültürüne öyle yerleşmiş ki artık İtalyanlıktan çıkıp İsveç yemeği gibi algılanıyor.

Evlerde ise hâlâ geleneksel Türk yemekleri pişiyor. Birinci ve ikinci kuşaklar, çocuklara yemek kültürünü aktarmaya devam ediyor. Eşim üçüncü kuşak ama sütlaç yapmayı, mantı açmayı, sarma sarmayı biliyor. Çünkü annesinden, nenesinden öğrenmiş. Bu kültürel aktarım evin içinde hâlâ yaşatılıyor. Ama bu mutfak zenginliğini restoranlara taşımak cesaret istiyor. Çünkü tencere yemekleri zaman ve maliyet istiyor. Çoğu işletme buna girmiyor. Cesaret eden az.

Şimdi bakıldığında, İsveç'te genellikle ızgara üzerine açılan restoranlar daha yaygın. Çünkü tencerede pişen, yağlı ve daha geleneksel Türk yemeklerine cesaret edebilen çok az. Bunun birkaç temel sebebi var. En önemlisi de malzeme maliyetleri. Türk mutfağının bazı bölgelerine özgü yemeklerin malzemesinin burada bulunması zor ve oldukça pahalı. Sebze yemeklerine yönelmek istense örneğin patlıcan gibi bir sebzeyle çalışmak kış aylarında oldukça maliyetli olabiliyor. Aynı şekilde etin fiyatı da dönemine göre ciddi şekilde artabiliyor. Bu durum da doğal olarak işletmelerin kar-zarar dengesini de doğrudan etkiliyor.

Asıl mesele şu: Gerçek bir Türk mutfağı konsepti kurmak, sadece yemek yapmayı değil, bir kültürü tanıtmayı da gerektiriyor. Bu da ciddi bir ekonomik güç, iyi bir kadro ve sabır istiyor. İsveç'te insanlar pahalı bir yemeğin neden pahalı olduğunu anlayabiliyor. Kaliteyi fark ediyorlar. Ancak ürününüzü ucuz sunarsanız, insanlar sizi o kaliteyle hatırlar.

İsveç'te gerçek anlamda bir Türk restoranı açmak kolay iş değil. Bu, sadece mutfakta iyi olmayı değil, büyük bir vizyonu da gerektiriyor. Türk mutfağı öyle zengin ki onu layıkıyla sunmak için sıradan bir esnaf zihniyeti yetmez. İçinde tutku olacak, bir anlatma, bir tanıtma arzusu olacak. Üstelik sadece para kazanma hedefiyle değil, "Önce tanıtayım, sonra para zaten gelir." diyebilecek bir vizyona ihtiyaç var.

İsveçliler, kaliteyi fark eder. Lezzeti anlarlar. Bizim en büyük sıkıntımız, geçmişte Türk yemeklerinin burada çok ucuz, geçiştirilmiş biçimde tanıtılmış olması. Malzemeden çalınarak yapılan dönerler, pizzalar,

güya Türk usulü kebaplar hep yanlış tanıtıldı. Şimdi siz gerçek bir ürün sunmak istediğinizde, o eski algıyı kırmanız zaman alıyor.

Mesela kaliteli bir baklava sunmak istiyorsun. Türkiye'deki reçeteyle yaparsan şeker oranı burada fazla kaçar. Çünkü İsveç'te şeker tüketimi daha ölçülüdür. Bir de malzeme konusu var. Antep fıstığı, sade yağ gibi orijinal malzemeler burada çok pahalı. Hele ki öğle yemekleri için bir konsept kuruyorsan fiyatı belli bir sınırın üstüne çıkaramazsın. İsveç'te öğle yemeği kültürü belli bir fiyat bandında döner. O sınırı aşınca müşteri kaçabilir. Yani hem kaliteli hem de uygun fiyatlı olmalı. Asıl mesele, bu dengeyi kurabilmekte.

Restorancılık tüm mesaini ister. Psikolojik olarak da yıpratıcı ve bu meslek kadro işi. İyi bir ekip kurmadan olmaz. Hele ki İsveçli aşçıları da kadroya katarsan işte o zaman asıl kaliteyi yakalarsın. Çünkü onların dünya mutfağına bakışı bizden farklı. Çok seyahat etmişlerdir, çok tat denemişlerdir. Sunumları, tabak estetiği, detaylara gösterdikleri özen bambaşkadır. O yüzden ideal bir Türk restoranında İsveçli ve Türk aşçıların bir arada çalışması çok büyük bir artı olur. Lezzet bizden, sunum onlardan. Harika bir denge.

Ne yazık ki bu tarz birleşmeler, sadece dünya mutfağı sunan restoranlarda oluyor. Türk mutfağı özelinde hâlâ bu iş birliği yeterince gelişmedi. Bir İsveçli şefin haftada bir Türk yemeği denemesi olabilir ama o da sınırlı. Yine de bazı ürünler, örneğin bulgur ciddi ilgi görüyor. Biz bir gün klasik meyhane usulü salçalı, soğanlı bir bulgur pilavı yaptık. O kadar beğenildi ki bazı günler yetiştiremedik. İnsanlar sadece o bulgur için gelip sipariş veriyorlardı. Köftenin ve Adana kebabın yanına bulgur öyle yakıştı ki İsveçliler âdeta bu tadı sahiplendi. Özellikle Stokholm'ün Söder bölgesinde bu tarz tatlar çok tutuldu.

Eğer bir sıralama yaparsak, İsveçliler en çok İtalyan mutfağını tercih ediyor. Soslar açısından Fransız mutfağı önde geliyor. Ardından Tayland, Çin gibi Asya mutfakları geliyor. Hindistan mutfağı da oldukça popüler. Sonra Yunan mutfağı ve Türk mutfağı gelir. Yunan mutfağı, İsveç'te daha önce tanıtıldığı ve tarihî bağlardan dolayı daha çok biliniyor. Ancak Türkiye'yi sık ziyaret eden İsveçliler, özellikle İstanbul gibi yerlerde gerçek Türk yemeklerini tadınca aradaki farkı anlayabiliyor. Adana kebap, lahmacun, etli pide gibi lezzetleri Yunan mutfağında bulamıyorlar ve bu özgün tatları çok seviyorlar.

İsveç'in yemek kültürüyle bizimkisi arasında büyük farklar var. İsveç mutfağı oldukça sade ve sınırlı. Temel olarak birkaç balık çeşidi, köfte, patates ve süt ürünleri etrafında dönüyor. Geleneksel yemekleri sayıca az. Zaten halkın yemek pişirme alışkanlığı da buna uygun. İsveçliler, evde uzun saatler boyunca yemek pişirmeye alışkın değiller. Daha pratik, daha hızlı tüketebilecekleri seçenekleri tercih ediyorlar. Bu yüzden dışarıda yemek yeme oranı oldukça yüksek. Özellikle çalışan kesim için dışarıda yemek bir alışkanlık, hatta bir kültür hâline gelmiş durumda.

İsveçliler kaliteli malzemeye, iç mimariye ve iyi sunuma değer verirler. Son yıllarda açılan Türk restoranlarında kalite yükseldi, ama hâlâ eksikler var. Mesela iç mimari konusu bunlardan biri. Öyle ki fazla aydınlatılmış bir restoranda bile yemek yemek istemezler. Bir defasında biri, içerideki floresan lambaları görünce, "Burası doktor bekleme salonuna benziyor, burada yemek yiyemem." demişti. O yüzden restoran işi

sadece lezzetle değil, ambiyansla da ilgilidir. Masa düzeni, tabak seçimi, çatal bıçak uyumu hepsi bir bütündür.

Helal gıda konusunda hassasiyet var. Özellikle Müslüman topluluklar için bu çok önemli. Et ürünlerinde helal sertifikalı ürünler bulunabiliyor. Bazı özel marketlerde, et toptancılarında bu ürünlere ulaşmak mümkün. Ancak domuz ürünlerinin yerine alternatif koyma çabaları genelde sonuçsuz kalıyor. Örneğin pizza yapımında kullanılan domuz pastırmasının yerine dana ya da hindi konulmaya çalışıldı ama tutmadı. Çünkü alışılmış lezzetle birebir aynı sonucu veremedi.

Malzeme tedariki meselesi de zamanla evrildi. Benim ilk geldiğim yıllarda bulgur bulmak bile meseleydi. Yemişler, bakliyatlar, kuru gıdalar zor bulunuyordu. Ama bugün durum farklı. Özellikle son 10-15 yılda market zincirlerinin gelişmesi ve Türk ürünleri satan toptancıların yaygınlaşmasıyla birlikte tedarik çok daha kolaylaştı. Artık pek çok özgün Türk ürününe ulaşmak mümkün.

Müşteri kitlesi açısından bakarsak bizim restoranımız daha çok İsveçlilere hitap ediyordu. Bunlar bizim mutfağımızın temel taşları ve buradaki damak tadına da hitap ediyor. Daha niş yemekleri, mesela mantı gibi, denedik ama onlar için üretim zor, tüketiciye anlatmak daha da zor. Çünkü mantıyı bir çeşit makarna sanıyorlar. İtalyanların tortellini yemeğiyle karıştırıyorlar. Oysa biz biliyoruz ki tortellininin bile çıkış noktası Orta Asya mantısıdır, yani bizim kültürümüzdür. Ama bunu anlatmak kolay değil. Zaman, emek ve sabır istiyor.

Türk mutfağının İsveç'te daha iyi tanıtılması için daha profesyonel adımlar atılmalı. Belki yıllardır bu işin içinde olan tecrübeli restoran sahipleri öncülük etmeli. Sadece kâr amacı gütmeden, bir kültürel tanıtım misyonu üstlenerek, hatta belki Türkiye'den destek alarak... Bu bir devlet projesi gibi düşünülmeli. Yoksa "Ahmet, Mehmet açtı." diye olursa, o kişiler çoğu zaman reçeteye sadık kalmaz, malzemeden çalar, ortaya eksik bir mutfak çıkar.

Eğer bir gün bahsettiğim detaylara önem veren, kaliteli ürün kullanan, kültürü ciddiyetle taşıyan restoranlar açılırsa hem Türk aşçıların hem İsveçli şeflerin birlikte çalıştığı, işte o zaman Türk mutfağı burada da hak ettiği yeri bulur. O zaman, Türk mutfağı gerçek anlamda tanıtılmış olur.

11. BÖLÜM

Ama zaman, ilk kuşağın omuzlarına başka bir yük bıraktı. Genç ve güçlü kollarla başlayan hayat, şimdi sağlık merkezlerinin koridorlarında yavaş adımlara dönüştü. Yaşlılık, göçmenler için yalnızca bedenin değil, hafızanın da inceldiği bir dönem oldu. Sağlık ve bakım hizmetleri, bu iki dünya arasında köprü kurmaya devam etti.

BAKIM HİZMETLERİ VE SAĞLIK

İSVEÇ'TE SAĞLIK VE TÜRK TOPLUMU

Harun Ceylan

Söyleşi / Harun Serkan Uzel

Söyleşi / Meleknur Alevcan

İSVEÇ'TE SAĞLIK VE TÜRK TOPLUMU

HARUN CEYLAN*

Giriş

İsveç'teki Türk toplumu, 1960'lı yılların sonlarından itibaren ülkeye gelmeye başlayan iş gücü göçü ve sonraki süreçte devam eden yerleşim süreciyle şekillenmiştir. Stokholm başta olmak üzere Göteborg ve Malmö gibi büyük şehirlerde yaşayan İsveç Türk toplumunda birinci neslin kültür ve kimlik inşa süreçlerinde Türk kültürü daha belirgin bir etkiye sahipken ikinci nesilde İsveç'in sosyokültürel ve politik atmosferinin de etkili olmaya başladığı görülmektedir (Akis & Kalaylıoğlu, 2010; Berg, 1993).

Aradan geçen 60 yılı aşkın sürede göçmen Türk nüfusun giderek yaşlanmaya başlamasıyla birlikte gelişmiş bir sağlık, bakım ve sosyal hizmet sistemine sahip olan İsveç'te bu alanlarda sunulan hizmetlere duyulan ihtiyaç da giderek artmaya başlamıştır. Bununla beraber özellikle yaşlı göçmenlerin sağlık, bakım ve sosyal hizmetlere erişim ya da bu hizmetlerden yararlanma konusunda birtakım zorluklarla karşılaştıkları bilinmektedir. Bu noktada, İsveç'in bireysel bakım modeli ile Türk toplumunun geleneksel aile yapısı arasındaki farklar, yaşlı bireylerin bakım ihtiyaçlarının karşılanmasında çeşitli uyumsuzluklara ve kültürel zorluklara neden olabilmektedir (Naldemirci, 2013).

Bu bağlamda İsveç'te yaşayan Türk toplumunun sağlık ve sosyal hizmet sistemiyle olan etkileşimlerinin, entegrasyon sürecindeki deneyimlerinin ve karşılaşılan yapısal engellerin ele alınması kültüre duyarlı sağlık, bakım ve sosyal hizmet uygulamalarının hayata geçirilmesi açısından faydalı olabilir. İsveç'in sağlık ve sosyal hizmet sisteminin yapısal ve işlevsel yönlerini, Türk göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimi ve bu sistemin entegrasyon süreçlerindeki rolü kapsamında incelemeyi amaçlayan bu çalışmada İsveç sağlık ve sosyal

* Prof. Dr., Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, harun.ceylan@yalova.edu.tr

hizmet sisteminin yapısı ve yerel yönetimlerle olan ilişkisi ele alınarak evde bakım ve yaşlı hizmetleri gibi konular incelenmiştir. Böylelikle sağlık politikaları ekseninde refah devleti ideallerinin göçmen politikalarıyla uyumuna ve kapsayıcılığına katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

İsveç Sağlık Sisteminin Yapısı

İsveç, kapsamlı ve evrensel nitelikteki sosyal refah sistemi ile Avrupa'da öncü ülkeler arasında yer almaktadır. Bu sistemin temelinde insan onuruna saygı, ihtiyaç temelli hizmet sunumu ve maliyet etkinliği ilkeleri bulunmaktadır. Söz konusu ilkeler, yalnızca İsveç vatandaşlarını değil, ülkede yasal olarak ikamet eden tüm bireyleri kapsayan bir sosyal güvenlik ve sağlık hizmeti ağı aracılığıyla uygulanmaktadır. Bu yapı hem sağlık hizmetlerine evrensel erişim hem de sosyal adaletin sağlanması açısından önemli bir kurumsal çerçeve sunmaktadır. Ülkenin sağlık sisteminin hukuki temelini oluşturan 1982 tarihli Sağlık ve Tıbbi Hizmetler Yasası, sağlık hizmetlerine erişimi bireylerin ödeme gücüne değil, ihtiyaç düzeyine göre belirlemeyi amaçlamaktadır (Ljungholm, 2014; Blomqvist & Winblad, 2024). Bu yasa, sağlık hizmetlerinin sosyal koruma mekanizmalarıyla bütünleşmesini sağlayarak, İsveç refah devleti modelinin en önemli bileşenlerinden biri hâline gelmiştir. Bugün itibarıyla İsveç nüfusunun %98'inden fazlası bu sistem kapsamındadır ve sağlık sigortası, emeklilik hakları, işsizlik yardımı gibi birçok hizmete erişim imkânına sahiptir (Al Imari & Al-Obaidi, 2025).

Sağlık sisteminin finansmanı büyük oranda vergilere dayalı olan İsveç'te sağlık hizmetlerinin sunumu, merkezî hükûmetin genel politika ve mevzuat belirleme yetkisi altındadır. Bununla beraber hizmetlerin sunumu yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu yerel yönetim yapısı, 21 il meclisi ve 290 belediyeden oluşmaktadır. İl meclisleri hastanelerin, kliniklerin ve birinci basamak sağlık merkezlerinin işletilmesinden sorumluyken; belediyeler yaşlı bakım hizmetleri, evde bakım ve sosyal hizmetler gibi alanlarda görev üstlenmektedir (Anell vd., 2012).

Hastane ve Aile Hekimi Sistemleri

Kırsal bölgelerde ve göçmenler arasında hastane ve uzman hizmetlerine erişim konusunda bölgesel farklılıklar görülmekle birlikte İsveç dünyanın en iyi sağlık sistemine sahip ülkelerinden birisidir. Nitekim Newsweek ve Statista tarafından gerçekleştirilen ve 30 ülkeden 2.400 hastanenin yer aldığı 2025 yılı Küresel En İyi Hastaneler Araştırması'na göre Karolinska Üniversite Hastanesi (Stokholm) dünyanın en iyi 5. hastanesi olarak gösterilmektedir. Sağlık profesyonellerine (doktor, hastane yöneticisi ve diğer sağlık personeli) uygulanan anketler, hastaların deneyimleri, kalite ölçümleri ve hastaların sağlık çıktılarına dair raporlarının dikkate alındığı ölçümde dünyanın en iyi ilk 250 hastanesi arasında yedi İsveç hastanesi yer almıştır. Buna göre sıralamada yer alan diğer hastanelerden Sahlgrenska Üniversite Hastanesi 69., Akademi Hastanesi 82., Skånes Üniversite Hastanesi 150., Skånes Üniversite Hastanesi 164., Linköping Üniversite Hastanesi 192. ve Capio S:t Görans Hastanesi 231. sırada yer almaktadır (Kayser, 2025).

Bunun yanı sıra İsveç, bin kişi başına düşen doktor sayısı (4,3) bakımından Norveç (5,2), Finlandiya (4,4) ve Danimarka (4,4) gibi komşu ülkelerin gerisinde kalsa da OECD ortalamasının (3,4) üzerinde bir doktor sayısına (World Bank, 2020) ve hemşire sayısına (10,97) sahiptir. Hemşire sayısı Norveç'te 15,62, Finlandiya'da ise 12,83'tür (OECD, 2025d). Benzer şekilde İsveç'te (1,90) her bin kişiye düşen hastane yatak kapasitesi Almanya (12,59), Türkiye (3,09), Norveç (3,35) ve Finlandiya'dan (2,62) daha düşüktür (OECD, 2025b). Bununla beraber 2023 yılı verilerine göre sağlık harcamalarının Gayrı Safi Millî Hasıla'ya (GSYİH) oranı bakımından İsveç (11,28); ABD (16,69), Almanya (11,74), İsviçre (11,69) ve Fransa'nın (11,50) ardından dünyada 5. sırada yer almaktadır (OECD,2025c). Ayrıca doğuşta beklenen yaşam süresinin 83,4 yıl ve 65 yaşta beklenen yaşam süresinin 22,1 yıl (OECD, 2025a; 2025f) olduğu İsveç (1,8), Japonya'dan (1,7) sonra dünyada bebek ölüm oranının (infant mortality rate) en düşük olduğu ikinci ülkedir (OECD, 2025e).

Bu göstergeler İsveç'in küresel ölçekte gelişmiş bir sağlık sistemine sahip olduğunu göstermektedir. Bu sistemin temelini birinci basamak sağlık hizmetlerini yürüten aile hekimleri (genel pratisyenler) oluşturmaktadır. Hastaların ilk temas noktası olan aile hekimleri tedavi için uzmanlık gerektiren durumlarda hastanelere yönlendirme işlevi de görmektedir. Sistem, sağlık hizmetlerine kolay erişim sağlamayı ve gereksiz uzman başvurularını azaltmayı hedeflemekte ve aynı zamanda hizmetlerin maliyet etkinliğini de artırmaktadır (Holm, Liss & Norheim, 1999). Ayrıca İsveç, sağlık sektöründe dijitalleşme konusunda Avrupa'da önde gelen ülkelerdendir. E-reçete sistemleri, çevrim içi randevu platformları ve elektronik sağlık kayıtları gibi dijital uygulamalar hem sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmakta hem de hizmetlerin kalitesini artırmaktadır (Axelsson, 2013). Bununla beraber yaşlı göçmenler arasında dijital okuryazarlık seviyelerinin düşük olması ve dil bariyerleri bu grupların sağlık hizmetlerinden yararlanmasını sınırlandırabilmektedir. Ancak özellikle sağlıkta dijitalleşme konusunda İsveç'in diğer İskandinav ülkelerine göre daha iyi durumda olduğunu söylemek mümkündür (Ceylan & Gayda, 2025).

Halk Sağlığı ve Koruyucu-Önleyici Sağlık Hizmetleri

İsveç, sağlık sistemindeki gelişmişliğin bir yansıması olarak uzun insan ömrünün ve sağlıklı yaşamın yaygın olduğu bir ülkedir. 2023 yılı verilerine göre İsveç'te doğuşta beklenen yaşam süresi 83,4 yıldır (OECD, 2025a). Bu tablonun ortaya çıkmasında İsveç Halk Sağlığı sisteminin ve koruyucu-önleyici sağlık uygulamalarının payı büyüktür. Köklü bir geçmişe sahip olan halk sağlığı politikalarının temelini 1987 yılında yayımlanan Ulusal Halk Sağlığı Raporu (Public Health Report) oluşturmaktadır (Diderichsen & Lindberg, 1989). Bu rapor sağlık hizmetlerinin planlanmasında veriye dayalı karar alma süreçlerinin işlediği bir modele dönüşmüştür (Steineck, 2022). Eşitlik, kamu sorumluluğu ve evrensel erişim ilkeleri doğrultusunda yapılandırılan bu model, bireylerin yalnızca mevcut sağlık sorunlarına değil, aynı zamanda gelecekteki sağlık risklerine karşı da korunmasını hedeflemektedir (Persson, 2006; Ljungholm, 2014).

Önleyici sağlık hizmetleri ise özellikle çocuk sağlığı, bağışıklama, enfeksiyon kontrolü, diş sağlığı ve kanser taramaları gibi alanlarda kurumsallaşmıştır. Örneğin, kamu destekli diş sağlığı programları sayesinde çocukluk çağı çürük oranları ciddi ölçüde azalmış ve

toplum genelinde ağız sağlığı standartları yükseltilmiştir (Norderyd & Wahlin, 2020). Zira İsveç, 1974 yılında kurulan Ulusal Diş Sağlık Sigortası *(Nationella Tandvårdsförsäkringen)* ile diş tedavilerini koruyucu-önleyici sağlık hizmetlerinin kapsamına almış ve hizmetlerin kamu tarafından finanse edilmesi sağlanmıştır. Ülkede yetişkinler için de koruyucu ağız ve diş sağlığı hizmetlerine çeşitli sübvansiyonlar sağlanırken, ağız ve diş sağlığı hizmetlerinin ücretsiz olarak sunulduğu 20 yaş sınırı (Doğan, 2023: 68) 2025 yılı itibarıyla 19 yaş ve altındakiler olarak düzenlenmiştir.

Benzer şekilde Ulusal Halk Sağlığı hedefleri doğrultusunda tütün ve alkol kullanımı, ruh sağlığı, çevresel sağlık ve kazaların önlenmesi gibi öncelikli alanlara yönelik stratejiler geliştirilmektedir (Persson, 2006). Bu stratejiler, bireysel davranış değişikliğinin ötesine geçerek, toplumsal yapıyı dönüştürmeyi hedefleyen bütüncül bir yaklaşım sergilemektedir. Bu çerçevede geliştirilen Stokholm Kanser Önleme Programı gibi uygulamalar, sağlık eğitiminin okullara entegre edilmesi ve toplumun her kesimine ulaşacak şekilde tasarlanması bakımından dikkat çekicidir (De Virgilio vd., 1993). Benzer şekilde, 1980'lerde başlatılan kardiyovasküler hastalık önleme programları da İsveç'in sağlıkta proaktif yaklaşımının erken dönem örnekleri arasında yer almaktadır (Eklundh & Pettersson, 1987).

Ayrıca ülke son yıllarda ruh sağlığını halk sağlığının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendiren bütüncül bir yaklaşım geliştirmiştir. Buna göre hayata geçirilen Ulusal Ruh Sağlığı Stratejisi, intihar önleme, erken müdahale, kısa süreli danışmanlık ve okul temelli destek programları gibi çok boyutlu politikaları içermektedir. 1993 yılında Ulusal İntihar Önleme Konseyi ve 1994 yılında kurulan Ulusal İntihar Araştırmaları ve Ruh Sağlığı Bozuklukları Önleme Merkezi bu alandaki dünyanın ilk örnekleri arasında yer almaktadır. 2005 yılında ise Ulusal İntiharı Önleme Programı hayata geçirilmiştir (Patana, 2015: 20-21). Bu kapsamda özellikle genç yetişkinlere yönelik kısa süreli danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, psikolojik sıkıntıların azaltılmasında etkili olmuş; 18-29 yaş grubunda kaygı ve depresyon semptomlarının %50'ye varan oranlarda düştüğü raporlanmıştır (Winzer & Brucefors, 2007). Bununla beraber özellikle Pandemi süreciyle birlikte artan vakalara yönelik daha kapsamlı bir strateji olarak 10 Ocak 2025 tarihinde 2025-2034 yıllarını kapsayan Ulusal Ruh Sağlığı ve İntihar Önleme Stratejisi hayata geçirilmiştir (Regeringen, 2024).

Yine, Erken Farkındalık ve Uyarı Sistemi, yeni sağlık teknolojilerinin etkilerini değerlendirmek ve önceliklendirmek amacıyla kurulmuş ve 2010 yılı itibarıyla ulusal düzeyde yaygınlaştırılmıştır (Eriksson vd., 2017). Bu anlamda İsveç'te koruyucu ve önleyici sağlık hizmetleri temelde aktif ve başarılı yaşlanma ilkeleri ekseninde bireylerin sağlıklı yaşlanmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu hedef büyük oranda gerçekleştirilmiş görünmektedir. Zira 2000'li yıllara kadar daha yaygın olan 80 yaş ve üzeri nüfusun bakıma muhtaçlık durumu giderek azalmış ve ileri yaşlarda kurum bakımına ihtiyaç duyan yaşlıların oranı düşmüştür. Burada özellikle son yıllarda uygulanan bireyin kaybettiği günlük yaşam becerilerini ve fizyolojik yetilerini yeniden kazanmasına odaklanan güçlendirme temelli müdahalelerin önemli payı vardır (Gustafsson vd., 2024).

Bakım ve Sağlık Hizmetleri

Sosyal Hizmetler Yasası uyarınca, belediyeler bireylerin işlevsel durumlarını dikkate alarak kişiselleştirilmiş bakım hizmetleri sunmakla yükümlüdür. Bu hizmetler evde bakım, gündüz bakım merkezleri, kısa süreli konaklamalar ve bakımevleri gibi çok çeşitli hizmetleri içermektedir. Rehabilitasyon hizmetleri, evde sağlık hizmetleri ve palyatif bakım gibi tıbbi içerikli hizmetleri ise il meclisleri sunmaktadır (Ceylan, 2024; Lagergren, 2002).

Bakım hizmetlerine erişim, bireyin yaşadığı belediyeye kendisinin, bir yakınının ya da bir kurumun yapmış olduğu başvuru ile başlamakta ve ardından sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülen sosyal inceleme süreci ile devam etmektedir. Fiziksel, psikolojik ve sosyal faktörlere göre belirlenen uygunluk kriterleri çerçevesinde, bireye özel bir bakım planı oluşturulmaktadır (Dunér vd., 2019). İsveç bakım sistemi bireylerin mümkün olduğunca kendi evinde yaşamını sürdürmelerine odaklanmakta ve evde bakım sistemi öncelikli olarak tercih edilmektedir. Bu nedenle nüfusun %5'ini oluşturan 80 yaş ve üzeri bireyler (Sweden.se, 2025) bakım hizmetlerinden yararlanan en önemli gruptur.

Evde sağlık ve bakım hizmetleri politikası, bireylerin bağımsızlığını, yaşam kalitesini ve toplumsal katılımını desteklemeye yönelik hak temelli bir yaklaşımla "herkes için eşit erişim" ve "yerinde yaşlanma" ilkelerine göre Sosyal Hizmetler Yasası kapsamında belediyeler tarafından anayasal bir hak olarak sunulmaktadır (Szebehely, 2018; Weber, 2018).

Bireysel ihtiyaçlara dayalı hizmet sunumu konusundaki temel sorumluluk belediyelerde olsa da yaşlı ve çocuk bakım hizmetlerinin bir kısmı kamu kurumları tarafından sağlanmaktadır. Bir kısım hizmetler ise özel hizmet sağlayıcılar aracılığıyla sunulmaktadır (Peterson, 2017). Bu ikili yapı, "müşteri seçimi modeli" olarak adlandırılmaktadır (Szebehely, 2018) ve evde bakım hizmetlerinde özel sektörün payı her geçen yıl artmaktadır. Engelli yaşlılar da dahil bütün yaşlılar için evde bakım seçeneği mümkündür. Evde bakım ve diğer gündüz bakım hizmetleri için yaşlıların ödeyeceği miktar yaklaşık 2 bin 350 İsveç kronudur. Bu miktar 2024 yılı itibarıyla ortalama 15.600 İsveç kronu olan emekli maaşı dikkate alındığında rahatlıkla ödenebilecek bir miktardır (Sweden.se, 2025).

Evde bakım hizmetleri, temel olarak kişisel bakım, ev işlerinde yardım, ilaç takibi, yemek hazırlama, hareket desteği ve sosyal refakat gibi faaliyetleri içermektedir. Bu hizmetler, bireylerin kendi ev ortamlarında olabildiğince uzun süre bağımsız bir yaşam sürdürebilmesini amaçlamaktadır (Sundström & Malmberg, 1996). Son yıllarda, bu geleneksel desteklerin yanı sıra bakım ihtiyacının azaltılması adına bağımsızlığı destekleyici bir yaklaşımla yeniden yetkinleştirme odaklı kısa süreli (birkaç haftalık) müdahale programları da yaygınlaşmıştır (Gustafsson vd., 2024).

İsveç'te uzaktan sağlık ve bakım hizmetleri de oldukça gelişmiştir. Bu kapsamda "sağlık merkezleri, ambulans hizmetleri, evde sağlık hizmetleri ve evde bakım hizmetlerini" bir araya toplayan ve Borgholm Modeli olarak da bilinen Sanal Ev Hastanesi uygulamasıyla hastalar evlerinden çıkmadan bütün sağlık hizmetlerine erişebilmektedirler. Kalp yetmezliği gibi ağır hastaların da dahil olduğu uygulama kapsamında hastalara evlerinde hastane hizmeti verilmektedir. Benzer şekilde Evde Hastane hizmetlerine ülkenin en büyük hasta-

neleri olan Karolinska ve Sahlgrenska başta olmak üzere pek çok hastane de dahil olmuştur. İsveç'te Evde Hastane uygulamalarının yaygınlığını ve büyüklüğünü ifade etmek için "İsveç'in en büyük hastanesi Evde Hastanedir." ifadesi kullanılmaktadır (Healthcare and care at distance, t.y.).

Bu anlamda evde hastane uygulamasıyla yerinde yaşlanma politikası, İsveç yaşlı bakım sisteminde stratejik önceliklerden biri hâline gelmiştir. Bu yaklaşım, bireylerin aşina oldukları çevrelerinden kopmadan, kendi evlerinde destek alarak yaşamlarını sürdürebilmesini teşvik etmektedir (Henning vd., 2009). Ancak, bazı durumlarda bakım ihtiyacının artması, aile desteğinin yetersiz kalması ya da güvenlik endişeleri bireyleri kurumsal bakıma yönlendirmektedir. Bu anlamda bireyler ihtiyaçlarına uygun olarak yaşlı konutları, güvenlikli konutlar, huzurevleri, bakımevleri ve rehabilitasyon merkezleri gibi alternatiflerden yararlanabilmektedirler (Ceylan, 2024).

Türk Toplumunun Sağlık Hizmetlerine Erişimi

İsveç'in evrensel sağlık sistemi ülkede yaşayan herkesin eşit sağlık hizmetlerine erişimini garanti etmektedir. Genel olarak İsveç Türk toplumu sağlık hizmetlerine erişim konusunda bir sorun yaşamasa da bazı sosyokültürel engeller birtakım hizmetlere (bakım ve evde sağlık gibi) erişim konusunda çekincelerin oluşmasına neden olabilmektedir. Yasal statüsü belirsiz veya "belgesiz" olarak ülkede bulunan göçmenler için ise sağlık hizmetleri büyük ölçüde sınırlıdır (Alexander, 2010; Cuadra, 2012).

2013 yılında yürürlüğe giren 407 sayılı yasa gereği ülkede oturma izni olmayan göçmenler için Ertelenemez Bakım prosedürü uygulanmaktadır. Ancak bu uygulamanın hangi hastalığın ertelenemez bakım kapsamına gireceği konusunda meslek elemanlarını etik ikileme ittiği belirtilmektedir. Ayrıca bu kapsamda sunulan sağlık hizmetleri (anne sağlığı, doğum kontrolü vb.) de sınırlıdır (O'Sullivan, 2023). Bu kısıtlamalar 18 yaş ve üzeri yetişkin bireyler için geçerlidir. Belgesiz de olsa çocukların sağlık hizmetleriyle ilgili İsveç'te herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ebeveynlerinin sınır dışı edilme korkusu yaşamaları çocukların sağlık hizmetlerine erişimini kısıtlamaktadır.

Araştırmalar ebeveynlerin sorgulanmasının ve kimlik sorgulamanın özellikle çocukların aşılanmasındaki başlıca engel olduğunu göstermektedir. Bu anlamda 2014-2016 yılları arasında İsveç'in en büyük üç kentinde belgesiz göçmenlerle gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre göçmenlerin yarıdan fazlası sağlık hizmetlerine erişim engeli yaşadığını belirtmektedir. Ayrıca eğitim seviyesi düşük, genç ve çocuk sahibi olmayanların daha fazla engelle karşılaştığı tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucuna göre belgesiz göçmenlerin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının önündeki engeller "polis tarafından alınma korkusu ve yapısal/psikososyal faktörler" olarak iki bileşen ekseninde ele alınmıştır. Buna göre sağlık hizmetlerine erişimin önündeki engellerden "yapısal ve psikososyal faktörler" arasında "kliniklerdeki uzun bekleme süreleri, yüksek maliyet ve kliniğe ulaşım konusunda toplu taşıma" hizmetlerinden yararlanamama gibi durumlar vardır. Bunun yanı sıra "tanıdıkları tarafından hastalığının öğrenilmesinden kaçınma" ve "damgalanma korkusu" (özellikle psikiyatrik hastalıklarda) nedeniyle sağlık hizmetlerinden kaçınma da psikososyal engeller

arasında yer almaktadır (Mona vd., 2021). Scania'da gerçekleştirilen benzer bir araştırma da göçmen grupların sağlık hizmeti aramamalarının nedenleri "uzun bekleme süreleri, paranın yetmemesi, dil engeli, duygusal zorluklar, doktorlara güvenmeme ve erişim zorlukları" olarak belirtilmiştir (Mangrio vd., 2018).

Bu sonuçlar farklı kültürlere mensup topluluklarda ve göçmen gruplar arasında kültürün ve kimliğin sağlık hizmetlerine erişimi ve bu alandaki beklentileri etkileyebildiğini göstermektedir. Bu anlamda Türk toplumunun da sağlık hizmetleriyle etkileşiminde kültürel değerlerin belirleyici bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Özellikle yaşlı bireyler, bakım sürecinde İsveç sisteminin birey merkezli ve kurumsallaşmış yapısı ile Türk toplumunun aile temelli ("merhamet, vefa ve şefkat" merkezli), geleneksel yaklaşımı arasında bir uyumsuzluk yaşamaktadırlar. Kurumsal bakım hizmetleri, teknik olarak yeterli bulunmasına karşın, duygusal sıcaklık ve kişisel ilgi açısından yetersiz algılanmakta; bu durum, bireylerin aile temelli bakıma yönelmesine neden olmaktadır. Yine bakım konusundaki "mahremiyet ihlali" kaygıları da bakım hizmetlerine yönelik algıyı etkilemektedir (Naldemirci, 2013).

Araştırmalar ayrıca tıbbi alanlarda etnik köken temelinde farklı sağlık risklerinin (örneğin kalp sağlığı) varlığına işaret etmektedir. Buna göre araştırma sonuçları Asya doğumlu göçmen erkeklerin miyokard enfarktüsü gibi rahatsızlıklara daha yatkın olduğunu (Yang, 2014) ve köken olarak Orta Doğulu kadınlarda obezite görülme riskinin İsveçli kadınlardan daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Faskunger vd., 2009). Bu da kültürel açıdan uyarlanmış önleme stratejilerine ve etnik gruplara özgü sağlık okuryazarlığı programlarına duyulan ihtiyacı gündeme getirmektedir. Bir başka husus ise özellikle kadınların dil engeli nedeniyle doğum öncesi ve sonrası bakım süreçlerinde önemli zorluklar yaşamalarıdır. "Tercüman hizmetlerinin yetersizliği, mahremiyet ihlalleri korkusu ve sağlık personeli ile güven ilişkisi kurma güçlüğü" bu alandaki temel sorunlar arasında yer almaktadır (Ternström vd., 2024). Bu noktada hayata geçirilen INFOR programı (INFOR, "doğumdan önce" anlamında kullanılan İsveççe bir kelime), İsveç doğum bakım sistemine yabancı olan ve İsveççe konuşamayan hamile kadınlara yönelik dil desteği ve doğuma hazırlık hizmetleri sunmaktadır. Bu programlara katılan kadınların hamilelik dönemindeki kaygılarının azaldığı ve doğum sürecinin de daha rahat olduğu tespit edilmiştir (Ternström vd., 2024).

İsveç'te yaşayan (Flemingsberg bölgesinde) Türklerde diyabet ve risk faktörleri üzerine yapılan bir araştırmada kadınlar ve erkeklerde diyabet prevalansı hem İsveçlilerden hem de Türkiye'de yaşayanlardan yüksek bulunmuştur. Bu tablo İsveç'te yaşayan Türklerin diyabet için bir risk grubu olduğunu ve bu gruba göre kültüre duyarlı ve cinsiyete göre özel bir müdahale programına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Hjörleifsdóttir Steiner, 2013). Etnik köken ve öznel sağlık algısı arasındaki ilişkiyi ölçen başka bir araştırmada ise İsveç'te yaşayan Türklerde düşük "öznel sağlık algısı ile sosyoekonomik seviye, kültürleşme ve ayrımcılığın aracılık rolü" tespit edilmiştir. Bu anlamda özellikle dil bilmeyenlerin İsveçlilerle eşit şartlarda hizmetlerden yararlanabilmek için profesyonel tercüman hizmetlerine, kültüre duyarlı ve hastaya özel kişiselleştirilmiş bir tedaviye ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Zira dil engeli nedeniyle ortaya çıkan iletişim eksiklikleri hem hastalar hem de hekimler için güvensizlik duygusunun gelişmesine neden olmaktadır (Wiking, 2012).

Araştırmalar İsveç'te yaşayan Türk kadınların yaşam kalitesinin Türk erkeklerden düşük olduğunu göstermektedir. İsveç'te yaşayan Türklerin genel yaşam kalitesi düzeyi ise orta seviyededir. Her ne kadar İsveç Türk toplumunun yaşam kalitesi Türkiye'de yaşayan-

lara göre yüksek olsa da (Bayram vd., 2007) özellikle kadınların ve yaşlıların sağlık hizmetlerine erişiminin önündeki engellerin kaldırılması yaşam kalitelerinin artmasına katkıda bulunabilir. Bu anlamda hasta odaklı ve kültüre duyarlı bir sağlık hizmeti anlayışının geliştirilmesi bireylerin güven duygularının ve yaşam kalitelerinin artmasına katkıda bulunabilir.

Türk Sağlık Profesyonellerinin Katkıları ve Sivil Toplum Kuruluşları

İsveç Türk toplumu, sağlık hizmetlerinden faydalanan toplumsal bir grup olmanın ötesinde, aynı zamanda profesyonel sağlık çalışanları ve sivil toplum aktörleri olarak İsveç sağlık sistemine önemli katkılar sunmaktadır. İsveç'te yetişmiş ya da Türkiye'de eğitim alıp göç etmiş Türk kökenli sağlık profesyonelleri, özellikle hemşirelik ve ebe hizmetleri başta olmak üzere pek çok alanda görev yapmaktadır. Sağlık sektöründe görev yapan meslek elemanları hem mesleki becerileri hem de kültürel arka planları sayesinde, göçmen topluluklarla etkili iletişim kurarak güven temelli ilişkiler geliştirebilmekte ve kültüre duyarlı hizmet/bakım sunabilmektedirler (Gürsoy, 2015). Zira araştırmalar "Türk hemşirelerin aile merkezli bakım anlayışı, empati düzeyi ve göçmen ailelerin dinamiklerini anlama becerileri" sayesinde, sağlık hizmeti sunumunda önemli bir rol oynadıklarını göstermektedir. Özellikle anne ve çocuk sağlığı konusunda hemşirelerin hastane ya da evde sağlık hizmetleri kapsamındaki katkıları oldukça önemlidir (Jansson, 2000; Sachs, 1986). Bununla birlikte, yurt dışında eğitim almış önemli sayıda doktor, diş hekimi, fizyoterapist, bakım personeli, psikolog, gerontolog gibi sağlık profesyoneli İsveç sağlık sistemi içinde görev yapmaktadır. Pek çok Avrupa ülkesi gibi İsveç de uluslararası tıp mezunlarına bel bağlamaktadır. Öyle ki 2018 yılı verilerine göre İsveç'teki doktorların %35'inin yabancı bir ülkede eğitim almış uzmanlardan oluştuğu bilinmektedir. Özellikle Polonya, Macaristan, Romanya ve Irak gibi ülkelerden gelmiş önemli sayıda doktorun bulunduğu İsveç'te (Hedlund, 2025) Türk doktor ve hemşirelerin sayısı net olarak bilinmemektedir. Zira İsveç'te meslek gruplandırmalarında etnik bir istatistik bulunmamaktadır.

İsveç'te sağlık alanında, özellikle de evde bakım hizmetleri veren özel işletmeler mevcuttur. Fakat Almanya gibi ülkelerle kıyaslandığında Türk sivil toplum kuruluşlarının (STK) sağlık hizmetleri alanında aktif bir rol oynadıklarını söylemek zordur. Oysaki Almanya gibi ülkelerde STK'lar bilgilendirme kampanyaları, tercümanlık hizmetleri, seminerler ve sağlık eğitimi etkinlikleri düzenleyerek Türk toplumu ile resmî kurumlar arasında arabulucu rolü oynamaktadır (Yılmaz-Aslan vd., 2012). Ancak İsveç'te faaliyet gösteren Türk STK'ların sağlık hizmetlerine erişim konusundaki eşitsizliklerin azaltması noktasında yeterince etkili olduklarını söylemek zordur. Ayrıca her ne kadar INFOR gibi programlar mevcutsa da özellikle Türk STK'ların sağlık ve sosyal hizmet alanında varlık göstermeleri Türk toplumu için dil engelinin aşılmasına ve kültüre duyarlı sağlık ve bakım hizmetlerinin yaygınlaşmasına katkıda bulunabilir. Bu anlamda İsveç'teki Türk STK'larının finansal açıdan desteklenmeleri, yerel yönetimler ve ulusal sağlık otoriteleriyle iş birliklerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda Türk sağlık profesyonellerinin sisteme entegrasyonunun güçlendirilmesi, Türkiye'de eğitim gören sağlık profesyonelleri için denklik süreçlerinin

hızlandırılması, mesleki gelişim fırsatlarının artırılması İsveç Türk toplumu için faydalı sonuçların ortaya çıkmasına katkıda bulunabilir.

İsveç'te kurumsal olarak STK'larla iş birliği içinde "sağlık arabuluculuğu" uygulamasının hayata geçirilmesi İsveç Türk toplumunun sağlık hizmetlerinden daha etkin yararlanmasına imkân sağlayabilir. Bunun yanı sıra kültürel entegrasyon sürecine ve sağlık alanında karar alma mekanizmalarına da katkıda bulunma noktasında da faydalı olabilir. Zira sağlık arabuluculuğu/aracılığı özellikle "sağlık hizmetlerine erişimin önündeki engellerin kaldırılması ve sağlık ihtiyaçlarının algılanmasını teşvik etmesi" bakımından önemlidir. "Hassas gruplarla sağlık çalışanları arasında bir arayüz görevi gören sağlık arabulucuları, sağlık hizmetlerine erişimin önündeki sosyal ve kültürel engellerin kaldırılmasına" katkıda bulunarak sistemin işleyişine ve bireylerin kendilerini güvende hissetmelerine olanak sağlamaktadır. Bu uygulama özellikle kronik hastalıkların yönetimini kolaylaştırarak hastaların yaşam kalitesini artırmakta ve toplumsal aidiyeti güçlendirmektedir (Richard vd., 2025).

Sonuç

Bu çalışma, İsveç sağlık ve sosyal hizmetler sisteminin yapısını, Türk toplumu ekseninde inceleyerek refah devleti idealinin göçmen gruplar açısından ne ölçüde kapsayıcı ve işlevsel olduğunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İsveç'in insan onuruna dayalı, ihtiyaç temelli ve evrensel hizmet ilkeleriyle şekillenen sağlık sistemi, kurumsal düzeyde birçok olumlu özelliğe sahip olmakla birlikte, uygulamada göçmen gruplar açısından tam anlamıyla eşit sonuçlar doğurmamaktadır.

Özellikle belgesiz göçmenler ve düşük sosyoekonomik konumdaki bireyler, sağlık hizmetlerine erişimde yasal, kurumsal ve kültürel engellerle karşılaşabilmektedir. Bu durum, sağlık çıktılarında eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmakta ve sağlık sisteminin evrensellik iddiasını sorgulanabilir hâle getirmektedir. Aynı zamanda, yaşlı Türk bireylerin kültürel değerleri ile İsveç'in bireyselleşmiş bakım modeli arasında yaşanan uyumsuzluk, sistemin kültürel duyarlılığını geliştirme ihtiyacını göstermektedir.

Bununla birlikte, Türk kökenli sağlık profesyonelleri ve özel bakım/sağlık işletmeleri sistemin daha kapsayıcı hâle gelmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu aktörler hem kültürel açıdan uyumlu hizmet sunumu hem de topluluk temelli sağlık eğitimi ve destek mekanizmalarının geliştirilmesi noktasında kritik katkılar sağlamaktadır. İsveç'in göçmen topluluklara yönelik sağlık politikalarının daha eşitlikçi, katılımcı, kültüre duyarlı ve hak temelli bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması yalnızca bireysel refahı değil, aynı zamanda toplumsal uyumu ve sistemin sürdürülebilirliğini de olumlu yönde etkileyecektir.

Kaynakça

Akis, Y. & Kalaylioglu, M. (2010). Turkish associations in metropolitan Stokholm: organizational differentiation and socio-political participation of Turkish immigrants. Research Papers in Economics. https://www.su.se/polopoly_fs/1.55370.1321514455!/SULCISWP2010_5.pdf

Al Imari, M. H. O. & Al-Obaidi, D. D. A. (2025). Social protection systems in Sweden: A case study of health insurance, social security the retirement system. Frontline Social Sciences and History Journal, 5(1), 5–17. https://doi.org/10.37547/social-fsshj-05-01-02

Alexander, S. (2010). Humanitarian bottom league? Sweden and the right to health for undocumented migrants. European Journal of Migration and Law, 12(2), 215-240. https://doi.org/10.1163/157181610X496885

Anell, A., Glenngård, A. H. & Merkur, S. (2012). Sweden: Health system review (Health Systems in Transition, Vol. 14, No. 5, pp. 1-159). European Observatory on Health Systems and Policies. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22894859/

Axelsson, B. (2013). Specialiserad palliativ hemsjukvård i Sverige och möjligheterna att tillhandahålla detta även i glesbygd. Socialmedicinsk Tidskrift, 90(1), 52-58. https://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/download/960/768

Bayram, N., Thorburn, D., Demirhan, H. & Bilgel, N. (2007). Quality of life among Turkish immigrants in Sweden. Qual Health Res.;16(8):1319–1333. doi: 10.1007/s11136-007-9249-6. - DOI - PubMed

Berg, M. (1993). Etnicitet och historia. Kulturella perspektiv- Svensk Etnologisk Tidskrift, 2(1), 26–41. https://doi.org/10.54807/kp.v2.32431

Blomqvist, P. & Winblad, U. (2024). Health policy in Sweden: Striving for equity and efficiency. M. Powell, T. I. Agartan, & D. Béland (Ed.), Research handbook on health care policy içinde. (ss. 460–553). Edward Elgar. Publishing. https://doi.org/10.4337/9781800887565.00034

Ceylan, H. & Gayda, H. A. (2025). İsveç, Norveç ve Finlandiya'da Türk kökenli yaşlı göçmenler: karşılaştırmalı bir analiz. M. Gedik, Z. Hiçdurmaz ve H. Yüksel (Ed.). Avrupa'da yaşlı Türk göçmenler: Sosyal politika önerileri içinde. GAV Perspektif.

Ceylan, H. (2024). Yaşlılık ve refah devleti: İsveç üzerine bir alan araştırması. Nobel Yayınları.

Cuadra, C. B. (2012). Irregular migrants challenging policy hierarchies and health professions: the case of Sweden. Journal of Hospital Administration, 1(2), 34-41. https://doi.org/10.5430/jha.v1n2p34.

De Virgilio, C., Bürckert, N., Neuhaus, J. M., Boller, T. & Wiemken, A. (1993). CNE1, a Saccharomyces cerevisiae homologue of the genes encoding mammalian calnexin and calreticulin. Yeast, 9(2), 185–188. https://doi.org/10.1002/yea.320090209

Diderichsen, F. & Lindberg, G. (1989). Better health-but not for all: The Swedish public health report, 1987. International Journal of Health Services.19(2):221-255. https://doi.org/10.2190/N1NJ-LW6J-URLA-D1EL

Doğan, A. (2023). Koruyucu ağız ve diş sağlığı hizmetleri: bir model önerisi. [Yayımlanmamış doktora tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi].

Dunér, A., Bjälkebring, P. & Johansson, B. (2019). Autonomy, choice and control for older users of home care services: current developments in Swedish eldercare. Journal of Social Service Research, 45(1), 129-141. https://doi.org/10.1080/01488376.2018.1479677

Eklundh, B. & Pettersson, B. (1987). Health promotion policy in Sweden: means and methods in intersectoral action. Health Promotion International, 2(2), 177-194. https://doi.org/10.1093/heapro/2.2.177

Eriksson, I., Wettermark, B., Persson, M., Edström, M., Godman, B., Lindhé, A., Malmström, R. E., Ramström, H., Euler, M. & Christensen, A. B. (2017). The early awareness and alert system in Sweden : history and current status. Frontiers in Pharmacology, 8: 674. https://doi.org/10.3389/FPHAR.2017.00674

Faskunger, J., Eriksson, U., Johansson, S.E., Sundquist, K. & Sundquist, J. (2009). Risk of obesity in immigrants compared with Swedes in two deprived neighbourhoods. BMC Public Health. 22;9:304. doi: 10.1186/1471-2458-9-304. PMID: 19698119; PMCID: PMC2748077.

Gustafsson, L., Söderman, M., Johansson, C. & Elfström, M. L. (2024). Interprofessional home-based reablement intervention for older adults in Sweden: A randomized controlled trial [Preprint]. Research Square. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-5372510/v1

Gürsoy, K. (2015). An overview of Turkish healthcare system after health transformation program: Main successes, performance assessment, further challenges, and policy options. Sosyal Güvence. (7), 83-112.

Healthcare and care at distance (t.y.). The virtual Home Hospital in Borgholm. https://www.healthcareatdistance.com/distance-spanning-solutions/distance-treatment/the-virtual-home-hospital-in-borgholm/

Hedlund, S. (2025). Migration industries bringing physicians to Sweden: Polish and Iraqi cases. Journal of Ethnic and Migration Studies, 1-21. https://doi.org/10.1080/1369183X.2025.2482840

Henning, C., Åhnby, U. & Österström, S. (2009). Senior Housing in Sweden: A New Concept for Aging in Place. Social Work in Public Health, 24(3), 235-254. https://doi.org/10.1080/19371910802595307

Hjörleifsdóttir Steiner, K. (2013). Diabetes among Turkish immigrants in Sweden: A study of prevalence and risk factors. [Doktora Tezi, Karolinska Institutet]. https://openarchive.ki.se/articles/thesis/Diabetes_among_Turkish_immigrants_in_Sweden_a_study_of_prevalence_and_risk_factors/26915767?utm_source=chatgpt.com

Holm, S., Liss, P.E. & Norheim, O. F. (1999). Access to health care in the Scandinavian countries: Ethical aspects. Health Care Analysis, 7(4), 321-330. https://doi.org/10.1023/A:1009460010196

Jansson, A. (2000). Sjuksköterskan i primärvård med särskilt fokus på barnhälsovård [Yayımlanmamış tez, Lunds universitet]. https://lup.lub.lu.se/record/41040

Kayser, A. (2025). World's best hospitals 2025. Newsweek. https://rankings.newsweek.com/worlds-best-hospitals-2025.

Lagergren, M. (2002). The systems of care for frail elderly persons: The case of Sweden. Aging Clinical and Experimental Research, 14(4), 252-257. https://doi.org/10.1007/BF03324447

Ljungholm, D. P. (2014). Public health sistem in Sweden. Agora International Journal of Juridical Sciences, 8(1), 141-147. https://doi.org/10.15837/AIJJS.V8I1.939

Mangrio, E., Carlson, E. & Zdravkovic, S. (2018). Understanding experiences of the Swedish health care system from the perspective of newly arrived refugees. BMC Res Notes 11, 616 https://doi.org/10.1186/s13104-018-3728-4

Mona, H., Andersson, L.M., Hjern, A. & Ascher, H. (2021). Barriers to accessing health care among undocumented migrants in Sweden - a principal component analysis. BMC Health Serv Res 21,

830. https://doi.org/10.1186/s12913-021-06837-y

Naldemirci, Ö. (2013). Caring (in) diaspora: Aging and caring experiences of older Turkish migrants in a Swedish context. [Doktora Tezi, University of Gothenburg]. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/34304/1/gupea_2077_34304_1.pdf

Norderyd, O. & Wahlin, Å. (2020). Impact of risk-based prevention on public oral health. İçinde I.L.C. Chaple & P. N. Papapanou (Ed.), Risk assessment in oral health: A concise guide for clinical application (pp. 23-29). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-38647-4_3

O'Sullivan, A. (2023). Undocumented migrants' access to healthcare in Sweden, and the impact of Act 2013:407. Nursing Ethics.31(7):1349-1360. 10.1177/09697330231215947

OECD. (2025a). Selected indicators for Sweden (Life expectancy at birth). https://www.oecd.org/en/countries/sweden.html

OECD. (2025b). Hospital beds Per 1 000 inhabitants, 2022. https://www.oecd.org/en/data/indicators/hospital-beds.html

OECD. (2025c). Health spending. https://www.oecd.org/en/data/indicators/health-spending.html

OECD. (2025d). Nurses Per 1 000 inhabitants, 2022. https://www.oecd.org/en/data/indicators/nurses.html

OECD. (2025e) Infant mortality rates. https://www.oecd.org/en/data/indicators/infant-mortality-rates.html

OECD. (2025f). Life expectancy at 65. https://www.oecd.org/en/data/indicators/life-expectancy-at-65.html

Patana, P. (2015). Mental health analysis profiles (MhAPs): Sweden (OECD Working Paper No. 82). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/5JRXR7QX6CTB-EN

Persson G. (2006). Chapter 1: The National Public Health Report 2005. Scandinavian Journal of Public Health, 34(67_suppl), 11-18. 10.1080/14034950600676610

Peterson, E. (2017). Eldercare in Sweden: An overview. 8, 90-108. https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6272301

Regeringen. (2024). Det handlar om livet – nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention (Skrivelse 2024/25:77). Sveriges Regering. https://www.regeringen.se/contentassets/c162a46e26e4484fa2fddf3e10ff9f01/skr.-2024-25-77.pdf

Richard, E., Ramiz, L., Oltean, M. vd. (2025). How health mediation can function effectively on the fostering of healthcare utilization?: a realist qualitative study. BMC Public Health 25, 1917. https://doi.org/10.1186/s12889-025-22943-6

Sachs, L. (1986). Fertility and birth in an unfamiliar environment: The case of Turkish migrant women in Sweden. Ethnos, 51, 223-245. https://doi.org/10.1080/00141844.1986.9981324

Steineck, G. (2022). A drastic end to a long story of success in Swedish preventive medicine İçinde S. Bergmann, & M. Lindström (Ed.). Sweden's Pandemic Experiment (1st ed.). (pp. 294-305). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003289364-14

Sundström, G. & Malmberg, B. (1996). The long arm of the welfare state shortened: Home help in Sweden. Scandinavian Journal of Social Welfare, 5(2), 69-75. https://doi.org/10.1111/J.1468-2397.1996.TB00238.X

Sweden.se (2025). Sweden's elderly care system aims to help people live independent lives. https://sweden.se/life/society/elderly-care-in-sweden

Szebehely, M. (2018). Changing divisions of care-work: Caring for children and frail elderly people in Sweden. J. Lewis (Ed.), Gender, social care and welfare state restructuring in Europe içinde. (1. baskı, ss. 257-283). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780429455667-10

Ternström, E., Akselsson, A., Small, R., Andersson, J. & Lindgren, H. (2024). Obstetric outcomes and uptake of care among 149 non-Swedish speaking migrant women attending a birth preparation visit during pregnancy - An observational study from Sweden. Journal of Migration and Health, 9. https://doi.org/10.1016/j.jmh.2024.100226

Weber, S. (2018). Long-term care benefits and services in Sweden. U. Becker & H.-J. Reinhard (Ed.), Long-term care in Europe: A juridical approach içinde. (ss. 495-530). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-70081-6_13

Wiking, E. (2012). Health care on equal terms for immigrants in Sweden. [Doktora Tezi, Karolinska Institutet]. https://openarchive.ki.se/articles/thesis/Health_care_on_equal_terms_for_immigrants_in_Sweden/26924608?utm_source=chatgpt.com

Winzer, R. & Brucefors, A.B. (2007). Does a short-term intervention promote mental and general health among young adults? - An evaluation of counselling. BMC Public Health. 7:319. 10.1186/1471-2458-7-319

World Bank. (2020). Physicians (per 1,000 people) - OECD members. The World Bank. https://data.worldbank.org/indicator/SH.MED.PHYS.ZS?end=2020&locations=OE&most_recent_year_desc=false&start=2020

Yang, D. (2014). Immigration, myocardial infarction and type 1 diabetes in Sweden - use of the migratıon & health cohort. [Doktora Tezi, Karolinska Institutet]. https://openarchive.ki.se/xmlui/bitstream/handle/10616/41861/Thesis_Dong_Yang.pdf?sequence=4

Yılmaz-Aslan, Y., Brzoska, P., Berens, E.-M., Salman, R. & Razum, O. (2012). Gesundheitsversorgung älterer Menschen mit türkischem Migrationshintergrund. Zeitschrift Fur Gerontologie Und Geriatrie, 46(4), 346-352. https://doi.org/10.1007/S00391-012-0406-3

Söyleşi

"Hayatım boyunca şuna inandım: Bir insana faydan yoksa, hayattaki bütün başarılar eksiktir. O yüzden hâlâ telefonum açık. Hâlâ elimden ne geliyorsa yaparım. Çünkü biz böyle öğrendik."

HARUN SERKAN UZEL

DOKTOR

1973 yılında Ankara'da dünyaya geldim. Eğitim hayatımı Türkiye'de sürdürdüm ve İstanbul Üniversite'si Tıp Fakültesi'nden 1999 yılında mezun oldum. Mezuniyetimin ardından Konya'da iki yıl boyunca acil serviste doktor olarak görev yaptım. Her şeyin yerli yerinde olduğu, rayına oturmuş bir meslek hayatım varken yaşamın getirdiği beklenmedik akış beni yurt dışına yönlendirdi. 2003 yılında evlilik yoluyla İsveç'e taşındım. Türkiye'de doğup büyümüş, eğitimini burada tamamlamış biri olarak tamamen yeni bir kültüre, yeni bir düzene adım atmak elbette kolay değildi. Ama tanıdıkların varlığı, bu geçişi bir nebze olsun yumuşatıyordu.

İsveç'e olan bu yönelişimin ardında yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda sosyal bir dokunun çağrısı da vardı. Siz de bilirsiniz ki İsveç'te yaşayan Türklerin hatırı sayılır bir kısmı Konya'nın Kulu ilçesindendir. Ben de Kululu bir aileden geldiğim için, hâliyle burada çok sayıda akrabam, arkadaşım ve tanıdığım vardı. Bu sosyal ağ, bizim için İsveç'i yaşanabilir ve tercih edilebilir bir yer hâline getirdi.

İyi bir üniversite mezunu olmam, doktorluk gibi saygın bir mesleği Türkiye'de icra ediyor olmam, göç kararını almama engel olmadı. Hayatın sürprizleri bazen yeni kapılar açar insana. O dönemin şartları içerisinde, yurt dışında bir akademik tecrübe edinme arzusu ağır bastı. Yeni bir ülkede, farklı bir sistemde hem yaşamak hem de çalışmak fikri beni heyecanlandırdı. Ailemin bir kısmının, özellikle iki kız kardeşimin, İsveç'te yaşıyor olması, bu kararı almamı kolaylaştırdı. Göç, yalnızca bir yer değiştirme değil, aynı zamanda yeni bir kimlik, yeni bir yolculuk demektir.

İsveç'e ayak bastığımda elimde tıp diploması vardı ama bu, hemen mesleğime devam edebileceğim anlamına gelmiyordu. Yeni bir ülkede, yeni bir dilde, farklı bir sistem içinde doktor olmak öyle kolay elde edilen bir ünvan değildi. Önce İsveççe öğrenmem gerekiyordu. Dil eğitimi zorunluydu ve bu süreci tamamladıktan sonra yazılı ve sözlü sınavlara girebiliyordum.

Sınav sistemi oldukça kapsamlıydı. Beş ana bilim dalını kapsayan teorik bir sınav vardı: dahiliye, cerrahi, kadın doğum, çocuk sağlığı ve psikiyatri. Bu bölümlerden başarılı olduktan sonra kura usulüyle belirlenen iki dalda pratik sınava tabi tutuluyorduk. Tüm bu süreci başarıyla geçince İsveç'te tıp fakültesini yeni bitirmiş birinin sahip olduğu belgeyi almaya hak kazanıyordum. Ama bu kadarla bitmiyordu.

Ardından "Allmän Tjänstgöring" adı verilen ve iki yıl süren mecburi hizmet süreci başlıyordu. Bu dönemde, her ne kadar doktor olarak kabul edilsem de sürekli gözetim altında ilerlemek zorundaydım. Bu iki yılın sonunda tekrar genel bir yeterlilik sınavına girerek kimliğim onaylanıyor ve yetkili bir doktor statüsüne kavuşuyordum. Tüm bu aşamaları geride bıraktıktan sonra uzmanlık eğitimine başlama hakkı kazanıyordum.

Bu süreci kısa anlatıyorum oysa çok daha karmaşık ve zorlu bir yolculuktu. Çünkü ilk göç rotam İsveç değildi. Eşim Avusturya vatandaşı olduğu için önce Avusturya'ya gittim. Ancak oradaki sağlık sisteminde, özellikle göçmen kökenli doktorlar için neredeyse hiç umut yoktu. Irkçılığın ve dışlayıcılığın gölgesinde mesleğimi icra etmek mümkün değildi. Bu nedenle Almanya'ya geçtim. Ulm bölgesinde bir yıl boyunca Almanca öğrendim. Sonra Freiburg yakınlarında küçük bir kaplıca kasabası olan St. Blasien'de bir hastaneyle sözleşme yaptım. Fakat Almanya'daki bazı prosedürleri aşamayınca en başından beri içimde daha yakın hissettiğim İsveç'e yöneldim.

Almanya'da öğrendiğim Almanca benim için büyük bir avantaj oldu. Çünkü İsveçce, Almanca ve İngilizce arasında karma bir dildir; Cermen dilleri ailesine aittir. Bu benzerlik sayesinde İsveççeyi daha kolay ve kısa sürede öğrenebildim. Dil sınavlarını başarıyla geçmemde bu geçmişin katkısı büyük oldu.

Fakat tüm bu hazırlığa ve tanıdık çevreye rağmen İsveç'teki ilk yıllarım hiç kolay geçmedi. Ne de olsa o dönemlerde Türkiye'den İsveç'e gelip de doktorluk denkliğini alabilmiş kişi sayısı neredeyse yok denecek kadar azdı. Bu yüzden bilgiye ulaşmak da rehberlik alacak birini bulmak da son derece zordu. Akrabalarımın, tanıdıklarımın çokluğu bu noktada sınırlı bir destek sağlayabiliyordu. Çünkü İsveç'e ilk göç eden kuşaklar, çoğunlukla eğitimli değil, geçim derdiyle gelen, tarım ya da hayvancılıkla uğraşan insanlardı. Üniversite eğitimi, denklik süreçleri, sınavlar gibi konular onlar için yabancıydı.

Bu yalnızlık ve belirsizlik içinde eşimin, yakın çevremin ve özellikle Dr. Yüksel Peker abimin desteğiyle adım adım ilerledim. Zorlandım, tökezledim ama vazgeçmedim. Her geçen gün, bilgiye biraz daha yaklaştım. Geceler boyu kitapların başında, gündüzler boyunca dilin ve sistemin içinde kendimi var etmenin yollarını aradım. Sonunda başardım.

İsveç'te doktor olarak meslek hayatıma adım attıktan sonra, kaçınılmaz olarak Türkiye ile karşılaştırmalar yapmaya başladım. Çünkü elimde yalnızca İsveç'te edindiğim bilgiler değil, Türkiye'de yaşadığım tecrübeler de vardı. 1999 yılında mezun olup 2001 yılı ortalarına kadar Türkiye'de görev

yapmıştım. Özellikle Konya'da acil serviste çalıştığım o günler zihnimde hâlâ çok canlı.

O yıllarda Türkiye'nin sağlık sistemi oldukça zayıftı. Ekonomik açıdan yetersizdi ve hastanelerimizde temel tıbbi malzemeler bile eksikti. Tabii ki bu durum bölgeden bölgeye değişiyordu. Örneğin İstanbul'la kıyasladığınızda şartlar farklıdır ama ben Konya'da çalıştım ve oradaki imkânlar o dönemlerde oldukça yetersizdi.

İsveç'e geldiğimde ise bambaşka bir manzarayla karşılaştım. Özellikle ilk yıllarımda, Türkiye ile arada büyük bir uçurum olduğunu hissettim. Buradaki sağlık ocakları, hastaneler sadece teknolojik olarak değil, yapısal ve sistemsel anlamda da oldukça ileri seviyedeydi. Hastane düzeninden tutun da sağlık çalışanlarının çalışma koşullarına kadar birçok noktada kalite belirgindi. Bu, sadece birinci basamak sağlık hizmetlerinde değil, uzmanlık alanlarında da kendini hissettiriyordu.

Elbette zamanla Türkiye de bu açığı kapatmaya başladı. Özellikle son 10-15 yılda şehir hastaneleri projeleriyle çok önemli adımlar atıldı. Bugün artık Türkiye'nin sağlık altyapısı, pek çok Avrupa ülkesine yaklaşmış durumda. Hatta bazı alanlarda onları geride bıraktığımızı bile söyleyebilirim. Türk doktorlarının kalitesi Avrupa'da bilinir. Çünkü Türkiye'de vaka sayısı oldukça fazla. Bu da doktorlara ciddi bir tecrübe kazandırıyor.

İsveç'te bir poliklinikte günde ortalama 8-10 hasta bakarım. Oysa Türkiye'de bir doktor aynı sürede 100 hastaya kadar çıkabilir. Bu tempo, Türkiye'deki hekimleri hem hızlı düşünmeye hem de çok yönlü tanı koymaya mecbur bırakır. Bu yoğunluk zamanla bir ustalığa dönüşür. Tecrübenin ve sezginin birlikte işlediği bir mekanizma oluşturur

İsveç'e geldikten sonra yalnızca kendi mesleki yolculuğumla ilgilenmedim. İçinde yaşadığım toplumun sorunlarını da yakından gözlemledim. Özellikle Türk toplumunun sağlık hizmetlerine erişimi konusundaki deneyimlerim, bu ülkenin gerçekleriyle yüzleşmemi sağladı. En temel mesele ise

iletişimsizlikti. Sağlık sisteminin kapıları açık olabilir, imkânlar genişletilmiş olabilir ama eğer dili bilmiyorsanız o kapının arkasında sizi bekleyen hizmetler birer hayalden öteye geçemez.

İlk kuşak Türk göçmenlerin büyük bir kısmı hâlâ İsveççe konusunda ciddi sıkıntılar yaşıyor. Hastaneye ya da sağlık ocağına gitmeleri gerektiğinde derdini anlatmakta güçlük çekiyorlar. Eğer yetişkin çocukları varsa onlar işlerinden izin alıp anne babalarına eşlik ediyor. Aksi takdirde devletin sunduğu tercüman hizmetine başvurmak durumundalar. Ancak ne yazık ki bizim insanımız, kişisel meselelerini yabancı bir tercüman aracılığıyla paylaşmak istemiyor. Bu yüzden çoğu zaman ya tedaviden kaçınıyorlar ya da eksik bilgi vererek muayene oluyorlar.

İkinci kuşak, bu konuda biraz daha rahat ama onlar da arada kalmış bir nesil gibi. Eğer sosyal becerileri gelişmişse, insanlarla rahat iletişim kurabiliyorlarsa sağlık sisteminden faydalanmaları daha kolay oluyor. Fakat hâlâ çevresini sadece Türk toplumu ile sınırlı tutan, İsveç toplumuyla yeterince entegre olamamış bireyler için dil bariyeri hâlâ aşılması zor bir duvar olarak duruyor.

Üçüncü kuşak ise bu engeli büyük ölçüde aşmış durumda. İsveç eğitim sisteminin içinde büyüyen, burada sosyalleşen gençler artık sağlık hizmetlerine çok daha rahat erişiyor. Tercüman gerekse bile bu durumu sorun etmiyorlar. Kendi özel yaşamlarını paylaşmaktan çekinmiyorlar, çünkü mahremiyet algıları da sosyal normları da önceki kuşaklardan farklı.

Ben bu süreci yalnızca dışarıdan izleyen biri değilim. Bizzat içinde olduğum için zamanla toplumun bana duyduğu güvenin nasıl şekillendiğini de gözlemledim. Aynı dili konuşmamız, aynı kültürel kodları taşımamız, Türk hastalar için beni ulaşılabilir ve güvenilir kıldı. Hatta zaman zaman şöyle söylerler: "Harun Bey, siz bizim dilimizi anlıyorsunuz, gönlümüzü de..." İşte o gönülden kurulan köprü, mesleğimin en kıymetli taraflarından biri oldu.

İsveç'e taşındığım ilk yıllarda, ülkede görev yapan sadece iki Türk doktor vardı. Benimle birlikte bu sayı üçe çıktı. Uzun bir süre bu sayılarla idare ettik. Türk toplumu içinde aynı dili konuşabildiği bir hekime ulaşmak çoğu zaman mümkün değildi. İnsanlar dertlerini anlatacak birini arıyor ama bulamıyordu.

Son 6-7 yılda durum değişti. Türkiye'den İsveç'e gelen sağlık çalışanlarının sayısında gözle görülür bir artış yaşandı. Bugün artık yüzün üzerinde Türk doktoru var ülkede. Aramızda bir WhatsApp grubumuz dahi var. Zaman zaman genç meslektaşlarım tecrübelerimden yararlanmak, yollarını çizmek için sorular soruyor. Ben de elimden geldiğince yanıtlamaya, destek olmaya çalışıyorum. Onların sıkıntılarına kulak tıkamak, sırtımı dönmek bana göre değil.

Ancak "Harun Bey, sizin hastaneye gelsek muayene eder misiniz?" gibi taleplere olumlu yanıt veremiyorum. Çünkü İsveç'te sağlık sistemi bölgesel ve belediyelere bağlı. Her hastanenin kendi bütçesi var ve başka bir belediyeden gelen hastanın masraflarını karşılamıyorlar. Ancak kişi acil bir durumda benim bölgemde hastalanırsa ilk yardımı yapabilirim. Sonrasında ise kendi belediyesindeki sağlık birimine yönlendirmek zorundayım.

Bu yüzden daha çok danışmanlık yapabiliyorum. Soruları yanıtlıyor, yol gösteriyor, insanların en azından kendilerini yalnız hissetmemelerini sağlıyorum. Tanınırlığım biraz da bu yüzden fazla. Kulu kökenli bir aileden gelmem, Konya'da görev yapmış

olmam, hemşehrilerimle aramda görünmez bir bağ oluşturdu. 2012 yılında İsveç'in yaşadığım eyaletinde "Yılın Doktoru" seçilmem ise bu tanınırlığı daha da arttırdı. Toplum Dr. Harun Serkan Uzel, bir şekilde mutlaka geri dönüş yapar diye bilir. Bu sadece bir görev değil, inandığım bir değer, bir duruş.

İsveç'teki mesleki yolculuğumda en unutulmaz anlardan biri, 2012 yılında yaşandı. Yaşadığım eyalette, bağlı bulunduğumuz sağlık bölgesi içerisinde dört hastane ve bu hastanelere bağlı çok sayıda sağlık ocağı bulunuyordu. Ben bölge hastanesinde çalışıyordum. Aynı zamanda, İsveç'teki doktorluk sistemine göre tıp fakültesinden mezun olmuş ama henüz yetkili hekim statüsüne erişmemiş genç doktorların eğitimiyle de ilgileniyordum. Bu, İsveççe "Allmän Tjänstgöring" denilen, 21 ila 24 ay süren bir zorunlu hizmet dönemidir. O dönemde hem teorik hem de pratik bilgiler vererek bu genç doktorlara rehberlik ediyordum.

Her yıl, bu süreci tamamlayan doktorlar, birlikte çalıştıkları kıdemli doktorları değerlendirir ve oy kullanarak "örnek doktor" seçerlerdi. Komite, dört hastaneyi ve sağlık ocaklarını kapsayan geniş bir çevrede yapılan bu oylama sonucunda en çok oy alan dört adayı belirler, ardından özel bir gece düzenleyerek birinciyi açıklarlardı. İşte o yıl, bu onur bana layık görüldü.

Benim için bunun anlamı büyüktü. Çünkü yalnızca Türk kökenli değil, aynı zamanda Müslüman kimliğiyle bu ödülü alan ilk kişiydim. İsveç'te onlarca farklı ülkeden gelen doktorlar vardı. Müslüman olanlar da az değildi. Ancak hiçbirinin daha önce bu ödüle layık görülmemiş olması, bu başarıyı daha da anlamlı kılıyordu.

2003 yılında adım attığım İsveç'te, dilini bilmeden başladığım, denkliğini almak için mücadele ettiğim, sınavlarla cebelleştiğim bu zorlu meslek yolculuğunun böyle bir noktaya gelmesi benim için büyük bir gururdu. Tüm o emeklerin, uykusuz geçen gecelerin, öğrenme gayretinin, adaptasyon sancılarının bir anlamı vardı artık. Ödül yalnızca bir plaket ya da alkış değildi. Bu, aynı zamanda kabul görmekti. Sadece mesleki yetkinliğim değil, insan olarak yaklaşımım da takdir edilmişti.

Bu ödül sayesinde tanınırlığım da arttı. Sosyal medyanın henüz bu kadar yaygın olmadığı bir dönemde, bu başarı bölge gazetelerinde haber oldu. Çalıştığım hastanenin kendi aylık dergisinde fotoğraflarım ve hakkımdaki değerlendirmeler yayınlandı. Hastalar, bekleme salonlarında bu dergileri okuduklarında artık sadece bir isim değil, bir hikâye ile karşılaşıyorlardı. Bu da bana duyulan güveni ve bağlılığı daha da artırdı.

Bazen tek bir ödül, yılların emeğini temsil eder. Benim için 2012 yılı, sadece bir zirve değil, aynı zamanda kendime verdiğim sözlerin doğrulandığı bir dönemeçti. Nerede olursam olayım, iyi bir insan, iyi bir doktor, ulaşılabilir bir ses olmaya devam edeceğim.

Mesleğim sadece hastane duvarlarıyla sınırlı değildi benim için. İnsan sağlığı dediğimiz şey, yalnızca bedenin değil, ruhun, aklın ve aidiyet duygusunun da iyilik hâlidir. İşte bu yüzden sivil toplum kuruluşlarında aktif rol almaya her zaman kıymet verdim. İlk zamanlar yaşadığım şehirde, Türk nüfusu oldukça azdı. 8-10 aileden ibaret küçük bir topluluğumuz vardı. Her ay düzenli olarak bir araya gelir, kimin ne derdi varsa konuşur, çözüm üretmeye çalışırdık. Bu dertler sadece sağlıkla ilgili değildi. Oturum izni sorunları, iş bulma sıkıntıları, çocukların eğitimi, bazen bir yalnızlık hissi de olabiliyordu. Ne varsa, birbirimize omuz vererek aşmayı amaçladık.

Daha sonra Göteborg'a taşındım. Bura-

da artık daha büyük bir toplulukla karşı karşıyaydım. Tam da o sıralarda Avrupa'da Uluslararası Demokratlar Birliği yeni yeni şekilleniyordu. İsveç kolunun kurucularından biri oldum. Göteborg şubesinin kurucu başkanlığını üstlendim. İnsanlar ilk etapta bu oluşumun yalnızca siyasal bir bağlamda değerlendirileceğini düşündüler. Fakat ben meseleyi hep farklı bir noktada tuttum. Odak noktam çocuklardı. Çünkü geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızı eğer sağlıklı bireyler olarak yetiştirmezsek, onları kaybetmek işten bile değildi.

Bizim dernek anlayışımız üç temel sütun üzerine kuruluydu: İ'lâ-yi Kelimetullah, millî şuur ve gelecek nesillerimiz. Özellikle bu sonuncusu, benim kalbimin tam ortasına oturmuş bir kaygıydı. Yurt dışında büyüyen çocuklarımız iki kültür arasında sıkışıp kalıyorlardı. Kimlik bunalımı, yönsüzlük ve aidiyet eksikliği onları ya asimilasyona ya da içe kapanıklığa sürüklüyordu.

Camilerimiz çocukları 13-14 yaşına kadar tutabiliyor ama ergenlik dönemiyle birlikte gençler camiyle bağlarını koparıyor. Bunu gördüğümde, bir şeyler yapmalıyız dedim. Çünkü çocuklarımızı baskıyla getirdiğimiz yerlerden, kendi istekleriyle dönmelerini sağlayacak bir ortam kurmak zorundaydık. Camilerin yerini tamamen doldurmak elbette mümkün değil ama onları destekleyecek sosyal ve kültürel alanlar açabilirdik. Spor kulüpleri, ilgi alanlarına göre açılmış kurslar, gençlik kolları, söyleşiler gibi faaliyetlerle gençleri bir arada tutmanın yollarını aradık.

Sadece çocuklar değildi odak noktam. Dernek olarak hastanede yatan yaşlılarımızı, yalnız kalanları ziyaret eder, onlara moral vermeye çalışırdık. Bir diğer önemli alan ise cezaevleriydi. İsveç'te tutuklu ya da hükümlü Türk ve Müslüman mahkûmları tespit eder, onların yanına giderdim. Kim oldukları, neden orada olduklarıyla ilgilenmedim hiçbir zaman. Bu benim meselem değildi. Ben onların yalnız olmadıklarını hissettirmek istedim. Ziyaretlerde bazen psikolojik destek verdim, bazen tanıdığım avukatlar aracılığıyla hukuki yardım sağladım.

Dilin, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda bir tuzak olabileceğini gördüm bu süreçte. Biz Türkçede "bunu söylemek zor" dediğimizde bir duyguyu, bir çekingenliği ifade ederiz. Ama bu ifade İsveççeye veya Almancaya çevrildiğinde, "bu söylenemez" gibi kesin bir anlama dönüşebilir. Küçük bir çeviri hatası, bir insanın hayatını karartabilir. İşte o yüzden o mahkûmların yanında olmak, onların sesi olmak istedim. Çünkü insan, en çok anlaşılmadığında yıkılır.

Pandemi başladığında dünya âdeta durdu. İnsanların birbirine sarılmaktan, tokalaşmaktan, hatta yan yana durmaktan çekindiği, yalnızlığın en yoğun biçimiyle hissedildiği bir dönemdi. Ancak İsveç, dünyadan farklı bir yol izledi. Ne sıkı kapanmalar oldu ne de maske zorunluluğu. Toplu taşıma devam etti, restoranlar açıktı, hayat normalmiş gibi aktı. Bu tercihin ne denli doğru ya da yanlış olduğunu tartışmak benim alanım değil ama toplumun içine düştüğü kaygıyı çok net gördüm.

İnsanlar çaresizdi. En ufak bir öksürükte, yükselen bir ateşte "Acaba hasta mı oldum?" paniği başlıyordu. Birçoğu hastaneye gitmekten çekiniyordu. Kimi dilini bilmediği bir sistemde kaybolmaktan kimi ise sadece yalnız kalmaktan korkuyordu. İşte bu ortamda elimden ne gelirse yapmak istedim. Sosyal medya üzerinden duyuru yaptım. O dönemde her gün saat 17.00-21.00 arası telefonum açık oldu ve kimin sorusu,

endişesi, danışmak istediği bir mesele varsa çekinmeden ulaşabildi.

Gerçek şu ki o saatler dışında da insanlar aradı. Gece 01.00, hatta gecenin ortasında bile telefonlarım çaldı. Elimden geldiğince geri dönüş yaptım, yapıyorum da. Bu saati yazdım ama doğrusu gece yarılarını bulan görüşmelerim oldu. İnsanlar o kadar yalnızdı ki bir doktorla konuşmak bile onlar için bir tür tedaviye dönüşüyordu. Reçete yazamıyordum, fiziksel müdahalede bulunamıyordum ama en azından bir ses, bir yön, bir sakinlik sunabiliyordum.

Sorular genelde korku ve bilinmezlik etrafında dönüyordu: "Ateşim var, ne yapayım?" "Test yaptıramadım, endişeliyim." "Çocuğum hasta ama okula göndermek zorunda mıyım?" Bu gibi basit ama hayati sorularla boğuşuyorlardı insanlar. Aslında yaptığım şey tıbbi bir müdahaleden çok psikolojik destek sunmaktı. Doğru bilgiye, doğru davranışa yönlendirmeye ve onlara rehberlik etmeye çalıştım. Belki de o telefon görüşmeleri sayesinde birçok insanın hastaneye gitmeden evde doğru şekilde kendini izole etmesini sağladık, belki panikle yapılacak hatalı adımların önüne geçtik. Bunu bilmek, bana yetti.

Ben bu çabamı bir görev gibi görmedim. Bu, hekim olmanın ötesinde insan olmanın gereğiydi. Çünkü bir toplumu güçlü kılan şey, kriz anlarında birbirine sırt çevirmemesi ve birbirine kenetlenmesidir. Pandeminin en ağır günlerinde, o görünmeyen virüsten daha çok yalnızlıkla mücadele ettik aslında. Ben de bu yalnızlığa bir ses olabildiysem, ne mutlu bana.

İnsanlar bazen neden size güvendiklerini tam olarak tarif edemez. Ama güven hissi, sessizce birikir. Davranışlarla, karşılıksız yardımlarla, tutarlı duruşlarla ilmek ilmek örülür. Benim İsveç'teki Türk toplumu içinde tanınır ve ulaşılır biri hâline gelmem de öyle bir süreçti. Ne bir reklam verdim ne de kendimi öne çıkarmaya çalıştım. Ama insanlar bir şekilde "Harun Bey"i duydular. Çünkü ben gerektiğinde dinleyen, gerektiğinde yön gösteren, ama en çok da ulaşılabilir biri olarak hep oradaydım.

Bu güvenin temelleri aslında memleketime, Kulu'ya dayanıyor. Hem Kululu olmam hem de Konya'da görev yapmış olmam sebebiyle çoğu insan beni birebir tanımasa bile, adımı, görev yaptığım hastaneyi, yaklaşımımı bir yerlerden duymuştu. O tanıdıklık hissi, gurbetin ortasında karşılaştıkları bir yüz gibi sıcak geldi insanlara.

Yıllar geçtikçe sağlık sisteminde en çok dikkatimi çeken konulardan biri, yaşlılık meselesi oldu. İsveç'te de tüm dünyada olduğu gibi yaşlı nüfus her geçen yıl artıyor. Nüfus 11 milyona yaklaşmış durumda ve bunun %20'sinden fazlası 65 yaş üstü bireylerden oluşuyor. Yapılan tahminlere göre 2050 sonrasında bu oran %25'i aşacak. Bu da yaşlılığın bireysel değil, toplumsal bir mesele hâline geleceği anlamına geliyor.

Oysa yaşlılık bir hastalık değildir. Yaşlılık, hayatın son durağı değil, başka bir boyutudur. Tıpkı bebeklik gibi özel ilgi, anlayış ve ihtiyaç gerektirir. Dünya Sağlık Örgütünün "sağlık" tanımını hatırlamak gerekir: Sağlık, yalnızca hastalık veya sakatlık hâlinin olmayışı değil; fiziksel, ruhsal, sosyal ve ekonomik yönden tam bir iyilik hâlidir. Bu tanımı gerçekten kavrayabilirsek yaşlılık meselesine de daha doğru yaklaşabiliriz.

Toplumsal bir mesele olarak gördüğüm yaşlılık konusunda yapılabilecek bazı önemli hususlar olduğunu düşünüyorum. Öncelikle, yaşlı bireylerin toplumdan dışlanmasının önüne geçilmelidir. Ne yazık ki günümüzde emeklilikle birlikte insanlar âdeta görünmez hâle geliyor. Artık üretme-

Biz bebeklerimiz için nasıl her türlü imkânı seferber ediyorsak yaşlılarımız için de aynısını yapmalıyız. Çünkü hayat bir döngüdür ve herkes, zamanı geldiğinde o eşiğe ulaşacaktır.

yen bireyler olarak değerlendiriliyorlar ve toplumun yükü gibi algılanıyorlar. Bu da yalnızlığı, değersizlik hissini ve psikolojik çöküntüyü beraberinde getiriyor. Oysa bu insanlar birer hikâyedir. Yaşanmışlıkları, birikimleri, deneyimleriyle toplumu zenginleştiren canlı arşivlerdir.

İkinci olarak yaşlı dostu çevreler oluşturmak gerekir. Bu ifade kulağa teknik gelebilir ama aslında çok insani bir gerekliliktir. Sosyal alanlarda yaşlılara yönelik kurslar, aktiviteler, birlikte vakit geçirebilecekleri mekânlar oluşturmak, yalnızca fiziksel değil ruhsal sağlığı da destekler. Mesela İsveç'te geçmişte yaşanmış bir örnek var: 1975-1980 yılları arasında emekli olanların %6'sı intihar etmiş. Devlet bu durumu fark edip çözüm üretmek için kiliselerle iş birliği yapmış ve yaşlılara yönelik müzik, resim, el işi gibi sosyal faaliyetler organize etmişti. Beş yıl içinde bu oran %1,5 seviyesine düşmüş.

Üçüncü olarak yaşlı bakım hizmetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu sadece bir hemşire ya da bakıcı meselesi değil; bu insanların yaşadığı yerde kendi kültürlerine, dillerine uygun bakım hizmetlerinin sağlanması meselesidir.

Dördüncüsü ve sonuncusu ise birinci basamak sağlık hizmetlerinin yaşlılara göre yeniden yapılandırılmasıdır. Evde bakım hizmetleri, mobil sağlık ekipleri gibi çözümler artık birer lüks değil, zorunluluktur.

Türk toplumu olarak bizim bu alanda yapmamız gereken çok şey var. Ama ne yazık ki Avrupa'daki diğer ülkelere kıyasla İsveç'teki sivil toplum kuruluşlarımız bu alanda oldukça yetersiz. Teşkilatlanma bilinci zayıf. Yaşlılık gibi derin meselelerle ilgilenmek yerine yüzeysel faaliyetlerde zaman kaybediyoruz. Çoğu zaman STK yöneticileri için mesele toplumla bağ kurmak değil, bir makam ya da ünvan sahibi olmak oluyor. En acısı ise yaşlılarımızın sorunlarına dair gerçek bir dert taşınmıyor.

Oysa yaşlılık, bizim kültürümüzde saygıyla ve hürmetle yaklaşılması gereken bir dönemdir. Onlara bir yük gibi değil, birer dua kaynağı, birer hatıra muhafızı olarak bakmalıyız. Onlar geçmişimizi, bizden sonraki kuşaklara taşıyan köprülerdir.

Biz bebeklerimiz için nasıl her türlü imkânı seferber ediyorsak yaşlılarımız için de aynısını yapmalıyız. Çünkü hayat bir döngüdür ve herkes, zamanı geldiğinde o eşiğe ulaşacaktır.

STK'lar, toplumun aynasıdır. Ama ne yazık ki o aynada artık net bir görüntü göremiyoruz. İsveç'te yıllar boyunca çeşitli STK'larda görev aldım. Dernekler kurdum, başkanlıklar yaptım, seminerler düzenledim, gençlerle çalıştım, mahkûmları, hastaları ziyaret ettim. Tüm bu faaliyetler bana şunu gerçek sivil toplum çalışmasının, tabela asmakla değil, taş taşımakla olduğunu öğretti.

Bugün geldiğimiz noktada STK'lar bir nevi vitrin süsüne dönüşmüş durumda.

Başkanlıklar, sekreterlikler, temsilcilikler birer etiket gibi taşınıyor ama içleri boş. Gerçek hizmetle ilgilenmek yerine sosyal medyada birlikte poz vermek üzerinden şekillenen bir temsil anlayışı hâkim. Bir STK'ya gelen bir misafirle çekilen fotoğrafla, görevlerini yerine getirdiklerini düşünüyorlar. Oysa toplumun büyük bir kısmının bu buluşmalardan, o etkinliklerden haberi bile olmuyor. Çünkü mesele görünürlük değil görünmeyen yerlerde çalışmaktır.

Sağlık alanında bir STK kurulabilir, kurulmalı da. Hatta bu bir ihtiyaçtan da öte, bir zorunluluktur. Çünkü sağlık yalnızca hastalıkla başa çıkmak değildir. Psikolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik alanları da kapsayan çok boyutlu bir iyilik hâlidir. Melek Nur Alevcan Hanım gibi kıymetli isimlerin yaptığı aile danışmanlığı, psikolojik farkındalık çalışmaları bu anlamda çok değerlidir. Ancak bunlar da yeterli değildir. Çünkü hâlâ üçüncü ve dördüncü kuşakta bile psikolojik destek almanın ayıp ya da zayıflık sayıldığı düşünülüyor. Oysa ruh sağlığı, beden sağlığının gölgesinde kalamaz.

Bunlara rağmen sağlık odaklı sivil bir yapının kurulamamasının sebebi ise üç temel ayağın eksik olması: vakit, nakit ve ehliyet. Birincisi, bu işe zaman ayırabilecek insanlar az. Herkes kendi geçim derdinde, hayatın koşturmacasında. İkincisi, ekonomik destek gerekiyor. Gerçek anlamda sürdürülebilir bir yapı kurmak istiyorsanız, maddi istikrar şart. Üçüncüsü ise -belki de en önemlisi- bu işe gerçekten liyakatli, ehil insanlar gerekiyor. Samimi, donanımlı, kendi içinde dengeli, bireysel hesabı olmayan insanlara ihtiyacımız var. Fakat bu üçü bir araya gelmediği sürece, sadece kurulmuş olmak için kurulan derneklerin sayısı artıyor ama toplumun sorunlarına dokunan yapılar hâlâ eksik kalıyor.

Zaman zaman Müslüman Doktorlar Derneği çatısı altında bazı güçlü işler yaptık. Örneğin, İsveç'te sünnet yasağı gündeme geldiğinde, Yahudi doktorlarla iş birliği yaparak bu yasağın kaldırılması için çaba harcadık. Çünkü sünnet sadece İslami değil, Yahudi kültürü için de vazgeçilmez bir uygulamadır. Bu ortak payda sayesinde kamuoyunu ikna edebildik. Bu tür örnekler gösteriyor ki istenirse çok şey yapılabilir. Ama önce niyet, sonra emek ve en sonunda da birlikte hareket etme iradesi gerekiyor.

Ben bugün topluma hizmet etmeyi hâlâ bir borç olarak görüyorum. Ama artık daha seçici, daha derinlikli düşünmek gerektiğini de biliyorum. Çünkü bir hastaya yanlış teşhis koyarsanız, tedavisi de yanlış olur. Toplumda da böyledir. Sorunları doğru teşhis etmezsek tüm enerjimiz boş yere harcanır. Geriye de yalnızca küskünlük, yılgınlık ve "Neden olmadı?" sorusu kalır.

Bu söyleşinin sonunda, ister istemez bir iç döküşe dönüştü anlattıklarım. Çünkü biriken çok şey var. İnsan uzun yıllar boyunca bir toplumun içinde yaşar, onun dertlerini görür, sevinçlerine şahit olur, çırpınışlarını izlerse ister istemez kalbinde bir sorumluluk hissi doğar. İşte benim de içimde büyüyen şey tam olarak bu: aidiyetin yükü değil, anlamı.

Her ne kadar bazı konularda çok iyimser konuşamasam da bu karamsarlık değil, gerçekçiliktir. Çünkü doğru teşhis olmadan doğru tedavi olmaz. Ben meslek hayatım boyunca kalp doktoru olarak birçok hastanın damarını açtım, stent taktım, krizleri atlattım. Ama önce sorunu doğru tespit ettim. Şimdi ise mesele kalp değil, Türk toplumu. Avrupa'da, İsveç'te, diasporanın içinde yoğrulmuş ama hâlâ yönünü bulmaya çalışan bir toplumuz. Bu toplumun da teşhise, ardından tedaviye ihtiyacı var.

Çünkü mesele "ben" değil, "biz"dir artık. Mesele etiket değil, emektir. Ünvan değil, iz bırakmaktır.

Liyakat eksikliği, iletişim yetersizliği, kurumların işlevsizleşmesi ve genç kuşaklarla kurulamayan bağlar tedavi edilmeli. Tedavi zor ama imkânsız değil. Her şey eğitimle, sorumluluk bilinciyle, samimiyetle ve birbirimizi gerçekten dinleyerek başlamak gerek. Çünkü mesele "ben" değil, "biz"dir artık. Mesele etiket değil, emektir. Ünvan değil, iz bırakmaktır.

Hayatım boyunca şuna inandım: Bir insana faydan yoksa, hayattaki bütün başarılar eksiktir. O yüzden hâlâ telefonum açık. Hâlâ mesajlara dönerim. Hâlâ elimden ne geliyorsa yaparım. Çünkü biz böyle öğrendik. Doktor olmak bir meslek değil, bir duruştur. Toplum ise o duruşun aynadaki yansımasıdır.

Söyleşi

"Her danışan, yalnızca bireysel bir öykü taşımaz; aynı zamanda kendi toplumunun izlerini de beraberinde getirir."

MELEKNUR ALEVCAN
PSİKOLOG VE HASTANE YÖNETİCİSİ

Ben Meleknur Alevcan. Bundan tam on bir yıl önce, elimde bursum, sırtımda umut dolu bir çanta ve aklımda psikolojinin karmaşık labirentlerini keşfetme arzusu varken İsveç'e adım attım. Lisans eğitimimin ardından sürdürdüğüm yüksek lisans maceram, Göteborg'un rüzgârlı sokaklarında kök saldı ve beni geri dönülmez biçimde bu kuzey ülkesine bağladı. Ailem hâlâ Türkiye'de olsa da benim hikâyemin nabzı artık burada atıyor; iki yaka arasında mekik dokusam da kalbim sürekli Göteborg'un ritmine kulak kesiliyor.

Başlangıçta hastane koridorlarında bir klinik psikolog olarak çalıştım. Laboratuvar kokulu o koridorlar, intihar vakalarının sessiz çığlıklarıyla doluydu. Erken staj yıllarımda tanıştığım bu kırılganlığın keskin yüzü beni öyle etkiledi ki, mesleki rotamı intihar girişimleri ve kriz müdahalesi üzerine çizdim. Zamanla, Göteborg'un en büyük hastanelerinden birinde yönetici koltuğuna oturdum. Günüm, doktorlar ve psikologlardan oluşan ekibimin omuzlarındaki sorumluluğu paylaşmakla geçiyor. Yine de bir şey değişmedi. Çalışanlarımın karşısında çözülmeyen ağır bir vaka belirdiğinde, özellikle de ortada hayatla ölüm arasında salınan bir ruh varsa, hâlâ beyaz önlüğümü giyip danışan koltuğuna oturuyorum. Bu mesleği seçtiğim gün verdiğim sözü unutmadım; ihtiyaç duyulduğunda klinik masaya geri dönmek benim için bir mecburiyet değil, vicdan borcu.

Göteborg'da geçen bu yıllar, bana hem bir yöneticinin stratejik bakışını hem de bir terapistin empatik dinleyiciliğini kazandırdı. Yaşamla bağı kopmak üzere olan bir insanın zihninde nelerin fırtınalar kopardığını anlamaya yarayan en önemli pusulam intihar vakalarındaki deneyimim. Bugün hâlâ, hastanede alarm çanları çaldığında sakin kalıyorum, kelimelerin ve sessizliklerin iyileştirici gücünü yeniden hatırlıyorum.

İsveç'te klinik gözlemlerime dayanarak söyleyebilirim ki, burada yaşayan Türk

kökenlilerle İsveçliler arasında psikolojik problemleri algılama ve onlara verdikleri tepkiler açısından geceyle gündüz kadar fark var. Bir olayın, bir kaybın, bir ayrılığın ya da herhangi bir psikolojik rahatsızlığın insanda yarattığı etki; hangi kültürel bağlamdan geldiğinizle doğrudan ilgilidir. İsveçliler, bireycilik temelinde yetiştirilmiş bir toplumun çocukları. Onlar için psikolojik acılar daha içsel, daha sessizdir. Yalnızlık, yaşlılıkta çok derinleşen bir travmadır. İsveç toplumunda en çok intihar vakalarına tanıklık ediyoruz. Alkolizm, madde kullanımı gibi problemler neredeyse olağanlaşmış, sistemin soğuk işleyişine yedirilmiş hâlde.

Ancak burada yaşayan Türk toplumunun hikâyesi, kendine özgü dinamikleriyle dikkat çekiyor. Özellikle gençler arasında, aidiyet arayışı ve kimlik inşası sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşılabiliyor. Göteborg'un merkezinden uzakta yer alan bazı bölgelerde, gençlerin kendilerini ifade edebilecekleri sosyal ve kültürel alanlara olan ihtiyaç daha belirgin hâle geliyor. Bu ortamda bazı gençler, gruplaşmalar yoluyla kendilerini bir topluluğa ait hissetme çabası içerisine girebiliyor. Bu durum, aslında gençlerin görülme, duyulma ve anlaşılma ihtiyacını dile getiriyor. Gençlerimizin bir kısmında karşılaşılan bağımlılık eğilimleri ve davranışsal sorunlar, onların desteğe ve rehberliğe ne kadar açık olduklarını da gösteriyor.

Genç erkeklerin zaman zaman sergilediği öfke dolu tepkiler kadar, genç kızlarımız da geleneksel değerlerle modern yaşam arasındaki dengeyi kurma çabasında çeşitli içsel çatışmalar yaşayabiliyor. Hâlâ bazı aile yapılarında gelenek gibi kavramlar üzerinden şekillenen koruyucu yaklaşımlar söz konusu. Farklı kültürlerden insanlarla kurulan dostluk ilişkilerinde bile bu anlayışın etkileri hissedilebiliyor. Ancak bu durum, yalnızca Türk toplumuna özgü değil; birçok göçmen topluluk benzer geçiş süreçlerinden geçiyor. Tüm bu dinamikler, gençlerimizin kimliklerini sağlıklı şekilde oluşturabilmeleri için destekleyici, açık diyaloglara

dayalı sosyal ortamların ne kadar kıymetli olduğunu bir kez daha ortaya koyuyor.

Bir de "ithal gelin" ve "ithal damat" meselesi var ki, bu başlı başına bir trajediyi barındırıyor. İsveç'te doğmuş, burada büyümüş ikinci ve üçüncü kuşak bireyler, hâlâ evlilik için Türkiye'ye dönüyorlar. Türkiye'den gelen gelin ya da damatlar, buraya ilk adımlarını attıklarında yalnızca bir yabancı ülkeye değil, bambaşka bir yalnızlığa da adım atmış oluyorlar. Çoğu zaman dilden, kültürden, sosyal çevreden yoksun hâlde, neredeyse bir evin içinde kilitli kalıyorlar. Damatların çoğu, uzun saatler pizzacılarda çalıştırılıyor. "Oturumunu alıncaya kadar her şeye katlanmak zorundasın." baskısıyla insanlık dışı koşullarda yaşıyorlar. Bazıları bu çaresizlikle intiharı bile düşünebiliyor. Gelinler için de durum farklı değil. Kendi başına market alışverişi yapmak gibi küçük bir özgürlük bile çoğu zaman onlara tanınmıyor. Kendilerini Türkiye'de daha özgür hissedip burada boğulduklarını ifade eden çok sayıda ithal gelinle çalıştım.

Kısacası, İsveç'te aynı hastanede aynı psikolojik teşhisler konulsa da Türk toplumunda bu vakaların nedeni, şekli ve çözüm yolları çok daha kültüre özgü karmaşıklıklar barındırıyor. Bu yüzden terapi süreci de daha fazla sabır, empati ve kültürel sezgi gerektiriyor. İsveçliler çocuklarının depresyonunu anlamaya çalışırken "Acaba nasıl yardımcı olabilirim?" diye soruyor. Ama bazı Türk aileleri hâlâ "Benim çocuğum niye depresyona girsin ki, her şeyi var." diyebiliyor. Bu, problemi küçümseyen bir bakış açısı. Depresyon, otizm ya da sosyal anksiyete gibi tanılar bazen bir tabuya dönüşüyor. Bir problemi kabul etmek, iyileşme sürecinin ilk adımıdır. Ne yazık ki bazı ailelerde bu ilk adım bile atılamıyor.

İsveç'teki klinik deneyimlerim bana yalnızca bireylerin değil, kuşakların da birbirinden farklı ruhsal haritalar taşıdığını gösterdi. Bu fark, özellikle göçmen topluluklar arasında kuşak çatışması biçiminde kendini gösteriyor. İlk kuşaklar, buraya geldiklerinde öncelikli olarak barınma, iş bulma, ailesini geçindirme gibi en temel fiziksel ihtiyaçlarla mücadele etti. Onlar için hayat, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en alt basamağında yaşanıyordu âdeta. Psikolojik ihtiyaçlar, duygusal farkındalık ya da kişisel gelişim gibi konular, o yoğun çabanın gölgesinde görünmez hâldeydi.

İkinci ve üçüncü kuşaklar ise çok daha farklı bir bilinç düzeyine sahip. Evleri, işleri ve eğitimleri var. Artık daha fazla "Ben kimim?", "Nasıl hissediyorum?", "Kendimi gerçekleştirebiliyor muyum?" gibi sorular soruyorlar. Bu da doğal olarak ilk kuşakla aralarında ciddi bir anlayış farkı yaratıyor. İlk kuşak evini kurmuş, çocuklarını büyütmüş, kendi yöntemleriyle ayakta kalmayı başarmış. Onlar için bu çaba zaten yeterlidir. Ama ikinci kuşak, sadece çalışmakla mutlu olunamayacağını, iç dünyaya da yatırım yapılması gerektiğini fark ediyor. Bu farkındalık, iki kuşak arasında çoğu zaman kırılgan çatışmalara yol açıyor.

İlk kuşaktan terapiye gelenler çok nadir. Genellikle eşleri, çocukları ya da iş yerindeki yöneticileri tarafından yönlendiriliyorlar. Ama bu geliş çoğu zaman gönüllü değil, dolayısıyla terapi sürecine karşı ciddi bir dirençle geliyorlar. Kendi doğrularından vazgeçmemek, katı bir bakış açısına sıkı sıkıya tutunmak, esnekliğe kapalı olmak, bunlar en sık karşılaştığım direnç biçimleri. "Bu iş böyle yapılmalı.", "Çocuk böyle yetişir." gibi kesin yargılar, karşılıklı empatiyi imkânsızlaştırabiliyor.

Ayrıca ilk kuşakta "Çocuklarımız bu yeni toplumda erimesin, yozlaşmasın." diye

Kültürlerarası psikolojik danışmanlık bu noktada ayrı bir öneme sahip. Çünkü bir danışanın geçmişini, değer yargılarını, korkularını, hayata bakışını anlayabilmek için onun kültürel bağlamına vakıf olmak gerekiyor. Türkçe konuşan danışanlar doğal olarak Türkçe konuşan bir psikolog arayışında oluyorlar.

başka bir korku daha var. Kendi dinine, diline, kültürüne sımsıkı sarılma arzusu, onlara aşırı bir katılık olarak geri dönüyor. Oysa farklı bir dili, farklı bir kültürü öğrenmek, kendi köklerinden kopmak anlamına gelmiyor. Tam aksine, esnek bir şekilde büyüyen çocuk hem kendi kültürüne daha çok sahip çıkıyor hem de çevresiyle daha sağlıklı ilişkiler kurabiliyor. İsveç bunun için imkânlar sunan bir ülke. Camilerde mescitler var, ibadet etmek isteyen ediyor. Dini yaşantıya dair bir engel yok. Ama hâlâ bazı aileler bu özgürlüğü bir tehdit gibi algılıyor.

Bu kuşak farklılıkları terapi odasında çok belirgin şekilde ortaya çıkıyor. Örneğin genç bir danışan depresyon yaşadığında, İsveçli bir aile çocuğunun ruh hâlini anlamaya çalışırken, bazı Türk aileleri hâlâ "Onda ne var ki depresyona girsin?" diyebiliyor. Bu bakış açısı yalnızca terapi sürecini zorlaştırmakla kalmıyor, aynı zamanda çocuğun kendi ruhsal sorununu ifade edebilmesini de engelliyor. Otizm, sosyal anksiyete gibi tanıların kabul edilmesi konusunda da büyük zorluklar yaşanıyor. Bu zorluklar, profesyonel desteğin yolunu daha da taşlı hâle getiriyor. Ancak bu direnç anlatılarak, sabırla ve anlayışla aşılabiliyor. Bu karmaşık ve çok katmanlı tablo içerisinde göçmenlerin ruh sağlığına dair meseleleri sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal ve kültürel bağlamlarıyla birlikte ele almak gerekiyor. Çünkü her danışan, yalnızca bireysel bir öykü taşımaz; aynı zamanda kendi toplumunun izlerini de beraberinde getirir.

İlk kuşak İsveç'e göç edenlerin zihinsel bagajlarında hep aynı korku var: "Biz kendi kültürümüzü kaybedersek, çocuklarımız kaybolur." Bu korku öyle güçlü ki öğrenmeye ve entegrasyona dair her girişimi tehdit gibi algılamalarına neden oluyor. Oysa farkında olmadıkları şey şu: Çocuklar zaten bu toplumun içinde büyüyorlar. Okulda, sokakta, sosyal çevrelerinde o kültürle iç içeler. Eğer aile içindeki iletişim sert, kısıtlayıcı ve korkuya dayalı olursa, çocuk ya tamamen yabancılaştığı bir kültürün içinde savruluyor ya da kendi ailesine karşı yabancılaşıyor. Halbuki denge kurulabilir. İsveç; insanların inançlarını, kültürlerini yaşamalarına olanak tanıyan bir ülke. Camilerde mescitler mevcut, ibadet etmek isteyen rahatlıkla ibadetini ediyor. Bunu birçok Batı ülkesinde bulmak zor olabilir. İsveç'te ise bu hak yasalarla korunuyor. Asıl mesele, bireyin bu hakkı nasıl değerlendirdiği.

Sağlık sisteminde, İsveç'te ayrımcılık yasası oldukça güçlü ve bu konuya önem veriliyor. Tüm vatandaşlar, kökeni ne olursa olsun, sağlık hizmetlerinden eşit biçimde yararlanma hakkına sahip. İsveç'i özel kılan asıl mesele bu yasanın yasadan ibaret olmayıp aynı zamanda uygulamada da ciddi bir

şekilde takip ediliyor olması. Göçmen bir birey dil bilmiyorsa, ona mutlaka tercüman sağlanıyor. Ancak sistemin işleyişi mükemmel mi? Hayır. En büyük sorunlardan biri, özellikle psikiyatri alanında uzun bekleme süreleri. Örneğin Göteborg'da bir psikiyatri randevusu için yaklaşık iki yıl beklemek gerekebiliyor. Stokholm'da bu süre biraz daha kısa olsa da yine bir yılı buluyor. Ancak bu bekleme süresi yalnızca göçmenlere özgü değil, İsveçliler için de aynı.

Kültürlerarası psikolojik danışmanlık bu noktada ayrı bir öneme sahip. Çünkü bir danışanın geçmişini, değer yargılarını, korkularını, hayata bakışını anlayabilmek için onun kültürel bağlamına vakıf olmak gerekiyor. Türkçe konuşan danışanlar doğal olarak Türkçe konuşan bir psikolog arayışında oluyorlar. Bu yalnızca dil meselesi değil, aynı zamanda anlaşılma isteği. Ne yazık ki İsveç'te Türkçe bilen psikolog sayısı oldukça sınırlı. Hastalar, kendilerini İsveçli psikologlara anlatırken yalnızca dil bariyeriyle değil, aynı zamanda kültürel duyarsızlıkla da mücadele ediyorlar.

Bazı danışanlardan duyduğum şeyler hâlâ içimi burkar. Bir danışan ailesiyle ilgili problemleri anlattığında İsveçli psikolog bana; "Onlarla görüşmeyi kes!" dedi. Oysa bizim kültürümüzde aile bağı kutsaldır. Bir terapi sürecinde, danışanı ailesinden koparmaya çalışmak yalnızca profesyonel bir hata değil, aynı zamanda derin bir kültürel kopukluktur. Psikoloji eğitimi, bu farklılıkları göz önünde bulundurmayı, danışanın dünyasını anlamayı öğretmelidir. Anlamıyorsak, sormalıyız. Danışan Asya kökenliyse, psikolojik problemini beden ağrılarıyla, Türk ise belki suskunlukla ifade edebilir. Her biri bir ipucu. Psikoloğun görevi, bu ipuçlarını doğru bağlamda anlamaktır. Ne yazık ki herkes bu sorumluluğu taşıyamıyor. Bu yüzden Türk danışanlar, daha çok Türk bir psikoloğa ulaşma ihtiyacı hissediyor. Hem anlaşılmak hem de yargılanmamak için. Bu, sadece bir tercih değil; güven arayışının sonucu.

İsveç'teki Türk toplumu yalnız değil; bunu biliyoruz. Ama topluluğun kendi içinde kurduğu yapılar çoğu zaman birbirinden kopuk, dar çerçeveli ya da yalnızca belli bir grubun ihtiyaçlarını merkeze alan şekilde işliyor. Elbette sivil toplum kuruluşları, dernekler, inisiyatifler veya dinî cemaatler de mevcut. Ancak özellikle psikolojik ve sosyal destek alanında, tüm Türk toplumunu kapsayan, ortak ihtiyaçlara yanıt verebilen, bağımsız ve aktif platformların sayısı oldukça az.

Bu noktada, benim için önemli bir boşluğu dolduran çalışmalardan biri, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile yürüttüğümüz projeler oldu. Geçtiğimiz iki yılda hem Stokholm hem de Göteborg'da çeşitli psikolojik eğitim seminerleri düzenledik. Bu seminerler yalnızca bilgilendirici değil, aynı zamanda toplumun birbirini görmesini, kendi problemlerini dillendirmesini ve çözüm yollarını kolektif biçimde düşünmesini sağlayan alanlara dönüştü.

Eğitimler, her kesime açıktı. Hiçbir grup ya da cemaatle sınırlı olmadan, tüm Türk toplumunu hedefleyerek hazırladık oturumları. İçeriği yaş gruplarına göre şekillendirdik. Çocuklar için sanat terapisiyle duygularını ifade etmeyi öğrenebilecekleri interaktif oturumlar yaptık. Ergenlerle çeteleşme, kimlik arayışı, aidiyet duygusu gibi konuları tartıştık. "Sadece ben böyle hissediyorum." diyen birçok genç, o toplantılarda benzer yaşadıklarını anlatan arkadaşlarıyla karşılaştı ve böylece yalnız olmadıklarını fark ettiler. Bu, psikolojik sağaltımın ilk adımıydı.

Ailelere yönelik düzenlediğimiz semi-

nerlerde ise özellikle ithal gelin ve ithal damat olgusunu, aile içi iletişim sorunlarını, çocuk yetiştirirken karşılaşılan zorlukları konuştuk. Bu alanlarda bilgi eksikliği çok fazla. Katılımcıların eğitim sonunda yanımıza gelip "Ne zaman bir tekrarı olacak?" diye sormaları, ne denli büyük bir ihtiyaca dokunduğumuzu gösterdi. Ancak bu çalışmaların sürekliliği, kalıcılığı hâlâ bir sorun. Bu tür eğitimler sadece dış destekle, belirli dönemlerde yapılmamalı. Bu eğitimlerin toplumun içinden gelen, kendi dinamikleriyle var olan sürdürülebilir yapılara dönüşmesi gerekiyor. Bu, yalnızca bilgi paylaşımını değil, duygusal dayanışmayı da pekiştirecek bir yapı olmalı. Çünkü göç, yalnızca fiziki bir yer değiştirme değil; aynı zamanda kimlik, aidiyet, kuşaklar arası geçiş ve kültürel hafıza ile mücadele edilen bir süreçtir.

Göçmenlerin psikolojik sağlığını destekleyecek sürdürülebilir yapılar için birlik, güven ve bilinç gerekiyor. Bilinç seviyesi arttıkça, sorunlara verilen tepkiler de daha yapıcı hâle gelebiliyor. İsveç'te yaşayan Türkler için bu bilinçlenme süreci yalnızca eğitimle değil, bir araya gelerek, konuşarak, farklılıkları kabullenerek ve ortak dertlerde buluşarak mümkün olabilir. İşte bu yüzden eğitimler kadar, bu seminerlerin yarattığı duygusal alanlar da önemliydi. İnsanların yalnız olmadığını hissetmesi, başka ailelerde de benzer sıkıntıların yaşandığını görmesi, toplumun kendi içinde iyileşme gücünü taşıdığını hatırlattı bize. Belki de en çok ihtiyacımız olan şey, yeniden birbirimizin hikâyelerinde kendimizi bulabilmektir.

İsveç'teki Türk toplumu artık zamanın etkilerini daha derinden hissetmeye başladı. İlk kuşak yaşlanıyor. Bir kısmı hayata gözlerini yummuşken, kalanlar yavaş yavaş kendi sessizliğine çekiliyor. Onları düşündüğümde en çok dikkatimi çeken şey, görünür olanla görünmeyen arasındaki uçurum. Çocuklar, torunlar bir şekilde yaşlı ebeveynlerin bakımını üstleniyor ve fiziksel ihtiyaçlar genellikle karşılanıyor. Huzurevinde kalan Türk yaşlılarının sayısı yok denecek kadar az. Bu hem kültürel hem duygusal bir tercihin sonucu. Aileler, kendilerine emek veren bu insanlara minnet duyuyor; onları dışarıya, kuruma teslim etmeyi bir tür vicdan yükü olarak görüyor.

Ama görünmeyen ihtiyaçlar işte burada başlıyor. Yaşlılık sadece bedensel değil, aynı zamanda duygusal bir yalnızlıktır. Yıllarca kaygıyla, endişeyle, korkuyla yaşamış bu insanlar sonunda rahatladıklarında ne yapacaklarını bilemez hâle geliyorlar. Çünkü onların zihinlerinde göç, hâlâ tamamlanmamış bir yolculuk. Sürekli bir şey olacak hissiyle diken üstünde yaşamışlar. Bu hâl, zamanla bir yaşam biçimine dönüşmüş ve onların psikolojik esnekliğini zayıflatmış. Dinlenmeye çekildiklerinde, o yılların yükü şimdi başka türlü kendini göstermeye başlıyor: sessizlik, içe kapanma, uykusuzluk ya da anlamını kaybetmiş bir hayat duygusu.

Psikolojik destek, bu yaş grubuna da ulaşmalı. Ama hâlâ birçok yaşlı, "Ben deli miyim ki psikoloğa gideyim?" diyerek terapiye yaklaşmıyor. Oysa herkesin bir psikoloğa ihtiyacı olabilir; bu, zayıflık değil, insan olmanın bir gereğidir. Ne yazık ki bu bakış açısı henüz tam anlamıyla yerleşmiş değil. Psikoloğa gitmek hâlâ bir tabu, bir ayıp, gizli bir mesele olarak görülüyor bazı çevrelerde. Hele ki yaşlılar için bu, daha da keskin bir ön yargıya dönüşüyor.

Oysa İsveçliler için psikoterapi âdeta gündelik yaşamın bir parçası hâline gelmiş durumda. Kimi zaman bir sohbet konusu, kimi zaman bir destek sistemi. "Terapistim bana şunu söyledi." gibi cümleler ofislerde, kafelerde rahatça dile getirilebiliyor. Hatta

Yaşlılık sadece bedensel değil, aynı zamanda duygusal bir yalnızlıktır. Yıllarca kaygıyla, endişeyle, korkuyla yaşamış bu insanlar sonunda rahatladıklarında ne yapacaklarını bilemez hâle geliyorlar. Çünkü onların zihinlerinde göç, hâlâ tamamlanmamış bir yolculuk. Sürekli bir şey olacak hissiyle diken üstünde yaşamışlar. Bu hâl, zamanla bir yaşam biçimine dönüşmüş ve onların psikolojik esnekliğini zayıflatmış. Dinlenmeye çekildiklerinde, o yılların yükü şimdi başka türlü kendini göstermeye başlıyor: sessizlik, içe kapanma, uykusuzluk ya da anlamını kaybetmiş bir hayat duygusu.

terapiye gitmek, kişinin kendisine yatırım yaptığını, bilinçli olduğunu gösteren bir ayrıcalık gibi görülüyor. İsveçli toplum için bu, âdeta bir norm ve bu norm, onların psikolojik dayanıklılığını artırıyor.

Genç kuşakta bu bilinç değişimi başladı aslında. İsveç'teki Türk gençlerinin büyük bölümü artık psikolojik destek almayı bir ihtiyaç olarak görüyor. Tabularını yıkan, kendi duygularını tanıyan, anlatmaktan çekinmeyen bir nesil yetişiyor. Ama yine de bazı ailelerin aktardığı korkular, hâlâ gençlerin üzerinde etkili olabiliyor. Örneğin, bir danışanım sadece sınıfındaki İsveçli çocuklarla arkadaşlık kurmak istemediği için grubun dışına itiliyordu. Ona, ailesinden "Gavurlarla arkadaş olunmaz." mesajı verilmişti. Yani korku, sadece yaşlılarda değil; genç kuşaklarda da görülebiliyor. Bu aktarım, yeni kuşağın öz güvenini, sosyal uyumunu, psikolojik sağlığını olumsuz etkiliyor.

Böyle durumlarda, yalnızca bireylerle değil, o bireyleri biçimlendiren aile yapısıyla, kültürel kodlarla da çalışmak gerekiyor. Terapist olarak benim işim sadece bir bireyin sorununu çözmek değil, o bireyin içinde yaşadığı kültürel çevreyi de anlamak. İşte asıl zorluk da burada başlıyor. Çünkü sorun bireysel gibi görünse de çoğu zaman kolektif bir hikâyenin içinden doğuyor. Bu hikâyeyi değiştirmek sadece seanslarla değil, toplumsal dönüşümle mümkün olabilir.

İsveç'te yaşayan Türk toplumunun en temel sorunlarından biri de bilgi eksikliğiyle büyüyen korkular. Sağlık sisteminin sunduğu imkânlar aslında oldukça geniş ve erişilebilir ama bu imkânlara ulaşma konusundaki çekinceler, çoğunlukla kulaktan kulağa yayılan söylentilere dayanıyor. Bu söylentilerden en yaygını, "Psikoloğa gidersen çocuğunu elinden alırlar." düşüncesi. Sosyal hizmetlerle ilgili olarak da benzer bir korku var. Sosyal hizmetlerle temasa geçildiğinde çocuklarının ellerinden alınacağı düşünülüyor.

Bu söylentiler, toplumda öyle derinlere işlemiş ki bazı aileler çocuklarının psikolojik yardım almasını engelliyor. Hatta kendi ihtiyaçlarını bile bastırıyorlar. Oysa gerçekler çok başka. İsveç yasalarına göre tüm

bireyler sağlık hizmetlerinden eşit düzeyde faydalanma hakkına sahip. Dili bilmeyen birine tercüman atanıyor. Psikolojik destek almak isteyen bir göçmene, kökenine bakılmaksızın yardım sunuluyor. Ve bu, yalnızca bir lütuf değil yasal bir zorunluluk.

Eğitim seminerlerimizde en çok üzerinde durduğumuz konulardan biri de buydu: devlet sistemlerinin nasıl çalıştığını, sosyal desteklerin nasıl alındığını, neyin gerçek neyin efsane olduğunu anlatmak. Çünkü bilgi, korkuyu silmenin en güçlü aracıdır. İsveç gibi hak temelli bir ülkede yaşayıp da bu haklara yabancı kalmak, insanın kendi potansiyelini kısıtlaması demektir. Ama bu potansiyel, korkularla çevrelendiğinde devreye giremiyor.

Genç kuşakta bu korkuların etkisi azalıyor gibi görünse de hâlâ aileden gelen baskılarla şekillenen hayatlar var. Özellikle eğitim ya da sosyal çevreyle ilgili kararlarında kendi özgürlük alanlarını oluşturmakta zorlanan, hâlâ "El âlem ne der." zihniyetinin gölgesinde kalan gençler mevcut. Bazı durumlarda, çocuklar anne babalarını psikoloğa gitmeye ikna ediyor. Ama daha yaygın olanı, gençlerin kendi terapi ihtiyaçlarını dahi dile getiremeyişi. Çünkü "Deli değilim ki psikoloğa gideyim." düşüncesi modern kıyafetlerin ve iyi eğitimlerin altında hâla sessizce yaşıyor.

Bu noktada, sadece eğitim değil, iletişim modellerini de dönüştürmek gerekiyor. Toplumun kendi içinde daha fazla konuşması, duygularını paylaşması, yalnız olmadığını hissetmesi gerekiyor. Bir bireyin yaşadığı psikolojik sıkıntının bir zayıflık değil, insani bir deneyim olduğunu anlatmak bireyi utançtan kurtarır. Çünkü en büyük yük bazen teşhis değil, teşhise dair taşıdığı utançtır.

Benim gözümde, Türk toplumunun psikolojiye yaklaşımı bir değişimin eşiğinde. Gençler daha açık, daha meraklı ve yardım almaya daha istekli. Ama hâlâ bu değişimi engelleyen görünmez duvarlar var: kültürel kodlar, yanlış bilgilendirmeler, sosyal baskılar... Bunlar aşılmadıkça, psikolojik destek yalnızca bir "ihtimal" olarak kalır, bir "seçenek" hâline dönüşemez. Oysa ben hem danışanlarımın hem de toplumun bu eşiği aşabileceğine inanıyorum. Çünkü her seferinde bir cümleyle açılan kapılar, bir soru ile çözülen düğümler gördüm. Biliyorum ki doğru bilgiyle, doğru dille ve empatiyle yaklaştığınızda, en sert ön yargılar bile yumuşayabilir. Yeter ki onları görmeye ve konuşmaya cesaret edelim.

Pandeminin en zor zamanlarıydı... İsveç'te yaşlı bireylerin derin bir yalnızlık içine çekildiğini, sosyal izolasyonun ruhsal sağlıkları üzerindeki ağır etkilerini yakından gözlemliyordum. O dönem kendi mesleki donanımımı, elimden geleni bu insanlara ulaştırmak için kullanmak istedim. Gönüllü olarak terapi görüşmeleri yapmaya başladım. İlk başta birkaç kişiyle başlayan bu süreç, kısa sürede yüzlerce kişiye ulaştı. Her bir konuşma, her bir içten teşekkür ve zaman zaman gözyaşlarıyla karşılaştığım anlar, bu yolda doğru bir şey yaptığımı hissettirdi.

Bu çabam, İsveç'in kuzeyindeki Luleå Teknik Üniversitesi tarafından "Yılın Onur Ödülü"ne layık görülmemle taçlandı. Elbette böyle bir ödül almak benim için büyük bir mutluluk ve onur kaynağıydı. Ama asıl ödül, o insanlarla kurduğum bağ, onların içten "İyi ki varsın." deyişleriydi. Bu ödül şahsıma verilmiş gibi görünse de, ben bunu sesini duyuramayan birçok insan adına aldım. Çünkü yalnızlık, anlatıldıkça hafifliyor. Ve eğer bir kişinin bile yalnızlığını bir nebze olsun azaltabildiysem ne mutlu bana...

İsveç'teki Türk toplumu, zamanla değişen ama hâlâ bazı temel yapılarla yüzleşmekte zorlanan bir denge arayışında. Bir yandan psikolojik destek alma konusunda farkındalık yükseliyor, diğer yandan köklü kültürel refleksler bu değişimi yavaşlatıyor. Peki, bu denge nasıl sağlanabilir? Nasıl daha kalıcı, daha kapsayıcı ve kendi kendini besleyen bir dönüşüm yaratılabilir?

Benim kanaatimce en temel ihtiyaç, bilinç seviyesinin yükseltilmesi. Çünkü bilinç arttıkça korku azalır, direnç yumuşar, iletişim güçlenir. Bilinçli bir birey, yalnızca kendini değil, çevresini de dönüştürmeye başlar. Bu yüzden gerek psikoloji alanında gerekse genel sağlık ve toplumsal farkındalık alanlarında düzenli ve sistematik eğitimlerin artması büyük önem taşıyor. Bu eğitimler sadece kriz anlarında değil, her dönemde ve toplumun farklı katmanlarına ulaşacak şekilde kurgulanmalı. Çünkü sorunlar yalnızca krizle görünür olur ancak çözüm, süreklilikle gelir.

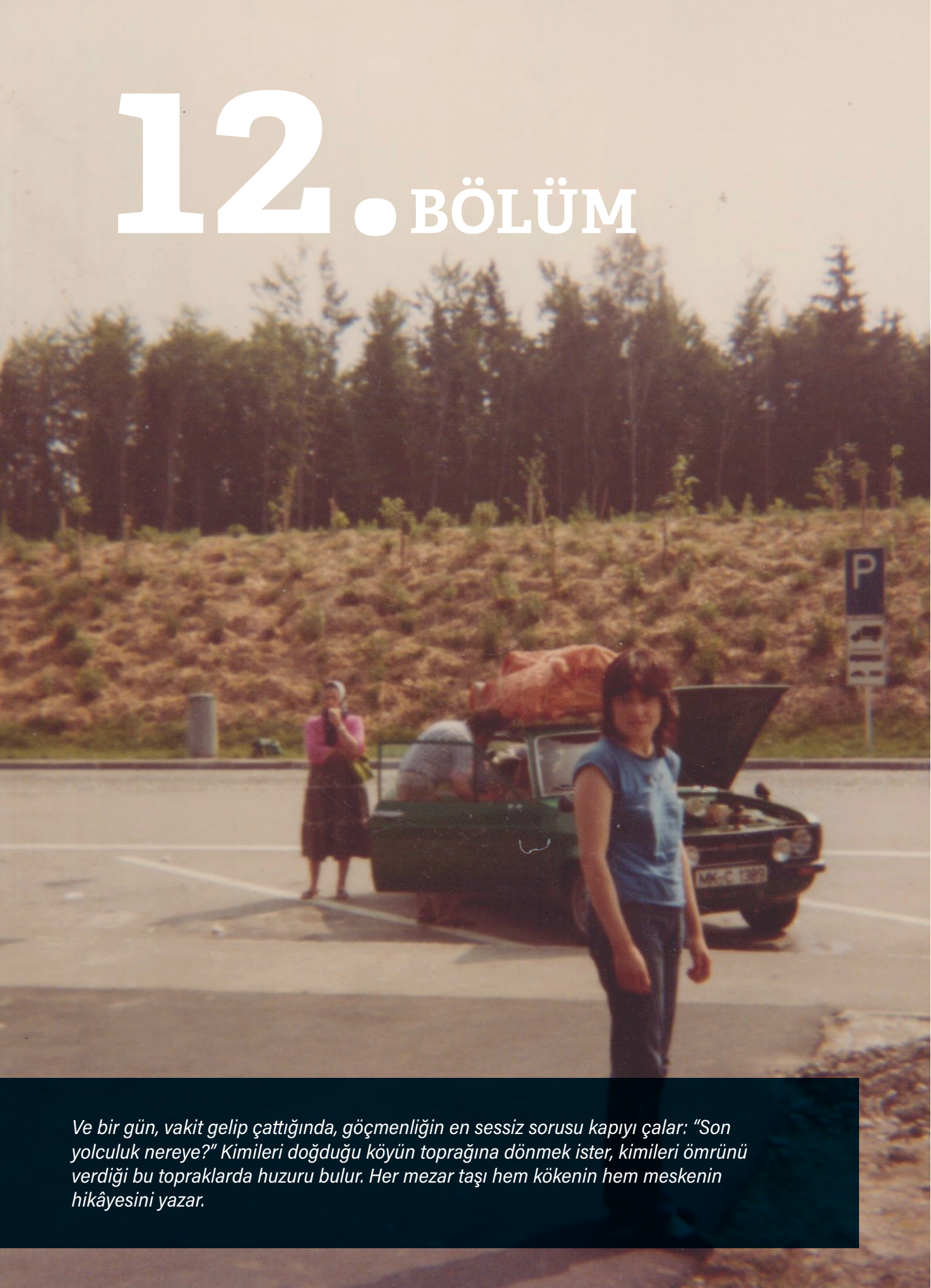
Kalıcı dönüşüm için dış desteğe bağlı olmayan, toplumun içinden doğan ve içeriden beslenen yapılar kurulmalı. Bu yalnızca psikologların ya da uzmanların işi değil. Derneklerin, camilerin, kültürel inisiyatiflerin, okul aile birliklerinin, bireylerin sorumluluğundadır. Çünkü psikolojik iyilik hâli, sadece dört duvar arasında terapistle yapılan görüşmelerle sağlanmaz; yaşadığınız mahallenin dilinde, sizi anlayan bir dostun bakışında, toplumun kurduğu dayanışma ağlarında yeşerir.

Toplum içindeki ilişkilerin kuvvetlendirilmesi de bu bağlamda önemli. Küçük gruplar arasında oluşan sessiz kopukluklar, zamanla büyük uzaklıklara dönüşebiliyor. Farklı görüşten, farklı gelenekten insanlar bir araya gelmedikçe yalnızca kendi dünyalarında yaşamaya başlıyorlar. Oysa bizi birleştiren ortak duygular var: aidiyet, endişe, mutluluk, umut... Bu duyguları paylaşmak için bir araya gelmemiz, korkuların yerine güven duygusunu koymamız gerekiyor.

Genç kuşak bu anlamda bir umut taşıyor. Daha esnek, daha açıklar. Psikolojiye bakışları daha kabul edici, duygularını ifade etme becerileri daha gelişmiş. Ancak onların da desteğe ihtiyacı var. Özellikle birinci kuşaktan gelen ön yargılarla büyüyen çocuklar, bazen içinde bulundukları toplumla aileleri arasında sıkışıp kalıyor. Gençlerin yalnız olmadıklarını bilmeleri, destek alabilecekleri bir sistemin varlığından haberdar olmaları gerekiyor. Belki de en önemlisi bu sistemin onların dilinden konuşması gerekiyor.

Ben inanıyorum ki toplum içinde güven inşa edildiğinde, insanlar yardım almaktan çekinmez. Terapist odası bir tehdit değil, bir sığınak olur. Psikolojik destek almak bir zayıflık değil, cesaretin ta kendisi olur. Hatta o zaman insanlar ilk defa gerçekten korkmadan, saklamadan, utanmadan konuşmaya başlar. İşte tüm bu süreçte bizim en büyük görevimiz; geçmişle gelecek, eskiyle yeni, korkuyla umut arasında köprü olmaktır. Çünkü göç, yalnızca fiziksel bir hareket değil; ruhsal bir yeniden doğuş sürecidir. Ve bu doğum, ancak birlikte mümkün olabilir.

12. BÖLÜM

Ve bir gün, vakit gelip çattığında, göçmenliğin en sessiz sorusu kapıyı çalar: "Son yolculuk nereye?" Kimileri doğduğu köyün toprağına dönmek ister, kimileri ömrünü verdiği bu topraklarda huzuru bulur. Her mezar taşı hem kökenin hem meskenin hikâyesini yazar.

DEFİN

MEKÂNSAL VE KÜLTÜREL AİDİYETİN SON EŞİĞİ: İSVEÇ'TE YAŞAYAN TÜRK DİASPORASININ DEFİN UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Sedanur Bayraktar

Söyleşi / Rıza İnci

MEKÂNSAL VE KÜLTÜREL AİDİYETİN SON EŞİĞİ:

İSVEÇ'TE YAŞAYAN TÜRK DİASPORASININ DEFİN UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

SEDANUR BAYRAKTAR*

Giriş

Ölüm, tüm insanlığın kaçınılmaz ortak durağıdır; ancak bu durağın nerede ve nasıl şekilleneceği, bireyin ait olduğu toplumsal, kültürel ve mekânsal bağlamlarla derin bir ilişki içerisindedir. Göçmenlik yalnızca yaşam alanlarını değil; bireyin yokluk, kayıp ve ölüm gibi varoluşsal durumlarla kurduğu ilişkileri de dönüştürmektedir. Ana vatanda alışılagelmiş cenaze merasimleri; yerel dinî önderlerin eşliğinde, aile ve mahalle topluluğunun katılımıyla, kültürel kodların korunduğu bir bütünlük içinde gerçekleştirilirken gurbette bu pratiklerin çoğu zaman parçalanmış hâlde, sınırlı imkân ve destekle sürdürüldüğü görülmektedir.

İsveç'te yaşayan Türk diasporasının defin uygulamalarına odaklanan bu çalışma, ölümün yalnızca biyolojik bir son değil, aynı zamanda kimliğin, aidiyetin ve kültürel belleğin yeniden kurgulandığı bir eşik olduğunu varsaymaktadır. Gurbette defnedilme kararı kadar ana vatana defnedilme, birey için yalnızca mekânsal bir tercih değil; kuşaklar arası bağları, dinî vecibeleri ve toplumsal temsiliyet arzusunu bir arada barındıran çok katmanlı bir karardır. Bu bağlamda çalışmada; mezarlık politikaları, cami dernekleri, cenaze fonları ve kamusal otoritelerle kurulan ilişkiler üzerinden, ölümün göçmenler açısından ne tür resmî ve duygusal karşılıklar doğurduğu incelenmektedir. İsveç'in çoğulcu hukuk sistemi içinde biçimlenen Müslüman mezarlıkları ve defin yapıları, göçmen toplulukların sadece yaşamda değil, ölümde de görünür olma taleplerini yansıtan birer sosyokültürel izdüşümdür. Bu çalışma, ölümün ardından bile süren aidiyet mücadelesine odaklanarak, göç sosyolojisinin

* Doktora, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Bölümü, sedanurbayraktar@sakarya.edu.tr

mekân, kimlik ve kültürel devamlılık üzerine sunduğu sınırların yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Göç, Kimlik ve Ölüm: Kavramsal Bir Çerçeve

1967'de İsveç, sanayisinin ihtiyaç duyduğu iş gücü açığını karşılamak amacıyla Türkiye ile işçi göçü anlaşması imzalamıştır (Başer & Levin, 2017: 2-3). Anlaşmaların ardından Türklerin İsveç'e yönelik iş gücü temelli göç hareketi başlamış; zamanla ortaya çıkan hareketlilik, ulusötesi grupların oluşmasına zemin hazırlamıştır (Bayramvd., 2009: 91-92). Söz konusu gruplar, kolektif kimliklerini birden fazla yerleşik sosyal düzende yeniden inşa etmiş ve kültürel pratiklerini sürekli olarak dönüştürmüştür (Vertovec, 2009: 45). Yaşanan sosyokültürel dönüşüm, yalnızca gündelik yaşam pratiklerini değil, aynı zamanda İsveç'te yaşayan Türk kökenli göçmen toplulukların ölümle kurdukları ilişkiyi de yeniden yapılandırmıştır. Kimlik ve ölüm arasındaki ilişkiyi kavramsal düzlemde incelemeyi hedeflediğimiz bu çalışmada, İsveç'teki Türk diasporasının yaşadıkları yerel bölgelerdeki dinî ritüeller özelinde defin tercihleri araştırılarak, ele alınan defin uygulamalarıyla göçmenin ölüm üzerinden mekânsal ve kültürel aidiyetle kurduğu bağlarının görünür kılınması amaçlanacaktır. Böylece ölümle biyolojik bir sona ulaşmanın ötesinde, ana vatan ile bağların yeniden oluşturulduğu kritik karar aşamalarının son eşiği olan defin konusu hakkında eleştirel bir perspektif sunulacaktır.

Yaratılışı "topraktan" ve "nefha-i ilahi"den (ilahi nefesten) gelen insanın varoluşsal aidiyetini somut bir şekilde görünür kılan defin pratiği, kişinin hem içinde bulunduğu toplumsal, kültürel ve inanç normlarının hem de İslam geleneğinde farz-ı kifaye sayılan dinî yükümlülüklerin bir yansımasıdır. Bu bağlamda defin, yalnızca yaşamın sona ermesiyle bağlantılı teknik bir uygulama değil; bireyin toplumsal aidiyetini, inanç değerlerini görünür kılan dinî bir ritüel olma işlevine sahiptir. Göçmen topluluklar açısından ise bu pratik hem yaşadıkları ülkenin normlarıyla hem de geleneksel kök kültür değerleriyle etkileşim hâlindedir. Özellikle Müslümanların defin tercihlerinde görülen yönelimler, dinî ritüeller ve inanç sisteminin mekânsal ve kurumsal boyutlarıyla ilişkili göç deneyimiyle birlikte şekillenen çok katmanlı kimlik dinamiklerinin bir uzantısı olarak nitelendirilebilmektedir.

Diasporada ölüm olgusunun, ana vatana bağlılık, dinî inançlar, kültürel normlar ve yaşanılan toplumun kamu işleyişini belirleyen yasal çerçeveler noktasında çok yönlü bir etkileşim alanı oluşturma durumu söz konusudur. Göç, kimlik ve ölüm ekseninde şekillenen bu çok katmanlı yapı, diaspora ve ulusötesi yaklaşımlara da daha geniş bir kuramsal çerçevede dayanak sunmaktadır. Özellikle bu durum diasporanın kolektif öz-belirlenim, demokrasi ve insan hakları gibi evrensel normlarla (Bauböck & Faist, 2010: 15-16), yerel ya da ulusal düzeydeki arzlarının tartışmaya açılmasına zemin hazırlamaktadır. Örneğin İsveç gibi etnik ve kültürel çeşitliliği anayasal düzeyde tanıyan ve göçmen topluluklara yönelik kapsayıcı entegrasyon politikaları geliştiren toplumlarda yaşayan Türk diasporası hem İslami defin ritüellerini sürdürme hem de İsveç'in kamusal alanındaki yasal ve kurumsal düzenlemelerine uyum sağlama arasında bir denge kurmak durumundadır.

Normatif vatandaşlık kapsamındaki uygulamalar, hak ve sosyal adalet arayışına da-

yalı dönüşümsel politikaları içermektedir. Ölüm etrafında şekillenen ortak yönelimler de mekânsal sınırların fiziksel olarak aşılmasını sağlamanın ötesinde, vatandaş ve vatandaş olmayanlar arasında ontolojik sınırların da muğlaklaşmasına neden olmaktadır (Rygiel, 2016: 550). Bu bağlamda ölüm, sadece bireysel ve toplumsal bir geçiş anı değil, aynı zamanda hukuki sistem içerisinde etik sorumluluk alanına dâhil olan bir olgudur. Nitekim Smolensky'nin belirttiği üzere, ölümden sonraki hukuki hakların tanınması, hukukun ölüleri onurla muamele etme arzusuyla hareket ettiğini varsaydığımızda ölen bireylere, hukuki sistem içinde önemli bir ahlaki statü kazandırmaktadır (Smolensky, 2009: 764; Akt. Rygiel, 2016: 551-552).

Toplumsal dönüşüm bağlamında ölümün taşıdığı bu çok katmanlı anlam, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda kültürel bir sorgulama alanı da yaratmaktadır. Nitekim Katarina Barrling ve Cecilia Garme tarafından 2022 yılında kaleme alınan "Özlem İçimizdeki Ülkenin İzinde" (Saknad: på spaning efter landet inom oss) adlı çalışmada, İsveç toplumunun geçirdiği kültürel dönüşüm süreciyle birlikte, kültürel hafızada kaybolan unsurlar için duyulan özlem ve yasın ifade edilebilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Yazarlar, yerleşik ve kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel öğelerin bireyler açısından güvenlik hissi ve anlam taşıdığını; bu nedenle alışılmış olana dair duyulan bağlılığın görmezden gelinmemesi gerektiğini belirtmektedir (Lindberg, 2024). Bu çerçevede, toplumsal bütünleşmenin ve yeni bir ortak yaşam zemini inşasının temel koşullarından birinin, bireylerin geçmişle ve birbirleriyle açık bir şekilde konuşabilme cesareti olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda, defin uygulamalarının sadece dinî ya da teknik bir uygulama değil; bireylerin kimlik, aidiyet ve kültürel süreklilikle kurduğu ilişkinin görünür bir ifadesi olarak ele alınması gerektiği açıktır. İsveç gibi çok kültürlü toplumlarda bu tür pratikler hem yerleşik kültürel öğelerin korunmasına hem de göçmen toplulukların kendilerini kamusal alanda ifade edebilmesine imkân tanıyan anlam yüklü ritüeller olarak önem kazanmaktadır.

İsveç'teki Mezarlık Politikaları ve Müslümanlara Ayrılan Alanlar

Sosyal demokrasi geleneğine sahip hukuk devleti olan İsveç'te, toplumsal yapıda artış gösteren kültürel ve dinî çeşitlilik, bütüncül ve çoğulcu bir kamu politikasıyla dikkate alınmaktadır. Bu politika, bireylerin yaşamları boyunca sahip oldukları inanç özgürlükleriyle birlikte ölüm sonrası için yaptıkları dinî ritüel tercihlerinin anayasa bağlamında tanınması ve saygı gösterilmesi ilkesi üzerine inşa edilmiştir. Bu anlayışın temel yasal dayanağını ise İsveç Mezarlık Yasası (Begravningslag, 1990: 1144) oluşturmaktadır. Yasada, mezarlık hizmetlerinden sorumlu kurumların, çoğunlukla İsveç Kilisesi'ne bağlı yerel cemaatler olmakla birlikte yalnızca Hristiyanlara değil, farklı inanç gruplarına da eşit hizmet sağlamakla yükümlü olduğu açıkça belirtilmektedir. Özellikle ilgili yasanın 2. bölümünün 2. maddesi, Hristiyan olmayanlar için özel mezar alanlarının tahsis edilmesini zorunlu kılarak, tüm dinî gruplara eşit muamele edilmesini güvence altına almayı amaçlamaktadır. Aynı şekilde, hiçbir bireyin dinî inancı nedeniyle mezarlıklardan yararlanmasının engellenmemesi de burada hükme bağlanmıştır (Sveriges Socialdepartementet, 1990: 2. Kap. 2. §).

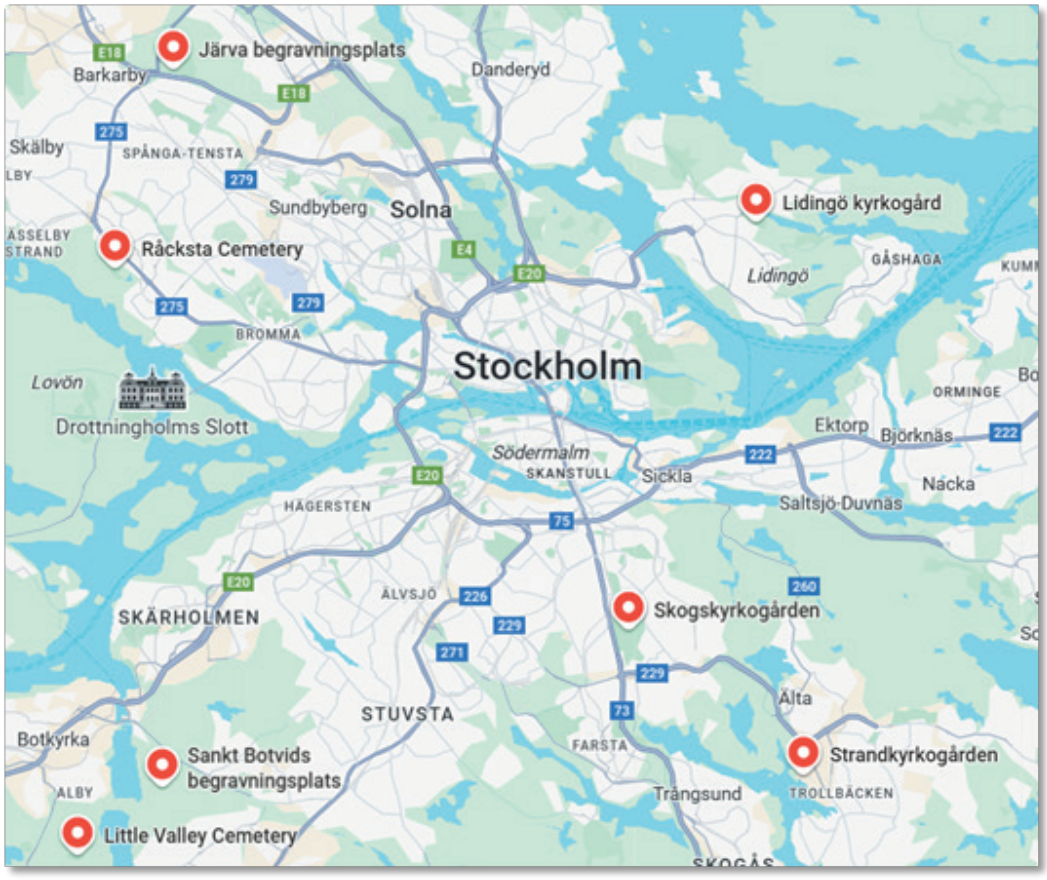
İsveç'in göçle şekillenen çok kültürlü toplumsal yapısına paralel olarak, farklı dinî toplulukların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kapsayıcı bir kamu politikası yürütme zorunluluğu ortaya çıkmış olsa da çalışmamız söz konusu kamu politikalarının sahadaki yansımalarını yalnızca İsveç'teki Müslümanların İslami usullere uygun defin pratiklerinin gerçekleştirilmesi için tahsis edilen mezarlık alanlarıyla sınırlı tutmaktadır. Zira İsveç Mezarlık Yasası uyarınca Müslüman göçmenler için ayrılan mezarlık alanlarında etnik köken ayrımından bağımsız uygulamaların gerçekleştirilmesi söz konusudur. Bu bağlamda, İsveç devletinin, mezarlık hizmetlerinde hem inanç temelli eşitliği sağladığı hem de toplum yapısının gerektirdiği adil kamusal hizmet anlayışını esas aldığı görülmektedir.

Bu yasal düzenlemelerin pratikte nasıl işlediğini anlayabilmek için, İsveç'te mezarlık hizmetlerini yürüten kurumsal yapının incelenmesi gerekmektedir. Mezarlık hizmetlerinin yürütülmesinden sorumlu olan mezarlık otoriteleri, büyük ölçüde İsveç Ulusal Kilisesi'ne, bağlı yerel yapılardan oluşmaktadır. Bu yapılar; bireysel cemaatleri bu cemaatlerin birleşimiyle oluşan cemaat birliklerini ya da birden fazla cemaatin ekonomik ve idari gerekçelerle oluşturduğu kilise federasyonlarını kapsamaktadır. Her biri devletten bağımsız fakat yasal çerçevede tanınmış olan bu özerk yapılar, mezarlık hizmetlerini yürütme yetkisine sahip olup kendi yerel yönetim alanları içinde defin işlemlerini organize etmekle sorumludur. Her ne kadar İsveç'teki dinî-idari yapılanma 13 piskoposluk (Svenska kyrkan, 2025f) etrafında örgütlenmiş olsa da mezarlık hizmetleri bu yapılarla doğrudan ilişkili değildir. Zira piskoposluklar yalnızca manevi rehberlik ve teşkilat yapısına ilişkin görevlerle sınırlıyken mezarlık hizmetleri, coğrafi bölgelere -yani yönetim alanlarına- ayrılmıştır. Her bir yönetim alanı için mezarlık hizmetlerinden sorumlu kuruluş bulunmaktadır. Stokholm ve Tranås'ta bu yetki belediyelerdeyken ülkenin geri kalanında sorumluluğu İsveç Ulusal Kilisesi'ne bağlı bireysel cemaatler ve cemaat birlikleri üstlenmektedir (Svenska kyrkan, 2025c). Dolayısıyla bu yapılar, göçmen toplulukların inanç eksenindeki defin taleplerine dair hassasiyetlerine yanıt vermektedir.

Nitekim 1949 yılında Ebrahim Umerkajeff ve Akif Arhan ile birlikte İsveç Türk-İslam Din ve Kültür Derneği'ni (Turk-Islam Föreningen i Sverige för religion och kultur) kuran Türk asıllı Osman Soukkan (1903-1975), ülkedeki ilk Müslüman imam olarak kayda geçmiştir. Bu dernek, 1950'li yılların ilk yarısında İsveç'e gelen, çoğunluğunu Tatar kökenlilerin oluşturduğu Müslüman topluluğun kamusal alanda kurumsal bir kimlik kazanmasına öncülük etmiştir (Eldefors, 2021).

Bu girişim, sadece Müslüman topluluğun kamusal görünürlüğünü artırmakla kalmamış, aynı zamanda ilerleyen yıllarda İslam inancına mensup bireylerin mezarlık hizmetleri başta olmak üzere çeşitli kamusal taleplerinin kurumsal düzeyde tanınmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu yasal çerçeveye uygun olarak İsveç'in birçok şehrinde Müslümanlara özel mezar alanları tahsis edilmiştir. Dernek, kuruluşunun hemen ardından gerçekleştirdiği ilk toplantısında bir mezarlık alanı temin edilmesini gündeme almış ve kısa sürede Stokholm'deki Skogskyrkogården Mezarlığı'nda (Stokholms stad, 2025), Skarpnäck koloni bölgesi sınırındaki duvar boyunca bir mezar parseli satın alınmıştır (Sorgenfrei, 2020: 8).

Görsel 12.1. Stokholm'de Müslümanlara Ayrılan Mezarlık Alanlarının Mekânsal Dağılımları

Stokholm ili içerisinde yer alan Råcksta Mezarlığı'nda da Müslümanlar için 2006 yılında oluşturulan ve 2016 yılında tükenen 700 mezar yerinin (Masreliez Kvarnborg, 2023) devamı niteliğinde olan 1.400 tabutlu mezar yeri hazırlanmıştır (Stokholms stad, 2023). Yine Stokholm'e bağlı Botkryka Belediyesinin Sankt Botvids Mezarlığı'nda Müslümanlara 2002 yılı itibarıyla ayrılan alana, kurulduğu yıldan bu yana 580 cenaze defnedilmiştir. Fakat mezarlık alanlarının tükenmiş olmasından dolayı 200 yeni Müslüman mezarı için yer açılmıştır (Tingstedt & Fagerström, 2023). Aynı belediyenin sorumluluk alanında olan Lilla Dalens Mezarlığı'nda 400 mezar yeri (Svenska kyrkan, 2024d) Müslümanlar için tahsis edilmiştir. Lidingö Mezarlığı'nda da medeni bir şekilde gömülen ölüler, Müslümanlar ve külleri bir anıt korusuna serpilenlerle bir arada bulunmaktadır (Wilson, 2017). Fakat bu mezarlıkla ilgili herhangi bir istatistiğin açık erişimi bulunmamaktadır. Ekim 2024'te hizmete açılan 10 bin kapasiteli Järva Mezarlığı (Stokholms stad, 2025) ise Stokholm şehrinde kayıtlı olan vefat etmiş cinsiyet, yaş, din veya etnik köken fark etmeksizin herkesin kullanabileceği bir mezarlıktır (Enbom, 2024). 20 bin mezar kapasiteli Skrubba'daki Strand Mezarlığı'nda da mezhep ayrımı gözetilmeden defin işlemleri gerçekleştirilmektedir (Stokholm stad, 2025).

Tablo 12. 1. Stokholm'de Müslümanlara Ayrılan Mezarlık Yerleri ve Kapasitesi

Stokholm	Müslümanlara Ayrılan Mezarlık Yeri Kapasitesi
Skogskyrkogården Mezarlığı	-
Råcksta Mezarlığı	2.100
Sankt Botvids Mezarlığı	780
Lilla Dalens Mezarlığı	400
Lidingö Mezarlığı	-
Järva Mezarlığı	-
Strand Mezarlığı	-

Göteborg şehrinde ise 1968 yılında açılan 1.500 kapasiteli Friedhems Müslüman Mezarlığı (Friedhems muslimska begravningsplats) (Svenska kyrkan, 2024a; Svenska kyrkan, 2024b) ile 1978 yılında açılan Billdals Müslüman Mezarlığı'ndaki (Billdals muslimska begravningsplat) 950 Müslüman mezarına ek olarak 2024 yılında 750 yeni blok inşa edilmiştir (Svenska kyrkan, 2025a; Svenska kyrkan, 2025b). Göteborg'daki önemli örneklerden biri olan Kvibergs Müslüman Mezarlığı (Kvibergs muslimska begravningsplats) da 2018 yılı sonunda 400 adet Müslüman mezar alanıyla genişletilmiştir. Bu alanın kısa sürede dolması sonucu 2021-2022 yıllarında Kvibergs Müslüman Mezarlığı'nın kuzey ucundaki Dalen adı verilen bölgede yaklaşık 400 Müslüman mezar yeri daha oluşturulmuştur (Svenska kyrkan, 2024c).

Tablo 12. 2. Göteborg'da Müslümanlara Ayrılan Mezarlık Yerleri ve Kapasitesi

Göteborg	Müslümanlara Ayrılan Mezarlık Yeri Kapasitesi
Friedhems Müslüman Mezarlığı	1.500
Billdals Müslüman Mezarlığı	1.800
Kvibergs Müslüman Mezarlığı	800

İsveç'in üçüncü büyük şehri Malmö'nün en büyük mezarlığı olan Östra Mezarlığı'nda 1970'lerin başında Müslümanlar için inşa edilen bir mezarlık bölümü bulunmaktadır (Lundell, 2016: 13). Bu mezarlıkta 1.400 yeni Müslüman mezarı için son yıllarda 10 bin metrekarelik bir alanın bakım ve peyzaj düzenlemeleri yapılmaktadır (Davidson, 2020). Her ne kadar bölge sakinleri bu kararın ardından başrahibe yönelik protestolar gerçekleştirmiş olsa da (Abbas, 2021) mezarlıklar Müslüman topluluğunun hizmetine açılmıştır. Uygulamalı teoloji araştırmacısı Doç. Dr. Jan-Olof Aggedal, mezarlığın oluşturulmasına yönelik tepkileri değerlendirirken "İnsanların tepki göstermesi anlaşılır bir durum. Ancak hayatta her şeyimizi birbirimizle bütünleşmek için yapıyoruz." diyerek entegrasyonun bir mezarlık bağlamında dahi mümkün olabileceğine dikkat çekmektedir. İslam inancına göre, vefat eden bir Müslümanın yüzü Mekke'ye dönük şekilde, sağ tarafına yatırılarak defnedilmesi ve defin işleminin mutlaka daha önce kullanılmamış bir toprağa yapılması gerekmektedir. Müslümanlar için ayrılan mezarlık alanlarında toplumsal uyumun sağlanması adına bu dinî gereklerin karşılanması da söz konusudur (Fritze, 2021).

Bu alanlar sadece başkent Stokholm veya Göteborg gibi büyük şehirlerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda Uppsala, Lidköping, Västerås, Örebro, Helsingborg, Norrköping, Jönköping Kristianstad, Vänersborg, Trollhättan, Krokom, Kalmar, Vetlanda gibi daha nice farklı yerleşim yerlerinde de kurumsallaşmış dinî çeşitliliğin mekânsal izdüşümlerine rastlanmaktadır.

Örneğin Uppsala'da bulunan Berthåga Mezarlığı'nda, ilk olarak 1980 yılında Müslümanlar için özel alan ayrılmıştır. Mezar sayısının hızla artış göstermesiyle, 2008 yılına gelindiğinde belirlenen alanda daha fazla yer kalmamasından dolayı aynı yıl eski mezarlığın hemen yanında yeni bir mezarlık açılmış, ancak o da zamanla dolmuştur. Şu anda her iki alanda da yaklaşık bin mezar bulunmakta ve her yıl 70-80 yeni mezar eklenmektedir (Wolters & Nyth Stålberg, 2024). 1972 yılında Lindköping şehrinde kurulan ve 1989 yılında genişletilen Lilla Aska Griftegård Mezarlığı'nda cenazelerin yüzü Mekke'ye dönük olacak şekilde defnedilen bir Müslüman mezarlığı bulunmaktadır (Svenska kyrkan, 2025e). Benzer şekilde Hovdestalund Mezarlığı'nda Müslümanlara ayrılmış özel bir bölüm mevcuttur (Svenska kyrkan, 2025d). Norra Mezarlığı'nın kuzeydoğu bölümünde yer alan Müslüman mezarlığının kullanıma açılışı 1990'lı yıllara dayanmaktadır (Lindberg, 2020).

Tablo 12. 3. İsveç Genelinde Müslümanlara Ayrılan Bazı Mezarlık Yerleri

Şehir	Mezarlık
Uppsala	Berthåga Mezarlığı
Linköping	Lilla Aska Griftegård Mezarlığı
Västerås	Hovdestalund Mezarlığı
Örebro	Norra Mezarlığı
Helsingborg	Pålsjö Batı Mezarlığı
Norrköping	Kuzey Mezarlığı
Jönköping	Doğu Mezarlığı
Kristianstad	Rödaled Mezarlığı
Vänersborg	Katrinedal Mezarlığı
Trollhättan	Håjums begravningsplats
Krokom	Aspås Müslüman Mezar Bölümü
Kalmar	Kalmar'daki İsveç Kilisesi
Vetlanda	Bäckseda Mezarlığı
Värnamo	Värnamo Mezarlığı

Tablo 12.3.'te yer verilen örnekler, göçmen kökenli toplulukların dinî ihtiyaçlarının İsveç'te yerel düzeyde tanındığını ve kamu hizmetlerinin bu doğrultuda şekillendirildiğini göstermektedir. Nitekim göçmen nüfusundaki artışla orantılı olarak doğan ihtiyaçlar neticesinde yeni mezarlık alanları da oluşturulmaktadır. Söz konusu mezarlık alanları, yalnızca defin işlemlerinin yapıldığı fiziki alanlar olmanın ötesinde, pek çok göçmen açısından hem

kendi azınlık kimliklerine hem de içinde yaşadıkları topluma aidiyet hissi kazandıran sembolik alanlardır.

Zira artık geride kalanların vefat eden yakınlarını ziyaret edeceği, bakımını üstleneceği yer, ana vatandaki mezarlıklar değil, içinde yaşadıkları ülkenin topraklarıdır (Sorgenfrei, 2020: 8). Ancak bu sembolik mekânların kamusal görünürlüğü, yalnızca resmî düzenlemelere indirgenemeyecek ölçüde toplumsal, siyasal ve kültürel düzeyde etkileşim alanı yaratmakta; zaman zaman çeşitli gerilimleri de beraberinde getirmektedir. Nitekim son yıllarda, Müslümanlara özel mezar yerlerinin artırılmasına yönelik belediye kararları bazı çevrelerde kamuoyu tepkisine yol açmıştır. Örneğin Bollebygd Mezarlığı'nda Müslümanlara özel mezar alanı oluşturulmasına yönelik belediye planları, sosyal medyada yayılan olumsuz ve dışlayıcı yorumlarla birlikte kamuoyunda tartışmalara neden olmuştur. Bu yorumların aşırı sağ İsveç Demokratları partisine mensup Bollebygd İlçe Başkanı Gunnar Riegertz tarafından "İsveç'te paralel dinî yapılar kurmamalıyız." şeklinde açıkça desteklenmesi kamu etiği açısından eleştirilmiştir (Göteborgs-Posten, 2025). Söz konusu yorumlar arasında "Geldikleri yere gömülsünler." gibi dışlayıcı ifadeler yer almış, bu da siyasal temsilcilerin etnik-dinî çoğulculuk konusundaki duruşlarına dair önemli bir gösterge oluşturmuştur (Engström, 2025).

Söz konusu tartışmaların ayrımcılık temelli ele alındığı diğer bir vaka da aşırı sağ eğilimli Skåne'nin Börring köyünde yaşayan Göran Cajhagen'in "Müslümanlar, İsveç mezarlıklarına gömülmemeli." diyerek yürütülen açık kampanyadır. Kampanya metinlerinde, İslam'ın "kültürel olarak uyumsuz" olduğu iddia edilmiş, mezarlıkların da "İsveç ulusal kimliğinin simgeleri" olarak görülmesi gerektiği savunulmuştur (ETC, 2021). Yine Skåne'de bulunan Hyby köyünde Müslümanlar için açılacak olan yeni mezarlık alanı, bölgedeki bazı köylüler tarafından protesto edilmiştir. Bu duruma karşı çıkanlar köyün yapısının değişeceğini, trafik ve çevre sorunları oluşacağını ve defin ritüellerinin kültürel olarak "uyumsuz" olduğunu savunarak projenin arkasındaki Rahip Mats Magnusson'u "Siz bu ülkeyi yok ediyorsunuz." gibi ağır hakaretlere maruz bırakmışlardır (Dagens Nyheter, 2023).

İsveç'te bulunan Dagens Nyheter, Dagens, Sydsvenskan ve Dagens ETC gibi gazeteler çeşitli haberlerinde kilise ve papazların yoğun eleştirilere maruz kaldıklarını ifade etmektedir. Hyby'de görev yapan Papaz Mats Magnusson, köyde yaşayan bir kadının şu sözlerini aktarmaktadır: "Babam Hyby'de gömülü. Eğer buraya Müslümanlara ait bir mezarlık yaparsan mezarından kalkıp seni lanetlemeye gelecek!". Magnusson, bir başkasının ise kendisine şu ifadelerle tepki gösterdiğini belirtmiştir: "Onlar burada istenmiyor, ne yaptığını anlamıyorsun, şimdi de ülkemizi mi mahvedeceksin?". Börringe'de görev yapan papaz Louise Wetterlund da benzer şekilde nefret söylemi içeren birçok e-posta aldığını, ancak bunların hiçbirinin yetkililere bildirilmediğini ifade etmektedir. Mesajların tamamını paylaşmak istemeyen Wetterlund, içeriklerini "aşağılayıcı ve üzücü" olarak tanımlamaktadır. Her iki papaz da hem köy halkından hem de ülkenin farklı bölgelerinden çok sayıda öfkeli telefon, e-posta ve yüz yüze tepkiyle karşılaştıklarını belirtmektedir. Wetterlund'a göre, iletilen gerekçeler çoğunlukla içme suyu ve trafik gibi konulara dayandırılsa da "Bu argümanlarda ırkçı bir alt metin var." yorumunda bulunmaktadır (2021, 2023; Akt. Olsson, 2023: 21-22).

Bu tür söylemler yalnızca mezarlık alanlarının fiziki tahsisine yönelik itirazlarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda kamusal alanda "kimin İsveç toplumuna ait sayıldığına" ilişkin normatif değerleri tartışmaya açmakta ve çok kültürlülüğün sınırlarını yeniden tanımlamaya yönelmektedir. Konu özelinde Kyrkans Tidning'de yayımlanan bir görüş yazısında da dile getirildiği üzere, mezarlıkların tüm inanç gruplarına açık olması gerektiğini savunan etik ve teolojik temelli yaklaşımlar kamuoyunda karşılık bulmuştur. Yazıda, mezarlığın bir toplumun medeniyet göstergesi olduğu vurgulanmakla birlikte farklı dinî topluluklara yönelik kapsayıcı bir tutumun yalnızca insani bir gereklilik değil, aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin de bir yansıması olduğu ifade edilmektedir (Hallonsten & Tanke, 2023).

Öte yandan, bu gerilimler yalnızca söylem düzeyinde kalmamakta, zaman zaman fiziksel saldırılar şeklinde de tezahür etmektedir. Örneğin 2021 yılında Stokholm'ün güneyindeki Müslüman mezarlığına yönelik gerçekleştirilen saldırı sonucunda çok sayıda mezar taşı tahrip edilmiş, bu eylem İslam karşıtı nefret suçları bağlamında değerlendirilmiştir (Yüksel, 2021). Benzer biçimde, 2022 yılında Uppsala'da Müslümanlara ve Ortodoks Hristiyanlara ait mezarların hedef alındığı vandalizm vakaları, dinî azınlıkların kutsal alanlarının korunması konusundaki kırılganlığın ve hoşgörüsüzlük eğilimlerinin süregeldiğini ortaya koymuştur (Perspektif, 2022). Bu örnekler, İsveç'in anayasal düzeyde eşitlikçi ve kapsayıcı bir mezarlık politikası benimsemesine rağmen çok kültürlü toplumsal yapının her düzeyde içselleştirilemediğini ve inanç temelli farklılıkların hâlâ çatışma potansiyeli taşıdığını göstermektedir.

İsveç'teki Türk Toplumunun Defin Pratikleri

Ölüm ve defin, herkes için zorlu ve duygusal boyutlar taşıyan konular olmakla birlikte, göç deneyimi yaşamış bireyler açısından bu süreç, çok katmanlı kimlik aidiyetlerinin ve kuşaklar arası ilişkilerin sınandığı bir durum hâline gelmektedir. Yaşamın nerede sürdürüleceği kadar, ölüm sonrası naaşın nerede toprağa verileceğine dair karara varmak da göçmen bireyler için karmaşık ve çok yönlü bir mesele teşkil etmektedir. Pek çok göçmen, bedeninin vefat sonrası ana vatanına götürülmesini isterken bazıları için çocuklarının ve torunlarının yaşamlarını sürdüreceği yer olan kendisi veya ailesinin göç ettiği ülkede defnedilmek daha anlamlı hâle gelmektedir (Sorgenfrei, 2020: 8).

İsveç'teki Türk diasporasının defin pratikleri hem İslami inanç sistemi hem de ana vatana ait kültürel normların etkisi altında şekillenmektedir. Bilindiği üzere İslam hukukunda mezarın yapısal özellikleri, iç ve dış yapı olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmaktadır. Mezarın iç yapısı; yönünün kıbleye göre belirlenmesi, derinlik, genişlik ve uzunluk ölçütleri, kazı şekilleri (lahd ve şakk) ile mezar içinde kullanılan malzemeler (kerpiç, taş, ahşap, kumaş vb.) gibi unsurları kapsamaktadır (Topuz, 2024: 11-43). Bu unsurlar hem Hz. Peygamber'in uygulamalarına hem de bölgesel/toprak koşullarına göre şekillenmektedir. Dış yapıya ilişkin düzenlemeler ise mezarın yerden yükseltilmesi, üzerine yaş dal dikilmesi, tanıtıcı işaretlerin konulması ve mezar taşına yazı yazılması gibi uygulamaların yanı sıra mezarın üstüne mescit veya türbe yapılması, mermerle kaplanması, süslenmesi ve aydınlatılması gibi müdahaleleri içermektedir. Bu bağlamda İslam hukuku hem sadelik ilkesini gözetmekte hem de mezarın fiziksel formunu dinî sembolizm ve toplumsal aidiyetle ilişkilendiren bütüncül bir yaklaşım ortaya koymaktadır (Topuz, 2024: 44-86).

Gerek İsveç'teki Türk toplumu gerekse resmî kuruluşlar da bu uygulamalara büyük hassasiyet göstermekte ve cenaze süreçlerini organize ederken bu ritüellerin doğru şekilde yerine getirilmesini gözetmektedir. Bu bağlamda, İsveç yerelindeki dinî cemaatlerin ve toplumsal örgütlenmelerin yanı sıra Türk kökenli kuruluşların defin hizmetlerinin planlanmasında ve icrasında önemli roller üstlenmesi söz konusudur.

Ancak defin sürecine yön veren dinî yükümlülüklerin yanı sıra, göçmenliğe özgü çok katmanlı yaşam deneyimleri de İsveç'teki Türk diasporasının mezar yeri tercihlerinde belirleyici rol oynamaktadır. Bu tercihler genellikle iki ana eksende şekillenmektedir: vefat edenin cenazesinin ana vatan olan Türkiye'ye nakledilmesi veya İsveç'te Müslümanlara ayrılmış mezarlık alanlarında defnedilmesi. Bireysel vasiyetler, inanç yönelimi, ailevi sorumluluklar ve göç edilen ülkeye dair gelişen aidiyet hissi bu kararların arkasındaki temel dinamikleri oluşturmaktadır. Özellikle birinci kuşak göçmenler açısından, uzun yıllar İsveç'te yaşamış olmanın getirdiği yerleşiklik ile Türkiye'ye yönelik duygusal bağlılık arasında yaşanan ikilem, defin kararlarını oldukça karmaşık hâle getirmektedir. Bu noktada ölüm, yalnızca fiziksel bir yok oluş değil; aynı zamanda göç olgusunun, kimlik inşasının ve kuşaklar arası ilişkilerin yeniden müzakere edildiği simgesel bir eşik olarak anlam kazanmaktadır.

Bu durumu somutlaştıran örneklerden biri, Adnan Bülent Baloğlu'nun (2021) *Stokholm Treni – Bir Neslin Göç Hikâyeleri* adlı eserinde, kendi yaşam öyküsüne dayanan kişisel tanıklığında yer almaktadır. Yazar, 1960'lı yıllarda kalp yetmezliği nedeniyle İsveç'te vefat eden ve ülkedeki ilk Türk ölümlerinden biri olarak kayda geçen dayısının defin sürecine ilişkin gözlemlerini aktarırken bu sürecin göçmenliğin erken dönemine özgü pek çok yapısal zorlukla örülü olduğunu ortaya koymaktadır. Cenaze işlemleri sırasında karşılaşılan belirsizlikler, sağlık ve kamu kurumlarıyla dil bariyerinden kaynaklı sınırlı iletişim ve kurumsal desteğin yetersizliği, dönemin sosyokültürel durumunu çarpıcı biçimde yansıtmaktadır. Stokholm'deki Skogskyrkogården Mezarlığı'nda Müslümanlara ayrılmış bir alanda gerçekleşen defin sonrasında taziyenin nerede yapılacağı, kimlerin katılım sağlayacağı, Kur'an'ı Kerim'i kimin okuyacağı gibi taziyeye dair ilişkin yaşanan tereddütler göç edilen ülkede yerleşik geleneksel pratiklerin uygulanabilirliğine dair sınırları gözler önüne sermektedir. Baloğlu, bu bağlamda, ilgili dönem özelinde memlekette alışılmış olan cenaze ve taziye uygulamalarının İsveç'te yerine getirilemediğini vurgulayarak göçün ölüm kültürü üzerindeki dönüştürücü etkisini yansıtmaktadır. Buna karşın, yazar günümüz koşullarında özellikle dernekler ve kurumlar aracılığıyla bu tür süreçlerin çok daha sistemli ve kapsayıcı biçimde yürütülebildiğini belirterek zaman içerisinde yaşanan kurumsal gelişmelere de dikkat çekmektedir (Baloğlu, 2021: 193-196).

Benzer şekilde, 1980'li yılların başlarında Kulu doğumlu Abdullah Yücel'in girişimleri, bu dönüşümün tarihsel sürekliliği açısından kayda değer bir örnektir. Yücel, İsveç'teki Türk toplumu için dernekler aracılığıyla cenaze fonu oluşturulmasına öncülük etmiş, ancak kişisel vasiyetinde kendi naaşının İsveç'te kalmasını arzu ettiğini dile getirmiştir. Çocuklarına, "İsveç'te defnedilirsem, ziyaretime gelirsiniz; ancak Kulu'ya defnedildiğimde kim gelecek?" diyen Yücel, böylece hem pratik gerekçeleri hem de duygusal bağlamı temel alan bir yaklaşımı yansıtmıştır. Her ne kadar bu vasiyet dönemin sosyal çevresinde yadırganmış olsa da zamanla aynı kişilerin benzer defin eğilimlerine yöneldikleri gözlemlenmiştir (Sön-

mez, 2015: 82-102). Bu örnekler, göçmen topluluklarda defin pratiklerinin yalnızca bireysel tercihlerle sınırlı olmadığını aksine kuşaklar arası ilişkiler, göç sonrası yaşam koşulları ve değişen toplumsal normlar çerçevesinde şekillendiğini açıkça göstermektedir.

İsveç'te doğmuş, büyümüş ya da uzun yıllardır bu ülkede yaşayan genç kuşak bireyler arasında defin yeri tercihine ilişkin yaklaşımlar oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bu tercihler yalnızca bireysel inanç yönelimleri ya da ailevi geleneklerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda aidiyet duygusu, gelecek kuşaklara aktarılmak istenen değerler, dua ve hatırlanma beklentisi ile pratik yaşam koşulları gibi çok katmanlı etkenlerin etkileşimiyle şekillenmektedir. Özellikle dikkat çeken hususlardan biri, defin yerinin belirlenmesinde mekânın fiziksel özelliklerinden ziyade hayatta kalanlarla sürdürülebilecek duygusal bağların belirleyici bir unsur hâline gelmesidir.

Ölümü yalnızca bir son değil, aynı zamanda kolektif hafızanın, toplumsal aidiyetin ve kültürel sürekliliğin bir yansıması olarak değerlendiren genç kuşaklar, defnedilecek yeri sabit bir toprak parçası olmaktan ziyade duanın ve hatırlamanın sürdüğü anlamlı bir mekân olarak tahayyül etmektedir. Bu yaklaşımda hem yaşamın hem de ölümün bir aidiyet duygusuyla şekillendiği düşüncesi belirginleşmektedir. Bazı bireyler açısından, mezarın bulunduğu fiziki coğrafyadan çok anıların yaşatıldığı ve dualaların ulaştığı yer esas kabul edilmektedir. Bu bakış açısı ana vatanın, toprağın kendisinde değil, hafızada yer eden bağlarda ve dua eden kalplerle kurulan manevi yakınlıkta anlam bulduğuna işaret etmektedir.

Cami Dernekleri ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Defin Sürecindeki Rolü

İsveç'te Müslümanlara yönelik defin hizmetleri; tarihsel süreçte cami dernekleri, Diyanet vakfı ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle kurumsallaşmıştır. Bu yapılar, diasporada göçmenlerin dinî vecibelerini yerine getirmelerine imkân tanımanın yanı sıra, cenaze işlemlerinde karşılaşılan bürokratik ve ekonomik zorluklara karşı çözüm üretmeyi hedefleyen kolektif dayanışma ağlarının güçlü örnekleridir. Özellikle ilk kuşak göçmenlerin cenaze süreçlerinde karşılaştıkları yasal belirsizlikler, dil engelleri, yüksek maliyetler ve kültürel farklılıklar, cami merkezli fonların ve dinî cemaat yapılarının bu alandaki sorumluluğunu artırmıştır.

Cenaze fonları her ne kadar ulusötesi bir bakış açısıyla üyelerinin naaşlarını defin için ana vatanlarına taşımayı teşvik etseler de ölü beden ile ulus arasındaki sembolik bağı teyit etmektedirler. Böylece ölülerin belirli bir yere ait olması gerektiği düşüncesini meşrulaştıran bir tür ölüler üzerinden vatanseverlik pratiği de yürütmüş olmaktadırlar (Balkan, 2023: 53). Zaman içerisinde bu yapılar, yalnızca dinî hizmet sunan aktörler olmanın ötesine geçerek topluluk içi danışma ve yönlendirme görevlerini üstlenmiş, devlet kurumlarıyla göçmen topluluklar arasında arabuluculuk işlevi gören yarı resmî nitelikte kurumlara dönüşmüştür. İsveç gibi laik bir kamu düzenine sahip ülkede Müslüman defin pratiklerine tanınan alanın genişlemesinde, söz konusu kurumların topluluk temsili konusundaki etkinliği ve kamusal alandaki çabaları belirleyici rol oynamıştır.

Bu çerçevede, günümüzde İsveç Diyanet Vakfı'na bağlı resmî temsilcilikler ve yerel cami derneklerinin yanı sıra, bağımsız cenaze fonları da göçmen toplulukların mezarlık taleplerinin şehir planlamasına dâhil edilmesi, Türkiye'ye nakil süreçlerinin kolaylaştırılması ve dinî hassasiyetlere uygun defin işlemlerinin sağlanması açısından önemli muhataplar hâline gelmiştir. Bu bağlamda, İsveç'teki Türk ve Müslüman toplulukların cenaze hizmetleri alanında öne çıkan kurumsal yapılar arasında yer alan Fittja Cenaze Fonu, Diyanet Vakfı Cenaze Fonu ve UKBA Cenaze Fonu'nun faaliyetlerine aşağıda ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Fittja Cenaze Fonu

Fittja Cenaze Fonu, 1979 yılında İsveç'teki Türk toplumu tarafından kurulmuş olup ülkedeki Türk diasporasının geliştirdiği erken dönem kurumsal yapılanmalar arasında yer almaktadır. Fonun kuruluş süreci ve gelişimi, diaspora içinde, grubun kendi inisiyatifiyle örgütlenmesinin somut bir örneğini sunarken, aynı zamanda cenazenin, göçmen topluluklar için nasıl önemli bir aidiyet ve temsil alanına dönüştüğünü de ortaya koymaktadır. Temel amacı, cenaze durumlarında toplumsal dayanışmayı sağlamak, ailelerin karşılaştığı maddi ve bürokratik yükleri hafifletmek ve cenazelerin -ailenin tercihi doğrultusunda- ya İsveç'te defnedilmesini ya da Türkiye'ye nakledilmesini organize etmektir. Özellikle 1960'lı yıllarda başlayan Türk göçü sürecinde, bilgi eksikliği ve kurumsal destek yetersizliği nedeniyle cenaze işlemlerinde büyük zorluklarla karşılaşılmış, Türkiye'ye nakil işlemleri neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Bu bağlamda fon, göçmenlerin cenaze uygulamalarını dinî usullere uygun şekilde ve daha sistematik biçimde gerçekleştirmelerini sağlayarak önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Cenaze fonu bünyesinde görev alan kişiler zamanla İsveç'teki hukuki prosedürlere hâkim hâle gelmiş, bu da işlemlerin hızlandırılmasına olanak sağlamıştır. Günümüzde defin işlemleri, ailenin isteğine bağlı olarak İsveç'te ya da Türkiye'de gerçekleştirilebilmekte; İsveç'te defin tercih edildiğinde üyeye en yakın Müslüman mezarlık alanı seçilerek süreç tamamlanmaktadır.

Halihazırda İsveç'te yaklaşık 150 bin Türk vatandaşı yaşamakta ve 10 cenaze fonu aktif olarak hizmet vermektedir. Fonlara aile bazında üyelik mümkün olmakla birlikte yıllık üyelik bedeli 200 İsveç kronudur ve 18 yaş altı çocuklar bu üyeliğe dâhil edilmemektedir. 18 yaşını dolduran bireyler ise bireysel olarak kayıt yaptırabilmektedir. Vefat durumunda aile, fona sadece ölüm bildiriminde bulunmakta; defin işlemlerinin tamamı fon tarafından üstlenilmekte, aile herhangi bir idari sürece müdahil olmamaktadır.

Özellikle Türkiye'ye cenaze nakli söz konusu olduğunda belirli bir belge süreci izlenmektedir. Öncelikle hastaneden ölüm belgesi, ölüm nedeni belgesi, seyahat belgesi ve tabutla taşıma izni alınmakta; bu belgeler İsveç Vergi Dairesi tarafından onaylandıktan sonra, Türk Konsolosluğuna sunularak resmî çevirileri yapılmakta ve ardından ilgili hava yolu şirketinin kargo birimine teslim edilmektedir. Son aşamada cenaze, Türkiye'deki aile bireylerine ulaştırılmak üzere nakledilmektedir. Bu süreç baştan sona fon tarafından yürütülmekte ve ilgili ailenin herhangi bir kamu kurumuyla muhatap olması gerekmemektedir.

Fon yetkilisi İsmail Zengin'in açıklamasına göre, günümüzde defin tercihlerinin yaklaşık %70'i Türkiye'ye nakil, %30'u ise İsveç'te defin şeklindedir. Ancak genç kuşaklar arasında yerel defin tercihlerinde gözle görülür bir artış yaşanmakta olup ilerleyen yıllarda bu oranın tersine dönebileceği öngörülmektedir.

Fittja Cenaze Fonu, sadece cenaze işlemlerini düzenlemekle kalmamakta, aynı zamanda Müslüman mezarlıklarının artırılması yönünde kamu kurumlarıyla iletişim kurmakta ve şehir planlaması süreçlerine müdahil olmaktadır. Cenaze fonu başkanının önerileri arasında, İsveç'teki tüm cenaze fonlarının tek çatı altında toplanarak kurumsal ve yasal bir yapı hâline getirilmesi de yer almaktadır.

İsveç Diyanet Vakfı Cenaze Fonu

İsveç Diyanet Vakfı Cenaze Fonu, 7-8 ay süren hazırlık sürecinin ardından 1 Ocak 2013 tarihinde resmî olarak faaliyete geçmiştir. Her ne kadar bağlı bulunduğu İsveç Diyanet Vakfı 1994 yılında kurulmuş olsa da yerel cami derneklerinin uzun yıllar boyunca kendi bünyelerinde cenaze hizmeti vermeleri nedeniyle merkezî bir organizasyon oluşturulması gecikmiştir. Cenaze fonunun kuruluşu, göçmen toplulukların ilk kuşakta yaşadığı defin süreçlerine dair yapısal zorlukları aşma çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Cenaze fonunun kurulmasına zemin hazırlayan temel gerekçeler arasında, göçmen bireylerin bireysel çabalarla yürütmek zorunda kaldığı karmaşık bürokratik işlemler, iletişim ve kurumsal rehberlik eksikliği yer almaktadır. Bu çerçevede Diyanet Cenaze Fonu, cenaze sahiplerinin defin süreciyle ilgili herhangi bir idari sorumluluk üstlenmesine gerek kalmadan tüm işlemleri eksiksiz biçimde yürütmeyi hedeflemektedir. Bu cenaze fonu ayrıca, herhangi bir yakını bulunmayan bireylerin defin işlemlerini de üstlenerek sosyal bir boşluğu doldurmaktadır.

Kuruluşundan bu yana fon aracılığıyla toplam 194 cenazenin defin işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu cenazelerin yaklaşık %70'i Türkiye'ye nakledilmiş, kalan %30'u ise İsveç'te defnedilmiştir. Türkiye'ye gönderilen cenazelerin büyük bölümü Konya'nın Kulu ilçesine nakledilmiş, bunu sırasıyla Nevşehir'in Ürgüp ilçesi ve İstanbul takip etmiştir. Nakil işlemleri genellikle anlaşmalı gümrük kargo firmaları aracılığıyla yapılmakta, uçuş öncesinde cenazenin havalimanında en az altı saat önceden hazır bulunması gerekmektedir. Otopsi yapılması durumunda süreç bir haftaya kadar uzayabilmektedir.

Cenazenin Türkiye'ye gönderilmesinde gerekli belgeler oldukça kapsamlıdır. Bu belgeler arasında AWB (taşıma evrakı), ölüm formu, tabut bilgi kâğıdı, otopsi (varsa), hastanede uygulanan tıbbi işlemleri gösteren belgeler, Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarından alınan resmî belgeler, cenazenin Türkiye'ye girişine ilişkin izin yazısı, ölüm kaydının vergi dairesine işlenmiş olduğunu gösteren belgeler ile pasaport ve kimliğin teslim edildiğini gösteren konsolosluk onaylı evraklar yer almaktadır. Süreç boyunca İsveç İslam Federasyonu ile Türkiye Cumhuriyeti'nin İsveç'teki diplomatik temsilcilikleri arasında sıkı bir koordinasyon sağlanmakta ve aileler bu süreçlere dâhil edilmeden işlemler profesyonel biçimde tamamlanmaktadır.

Fonun üyelik sistemi, belirli kriterlere bağlı olarak yürütülmektedir. En temel şart Türk vatandaşı olmak ve İsveç'te geçerli bir vergi numarası sunmaktır. Ancak diğer ülke vatandaşlarına da başvuru hakkı tanınmaktadır. Üyelik, kâr amacı gütmeyen bir esasla yürütülmekte olup kayıt sırasında bir defaya mahsus ücret alınmakta, ardından aile başına aylık 350 İsveç kronu düzenli katkı payı tahsil edilmektedir. 18 yaş altı çocuklar aile üyeliği kapsamına ücretsiz olarak dâhil edilmektedir.

İsveç Diyanet Vakfı Cenaze Fonu'nun dikkat çekici yönlerinden biri, yalnızca bünyesindeki camilerde değil, bağımsız cami topluluklarında da çok sayıda üyeliğin sağlanmış olmasıdır. 18 yaş altı çocuklar aile üyeliği kapsamında kaydedilmekte ve şu anda fona kayıtlı yaklaşık 3 bin bireysel üye ve 3.483 aile ile yaklaşık 12 bin kişi kayıtlıdır. Diyanet'e bağlı olmayan camiler de bu fona yüksek sayıda üyelik sağlamaktadır. Nitekim Diyanet'e bağlı olmayan camilerden birinde kayıtlı 1.100 üyeye ulaşılmıştır. İsveç genelinde Müslümanlara tahsis edilmiş mezar alanları yaygın olmakla birlikte, İsveç Diyanet Vakfı'nın kendi mülkiyetinde bir gasilhane bulunmasa da İsveç Diyanet Vakfı'nın gündeminde bir gasilhane projesi vardır. Buna rağmen cenazenin yıkanması, kefenlenmesi ve defin öncesi diğer dinî uygulamaların yerine getirilmesi fonun iş birliği yaptığı cami ve yerel kurumlar aracılığıyla organize edilmekte, böylece hizmet bütünlüğü ve dinî usullere uygunluk eksiksiz biçimde sağlanmaktadır.

UKBA Cenaze Fonu

İslam Toplumu Millî Görüş tarafından kurulan UKBA Cenaze Fonu, İsveç'teki Müslüman topluluklara yönelik hizmet sunan sivil bir girişimdir. Yalnızca Türk vatandaşlarına değil, farklı etnik ve mezhep geçmişine sahip tüm Müslüman bireylere yöneliktir. Fon, defin işlemlerini doğrudan kendisi yürütmemekte, bu alanda hizmet sağlayan profesyonel şirketlerle iş birliği yapmaktadır. Vefat durumunda fon, ilgili şirkete ödeme garantisi sunmakta; böylece sürecin finansal sorumluluğunu üstlenmektedir. İş birliği yapılan firmalar, Müslüman defin hizmetleri konusunda uzmanlaşmış ve dinî usullere riayet eden şirketlerdir.

Cenazenin yıkanma işlemleri, fonla ilişkili cami imamları veya söz konusu şirketlerin ilgili personeli -genellikle Arap kökenli Müslüman çalışanlar- tarafından gerçekleştirilmektedir. Taziye organizasyonları ise genellikle camilerde düzenlenmekte olup topluluk desteğiyle manevi bir çerçeve içerisinde yürütülmektedir.

İsveç genelinde Müslümanlara tahsis edilmiş bağımsız mezarlıklar bulunmamakta, ancak büyük mezarlıkların belirli bölümleri Müslümanlara ayrılarak kıbleye dönük şekilde defin işlemleri planlanmaktadır. Bununla birlikte, defin yeri seçimi çoğu zaman bireylerin kendi tercihiyle değil, ilgili belediyelerin yönlendirmesiyle belirlenmektedir. Bu durum, bireysel tercihlerin sınırlanmasına yol açabilmektedir.

UKBA fonuna üyelik, yaşa göre değişen giriş ücretleri ile yürütülmektedir. 22-45 yaş arası bireylerden 800 İsveç kronu, 56-65 yaş arası bireylerden 6 bin İsveç kronu talep edilmekte, 75 yaş üzeri bireyler içinse fon yönetimi tarafından özel bir değerlendirme yapılmaktadır. Yıllık aidat bedeli 365 İsveç kronudur. Ailesi üye olmayan 0-22 yaş grubundaki bireyler bireysel olarak başvuruda bulunabilmektedir. Üye olmayan bireyler de fonun hizmetlerinden

yararlanabilmekte, ancak bu durumda ortalama maliyet 30 bin İsveç kronuna kadar çıkabilmektedir.

Fonun işleyişi tamamen gönüllülük esasına dayanmakta ve resmî istatistiksel veri tutulmamaktadır. Bu durum, fonun şeffaflık, hesap verebilirlik ve hizmetin sürdürülebilirliği açısından bazı sınırlılıklara sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, UKBA Cenaze Fonu'nun kapsayıcı hizmet anlayışı ve farklı Müslüman topluluklara yönelik erişilebilir yapısı, onu İsveç'teki sivil cenaze örgütlenmeleri arasında özgün bir konuma yerleştirmektedir.

Sonuç

Bu araştırma, İsveç'te yaşayan Türk diasporasının defin pratiklerini göç, kimlik, inanç ve mekânsal aidiyet ekseninde ele alarak ölümün yalnızca biyolojik bir son değil, aynı zamanda kültürel sürekliliğin, toplumsal hafızanın ve temsil mücadelesinin devam ettiği bir eşik olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın temel bulguları, defin kararlarının bireysel inanç yönelimlerinden ziyade, göçle şekillenen çok katmanlı kimlik dinamikleri ve kuşaklar arası aidiyet algılarıyla iç içe geçtiğini göstermektedir.

İlk kuşak göçmenler arasında cenazenin ana vatana gönderilmesi yönündeki eğilim, gerek İslam geleneğinde toprağa saygı ve aile mezarlığına yakın olma arzusuyla, gerekse geride kalanların dua ve ziyaret imkânı açısından önemli bir anlam taşımaktadır. Bununla birlikte, zaman içinde İsveç'te defnedilme yönünde de bazı eğilimlerin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Genç kuşaklar arasında bu konuda yekpare bir yönelimden bahsetmek mümkün olmasa da yaşanılan toplumla kurulan bağların, pratik yaşam koşullarının ve dinî vecibelerin yerine getirilebilme imkânlarının İsveç'te de mevcut olması, yerel defin tercihlerini etkileyen başlıca unsurlar arasındadır. Buna karşın, kimileri için hâlen "toprağa dönüş" düşüncesi, ana vatanla manevi bağların korunması ve aile mezarlığında yer alma arzusu, cenazenin Türkiye'ye naklini anlamlı kılmaktadır.

İsveç'in anayasal düzeyde güvence altına aldığı din özgürlüğü ve çok kültürlü kamu politikaları, Müslüman toplulukların mezarlık taleplerine kurumsal karşılıklar sunmakta, ancak sahadaki uygulamalar, bu kapsayıcılığın sınırlı kaldığını da göstermektedir. Özellikle mezar yeri kapasitesindeki yetersizlikler, hızla artan göçmen nüfus karşısında daha sürdürülebilir bir planlamaya duyulan ihtiyacı gündeme getirmektedir. Bu durum, mezarlık alanlarının yalnızca fiziksel bir ihtiyaç olarak değil, aynı zamanda kültürel ve sembolik aidiyetin mekânsal bir izdüşümü olarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Yerel cami dernekleri, cenaze fonları ve dinî topluluklar; İsveç'teki Müslümanların defin süreçlerinde yalnızca dinî hizmet sunan aktörler olmaktan çıkarak topluluklar arası köprü işlevi gören, bürokratik işlemlerde rehberlik eden ve temsil kabiliyeti yüksek yarı resmî yapılar hâline gelmiştir. Fittja Cenaze Fonu, İsveç Diyanet Vakfı Cenaze Fonu ve UKBA Cenaze Fonu gibi örnekler bu örgütlenmenin kurumsal niteliğini ortaya koymakta, aynı zamanda farklı üyelik modelleri ve hizmet yapılarıyla çok kültürlü bağlamda tanınmayı ve görünürlüğü mümkün kılmaktadır.

Çalışmada, aynı zamanda defin süreçlerinin, göçmenler için yalnızca dinî bir görev veya teknik bir işlem olmanın ötesinde, toplumsal hafızanın üretildiği, kimlik ve mekânsal aidiyetin pekiştirildiği sembolik alanlar yarattığı da ele alınmıştır. Bu yönüyle mezarlıklar geçmişle ve göç edilen toplumla kurulan ilişkinin somut birer mekânsal ifadesi olarak dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda, İsveç'teki yerel yönetimlerin mezarlık planlamalarını göçmen nüfus yapısı ve dinî çoğulculukla uyumlu biçimde yeniden düzenlemeleri büyük önem taşımaktadır. Özellikle Müslümanlara ayrılan mevcut alanların yetersiz kaldığı dikkate alındığında, mezarlıklarda defin alanlarının çoğaltılması gerekmektedir. Ayrıca, cami dernekleri ile cenaze fonları arasında veri temelli, sürdürülebilir iş birliği mekanizmalarının kurulması sunulan hizmet kalitesini yükselterek, temsil gücünü pekiştirecektir.

Mezarlıkların birer kültürel hafıza mekânı olarak taşıdığı anlamın, uzun erimli nitel araştırmalarla izlenmesi ve belgelenmesi, göç çalışmalarına önemli katkılar sağlayacaktır. Bununla birlikte, genç kuşaklara yönelik farkındalık ve kültürel aktarım çalışmalarıyla bu mekânların, toplumsal aidiyetin sürdürüldüğü sembolik alanlar olduğu bilincinin yerleştirilmesi de ayrıca teşvik edilmelidir. Sonuç olarak, İsveç'teki Türk diasporasının defin pratikleri, göçmenliğin yarattığı kültürel çoğulluk, kimlik müzakeresi ve temsil stratejileri bağlamında yeniden biçimlenen çok katmanlı bir olguyu yansıtmaktadır.

Kaynakça

Abbas, H. (2021, 30 Aralık). Hat och påhopp mot kyrkoherde efter anläggning av muslimska kyrkogårdar.https://www.sydsvenskan.se/2021-12-30/hat-och-pahopp-mot-kyrkoherde-efter-anlaggning-av-muslimska-kyrkogardar (Erişim Tarihi: 10.07.2025).

Balkan, O. (2023). Dying Abroad: the political afterlives of migration in Europe. Cambridge University Press.

Baloğlu, A. (2021). Stokholm Treni - Bir Neslin Göç Hikâyeleri. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Başer, B. & Levin, P. (2017). Migration From Turkey to Sweden: Integration, Belonging and Transnational Community. I.B. Tauris & Co. Ltd.

Bauböck, R. & Faist, T. (2010). Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods. Amsterdam University Press.

Bayram, N., Nyquist, H., Thorburn, D., & Bilgel, N. (2009). Turkish Immigrants in Sweden: Are They Integrated? The International Migration Review , Vol. 43, No.: 1, s. 90-111.

Dagens Nyheter. (2023, 5 Mart). Dagens Nyheter. https://www.dn.se/sverige/striden-om-de-muslimska-gravplatserna/ (Erişim Tarihi: 28.07.2025).

Davidson, K. (2020, 22 Ekim). Östra kyrkogården byggs ut för fler muslimska gravplatser. https://www.skd.se/artikel/ostra-kyrkogarden-byggs-ut-for-fler-muslimska-gravplatser/ (Erişim Tarihi: 10.07.2025).

Eldefors, V. (2021, 20 Temmuz). Islam och muslimernas historia i Sverige. https://blogg.slaktingar.se/islam-och-muslimernas-historia-i-sverige/?utm_source (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

Enbom, L. (2024). Open House Europe. https://openhouseeurope.org/story/jarva-burial-site-a-place-for-life-and-death/?utm_ (Erişim Tarihi: 05.07.2025).

Engström, A. (2025, 10 Nisan). Borås Tidning. https://www.bt.se/2025-04-10/kommentarer-om-muslimskt-gravkvarter-gillades-av-sd-politiker/ (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2025).

ETC. (2021, 23 Haziran). Upproret kräver: "Muslimer ska inte begravas på vår svenska kyrkogård": https://www.etc.se/inrikes/upproret-kraver-muslimer-ska-inte-begravas-pa-var-svenska-kyrkogard (Erişim Tarihi: 28.07.2025).

Fritze, G. (2021, 24 Mayıs). Religionsforskaren: Integration kan fungera även på en begravningsplats. https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/integration-kan-fungerar-aven-pa-en-begravningsplats (Erişim Tarihi: 14.07.2025).

Göteborgs-Posten. (2025, 8 Mayıs). Göteborgs-Posten. https://www.gp.se/nyheter/infekterad-debatt-om-nya-muslimska-begravningsplatser.856abf3c-7c96-4e08-8422-5a13b9198dee (Erişim Tarihi: 12.07.2025).

Hallonsten, G. & Tanke, A. (2023, 10 Nisan). Kyrkans Tidning. https://www.kyrkanstidning.se/debatt/begravningsplatsen-skick-eller-oskick (Erişim Tarihi: 26.07.2025).

Lindberg, A. (2020, 4 Şubat). Svenska kyrkan. https://www.svenskakyrkan.se/filer/80ef6195-da54-4dd2-bcc7-7a6d6b30957f.pdf?ptid= (Erişim Tarihi: 16.07.2025).

Lindberg, J. (2024, 1 Ağustos). Mod att möta det nya i begravningsverksamheten. https://www.kyrkanstidning.se/ledare/mod-att-mota-det-nya-i-begravningsverksamheten (Erişim Tarihi: 02.07.2025).

Lundell, A. (2016). Den muslimska begravningsplatsens utformning. Sweriges lantbrukuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, s. 13. (Erişim Tarihi: 09.07.2025).

Masreliez Kvarnborg, N. (2023, 11 Eylül). Vem vill välja grav i Järva när Råcksta öppnar igen? https://www.mynewsdesk.com/se/lat-parken-leva/blog_posts/vem-vill-vaelja-grav-i-jaerva-naer-raacksta-oeppnar-igen-115430 (Erişim Tarihi: 12.07.2025).

Olsson, M. F. (2023). Bristen på muslimska gravplatser: En studie om protester mot muslimska gravplatser på svenska kyrkogårdar i Svedala (C-uppsats, Södertörns högskola). Södertörns högskola.

Perspektif. (2022, 5 Mayıs). "İsveç'te Müslüman ve Ortodoks Hristiyanlara Ait Mezarlar Tahrip Edildi" https://perspektif.eu/2022/05/05/isvecte-musluman-ve-ortodoks-hristiyanlara-ait-mezarlar-tahrip-edildi/ (Erişim Tarihi: 30.07.025).

Rygiel, K. (2016). Dying to live: migrant deaths and citizenship politics along European borders: transgressions, disruptions, and mobilizations. Citizenship Studies, 545-560.

Sorgenfrei, S. (2020). Muslimska begravningsseder och begravningsceremonier. Bromma: Myndigheten för stöd till trossamfund (SST).

Sönmez, E. (2015). Abdullah Yücel İsveç'te Bir Türk Öncüsünün Hayatı. Etki Yayınevi.

Stokholm stad. (2025, 30 Haziran). "Stokholm stad". https://begravning.Stokholm/hitta-begravningsplatser-och-kyrkogardar/platser/strandkyrkogarden (Erişim Tarihi: 09.07.2025).

Stokholms stad. (2023, 12 Ekim). "Stokholm växer". https://vaxer.Stokholm/projekt/grimsta/kistgravar-pa-racksta-begravningsplats/ (Erişim Tarihi: 09.07.2025).

Stokholms stad. (2025, 30 Haziran). "Begravning och kyrkogårdar". https://begravning.Stokholm/hitta-begravningsplatser-och-kyrkogardar/platser/skogskyrkogarden/ (Erişim Tarihi: 06.07.2025).

Stokholms stad. (2025, 25 Haziran). Stokholms stad. https://begravning.Stokholm/hitta-begravningsplatser-och-kyrkogardar/platser/jarva-begravningsplats#:~:text=J%C3%A4rva%20begravningsplats%20%C3%B6ppnade%20oktober%202024%20och%20f%C3%B6rsta%20gravs%C3%A4ttningen%20%C3%A4gde%20rum,%C3%B6ppnade%20f%C3%B6r. (Erişim Tarihi: 06.07.2025).

Svenska kyrkan. (2024a, 27 Mayıs). Svenska kyrkan. Fridhems kyrkogård: https://www.svenskakyrkan.se/gbs/fridhems-kyrkogard (Erişim Tarihi: 7.7.2025).

Svenska kyrkan. (2024b, 27 Mayıs). Svenska kyrkan. Fridhems muslimska begravningsplats: https://www.svenskakyrkan.se/gbs/muslimska-begravningsplatsen-fridhem (Erişim Tarihi: 07 07.2025).

Svenska kyrkan. (2024c, 27 Mayıs). Svenska kyrkan. Kvibergs muslimska begravningsplats: https://www.svenskakyrkan.se/gbs/kvibergs-muslimska-begravningsplats (Erişim Tarihi: 09.07.2025).

Svenska kyrkan. (2024d, 25 Eylül). Svenska kyrkan. Drygt 1000 nya kistgravplatser på Lilla Dalens begravningsplats: https://www.svenskakyrkan.se/botkyrka/nya-kistgravplatser-pa-lilla-dalen (Erişim Tarihi: 11.07.2025).

Svenska kyrkan. (2025a, 19 Mart). Svenska kyrkan. Billdals kyrkogård: https://www.svenskakyrkan.se/gbs/billdals-kyrkogard (Erişim Tarihi: 07.07.2025).

Svenska kyrkan. (2025b, 19 Mart). Svenska kyrkan. Billdals muslimska begravningsplats: https://www.svenskakyrkan.se/gbs/muslimska-begravningsplatsen-i-billdal (Erişim Tarihi: 07.07.2025).

Svenska kyrkan. (2025c, 23 Temmuz). Svenska kyrkan. Begravningsverksamheten: https://www.svenskakyrkan.se/begravning/begravningsverksamheten?utm_ (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

Svenska kyrkan. (2025d, 26 Temmuz). Svenska kyrkan. Hovdestalunds kyrkogård: https://www.svenskakyrkan.se/platser/12991-vasteras-pastorat-hovdestalunds-kyrkogard (Erişim Tarihi: 26.07.2025).

Svenska kyrkan. (2025e, 26 Temmuz). Svenska kyrkan. https://www.svenskakyrkan.se/platser/20010-linkopings-domkyrkopastorat-lilla-aska-griftegard: https://www.svenskakyrkan.se/platser/20010-linkopings-domkyrkopastorat-lilla-aska-griftegard (Erişim Tarihi: 26.07.2025).

Svenska kyrkan. (2025f, 23 Temmuz). Svenska krykan. De tretton stiften: https://www.svenskakyrkan.se/stiften (Erişim Tarihi: 23.07.2025).

Sveriges Socialdepartementet. (1990, 06 Aralık). Begravningslag (1990:1144). Sveriges Riksdag: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/begravningslag-19901144_sfs-1990-1144/ (Erişim Tarihi: 04.07.2025).

Tingstedt, A. & Fagerström, P. (2023, 14 Mayıs). "mitti Stokholm". https://www.mitti.se/nyheter/brist-pa-muslimska-gravplatser--har-gatt-at-fort-6.3.73739.33184f0253 (Erişim Tarihi: 09.07.2025).

Topuz, İ. (2024). İslam Hukukunda Mezar ve Definle İlgili Hükümler. [Doktora Tezi, T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi].

Vertovec, S. (2009). Transnationalism. Routledge.

Wilson, A. (2017, 31 Ekim). "mitti Stokholm". https://www.mitti.se/nyheter/gravar-som-inte-maste-skotas-okar--pa-lidingo-6.27.166285.79bb1eaaa4 (Erişim Tarihi: 17.07.2025).

Wolters, S. & Nyth Stålberg, K. (2024, 19 Kasım). "Upsala Nya Tidning". https://www.unt.se/nyheter/berthaga-kyrkogard/artikel/kyrkogard-i-uppsala-ordnar-nya-gravar-for-3000-muslimer/j8eedp1j?fbclid=IwY2xjawLxRw9leHRuA2FlbQIxMQBicmlkETFDMUhiZGxqdjFhcEg2eUlKAR4xcy6mYni3z0aRGKCx0e4z86_09EvhqGCwTaUYNjZNq6P9YfhVjAhk36gQLA_aem_HFE- (Erişim Tarihi: 19.07.2025).

Yüksel, M. (2021, 27 Nisan). "İsveç'te Müslüman Mezarlığına Saldırı" https://perspektif.eu/2021/04/27/isvecte-musluman-mezarligina-saldiri/ (Erişim Tarihi: 30.07.2025).

Söyleşi

"Her cenazenin bir hikâyesi vardır. Bu hikâyeyi layıkıyla tamamlamak, bizim sorumluluğumuzdur."

RIZA İNCİ

İSVEÇ DİYANET VAKFI CENAZE FONU SORUMLUSU

2006 yılının karla kaplı soğuk bir günde İsveç'e taşındım. Hayatımın bu yeni dönemi, bir evlilik vesilesiyle aile birleşimi kapsamında başladı. O günden bu yana İsveç'te, burada geçen yıllarla birlikte şekillenen bir hayatın içindeyim. 2012 yılında, İsveç'teki Diyanet Vakfı bünyesinde göreve başladım. O dönem, yerel bir temsilciye ihtiyaç duyuluyordu ve bana bir teklif sunuldu. Daha önce Türkiye'den gelen din görevlileri kısa süreli hizmetlerde bulunuyordu, ancak bu sefer ilk kez yerel ve sabit bir personel olarak hizmet verecek birine ihtiyaç vardı. Bu teklif, yeni projelerin de başlangıcını işaret ediyordu. O projelerin içinde en dikkat çeken ve beni en derinden etkileyen ise Cenaze Fonu projesiydi.

Bu fonun kuruluş süreciyle birlikte görevime başladım. 2012 yılında çalışmalar başladı, 2013'ün başında ise resmî olarak hizmete geçtik. Yaklaşık sekiz ay süren bir tüzük hazırlığı sürecinden geçtik. Şartlar belirlendi, altyapı oluşturuldu. Bu süreçte ben de işin tam kalbinde yer aldım.

Aslında cenaze hizmetlerinin kökleri İsveç'te çok daha eskiye dayanıyor. Türk toplumu bu topraklarda 60 yılı aşkın bir süredir varlık gösteriyor. İnsanların olduğu her yerde hayat olduğu kadar ölüm de var elbette. İlk kuşak, cenazeleri Türkiye'ye göndermek konusunda çok zorlandı. İmkânlar kısıtlıydı. O dönemlerde cenazeler ya burada defnediliyordu ya da büyük fedakârlıklarla Türkiye'ye naklediliyordu. İlk zamanlar cenaze çıktığında halk imece usulüyle yardım toplar, herkes elinden geleni verir böylece defin işlemi gerçekleştirilirdi.

Sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesiyle birlikte "Neden bir cenaze fonu kurmuyoruz?" sorusu öne çıkmaya başladı. Küçük küçük fonlar kuruldu. Her biri kendi bölgesinde faaliyet göstermeye başladı. Toplum büyüdükçe bu fonlar da çoğaldı. Ancak süreç profesyonelleşme ihtiyacını doğuruyordu. Biz de bu ihtiyaca cevap vermek üzere yola çıktık.

İsveç Diyanet Vakfı Cenaze Fonu, Türki-

ye Diyanet Vakfı ve Diyanet İşleri Başkanlığının desteğiyle hayata geçirildi. Amacımız sadece cenazeyi Türkiye'ye ulaştırmak değil, aynı zamanda daha kolaylaştırıcı, daha sistemli, dinî hassasiyetlere uygun ve halkımıza yük olmayan bir hizmet sunmaktı. Halkımızın teveccühü ile bu fon zaman içinde büyüdü ve şu an İsveç'in en büyük cenaze fonu hâline geldi.

İsveç'te 2012 öncesinde de cenaze fonları mevcuttu. Ancak bunlar çoğunlukla cami derneklerine bağlıydı ve her biri kendi imkânlarıyla faaliyet gösteriyordu. Diyanet'in doğrudan bir cenaze fonu kurmamış olması birçoklarına geç kalınmış gibi görünebilir. Fakat bunu biraz daha geniş çerçevede değerlendirmek gerek.

İlk yıllarda İsveç'e gelen vatandaşlar için teknik imkânlar kısıtlıydı, yaşadıkları ülkenin sistemine henüz alışmaya çalışıyorlardı. Özellikle cenaze gibi hassas ve karmaşık bir konuda bilgi ve imkân neredeyse yok denecek kadar azdı. İsveç'in o dönemki yasal prosedürleri de bugünkü kadar açık ve esnek değildi. Bu nedenle ilk vefatlarda insanlar büyük sıkıntılar yaşadı. Türkiye'ye cenaze göndermek neredeyse hiç düşünülmeyen çok zor bir ihtimaldi. Dolayısıyla ilk cenazeler mecburen İsveç'te defnedildi. O zamanla bugün arasında teknik imkânlar ve tecrübe açısından gerçekten dağlar kadar fark var.

Almanya, Diyanet teşkilatlanmasının Avrupa'daki ilk durağıydı. Orada kurumsallaşma çok daha erken başladı. Ancak İskandinav ülkeleri bu hizmetlerle geç tanıştı. Örneğin, İsveç'e ilk din hizmetleri müşaviri 1994 yılında gönderildi ve İsveç Diyanet Vakfı da aynı yıl kuruldu. O yıllarda hem insan kaynağı hem de maddi kaynak sınırlıydı. Bu yüzden bazı hizmetlerin oturması zaman aldı.

Cami derneklerinin büyük kısmı zaten kendi cenaze fonlarını kurmuştu. Bu fonlar, aynı zamanda derneklerin gelir kaynağıydı. Dolayısıyla Diyanet merkezli bir fon kurulması, bu yapılar için hem ekonomik hem de idari anlamda bir dönüşüm demekti. Bunun dengeli bir biçimde hayata geçirilmesi gere-

Cenaze sahibinin acılı günlerinde prosedürlerle uğraşmasını istemedik. Sadece gerekli belgeleri alıyor, gerisini biz üstleniyorduk. İsterse yıkamaya katılıyor isterse cenaze namazında bulunuyor. Katılmadığı durumlarda ise işlemler onun adına eksiksiz şekilde yapılıyor.

kiyordu. Biz de tam bu noktada, yapıcı bir geçiş modeliyle İsveç Diyanet Vakfı Cenaze Fonu'nu kurduk. Mevcut sistemlerin gücünü göz ardı etmeden, halkın güvenini kazanarak ilerlemeye çalıştık.

Fonun kurulmasıyla birlikte ilk iş olarak, ülkedeki tüm cenaze fonlarını ve uygulamalarını inceledim. Bir cenaze süreci temelde üç aşamadan oluşuyor: İlki, İsveç'teki resmî işlemler. İkincisi, Türk konsolosluğu ve büyükelçiliği nezdindeki belgelerin hazırlanması. Üçüncüsü ise Türkiye'ye ulaştırılan cenazenin, varış noktasından defin yerine kadar olan süreci.

Biz bu hizmeti başlatmadan önce, tüm bu işlemlerle cenaze sahibi bizzat uğraşmak zorundaydı. Örneğin, Ankara'ya inen cenazeyi Kulu'ya kadar yine aile bireyleri kendi imkânlarıyla götürüyordu. Biz bu üç aşamayı da başından sonuna kadar üstlendik. Cenaze sahibinin, evinden dahi çıkmadan bu süreci tamamlayabilmesini sağladık. Tüm resmî işlemler; hastanedeki yıkama ve kefenleme, cenaze namazı, nakil işlemleri ve hatta Türkiye'deki defin adresine teslim dahil tüm adımlar bizim tarafımızdan yürütüldü.

Cenaze sahibinin acılı günlerinde prosedürlerle uğraşmasını istemedik. Sadece gerekli belgeleri alıyor, gerisini biz üstleniyorduk. İsterse yıkamaya katılıyor isterse cenaze namazında bulunuyor. Katılmadığı durumlarda ise işlemler onun adına eksiksiz şekilde yapılıyor. Hatta Türkiye'ye vardığında kendisinin havalimanında bulunmasına gerek yok. Biz cenazeyi oradaki yetkililerimizle birlikte istenen adrese kadar ulaştırıyoruz.

Bununla da kalmadık. Bir refakatçinin uçak biletini de fon kapsamında biz karşılıyoruz. Bu uygulama, İsveç'te ilk defa bizim tarafımızdan başlatıldı ve ardından diğer fonlar da aynı yöntemi benimsedi. Bu bilet, cenazeyle aynı uçakta olmak zorunda değil. Yakını bize uygun tarihi bildiriyor, biz de o tarihteki uçakla kendisine bileti gönderiyoruz.

Bazen de burada hiç yakını olmayan kişiler vefat edebiliyor. Böyle durumlarda dahi biz tüm işlemleri üstleniyor, Türkiye'deki yakınlarına cenazeyi ulaştırıyoruz. Bu bizim vicdani sorumluluğumuz olduğu kadar insani görevimiz. Kısaca özetlemek gerekirse:

1. Cenaze sahibine hiçbir yasal işlem yüklemiyoruz.
2. Türkiye'deki defin yerine kadar ulaştırmayı biz sağlıyoruz.
3. Bir refakatçiye uçak bileti temin ediyoruz.

İsveç'te cenaze işlemlerinde hastanelerle, vergi dairesiyle, konsoloslukla ve diğer yerel kurumlarla sürekli temas halindeyiz.

Bugüne dek yalnızca Türk vatandaşlarına hizmet verdik. Ancak önümüzdeki dönemlerde, tüm Müslümanlara bu hizmeti genişletmek gibi bir hedefimiz var.

Yıkama ve kefenleme işlemleri hastanelerde yapılıyor. Şu anda İsveç'te, yıllık cenaze sayımız yaklaşık 10 ila 15 arasında değişiyor. Bu sayı, COVID-19 döneminde 25'e kadar çıkmıştı ama genel ortalamamız bu civarda seyrediyor.

Bu sayıların düşük olması, bizim henüz kendi gasilhanemizi kurmamış olmamızın nedenlerinden biri. Çünkü gasilhane açmak burada çok ciddi yasal ve bürokratik süreçlere bağlı. Ayrıca ekonomik olarak da sürdürülebilir bir yapı olması gerekiyor. Ancak camilerimizin sahip olduğu mülklerde uygun bir alan çıkarsa bu projeyi hayata geçirme niyetimiz hâlâ var. Çünkü az da olsa her yıl tekrar eden bu ihtiyaç, bize sorumluluk yüklüyor.

Bu süreçte zamanlama çok önemli. Örneğin, sabah 08.00'de haberi alınan bir vefat için hızlı hareket edilirse aynı gün akşam 06.00 uçağıyla cenazeyi Türkiye'ye gönderebiliyoruz. Elbette bu, otopsi gerekmemesi, resmî dairelerin açık olması gibi birçok dış etkenin yolunda gitmesine bağlı.

İsveç'ten Türkiye'ye cenaze gönderebilmek için, uçağın kalkışından en az altı saat önce cenazenin havaalanındaki gümrük firmasına teslim edilmesi gerekiliyor. Bu süre içinde cenazenin yasal belgeleri tamamlanmalı, gerekli tıbbi kontroller yapılmalı ve tüm taşıma prosedürleri uygulanmalı.

Defin işlemleri sırasında yaşadığımız en büyük zorluklardan biri, cenazenin resmî tatillere denk gelmesidir. İsveç'te resmî daireler çok sık kapalı olabiliyor. Bu durum belgelerin alınmasında gecikmelere sebep oluyor. Bu tür bir gecikme olmadıkça, genellikle bir cenaze ertesi gün öğlene kadar havalimanına teslim edilir.

Bugüne dek yalnızca Türk vatandaşlarına hizmet verdik. Ancak önümüzdeki dönemlerde, tüm Müslümanlara bu hizmeti genişletmek gibi bir hedefimiz var. Bununla ilgili hukuki altyapı ve tüzük değişiklikleri gerekiyor. Örneğin, Afganistan veya başka bir ülkenin vatandaşı olan birinin işlemleri için kendi büyükelçilikleriyle çalışmak gerekiyor. Bu da mevcut sistemin dışına çıkmak anlamına geliyor.

Şu an fonumuzun 3.483 aile üyesi var. Bu, yaklaşık 10 bin kişiye hizmet verdiğimiz anlamına geliyor. Üyelik sistemi aile bazlı işliyor. Anne, baba ve 18 yaş altı çocuklar bir aile sayılıyor. 18 yaş üstü bireyler ise kendi başlarına yeni birer üye kabul ediliyorlar.

Üyelik şartları oldukça net: Türk uyruklu olmak ve İsveç'te bir kimlik numarasına sahip olmak. Vatandaşlık zorunluluğu yok. Mavi kartlılar da dahil olmak üzere, Türk kökenli herkes bu hizmetten yararlanabiliyor. Hatta vatandaşlıktan çıkan ama aidatlarını düzenli ödeyen bireylerin üyelik haklarını da koruyoruz. Çünkü asıl niyetimiz hizmet sunmak ve bu hizmeti aksatmamak.

İsveç'te Türk nüfusu hakkında zaman zaman farklı rakamlar telaffuz ediliyor. 125 bin kişi gibi yüksek sayılar söylense de doğrudan bizim ulaşabildiğimiz, dinî hizmet sunabildiğimiz kişi sayısı 60 bin ila 80 bin arasındadır. Bu kişilerin tümü cenaze fonlarına

üye değil. Birçoğu böyle bir hizmete ihtiyaç duymadığını düşünüyor. İsveç'te ekonomik durum görece daha güçlü olduğu için insanlar "Gerekirse masrafı kendimiz karşılarız." diyebiliyorlar. Yani bizimle doğrudan temas kuranların oranı, toplam nüfus içinde daha sınırlı kalıyor.

Üyelerimizin neredeyse %90'ı Konya'nın Kulu ilçesinden gelen vatandaşlarımız. Geriye kalanlar ise genellikle yine Konya'nın diğer ilçelerinden. Daha az sayıda da olsa Nevşehir'in Ürgüp ilçesinden, Karaman'dan veya diğer İç Anadolu şehirlerinden gelen vatandaşlarımız var. Ancak çoğunluğun yoğunlaştığı yer Kulu'dur. Dolayısıyla definlerin büyük çoğunluğu da Kulu ilçesine yapılır.

COVID-19 dönemi, hepimiz için zor bir süreçti. Hava yolları kapatıldı, seyahat yasaklandı. İsveç diğer ülkelerden farklı olarak sokağa çıkma yasağı koymadı, yalnızca toplanma sayılarını kademeli olarak sınırlandırdı. Fakat uçuşlar durunca biz de zorlandık. Türk Hava Yolları, çarşamba ve cumartesi olmak üzere haftada yalnızca iki kez kargo seferi düzenleyebildi.

Yine de hizmetlerimizi aksatmadık. Ancak o dönem yaşanan psikolojik yük çok daha ağırdı. Bir yakınınız hastaneye yatırılıyor, sonrasında vefat ediyor ancak kişi ne hastanede yakınının yanında olabiliyor ne de cenazesine katılabiliyor. Belki en son hastaneye yatırırken görmüşsünüz. Cenazesi Türkiye'ye gönderiliyor ama orada bile teslim alan, definle ilgilenen kimse olamıyor. Jandarma eşliğinde, sanki kimsesizmişçesine definler yapıldı. İşin teknik boyutu bir şekilde hallediliyordu ama duygusal yıkımı tarif edilemezdi.

Son dönemde gözlemlediğimiz başka bir dönüşüm daha var. Üçüncü kuşak ve sonrasının defin tercihlerinde değişim gözlemleniyor. Artık İsveç'te doğan, burada büyüyen gençler, mezarlarının da burada olmasını tercih etmeye başlıyor. Çünkü hayatlarının büyük bölümü burada geçmiş. Türkiye onlar için artık yılda birkaç haftalık gidilen tatil yeri. Mezar ziyaretleri, dua okunması, örf ve adetlerimiz bizim için çok önemli ve bu da defin kararlarında büyük rol oynuyor. Bu yüzden "Çocuğum, torunum mezarımı ziyaret edebilsin." düşüncesiyle yaşadıkları ülkeyi tercih ediyorlar.

Bu tercihi etkileyen bir diğer faktör de mezarlık sistemleri. İsveç'te çoğu mezarlıkta Müslümanlara ayrılmış özel alanlar bulunuyor. Şu an müstakil bir Müslüman mezarlığımız olmasa da yerel makamlarla sürekli temas halindeyiz. Geniş çaplı, tamamen Müslümanlara ait bir mezarlık kurma düşüncemiz var ve bu, vakfımızın öncelikli hedeflerinden biri. Teknik altyapı ve izin süreçleri tamamlandığında, bu projeyi gerçekleştirmeyi arzuluyoruz.

Bugün İsveç'te sadece Müslüman mezarlığı henüz mevcut değil. Ancak her şehirde, Müslümanların defin işlemleri için ayrılmış yerler var. Bu alanlar genellikle kıbleye yönlendirilmiş şekilde hazırlanıyor. Mevzuat gereği definler tabutla yapılmak zorunda. Bu, yerel yasaların getirdiği bir zorunluluk ve bizler için dinî açıdan da bir engel oluşturmuyor. Zaruret durumlarında İslam'ın esnekliği bu gibi uygulamalara zaten müsaade ediyor.

Cenaze yeri, kazı işlemleri, çevre düzenlemeleri ve hatta bazen beton küplerin yerleştirilmesi gibi detaylar tamamen belediyelerin kontrolünde ilerliyor. Mezarlar kiralanıyor ve bu da uzun vadede aidatların nasıl ödeneceği gibi soruları gündeme getiriyor. Bu da yine üçüncü ve dördüncü kuşak için bir tereddüt sebebi olabiliyor. Mezarlığın sürekliliği, çocukların ya da torunların bu

Son dönemde gözlemlediğimiz başka bir dönüşüm daha var. Üçüncü kuşak ve sonrasının defin tercihlerinde değişim gözlemleniyor. Artık İsveç'te doğan, burada büyüyen gençler, mezarlarının da burada olmasını tercih etmeye başlıyor.

sorumluluğu sürdürüp sürdürmeyeceği endişesiyle birleşiyor.

İsveç'te defin eğiliminin her geçen gün arttığını görebiliyoruz. Yine de vatandaşlarımızın en büyük kaygısı mezarın geleceğiyle ilgili. Özellikle 25 yıl sonra mezarın yenilenmemesi, çocukların ilgilenmemesi durumunda mezarın kaybolması ya da üzerine başka birinin defnedilmesi endişesi Türkiye'ye defin tercihini hâlâ güçlü tutuyor.

Bu işi yaparken karşılaştığımız en büyük zorluklardan biri, resmî işlemlerde karşılaşılan bürokratik gecikmeler olabilir. Bazen bir hastanenin gerekli belgeyi geç vermesi, cenazenin gönderilmesini geciktirebiliyor. Türkiye'ye giriş için ölüm nedeninin açıkça belirtilmiş olması gerekiyor. Çünkü bulaşıcı bir hastalık durumu varsa cenazenin kabul edilmesi mümkün değil. Bu noktada her şeyin eksiksiz belgelenmesi şart.

Ekonomik açıdan da elbette zorluklar yaşanıyor. Özellikle hava yolu şirketlerinin artan fiyatları bizi de etkiliyor. Ancak biz fon olarak üyelerimize hiçbir zaman bu maliyet artışlarını yansıtmadık. 2012'den beri aidatlarımız sabit: yıllık 350 İsveç kronu. Bu kararı alırken tek düşüncemiz, vatandaşımıza yük olmamak ve kimseyi bu hizmetten mahrum bırakmamaktı.

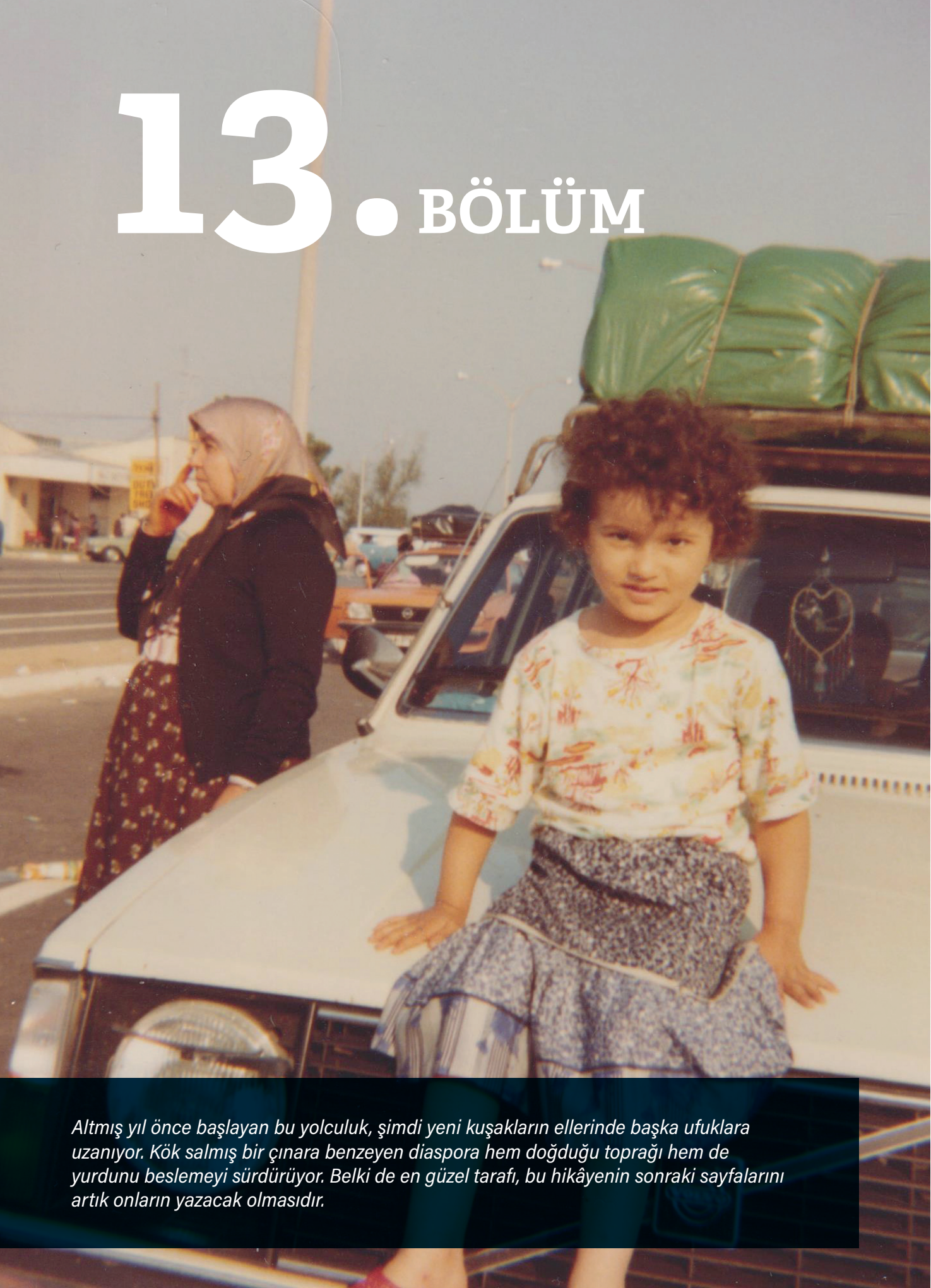
Bu işe başladığımdan beri bir prensibim var. Her cenazenin bir hikâyesi vardır. Bu hikâyeyi layıkıyla tamamlamak, bizim sorumluluğumuzdur. Bazen burada hiç kimsesi olmayan bir vatandaşımızın cenazesiyle ilgileniyoruz. İsveçli makamlar bize haber veriyor. Konsolosluğumuz, İslam federasyonu ve STK'larla hemen irtibata geçiyoruz. Kimseyi yalnız bırakmıyoruz.

Ben İsveç'te yaşadığım süre boyunca, Türk toplumunun özellikle cenaze gibi hassas konularda ne kadar dayanışmacı ve sorumluluk sahibi olduğunu yakından gördüm. Şimdiye kadar ekonomik yetersizlik nedeniyle cenazesini Türkiye'ye göndereremeyen bir vatandaşımızla hiç karşılaşmadım. Biz Türkler, yurt dışında olsak da birbirimizin gözünde akrabayız. Birbirimizi buluruz, takip ederiz, sahip çıkarız. Bir telefonla başlayan zincir, bir cenazeyi Türkiye'ye ulaştıracak kadar büyür. Çünkü bizde bu işler sadece prosedür değil, gönül işidir. Biz yurt dışında yaşayan Türkler, cenaze gibi ağır sorumluluklar gerektiren durumlarda gerçekten çok güçlü bir toplumsal refleksle hareket ediyoruz.

İşte bu yüzden, yıllardır yaptığım bu görevi sadece bir hizmet olarak değil, aynı zamanda bir emanet olarak görüyorum. Bu topraklarda yaşayan her vatandaşımızın, göçle başlayan hayat yolculuğunun son durağını da en güzel şekilde tamamlamaya çalışıyoruz.

13. BÖLÜM

Altmış yıl önce başlayan bu yolculuk, şimdi yeni kuşakların ellerinde başka ufuklara uzanıyor. Kök salmış bir çınara benzeyen diaspora hem doğduğu toprağı hem de yurdunu beslemeyi sürdürüyor. Belki de en güzel tarafı, bu hikâyenin sonraki sayfalarını artık onların yazacak olmasıdır.

GELECEK

İSVEÇLİ TÜRKLERDE ANA VATAN ALGISI VE GELECEK PERSPEKTİFİ

Göksel Göker

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Derya

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Ahmet

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Burak

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Selma

Söyleşi / Üçüncü Kuşaktan Enes

Söyleşi / Dördüncü Kuşaktan Arda

İSVEÇLİ TÜRKLERDE ANA VATAN ALGISI VE GELECEK PERSPEKTİFİ

GÖKSEL GÖKER*

"Gurbet yavrum garba düşmektir gurbet
Çiçeklerden gelincik içinde Bünyamin sevgisi"
Cemal Süreya

Giriş

Göçmenlerin varoluş biçimleri, kendilerini tanımlama ve kimliklerini deneyimleme tarzları düşünüldüğünde Michel Foucault'nun sosyal bilimlere kazandırdığı ve aslında tıbbi bir terim olan "heterotopik" kavramı oldukça açıklayıcı nitelikte değerlendirilebilir. Heterotopik, tıbbi terminolojide, normalde bulunması gereken yerde bulunmayan organ ya da dokuları tanımlamak için kullanılır. Bu kelime, Foucault'nun düşüncesinde sosyo mekânsal (toplumsal ve mekânsal boyutları kapsayan) bir anlam kazanır.

Foucault (2005), 1967 yılında yaptığı "Başka Mekânlara Dair" isimli konuşmasında heterotopyayı (öteki mekân); gerçek ama toplumun dışında yer alan, geçici ve melez mekânlar olarak tanımlar. Onun heterotopyaya dair sunduğu özellikler dikkate alındığında bu mekânlar hem bir yere ait olan hem de dışta kalan, aynı anda birden fazla şeyi temsil edebilen, zaman ve mekân ilişkilerinin alışılmışın dışında farklılaştığı, hatta üst üste bindiği veya iç içe geçtiği mekânlardır. Örneğin müzeler, mezarlıklar ve gettolar bu türden mekânlara örnek olarak gösterilebilir. Foucault'ya göre heterotopyalar, gerçek mekânlar oldukları için ütopyaların zıddıdır, ancak olağanın ya da aşina olunanın dışında ve ötesinde "başka" yerlerdir.

Bu çerçevede hem göçmenlerin toplumsal varoluşları hem de yaşadıkları mekânlar heterotopik olarak değerlendirilebilir. Çünkü göçmenler fiziksel olarak bir toplumun içinde

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, gokselgoker@gmail.com

yer alsalar da kendilerini tam anlamıyla o topluma ait hissetmeyebilirler. Aynı anda hem ana vatanlarıyla hem de göç ettikleri ülkeyle aidiyet ilişkisi kurabilirler ya da tam tersine, hiçbirine ait hissetmeyebilirler. İçinde bulundukları sosyal ve kültürel ilişkiler onları melez ve çoklu bir varoluş biçimine sürükleyebilir, iki arada bırakabilir ya da büsbütün marjinalleştirebilir. Bu durum onları çift taraflı olarak farklılaştırır. Her iki noktadan bakıldığında da "başka" görünür. Göçmenlerin oluşturduğu sosyal ve kültürel alanlar da bu şekilde çok katmanlıdır. Örneğin Stokholm'deki bir dernek lokali Kulu'daki bir kıraathanenin uzantısı ya da birebir kopyası olabilir. Böylelikle mekân, "Stokholm'deki Kulu" olarak çok katmanlı heterotopik bir anlam kazanır.

Bunun yanı sıra, göçmenlerin yaşadığı ayrıştırılmış mahalleler, banliyöler ya da gettolar, ayrıca inşa ettikleri etno-kültürel ve dinî mekânlar, ev sahibi toplum nezdinde heterotopik bir topoloji oluşturur. Bunlar görülebilir ve temas kurulabilir niteliktedir ancak farklı bir zamansallık ve mekânsallık ilişkisi içerisinde ayrıksı mekânlar olarak dikkat çeker. Bu açıdan göçmenlerin hem kendilerine dair benlik ve kimlik algıları hem de onların dışarıdan görülme biçimleri heterotopik bir niteliğe bürünür. Göç ettiği toplumda yabancı, köken ülkesindeyse gurbetçi olarak görülür. Her iki görme biçimi de onları farklılaştırma üzerinedir.

Göçmenlerin ve takipçi kuşakların heterotopik varlıklar olmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan çelişkili durum, Abdelmalek Sayad'ın (2003) bu açmazı vurgulamak için sorduğu şu soruda somutlaşmaktadır: "Sadece kısmen var olmayı nasıl becerebiliriz? Bedenen olduğumuz yerde manevi açıdan olmamaya nasıl alışabiliriz?" Göçmenlik deneyiminin en temel özelliklerinden ve açmazlarından biri ana vatanla kurulan somut ve soyut ilişkide kendini göstermektedir. Sayad'ın vurguladığı gibi bedenen göç edilen ülkede olmak, ruhen ise köken ülkede olmak, göçmenleri başka ve özgün bir varoluş biçimine zorlamaktadır. Göçmenlerin ve göçmen kökenlere sahip bireylerin yaşadığı zorlayıcı heterotopik deneyim, bu çelişkiden doğmaktadır.

1960'lı yıllardan itibaren Türk göçmenler üzerine yapılan araştırmalar, her ne kadar kuşaklararası farklılaşmalar giderek belirgin hâle gelse de Türkiye ile kurulan "vatan" bağı ve ilişkisinin güçlü bir şekilde devam ettiğini ve sonraki kuşaklara miras olarak aktarıldığını göstermektedir. Türkler bulundukları ülkeye çeşitli düzeylerde uyum sağlıyor; ev sahibi toplumun dilini, kültürünü, sosyal yaşamını ve resmî ilişkilerini öğreniyor; eğitim ve iş yaşamında aktif bir şekilde yer alıyor. Özetle Türkler, yaşadığı ülkeye kök salıp entegre oluyor ama ana vatanlarıyla da ilişkilerini korumayı ihmal etmiyor, hatta kısmen de olsa geleceğini Türkiye'de görebiliyorlar.

Bu tablonun birebir en iyi örneklerinden biri elbette İsveç'te yaşayan Türklerdir. İsveçli Türklerin, genç kuşaklarla birlikte, çoklu kimlik ve aidiyet örüntülerini daha güçlü bir şekilde benimsediği görülmektedir. Her ne kadar İsveç toplumuna olan entegrasyon çok daha güçlü bir şekilde tesis edilse de yeni kuşaklar, Türkiye'yi hâlâ bir "ana vatan", "vatan" veya "ev/yuva" olarak değerlendirmektedir. Türk kökenleri ve kimliği, çoğul kimliklerinin bir parçası da olsa her zaman vurgulanmaktadır. Bu durum, Türkiye ile olan ilişkilerin ve kurulan maddi/manevi bağların ulusötesi seviyede devam etmesini sağlamaktadır.

Bu metinde artık çoğul kimlikleriyle tanımlanan ve çifte aidiyet örüntüleriyle anlam

kazanan İsveçli Türklerin ana vatan algıları, Türkiye'ye dair duygu, düşünce ve tutumları ile gelecek tasavvurları ele alınacaktır. Ancak öncelikle ana vatanla ilişkileri düzenleyen kurucu bir öge olarak kitlesel iş gücü göçünün başlangıcına ve sonrasındaki göç süreçlerine bakmak faydalı olacaktır.

Göç Süreçleri ve Vatan Algısı

2011 yılında doktora tezimin (Göker, 2015) saha çalışmasını tamamlamak amacıyla İsveç'te anket ve görüşme çalışmaları yaptım. Elbette formel düzeyde yapılan bu çalışmaların arka planında formel olmayan çok sayıda deneyimle de karşılaşmıştım. Bunlardan biri bana oldukça öğretici gelmişti. Kalabalık bir İsveçli Türk grubu ile anket uygulaması yaparken içlerinden biri tepkili bir şekilde anket doldurmayacağını ifade etmiş ve şunları söylemişti: "Bizi buraya attınız, şimdi de bizimle ilgili araştırma mı yapıyorsunuz!"

Daha önce hiç karşılaşmadığım bu tepki bana, dile getirilmeyen ve yaygın söylemlerin dışında kalan bakış açılarının da İsveçli Türkler arasında var olduğunu ve olabileceğini öğretmişti. Bu tepkinin nedenlerini elbette detaylı bir şekilde öğrenmek isterdim ama buna fırsatım olmadı. Bu deneyim, en azından bazı göçmenlerde ana vatana sitemkâr bir öfkenin söz konusu olduğunu göstermişti. Bu nefret dolu bir öfke değil, sitem dolu bir öfkeydi.

Göçmenlerin ana vatanlarıyla kurdukları bağ, ona sitemkâr yaklaştıklarında değil, aksine onu tarafsızlaştırdıklarında/etkisiz hâle getirdiklerinde kopmaktadır. 1960'lı yılların hemen başından günümüze kadar geçen süre zarfında İsveç'teki Türk varlığının Türkiye ile olan bağlarının, nitelik ve yoğunluk bakımından değiştiği gözlemlense de hiçbir zaman kopmadığı açık bir şekilde ifade edilebilir. Çünkü en başından bu yana olduğu gibi bugün de İsveçli Türkler arasında hiçbir kuşak fark etmeksizin "vatan" algısının çok canlı ve Türkiye üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte bu diğer nedenlere de yazı boyunca değinmeye çalışacağım. Bunun temel nedenini her şeyden önce ilk göç edenlerde ve onların göç ederken taşıdıkları ve hissettikleri değerlerde aramak gerekmektedir. Bu nedenle arkalarından kitlesel düzeyde zincirleme göçün başlamasına neden olan ve İsveç'e göçü Kulu ile özdeşleştiren, İsveç'e ilk gelen Kululuların göç hikâyesine bakmakta fayda vardır.

Ali Rıza Erdiş, İsveç'teki ilk Kululu olarak bilinmektedir. Onun öncesinde Türkiye'den İsveç'e göç edip yerleşen Türkler vardır, ancak onların varlıkları büyük oranda bireyseldir. Ali Rıza Erdiş ve arkadaşlarının varlığı ise İsveç'teki bugünkü Türk varlığının önemli bir kısmının öncüsü niteliğindedir. Arslan Mengüç'ün (1992) derlediği İlk Gelenler: Kendi Ağızlarından İsveç Türkleri isimli eserde Ali Rıza Erdiş göç etme nedenlerini, nasıl göç ettiklerini, kimlerle geldiğini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Benim de burada dikkat çekmek istediğim bir anekdot, İsveç'e ilk giden öncülerin bakış açılarına ilişkin önemli bir ayrıntı sunuyor. Ali Rıza Erdiş ve arkadaşları tren yolculuğu esnasında Anayasa Profesörü Halil Demircioğlu ile tanışırlar ve aralarında şöyle bir diyalog gelişir:

> "Almanya'ya Münih'e kadar getirdi bizi. İsveç'e kadar giden trenin Münih'te 18 numaralı perondan kalkacağını öğrenmiş, geldi bizi trene bindirdi. 'Evladım, sizden

> bir ricada bulunacağım.' dedi. 'Türklüğün şerefini hiçbir zaman unutmayacaksınız.' dedi. 'Çünkü Ali Veli yaptı olmaz, yapacağınız en ufacık bir kötülük, Türkiye'ye mâl olur.' dedi... Ve adamcağız ağladı. 'Bütün bu hatalar sizin değil, memleketimizi idare eden büyüklerin.' dedi. 'Biz fidanlar diktik, yetiştirdik, fakat meyvesini Avrupalılar yesin diye sizi ihraç ediyoruz.' dedi. Ondan sonra bizimle tokalaştı ve gitti." (Mengüç, 1992: 13).

Bu diyaloğun Ali Rıza Erdiş ve arkadaşları üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bugünden hareketle değerlendirdiğimizde, aralarında geçen konuşmalar ve bunun bir hatıra olarak saklanması, İsveç'e giden ilk Türklerin, bir ülkeyi temsil etme bilinci içerisinde olduklarını ve dolayısıyla bir aidiyet ilişkisinin ötesinde, daha güçlü bir ilişki biçimi olarak kendileriyle Türkiye arasında özdeşlik ilişkisi tesis ettiklerini göstermektedir. Onlar için kendileri eşittir Türkiye'dir. Bu durum, yukarıda örneği verilen sitemkâr kişi için de geçerlidir ki anlatılan bu diyalog onu da içermektedir. Çünkü anlaşılacağı üzere, Avrupa ülkelerine yapılan iş gücü göçü çok da benimsenen ve gönül rahatlığıyla kabul edilen bir durum değildir. Bu nedenle de dönemin yöneticilerine bir sitem söz konusudur. Bu göç hikâyesi, göçmenler ile ana vatan arasında kurulan özdeşlik ve aidiyet ilişkisinin henüz göçün başlangıcından itibaren tesis edildiğini göstermektedir. Vatan, ilk gelen göçmenlerin, kendi kimlikleriyle dolaysız özdeşlik ilişkisi kurduğu yer olarak anlam kazanmaktadır.

1963 yılında başlayan bu göç hareketinin ardından 1967 yılında Türkiye ile İsveç arasında iş gücü göçü anlaşması imzalanmıştır. Ancak 1972 yılında İsveç iş gücü göçüne son vermiş ve 1976 yılında Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başlamıştır (Göker, 2015). Bu durum, Türkiye'den İsveç'e göçü durdurmamış, sadece nitelik olarak dönüşmesine neden olmuştur. Böylelikle aile birleşimleri ve yeni evlilikler yoluyla İsveç'e göç devam etmiştir. Göçün başlangıcında İsveç'e gitmek, Türkiye'den temelli bir kopuşu değil, hedeflerin elde edilmesine endeksli ve kısa süreli bir ayrılığı ifade etmektedir. Nitekim bu, en başta aileden ayrılmak anlamına gelmektedir. Ancak dönüş fikrinin giderek ortadan kalkması, öncelikle eşlerin ve çocukların İsveç'e getirilmesini, daha sonra kadınların iş yaşamına, çocukların ise okula entegre olmasını beraberinde getirmiştir. Bütün bunlar İsveç'teki geçici eril misafir işçi varlığının bir aile varlığına dönüştüğünü, dolayısıyla İsveç'e yerleşmenin ve kök salmanın aile varlığı üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Sürecin bu şekilde gelişmesiyle İsveç'in aile birleşimini ve sürekli yerleşimi teşvik eden göç politikaları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü İsveç, Almanya gibi geçici misafir işçi anlayışına hiçbir zaman sahip olmamıştır (Castles & Miller, 2008).

Anlaşılacağı gibi ilk dönem göçmenler için Türkiye'ye bir gün mutlaka dönme fikri oldukça güçlü bir fikirdir. Ana vatan Türkiye ile olan ilişkilerin canlı tutulması ve bu ilişkilerin gelecekte tekrar yerleşmeyi mümkün kılacak yatırımcı/ekonomik stratejilerle korunması söz konusu olmuştur. Evlilik yoluyla devam eden göç süreçleri de bu ilişkinin canlı tutulmasında işlevsel olarak görülmüştür. 1960'lı yıllarda başlayan, 1970'li yıllarda form değiştiren göç süreçleri, kendi göçmen tipolojisini ve nihayetinde göçmen kuşaklarını da oluşturmuştur. Kuşaklar, göçmen gruplar içerisinde ana vatan algısı da dahil olmak üzere; görme, duyma, hissetme ve düşünme bakımından esaslı bir farklılaşma demektir.

Kuşakları Tanımlamak ve Temel Kuşak Farkları

1960'lı yıllardan itibaren ilk gelen göçmenler, örneğin Ali Rıza Erdiş ve arkadaşları gibi birinci kuşak göçmenleri oluşturmaktadır. Temel özellikleri Türkiye'de doğmaları, büyümeleri ve yetişkinlik çağına gelmeleridir. Kültürel olarak Türk kültürü ile yetişmişlerdir; inançları ve değerleri Türkiye'ye ve özellikle doğup büyüdükleri kente endekslidir. İlkokul düzeyinde de olsa eğitimlerini Türkiye'de almışlardır. Ailesi, varsa eşi ve çocukları ile sosyal çevreleri Türkiye'dedir. Göçmenlik kendi tercihleridir. İsveççeleri son derece kısıtlı, entegrasyon düzeyi düşük, kimlikleri tekil, aidiyet bağları Türkiye'yedir. Göçün üzerinden ne kadar geçerse geçsin, İsveç'teki yaşam süreleri ne kadar uzarsa uzasın bu niteliklerin ortadan kalkması söz konusu değildir.

Birinci kuşak ile ikinci kuşak arasında bir kuşak bulunmaktadır. Bu kuşakta yer alanlar, aile birleşimleriyle İsveç'e henüz küçük yaşta gelen çocuklardır. Ara kuşak olarak da bilinirler. Bu kuşağın en ayırıcı özelliği Türkiye'de doğmasına rağmen çocuk yaşta (takriben 6-12 yaş) İsveç'e gelmiş olmalarıdır. Bu durum, kendine özgü bir göçmen kuşağının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kuşağın entegrasyonu daha kolaydır ve Türkiye ile olan kültürel bağları ikinci kuşağa göre daha güçlüdür. Birinci ve ikinci kuşak arasında köprü kuşak olarak değerlendirilebilir. Göç etme yaşı, belirtilen yaş aralığından büyükse birinci kuşakta, küçükse ikinci kuşakta yer almakta ya da kültürel eğilimleri bu kuşaklara doğru olmaktadır.

İkinci kuşak göçmenler ise anne babası göçmen olan ama kendisi İsveç'te doğup büyüyen, eğitim sistemine en başından itibaren entegre, İsveççe problemi olmayan, ana dilini de iyi derecede bilen ve özellikle evde ana dilini konuşmaya ve köken kültürünü yaşamaya devam eden kuşaktır. Üçüncü kuşak göçmenler ise ebeveynlerinden en az birinin İsveç'te doğduğu (yani ikinci kuşakta yer alan) göçmen kuşaklarıdır. Bu kuşaklarda ana vatan ile olan bağlar devam etmekle birlikte zayıflamış, sembolik bir düzeye geçmiştir. Dili İsveççedir ancak sınırlı düzeyde de olsa Türkçe konuşmaya devam etmektedirler. Dördüncü kuşak göçmenler ise artık tamamen İsveç'te doğup büyümüş ebeveynlerden doğan, göçmen kökenli İsveçli Türklerdir.

Göçmen kuşaklarını ve temel ayırıcı özelliklerini kesin hatlarla çizmek her zaman mümkün olmayabilir. Özellikle evlilikler yoluyla devam eden göç söz konusu olduğunda durum oldukça değişkendir. Çünkü ne zaman İsveç'e geldiğinden bağımsız bir şekilde Türkiye'de doğup yetişen bir kişi, birinci kuşak göçmen kategorisinde değerlendirilir. Ancak elbette durumları ilk gelen kuşak gibi değildir, çünkü artık İsveç'te yerleşik bir Türk topluluğu ve deneyimlenmiş bir entegrasyon süreci bulunmaktadır. 1980'li yıllardan 2000'li yılların sonlarına kadar, özellikle Kulu'da göç sürecine yön veren temel eğilim de budur. Bu eğilimin, İsveçli Türkler açısından ana vatanla olan bağı koruma ve sürdürme stratejilerinden biri olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Tablo 13. 1. Kuşaklara Göre İsveçli Türklerde Kimlik ve Aidiyet [1]

	1. Kuşak	Ara Kuşak	2. Kuşak	3. Kuşak	4. Kuşak
Doğum Yeri	Türkiye	Türkiye	İsveç	İsveç	İsveç
Dil	Türkçe	Türkçe baskın, İsveççe yönelimli	(Ev/Okul) Mekânsal çift dilli	İsveççe, zayıflayan Türkçe	İsveççe
Kimlik	Türk, göçmen işçi	Türk, göçmen kökenli	(Ne, ne de) Göçmen kökenli, melez	(Hem, hem de) Çoklu kimlikler	Çoğul kimlikler
Ana Vatana Aidiyet	Fiziksel ve duygusal olarak güçlü bağ	Fiziksel ve duygusal bağ	Çift yönlü bağlılık ya da marjinalleşme	Sembolik bağlar	Zayıf ve öyküsel bağlar
İsveç'e Uyum	Düşük	Orta	İyi	Yüksek	Yüksek

Göçmen gruplarını kuşaklar üzerinden düşünmek öncelikle doğum yeri, dil tercihleri ve seviyeleri, kimlik tanımlamaları, aidiyet bağları ile uyum düzeylerini göz önünde bulundurmayı gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda yukarıda verilen tabloda İsveçli Türklerin kuşaklara göre temel özellikleri yer almaktadır. Doğum yeri değişkeni, kuşakları tespit etmekte kullanılan en önemli ölçütlerden biri olmasının dışında, kuşakların sahip olduğu diğer özellikleri de ciddi düzeyde belirlemektedir. Türkiye'de doğan bir göçmenin köklerini doğrudan Türkiye'de görmesi son derece olağandır. Ancak İsveç doğumlu bir göçmen kökenli için Türkiye her ne kadar köken ülke olarak görülse de kuşaklara göre dolaylı, sembolik veya folklorik olarak anlam kazanmaktadır. Bu açıdan kuşakların geçmişlerini Türkiye'de görmeleri, homojen bir köken ülke algı ve tutumunun olduğunu göstermeyecektir. Ancak Avrupa ülkelerinde yaşayan çoğu Türk topluluğunda görüldüğü gibi (Kaya & Kentel, 2005; Kaya & Kentel, 2008) İsveçli Türklerde de niteliği ne olursa olsun Türkiye'ye ilişkin son derece güçlü bir vatan algısı/köken ülke vurgusu bulunmaktadır.

Ana vatanla kurulan ve sürdürülen bağların en güçlü ama yeri geldiğinde aşil topuğu kadar hassas boyutlarından biri dildir. Göçmenlerin çift dilli yapısı onları aynı anda iki dille, dolayısıyla iki ayrı kültür ve anlam dünyasıyla ilişki kurmaya zorlamaktadır. Bu durum kuşaklar arasında açık bir farklılığa neden olmaktadır. Bir sonraki bölümde detaylandırılacak bu konu kuşaklar açısından düşünüldüğünde bir koruma ve kaybetme mücadelesi olarak iş görmektedir. Dolayısıyla önceki kuşaklar her ne kadar koruyucu önlemler alsa da doğal bir süreç olarak diller arasında bir öncelik/sonralık ilişkisi tesis edilmekte ve bu ilişki kuşaklarda birbirinden farklı bir seyir izlemektedir. İsveçli Türklerin dil, kimlik ve aidiyet

[1] Tabloda verilen bilgiler yazarın 2011 yılında İsveç'te yaptığı saha çalışmasına ve günümüze kadar devam eden Kulu'daki gözlemlerine dayanmaktadır.

örüntülerine yakından bakmak, özellikle ana vatan imgesi ve bu imgenin geleceğine dair önemli ipuçları sunacaktır.

Dil, Kimlik ve Aidiyet Örüntüleri

Michel Foucault (2021), insan ile dil arasındaki bağı şu şekilde özetler: "Sonuçta tek gerçek vatan, insanın ayağını basabileceği tek toprak, başını sokabileceği, sığınabileceği tek ev çocukluğundan itibaren öğrendiği dildir." Dil, insanın duygu ve düşüncelerini paylaştığı bir araç olmanın çok ötesinde, en temel insani yapı taşlarından biridir. Foucault'nun dili, "tek gerçek vatan" olarak tarif etmesi ile göçmenlerin dile ilişkin yatkınlıkları ve eğilimleri çerçevesinde sınıflandırılması arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Esasında bir göçmen hangi dili konuşuyor ve duymak istiyorsa, hangi dilde düşünüyor ve rüya görüyorsa vatan algısı da o dilin coğrafyasına yönelik olacaktır. Dolayısıyla dil ile vatan arasında kurulan ilişki, mecazi değil, somut gerçekliği olan, doğrudan bir ilişki sunmaktadır.

Bu nedenle göçmenlere; "Kimliğinizi nasıl tanımlarsınız?", "Kendinizi hangi ülkeye ait hissediyorsunuz?" ya da "Sizce hangi ülke vatandır?" gibi sorular sormadan önce, dile ilişkin eğilimlerini ve yatkınlıklarını öğrenmek, bu sorulara alınacak yanıtlar hakkında önemli ipuçları sunacaktır. Çünkü bu sorulara verilecek her yanıtın somutlaşmış hâli göçmenlerin dil ile kurduğu bağda kendini göstermektedir. Dil ile geliştirilen ilişkinin yüzünün çift taraflı olduğu unutulmamalıdır. İlişkinin diğer yüzünde, çoğu zaman entegrasyonun boyutunu belirleyen ev sahibi dil bulunmaktadır. Özetle, "diller bir kültürün saf ürünü, kimliksel ve toplumsal tanınmanın en üstün işareti" (Lestienne, 2017) olduğu için göçmenlerin kendilerini tanımlamalarında, kültürel olarak yaşama, duyma ve düşünme biçimleri elde etmelerinde ve genel toplum içerisinde nasıl tanınacaklarında dille ilgili tercihleri ve eğilimleri etkili olacaktır.

İsveçli Türkler içerisinde birinci kuşakta ve beraberinde ara kuşakta Türkçenin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Özellikle bu iki grubun Türkçe ile olan bağlarının zayıflamadan, aksine güçlenerek devam ettiği ifade edilmelidir. Bu durum ana vatan Türkiye ile ilişkilerin korunması ve sağlıklı bir şekilde devam etmesi bakımından son derece olumludur. Ancak göçmenlerin çift yönlü varoluşları dikkate alındığında, ana dilin baskın karakteri İsveç toplumu ile bütünleşme ve entegrasyon süreçlerini olumsuz etkilemektedir. 1998 yılında İsveç'teki ikinci kuşak göçmen gençler üzerinde yapılan bir çalışmanın sonuçlarına değinen Westin (2003), göçmen kökenli gençlerin okulda görülen başarısızlıkların temelinde, dil problemlerinin belirleyici olduğunun tespit edildiğini vurgulamaktadır. Buna göre İsveççede ortaya çıkan eksiklikler, okul hayatını ve toplumsal entegrasyonu olumsuz yönde etkilemektedir.

Nitekim İsveç Devlet Göçmen Dairesi tarafından hazırlanıp yayımlanan (Svenska Institutet, 1969) İsveç'te Türk kılavuzunda dil, yani İsveççe, topluma "giriş kapısı" olarak tanımlanmaktadır. İsveççesi gelişmemiş hiçbir göçmenin iş, eğitim ve sosyal yaşamında hem başarı elde etmesi hem de mutlu olması mümkün görünmemektedir. O hâlde göçmenlerin yaşadığı dilsel ikilemin açmazı budur: bir seçim yapmaya zorlanmak. Esasında İsveçli Türk göçmenlerin bu konuda geliştirdiği strateji oldukça işlevseldir. Buna göre dil ile mekân ara-

sında bir bağ kurularak problem aşılmaya çalışılmıştır. Böylelikle evde Türkçe, okulda İsveççe kullanılarak dil mekânsal bir olgu olarak kullanılmış ve işlevselleştirilmiştir. Burada ana dilin korunması, kuşaklararası gerilimin azaltılması ve ana vatanla bağın dilsel aidiyet üzerinden tesis edilmesi amaçlanmıştır. Diğer taraftan İsveçli Türkler içerisinde özellikle ikinci kuşak ve sonrasında, getto tarzı yerleşim yerlerinde sosyalleşmenin bir neticesi olarak melez/çoklu dil kullanımları artmış ve bu uzamlara özgü yeni bir dil kullanım örüntüsü ortaya çıkmıştır. Bu durum, çift taraflı marjinalleşme ve ötekileşme riski barındırmakla birlikte kültürel çeşitliliğin zenginleştirici neticesi olarak da değerlendirilebilir. Çünkü dil kullanımı genellikle yönelimsel bir pratik olarak mekânlara raptedildiği için bu türden melez bir dilin kullanımı sadece kendine özgü mekânlarla sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle Özsoy'un (2002) tespitinde olduğu gibi göçmen çocukları aynı anda iki ayrı dünyada, iki ayrı kültürde yaşamaktadır. Diğer göçmen gruplarıyla kurulan ilişkiler de devreye girdiğinde aynı anda en az üç ayrı kültürün deneyimlendiği ifade edilmelidir. Rinkby, Tensta, Fittja, Handen ve benzeri yerleşim yerleri Türk toplumu açısından da bu deneyimin yaşandığı önemli çok kültürlü mahallelerdir.

Göçmenlerin kimlik algıları, bir diğer ifadeyle kendini tanımlama biçimleri de ana vatanla ve yaşanan ülkeyle olan ilişkileri önceleyen önemli bir değişkendir. Bu nedenle kuşakları tanımlamakta kullanılan en temel ölçütlerden biridir. İsveçli Türkler söz konusu olduğunda kimlik tekillikten çoğulluğa evrilen, kimi zaman "ne, ne de" kalıbıyla, kimi zaman da "hem, hem de" terkibiyle anlam kazanan bir kendini anlamlandırma sürecidir. Bu bakımdan İsveçli Türklerin kimlik skalasında; "Türk", "İsveçli Türk", "İsveçli Müslüman Türk", "İsveçli", "Ne İsveçli ne de Türk", "hem Türk hem de İsveçli", "Avrupalı" gibi çok sayıda kimlik ortaya çıkmaktadır. Doğal olarak, kişinin kendini tanımlama biçimi, ana vatanla kurulan ilişkiyi de belli bir forma kavuşturmaktadır. Kimlik, bu anlamda Berry'nin (1997) dört adaptasyon modelinde de görüldüğü gibi bir taraftan ana vatan imgesini, diğer taraftan yaşanan topluma uyum düzeyini önceleyip belirlemektedir. Bu bakımdan üçüncü ve dördüncü kuşak İsveçli Türklerde gelişen çoklu kimlikler, İsveç toplumu ile uyumun hem nedeni hem de sonucudur.

Göker'in (2015) çalışmasında İsveç'te yaşayan Türklerin kendilerini büyük oranda "yalnızca Türk" olarak tanımladıkları, bunun yanında "önce Türk sonra İsveçliyim" tanımlamasının da yoğun bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tanımlamaların ortaya çıkmasında cinsiyet, doğum yeri, İsveç'teki yaşam süresi, yaş gibi demografik değişkenlerin etkili olduğu tespit edilmiştir. Örneğin doğum yeri İsveç olanların ya da İsveç'teki yaşam süresi daha uzun olanların kimliklerine "İsveçli" ifadesini eklemleme olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, Anık'ın (2012) İsveç'te yaptığı nitel saha çalışması sonrasında birinci kuşak Türk göçmenlerin, geri dönme düşüncesi ve içe kapanık yaşam biçimleri nedeniyle kültürel kimliklerini güçlü bir şekilde korudukları tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada, ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerde kültürel kimliklerin zaman içerisinde giderek zayıfladığı bulgulanmıştır.

Diğer taraftan göçmenler açısından kolektif kimlik olarak kültürel ve dinî kimlik tanımlamaları da önemli bir rol üstlenmektedir. Ulusal ve etnik kimliklerin dışında inanç temelli bir kimlik tanımlaması göçmenleri daha geniş bir topluluğun parçası hâline getir-

diği için göçmenler üzerinde etkilidir. Anık ve Şahin'in (2016) araştırmasının gösterdiği gibi İsveç'teki Türklerin büyük bir çoğunluğunun dinî ve kültürel kimliklerine önem verdikleri ve bu bağlamda korumacı bir tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, ana vatanla olan bağı pekiştirmektedir.

Özellikle genç göçmen gruplar söz konusu olduğunda kimlik, tekil bir tanımlamadan ziyade çoğul, başka bir ifadeyle tireli kimliklere yerini bırakmaktadır. Elbette bu kimliğin oluşmasında doğum yeri, dil becerileri ve ana vatanla kurulan ilişkinin mahiyeti belirleyici olmaktadır. Behtoui'nin (2021) yaptığı çalışmanın bulguları, gençlerin kimliklerinin sabit ve sınırlı değil, nispeten akıcı, durumsal ve dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir. İsveç'te doğanların tireli kimliklerle kendilerini tanımlama olasılıklarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Tireli kimlikler, araya eklenen tire işaretiyle tekil kimliklerin birbirine eklemlenmesi ve ilişkilendirilmesiyle oluşturulan kimlik terkibini ifade etmektedir. Örneğin "İsveçli-Müslüman-Türk" gibi. Bu durum, genç İsveçli Türkleri bütüncül bir şekilde tanımlayabilecek kimlik tanımlamalarının olmadığını, akışkan ve öznel deneyimlerin belirlenimci süzgecinden geçerek şekillenen kimlik algılarının yaygınlaştığını göstermektedir.

Kimlik ile birlikte aidiyet örüntüleri de ana vatanla kurulan ilişkinin önemli bileşenlerinden biridir. Her bireyin çeşitli sosyal aidiyetleri vardır. Bu aidiyetler, bireyde bir ortaklığın parçası olma hissi ve güveniyle yalnız olmadığı duygusunu vermektedir. Göçmenler söz konusu olduğunda onların parçalı ve çift yönlü ilişki örüntüleri, aidiyet algılarını farklılaştırmaktadır. Göçmen gruplar içerisinde bile özellikle kuşak farklılıkları ekseninde, aidiyet biçimleri değişkenlik göstermektedir. Aidiyet, ana vatanla kurulan ilişkiyi hem tarif ettiği hem de etkilediği için önem taşımaktadır.

Göker'in (2015) yaptığı saha çalışmasının sonuçlarına göre İsveçli Türklerin büyük bir çoğunluğu "vatan" olarak Türkiye'yi kabul etmekle birlikte hem Türkiye'yi hem de İsveç'i vatan olarak gören önemli bir katılımcı grubu bulunmaktadır. Bu çifte vatan algısı ile doğum yeri, İsveç'te yaşama süresi ve yaş değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre İsveç'te doğanlar, İsveç'te uzun süre yaşayanlar ve daha genç gruplar çifte vatan algısına daha çok sahip olmaktadır. Yine aynı araştırmaya göre, İsveçli Türklerin önemli bir çoğunluğu kendilerini Türkiye'ye daha yakın hissetmekle birlikte her iki ülkeye de eşit mesafede olduğunu belirtenlerin oranı dikkate değerdir. Bu konuda da doğum yeri, İsveç'teki yaşam süresi ve kimlik algısının etkili olduğu tespit edilmiştir. Örneğin çifte kimlik algısına sahip (hem, hem de) bireylerin her iki ülkeye de eşit mesafede oldukları görülmektedir. Bu veriler de göstermektedir ki vatan algısı kuşakların doğum yeri ve İsveç'teki yaşam sürelerine sıkı sıkıya bağlı olgulardır.

Bayram ve diğerlerinin (2009), İsveçli Türk göçmenlerin entegrasyon durumlarını araştırdıkları çalışmalarının sonuçlarına göre de İsveçli Türkler bir ikilem içerisinde değerlendirilmektedir. Buna göre bir taraftan İsveç'ten ve yaşam standartlarından memnun olmaları, diğer taraftan da ana vatanlarıyla bağlarının oldukça güçlü tutulması İsveçli Türkleri, iki yönlü aidiyet ilişkisi içerisinde bırakmaktadır. Refah düzeyi oldukça yüksek bir ülkede yaşamanın avantajlarının farkında olmalarına rağmen kendilerini Türkiye'ye ait hissetmeleri, İsveçli Türkleri ait olmadıkları yerde bulundukları gerçeğiyle yüzleştirmektedir. Ancak üçüncü ve dördüncü kuşakta tablonun bu şekilde olmadığını, aidiyet bağlarının giderek İsveç'e doğru örüldüğünü hatırlatmakta yarar vardır.

Göçün 60. yılında, İsveçli Türklerin bütün kuşaklarında farklı niteliklerde de olsa Türkiye'ye ilişkin ana vatan ve aidiyet algısı varsa, bunda İsveçli Türkler arasında göçün ilk yıllarından itibaren korunan dil, kimlik ve aidiyet hassasiyetlerinin önemi yadsınamaz. Bu konuda Rinkeby'de görev yapan bir İsveçli kadın doktorun tespitini paylaşmak yerinde olacaktır: "Kulu'yu gördükten sonra, İsveç'te yaşayan Kululuların kendi kimliklerini neden terk etmediklerini daha iyi anladım. Her ne kadar maddi yaşamda çeşitli zorluklarla karşılaşılsa da insan ilişkilerinde müthiş bir sıcaklık ve zenginlik var. Bunu gördükten sonra İsveç'te de yaşıyor olsalar Kululuların ülkelerini bir türlü unutamamalarını rahatlıkla anlıyorum." (Özsoy, 2002). Sadece Kululuların değil, bütün İsveçli Türklerin ana vatan sevgisi ve Türkiye'yi unutmamalarının nedenleri gurbette kurulan, inşa edilen ve yaşatılan ana vatanda aranmalıdır.

Gurbetteki Ana Vatan

Ana vatan, gurbette de olsa bir mekâna ihtiyaç duyar. Avrupa'daki Türk varlığının günden güne arttığı 1960'lı yıllarda Türk işçiler tren garlarında buluşuyorlardı, çünkü orada Türkiye'de olduklarını hissediyorlardı. Bir taraftan Türkiye'den yeni gelen gurbetçilerle karşılaşıyorlar diğer taraftan da diğer gurbetçilerle görüşüyorlar, tanışıyorlardı. Orada kurdukları ilişkiler Türkiye'deki ilişkilerini anımsatıyordu. Çeşitli film sahnelerinden de hatırlayabileceğimiz tren istasyonlarında buluşma pratiği, gurbette ana vatan arayışı ve ana vatanı yeniden kurma çabası olarak hafızalara kazınmıştır. İsveç'te de buluşma mekânı T-Centralen'dir. Stokholm'ün merkezinde yer alan tren istasyonu T-Centralen'in önemini, Mengüç'ün anılarından hareketle kavramak mümkündür:

> "Hafta sonları, Stokholm Tren Garı, T-Centralen, bir Türk kasabası görünümüne bürünüyordu. Derdi, sorunu olandan, kendine bir iş arayana, memleketten haberler duymak isteyenden, tercümanlara kadar herkes T-Centralen'e geliyordu. Böylesi nedenleri olmayanların ise oraya gelmek için bir başka nedeni vardı. O da Türk olmaktı! (...) Stokholm Garı da Avrupa'nın diğer büyük kentlerinde olduğu gibi her gün ama özellikle cumartesi-pazarları, Türklerle dolup taşardı. İşte bu nedenle bizler de T-Centralen'de buluşuyor, Türkiye'nin sorunlarını tartışıyor, kendi aramızda, gazete ve dergi değiş tokuşu yapıyorduk." (Mengüç, 2007: 143).

Mengüç'ün (2007) verdiği bilgiye göre, T-Centralen'de yapılan buluşmalar, daha örgütlü birlikteliklerin zeminini oluşturmuştur. İsveçli Türk göçmenlerin 1977 yılında kurduğu İsveç Türk İşçi Dernekleri Federasyonu *(Turkiska Riksförbundet-TRF)* en çok üyeye sahip federasyondur. Ayrıca İsveçli Türklerin gençlik örgütlenmesi olarak İsveç Türk Gençlik Federasyonu *(Turkiska Ungdomsförbundet-TUF)* 1983 yılında kurulmuştur. 2003 yılında İsveç-Türk Federasyonu *(Svensk-Turkiska Riksförbundet-STRF)*, 2007 yılında da Türk Kadınlar Federasyonu *(Turkiska Kvinnoförbundet-TKF)* kurulmuştur. Bu federasyonların tamamı üye derneklerin tek çatı altında toplanmasından müteşekkildir. İsveç'teki Türk dernekleri ve federasyonları İsveçli Türklerin aktif bir şekilde yer aldıkları birlikteliklerdir. Bu nedenle göçmen yoğun ve çoğunlukla Türklerin ikamet ettiği Rinkby, Tensta, Handen, Alby gibi yerleşim bölgelerinde kurulan dernek lokalleri âdeta Kulu'da olma hissi uyandıran mekânlardır. Kulu'daki kahvehane kültürünün neredeyse birebir yansıması olan bu lokaller İsveçli

Türklerin deyimiyle "cemiyetler", hem mekânsal hem de ilişkisel olarak İsveç'te kurulan, inşa edilen ve yaşatılan ana vatandır. İsveçli Türkler burada bir araya gelerek, sohbet ederek, oyun oynayarak, maç izleyerek Kulu'daki kültürel ilişkileri devam ettirmektedir. Bu bakımdan dernek lokalleri veya "cemiyetler", İsveç'te inşa edilen ana vatanın en iyi gösterge ve örneklerinden biridir.

Ana vatan imgesinin mekânsal kurucu unsurlarından bir diğeri elbette camilerdir. Ancak camiler inanç temelli mekânlar olduğu için İsveç'te her etnik kimlikten Müslümanın bulunduğu mekânlar olarak etnik temelli dernek lokallerinden ayrışmaktadır. Hem Türkler hem de diğer Müslüman topluluklar tarafından kurulan İsveç'teki camiler, İsveçli Türkler için gurbetteki ana vatanın yaşatıldığı yerlerin başında gelir. Camiler, İsveç'te hem bir ibadethane hem de bir ana vatan mekânıdır. Burada sadece ibadet edilmez aynı zamanda Türkiye'deki ilişkiler yeniden üretilir, gelenekler devam ettirilir ve yeni kuşaklara aktarılır. Stokholm Fittja'da Ulu Camii, Rinkby Camii, Handen Camii, Malmö ve Göteborg'da Diyanet Camii İsveçli Türkler tarafından inşa edilen ve aktif bir şekilde kullanılan camilerdir.

Bu camiler bir diğer taraftan etnik ve dinî ritüellerin ilişkisel olarak yaşatıldığı ve yeniden üretildiği mekânlar olarak ana vatan imgesinin kurulmasında oldukça işlevsel değere sahiptir. Çünkü camiler ve dernek lokalleri dinî ve millî bayramlarda, Ramazan ayında, çeşitli sosyal ve kültürel aktivitelerde buluşma ve bir arada bulunma mekânları olarak Türkiye'deki ilişkileri üretmektedir. Bütün bunlar mekânsal ve ilişkisel olarak ana vatanın gurbetteki izdüşümleridir.

Bu mekânları, kuşaklararası karşılaşmayı ve etkileşimi tesis eden yerler olarak görmek, köklerin hatırlandığı, kimliğin yeniden kurulduğu mekânlar olarak değerlendirmek gerekmektedir. Marc Auge'nin meşhur *Yer Olmayanlar (1997)* eserinde belirttiği gibi bir yer, ancak kimliksel ve ilişkisel olduğu ölçüde sosyal bir mekân olarak kabul edilir. Bir yer, içinde bulunan kişilere bir kimlik hissi ve bilinci vermiyorsa, orası "yer olmayan" olacaktır. Dolayısıyla dernek lokalleri ve camiler İsveçli Türkler açısından kimliklerini kurma ve ana vatanla bağlarını tesis etme konusunda önemli birer kimlik mekânlarıdır. Bu nedenle de halihazırda ara kuşakla birlikte mevcut olan beş kuşağın etkileşim içerisine girdiği, kültürel ve etnik kimliklenme süreçlerinin yaşandığı, kültürel aktarımların söz konusu olduğu bu mekânlar, gurbetteki ana vatanın hem yeniden üretildiği hem de yaşatıldığı mekânlardır. Günümüzde İsveçli Türkler arasında hâlâ güçlü bir şekilde var olan ve büyük bir hassasiyetle korunan ana vatan duygusunun arka planını, bu mekânların fiziksel ve sembolik varlıklarıyla ve bu mekânlarda sürdürülen ilişkilerle birlikte düşünmek yerinde olacaktır.

Türkiye'de doğup büyüyen kuşak için hafızalarında yer alan hatıralar, ana vatan imgesini canlı tutmak açısından oldukça önemlidir. Ancak İsveç'te doğup büyüyen sonraki kuşaklar açısından bu imgenin üretilmesi ve devam ettirilmesi bilinçli bir çabayı gerektirmektedir. Bu nedenle her yıl olmasa bile birkaç yılda bir yapılan Türkiye ziyaretleri hem ana vatanı tanıma hem de ana vatana dair bizzat yaşanmış canlı bir imge üretmek açısından oldukça önemlidir. İsveç'te doğan ve kendilerini çoğunlukla İsveçli Türk ya da İsveç Türkü olarak tanımlayan göçmen kökenliler için bu kimlik tanımlamalarının ve

vatan denilince Türkiye'nin akla gelmesinin temel etkenlerinden biri, Türkiye ile olan ilişkilerin fiili olarak devam ettirilmesidir.

Diğer taraftan özellikle üçüncü ve dördüncü kuşak açısından göç, artık hikâye edilebilir bir geçmiş zamana dönüşmüştür. Bu nedenle de göçü bizzat yaşayan büyüklerinden ya da ikinci ağızlardan dinledikleri göç hikâyeleri, onlara geçmişlerini ve kökenlerini kurma imkânı sağlaması bakımından önemlidir. Kendileri göç etmemiştir ama kendilerini tanımlayabilecekleri, İsveç'teki varlıklarını açıklayabilecekleri bir göç hikâyesine sahiplerdir. Bu göç hikâyeleri, son kuşakların şimdiki varlıklarını, yaşamlarını ve gelecek tasavvurlarını anlamlı kılan ve tarihselleştiren; geçmişte yaşanmış fakat şimdiki kimlik ve aidiyetlerini belirleyen ve bunların kültürel koordinatlarını gösteren kurucu bir anlatı olarak mitolojik bir etkiye sahiptir. Bu nedenle de göç hikâyeleri ana vatana dair üretilen duygu ve düşüncelerin başlangıç noktası olarak değerlendirilmelidir. Çünkü ana vatan, son göçmen kuşaklar için her şeyden önce bu göç hikâyelerinde yaşamakta ve anlamlandırılmaktadır.

Sonuç Yerine: Ana Vatanla İlişkilerin Geleceği

1960'lı yıllarda İsveç'e göç eden misafir işçiler, geri dönmek üzere göç etmişlerdi. İlk dönem göçün, göçten beklentileri ve göç sonrası gelecek tasavvuru geri dönmek üzerineydi. Bu nedenle eşler ve çocuklar geride bırakılmıştı. Hatta 1970'li yıllarda başlayan aile birleşimlerinde bile geri dönüş fikri terk edilmemişti. Göç literatürü içerisinde "geri dönüş miti" olarak anlam kazanan bu fikir, çoğu zaman gerçekleşmediği için bir mit olarak tanımlanır. Ancak Faist'in (2003) vurguladığı gibi geri dönme düşüncesi ana vatanla olan bağı korumanın bir stratejisi ve göçün yarattığı biyografik kırılmaların etkisini azaltmanın yollarından biri olarak oldukça değerlidir. Geri dönme ümidi, her şeyden önce, tahayyül düzeyinde de kalsa ana vatanla kurulan bir ilişki biçimidir. İlk kuşak göçmenlerin bir kısmı bu ümidi hayata geçirmiş olsa da önemli bir kısmı İsveç'te kalmaya devam etmiş ve çocuklarıyla birlikte İsveç'e kök salmıştır.

Geri dönmenin de belli bir zamansallığı bulunmaktadır. Örneğin çalışma hayatına devam etmek için dönmek, emekli olarak geri dönmek ya da öldükten sonra dönmek gibi çeşitli alternatifler mevcuttur ve bunların tamamı, ana vatan duygu ve düşüncesi açısından pratik ve sembolik anlamları olan dönme biçimleridir. Ancak İsveçli Türkler her ne kadar geri dönmek istese de artık giderek derinlere inmiş İsveç'teki kökleri nedeniyle dönememektedir. Göçün bu konuda çeşitli evrelerinin olduğu değerlendirilebilir. Buna göre ilk dönem göçmenlerin bazıları fiili olarak geri dönebilmişlerdir. Bir evrede emekli olarak dönüş, bir sonraki evrede ise öldükten sonra cenazesinin geri dönmesi söz konusu olmuştur. Günümüzde ise çocuklar ve torunların İsveç'te ziyaret edebileceği bir mezar fikri çeşitli duygusal nedenlerden ötürü cazip gelmekte ve İsveç'e defnedilmek daha çok tercih edilmektedir.

Bu süreç elbette ilk ve ara kuşak için söz konusu olmuştur. Sonraki kuşaklar için durum çok daha farklı görünmektedir. Günümüzde ikinci ve üçüncü kuşak için Türkiye'ye kalıcı dönme fikri söz konusu değildir. İsveç'te doğmanın ve büyümenin, eğitimini İs-

veç'te almanın ve kültürel olarak giderek baskınlaşan İsveç kültürünün etkisiyle, bu kuşaklarda yer alan İsveçli Türkler için Türkiye, tatile ve akraba ziyaretlerine gidilen bir ana vatan algısıyla anlam kazanmaktadır. Bu konuda dördüncü kuşak İsveçli Türklere ilişkin çalışmaların genişletilmesi ve hız kazanması gerekmektedir. Ancak dördüncü kuşak İsveçli Türkler için akraba ziyaretlerinin artık Türkiye'ye gelmek için bir neden olmaktan çıkacağı öngörülebilir. Diğer taraftan turistik tatillerin devam etmesi de muhtemel görünmektedir.

İlk ve ara kuşak ile onların etkisi altındaki ikinci kuşak İsveçli Türkler arasında ana vatanla bağları korumanın temel yollarından biri evliliklerdir. Bu nedenle Türkiye'de doğup büyümüş bir gelin ve damat adayı öncelikle tercih sebeplerinden biri olabilmektedir. Ancak Kulu'daki evlilik pratikleri gözlemlendiğinde 2000'li yılların başından itibaren bu tür evliliklerin azaldığı, günümüzdeyse giderek istisnai bir durum hâline geldiği görülmektedir. Evlilikler artık ana vatanla ilişkilerin canlı tutulması amacının etkisinde değil, kültürel olarak benzerliğin önemsendiği ve öncelendiği bir bakış açısıyla yapılmaktadır. Bu bakış açısı da İsveçli Türkleri yine İsveçli Türklere yönlendirmektedir.

Bu tercih İsveçli Türklerin bir taraftan ana vatanla ilişkilerini değiştirecek bir taraftan da Türkiye ile olan ilişkileri sınırlandırdığı için içe kapanma riskini beraberinde getirecektir. Bu Atlas çalışmasında da yer alan, M. Mustafa İyi'nin özellikle yeni nesil İsveçli Türklerle yaptığı söyleşilerde[2] görüldüğü gibi üçüncü ve dördüncü kuşak İsveçli Türklerin hem İsveç'e bakış açıları hem de Türkiye'yi algılama ve tanıma düzeyleri önceki kuşaklardan farklılaşmaktadır. Söyleşilere bu metnin temel sorunsalı çerçevesinde, iki hususta dikkat çekmenin faydalı olacağını düşünüyorum. İlk olarak, üçüncü ve dördüncü kuşağın Türkiye'ye ilişkin bağlarının niteliksel olarak farklılaştığı değerlendirilebilir. Üçüncü kuşakta yer alan genç İsveçli Türklerin Türkiye'ye daha çok sembolik bağlarla bağlı olduğu görülmektedir. Örneğin yıllık izinlerinde memleketlerine gitmek, akraba ziyaretlerinde bulunmak ya da tatillerini Türkiye'nin herhangi bir turistik kentinde geçirmek gibi sembolik düzeyde kalan bağlar ve ilişkilerin yürürlükte olduğu anlaşılmaktadır. Bunun en iyi göstergelerinden biri de gençlerin geleceklerini nerede gördükleriyle ilgilidir. Örneğin önceki kuşaklar geleceklerini Türkiye'de görebiliyorlardı, bu nedenle de Türkiye'de ev sahibi olmak son derece olağandı hatta bir zorunluluktu. Fakat üçüncü kuşaktan itibaren bağların somut olarak devam ettirilmesinden ziyade daha çok gelip geçiciliği temel alan sembolik ilişkilerin ve kültürel bağların kurulduğu anlaşılmaktadır. Ancak İsveç'teki dil kullanım alışkanlıkları, Türk medyasını takip etmeleri ve sosyal medyada etkileşim kurmaları, bu neslin Türkiye ve Türk kültürüyle olan aidiyet ilişkilerinin devam ettiğini açıkça göstermektedir. İsveççe her ne kadar kendilerini daha rahat hissettikleri ve ifade ettikleri dil olsa da evde Türkçe konuşmaya özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Örneğin görüşmecilerden biri "Yeni nesilde Türkçenin konuşulmadığını, bu yüzden sohbetlerin İsveççe yapıldığını" (Enes, 24, Mühendis) ifade ederek dördüncü kuşaktaki Türkçe kullanımının giderek azalması nedeniyle kendilerinin de İsveççeye yöneldiklerini vurgulamaktadır. Bu durum oldukça doğal bir süreç olmakla birlikte, üçüncü kuşak göçmenlerin de dikkatini çeken bir değişimi ortaya koyması bakımından önemlidir.

[2] Bahsi geçen söyleşilerin tamamı bu Atlas çalışması içerisinde muhtelif bölümlerin içerisinde yer almaktadır.

Dördüncü kuşakta yer alan gençlerle yapılan söyleşilerde en dikkat çeken konulardan biri İsveç'e ilk gelen dedelerinin göç hikâyesi, yaşadıkları zorluklar ve böylelikle ailenin biyografisinin oluşumuna ilişkin anlatının genç kuşaklarda oldukça etkili ve derin izler bırakmasıdır. Bu hikâyeleştirme, esasında genç kuşak göçmenlerin İsveç'teki varlıklarını nedensellik bağlarıyla birlikte kronolojik olarak açıklayabilecekleri bir alan açması ve köklerini gösterip hatırlatması bakımından oldukça önemli ve işlevseldir. Bu nedenle dördüncü kuşağın ana vatan Türkiye ile olan bağlarının en azından başlangıç noktasını, bu hikâyelerin kurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca aynı ya da benzer hikâyeler diğer dördüncü kuşak İsveçli Türklerde de bulunmaktadır. Benzer hikâyeler, ortak geçmişi ve toplumsal varoluşu vurgulaması bakımından İsveç'teki yeni kuşak Türkleri müşterek bir anlatıda buluşturmaktadır. Böylelikle köklerinin ve İsveç'teki varlıklarının hâlâ devam eden "ötekiliği" anlamlı bir zemine oturmaktadır.

İkinci olarak ana vatanla kurulan ilişkiler açısından değerlendirildiğinde dikkat çeken söylemlerden biri de "iyi ki gelmişler" duygu ve düşüncesidir. Genç kuşak İsveçli Türklerle yapılan bu söyleşilerde (Ör. Arda, 18, Lise Mezunu) katılımcılar, göç hikâyelerinde köklerini görüp algılamakla birlikte, "İyi ki gelmişler, gelmeseler ne olurduk." gibi bir duyguyu dile getirmektedirler. Esasında üçüncü ve dördüncü kuşak için İsveç'te olmak artık doğal bir varoluş biçimi olarak görülmekte ve kendilerini bunun dışında bir yerde yaşarken düşünememektedirler. Bu nedenle de göç eden büyüklerine minnetle yaklaşmaktadırlar. "İyi ki gelmişler" söylemi başka yerde yapamazdık hissinin bir ifadesi ve bulundukları yerden memnuniyetlerinin bir göstergesi olarak okunabilir. Bu nedenle de üçüncü ve dördüncü kuşak İsveçli Türklerin geleceklerini gördükleri yer İsveç, kökenlerini ve geçmişlerini gördükleri yer ise Türkiye'dir. Ancak bu durum ana vatanla bağların kopacağı anlamına gelmemektedir.

İsveçli Türkler söz konusu olduğunda, ana vatanla kurulan ilişkiler, fiziki olarak ana vatanda bulunmayı şart koşmamaktadır. Bunun yerine sembolik ve ulus aşırı toplumsal alanlar üzerinden ana vatanla ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi gereklidir. Ulus aşırı toplumsal alanlar söz konusu olduğunda medyanın ve yeni iletişim teknolojilerinin ana vatanla olan bağın hem tesis edilmesinde hem de korunmasında oldukça önemli ve stratejik bir fonksiyona sahip olduğu görülmektedir. Nitekim Bayram ve diğerlerinin (2009) çalışması ve Göker'in (2015) araştırması göstermektedir ki İsveçli Türkler, Türk medyasını yoğun bir şekilde takip etmektedir. Bu durum hem Türkiye gündeminden haberdar olmayı hem de dizi ve film gibi kültürel ürünler üzerinden Türk kültürüyle bağ kurmayı kolaylaştırmaktadır. Diğer taraftan sosyal medyanın yaygınlaşması ve yeni medyanın kullanım alanlarının genişlemesiyle birlikte İsveçli Türkler, fiziksel olarak Türkiye'de bulunmasalar bile akraba ve arkadaş çevreleriyle sık sık iletişim kurabilmektedir. Bütün bu gelişmeler ana vatanla olan bağın devam edeceğinin en önemli göstergeleridir.

İsveç'e 1960'lı yıllarda göç eden Türkler ile günümüzdeki İsveçli Türkler aynı değildir. Değişim kaçınılmazdır. Bu, son derece doğal ve aynı zamanda zorunlu bir süreçtir. Ancak değişmeyen şeyler de vardır. Geçmişten günümüze İsveç'teki Türk varlığı üzerine yapılan çalışmalar, İsveçli Türklerin, ana vatanlarına hâlâ güçlü bağlarla bağlı olduğunu göstermektedir. Türkiye'ye yapılan ziyaretler, Türkiye gündeminin merakla takip edilmesi, siyasal seçimlerde oy kullanılması ve kültürel olarak Türkiye'den çok yönlü bir şekilde istifade edil-

mesi Türkiye'nin, İsveçli Türklerin kalplerinde ve zihinlerinde hâlâ canlı bir şekilde "vatan" imgesini canlandırdığını göstermektedir.

Bu konuda kuşaklararası çeşitli nüansların var olduğu mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle İsveç toplumu içerisinde eğitim ve iş yaşamında aktif bir şekilde yer alacak kuşakların geçişleri ve kuşaklar arası toplumsal etkileşimlerin yeniden üretilmesiyle birlikte İsveçli Türkler ile ana vatan arasındaki bağların farklı biçimlerde yeniden kurulacağı öngörülebilir niteliktedir. Bu nedenle göçün ikinci 50 yıllık periyodunda, azalan ve zayıflayan doğal bağların yerine formel ve stratejik bağların ve köprülerin inşa edilmesi zorunlu görünmektedir.

Bu konuda özellikle üçüncü ve dördüncü kuşak İsveçli Türkler açısından değerlendirildiğinde, genç İsveçli Türklerin Türkiye'yi daha yakından tanıyabilecekleri çeşitli gençlik değişim programları düzenlenebilir. Bununla birlikte kültür, sanat, tarih ve dil temalı çeşitli gençlik kampları düzenlenerek hem Türkiye'yi bizzat deneyimlemeleri hem de kültürel ve entelektüel manada çok daha güçlü bağların inşa edilmesi sağlanabilir.

Dijital medya yeni nesil İsveçli Türkler ile ana vatanları arasında hem rasyonel hem de duygusal bağların tesis edilmesinde önemli roller üstlenebilir. Günümüz dijital teknolojileri ve internet ağı coğrafi sınırlar olmadan etkileşim kurmayı ve yeni dijital köprüler inşa etmeyi kolaylaştırabilir. Örneğin Türkiye'yi anlatan YouTube içerikleri hazırlanabilir, podcast yayınları yapılabilir ya da kısa filmler çekilebilir. Türkiye'deki gençlerle kaynaşma sağlamak için dijital üretim konularında yarışmalar, atölyeler veya çalıştaylar düzenlenebilir. Örneğin "İsveç'te Türk olmak", "Anılarımdaki Türkiye" gibi Türkiye ile olan bağları anlatan içerikler üretilerek hem kimlik inşası hem de ana vatan algısı tesis edilebilir.

Türkiye'yi bir köken ülke ya da turistik bir yer olarak görmenin ötesinde ana vatanla kurulacak bağları kuvvetlendirmenin yollarından biri "aile gezileri" olabilir. Gençler, aile büyüklerinin geldiği şehirleri ve yerleşim yerlerini gezerek dinledikleri göç hikâyelerini somutlaştırabilirler. Sosyal, kültürel ve eğitimsel program ve çalışmaların yanı sıra ekonomik ve politik iş birlikleri, teşvik programları ve girişimler tesis edilebilir.

Yeni kuşak İsveçli Türklerin ana vatanla bağlarını kurmanın ve korumanın en önemli yollarından biri kuşkusuz bir aidiyet ilişkisinin tesis edilmesidir. Kurulacak aidiyet örüntüleri yeni kuşakların Türkiye ile olan bağlarını sürdürmenin en işlevsel araçlarından biri olacaktır. Diğer taraftan aidiyetin sadece duygusal bağlar ve öyküsel geçmiş perspektifinde kalmaması da zorunludur. Bu nedenle yeni kuşak İsveçli Türklere roller tanımlamak ve onları sürecin aktif bir parçası olarak konumlandırmak gerekmektedir.

Kaynakça

Anık, M. (2012). Kimlik ve çokkültürcülük sosyolojisi. Açılım Kitap.

Anık, M. & Şahin, K. (2016). The Turks in Sweden in the triangle of acculturation, integration and homeland. Turkish Studies, 11(2), 29.56.

Auge, M. (1997). Yer-olmayanlar (Çev.T. Ilgaz). Kesit Yayıncılık.

Bayram, N., Nyquist, H., Thorburn, D. & Bilgel, N. (2009). Turkish immigrants in Sweden: are they integrated? The International Migration Review, 43 (1) 90-111.

Behtoui, A. (2021). Constructions of self-identification: children of immigrants in Sweden. Identities, 28 (3), 341-360, 10.1080/1070289X.2019.1658396

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. Applied Psychology: An International Review, 46 (1), 5-68.

Castles, S. & Miller, M. J. (2008). Göçler çağı: modern dünyada uluslararası göç hareketleri (Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Cecile, L. (2017). Önsöz (S. Rifat, Çev.). Dilin En Güzel Tarihi içinde (ss. Vii-Xiii). İş Bankası.

Faist, T. (2003). Uluslararası göç ve ulus aşırı toplumsal alanlar (Çev. A. Z. Gündoğan ve C. Nacar). Bağlam.

Foucault, M. (2005). Özne ve iktidar (Çev. I. Ergüden ve O. Akınhay). Ayrıntı.

Foucault, M. (2021). Güzel tehlike (Çev. S. Kılıç). Metis.

Göker, G. (2015). Göç kimlik aidiyet: kültürlerarası iletişim açısından İsveçli Türkler. Literatürk.

Kaya, A. & Kentel, F. (2005). Euro-Türkler, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında köprü mü, engel mi? İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. & Kentel, F. (2008). Belçika Türkleri, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında köprü mü, engel mi? İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mengüç, A. (1992). İlk gelenler: kendi ağızlarından İsveç Türkleri I. Turk-Kultur i Sverige.

Mengüç, A. (2007). Anılarımdaki İsveç: refah ülkesinde yirmialtı yıl. Daphne.

Özsoy, M. (2002). İsveç ve filmin ikinci yarısı. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sayad, A. (2003). Çifte yokluk: göç ederken kurulan hayallerden göçmen olmanın acılarına. ToplumBilim Göç Sosyolojisi Özel Sayısı, 17, 25-29.

Svenska Institutet (1969). İsveç'te Türk. Svenska Institutet.

Westin, C. (2003). Young People of Migrant Origin in Sweden. (Ed. E. Zeybekoğlu ve B. Johansson), Migration and labour in europe: views from Turkey and Sweden içinde (pp. 170-194). MURCIR and NIWL.

Söyleşi

"Ne tam anlamıyla Türk'üm ne de İsveçli; ama ikisi arasında bir yerde, kendi evimi kurdum."

DERYA, 33,
BİLİŞİM UZMANI

Ben Derya, 33 yaşındayım. Stokholm'de, özel bir bankada bilgi teknoloji departmanında çalışıyorum. İsveç'te doğdum ve burada büyüdüm. Stokholm Üniversitesinde Ekonomi ve İstatistik eğitimi aldım. Matematikle aram küçüklükten beri iyiydi. Üniversite tercih döneminde de belki çok bilinçli bir kararla değil ama puanlarımın da yönlendirmesiyle, bu bölüme yerleştim. Hayat bazen insanı bir yola sürüklüyor, ben de bu yolda kendime bir yer buldum.

Hayatımı oğlumla paylaşıyorum. Onunla birlikte yaşıyor, birlikte büyüyoruz. Bir çocuğa sahip olmak sadece bir hayatı değil, kendi geçmişini de yeniden yaşamak gibi. Kimi zaman onun gözlerinden kendimi izliyorum kimi zaman ise kendi çocukluğumu hatırlatıyor bana.

Biz beş kardeşiz. Ailem Konya'nın Kulu ilçesinden İsveç'e göç etmiş. Hikâyemiz, benim doğumumdan çok önce başlamış. Babamın amcası 1970'li yıllarda ilk adımı atmış bu topraklara. Sonra amcam, ardından bir diğeri. Ardından babam 1975 yılında gelmiş. Türkiye'de üniversitede, Matematik bölümüne kazanmış ve henüz 18-19 yaşlarındayken amcalarının peşinden o da İsveç'e göç etmiş. Okulu bırakıp bir bilinmeze doğru yola çıkmış. Bir yıl kadar planlı bir eğitim süreci olmuş ama sonra çalışmak, ayakta kalmak daha öncelikli hâle gelmiş.

İlk yıllar onlar için kolay olmamış. Amcalarım ve babam hepsi aynı evde kalmışlar. Babam uzun süre burada resmî bir kimliği olmadan yaşamış. Kaçak olarak geldiği için oturma izni almakta zorlanmış. Ne şartlarda çalıştığını, nasıl geçindiğini tam olarak bilmiyorum ama bir süre sonra bir restoranda işe başlamış. Ayakta kalmak için çalışmak, para biriktirmek zorundaymış. Hayatını yeniden kurmak için önce emek vermiş, sonra annemle evlenmiş. Annem de 1988 yılında buraya gelmiş. Türkiye'de lise mezunuydu, eğitimini burada sürdüremedi ama her zaman bizim için güçlü bir figürdü.

1989'da ilk ablam doğmuş, ardından ben

1991'de dünyaya gelmişim dünyaya. Sonra sırasıyla 1992, 1999 ve 2002 doğumlu üç kardeşim daha oldu. Beş kardeşli kalabalık ve neşeli bir evde büyüdük. Belki çok zengin değildik ama bir aradaydık. Babam hayatı boyunca restoranda çalıştı, mesleğini değiştirmedi. Ama biz çocuklar, hepimiz üniversite mezunuyuz. Onların emekleri, bizim eğitimimize dönüşen birer yatırımdı sanki. Onlar, bizim iyi şartlarda yetişebilmemiz için zorluklara katlandılar.

Çocukluğum İsveç'te, oldukça sakin bir mahallede geçti. Komşularımızın bir kısmı Türk'tü ama çoğunlukla yabancı kökenli insanlardı; Araplar, Kürtler, farklı coğrafyalardan göç etmiş insanlar. İsveç'in içinde bir başka evrende büyüdük diyebilirim. Bu çeşitlilik, bir bakıma hem kimliğimizi korumamıza yardımcı oldu hem de bizi İsveç'e yabancılaştırmadı. Ne tam anlamıyla Türk'üm ne de İsveçli. Ama ikisi arasında bir yerde, kendi evimi kurdum.

Evimizde Türk gelenekleri hâkimdi. Annem ve babam, bize Türkçe konuşturarak, bayramları kutlayarak ve kültürel değerleri aktararak bizi büyüttü. Ama okulda bambaşka bir dünya vardı: İsveç kuralları, İsveç terbiyesi, İsveç toplumu. Her sabah evden çıkarken üzerime bir İsveç ceketini giyer gibi olurdum, akşam eve dönünce yeniden Türk kimliğime bürünürdüm. Bu geçiş hâli zaman zaman yorucuydu. Çünkü insan tam olarak kim olduğunu bilememeye başlıyor. Kendime "Ben kimim?" diye sorduğum çok oldu. Çalıştığım yerde düşüncelerimi rahatça dile getiremediğim anlar oldu, çünkü farklı bir bakış açım vardı. Eve döndüğümdeyse annemle ya da diğer büyüklerimle çatıştığım anlar da oldu. Çünkü onların dünyasıyla benim yetiştiğim dünya aynı değildi. Anaokulundan itibaren İsveç'in değerlerini almış ama evde Türk terbiyesiyle yetişmiştim. Bu, zamanla insanın içinde çatlaklar yaratıyor. Bir tarafta disiplin, bireysellik; diğer tarafta aidiyet, gelenek hakimdi.

Dili bile bu iki dünyanın içinde harmanladım. İsveççeyi küçüklüğümden beri konuşuyorum. Evde ise hep Türkçeyle büyüdük. Annem ve babam ısrarla Türkçe konuştular bizimle. Bu yüzden iki dili de ana dilim gibi görüyorum. Ama kendimi daha rahat, daha eksiksiz ifade ettiğim dil İsveççe. İş dilim o, duygularımı daha doğru aktarabildiğim dil de o. Türkiye'ye gittiğimde bazen cümlelerim yarım kalıyor. Söylemek istediklerimi toparlamakta zorlandığım oluyor. Türkçem iyi, ama duygunun ağırlığı bazen İsveççede daha dengeli geliyor bana.

Kendi çocuğum olduğunda, bu ikilikle ne kadar mücadele ettiğimi daha iyi anladım. Ona da Türkçe öğrettim. Hâlâ da onunla Türkçe konuşuyorum bilinçli bir şekilde. Çünkü en çok korktuğum şey, onun bu dili unutması. Benim gibi iki dilliliğe alışmasını istiyorum ama İsveççeye daha yatkın büyüdü. İsveççeyle kendini daha kolay ifade ediyor. Başta hep o dili kullanmak istedi. Ama ben ısrar ettim. Çünkü kimliğini unutmasını istemiyorum. Kimliğini taşıyan ilk şey dil, buna yürekten inanıyorum. Artık o da alıştı ve bana Türkçe cevap veriyor. Türkçesi oldukça iyi. Eğer ben bu çabayı göstermeseydim, bugün belki de sadece İsveççe konuşan bir çocuk olacaktı.

İsveç'te büyüyen dördüncü kuşak çocuklar için işler daha da zor. Onların Türkçeyle kurduğu bağ, giderek daha yüzeysel hâle geliyor. Çevremdeki birçok anne-baba, çocuklarına Türkçe isim bile koymaktan çekiniyor. "Biz çok zorlandık, çocuklarımız zorlanmasın." diyorlar. Bu yüzden Lina, Sara gibi hem İsveççeye hem Türkçeye yakın isimler tercih ediliyor. Erkek isimlerinde bile Mehmet ya da Mustafa yerine, Bünyamin ya da İlyas gibi isimler duyuyorum artık. Kimliğin

Dışarıdan bakıldığında her şey gayet uyumlu görünebilir. İsveç'te doğmuş, eğitim almış, burada çalışıyor, burada yaşıyorum. Ama içimde taşıdığım kimlik, çoğu zaman dışarıdan görülen kadar pürüzsüz değil.

silinmeye başladığı yer belki de tam burası. Eğer biz, üçüncü kuşak olarak bunu sahiplenmezsek dördüncü kuşağın Türk kimliğini hatırlayacak bir nedeni kalmayacak.

Dışarıdan bakıldığında her şey gayet uyumlu görünebilir. İsveç'te doğmuş, eğitim almış, burada çalışıyor, burada yaşıyorum. Ama içimde taşıdığım kimlik, çoğu zaman dışarıdan görülen kadar pürüzsüz değil. Çünkü ben bir etiketin içindeyim. Bazen gurbetçi, bazen Almancı, bazen Euro-Türk, bazen diaspora. Bu sözcükler kulağa nötr gibi gelse de içinde bir tür ötekileştirme barındırıyor. Biz üçüncü kuşak olarak burada olmayı seçmedik. Bu göç bizim kararımız değildi. Ama şimdi hem İsveç'e tam ait olamıyor hem Türkiye'de yabancıymışız gibi hissediyoruz.

İsveçli arkadaşlarla çalışmakta zorluk çekmedim hiç. Çünkü onların iş disiplinini çocukluktan beri içselleştirmiştim. Dakiklik, planlılık, sorumluluk bizim de alıştığımız ve uyguladığımız davranışlar. Üniversitedeki grup ödevlerinde de iş yerindeki projelerde de bu anlayışla hareket ettim. Bu yüzden bir zorluk yaşamadım. Ama yine de bazen iş yerinde ya da sosyal hayatta düşüncelerimi anlatırken temkinli oldum. Farklı düşünebileceğimi, farklı hissedebileceğimi hep göz önünde bulundurmak zorundaydım. İsveçlilerle aramızda bir dil farkı değil belki ama bir kültür mesafesi hep vardı.

Annemle babam içinse bu mesafe daha büyüktü. İsveçlilerle konuşurken hep bir çekinme vardı. Acaba doğru kelimeyi bulabilir miyim, derdimi anlatabilir miyim, karşımdaki beni anlayacak mı kaygısıyla hareket ettiler. Doktor randevuları onlar için hep bir stres kaynağıydı. Bir kağıt geldiğinde ne yazdığını anlamazlardı. Devlet daireleri, iş başvuruları gibi durumlar bizim için doğal akışın bir parçasıydı ama onlar için hâlâ zorlu bir mücadeleydi. Biz doğduğumuz andan itibaren bu sisteme dahil olmuştuk. Onlarsa hep misafir gibi yaşadılar. Ama garip bir misafirlikti bu, dönüşü olmayan bir yolculuk.

Kendimi şanslı sayıyorum. Ne okulda ne iş hayatımda Türk olduğum için bir ayrımcılık yaşadım. Öğrenciyken arkadaşlarım daha çok merakla yaklaştılar bana. "Türk müsün?" diye sordular, kültürümüzü anlamaya çalıştılar. Ama hiçbir zaman dışlayıcı bir tavırla karşılaşmadım. Belki de iki dili de çok iyi konuşmamdan ve kendimi tam ifade edebildiğimden dolayı böyle oldu. Erkek kardeşim iş bulmakta zorlanıyor mesela. Bunun sebebi etnik kimlik mi yoksa ekonomik şartlar mı bilmiyorum. Ama bazen sırf yabancı olduğun için bir şeylerin zorlaştığını hissediyorsun. İsveç'teki hayatım boyunca, eğer Türk olmasaydım, Müslüman olmasaydım ya da yabancı olmasaydım bana kesinlikle daha farklı veya daha iyi davranırlardı diye düşündüğüm bir olay olmadı. Böyle bir durum yaşadığımı hatırlamıyorum.

Yine de asıl yorgunluk dışarıdan değil, içeriden geliyor. Kendine sürekli "Ben kimim?" sorusunu sormak, bir yere ait olamamak yıpratıyor insanı. Ama ben yine de iki kimliğe tutunuyorum. Her biri içimde başka bir tarafı besliyor. Belki de bu yüzden çocu-

ğumun da aynı dengeyi kurmasını istiyorum. Türkçeyi unutmasın diye uğraşmamın sebebi bu. Çünkü o dili unutursa kimliğinin bir kısmı eksik kalacak. Ben onun bir yanı eksik büyüsün istemiyorum.

İsveç'te Türklerin kurduğu birçok vakıf, dernek ve topluluk olduğunu biliyorum. Ama hiçbirine dahil olmadım. Ramazan aylarında ya da özel dinî günlerde Diyanet'in takvimine bakar, o ritmi izleriz ailece. Ama onun dışında aktif olarak bir derneğe katılmak, vakıf çalışmasına dahil olmak gibi bir şey hayatımda hiç olmadı. Özel bir nedeni yok, belki de fazlaca içe dönük yaşıyorum.

Siyasetle ilişkime gelirsek, İsveç'teki seçimlerde oy kullanırım. Ancak çok detaylı takip ettiğim söylenemez. Okurum, ilgimi çeken şeylere bakarım ama siyasetle içli dışlı olduğumu söyleyemem. Türkiye seçimlerinde sadece bir kere oy kullandım. O deneyim güzel bir duyguydu elbette, insan bir bağ kurduğunu hissediyor. Ama içimde Türkiye'de oy kullanma konusunda tereddütlerim de var.

Aile kurmak, çocuk yetiştirmek, farklı kültürlerle bir arada yaşamak konularının hepsi zamanla düşüncelerimi daha da derinleştirdi. Bir gün çocuğum evlenecek. Tercihim elbette bir Türk ile evlenmesi yönünde. Çünkü onun da benim gibi aynı değerlerle büyüdüğünü, aynı dili konuştuğunu, aynı köklerden geldiğini bilmek isterim. Ama hayat bu. Ne onun kararlarını yönetebilirim ne de kalbinin yönünü tahmin edebilirim. Yine de içimden geçen, onun Türk bir eşle kendi hikâyesini kurması. Bu yalnızca bir aidiyet meselesi değil, aynı zamanda dil, değerler ve yaşam anlayışıyla da ilgili. Kululu olması şart değil. Ama kim olduğumuzu bilerek yaşamasını isterim.

Türkiye'nin adı geçtiğinde içimde garip bir sızıyla birlikte bir sıcaklık da belirir. Orası hâlâ bizim toprağımız. Orada hâlâ köklerimiz, akrabalarımız, anılarımız var. Ama ne zaman Türkiye'ye gitsem, kısa bir sürede yeniden İsveç'i özlemeye başlıyorum.

Kesin dönüş fikri bazen içimi yokluyor. "Acaba olur mu?" diye soruyorum kendime. Ama korkularım da hemen ardından geliyor. Buradaki hayat standardını, bu düzene alışmışken bırakıp gidebilir miyim bilemiyorum. İsveç'in sunduğu sakinlik, güvenlik, sosyal denge beni çeken hususlar. Bunları Türkiye'de var mı, emin değilim. Oradaki insanlar, şehirlerin ritmi, sokakların gürültüsü... Beni yoruyor. Belki buradaki sessizlik fazla soğuk ama oradaki kalabalık da fazla gürültülü.

Geçtiğimiz aylarda Türkiye'deydim. Antalya'da bir kuzenimin nişanına gittik. Kalabalık sofralar, kahkahalar, tanıdık yüzler hepsi çok güzeldi. Ama sonra içimden bir ses "Uzun vadede burada yaşayabilir misin?" diye sordu. Cevabı net veremedim. İsveç'in dinginliği, planlı yaşamı, sükûneti içime işlemiş artık. Türkiye çok canlı, çok hareketli. Alışkanlıklarımın dışına çıkmak bana zor geliyor.

Çocuğumun geleceğini düşündüğümde ise daha temkinli oluyorum. Şimdilik İsveç'te büyümesini, burada eğitim almasını istiyorum. Ama eğer bir gün bu ülkede Türk kimliğini yaşaması engellenirse, eğer dinini ya da değerlerini yaşamasına izin verilmezse o zaman başka yolları düşünmek zorunda kalırım. Belki de o zaman Türkiye'ye dönmek bir zorunluluk olur, bir tercih değil. Ama şu an için bu hayatı burada sürdürmekten yanayım. Yine de çocuğumun kim olduğunu unutmadan büyümesi, benim için en büyük öncelik.

Kendimi bazen babamın ve annemin yerine koyuyorum. Onların yaşadıkları, göze aldıkları şeyleri düşünüyorum. Onların ye-

İnsan yaşadığı yeri yuva yapabiliyor belki ama öldüğünde nereye ait olmak istediği çok daha derin bir anlam taşıyor. Bu soruyla ilk kez, babam vefat ettiğinde yüzleştim.

rinde olsaydım, ben de İsveç'e gelir miydim diye düşündüğümde bazen "Evet." diyorum. Çünkü burada kurdukları hayat bize çok şey kazandırdı. Eğitimimizi tamamladık, düzenli bir yaşam kurduk. Ama bazı günler de içimden "Keşke gelmeselerdi." diyorum. Çünkü burası çok karanlık bir ülke. Güneşi eksik, sessizliği ağır... Her ne kadar bu sessizliğe alışmış olsak da insanın içi bazen çığlık atmak istiyor. Depresyon, burada âdeta havada asılı duruyor. Kimi zaman bu karanlık ruh hâliyle baş etmek çok zor oluyor. Böyle zamanlarda onların yerinde olsaydım Türkiye'de kalırdım, İsveç'e gelmezdim diye düşünüyorum.

Yine de ne Türkiye'ye tamamen aitim ne İsveç'e. İkisi arasında salınıp duruyorum. Her ikisinden biraz ama hiçbirinden tam değilim. Bu hâli çocuğuma aktarmak istemem. O, kendi yerini daha net çizebilsin istiyorum. Ama biliyorum, bu hikâye bizimle başlamadı ve bizle bitmeyecek. Dördüncü kuşak başka mücadeleler verecek. Bizden farklı, belki bizden daha da uzak kimlikler içinde büyüyecekler. Belki de bize bakıp, "Onlar da bir yere tam ait olamamışlardı." diyecekler.

İnsan yaşadığı yeri yuva yapabiliyor belki ama öldüğünde nereye ait olmak istediği çok daha derin bir anlam taşıyor. Bu soruyla ilk kez, babam vefat ettiğinde yüzleştim. Onun vasiyeti çok açıktı: "Beni İsveç'te gömmeyin. Ben Türkiye'de, kendi toprağımda gömülmek istiyorum." Öyle de oldu. Şimdi onun mezarı Türkiye'de, atalarımızın doğduğu yerlerde, güneşin daha cömert olduğu, rüzgârın toprak kokusunu taşıdığı topraklarda.

Mezarına sık sık gidemiyoruz maalesef. Ama orada olduğunu bilmek bile içimi biraz olsun rahatlatıyor. Çünkü o hep ait olduğu yere döndü, kendi köklerine. Onun bu isteğini her zaman saygıyla anımsarım. Ve bana sorulduğunda, Allah geçinden versin, ben de aynı cevabı veriyorum: Türkiye.

Biliyorum, yıllardır İsveç'te yaşıyorum. Burada doğdum, burada büyüdüm, burada çalıştım, burada çocuk büyüttüm. Ama öyle şeyler vardır ki zamanla değil, duyguyla belirlenir. Toprak meselesi de onlardan biri. Nerede yaşarsan yaşa, bazen ait olduğun yer, ancak öldüğünde netleşiyor. Belki de bir tür içsel sığınaktır bu. Yaşarken sürgün gibi hissettiğin kimliğine, ölümle birlikte yeniden kavuşmak istersin.

Çocuğum bu topraklarda büyüyecek büyük ihtimalle burada yaşayacak. Belki mezarımın nerede olduğunun onun için bir anlamı bile olmayacak. Ama benim için bu tercih, yalnızca bir mezar yeri değil. Bu kim olduğumu, nereden geldiğimi ve içimde taşıdığım aidiyeti sessizce ilan etmenin bir yolu. Bu beden bu topraklarda yaşasa da ruhum hâlâ başka bir dağın eteğinde, başka bir sabah ezanında, Türkiye'de, huzur buluyor.

İnsan bazen kendini bir yerlere ait hissetmek için bir ömür boyunca çırpınır. Ben ise artık biliyorum. Aidiyet, yalnızca nerede yaşadığınla değil, nerede huzur bulduğunla ilgilidir.

Söyleşi

"Buraya alıştık ama kökümüz orada."

AHMET, 26,
SİGORTACI

Benim adım Ahmet. 26 yaşındayım. İsveç'in Göteborg şehrinde yaşıyorum ve bir sigorta şirketinde danışman olarak çalışıyorum. Üniversitede kamu yönetimi okudum. Aldığım eğitimle, çalıştığım işle ve bulunduğum konumla hayatı belli bir düzene oturtmuş sayılırım. Ancak bu hikâyenin başlangıcı sadece benimle değil, benden önceki kuşakların yolculuğuyla şekillendi.

Rahmetli dedem her zaman anlatırdı. Göç hikâyemizin temeli onun marangozluk mesleğiyle atılmış. Ailece, onun bu yolculuğunu hem hüzünle hem de bir gururla dinledik. Dedem farklı ülkelere gitmiş zamanında; Danimarka, Norveç, Finlandiya derken en sonunda kendini İskandinavya'nın kalbinde bulmuş. O dönemin şartlarında seyahat etmek bugünkü gibi kolay değildi; arabalar, otobüsler, trenler bugünkü kadar gelişmemişti. Dedem ve arkadaşları, sadece iş bulmak için değil, daha iyi bir hayat kurmak için yola çıkmışlardı.

İsveç'e varmalarının ardından, marangozluk mesleğinin burada ne kadar değerli olduğunu fark etmişler. Bu ülke, dedemin işini severek yaptığı ve kalmaya karar verdiği yer oldu. Norveç'te bazı akrabalarımız hâlâ var ama dedem orayı pek sevememiş, dostlarıyla birlikte İsveç'i tercih etmiş. İşte o dönemde gelen büyük ailelerden biri bizimkisi. Zaten şimdilerde Göteborg'da yaşayan geniş Türk topluluğunun kökleri, büyük ölçüde o ilk kuşağın cesur adımlarına dayanıyor.

Babam, dedemin ardından 15 yaşında İsveç'e gelmiş. O zamanlar gençliğin baharında, hayatla başa çıkmaya çalışırken eğitimine devam etmiş ve ardından iş hayatına atılmış. Kardeşlerin bir kısmı İsveç'te doğmuş, bazıları ise tıpkı babam gibi genç yaşta İsveç'e gelmiş. Babam okumuş, lise eğitimini tamamlamış ve sonrasında hayatını burada kurmuş. Annemle Türkiye'de tanışmışlar. Annem 21 yaşında İsveç'e gelmiş ve evlendiklerinde her ikisi de 21 yaşındaymış.

Ben onların kurduğu bu hayatın içinden doğdum. İsveç'te doğdum, büyüdüm. Büyüdüğüm mahalle gettoydu ama sadece bu kelimeyle sınırlamak haksızlık olur. Balkan kökenli göçmenlerden, Araplardan ve Türklerden oluşan, kültürel çeşitliliğin iç içe geçtiği bir yerdi orası. Mahallemizin içinde

Gurbet, sadece bir coğrafya değil, bir hissiyat. Yıllardır yurt dışında yaşayan Türklere yönelik kullanılan bazı sıfatlar var: gurbetçi, Almancı, Euro-Türk, diaspora ya da daha sertiyle yabancı. Bu ifadeleri duyduğumda içimde bir burukluk oluşuyor. Çünkü bu kelimelerin ardında hep bir ötekileştirme var.

de bir ayrım vardı aslında; kuzenim yukarı mahallede, ben aşağı mahallede büyüdüm. Ama sonuçta bütün Türkler bir araya toplanmış gibiydik. Bu sayede Türkçemizi, kültürümüzü, geleneklerimizi unutmadık. İsveç'te yaşamamıza rağmen kendi kimliğimizi koruyabildik. Bu da o mahalle yaşantısının bana kattığı en kıymetli şeydi.

Dedemin geldiği yer Konya'ydı. Ancak sadece Konya demek eksik olur. Biz aslında Bozkırlıyız, Yeniköy'deniz. Yani Kululu değiliz ama çok da uzak sayılmaz. O yüzden bazen espriyle karışık "Kulufornia" da deriz. Kökenimizi asla unutmuyoruz, unutmamaya da gayret ediyoruz.

Kendimi kimlik olarak nasıl tanımladığıma gelirsek, doğduğum ve büyüdüğüm yer İsveç. Ama kalbim hep Türkiye'de. Aidiyet dediğimiz şey sadece bir yerde yaşamakla ilgili değil. Ben İsveç'e elbette çok şey borçluyum. Okudum, arkadaşlıklar kurdum, bir çevre edindim. Ancak Türkiye bizim vatanımız. Yarın bir gün bir şey olsa, içgüdüsel olarak ilk döneceğim yer orası olur. Fakat ne yazık ki hem İsveç'te hem de Türkiye'de biraz yabancı kalıyoruz. O yüzden hep kalbim Türkiye'de ama hayatımın bir kısmı da buraya ait derim.

Kendimi ifade etme konusunda ise iki dili de aktif olarak kullanıyorum. İsveççe ve Türkçe arasında gidip geliyorum, çoğu zaman cümleleri bir dilden başlayıp diğerinden tamamlıyoruz. Bu dil geçişine "code switching" (dil çeşidini duruma göre değiştirme) diyorlar. Artık benim için doğal bir durum. Ama duygularımı ifade etmem gerektiğinde, Türkçeye sığınırım. İsveççede bazı duygu kelimeleri eksik geliyor bana. Evde sadece Türkçe konuşulur çünkü babamın evde Türkçe, dışarıda İsveççe konuşulması yönünde katı bir kuralı vardı. Bu kural sayesinde dilimizi unutmadan büyüdük.

Türkçeyi nasıl öğrendiğime gelirsek, ana dilimi evde ve aile ortamında öğrendim. Babam ve annem, dil konusunda çok hassastı. Yabancıların yoğunlukta olduğu bir mahallede büyüdüğümüz için Türkçeyi kaybetme riski her zaman vardı. Bu yüzden evde sadece Türkçe konuşmamıza özen gösterdiler. Ayrıca Türk dernekleri, cami faaliyetleri gibi yerlerde de bulunduk. Bu sosyal ortamlar, Türkçeyi geliştirmeme yardımcı oldu. Bugün güzel Türkçe konuşabiliyorsam bu hem ailemin çabası hem de o ortamların katkısı sayesindedir.

Çocukluğumun geçtiği o göçmen mahallelerinde büyüyen çocukların bir kısmı artık kendi çocuklarını yetiştiriyor. Yeni bir nesil, yani dördüncü kuşak ortaya çıkıyor. Bu yeni kuşakla ilgili gözlemlerim ise pek iç açıcı değil. Çoğu Türkçeyi ya hiç öğrenmemiş ya da öğrenip unutmuş. Sadece İsveççe konuşuyorlar, ana dilleriyle bağları zayıf. Bu da beni hem endişelendiriyor hem de üzüyor. Aileler geçmişteki kadar hassas değil artık. Sosyal

medyanın, hızlı yaşamın, değişen dünyaların etkisi büyük. Bu çocuklar çok hızlı büyüyor ama o hızda kimliklerini yitiriyorlar.

Gurbet, sadece bir coğrafya değil, bir hissiyat. Yıllardır yurt dışında yaşayan Türklere yönelik kullanılan bazı sıfatlar var: gurbetçi, Almancı, Euro-Türk, diaspora ya da daha sertiyle yabancı. Bu ifadeleri duyduğumda içimde bir burukluk oluşuyor. Çünkü bu kelimelerin ardında hep bir ötekileştirme var. Fakat şunu da kabul etmek gerekir ki bu algıların içi boş değil. Bir toplum kendini ifade edemezse, başkaları onun yerine bir hikâye yazar. O yüzden bu sıfatlar bazen bizi üzse de birer uyarı gibi görmek lazım. Kendimizi daha iyi anlatmalıyız. Çünkü biz o kalıplara sığmıyoruz.

Bazen Türkiye'deki akrabalarımızın, arkadaşlarımızın bizim burada yaşadıklarımızı anlayamadığını hissediyoruz. Çünkü gördükleri şey çoğu zaman yalnızca dış görüntüden oluşan refah, düzen, imkânlar ve benzeri şeyler. Ama hayat sadece bunlardan ibaret değil. Anlatamadığımız çok şey var. Eğer gerçekten bu anlatım eksikliği giderilebilseydi, belki o ön yargılar, o etiketler de bu kadar yer etmezdi.

Kendi ailemle, özellikle anne ve babamla iletişim şeklimi kıyasladığımda farklar çok belirgin. Onlar buraya geldiklerinde dili bilmeden, zorluklarla yüzleşerek bir hayat kurmaya çalıştılar. Biz ise bu topraklarda doğduk, buranın eğitim sisteminden geçtik. Dil konusunda çok daha avantajlıyız. İsveçlilerle daha çok temas kurabiliyoruz. Anne ve babam daha çok kendi çevresindeki Türklerle iletişimde kaldı. Ben ise hem Türklerle hem de İsveçlilerle ilişkiler kurmaya gayret ediyorum. Çünkü iki tarafı da anlamak, iki tarafa da dokunmak gerek.

Bunu yapmamın sebebi sadece sosyal bir alışkanlık değil. Hayatın kendisiyle ilgili bir tercih bu. Eğer bir toplumda yaşayıp o topluma dahil olmak istiyorsanız, anlamaya çalışmanız şart. İsveçli birkaç arkadaşım var; kendi kültürümüzden, yemeklerimizden bahsettiğimde hoşlarına gidiyor. Farklı bakış açılarını dinlemek bana da çok şey katıyor. Bazen babamın göremediği bir detayı bir İsveçli arkadaş görebiliyor. Bu çeşitlilik hem insan ilişkilerinde hem düşünsel gelişimde büyük bir zenginlik.

İş ve eğitim hayatım boyunca İsveçlilerle birçok ortak projede yer aldım. Özellikle dikkatimi çeken şey, disiplin anlayışları. Belirli saatlerde çalışılır, kahve molası bile dakikası dakikasına bellidir. Bir keresinde bir polis memuruyla görüşecektim, bana "Şu an kahve molamdayım, 15-20 dakika sonra konuşabiliriz." dedi. Başta garip gelse de bu düzene zamanla hayranlık duydum. İşin hakkını vermek, zamanı doğru kullanmak konusunda bizden çok farklılar. Belki bu yüzden bazı şeyleri bizden daha verimli yapabiliyorlar.

İsveç'te eğitim hayatım boyunca açık bir ayrımcılıkla karşılaştım diyemem. Belki bunun nedeni, duygularımı ifade edebilme gücümün yüksek olmasıydı. Eğer içimde bir şey hissedersem, bunu çekinmeden dile getiririm. Ama elbette çevremde farklı hikâyelere şahit oldum. Özellikle bazı arkadaşlarım öğretmenleriyle yaşadıkları küçük olayları, üslup farklılıklarını ırkçılık olarak algıladılar. Bu refleksin nedeni de aslında hep tetikte olmamız. Yabancı olmanın verdiği bir savunma hâli bu. Her farklı ve olumsuz davranışı, hemen o kategoriye sokma eğilimindeyiz. Ama bazen mesele gerçekten ırkçılık değil de yanlış anlaşılmadan ibaret olabiliyor. Yine de dikkatli olmakta fayda var. Üslup önemli; nasıl konuştuğun, nasıl baktığın her şeyin önünü açabilir ya da tıkayabilir.

Bazen kendimi dedemin yerine koyuyorum. O büyük kararı o almıştı, elini taşın altına koymuştu. İsveç'e göç etmişti. Bugün dönüp baktığımda, iyi ki gelmiş diyorum. Gençliğimde defalarca elini öpüp teşekkür ettim ona. "Allah senden razı olsun dede." dedim.

İş hayatında duygusal bir ayrımcılık hissettiğim oldu. İsveçli mesai arkadaşlarımın ilk başta bana karşı soğuk olduklarını düşündüm. Belki ismimden, belki ten rengimden dolayı... Zamanla kendimi ifade ettikçe, performansımı gösterdikçe bu ön yargılar çözüldü. Görüşler değişti, hatta tamamen tersine döndü. Bu da gösteriyor ki insanlar tanımadıkları şeyden çekinir. Irkçılık, çoğu zaman cehaletin bir tezahürüdür. Ama burada önemli bir detay var: İsveçliler genel olarak mesafeliler. Bu soğukluk kültürel bir özellik. Her zaman kişisel algılamamak lazım.

Bazen "Acaba Türk olmasaydım daha kolay iş bulur muydum? Daha iyi bir muamele görür müydüm?" diye içimden geçirdiğim oldu. Hele ki devletle olan ilişkilerde ya da iş başvurularında bu hissiyat daha da güçleniyor. İsveçli bir isme sahip olsaydım, işler daha kolay ilerleyebilirdi belki. Ama hiçbir zaman da Türklüğümden utanmadım. Bilakis, hep gurur duydum.

Burada yaşayan Türk toplumu yıllar içerisinde çok çeşitli vakıf ve dernekler kurdu. Bu konuda çok derin bilgim olmasa da bazı olumsuz haberler kulağıma geldi. Özellikle büyük vakıflarla ilgili çıkan haberler medyada çok yankı buldu. Bu yüzden tüm vakıflar aynı kefeye konulabiliyor bazen. Halbuki içlerinde güzel işler yapan, gençlere sahip çıkanlar da var. Ama ne yazık ki birkaç olumsuz örnek, geneli gölgeleyebiliyor.

Ben özellikle Diyanet ve Millî Görüş gibi yapılarla temas hâlindeyim. Bu kurumlarla bağ kurmamın ana sebebi, inancım ve Allah rızası için bir şeyler yapma arzum. Orada sadece ibadet etmiyoruz, aynı zamanda kaybolmaya yüz tutmuş gençliğe sahip çıkmaya çalışıyoruz. Gençlerin bir büyüğü, bir abisi olarak onları elimden geldiğince dinliyorum, faaliyetlere katılıyorum. Cuma namazları, bayramlar, kamplar, yürüyüşler, sohbetler... Hepsi birer vesile.

Gençlerin hızına yetişmek gerçekten zor. Onların ilgi alanlarını, hızlarını, beklentilerini anlamak kolay değil. Ama çabamız bu yönde. Onları kazanmak, aidiyetlerini güçlendirmek için ne gerekiyorsa yapmaya hazırız.

İsveç siyasetini yakından takip ediyorum. Sağ partiler ne diyor, sol partiler ne öneriyor, bunları anlamaya çalışıyorum. Çünkü yaşadığım ülkenin geleceği beni de doğrudan etkiliyor. Ancak itiraf etmeliyim ki bugüne kadar İsveç'te hiç oy kullanmadım. Fırsatım oldu, seçmen kaydım da vardı ama bir türlü sandığa gitmedim. Bunun sebebi, İsveç siyasetinin bana fazlasıyla nötr gelmesi. Hiçbir zaman net bir pozisyon almıyorlar. Bir politika açıklanıyor ama gerçek bir tavır, güçlü bir duruş göremiyorsunuz. Sürekli orta yolu bulmaya çalışan, risk almaktan çekinen, temkinli bir anlayış hâkim. Bu da insanı siyasetten uzaklaştırıyor.

Biraz da politik cevap kültürü etkili bunda. Hiçbir şeyi doğrudan dile getirmiyorlar. Bir mesele var diyelim; onun etrafında üç kez dönüp dolaşıp, sonunda yine havada kalan, kimseyi kırmayan ama kimseye de bir şey

vaat etmeyen cevaplar alıyorsunuz. Bu, bana göre siyasetin gücünü ve samimiyetini azaltıyor.

Türkiye'de ise farklı bir durum var. Yurt dışındaki Türk vatandaşları olarak 2014 yılından itibaren biz de Türkiye seçimlerinde oy kullanabiliyoruz. Konsolosluklarda, büyükelçiliklerde sandıklar kuruluyor. Ben de oy kullandım. İlk zamanlar meselelere çok hâkim değildim. Ama zamanla Türkiye'deki gelişmeleri daha çok takip etmeye başladım. Orada yaşananları, buradan bakınca daha net görüyorsunuz. Çünkü yaz tatillerinde gidiyoruz, ev alıyoruz, arsa yatırımları yapıyoruz. Türkiye ile bağımız sadece duygusal değil, aynı zamanda ekonomik. Bu yüzden oy hakkımızın olması çok önemli. Yaşadığımız yer İsveç olabilir ama kalbimiz, geleceğimizin bir ucu da Türkiye'de.

Türkiye'nin İsveç'teki Türklere yönelik özel bir politikasının olduğunu düşünmüyorum. NATO meselesi yüzünden iki ülke arasında bir gerilim oldu. İsveç'in üyelik süreci, Türkiye'nin tutumu, diplomatik açıklamalar derken ilişkiler biraz gerildi. Eskiden bu ilişkiler daha nötrdü. Ama son yıllarda İsveç'in Türkiye'ye bakışında bir soğuma olduğunu hissediyoruz. İsveç medyasında, Türkiye artık pek de hoş görülen bir ülke değil. Bunun sebepleri siyasi olabilir ama medyada özellikle büyük Müslüman kuruluşların olumsuz yansıtılması da bu algıyı besliyor.

İsveç'te farklı kültürlerden, dinlerden, etnik gruplardan insanlarla bir arada yaşıyoruz. Elbette bu, evlilik ve eş tercihi gibi konularda da etkisini gösteriyor. Ama ben kendi adıma çok netim bu konuda. Hayatımı bir Türk hanımefendiyle paylaşmak istiyorum. Özellikle burada büyümüş hem İsveççeye hem Türkçeye hâkim hem bu kültürü tanıyan hem de bizim değerlerimizi yaşayan biriyle evlenmeyi tercih ederim.

Bunun en büyük nedeni, dil, kültür ve inanç farklılıklarıdır. Etrafımda İsveçli biriyle ya da farklı ülkelerden gelen Müslümanlarla evlenmiş arkadaşlarım var. Aralarında Arap, Boşnak ve başka milletlerden insanlarla evlenenler de oldu. Ama açık konuşmak gerekirse, %70-80'i ya boşandı ya da ciddi sorunlar yaşadı. Çünkü ortak bir dilde buluşamamak; sadece kelimeleri anlamamak değil duyguları, hayalleri, korkuları da anlatamamaktır. Kültür farkı, zamanla bir uçuruma dönüşebiliyor. Bu yüzden ben bu tür risklere girmek istemiyorum. Hem Türk kültürünü taşıyan hem de İsveç'te yetişmiş biri, bu iki dünyanın dengesini daha sağlıklı kurabilir.

Türkiye benim için yalnızca bir ülke değil. Ev demek, kök demek, sıcaklık demek. Ailem, akrabalarım orada. Her ne kadar burada doğup büyümüş olsam da yarım orada kaldı hep. Bundan birkaç yıl önce bana "Türkiye'ye dönmeyi düşünür müsün?" diye sorsanız, büyük ihtimalle hayır derdim. Ama şimdi durum değişti. Artık evet diyorum, neden olmasın? İsveç'teki hayat bir noktadan sonra dar geliyor insana. Hava şartları, sosyallik eksikliği, yaşamın saat 18.00'de bitmesi, gecelerin uzunluğu... Bazen öğleden sonra üçte kararıyor hava. Bu, insanın psikolojisini alt üst ediyor. En basitinden gece dışarı çıkıp bir yemek yemek, arkadaşlarınla oturmak istiyorsun ama burada her şey çok erken kapanıyor. İnsanlar sekiz gibi yatağa giriyor. Hayat çok planlı ama bu düzen bazen fazlasıyla katı. Özgürlük sadece haklarla ilgili değil; yaşam tarzını da içeriyor. İsveç'te bu anlamda sıkışmış hissedebiliyorsun kendini. Bu yüzden Türkiye'ye gitme fikri artık sadece bir hayal değil, ciddi bir hedef. Belki bir iş kurarım, belki başka bir şey. Ama kalbimde böyle bir dönüşüm var artık.

Kendim Türkiye'ye dönmeyi düşünsem de ileride bir gün nasip olur da çocuk sahibi olursam, çocuğumun büyümesini istediğim yere vereceğim cevap biraz çelişkili. Çünkü

bir yandan Türkiye'ye dönme arzusu içimde büyürken, öte yandan çocuğumu İsveç'te yetiştirmenin daha kontrollü, daha güvenli olduğunu düşünüyorum. Buradaki sistem, her şeyin daha düzenli yürümesini sağlıyor. İnsanların nerede olduğunu, ne yaptığını takip etmek daha kolay. Hayatın akışı yavaş ve düzenli, bu da çocuk yetiştirmek açısından bir avantaj. Özgürlük sınırlı ama güvenlik ve kontrol duygusu da azımsanacak bir şey değil.

Bazen kendimi dedemin yerine koyuyorum. O büyük kararı o almıştı, elini taşın altına koymuştu. İsveç'e göç etmişti. Bugün dönüp baktığımda, iyi ki gelmiş diyorum. Gençliğimde defalarca elini öpüp teşekkür ettim ona. "Allah senden razı olsun dede." dedim. Çünkü biz, Türkiye'de aynı şartlara sahip olamayabilirdik. Belki de hayata bu kadar dirençli, bu kadar çok yönlü bakamazdık. Kültürümüzün içinde başka bir kültür oluştu burada. İsveç'te doğan bir Türk'üm ben. Türkiye'de doğmuş, büyümüş biriyle her zaman aynı düşüncede buluşamayabiliyoruz. Bu farkı da kabul etmek gerekiyor. Eğer bana "Bugün yeniden karar verme hakkın olsa, yine İsveç'e gelir miydin?" diye sorsalar, büyük ihtimalle cevabım "Evet." olur. Belki Norveç'i bile düşünebilirdim. Orası da bir İskandinav ülkesi ve bazı yönleriyle daha yaşanabilir görünüyor. Ama sanırım bu topraklara alıştık artık, burası bizim yeni yuvamız oldu.

Yaşarken yaptığımız planlarımız kadar öldükten sonraki vaziyetimiz de bir o kadar önemli. Yakın zamanda dedemi kaybettik. Ailenin ilk büyük kaybıydı. Dedemin isteği doğrultusunda, cenazesi Türkiye'ye götürüldü ve orada defnedildi. Bu süreçte yaşadığımız kolaylıklar, yıllarca ödediği bir cenaze fonunun ürünüydü. Ne kadar doğru bir karar verdiğini o gün daha iyi anladık. İşler şeffaf, hızlı ve saygılı bir şekilde yürütüldü. Bu fonların ne kadar kıymetli olduğu, dedemin vasiyetini yerine getirirken çok daha net ortaya çıktı.

Ben de kendim için aynı şeyi düşünüyorum. Bir gün vefat ettiğimde, İsveç'te defnedilmek istemem. Çünkü burada toprağa verilmek, sadece bir coğrafyaya değil, bir kimliğe de aidiyet göstergesi. Eğer burada kalırsam kardeşlerime, çocuklarıma örnek olurum. Onlar da benim gibi burada kalmayı tercih eder. Eğer Türkiye'ye defnedilirsem, belki bir gün çocuklarım Türkçeyi yeterince öğrenemez ama benim mezarımı ziyaret etmek için Türkiye'ye gitmek zorunda kalırlar. Belki orada akrabalarını tanırlar, belki o topraklara dair bir bağ kurarlar. Bu yüzden bu tercihin, sadece bana değil, gelecek kuşaklara da bir mesaj olduğunu düşünüyorum.

Bugün sigorta sektöründe çalıştığım için bu işin maddi yönünü de biliyorum. Diyanet, Millî Görüş gibi dinî cemaatlerin sağladığı cenaze fonları dışında özel sigorta şirketlerinin de bazı çözümleri var. Ama onların sunduğu hizmetler daha çok parasal. Devletle yürüyen süreçlerde ise aynı şeffaflık ve insani yaklaşımı görmek zor. O yüzden dinî cemaatlerin bu alandaki çalışmalarını çok değerli buluyorum.

Velhasılıkelam bu röportaj bana çok şey hatırlattı. Sizler aracılığıyla düşüncelerimi açıkça paylaşabildiğim, sesimi duyurabildiğim için teşekkür ederim. Bugün konuştuğumuz konular, belki çoğu insana uzak, hatta önemsiz görünebilir. Ama ben inanıyorum ki birkaç yıl sonra kültür, dil, aidiyet, kimlik gibi meseleler çok daha belirgin şekilde karşımıza çıkacak. Hepsi gelecekte daha büyük çatlaklara neden olabilir. Bugün Türkçemi iyi buluyorlar belki ama ben hâlâ yeterli görmüyorum. Daha iyi olmalı, daha akıcı olmalı. Bir sevdiğimin sözüyle bitirmek istiyorum: "Biz, kötülerin arasında iyiyiz." Bu, aslında düşündüğümüz kadar iyi olmadığımızın, sadece çevrenin zayıflığından dolayı güçlü göründüğümüzün acı bir itirafı.

DLG 819

Söyleşi

"Türkiye bana kimliğimi verdi. Düşüncelerimi, inançlarımı, dualarımı biçimlendirdi."

BURAK, 26,
ECZACI

Adım Burak. 26 yaşındayım. Hayatımın tamamı İsveç'te geçti; burada doğdum, burada büyüdüm. Şu an Stokholm'de bir eczanede çalışıyorum. Mesleğime henüz bir yıl önce başladım ama arkasında beş yıllık yoğun bir üniversite eğitimi var. Eczacılık eğitimimi Uppsala Üniversitesinde tamamladım. Ailemle birlikte yaşıyorum. Dört kişilik çekirdek bir ailemiz var: annem, babam ve küçük kardeşim.

Aslında çocukluk hayalim doktor olmaktı. İnsanlara yardım etme arzusu çok küçük yaşlardan beri içimde büyüyen bir histi. İnsanların çaresizliğini görmek beni hep derinden etkilerdi. Bir sorun varsa, onu çözmeye çalışmadan duramazdım. Bu yüzden hayat kurtarmak isteyen biri olarak önce tıp hayali kurdum. Ancak puanlarım buna yetmeyince yönümü eczacılığa çevirdim. Bu kararımda da pişman olmadım; çünkü eczacılık da insanlara dokunan, çözüm sunan çok yönlü bir meslek.

Eczacılık sadece reçeteli ilaç vermekten ibaret değil. İsveç'te bu meslek, üretimden bilimsel araştırmaya, akademik çalışmalardan ilaç endüstrisine kadar pek çok alanı kapsıyor. Şimdilik eczanede çalışıyorum ama gönlümde doktoraya kadar uzanan akademik bir yolculuk yatıyor. Doktora eğitimi almak istiyorum. Uppsala ya da Stokholm gibi büyük şehirlerde, belki de yurt dışında bu adımı atmak mümkün. İsveç'in sunduğu fırsatlar gerçekten kıymetli; üniversite eğitimi ücretsiz, olanaklar geniş. Bu imkânlara ulaşabilmek, bu topraklarda doğmuş biri olarak büyük bir avantaj.

Ben İsveç'te doğup büyüdüm ama köklerim, ailemin göç hikâyesiyle birlikte Türkiye'ye, Konya'nın Kulu ilçesine uzanıyor. Bu topraklara ilk adımı atanlar büyük dedemlerdi. Yıllar önce, 1950'ler ya da 1960'larda -tam tarihini hatırlamıyorum- Selam Erdal isimli büyük dedem iş bulma ümidiyle İsveç'e gelmiş. O yıllarda, burada bir gelecek kurmak isteyen birçok insan gibi o da kendi yolunu çizmiş.

Asıl büyük göç ise 1970 ve 1980'li yıllarda arasında yaşanmış. Dedem Hasan Erdal

ve anneannem, annemle birlikte eski model bir Volkswagen minibüse binip İsveç'e göç etmişler. O dönem anlatılanlara göre, bu kararın ardında iş olanakları, daha iyi bir yaşam, belki de çocuklarını daha iyi bir geleceğe taşımak gibi bir umutları vardı. Türkiye'deki şartları tam olarak bilmiyorum ama duyduklarım arasında yoksulluk, sınırlı imkânlar ve eğitim fırsatlarının kısıtlılığı öne çıkıyor. İsveç ise o zamanlar umut vadeden, iş gücüne açık bir ülkeydi.

Buraya yerleştiklerinde, dedem önce Presbyrån adlı küçük bir büfede çalışmış. Orası çay, kahve ve atıştırmalıkların satıldığı bir tür küçük dükkândı. Zamanla aile içinden başka bireyler de İsveç'e geldi ve beraberce Öplans Väsby'de Centrum Grill adını verdikleri küçük bir lokanta açtılar. Bu restoranın hikâyesi aile içinde hâlâ anlatılır. İlk başta Uppsala yakınlarında başka bir girişimleri olmuş ama o restoran yanmış. Sonrasında yolları Öplans Väsby'ye düşmüş.

Bu hikâyelerin çoğunu detaylı bir şekilde bilmiyorum, belki de yeterince sorgulamadım. Ama minibüsle başlayan o yolculuk, restoran ve bu ülkede tutunma çabaları, bizim bugün burada var olmamıza vesile oldu. Bütün bu yaşanmışlıklar, bugünümü inşa eden görünmeyen ama etkili bir miras benim için. Çocukluğum her zaman ailemin sıcaklığıyla çevriliydi. İsveç'te doğup büyümeme rağmen evimizde Türk kültürü en belirleyici unsurdu. Aile, bizim için sadece bir kavram değil, günlük hayatımızın temel taşıydı. Her akşam mutlaka birlikte vakit geçirirdik. Hafta sonları ise aile büyüklerinin toplandığı, yemeklerin hazırlandığı, sohbetlerin uzayıp gittiği zamanlardı. O günleri düşündüğümde, içimi hâlâ bir huzur sarar. Çocukluğum neşeli geçti. Neredeyse her istediğim olmuştur. İlk torun olmamın bunda payı büyüktü belki de... Dedem bana farklı bir sevgiyle yaklaşır, annem beni âdeta özenle büyütürdü. Allah razı olsun onlardan. Ne eksik hissettim ne de güvensiz bir ortamda büyüdüm. Gerçekten iyi bir çocukluk yaşadım.

İlk yıllarımı Upplands Väsby'de geçirdim. Sonra ailece biraz daha kuzeye taşındık. Anaokuluna orada başladım. Mahallemiz küçük ama samimiydi. Çocukların oynayabileceği alanlar vardı; biz de bu alanlarda saatlerce vakit geçirirdik. En çok Pokemon kartlarıyla oynadığımız günleri hatırlıyorum. En uzağa kart atan oyunu kazanırdı. Bir de değişik şekillerde ve desenlerde misketlerimiz vardı. Mahallede kimse kendini yalnız hissetmezdi; büyüklerimiz hemen yakınımızdaydı. Annem, babam çalıştığında dedem ya da teyzem hep yanımda olurdu. Güven duygusuyla büyüdüm.

Çevremizde yabancı kökenli aileler de vardı, İsveçliler de. Ama biz hep aileye dönüktük. Aile yapımız, yaşadığımız yerin koşullarından daha baskındı. Bu yüzden çevre ne olursa olsun, bizim içimizdeki o kültürel bağ her zaman ön plandaydı. O mahalle, çocukluk anılarımın fonudur; renkli, güvenli ve sıcak bir fon...

Kimliğimi tarif etmem istendiğinde, içimde bir karmaşayla karşılaşırım. İsveç'te doğdum, burada büyüdüm ama ailem Türk, köklerim Türkiye'de. Her iki kültür de üzerimde etkili oldu. Bu yüzden ne zaman biri bana "Sen kimsin?" diye sorsa, cevap vermek kolay olmuyor. İsveç'te "Ben İsveçliyim." dediğimde karşımdakiler "Hayır, sen Türk'sün." diyor. Türkiye'ye gittiğimdeyse "Ben Türk'üm." dediğimde "Sen İsveçlisin." yanıtını alıyorum. Hep arada kalmışlık hissi oluyor. Ne tam buralıyız ne tam oralıyız.

Ama ben Türk olmaktan gurur duyuyorum. İçinde yaşadığım İsveç kültürüne saygım var, ondan çok şey öğrendim. Davranışlarımda, düşünce sistemimde İsveç'in et-

kileri büyük. Ancak değerlerim, bakış açım, insana ve aileye yaklaşımım hâlâ Türk kimliğine dayanıyor. İsveç'te doğup büyümeme rağmen Türk kültürünü kaybetmedim. Ailem de bu konuda çok hassastı. Özellikle dedem, beni küçükken sık sık camiye götürürdü. Kur'an okumayı, dinî değerleri ondan öğrendim. Annem ve babam da bu değerleri önemsediler, aralarında bazen farklı bakış açıları olsa da Türk kültürüne sahip çıkmaktan hiç vazgeçmediler.

Dil meselesi de bu kimlik karmaşasının önemli bir parçası. Günlük hayatımda İsveççe konuşuyorum. Anaokulundan itibaren İsveççe ile büyüdüm. Bu nedenle, düşündüğüm, ifade ettiğim, hatta rüya gördüğüm dil genellikle İsveççe. Ama aile içinde Türkçe konuşuruz. Türkçeyi iyi bildiğimi düşünüyorum ama akademik seviyede değil. Yine de konuşmam düzgün, edebî Türkçeye yakın diye düşünüyorum. Bazı arkadaş çevrelerinde karşılaştığım, "gangster" Türkçesi dediğimiz argo ağırlıklı ifadeler bana hiç hitap etmez. Hem Türkçede hem İsveççede sade, temiz ve doğru konuşmaya özen gösteririm.

Aslında, kendimi en rahat İngilizce ifade ettiğimi fark ettim. 2005'ten beri oyunlar, filmler, internet sebebiyle İngilizceyle iç içeyim. Hepsi İngilizceydi. Bu da beni ister istemez o dile yakınlaştırdı. İngilizce konuşurken düşüncelerim daha akıcı oluyor. Ama duygularımı anlamlandırdığım dil hâlâ Türkçe.

Çevreme baktıkça, İsveç'te doğan ve büyüyen yeni nesil Türk çocuklarının Türkçe ile olan bağlarının zayıfladığını görüyorum. Özellikle ilkokul ve ortaokul çağındaki çocuklar, çoğunlukla İsveççe konuşmayı tercih ediyor. Hatta akrabalarımdan ve babamın arkadaşlarının çocuklarından bazılarının Türkçeyi neredeyse hiç konuşmadığını, anlamakta zorlandığını fark ediyorum. Hepsiyle karşılaştığımda ilk duyduğum şey İsveççe oluyor. Türkçe konuşurken de ya eksik konuşuyorlar ya da çekingen davranıyorlar.

Bu durum beni düşündürüyor. Dil, kimliğin en temel taşıyıcısıdır. Eğer dili kaybedersen, köklerini de yavaş yavaş kaybedersin. Aileler çocuklarına Türkçeyi öğretmeye çalışıyor ancak evdeki gündelik iletişim bile giderek İsveççeye kayıyor. Dayılarımın torunları bile çoğu zaman İsveççe konuşuyor. Bazen birkaç Türkçe kelime sıkışıyor araya ama o kadarla kalıyor.

Bu mesele sadece dil üzerinden de değil. Bazı gençler, Türkçeyle İsveççeyi karıştırarak konuşuyor. Bu karma dilin ortaya çıkardığı tuhaf bir jargon oluşmuş durumda. Hem Türkçeye hem İsveççeye yabancı, garip bir ara dil. Sanki kimseye tam olarak ait olmayan, kendi içinde sıkışmış bir konuşma biçimi gibi. Kimi çocuklar bunu havalı buluyor, çünkü farklı görünmek istiyorlar. Ama ben bu tarzı onaylamıyorum. Hem estetik olarak hoş değil hem de anlam derinliğini yitiriyor insan. Dil bir ruhtur; doğru kullanılmadığında o ruh yara alıyor.

Belki de benim dil anlayışım daha geleneksel. Temiz bir Türkçe, düzgün bir İsveççe ve gerektiğinde akıcı bir İngilizce konuşmayı yeğlerim. Üçüyle de kimliğimi farklı şekillerde ifade edebiliyorum ama hiçbiri birbirinin yerini tam anlamıyla tutmuyor. Her biri ayrı bir yönümü ifade ediyor.

Ailemin içinde de kültürel farkların etkilerini açıkça gördüm. Annem İsveç'te doğup büyümüş bir Türk kadını, babam ise Türkiye'de, Konya'nın Kulu ilçesinde doğmuş ve genç yaşta buraya gelmiş biri. İkisinin hayata bakışları, sosyal ortamlardaki davranış biçimleri, sorunlara verdikleri tepkiler bile farklı.

Birlikte bir restorana gittiğimizde bu far-

kı net biçimde gözlemleyebiliyordum. Diyelim ki yemeğimizde bir sorun çıktı. Annem genellikle anlayış gösterir, "Boşver, olur böyle şeyler." der. Ama babam öyle değil. O daha doğrudan, daha talepkâr. Gerekirse şefle görüşmek ister, haksızlığa sessiz kalmaz. Annem için mesele büyütülmemesi gereken küçük bir aksaklıkken, babam için bir ilke meselesidir. Bu iki yaklaşım arasında büyümek bana çift yönlü bir esneklik kazandırdı.

Bizi hiçbir zaman kültürel kimliğimizden uzaklaştırmadılar. Aksine hem Türk kültürünü hem de dinimizi yaşamamıza önem verdiler. Kur'an okumayı küçük yaşta dedemden öğrendim. Hafta sonları beni camiye götürürdü. Bugün hâlâ o dönemlerde öğrendiklerim içimde yankılanıyor. Kültürel kimliğimi sadece teoride değil, günlük yaşamımın içinde hissettim.

Eğitim de bu farklılıkların üzerine başka bir katman ekledi. Annem Stokholm Üniversitesinde, ben Uppsala Üniversitesinde beş yıl süren zorlu bir eczacılık bölümünde okuduk. Bu akademik yolculuk ikimize de düşünsel bir derinlik kazandırdı. Babam ise Türkiye'de lise okumuş ve sonra 21 yaşında İsveç'e gelip hayatına burada devam etmiş. Üniversite eğitimi almadığı için bazı düşünsel yaklaşımlarımızda farklılıklar oluyor. Bu bir eksiklik değil ama eğitimin insana kattığı düşünme biçimi aile içindeki diyaloglarda fark yaratıyor.

Akademik dil ve sosyal dil arasında büyük bir uçurum var. Üniversite eğitimi, sadece mesleki bilgi değil, aynı zamanda ifade biçimini de dönüştürüyor. Belki bu yüzden annemle aramızda daha kolay bir zihinsel bağlantı kurabildim. Babamla ise çoğu zaman pratik hayata dair daha doğrudan bir iletişim kuruyoruz.

Üniversite hayatım boyunca İsveçlilerle yakın ilişkiler kurmaya çok heves ettim. Aslında lise yıllarımda çevrem genellikle farklı göçmen kökenli arkadaşlardan oluşuyordu: Pakistanlı, Bangladeşli, Lübnanlı, Suriyeli... Lise yıllarımda hiçbir ayrımcılık hissetmedim. Herkes eşitti, arkadaşlıklar samimiydi, farklı etnik kökenlerden gelen öğrenciler bir aradaydı. O yıllar, benim için görece masum ve sosyal bağların güçlü olduğu bir dönemdi. Ama üniversiteye geçince işler değişti. Orada daha farklı bir yapı vardı. İnsanlar daha seçici, daha mesafeli ve çoğu zaman da içine kapanıktı. Özellikle İsveçli öğrencilerle aynı grupta yer aldığımda, hep bir dışarıda bırakılma hissiyle karşılaştım. Üniversiteye geçtiğimde artık farklı bir sosyal çevreye dahil olmak istedim. İsveçlilerle vakit geçirmenin, onların kültürünü yakından tanımanın bana iyi geleceğini düşündüm. Ne yazık ki işler pek umduğum gibi gitmedi.

Grup çalışmalarında, akademik projelerde genellikle tek yabancı ben oluyordum. Geri kalanların hepsi İsveçliydi. Fakat ilginçtir, liderlik sorumluluğu hep bana düşerdi. Oysa ben sadece katkı sağlamak isteyen bir öğrenci olarak yer alıyordum. İsveçli öğrencilerin çoğu çekingen, mesafeli ve çoğu zaman sessizdi. Bu durum beni daha da görünür kıldı fakat aynı zamanda dışlanmış da hissettirdi.

Bir gün, üniversite kantininde altı kişilik bir masada oturuyorduk. Altı kişiydik ama beşi birbirleriyle İsveççe konuşuyor, bana ise neredeyse hiç bakmıyorlardı. Yüzüme dönüp bir şey sormuyorlardı. O an kendimi âdeta görünmez gibi hissettim. Sağ olsun Suriyeli bir arkadaşım vardı, Muhammed. O gün bana "Hadi başka bir gruba gidelim." dedi. O grupla tanıştım; hepsi Müslüman, hepsi göçmen kökenliydi. Kendimi bir anda daha ait hissettiğim bir ortamın içinde buldum. Dillerimiz farklıydı belki ama kalplerimiz birbirine yakındı.

İsveçli öğrencilerle kurduğum bağlar, aka-

demik sınırların ötesine çok nadiren geçebildi. Günlük işler için haberleşirdik, grup toplantıları yapardık ama onun dışında konuşmazdık. Sosyal hayatta da onlara katılmaya çalıştım. Öğrenci etkinliklerine gittim, partilere katıldım, farklı mekânlara onlarla birlikte gitmeye çabaladım. Ama olmadı. O hayat tarzı bana uymadı. Her akşam dışarı çıkmak, sürekli içki içmek, ertesi günü hatırlamamak bana yabancıydı. Ben daha çok "Bugün nasılsın, derslerin nasıl gidiyor, istersen birlikte çalışalım." gibi konuşmalara alışkındım. Oysa onların gündeminde farklı şeyler vardı.

Bir yerden sonra onlarla yakınlaşmak için kendimi değiştirmem gerektiğini fark ettim. Ama ben kendimi değiştirmek istemedim. Benim Burak olarak kalmaya ihtiyacım vardı. Belki biraz yalnız kaldım ama kendime sadık kaldım. İsveçlilerin dünyasında "Biz bize yeteriz." duvarı var. Bu duvarı aşmak, içeriye dahil olmak hiç kolay değil. Ben denedim, çok istedim ama olmadı.

Babam hep şöyle der: "Eğer bir Türk bu yolda Mercedes'le geçince, hemen kara para işidir derler ama aynı yolda bir İsveçli Ferrari'yle geçince kimse sorgulamaz, babasından kalmıştır derler." Bu düşünce bile içinde bulunduğumuz ayrımcılığı özetliyor. İsveç'te açık açık dile getirilmeyen ama hayatın her alanında hissedilen bir ayrımcılık var. Gece hayatında, sokakta, hatta arkadaş ortamlarında... Cümleleri de hep şöyle başlar: "Ben ırkçı değilim ama..."

Benim isteğim aslında çok basitti. Hem Türk olarak kalmayı hem de İsveçli arkadaşlarımın olmasını istiyordum. İki dünyayı da anlamak, ikisinin de bir parçası olmak istedim. Belki bu benim çekingenliğimden, belki de karşı tarafın soğukluğundan kaynaklandı. Ama sonuçta olmadı. Bugün kendi evimde, kendi hayatımı kurmuş durumdayım. Belki benden sonra gelenler bu duvarları daha kolay aşar. Belki yeni nesiller bizim geçemediğimiz köprüleri geçer.

Üniversitede yurt dışından gelen değişim öğrencileriyle daha iyi anlaştım. Hindistan'dan, İspanya'dan, Yunanistan'dan gelen öğrencilerle bir araya geldiğimizde kimse kimseyi dışlamıyordu. Onlarla otururken kendimi daha rahat, daha kendim gibi hissediyordum. Ama o gruba bile İsveçliler zaman zaman müdahale ediyordu. Bazen İngilizce konuşan grubun ortasında, sadece İsveççe konuşarak küçük bir halka kurarlardı. Dil bariyerini bir duvar gibi kullanırlardı.

İlk iş tecrübemde de benzer bir şey yaşadım. Henüz 17 yaşındaydım, Ica isimli büyük bir süpermarkette çalışıyordum. Etraftaki çalışanların neredeyse hepsi İsveçliydi. Yeni olduğum için bazı işleri öğrenme sürecindeydim. Haliyle biraz yavaş olabiliyordum. Ama bunu bana doğrudan söylemek yerine, arkamdan konuştuklarını fark ettim. Fısıltılarla, göz ucuyla... Duydum, hissettim. Ama hiçbir şey söyleyemedim. Gençtim, tektim. Onlara kendimi kanıtlamanın tek yolunun daha çok çalışmak olduğunu düşündüm. O gün herkes mesaisini bitirip giderken ben işimi tamamlayana kadar kalmıştım. Şefim gelip "Sen saat dörtte çıkacaktın, neden hâlâ buradasın?" dedi. Ona sadece işimi tamamlamam gerektiğini hissettiğimi söyledim. Göz göze geldiğimizde, içimden geçen her şeyi anladığını hissettim.

Bu yaşadıklarım beni kırmadı ama düşündürdü. İsveç gibi eşitlik ilkesini ön planda tutan bir ülkede, ayrımcılık öyle yüksek sesle değil, sessizlikle yapılıyor. Sessizliğin ardına gizlenmiş, kibarca giydirilmiş, ama etkisi oldukça güçlü bir dışlayıcılık hakim.

İsveç'te yaşayan Türkler yıllar içinde pek çok vakıf, dernek ve topluluk kurdu. Kültürel, sanatsal, dinî ya da sosyal odaklı bu yapılar, göçmen topluluklar için bir nevi

Belki de benim dil anlayışım daha geleneksel. Temiz bir Türkçe, düzgün bir İsveççe ve gerektiğinde akıcı bir İngilizce konuşmayı yeğlerim. Üçüyle de kimliğimi farklı şekillerde ifade edebiliyorum ama hiçbiri birbirinin yerini tam anlamıyla tutmuyor. Her biri ayrı bir yönümü ifade ediyor.

köprü görevi görür. Ancak ben bu ortamlara çok fazla dahil olmadım. Sadece Türk-İsveç Akademik Derneği'ne (Türkiska-Svenska Akademiska Föreningen-TSAF) dahil oldum

Bu dernek üniversite düzeyinde eğitim almış Türk gençlerini bir araya getirmeyi amaçlıyordu. Kültürümüzü yaşatmak, akademik paylaşımlarda bulunmak, bazen de sadece güzel vakit geçirmek için toplantılar, etkinlikler düzenleniyordu. Faaliyetlere genç yaşlı pek çok kişi katılabiliyordu. Derneğin birkaç ay önce düzenlenen 23 Nisan etkinliğinde yer aldım. Çocuklar için yapılan bu özel günde, kültürümüzü yansıtan oyunlar, geleneksel tatlar ve sohbetlerle dolu sıcacık bir ortam vardı. Böyle anlarda insan "İyi ki geldim." diyor.

Ancak bu tür toplulukların en büyük sorunu süreklilik. Herkesin işi, ailesi, sorumlulukları var. Bir araya gelmek kolay değil. Toplantılar planlanıyor, projeler konuşuluyor ama uygulama aşamasına gelindiğinde çoğu zaman bir boşluk doğuyor. Gönüllülük esasına dayanan bu işler, zaman ve enerji istiyor. Ne yazık ki çoğu kişi bu fedakarlığı göstermek istemiyor ya da gösteremiyor.

Bizim düşündüğümüz projeler vardı: Uppsala Üniversitesinde Türk öğrenciler için bir tanıtım günü yapmak, kültürel birliktelikleri artıracak etkinlikler düzenlemek... Ama sadece düşünce aşamasında kaldı. Herkes plan yapıyor ama hayata geçirmek için adım atmıyor. Çünkü o adım, bazen bir öğleden sonrayı feda etmek, bazen işten izin almak, bazen çocuklarına bir günlüğüne bakıcı bulmak demek. Oysa çoğu insan o konfora alışmış durumda. Sonuç olarak niyet var, istek var, ama harekete geçen çok az. Yine de bu tür toplulukların varlığı özellikle genç neslin kimlik bilinciyle büyüyebilmesi için önemli. Belki ileride daha güçlü bir şekilde işlerler, belki bizden sonra gelenler söz konusu boşlukları doldurur.

Siyaset, hayatımda çok aktif yer tutan bir alan olmadı. Ne İsveç'te ne de Türkiye'de siyasi bir oluşuma katılmadım. Herhangi bir partiyle doğrudan bağ kurmadım. Ama ilgisiz de sayılmam. Özellikle liderlerin tartışmalarını, canlı yayınlarda yapılan açık oturumları izlemeyi seviyorum. Fikirlerin çarpıştığı, argümanların öne çıktığı bu platformlar bana düşünsel olarak zenginlik katıyor. Ancak siyasetin gündelik hayatıma yön verdiğini ya da beni bir yere çektiğini söyleyemem.

Yine de burada doğup büyümüş biri olarak, İsveç siyasetine biraz daha yakınım. Burada yaşıyorum, burada çalışıyorum, burada okuyorum. Hayatımın neredeyse tamamı İsveç'te geçtiği için bu ülkenin geleceği beni doğrudan ilgilendiriyor. Türkiye'nin siyasi meselelerine ilgimin daha az olmasının sebebi sadece fiziki mesafenin olması ve gündelik hayat ilişkilerimin İsveç'te daha yoğun olmasından kaynaklı.

2014'ten bu yana yurt dışında yaşayan vatandaşların Türkiye'deki genel seçimlerde oy kullanabilme hakkı var. Ben de ailemle birlikte sandığa gidiyorum. Babam bu konuda daha aktif. Beni zorlamaz ama birlikte gideriz. Onun Türkiye siyasetiyle ilgisi çok derin. Facebook üzerinden haberleri takip eder, TRT Haber'i izler, siyasileri dinler. Bazen akşamları oturur, uzun uzun anlatır. Ben de dinlerim. Onun bakış açısı, gündemi yorumlayış biçimi benim için kıymetlidir.

Kendi kararlarımı şekillendirirken genellikle ailemin düşüncelerinden etkileniyorum. Annem siyasete pek ilgi göstermez ama babam bu konuda oldukça ilgili. Onun anlattıkları üzerinden Türkiye'deki siyasi gelişmeleri takip ederim. Televizyondaki haberlerdense babamın yorumları bana daha anlaşılır ve derli toplu gelir. Hangi parti ne vaat ediyor, Türkiye'nin geleceğine nasıl bakıyorlar gibi meseleleri babamdan öğrenirim.

Oy kullanmak, Türkiye ile bağı sürdürmenin bir yolu. Fiziki olarak uzakta olsak da oy kullanmak aidiyet hissini diri tutuyor. Belki derinlemesine analiz yapmam, günlük siyasi tartışmalarla ilgilenmem ama sandığa giderek kendi duruşumu göstermek isterim.

Evlilik, benim için sadece iki insanın bir araya gelmesi değil; aynı zamanda iki kültürün, iki ailenin, iki inancın da birleşmesi demek. Bu nedenle, hayatımı paylaşacağım kişinin benimle benzer değerlere sahip olması gerektiğine inanıyorum. Özellikle din ve kültür meselesi benim için çok belirleyici.

İsveç'te büyümüş olsam da hep Türk kültürüne, İslam inancına bağlı biri oldum. Bu yüzden bir İsveçli ile ya da başka dinden biriyle evlenmek bana biraz uzak geliyor. Çevremde bu tür evlilikler yapanlar oldu. Kimileri bu farkı avantaja dönüştürdü, kimileri zorlandı. Ama ben kendi değerlerimi, kendi yetişme tarzımı düşündüğümde, aradaki o büyük farkları göz ardı edemiyorum.

İsveçli biriyle evlendiğimde, onun kültürüyle benimkisi arasındaki uçurum bana göre fazlasıyla derin. Aile kavramına, geleneklere, dine bakışımız bambaşka olur. İsveç kültürü çoğunlukla bireyselliği ön planda tutar ve insanlar kendi hayatlarına odaklıdır. Aile ikinci plandadır. Oysa bizde aile, hayatın merkezindedir. Düğünlerden cenazelere kadar her şey birlikte yaşanır. İsveçliler çoğu zaman kendilerini Hristiyan olarak tanımlar ama bu kimlik, bizim inanç biçimimize göre daha çok kültürel bir etikettir. Uygulamada sekülerdirler ve dine bağlılıkları zayıftır.

Kimi Türkler, İsveçli biriyle evlenip onun kültürüne adapte olmayı seçiyor. Belki aşkın gücü, belki yalnızlık, belki başka nedenler... Ama bu adaptasyon sürecinde çoğu zaman kendi değerlerinden taviz verdiklerini düşünüyorum. Ben bunu yapmak istemem. Kültürümden, inancımdan vazgeçemem. Hayatıma alacağım kişiyle ortak bir dil, ortak bir geçmiş, ortak bir vicdan paylaşmak isterim. Çocuklarımız aile kavramının ne olduğunu bilsin, bayram sabahlarının anlamını hissetsin ve Kur'an sesiyle büyüsün isterim.

Tabii hayatın ne getireceğini kimse bilemez. Ama bugünden baktığımda, eşimin Türk ve Müslüman biri olması gerektiğini düşünüyorum. İsveçli biri ne kadar anlayışlı ne kadar yakın dursa da bu köklü farklar eninde sonunda hissedilir. O yüzden kültürel ve dinî uyum, benim için sadece önemli değil, neredeyse vazgeçilmez.

Hayatım boyunca Türkiye hep kalbimin bir köşesinde durdu. Orası benim doğduğum yer değil ama köklerimin beslendiği toprak. Ailem oradan geldi. Kan bağım, kültürüm, çocukken dinlediğim hikâyeler, yaz tatillerinde gördüğüm kalabalık sofralar, büyüklerimin elleri... Hepsi Türkiye'nin bir parçasıydı.

Hayatım boyunca Türkiye hep kalbimin bir köşesinde durdu. Orası benim doğduğum yer değil ama köklerimin beslendiği toprak.

Her yıl yaz tatillerinde Kulu'ya gideriz. Orada dedem, babaannem, halalarım, kuzenlerim var. Ama itiraf etmeliyim ki artık o ziyaretler bile eski tadını yavaş yavaş yitiriyor. Büyüklerimiz birer birer aramızdan ayrıldıkça, o evlerin ruhu da eksiliyor. Babama hep söyledim: "Bir gün dede ve nine de bu dünyadan giderse, benim oraya bağım da zayıflar." Çünkü o ziyaretler benim için sadece bir köy gezisi değil, ailemin sıcaklığını hissetmek demek. Büyükler orada oldukça Türkiye'ye gitmek benim için anlamlı. Onlar olmayınca, belki bir haftalık ziyaret bile yeterli gelecek. Bir ay kalmanın duygusal zemini kalmayacak.

İsveç'te doğmuş, büyümüş ve eğitimini burada tamamlamış biri olarak Türkiye'ye kesin dönüş yapmak şu an bana pek mümkün görünmüyor. Elbette hayatın ne getireceği belli olmaz ama bugün baktığımda tüm düzenim burada. İşim, diplomam, sosyal çevrem, alışkanlıklarım... Türkiye'ye döndüğümde her şeyi sıfırdan başlatmam gerekebilir. Burada aldığım eczacılık diplomasının Türkiye'de denkliğini alabilmek için yeniden sınavlara girmem ve bazı prosedürleri geçmem gerekebilir. Bu başlı başına büyük bir külfet benim için.

Günün birinde Allah nasip eder de çocuk sahibi olursam onların da bu ülkede büyümelerini isterim. İsveç'in eğitim sistemi, sosyal yapısı ve düzeni bize güven veriyor. Biz bu sistemi tanıyoruz, artılarını ve eksilerini biliyoruz. Bana burada çocuk büyütmek, onların geleceğini şekillendirmek açısından daha kontrol edilebilir geliyor. Tüm bunlar için eşimle birlikte karar vermek gerekecek elbette ama şu anda aklımda net olan geleceğimin İsveç'te olduğu. Bu Türkiye'yi unutacağım anlamına gelmiyor. Türkiye'de ailemin mezarları olacak ve orada çocukluk yazlarımın hatıraları saklı. Oraya gitmek bir vefa meselesi. Bir borç gibi.

Her ne kadar İsveç'te doğmuş, burada büyümüş ve hayatımı burada kurmuş olsam da, Türkiye'ye dönme niyetim olmasa da ölüm konusuna gelince hislerim çok farklı bir yöne kayıyor. Kendime hep şunu sorarım: "Bir gün öldüğümde nerede yatmak isterim?" Cevabı hiç değişmedi: Türkiye.

Bu belki de sadece bir coğrafi tercih değil. Daha derin, daha içsel bir bağlılığın yansıması. Çünkü orada ailem var. Annemin, babamın, dedemin, ninemin mezarları orada olacak. Orada toprağa karışma isteğim yalnız kalmak istememden, ailemin yanında olmak istememden kaynaklanıyor gibi bir duygu... Belki de mezar taşım bile bana kim olduğumu hatırlatacak bir yerin parçası olacak. Aynı zamanda Türkiye bana kimliğimi verdi. Düşüncelerimi, inançlarımı, dualarımı biçimlendirdi.

Belki bir gün çocuğum olduğunda ve benimle bir gün veda vakti geldiğinde, onun da beni Türkiye'de ailemin yanında uğurlamasını isterim. Hayatımı burada geçirmiş olabilirim ama son istasyonumun köklerime yakın olması, bana tamamlanmışlık hissi veriyor.

Söyleşi

"İsveç'teki özellikle üçüncü ve dördüncü kuşaklar, İsveç toplumuna daha kolay entegre oluyorlar."

SELMA, 35,
YAPI MÜHENDİSİ

Ben Selma, 1989 yılında Stokholm'da doğdum, burada büyüdüm. Kendimi bildim bileli bu şehirde yaşıyorum. Bugün yapı mühendisi olarak İsveç'te bir belediyede görev yapıyorum. Eğitimime önce ekonomi alanında başladım, üç yıl okudum ve ardından bir bankada işe başladım. Fakat hayatımda dönüm noktası eşimle evlenmem oldu. Eşim yüksek dereceli bir mühendis ve onun çalışma alanına ilgim zamanla arttı. Onun yaptığı işleri görünce ben de yönümü değiştirmeye karar verdim.

Bankadaki işimden ayrıldım ve iki yıl daha eğitim alarak inşaat mühendisi oldum. 5-6 yıl süren yoğun bir eğitim sürecinden sonra nihayet 2017 yılında inşaat mühendisi olarak çalışmaya başladım. Şu an belediyeye bağlı birimlerden birinde, inşaat projelerini onaylama sürecinde görev alıyorum. İnşaat firmaları belediyeye başvurarak projelerini iletir; ben de bu projelerin yangın güvenliği, havalandırma gibi çeşitli teknik kriterlere uygunluğunu denetliyorum ve ruhsat verip verilemeyeceğine karar veriyorum. İsveç'te her belediyenin bu işlerle ilgilenen kendi bölümü vardır ve ben Stokholm'daki bu birimde çalışıyorum. Bu hem teknik hem de karar alma süreçlerini bir arada barındıran bir iş. Her gün yeni bir detay, yeni bir proje ile karşılaşıyorum.

Ben üçüncü kuşağım. İsveç'e gelen ilk kişi dedemmiş. Babam 1966 doğumlu ve dört yaşındayken ailesiyle birlikte İsveç'e gelmiş. Göç ettiklerinde asıl amaçları burada birikim yapıp Türkiye'ye geri dönmekmiş. Fakat zamanla çocuklar, torunlar olmuş, iş olanakları iyiymiş, imkânlar genişlemiş. Böylece kalıcı olmanın daha uygun olduğuna karar vermişler. Yani ailem, birçok göçmen hikâyesinde olduğu gibi, "Bir süreliğine gelirim." niyetiyle çıkılan bir yolda kök salmış.

Babamın anlattıklarından hatırladığım kadarıyla geldiklerinde öncelikleri, para kazanmak olmuş. O dönemde iş imkânları çokmuş, hemen çalışmaya başlamışlar. Babam okula 9. sınıfa kadar gitmiş, ardın-

Babam okuma fırsatı bulamamış biri olarak bize hep tek bir şey söyledi: "Siz okuyun, başka hiçbir şey yapmanıza gerek yok." Biz sadece okula odaklandık. Çocukluğumdan beri aklımda hep aynı hedef vardı: okumak. Çünkü babam restoran işletiyordu ve onun ne kadar zorlandığını görüyordum. Yorucu bir işti. O yüzden ben, elimdeki fırsatları değerlendirmem gerektiğini düşündüm.

dan doğrudan iş hayatına atılmış. Çünkü o dönemlerde kimse uzun uzun okul okuma fikrine sıcak bakmıyormuş. Asıl niyet geri dönmek olduğu için eğitime verilen önem bugünkü gibi değilmiş. Babam için okumak bir seçenek değilmiş belki ama bizler için her şeyin merkezindeydi.

Ben Stokholm'un Hoanine adlı mahallesinde büyüdüm. Orası Türk nüfusunun yoğun olduğu bir bölgeydi ama nedense benim sınıf arkadaşlarımın çoğu İsveçliydi. Sınıfımda tek Türk bendim. Babam okuma fırsatı bulamamış biri olarak bize hep tek bir şey söyledi: "Siz okuyun, başka hiçbir şey yapmanıza gerek yok." Biz sadece okula odaklandık. Çocukluğumdan beri aklımda hep aynı hedef vardı: okumak. Çünkü babam restoran işletiyordu ve onun ne kadar zorlandığını görüyordum. Yorucu bir işti. O yüzden ben, elimdeki fırsatları değerlendirmem gerektiğini düşündüm. İsveç'te eğitim ücretsizdi. Neden bu fırsat varken değerlendirmeyeyim ki diye düşündüm. Benim için başka bir seçenek yoktu, okumak tek yoldu.

Çevremde çok Türk olmasına rağmen kendi yaşıtlarım arasında pek Türk arkadaşım yoktu. Geniş bir ailem vardı ama benim arkadaş çevrem ağırlıklı olarak İsveçlilerden oluşuyordu. İsveçlilerin bir deyimi vardır: "Kimse kimseye karışmaz." Bu benim için bir rahatlık anlamına geliyordu. Kültürel olarak üzerimde bir baskı hissetmiyordum. Eğer sınıfımda bir başka Türk daha olsaydı, belki bu kadar özgür hissetmeyebilirdim. Ama bu ortamda, kendi kişiliğimi daha rahat geliştirdim, hayatıma kendi istediğim gibi yön verebildim.

Zamanla kendi kimliğimle ilgili sorular da şekillenmeye başladı. Özellikle evlenmeden önce Türkiye'ye gittiğimizde İsveçli, İsveç'teyken de Türk gibi hissediyordum. Bu iki kültür arasında sıkışmış bir hâlim vardı. Fakat evlendikten, çocuk sahibi olduktan ve iş hayatına tam anlamıyla girdikten sonra işler değişti. Artık kendimi iki arada bir derede değil, daha çok bu toplumun bir bireyi olarak hissediyorum. Hayatın içine daha çok karıştıkça, sorumluluklarım arttıkça, burada yaşamanın sadece bir zorunluluk değil, bir tercih olduğunu da fark ettim.

Eskiden oturduğumuz mahalleyi de değiştirdik. Şimdi daha farklı bir bölgede yaşıyoruz. Lüks değil belki ama daha düzenli, daha huzurlu bir yer. Gelir düzeyi yüksek insanların yaşadığı bir semtteyiz. Komşularımız arasında avukatlar, kamu görevlileri var. Çocuklarım için kötülükten, tehditten uzak bir ortam yaratmak

istedik. Özellikle son zamanlarda İsveç'te artan uyuşturucu gibi bazı sorunlar bizi bu değişime yönlendirdi. Yeni yaşadığımız yer Stokholm merkezine sadece 5-10 dakika uzaklıkta ve burada çocuklarımın güvenle büyüyebileceğine inanıyorum.

Kendime dair farkındalığım, yaş aldıkça derinleşti. Yaşla birlikte kişiliğim daha çok oturdu. Artık ne istediğimi daha net biliyorum. Evlendiğim yirmili yaşlarımda hâlâ çocuktum aslında. Ne istediğimizi ne yapacağımızı bilemediğimiz dönemlerdi. Aileyle birlikte yaşadığımız, büyüklerin gölgesinde kaldığımız yıllardı. Şimdi ise kendi evimde, kendi kararlarımla yaşayan biriyim. Çocuklarım için neyin iyi, neyin kötü olduğunu daha iyi ayırt edebiliyorum.

Eskiden insanlar daha çok birbirini izler, daha çok karışırdı. Ama artık öyle bir baskı hissetmiyorum. Özellikle son 5-10 yıldır bu tür sosyal denetimler zayıfladı. Ben de artık kendi hayatımı, kendi kurallarımla şekillendiriyorum. Bu benim için büyük bir özgürlük.

Kendimi en rahat İsveççe ifade ettiğimi fark ettim. Çünkü günlük hayatımda, evde ve çevremde daha çok İsveççe konuşuyorum. Evimizde iki oğlum var; biri 8, diğeri 3 yaşında. Her ikisi de İsveççeyi ana dili gibi konuşuyor. Türkçeyi anlıyorlar ama konuşmaları sınırlı. Evde genellikle İsveççe konuşuluyor. Hatta büyükanneleri, yani annem bile torunlarıyla İsveççe konuşuyor. Bu da ister istemez İsveççeyi bizim evin dili hâline getirdi. Türkçeyi anlıyorum, her şeye yanıt verebilirim ama bazı kelimeleri bilmemek gibi bir sıkıntım var. Buna rağmen bir sorunla karşılaştığımda Türkçe olarak çözebilirim. O derece bir hâkimiyetim var.

Türkçeyi öğrenmemde televizyonun etkisi büyüktü. Annem Türk kanallarını çok izlerdi. Ama açıkçası ben nasıl öğrendim, tam hatırlamıyorum. Şimdi büyük oğlum haftada bir saat Türkçe dersine gidiyor. Türkçeyi de konuşsun istiyoruz elbette ama evde herkes İsveççe konuştuğu için otomatik olarak ev dili İsveççe oluyor. Türkiye'ye tatile gittiğimizde ya da çocuklara Türkçe içerikli film izlettiğimizde Türkçeye aşinalıkları artıyor. Bu konuda çaba harcıyoruz ama daha fazlasını yapmamız gerektiğini de biliyoruz.

Ben üçüncü kuşağım. Çocuklarım ise dördüncü kuşak. Onların büyüdüğü ortam çok farklı. Bu ülkede artık Türkçe ikinci, hatta üçüncü planda kalıyor gibi. Çocuklarımın dil gelişimi çoğunlukla İsveççe üzerinden şekilleniyor. Büyük oğlum ilk olarak İsveççeyi öğrendi. Küçük olan ise ağabeyine göre daha da az Türkçe biliyor. Yine de biz elimizden geldiğince Türkçeye maruz kalmalarını sağlamaya çalışıyoruz.

İsveç'teki özellikle üçüncü ve dördüncü kuşaklar, İsveç toplumuna daha kolay entegre oluyorlar. İsveçlilerin bakış açısında birinci ve ikinci kuşak bizden sayılmıyor. Ama üçüncü ve dördüncü kuşak, yani benim gibi burada doğmuş olanlar ve bizim çocuklarımız, artık "Onlar Bizden" kategorisine giriyor. Dil engeli yok, kültürel geçişler daha yumuşak. Belki de bu nedenle onları topluma dahil etmek daha kolay oluyor.

Sosyal medyada ya da farklı ortamlarda gurbetçi, Almancı, Euro-Türk ya da diaspora gibi etiketlerle karşılaşıyorum. Ama açıkçası kendimi bu şekilde tanımlamıyorum. Türkiye'ye sadece tatil için gidiyoruz. Ben burada doğup büyümüş, burada okumuş, burada çalışmış biriyim. Buranın nimetlerinden faydalandım, bu toplumda yaşıyorum ve çocuklarımı burada yetiştiriyorum. Bu nedenle ben kendimi bir gurbetçi değil, bu toplumun bir parçası olarak görüyorum. Türkiye'ye karşı bir sevgim, bir bağlılığım var elbette. Orada kötü bir şey olduğunda

üzülüyorum. Ama elimden gelen bir şey de yok. Bu yüzden Türkiye benim için daha çok bir "memleket"ten öte, bir "köken"dir.

İletişim konusuna gelirsek, anne ve babamla aramızda bu anlamda belirgin farklar var. Onlar daha çok kendi çevrelerinde, kendi tanıdıkları arasında kalıyorlar. Annem, akrabaları ve kuzenleriyle daha çok vakit geçiriyor. İsveçli arkadaşları ya da çevresi neredeyse hiç yok. Babam da aynı şekilde, çalıştığı ortamlarda İsveçli arkadaşları olmuş olsa da özel hayatında daha çok tanıdığı Türklerle iç içe. Oysa ben tam tersiyim. Komşularım İsveçli. Çalıştığım yerlerdeki insanlar da öyle. Günlük hayatımda görüştüğüm, sohbet ettiğim, ortak projeler yürüttüğüm insanların çoğu İsveçli. Tabii düğün gibi büyük etkinlikler olduğunda, Türk çevreyle de temasım oluyor ama genel olarak İsveçlilerle iç içeyim.

İsveçlilerle olan ilişkiler çok derin ve sıcak olmayabilir ama bu bana iyi geliyor. İsveçliler genel olarak mesafeli ve bireysel insanlardır. Bu ülkede insanlar birbirinin özel alanına saygılı. Kimse birbirine karışmaz, bu da benim gibi kendi hayatına odaklanan biri için oldukça rahat bir ortam. Türkler bazen çok iç içe geçmeyi sever ve bu da bazen yorucu olabiliyor. İsveçlilerle olan bu mesafeli ilişki benim tercihimle de uyumlu. Yine de bazı İsveçli komşularımla görüşürüz, evimize gelirler, biz onlara gideriz. Yani bağlar tamamen kopuk değil, sadece sınırlar net.

İş hayatım boyunca İsveçlilerle birçok ortak proje yürüttüm. Ama ne yazık ki her zaman eşit koşullarda hissetmiyorum kendimi. Bir Türk ya da başka bir yabancı olarak, hep bir adım geriden başladığımızı düşünüyorum. Sanki onların gözünde onlardan biri olabilmek için daha çok çalışmam, kendimi daha çok ispat etmem gerekiyor. Aynı projede yer aldığım bir İsveçliden daha fazla bilgiye, daha çok tecrübeye sahip olsam bile bu yeterli görünmeyebiliyor. Bu his bana bazen ağır gelse de bir yandan da motivasyon sağlıyor. Daha iyi yapmaya, kendimi daha çok göstermeye zorluyor. Bu, zaman zaman yıpratıcı olabilir ama sonuçta güçlendirici bir tarafı da var.

Hayatım boyunca ayrımcılık yaşadım mı? Belki evet. Ama öyle büyük, aklımda yer edinecek unutulmaz bir ayrımcılık yaşadığımı anımsamıyorum. Okul yıllarımda ve iş hayatımda zaman zaman farklı muamelelere maruz kalmış olabilirim. Ama ben kendimi kolay ezdirmeyen, lafını sakınmayan biriyim. Biri bana bir şey söylediğinde, anında yanıt verebilecek kadar kendime güveniyorum. Ne utanırım ne çekinirim. Bu nedenle küçük ayrımcılık anları üzerimde fazla iz bırakmadı. Ama annem öyle değildi. O biraz daha içine kapanıktı. Kimsenin ona bir şey demesini istemezdi, sessiz kalmayı tercih ederdi.

Sanırım bu fark biraz da yaşadığımız dönemle ilgili. Annem buraya geldiğinde 17-18 yaşındaydı. Babamla evlendikten sonra gelmişti ve geldiği ilk hafta işe başlamıştı. Okula gitmemişti. Ailesini geride bırakmış, bilmediği bir ülkede, bir anda iş hayatının içine atılmıştı. Ayrıca kayınvalidesiyle aynı evde yaşamış. Bu da onun daha çekingen, daha temkinli biri olmasına neden olmuş. Bizim yetişme tarzımızdan çok farklıydı onunki.

İsveç'teki Türk dernekleriyle de zaman zaman temasım oldu. Özellikle 2010-2011 yıllarında Türk Gençlik Federasyonu (TUF) bünyesinde aktif olarak çalıştım. Eşim o dönem TUF'ta başkandı, ben de yardımcıydım. Bu organizasyon sayesinde çok güzel işler yaptık. Her 23 Nisan'da çocuklara etkinlikler düzenlerdik, 19 Mayıs'ta kutla-

malar yapardık. Kayak kampları organize ederdik çünkü birçok Türk çocuğu kayakla hiç tanışmamıştı. Biz bu kamplarla hem sporla tanışmalarını sağladık hem de onları kötü alışkanlıklardan uzak tutmaya çalıştık. Cami ve yardım işleri için de yer alıyoruz, elimizden geldiğince destek olmaya çalışıyoruz.

TUF'un benim hayatımda özel bir yeri oldu. Orada tanıdığım insanlar üniversite okuyorlardı. O dönemlerde üniversite okumak Türk gençleri arasında pek yaygın değildi. Ama TUF sayesinde bu kırıldı. Ben de o ortamda kendimi daha çok geliştirdim, daha çok motive oldum. Onlarla aynı masada oturmak, aynı fikirleri paylaşmak bana güç verdi. Birbirimize yeni şeyler öğrettik. Orada olmak bana çok iyi geldi.

Sivil toplumun aksine politika çok ilgilendiğim bir alan değil ama takip ederim. Çünkü burada oy kullanıyoruz. Oy verdiğimiz sürece, ülke politikalarını da bilmemiz gerekiyor. Bir zamanlar Türkiye'deki seçimlerde de oy verdim. Ama artık öyle kullanmıyorum, çünkü biz orada yaşamıyoruz. Televizyonda gördüklerimiz dışında Türkiye'deki gerçekleri tam anlamıyla bilmiyoruz. Oy verme hakkımız olsa bile kullanmamayı tercih ediyorum. En son oyumu 2013 ya da 2014'te vermiştim. O zamandan beri Türkiye seçimlerinde oy kullanmadım. O dönem evli değildim. Şimdi geriye dönüp baktığımda, böyle bir kararı daha bilinçli şekilde değerlendirmem gerektiğini düşünüyorum.

Türkiye'nin buradaki Türklere yönelik özel projeleri ya da faaliyetlerinden TUF'ta aktif olduğum dönemlerde haberdardım. Büyükelçilikle temaslarımız olurdu. Bizi toplantılara davet ederlerdi, resmî günlerde birlikte programlar yapardık. Ama bunlar daha çok sembolik düzeydeydi.

İsveç'te farklı kültürlerden, farklı inançlardan birçok insanla birlikte yaşıyoruz. Bu çeşitlilik ilk bakışta karmaşık gibi görünebilir ama zamanla alışılan bir durum. Evlilik konusu da bu bağlamda zamanla farklılaştı. Ben Elhamdülillah Müslümanım. Ama artık biliyorum ki günümüzde bir Türk'ün bir Müslüman bir yabancı kökenliyle evlenmesi de normal karşılanıyor. O noktaya geldik. Çünkü zamanla evlilikler farklılaşmaya başladı. Türkler İsveçlilerle, Afganlarla, başka milletlerden Müslümanlarla evleniyor. Artık Müslüman olsun da kim olursa olsun." gibi bir noktaya varmış gibiyiz.

Kendi çocuklarım için elbette ki içten içe iyi bir Türk, iyi bir Müslüman eş bulsunlar isterim. Hangi anne istemez? Ama artık biliyoruz ki her Türk iyi değildir, her Müslüman da iyi bir insan olmayabilir. Sonuçta çocuklarım neyle mutlu olacaklarsa, o yoldan gitmelerini isterim. Bunu gönülden söylüyorum. Onları kısıtlamayı değil, yollarını açmayı tercih ederim. Zaten bugünün çocukları büyüdüklerinde evlenecekleri kişiyi bize sormayacaklar. Sekiz yaşındaki oğlum bile büyüdüğünde neye dönüşecek, ne düşünecek bilmiyorum. 10 sene sonra nasıl bir dünyada yaşayacağımızı tahmin bile edemiyorum. O yüzden onları yönlendirmek değil, anlayışla karşılamak gerektiğine inanıyorum.

Türkiye... Benim için özlem dolu bir yer. Ama geri dönmeyi hiç düşünmedim. Çünkü orada hiç yaşamadım. Senede belki iki kere tatile gidiyoruz, o kadar. Hayatım burada geçti. İsveç'in kurallarına, yaşam düzenine alışkınım. Türkiye'ye dair köklerim, anılarım yok denecek kadar az. Bu yüzden oraya taşınıp yepyeni bir düzen kurmak bana hep uzak geldi.

Çocuklarım için de Türkiye'de bir ya-

şam hiç aklımızdan geçmedi. Onlar burada doğdu, burada büyüyor. Buranın eğitim sistemine, sosyal yapısına alışıklar. Hele ki onları bu düzenin içinden koparıp bambaşka bir yere taşımak hiç istemem. İsveç'te de artık her şey güllük gülistanlık değil. Özellikle son yıllarda duyduğumuz olaylar bizi ciddi şekilde korkuttu. Zaten bu yüzden yaşadığımız yeri değiştirdik. Daha sakin, daha güvenli bir mahalleye taşındık. Çocuklarımın güvenliği, huzuru her şeyden önce geliyor.

Ailemizin buraya göç etmiş olması, bugün düşündüğümde iyi ki dediğim şeylerden biri. Çünkü Türkiye'de olsaydım, aynı imkânlara sahip olur muydum, bilmiyorum. Burada okumak ücretsiz. Hâlâ istersem yeni bir bölüme başlayabilirim. Devlet, eğitim almak isteyen bireye maddi destek sağlıyor. Üniversiteye başlamak için yaş sınırı yok, bu çok değerli. Türkiye'de olsaydım, tüm bu olanaklar elimde olur muydu, emin değilim. Elbette İsveç her yönüyle kusursuz değil ama sunduğu fırsatlar açısından şükran duyuyorum.

Söyleşi

"Bazen bir duyguyu sadece Türkçe dile getirebiliyorsunuz, bazen bir düşünceye ancak İsveççe karşılık buluyorsunuz. Bu karışım, bazen eksiklik gibi görünse de aslında bizim gerçekliğimizin bizzat kendisi."

ENES, 24,
MÜHENDİS

Benim adım Enes. 24 yaşındayım ve İsveç'in Göteborg şehrinde yaşıyorum. Bilgisayar mühendisliği bölümünden mezun oldum ve şu an bir taşeron firmada bilgisayar mühendisi olarak çalışıyorum. Hayatımın büyük bölümü bu şehirde geçti; burası yalnızca yaşadığım yer değil, aynı zamanda hikâyemin şekillendiği topraklar.

Lise yıllarımda aslında sağlık alanında ilerlemeyi düşünüyordum. Ancak o dönem pandemiyle kesişti. Evlerde geçen uzun saatler, bilgisayar başında geçirilen zamanlar derken farkında olmadan başka bir yola yöneldim. Abim bilgisayar mühendisiydi. Onun yolundan gitmek bir tercih değil, neredeyse doğal bir sonuç gibiydi. O bana alanı cazip yönleriyle öğretti. Bilgisayar, bir uğraş olmaktan çıkıp bir yön hâline geldi benim için.

Ailemle birlikte yaşıyorum ama bu, fiziksel bir birliktelikten çok daha fazlası. Onların yaşam öyküsü benim kimliğimin temelini oluşturuyor. Özellikle dedemin hikâyesi... Annemin babası, 1967 yılında birkaç arkadaşıyla birlikte Türkiye'den İsveç'e çalışmak için geliyor. "Biraz para biriktirip döneriz." niyetiyle yola çıkıyorlar. Fakat her zaman olduğu gibi planlar başka, hayat bambaşka bir yol çiziyor. Memlekete dönüş planı rafa kalkıyor ve tüm aile birer birer İsveç'e taşınıyor.

Annemin sekiz kardeşi var. Kimi burada doğuyor, kimi Türkiye'de büyüyüp sonra geri dönüyor. Gelgitli yıllar... Dedem Göteborg'a gemilerde kaynak ustası olarak gelmiş. O zamanlar uçak bileti almak, bugünkü kadar kolay değilmiş. Yolculuklar arabayla yapılırmış. Konya-Göteborg arası yaklaşık

3.800 kilometre. Navigasyon yok, cep telefonu yok. Ellerinde haritalarla yön duygularına güvenerek yola çıkarlarmış. Arabayı her gece o günkü rotaya doğru çevirerek park eder, sabah yola kaldıkları yerden devam ederlermiş. Bu hikâyeleri dinlerken kulağa fantastik geliyor ama hepsi yaşanmış.

Kalabalık bir aileyle, 8-10 kişinin sıkışık bir şekilde aynı arabada yolculuk ettiği bir ortamda konforu ya da klimayı düşünmek mümkün değil. Bugün arabayla 48 saatte kapıdan kapıya gidebildiğimiz bir yolu, onlar bir haftada, bazen daha da uzun sürede giderlermiş. Çocukluğum bu hikâyeleri defalarca dinleyerek geçti. Her seferinde içimde başka bir yere dokundu. Bu yolculuklar nesillerin kaderini de etkileyecek yolculuklardı aslında.

Biz burada, Göteborg'da köklü bir aileyiz. Annemin kardeşlerinin hepsi burada. Evlenmişler, çocukları olmuş, derken aile daha da büyümüş. Bayram sofralarımızda 40-45 kişi bir araya geldiğimiz olur. Kalabalık ailemin çocukluk anılarımdaki etkisi büyüktür. Çocukluk dediğiniz şey sadece zaman değil, kimlerle ve nerelerde geçtiğidir ya biraz da... Ben çocukluğumu kuzenlerimle, teyzelerimle, dayımlarla, onların çocuklarıyla, aynı sokaklarda oyun oynayarak, aynı apartmanlarda gülerek ve büyüyerek geçirdim. Mahallem, aynı zamanda geniş ailemin de mahallesiydi.

Ama çevremiz sadece bizim gibi ailelerden ibaret değildi. Bizim mahalle Türkçeye getto olarak geçmiş, zaman zaman dışlanmışlıkla, zaman zaman suçla anılan bir bölgeydi. Nenimle aynı sokakta büyüyen, aynı toprakta top koşturan çocukların çoğunluğu maalesef şu an hapishanede. Uyuşturucu, çeteleşme, sokak suçları... O karanlık yollar onlara daha yakın oldu. Peki ben nasıl kurtuldum? Belki gerçekten de bir korunma nasip oldu. Benim kötülüklerden korunmamın temelinde ailemin beni el üstünde tutarak büyütmesi vardı. Annem ve babam, çocuklukta baskı gibi gelen ama aslında sevgiyle örülmüş bir disiplinle bizi yetiştirdi. Dışarı çıkmama veya bazı arkadaşlarımla görüşmeme izin verilmediğinde isyan ettiğim olurdu. Ama şimdi anlıyorum ki, o hayırların her biri aslında benim iyiliğim içindi. Hayata, geleceğe, temiz bir geçmişe vesileydi.

Kökenin önemli olduğu kadar yönün de önemli olduğunu zamanla anlıyorsunuz. Ailemin bize verdiği yön, bizi sağlam tuttu. İslam'ın rehberliği de öyle. Küçük yaşlardan itibaren hayatımızda hep bir ibadet düzeni, bir maneviyat vardı. Biz Müslüman olarak doğduk ama Müslüman olarak kalmak başka bir emek istiyor bu topraklarda. İşte bu bilinç, bizi çevremizdekilerden ayıran en güçlü çizgi oldu.

Burada doğup büyümeme rağmen kimlik denen şeyin sadece bir pasaport olmadığını öğrendim. Benim evim burada, işim burada, arkadaşlarım burada... Camide aktif görev alıyorum. Bu bakımdan cami, hayatımın ritmini belirleyen bir merkez gibi. İsveç'te doğmuş olmanın, burada yaşamanın, burada üretmenin getirdiği bir yerli aidiyetim var. Bu aidiyetim Türkiye'yi dışlamama sebep olmuyor. Aksine, Türkiye hâlâ kalbimde çok özel bir yer tutuyor. Ancak Göteborg'da eve dönerken hissettiğim o tanıdıklık hissi de yadsınamaz. Belki de iki evim var benim; biri doğduğum yer, biri de köklerimin bulunduğu yer.

İsveç'te doğdum, buradaki okullarda okudum. Anaokulundan liseye kadar tüm eğitim hayatım İsveççeydi. Ancak evimizde bambaşka bir dünya vardı. Annemle babam, Türkçeye büyük bir özen gösterdiler. Evde konuştuğumuz dil, çoğunlukla Türkçeydi.

Kardeşlerimle bile aramızda Türkçe konuşurduk. Bu dili sadece konuşmak değil, yaşamak da önemliydi bizim için.

Türkçeyi yalnızca evde değil, camide de içselleştirdim. Hafta sonları Kur'an kurslarına giderdim; o kurslar bir nevi hem dil hem de kültür okuluydu. Hocalarımız genellikle Türkiye'den gelirlerdi. Onlarla Türkçe konuşurduk, duaları Türkçe öğrenirdik. Sonra hayatımıza, Türkçe konuşan gençler için kurulmuş bir altyapı futbol takımı girdi. Maçlar, antrenmanlar, organizasyonlar derken bu dil, sadece bir iletişim aracı değil, aidiyetimizin bir parçası oldu.

Zamanla fark ettim ki kendimi en rahat ifade ettiğim yer, Türkçeyle İsveççenin iç içe geçtiği alanlar. Abimle konuşurken cümleye İsveççe başlayıp Türkçe bitirdiğimiz olur veya tam tersi. Bazen bir duyguyu sadece Türkçe dile getirebiliyorsunuz, bazen bir düşünceye ancak İsveççe karşılık buluyorsunuz. Bu karışım, bazen eksiklik gibi görünse de aslında bizim gerçekliğimizin bizzat kendisi.

Ama bugünün çocuklarında bu denge çok daha farklı. Yeni nesil, bizim kadar Türkçe konuşamıyor. Hafta sonları camide Kur'an kurslarına yardımcı olarak gittiğimde, gençlerin çoğunun kendini İsveççe daha rahat ifade ettiğini gözlemliyorum. Bu yalnızca kuşak farkı mı, yoksa evde gösterilen özenin azalması mı, kestiremiyorum. Ama bir değişim olduğu kesin.

Bizim dönemimizde Türkçe ve kültürel değerler, evde ve camide birlikte verilirdi. Şimdi camiler de bu farkı gözetmek zorunda kalıyor. Gençleri kaybetmemek için sohbetlerimizi İsveççe yapmaya başladık. Cuma hutbeleri bile artık İsveççe veriliyor. Elbette Türkçeyi unutturmamak için çabalıyoruz. Camilerdeki imamlarımız Türkiye'den geldikleri için Türkçeyi yaşatıyorlar. Ama biz gençlik teşkilatı olarak iki dili de yaşatmaya çalışan bir köprü kuruyoruz. Çünkü biz köprü görevi görüyoruz. Hem buraya aitiz hem oraya. Ayrıca bu iki dili içimizde taşımak, iki dünyayı barıştırmak anlamına geliyor.

Çocukluğumuzdan beri İsveçlilerle iç içeyiz. Okul projelerinde, üniversite döneminde, şimdi de iş hayatında hep beraberiz. Her ne kadar birlikte olsak da birbirimize benzesek de hep bir farkımız oluyor. Siyah saçlarımız, koyu gözlerimiz, soyadımız... Daha konuşmadan önce bizi tanımlayan bu dış katman, bazen gerçek benliğimizin önüne geçebiliyor.

İsveçliler genel olarak sözünün arkasında duran, dürüst insanlar. Ama cana yakınlıkları bizimkine pek benzemez. O sıcak, içten bağ hemen kurulmaz. Kendilerini açmaları zaman alır ve çoğu zaman da o ilk adımı siz atmak zorunda kalırsınız. Tanımadıkları birine mesafelidirler. Hele ki o kişi yabancıysa...

Yıllar içinde öğrendim ki görünüşte ne kadar buraya ait olursam olayım, ismim ve geçmişim hep bir farklılık olarak görülecek. Üniversitede çok yakın bir İsveçli arkadaşım vardı. Üç yıl boyunca birlikte okuduk, projeler yaptık, sınavlara girdik. Mezun olunca aynı işe başvurduk. Benim daha fazla iş deneyimim vardı, çünkü 16 yaşından beri Volvo fabrikası ve çeşitli yerlerde teknik işlerde çalışıyorum. Buna rağmen o alındı, ben görüşmeye bile çağrılmadım.

Bu tek başına ırkçılık mıydı? Belki değil. Ama ön yargının olmadığını inkâr edemem. İsmi İsveçli olan birine daha kolay güveniliyor, daha tanıdık geliyor. Biz hâlâ bir ötekiyiz. Ben hayatım boyunca asla "Keşke Türk olmasaydım." diye düşünmedim. Elhamdülillah, kimliğimden gurur duyarak büyüdüm. Ama bazı anlar oluyor ki insan

ister "Acaba ismim farklı olsaydı, bugün aynı konumda olur muydum?" diye düşünmeden edemiyor. Öğrencilik yıllarımda da hissettim bunu. Özellikle yaşı büyük öğretmenlerden gelen o ince ama sert tavırlarla. Bir bakış, bir not, bir mesafeli ses tonu... Çocuklar daha az ön yargılıydı belki ama yetişkinlerin zihninde hâlâ yabancı algısı güçlüydü.

Bugün, iş hayatında da bu devam ediyor. Mesela firmamızda, müşteriye gitmeden önce bizden özellikle İsveççe konuşmamız istenir. İşin uzmanı olsam da ismim Enes olduğu için karşımızdaki kişi ön yargılı olabilir diye düşünülür. Bu da bir gerçek. Ben bu zorluklara rağmen kendimi eksik hissetmiyorum. Bilakis, bu kimlik beni daha güçlü kılıyor. Çünkü iki ayrı dünyada var olabilmek, sadece birinde kaybolmaktan çok daha kıymetli bir beceri. Bu ülkede Türk bir Müslüman olarak var olma gayreti içindeyiz.

Ancak bu ülkede Müslüman olmak, her zaman kolay değil. Zaman zaman hedef gösteriliyoruz, zaman zaman haklarımız sorgulanıyor. Özellikle camilerimiz, sadece ibadet edilen yerler olarak değil aynı zamanda politik tartışmalara konu edilen mekânlar olarak görülmeye başlandı. Sağcı partilerin yükselişiyle birlikte bu baskı daha da arttı. Sadece biz Müslümanlar değil, genel olarak göçmenler de bu zihniyetin hedefinde yer alıyor.

Ben İsveç siyasetini hep uzaktan takip etmişimdir. Ama iki yıl önceki seçimde oy verdim. Çünkü artık yanlış kişilerin iktidara gelmesini engellemek sadece bir tercih değil, bir sorumluluk oldu. Bu ülkenin geleceği için, burada yaşayan Müslüman gençlerin hayatını doğrudan etkileyecek kararlar alındığı için sessiz kalmak bir hata olurdu.

Camide aktif görev alıyorum. Haftada birkaç gün toplantılara katılıyorum, etkinliklerde yer alıyorum. Yorucu bir hayatım var aslında; işim, arkadaşlarım, ailem, spor aktivitelerim... Ama tüm bu yoğunlukta bile camiye gitmeye zaman ayırıyorum. Çünkü tek bir sebebim var: Allah rızası. Ne bir siyasi çıkar ne başka bir motivasyon. Biliyorum ki bu dünya geçici. Burada kazandığımız hiçbir şey bizimle gitmeyecek. Ama ahirette neyle karşılaşacağımızı bilemeyiz. Elimizden geleni yapmamız gerek.

Bu gönüllü çalışmalar, aynı zamanda bizi birbirimize bağlayan bir ağ oluşturuyor. İsveçli Türklerin kurduğu dernekler, vakıflar olmasa belki de ben bugün bu kimliği bu kadar sağlam taşıyor olamazdım. Çünkü burada her zaman tam anlamıyla İsveçli olamıyorsun. Türkiye'de bizi yabancı gibi görebiliyorlar. Ama bu derneklerde, seninle aynı kaderi paylaşan insanlarla bir araya geldiğinde, başka bir aidiyet inşa ediyorsun. Yalnız olmadığını hissetmek çok önemli bizler için.

Kur'an yakma olayları, İslam'a hakaret eden söylemler gibi kışkırtmalar da yaşıyoruz. Bunlar bizi provoke etmek için yapılıyor, biliyoruz. Ama biz o tuzağa düşmemeliyiz. Elbette Kur'an bizim kutsal kitabımız; birisi ona zarar verdiğinde içimiz sızlıyor. Ama cevabımız sokaklara dökülmek değil. Biz yasal yollardan, imza kampanyalarıyla, dilekçelerle tepki göstermeliyiz. Gençlere hep bizim tepkimizin asaletimizde gizli olması gerektiğini anlatıyoruz.

Hayatımı İsveç'te kurmuş olsam da geleceğin nerede şekilleneceğini kesin olarak bilmek mümkün değil. Babam bize küçük yaşlardan beri hep şu öğüdü verirdi: "Bir meslek seçin ki, yarın bir gün nereye giderseniz gidin, ayakta kalabilesiniz." Belki de bilgisayar mühendisliğine yönelmemin en

büyük sebebi buydu. Belki de babam bizi sadece bugüne değil, dönüş ihtimaline de hazırlamak istemişti.

Türkiye'ye kesin dönüş fikrimiz hep zihnimizin bir köşesinde var olsa da bu yalnızca benim kararımla olacak bir şey değil. Kuracağım ailenin kararı, hayatı paylaşacağım kişinin kökeni, anlayışı, hayat planı da önemli. Evleneceğim kişinin başka bir milletten olması benim için bir engel değil. İlk kriterim Müslüman olması. Etnik kökeni fark etmez. Elbette ailemin de bir beklentisi var; gelinlerinin Türkçe bilmesini, kendi kültürlerinden olmasını istiyorlar. Ama ben burada doğup büyüyen biri olarak, daha esnek bakabiliyorum. Yeter ki ortak değerlerde buluşalım.

Türkiye'nin adının geçtiğinde her seferinde içimde bir şeyler kıpırdıyor. Bu, sevdiğiniz birinin ismini duyduğunuzda içinizin titremesi gibi. Ne zaman Türkiye desem, bir sıcaklık yayılıyor içime. Orası ana vatanım. Varlığımın ve kökümün filizlendiği yerin sembolü. İsveç'e de ait hissediyorum, çünkü burada yaşıyorum, düzenimi burada kurdum. Ama Türkiye, bir yuvadan fazlası. Gerekirse onun için ölebileceğim bir yer. İsveç için bunu diyemem.

Yaşam kadar ölüm de bizim için bir gerçeklik. Vakti geldiğinde defnedilmek istediğim yerin kararı ailemin durumuna bağlı. Genç yaşımda vefat edecek olursam ve ailem hâlâ buradaysa, büyük ihtimalle İsveç'i tercih ederim. Çünkü annem, babam, kardeşlerim ve kuzenlerim hepsi burada. Ama eğer ailem Türkiye'ye dönerse, o zaman ben de orada olmak isterim. Bu karar bile, insanın kökleriyle kurduğu bağın ne kadar derin olduğunu gösteriyor.

Dedemizi Türkiye'de defnettik. Çünkü onun hayatı orada geçmişti. Ama biz, üçüncü kuşak olarak burada büyüdük. Kimimiz burada kalmak ister, kimimiz Türkiye'ye dönmek. Bu, kişisel bir karar. Türkiye'de sokaktan geçerken rastladığınız bir mezarlıkta üç İhlas, bir Fatiha okumak çok olağanken burada bir Müslüman mezarlığına ulaşmak için 15-20 kilometre gitmek gerekiyor. Belki de bu yüzden insanlar Türkiye'de defnedilmek istiyor. Yalnız kalmamak için, dua almak için...

Bugün burada olmamı, bu noktaya gelmemi dedeme borçluyum. Kuzenlerimle bazen 'İyi ki gelmiş.' diyoruz. Eğer Türkiye'de kalsaydık, belki de bu dinî hassasiyeti, bu bağları bu kadar güçlü yaşamayacaktık. Burada dinimize olan özlem, bizi dine daha çok yaklaştırdı. Dedemin attığı o ilk adım, bizim kaderimizi baştan yazdı.

Söyleşi

"Türkiye'ye indiğimde, uçağın kapısı daha açılmadan içimi bir heyecan sarar."

ARDA, 18,
LİSE MEZUNU

Benim adım Arda. Stokholm'da, şehrin en uç duraklarından birinde, ailemle birlikte yaşıyorum. Hayatım burada başladı; burası benim hem çocukluk anılarımın hem de gençliğimin tanığı. Bir kız kardeşim var. Annem ve babamla sade, sıradan ama bana göre anlamlı bir hayat sürüyoruz.

Henüz lise mezunuyum; üç yıl boyunca ekonomi üzerine eğitim aldım. Meslek okulu diyebileceğimiz bir eğitim aldım. Mezuniyetin ardından şimdilik catering işinde çalışıyorum. Yoğun, yorucu ama artık alıştığım bir tempo. Yakında İsveç'te askerlik hizmetime başlayacağım. Yaklaşık 10 ay sürecek. Bu da hayatımda yepyeni bir dönemin başlangıcı olacak.

Askerlik burada Türkiye'deki gibi değil. Hangi alanda eğitim aldıysan, o alana uygun görev veriliyor. Ben ekonomi okudum, dolayısıyla bana da ekonomiyle alakalı bir alan verilecek muhtemelen. Mesela bir teknisyen arkadaşım vardı, onu da askerlikte yine araçların tamiriyle görevlendirmişlerdi. Hatta ehliyetin varsa, seni araçla ilgili bir birime veriyorlar, belki tır bile kullandırıyorlar. Sistem bu şekilde işliyor, senin özelliklerine göre seni bir yere yönlendiriyorlar. Aslında çevremde çok fazla askere giden Türk yok. Belki de benim gibi olan çok az kişi vardır. Bu da biraz yalnız hissettirse de aynı zamanda kendime ait bir yol çizmenin de başlangıcı oldu.

Ben aslında dördüncü kuşağım. Ailemin bu topraklara adım atışı, benim doğumumdan çok önceye, 1968 yılına dayanıyor. Büyük dedem Türkiye'de İsveç'in işçi aradığına dair bir gazete ilanı görmüş. O ilanı gördükten sonra karar vermiş yola çıkmaya. Trene binmiş ve yola koyulmuş. Ama yolculuk kolay olmamış. Pasaportu elinden alınmış, Almanya'da üç ay hapis yatmış. Bu üç ayı, sanki üç yıl geçmiş gibi anlatırdı. Zor, yalnız ve bilinmezlerle dolu bir yoldu onunki.

İsveç'e ilk geldiğinde Stokholm'a yakın bir yere yerleşmiş. Küçük bir çikolata fabrikasında işe başlamış. O fabrikanın üst katında, kendisine verilen bir odada tek başına yaşamış. Zamanla abisini, sonra da de-

İki ülke arasında bazen sıkışmış, bazen de iki ülkenin bana kattıklarından dolayı zengin hissediyorum. İsveç bana yaşamın kolaylığıyla ilgili imkânlar sundu; Türkiye ise kimliğimi, aidiyetimi, geçmişimi verdi. Birbirinden kopamayan ama tam da birleşemeyen iki dünya arasında yürüyen bir köprü gibiyim.

demi yanına aldırmış. Dedem, büyük dedemin gelmesinden beş yıl sonra katılmış bu göç hikâyesine. Göç ettikleri yer Stokholm olmuş ve zamanla aile burada kök salmış. O günden beri hep buradayız.

Köklerimiz ise Türkiye'de. Daha net söylemem gerekirse İsveç'e Karaman'dan göç etmişiz. Her yaz gittiğimizde babaannem, dedem, halam orada bizi bekliyor. O topraklarda yürümek, mezarlıklarda büyüklerimize dua etmek, içimde bir şeyi yerine oturtuyor sanki. Bir boşluğu dolduruyor.

İsveç'te doğup büyüdüm. Türkiye'de nasıl bir mahalle hayatı olur, tam bilmem ama burada büyüdüğüm yer, özellikle Türklerin yoğun yaşadığı bir yer. Çevremdeki hemen hemen herkes Konya'dan gelmiş gibi. Kululular, Karamanlılar, Konyalılar... Mahallede yürürken tanıdık yüzler görmek, Türkçe selam vermek, hiç tanımadığım birinin Türkçe konuştuğunu duyunca yanına gidip "Siz de mi Türk'sünüz?" demek insanın içini ısıtan nadir şeylerden.

Küçükken babam: "Bu mahallenin dışına çıkma." derdi. Çünkü dışarısı her zaman güvenli olmayacağı için mahallenin dışına çıkmamamız konusunda bizi sık sık uyarırdı. Özellikle son yıllarda esrar kullanımı arttı. Bu yüzden birçok aile çocuklarını dışarıda yalnız bırakmak istemiyor.

Mahallede Türklerin yoğun olması bana hep bir güven verdi. Bir markete gittiğimde selam vereceğim birilerini görebiliyorum ya da metroda Türkçe bir cümle duyduğumda hoşuma gidiyor. Hatta bu bazen hiç tanımadığım biriyle tanışmamı sağladı. O tanışma, bir sonraki karşılaşmada "Abi nasılsın?" diyerek samimi bir sohbete dönüştü. Bu yönüyle burası bana Türkiye'de yaşıyormuşum havası veriyor.

Kendimi her zaman Türk olarak hissettim. Bunu söylemek için duraksamama gerek bile yok. Birisi bana "Nerelisin?" diye sorsa, doğrudan ve gururla "Türk'üm" derim. Ne yüzde elli, ne yüzde yetmiş beş... Yüzde yüz Türk'üm. Bu benim için bir tercih değil, içimde doğrudan gelen bir gerçek. Ama öte yandan, İsveç'te doğup büyüdüğüm için buraya da alıştım. Burası benim yaşadığım, sosyal çevremin olduğu, hayatı öğrendiğim yer. Okuldan çıkıp eve gelip sonra arkadaşlarla dışarı çıkmak, kahve içmek, bazen arabayla dolaşmak gibi günlük rutinler benim için çok kıymetli.

İki ülke arasında bazen sıkışmış, bazen de iki ülkenin bana kattıklarından dolayı zengin hissediyorum. İsveç bana yaşamın kolaylığıyla ilgili imkânlar sundu; Türkiye ise kimliğimi, aidiyetimi, geçmişimi verdi. Birbirinden kopamayan ama tam da birleşemeyen iki dünya arasında yürüyen bir köprü gibiyim.

Dil meselesi, benim için hem bir kimlik göstergesi hem de bazen zorluk yaşadığım bir alan. Ana dilim sorulduğunda hiç tered-

düt etmeden "Türkçe" diyorum. Ama kendimi ifade ederken en rahat ettiğim dil İsveçce. Çünkü burada büyüdüm, okula burada gittim, kulağım sürekli İsveççe duydu. Bu yüzden bazen Türkçede bazı kelimelerde takıldığım oluyor.

Küçüklüğümden beri babam benimle hep Türkçe konuştu. Onun ağzından İsveçce bir kelime duymadım. Babamın Türkçeye olan bağlılığı benim de bu dili unutmamamı sağladı. Babam Türkiye'den buraya göç etmiş. Annem ise burada doğup büyümüş bu yüzden o bazen İsveççeyle Türkçeyi karıştırabiliyor. Dolayısıyla evimizde iki dilli bir hayat var.

Arkadaş çevremde Türkçe seviyeleri değişiyor. Kimi arkadaşım neredeyse hiç konuşamıyor, kimi ise akıcı konuşuyor. Babam sık sık benim Türkçemi över. Yine de bazen Türkçemin yeterince iyi olmadığını düşünürüm. Mesela en yakın arkadaşlarımdan biriyle karşılaştırdığımda, onun kelime dağarcığı çok daha sınırlı. Oysa ben daha çok kelime biliyorum ve kendimi daha çok ifade edebiliyorum. Bazı arkadaşlarım var ki onların Türkçesi benden bile iyi. Muhtemelen evde yalnızca Türkçe konuşuluyor. Bu durum da onların Türkçesini daha güçlü kılmış.

İsveçlilerle ilişkim biraz mesafeli. Samimi olduğum İsveçli arkadaşlarım da var elbette. Hatta onlardan biri Müslüman bile oldu; ona İslam'ı biz anlattık. Merak etti, dinledi, sordu ve sonra da kendi kararıyla Müslüman oldu. Böyle anlar benim için çok güzel ve anlamlı. Ama her İsveçliyle böyle bağ kuramıyorsun. Çoğu zaman aradaki mesafe kapanmıyor. Bazıları seni dışlar gibi davranıyor. Dolayısıyla onlarla ne konuşmak ne de zaman geçirmek istiyorum.

Bazıları açıkça ırkçı. Bunu hissettiriyorlar. Bazen Türk olduğun için, bazen sadece "göçmen" olduğun için... Sanki sen onların yaşam alanını bozuyormuşsun gibi bir tavır. Özellikle tenin koyuysa, saçın sarı değilse... O zaman işler değişiyor. Mesela markette sıraya giriyorsun, elinde tek bir dondurma var. Ama sıradaki İsveçliler seni öne almaz. Aynı durumda başka bir İsveçli olsaydı, belki de izin verirlerdi. Bu küçücük gibi görünen şey, aslında içinde büyüyen büyük bir his bırakıyor: "Sen burada misafirsin, yabancısın." Bazı İsveçliler çok iyi, bazıları ise hiç samimi değil. Bizim kelimemizle söyleyeyim: ırkçı. İşte bu yüzden çok fazla İsveçliyle yakın olmak istemiyorum. Annem de babam da çok samimi ilişkiler kurmaz onlarla. Daha çok Türklerle, başka göçmenlerle arkadaşlık ederler.

Okul hayatım boyunca İsveçlilerle birçok projede çalıştım. İsveçli öğrencilerin bazıları gerçekten çok çalışkan. Her şeyin en iyisini yapmak istiyorlar. Genel olarak konsantrasyonları yüksek, disiplinliler.

İsveçli Türklerin dernekleşmesine bizim de bir katkımız oldu, çünkü bizim bir derneğimiz vardı. Babam ve arkadaşları birlikte kurmuşlardı. Küçük bir yerdi ama mahalledeki bütün Türkler zamanla orayı duymuş ve gelmeye başlamıştı. İnsanlar çayını, kahvesini içerdi. Bir bakıma sosyal bir buluşma alanıydı. Saz kursları veriliyor, İslam üzerine sohbetler yapılıyor, küçük çaplı dersler

Belki bu da bu göçün kaderi. Göç eden bedenin bir parçası yeni toprakta yaşarken, diğer parçası hep geride, geldiği yerde kalıyor.

düzenleniyordu. Siyasetle ilgisi olmayan, daha çok bir araya gelmenin, birlik olmanın yeri gibiydi.

Ama yer belediyeye ait olduğu için bazı şeyleri sürdürmek zorlaştı ve kapatmak zorunda kaldık. Şu anda Rinkeby ve Tensta bölgelerinde Türkler tarafından kurulmuş camiler var. Oralar hâlâ aktif. İsteyen gidip namazını kılıyor, çocuklar kurslara katılıyor. Bizim yaşadığımız yerde sadece birkaç cami var. Rinkeby gibi yerlerde neredeyse sadece Türkler yaşadığı için daha fazla cami var. O mahalleler âdeta Türkiye'nin küçük bir yansıması gibi.

İsveç'te oy kullanmaya başladım. İlk oyumu geçtiğimiz yıl İsveç'te verdim. Kim ne diyor, pek detaylı takip etmem açıkçası. Kim ne vaat ediyorsa ona göre karar veriyorum. Belediyede kim yönetecekse, kim daha iyisini yapacaksa, ona oy veriyorum. Türkiye seçimlerinde de oy kullandım. Oraya dair daha duygusal bir bağım var çünkü hâlâ oraya gidiyoruz, evimiz var, akrabalarımız var.

Ailemle konuştuğumuzda evleneceğim kişinin Türk olmasını beklediklerini anladım. Ben de onlarla aynı düşüncedeyim. Aynı kültürü, aynı dini, benzer yaşam tarzlarını paylaştığımız biriyle hayat kurmak daha kolay olur. İsveçli biriyle kendimi düşünemem. Ne yaşarsak yaşayalım, ortak duygular, ortak dil çok farklı bir şey. Ama belki Bosnalı biriyle, belki Azerbaycanlı biriyle olabilir. Din ortaklığı bazen yeterli geliyor. Ama gönlüm Türk biriyle hayatımı paylaşmaktan yana.

Türkiye'ye indiğimde, uçağın kapısı daha açılmadan içimi bir heyecan sarar. Yemeklerini düşünürüm, kokularını, sokaklarını, oradaki ailemi, babaannemi, dedemi, halamı... Hepsi zihnimde canlanır, beni heyecanlandırır. Ama Türkiye'ye kesin olarak dönmeyi düşününce, ekonomik koşullar hemen aklıma gelir. Babam hep diyor: "Ben 55 yaşıma geldiğimde döneceğim, burada ne yapacağım ki? Ailem orada, toprağım orada." Babam Türkiye'ye dönmeyi istiyor ama ben de döner miyim bilmiyorum. Ama İsveç'te kalmayı da istemiyorum. 30 yaşıma gelmeden buradan gitmek istiyorum. Belki Türkiye'ye, belki İtalya'ya, belki İspanya'ya... Daha karar vermedim. Ama bu soğuk, gri gökyüzünün altında sonsuza kadar yaşamak istemiyorum.

İnsan yaşadığı yere ne kadar alışırsa alışsın, ölümü düşündüğünde yine de ait olduğu toprağı özlüyor. Benim için o toprak, Türkiye. Allah korusun, bir gün bu dünyadan ayrıldığımda, bedenimin nereye konulacağı konusu açıldığında cevabım net: Türkiye. Babam da bunu bilir, eminim ilk fırsatta beni oraya götürür. Çünkü bizim orada, Konya'da, bir mezarlığımız var. Ailemizden kim vefat ettiyse oraya gömüldü. Ben de kendimi onların yanına, o toprağa ait hissediyorum.

Büyük dedem 2013'te vefat ettiğinde naaşını uçakla Türkiye'ye göndermiştik. O zaman çok küçüktüm, yanında olamadım ama annem gitmişti. Günlerce bu süreci anlatmıştı. İsveç'te iki gün boyunca soğuk bir alanda tutulduktan sonra Türkiye'ye, memleketine uğurlanmıştı. Her sene gittiğimizde mutlaka mezarına uğrar, dua ederiz. O toprağın havasında, taşında, duasında bir tanıdıklık var. O yüzden İsveç'te değil de Türkiye'de, kendi topraklarımızda defnedilmek istiyorum. Çünkü burası hâlâ tam anlamıyla "evim" değil. Her ne kadar burada büyümüş olsam da, burada okula gitmiş, burada çalışmış olsam da İsveç hâlâ biraz "gurbet." Yabancı bir toprak. O yüzden burada değil, evimde uyumak istiyorum sonsuz uykuma. O ev, Türk toprağı.

Bazen düşünüyorum: Büyük dedem o gün

o ilanı görmeseydi, trene binmeseydi, Almanya'da üç ay hapis yatmasaydı, çikolata fabrikasında işe başlamasaydı... Biz bugün nerede olurduk? Belki Konya'da, belki bambaşka bir hayatın içindeydik. Ama şimdi buradayız. Bu hayatı kurduk. Dedemin bizler için çıktığı bu yolculuğu bizim eğitim ve iş hayatımız anlamında önümüzü açtı. Ama kalbimin bir tarafı hâlâ Türkiye'de atıyor. Belki bu da bu göçün kaderi. Göç eden bedenin bir parçası yeni toprakta yaşarken, diğer parçası hep geride, geldiği yerde kalıyor.

Ben de hayatımı o iki parçanın arasında, bazen buraya, bazen oraya ait hissederek yaşıyorum.

TÜRKİYE-İSVEÇ ZAMAN ÇİZELGESİ*

* Bahar Cebe, M.Mustafa İyi ve Fatma Nur Ulukan'ın katkılarıyla hazırlanmıştır.

1714

Ruslardan kaçan, yaralı bir şekilde Osmanlı Devleti'ne sığınan İsveç Kralı XII. Karl'ın (namıdiğer Demirbaş Şarl), kendisi ve bin 500 kişilik mürettebatı 5 yıl boyunca Osmanlı'da misafir edilmiştir. Sonrasında 600 kişilik Osmanlı muhafız ordusu ile Kral ve mürettebatı ülkesine dönmüştür. Osmanlı askerleri ise o güne kadar yapılan bakım masraflarını almak niyetiyle belli bir süre Eskilstuna bölgesine yerleştirilmiştir.

1737

10 Ocak tarihinde Osmanlı-İsveç Ticaret Antlaşması imzalanmıştır.

1739

Osmanlı-İsveç İttifak Antlaşması imzalanmıştır.

1921

Mart ayında Moda/Kadıköy'de İsveç Araştırma Enstitüsü diğer adıyla İsveç Şarkiyat İncelemeleri Derneği dokuz üye ile kurulmuştur. Enstitü ilk toplantısını aynı yıl gerçekleştirmiş; Norveç, Danimarka, Hollanda Şark Cemiyetleri ile görüşmeler yapılması ve ortak bir yayın hazırlanması için faaliyetlere başlamıştır.

1924

31 Mayıs tarihinde Türkiye-İsveç Dostluk Antlaşması Ankara'da imzalanmıştır.

1926

Türkiye-İsveç Ticaret Antlaşması Ankara'da imzalanmıştır.

7 Mayıs tarihinde Ali Haydar Aktay Bey Stokholm'e Maslahatgüzar olarak tayin edilmiştir.

1928

4 Şubat tarihinde Türkiye-İsveç Ticaret ve Seyri Sefain Anlaşması Ankara'da imzalanmıştır. Benzer anlaşma 4 Eylül 1928'de, 29 Eylül 1929'da ve 24 Mart 1939'da da imzalanmıştır.

Antika ve halı ticaretiyle uğraşan Kayserili Arhan ailesinin ilk kuşak temsilcilerinden Hacı Mustafa Bey, önceleri İstanbul Kapalıçarşı'da halı üzerine faaliyet gösteren bir dükkâna sahipti. Avusturya'da eğitim alan oğlu Akif Arhan ise 1928'de ticari amaçla Malmö'ye geldiğinde İsveç'te halı ticaretinin yapılabileceğini öngörmüş; bu tespitin ardından 1932 yılında ailesiyle birlikte İsveç'e göç ederek ülkeye yerleşen ilk Türk ailelerinden biri olmuştur.

1929

18 Mart tarihinde Ragıp Raif Köseraif Bey Stokholm'e sürekli Maslahatgüzar olarak tayin edilmiştir. Daha sonra Ragıp Raif Bey, 1933-1938 yılları arasında Stokholm'de elçi olarak görev yapmıştır.

1930

Carl Von Heidenstam Türkiye'ye elçi olarak tayin edilmiştir.

1931

Türkiye Stokholm Elçiliği kayıtlarına göre 1931 yılında İskandinavya bölgesinde bulunan toplam Türk vatandaşı sayısı 4'tür.

1932

19 Şubat tarihinde İsveç-Türkiye Uzlaştırma, Yargısal Çözüm ve Hakemlik Antlaşması Cenevre'de imzalanmıştır.

4 Mart tarihinde yeniden Türkiye-İsveç Ticaret Antlaşması imzalanmıştır.

1934

2-15 Ekim tarihlerinde İsveç Veliahdı Gustav Adolf Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

İsveç, Ankara'da elçilik açmıştır.

1948

- Finlandiya'dan İsveç'in başkenti Stokholm'e gelen Tatar Türkü Ali Zekeriya ve Osman Soğukan'ın kurduğu dernek, ilk Türk-İslam derneğidir.

1949

- 22 Ekim'de Stokholm'de Osman Soukkan, Ali Zkerov ve Akif Arhan'ın girişimleriyle İsveç'te ilk Müslüman teşkilatı kurulmuştur. Böylece İsveç'te Türk kökenli Müslümanlar arasında din ve kültürün tanıtılması hedeflenmiştir.

1950

- İsveç Türk İslam Derneği 1950'lerde bir cami inşası için ilk başvuruyu yapmış, ancak olumsuz cevap almıştır.
- İsveç'te ilk Türk Derneği, Kululuların İsveç'e gelişinden önce 1950'lerde açılmıştır. 1965-1966 yıllarında Kulu'dan gerçekleşen göçün ardından, eski Küçük Türk Derneği Stokholm Türkiye Büyükelçiliğinin desteğiyle büyüyerek, kent merkezindeki Östermalmstorg'da yer alan dernek binası, işsiz ve çalışma izni olmayan Türk kökenli göçmenlerin barındığı bir merkez hâline gelmiştir.

1951

- 10 Haziran tarihinde Türkiye-İsveç A Milli Futbol Özel Maçı yapılmıştır.

1962

- İstanbul İsveç Bilim Enstitüsü faaliyete geçmiştir. İsveç, İstanbul'da üç ayrı Enstitü açmıştır. İsveç Başkonsolosluğu 1962'den bu yana İstanbul'daki İsveç Araştırma Enstitüsü'ne (SRII) ev sahipliği yapmaktadır.

1965

- Türkiye'den İsveç'e ilk göç, 1965 yılında Konya'nın Kulu ilçesinden Rıza Erdiş ve beş arkadaşından oluşan işçi kafilesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Battal Yeşil, Ali Rıza Erdiş ve Ömeranlı Köyü'nden Mehmet Bulduk, İdris Bulduk, Tahsin İzgi Konya'nın Kulu ilçesinden İsveç'e göç eden ilk 5 kişidir. İlk kafilenin ardından Abdullah Yücel, Ömer Kirdiş ve Abdullah Gürbüz Kulu'dan İsveç'e göç etmiştir.
- Tüm göçmenlere, akşam okulları tarafından sağlanan ücretsiz İsveççe dil kurslarına katılma hakkı tanınmıştır.
- İsveç devlet televizyonu SVT, ülkeye ilk gelen Türklerle ilgili belgesel niteliğinde kısa bir haber yapmıştır. Haberde, Türklerin en büyük sorununun kalacak yer bulmak ve ev kiralamak olduğu belirtilmiştir. Hem İsveççe öğrenmek için okula giden hem de bir restoranda çalışan Türklerin saat ücretinin 4-5 kron olduğu, alınan ücretlerle iyi bir ev kiralamanın zor olduğu bu nedenle de 8-10 kişinin aynı odada kaldığı aktarılmaktadır. O dönemde, iş bulma, ev bulma ve tercümanlık konularında Türk işçilere yardımcı olan Ahmet Ergin Day, bu haberde Türklerin yaşadığı sorunlar hakkında röportaj vermiştir.

1966

- Stokholm'de Nuri Delibaş, Hasan Özkan, Erol Çurmak, Halil Umut, Necdet Üstün, Eti Değirmen, İbrahim Bülbül Yüksel, Sırrı Altınçark ve Arslan Mengüç tarafından İsveç-Türk İşçi Birliği kurulmuştur. Dernek 1977'de işçi federasyonu ile birleşmiştir.
- 2 Eylül 1966 tarihinde Kulu'dan İsveç'e gelen ilk işçilerden Hasan Uygur (Kocabağın Hasan) yakalandığı hastalık nedeniyle vefat etmiştir. O yıllarda henüz cenaze fonunun da olmaması nedeniyle 1966 yılının Ekim ayında Stokholm'un en büyük mezarlıklarından olan Skogskyrkogarden'ın Müslüman bölümünde defnedilmiştir. Hasan Uygur, İsveç'te ölen Kululu ilk kişidir.

1967

- Stokholm'de belediyeye bağlı ilk göçmen hizmetleri birimi açılmıştır.
- 10 Mart tarihinde Stokholm'de "Türk İşçilerinin İsveç'te İstihdamı Hakkında Anlaşma" imzalanmıştır. Türk işçileri resmî kanalla İsveç'e göç etmeye başlamıştır.
- 31 Ekim tarihinde Türkiye ve İsveç arasında imzalanan anlaşma resmî gazetede yayınlanmıştır.

1968

Yeni göç politikası, İsveç Parlamentosu tarafından onaylanmıştır. Göçmen çocuklarının eğitimi için yeni ilkeler kabul edilmiştir. Çocuklara haftada en az iki saat ana dillerini öğrenme hakkı verilmiştir. Göçmenlerin durumunu incelemek ve kültürel ile sosyal uyum konusunda öneriler sunmak üzere yeni bir araştırma başlatılmıştır.

İsveç Göçmen Kadın Dernekleri Ulusal Federasyonu kurulmuştur.

1969

Göç yasalarında reformlar yapılmış ve Göçmenlik Kurulu kurulmuştur.

1970

26 Ağustos tarihinde Türkiye nüfus planlaması programı için İsveç hükûmeti tarafından hibe edilecek malzemelere dair anlaşma imzalanmıştır.

İsveç'te 3.768 Türk vatandaşı yaşamaktadır.

Bu dönemde başlatılan ve "memleket dili" (ana dili) eğitimini içeren program, göçmen çocukların kendi dil ve kültürlerini sıradan İsveç okullarında geliştirmelerini hedeflemiştir. Program aynı zamanda göçmenlerin öğretmenlik gibi mesleki fırsatlara erişimini artırmıştır.

1971

Mefail Deribaş'ın çabalarıyla Stokholm'e yaklaşık 100 km mesafede bulunan Eskilstuna şehrinde Eskilstuna İslam Derneği adında bir dernek kurulmuştur.

1972

Dönemin Kulu Belediye Başkanı Mehmet Yıldız, Kulu'da ilk Belediye Parkını açmış, bu parkın adı Olof Palme'nin öldürülmesinin ardından sonraki dönemin Belediye Başkanı Hamit Talayhan döneminde belediye meclisi kararıyla Olof Palme Parkı olarak değiştirilmiştir.

Göçmenler için İsveççe eğitimi geliştirilmiş ve belediyeler ile sivil toplum kuruluşlarına göçmenleri kurslara teşvik eden faaliyetler için destek verilmiştir.

1973

Göçmen işçilere, iş saatleri içinde İsveççe dil kurslarına katılma hakkı tanınmıştır. Bu kursların ücreti işverenler tarafından karşılanmış ve toplamda en fazla 240 saatle sınırlandırılmıştır.

Türk kültür dernekleri 1970'lerin ilk yarısında, Türk göçmenlerin ve yerel göçmenlik hizmetlerindeki bazı yetkililerin iş birliğiyle kurulmaya başlamıştır. Türk İşçi Dernekleri Federasyonu'na üye olan ilk yerel dernek 1973 yılında kurulmuştur.

1974

Devletin göç konusundaki ilk resmî raporu olan Göçmenler ve Azınlıklar Hakkında Göçmenler Komisyonu'nun Ana Raporu Göçmenler Komisyonu tarafından yayınlanmıştır. Raporda, göçün İsveç toplumunun kalıcı bir özelliği hâline geldiği belirtilerek, göçmenlerin temel refah haklarına sahip olmaları, kalıcı yerleşmeleri ve vatandaşlık edinebilmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda, göçmenlerin kültürel kimliklerini koruma haklarına da dikkat çekilmiştir.

İsveç Anayasası, etnik ve dinî azınlıkların kültürlerini koruma hakkını tanımıştır. 1974 anayasası, dinî ve etnik azınlıkların kültürlerini koruma hakkını tanımış ve bu amaç için önemli miktarda mali destek sağlama sözü vermiştir. Bu anayasa, 1982 yılında değiştirilmiştir.

1975

İsveç'te "Göçmen ve Azınlık Politikası" kabul edilmiştir. Bu politika İsveç'in çok kültürlü bir toplum olduğunu resmen ilan etmektedir. "Göçmen ve Azınlık Politikası", Fransız Devrimi'nin idealleri olan eşitlik, seçim özgürlüğü ve iş birliği referans alınarak formüle edilen üç amaca dayanmaktadır. Eşitlik amacı, genel sosyal refah politikası temelinde göçmenlerin haklar, görevler ve fırsatlar açısından yerli İsveçlilerle eşit olması anlamına gelmektedir.

1975

- Parlamento, "eşitlik, seçme özgürlüğü ve iş birliği"ni öne çıkaran yeni bir göç politikası belirlemiştir. İsveç Göçmenlik Kurulu, göçmen örgütlerine destek sağlamış ve diğer dillerde yayımlanan dergi ve gazetelere mali destek verilmiştir.
- 1975'ten itibaren İsveç radyosunda Türkçe yayınlara yer verilmeye başlanmıştır. LM Eriksson'da çalışan Yüksek Elektrik Mühendisi Kemal Rastgeldi, bu programlarda Türkçe plaklar çalarken fotoğrafçı Ali Kural Rona ve ses teknisyeni Remzi Perani periyodik olmayan ilk Türkçe programlar yapmışlardır. Söz konusu yayınlar yılda iki programı geçmemiştir.
- Göçmenlerin İsveç'teki gelişmelerden haberdar olması gerektiğini savunan Haber ve Güncel Olaylar Dairesi Müdürü Per Persson'un isteği ve ısrarı üzerine haftada bir kez, beş dakika uzunluğunda Türkçe haber programlarının yayınlanmasına başlanmıştır.

1976

- Siyasal haklar yabancı vatandaşları da kapsayacak biçimde genişletilerek en az üç yıldır İsveç'te ikamet eden yabancılara, yerel ve bölgesel seçimlerde oy hakkı tanınmıştır.
- İsveç'te ana dili reformu yapılmıştır. Bu reform sayesinde göçmen çocuklar haftada dört saat ana dili eğitimi almıştır.
- İsveç'teki Türk derneklerinin sayısı 30'a ulaşmıştır.

1977

- 1970'lerin sonlarına doğru Türk derneklerinin sayısının gittikçe artması sebebiyle derneklerin kendi aralarında istişareleri sonucunda 16 Nisan 1977 tarihinde bir üst örgüt olan İsveç Türk İşçi Dernekleri Federasyonu (Turkiska Riksförbundet) kurulmuştur. Böylece derneklerin belediyelerle olan ilişkileri devlet, merkezî hükûmet, sendikalar ve siyasi partiler nezdinde genişletilmiş ve Federasyon, İsveç hükûmeti, sendikaları, siyasi partileri tarafından Türklerin temsilcisi olarak kabul edilmiştir.
- 1 Temmuz 1977 tarihinde yürürlüğe giren ana dili reformuyla, çocuklara İsveççenin yanı sıra kendi ana dillerinde eğitim alma hakkı tanınmıştır.
- Süryani derneklerini bir çatı altında toplamak için 13 derneğin birleşmesiyle 1977'de Asuri Federasyonu kurulmuştur. Federasyon, 1978 yılından itibaren *Hujada* (İsveççe, İngilizce, Türkçe ve Süryanice yazılara yer veren) dergisini çıkarmaya başlamıştır.
- 1 Ocak tarihinden itibaren cumartesi günü haftada bir kez 25 dakika uzunluğundaki "Merhaba Programı", Arslan Mengüç tarafından hazırlanmaya başlanmıştır. Böylece Avrupa'daki Türk göçmenlere yönelik ikinci büyük radyo (ilki Köln Radyosu) yayınlara başlamış oldu. "Merhaba" yayınları 15 Ocak 2006'da sona ermiştir.

1978

- Türkiye'den İsveç'e göçün yoğun bir şekilde sürmesi üzerine daha önce vize istemeyen İsveç Hükûmeti, 1978 yılından itibaren Türk vatandaşlarından vize istemeye başlamıştır.
- 25 Şubat'ta İsveç Türkiyeli Kadınlar Derneği kurulmuştur. Dernek; Merih Berktan, Canan Darcan, Sevinç Uygur, Eija Kuyumca, Gülderen Çağatay, Gülis Holago ve arkadaşları tarafından Stokholm'de kurulmuştur. 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında İsveç'e gelen siyasilerin yer aldığı egemen yapıya dönüşmüş ve 1985'te faaliyetleri sona ermiştir.
- 30 Haziran 1978'de, Türkiye ve İsveç vatandaşlarının sosyal güvenlik alanındaki hak ve menfaatlerini koruyup karşılıklı geliştirmek amacıyla Sosyal Güvenlik Anlaşması imzalanmıştır.
- İsveç'te göçmen öğrenci sayısının giderek artması sebebiyle Stokholm öğretmen okulunda ana dili öğretmeni yetiştiren ve iki yıllık eğitim süresi olan bir bölüm açılmıştır. 15 yıl boyunca devam eden bu eğitim sonunda mezun olanlar çeşitli belediyelerde Türk çocuklarının ana dili öğrenmeleri için öğretmenlik yapmıştır.
- İlk resmî imam görevlendirilmiştir.
- İsveç-Türk İşçi Dernekleri Federasyonu'nun yayın organı tarafından çıkarılan *Yeni Birlik* dergisi yayın hayatına başlamıştır.

1979

- İsveç'te ilk cenaze fonu kurulmuştur.

1980

İsveç'te 14.357 Türk vatandaşı yaşamaktadır.

Şahin Alpay'ın Stokholm Üniversitesine sunduğu "Stokholm'deki Türkler: Göçmenler Üstüne Toplumsal ve Siyasal Bir Araştırma" *(Turkari Stokholm: En Studie av Invandrare, Samhalle och Politik)* başlıklı doktora tezi, İsveç'e göç etmiş Türk kökenli nüfus hakkında bilinen ilk akademik eserdir.

1981

İsveç'teki Müslüman temsilcilerin gayretiyle kurulmuş, İsveç Dinler Birliğine üye ve resmî bir organizasyon olan İsveç İslam Federasyonu kurulmuştur.

İsveç'te Bolulular tarafından Skärholmen Türk Kültür Derneği *(Skärholmen Turkiska Kultur Förening)* kurulmuştur.

1983

İsveç Türk İşçileri Federasyonu'nun katkılarıyla İsveç Türk Gençlik Federasyonu (TUF), İsveç'te yaşayan Türk gençleri bir araya getirerek onların eğitim, kültürel kimlik ve toplumsal hayata entegrasyon süreçlerini desteklemek amacıyla kurulmuştur.

1984

İsveç İslam Kültür Merkezleri Birliği kurulmuştur.

İsveç'teki dernekler tarafından Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı'na yapılan ilk resmî talep 1984 yılı Ramazan ayında iletilmiş, 1985'te ise ilk kadrolu ve uzun süreli din görevlisi İsveç'e atanmıştır.

Parlamento, mültecilerin İsveç'in sadece belirli bölgelerinde toplanması yerine farklı şehirlerde yerleştirilmelerine karar vermiş ve bu uygulamaya "Bütün Ülke Stratejisi" adı verilmiştir.

1986

Etnik ayrımcılığa karşı yeni bir ombudsman atanmıştır. Böylece etnik kökene dayalı kişisel ayrımcılık durumlarında göçmenlere yardım edilmeye başlanmıştır.

Göçmen ve Azınlık Politikası'nda, göçmen ve azınlık sorunlarının bir arada ele alınmasıyla ilgili iki temel değişiklik yapılmıştır. 1986'da yapılan düzenlemeyle göçmen politikası azınlık politikasından ayrılmış ve göçmenlerin anayasal düzeyde azınlıkların sahip olduğu grup temelli haklardan yararlanamayacakları belirtilmiştir.

1988

İsveç'te ana dili öğretmeni yetiştiren program kapatılmıştır.

1990

İsveç Ticaret Konseyi, İsveç iş dünyasının Türkiye pazarının farkına varmasını sağlamak amacıyla İstanbul'da faaliyetine başlamıştır.

"Memleket dili" programı, çeşitli tartışmaların ardından bu yıllarda yürürlükten kaldırılmıştır.

1992

24 Ağustos tarihinde İsveç Kültür ve Dostluk Derneği, Ankara'da kurulmuştur. Uluslararası faaliyetlerde bulunmak üzere "Türkiye ve İsveç halkı arasında her türlü sosyal, kültürel, ekonomik ve toplumsal ilişkileri kurmak, geliştirmek, karşılıklı dostluk ilişkileri çerçevesinde her türlü dostluk ve dayanışmayı göstermek" amacıyla kurulan dernek 23 kişiden oluşmaktaydı ve Ankara'da faaliyet göstermiştir.

1994

İsveç Diyanet Vakfı kurulmuştur.

1995

Stokholm'de kurulan ilk Alevi derneği olan Stokholm Alevi Kültür Merkezi, Aleviliğin tanıtımı ve genç kuşaklara aktarımı hedefiyle faaliyetlerine başlamış; etnik temelli bir ayrım yerine Türkiye'den göç eden tüm Alevileri kapsayan bir anlayış benimsemiştir.

1997

- Göçle gelen toplulukların artan manevi ihtiyaçları doğrultusunda Diyanet İşleri Başkanlığı, İsveç'e yönelik din hizmetlerini kurumsal düzeyde yürütmek amacıyla İsveç Din Hizmetleri Müşavirliği'ni kurmuştur.
- 1997 yılında hazırlanan "İsveç, Gelecek ve Çeşitlilik: Göçmen Politikasından Bütünleşme Politikasına" başlıklı tasarı 1998'de kanunlaşmıştır.
- Parlamento tarafından yeni bir entegrasyon politikası kabul edilmiştir. İsveç Göçmenlik Kurulu, Entegrasyon Kurulu ve Göç Kurulu olarak ikiye ayrılmıştır.

1998

- T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, İskandinavya'daki vatandaşların din hizmetlerinin koordinesi ve tanzimi için İsveç'e ilk defa Din Hizmetleri Müşaviri göndermiştir.

1999

- 22 Kasım tarihinde 1993 yılında arsa mülkü alınan, Türk-İslam mimarisi ile yapılmış, Nisan 2013 tarihinden itibaren cuma günleri ezanın dışarı verildiği Fittja Ulu Camii'nin, Türk İslam Kültür Derneği'nin girişimleriyle temeli atılmıştır.

2001

- İsveç hükûmeti, ana dili eğitiminin durumunu iyileştirmek amacıyla Ulusal Eğitim Ajansı'nı kapsamlı bir araştırma yapmakla görevlendirilmiştir. Bu kapsamda; belediyelerde ana dili desteği ve eğitiminin kapsamı, organizasyonu, okullarda entegrasyon, çok dillilik ve çeşitliliğe yönelik tutumlar ile 1970-2000 arasında okul öncesi dönemde ana dili desteğinin gelişimi incelenmiştir.
- Çifte vatandaşlığa izin verilmiştir.
- İsveç Uluslararası İşbirliği Ajansı bünyesinde Türk İsveç İşbirliği Birimi kurulmuştur.

2002

- Haziran ayında İsveç hükûmeti tarafından 21. yüzyıl entegrasyon politikası yayımlanmıştır.
- İsveç Türk Üniversiteliler ve Akademisyenler Derneği (TSAF) 2002 yılında Stokholm'de kurulmuştur.

2003

- Etnik köken, din, cinsel yönelim veya engellilik gibi tüm ayrımcılık türlerini kapsayan bir ayrımcılık yasası kabul edilmiştir.

2004

- Uppsala Üniversitesinde Türk dilleri alanında ilk kez bir profesörlük kadrosu açılmıştır.
- 26 Ağustos 2004 tarihinde Stokholm'de, Türkiye Cumhuriyeti ile İsveç Krallığı arasında 30 Haziran 1978'de imzalanan Sosyal Güvenlik Sözleşmesini değiştiren ek sözleşme imzalanmıştır. Sözleşmenin onaylanması 23/2/2011 tarihli ve 6138 sayılı Kanun ile Türk tarafınca da uygun bulunmuş olup, buna ilişkin Bakanlar Kurulu'nun 3/2/2012 tarihli kararı 11/3/2012 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.
- İsveç'te Anadolu Kadınlar ve Gençler Derneği kurulmuştur.

2006

- 29 Mayıs - 2 Haziran tarihlerinde İsveç Kralı Karl XVI. Gustaf ve Kraliçe Silvia, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in davetlisi olarak Türkiye'ye resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir.
- İsveç Türk Düşünce ve Kültür Derneği *(Svensk Turkiska Ide och Kultur Föreningen)* Stokholm'de kurulmuştur.

2007

- İki Türk kadın federasyonu kurulmuştur. Bunlar İsveç Türk Kadınlar Federasyonu (TKF) ve İsveç Türk Ulusal Kadın Federasyonu'dur.
- Stokholm'de Uygur Türklerinin hayata geçirdiği Uygur Maarif Derneği kurulmuştur.

2008

- İsveç Alevi Birlikleri Federasyonu kurulmuştur. İsveç Alevi Kültür Merkezinin ev sahipliğinde yapılan toplantı sonucunda; Stokholm, Skane, Göteborg, Dalarna, Sörmland ve Uppsala Alevi Kültür Merkezleri bir araya gelerek İsveç Alevi Birlikleri Federasyonu'nu kurmuştur. Bir inanç derneği olan İsveç Alevi Birlikleri Federasyonu, Cem düzenlemek, Alevi inancıyla ilgili sorunlarla ilgilenmek amacını taşımaktadır. Merkezi Stokholm'dedir. Tüzüğüne göre İsveç Alevi Birlikleri Federasyonu siyaset dışı bir organizasyondur, Alevi kültür ve inancını koruyarak üyelerinin İsveç toplumuna uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacı gütmektedir.
- 2-3 Nisan tarihlerinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan İsveç'i ziyaret etmiştir.
- 20 Ekim tarihinde Türk diline yaptığı katkılardan dolayı İsveçli Prof. Dr. Lars Johanson'a Türkiye Cumhuriyeti Liyakat Nişanı verilmiştir.

2009

- 21–22 Nisan tarihlerinde İsveç Başbakanı Fredrik Reinfeldt, Türkiye'ye resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir.
- İsveç'te bağımsız çalışan Türk vatandaşlarının sayısı 3.629 iken, iş kollarına göre toplam dağılım 18.530 kişi olarak kaydedilmiştir.
- İsveç'in büyük şehirlerinden biri olan Linköping'in 2009 seçimlerinde 11 belediye başkanından biri olarak Çevre ve Toplum Planlamasından Sorumlu Belediye Başkanı Muharrem Demirok seçilmiştir.

2010

- İsveç parlamentosu 1915 olaylarını soykırım olarak tanıma kararı almıştır. Ancak bu karar henüz İsveç hükûmeti tarafından onaylanmamıştır.

2011

- İsveç'te 25-64 yaş arası 33 bin 892 Türk vatandaşının %44'ü ilköğretim, %33'ü ortaöğretim, %7'si üç yıldan az yükseköğrenim, %9'u üç yıldan fazla yükseköğrenim mezunu olup, %6'sının eğitim durumu bilinmemektedir.
- 23 Mayıs tarihinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, İsveç Parlamento Başkanı Per Westerberg ve beraberindeki heyeti Çankaya Köşkü'nde kabul etmiştir.

2012

- Uppsala Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi bünyesinde bulunan öğretmen yetiştirme programlarına Türkçe de dahil edilmiştir. Bu programları tercih ederek okumaya başlayan öğrenciler, Türkçe alanını da seçip okuma ve bu alanda öğretmen olabilme imkânına kavuşmuştur.
- İsveç'te faaliyet gösteren Türk derneklerine ilişkin sayısal verilere göre, 5 üst kuruluş, 10 dinî hizmet amaçlı dernek, 57 sosyal ve kültürel amaçlı dernek ve 3 spor derneği bulunmaktadır. Toplam dernek sayısı 75'tir.
- İsveç Diyanet Vakfı, cenaze nakli yardımlaşma fonu kurulmuştur.
- Türkiye doğumlu 45 bin 80 kişi, İsveç doğumlu 34 bin 6 kişi olmak üzere toplamda İsveç'te Türk kökenli 79 bin 91 kişi yaşamaktadır.

2013

- Stokholm Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü açılmıştır.
- İsveç'in Uppsala Üniversitesinde akademik yönden Türkiye ve Türk dünyası ile ilgili yapılacak çalışmaları tek çatı altında toplamayı amaçlayan Türk Dünyası Araştırma Forumu kurulmuştur.
- 11-13 Mart tarihinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, İsveç Kralı Carl XVI. Gustaf'ın davetlisi olarak İsveç'e resmî bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaret sırasında iki ülke arasında Stratejik Ortaklık Bildirisi imzalanmıştır.
- Mart ayında Cumhurbaşkanı Gül ve İsveç Kralı 16. Gustaf, Stokholm Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü'nün (Stokholm University Institute of Turkish Studies - SUITS) açılışını yapmıştır. Enstitü, kendi alanında Avrupa'da bir ilki temsil etmiştir. Stockholm Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü ile Türkiye'nin kültürel, tarihî ve diğer özellikleri araştırılarak İsveçlilere Türkiye'yi daha yakından tanıma imkânı sunulmuştur.
- 6 Kasım tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, İsveç'i ziyaret etmiştir.
- Türk Hava Yolları (THY) filosundaki uçaklardan birine 2013 yılında Konya'nın Kulu ilçesinin adı verilmiştir. İsveç'in başkenti Stokholm'deki Arlanda Havalimanı'nda, "Kulu" isimli uçak için 2013 yılında bir tören düzenlenmiş ve törende; Torun Karaca, dönemin THY Stokholm Müdürü Bilal Tezcan ve eski İsveç Türk İşçi Dernekleri Federasyonu Başkanı Haydar Akan uçağın yakınında hatıra fotoğrafı çektirmiştir.

2014

- 10 Ağustos tarihinde Türkiye ile İsveç arasında Ekonomik ve Ticari Ortaklık Komitesi kurulmasına ilişkin deklarasyon, mektup teatisi yoluyla Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi ile İsveç Ticaret Bakanı Ewa Björling tarafından imzalanmıştır.
- 14 Eylül tarihinde İsveç genel seçimlerinde sekiz Türk kökenli aday milletvekili seçilmiş ve mevcut hükûmette iki Türk kökenli bakan yer almıştır.
- 2006'de meclise giren Mehmet Kaplan 2014 yılında yapılan seçimlerde kurulan kabinede Çevre ve Yeşiller Partisi adına Şehircilik ve İskân Bakanlığına getirilen ilk Türk kökenli bakan olmuştur. Mardin Midyat Süryanilerinden İbrahim Baylan ise Sosyal Demokrat Parti'den Enerji Bakanı olarak atanmıştır.
- Kulu-İsveç Fahri Konsolosluğu açılarak dostluk bağları ve siyasi bağların güçlendirilmesi amaçlanmıştır. İlk Fahri Konsolos olarak ise Erdal Akdeve atanmıştır.
- Konya'nın Kulu ilçesinden İsveç'te yaklaşık 50 bin kişinin yaşaması nedeniyle, İsveç Entegrasyon Bakanı Erik Ullenhag 2014 yılında fahri konsolosluk açılışı ve bir dizi ziyaret için Kulu'yu ziyaret etmiştir. Eski Dışişleri Bakan Yardımcısı Naci Koru ile birlikte ilçeye gelen Ullenhag, Kulu sokaklarında gezerek gurbetçi vatandaşlarla İsveççe sohbet etmiştir.

2015

- Nobel Kimya Ödülü'nü kazanan Prof. Dr. Aziz Sancar onuruna Türkiye'nin Stokholm Büyükelçiliğinde resepsiyon verilmiştir. Resepsiyonda Sancar ve eşi, İsveç Türk toplumu ile bir araya gelmiştir.

2017

- Stokholm'de Türk Sanat Kültür evi açılmıştır.
- Türkçe ve Türk kültürünün İsveç'te sağlıklı bir şekilde öğrenilmesini desteklemek amacıyla, T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın "Haftasonu Okulları Projesi" kapsamında, Stokholm Vällingby'de yedi ay süren "Türkçe ve Türk Kültürü Destek Programı" hayata geçirilmiştir.

2018

- 63 yaşındaki 7 çocuk annesi Fatma İpek Alcı, İsveç'te "Yılın Kahramanı" ödülüne layık görülmüştür. Yaşadığı mahallenin huzurunu sağlamak ve şiddet olaylarına engel olmak adına bir dernek kuran Alcı, arkadaşları ile birlikte gece yürüyüşlerine çıkarak huzursuzluk çıkaranlara engel olmuştur.
- 2018 yılında Türkçe ana dili dersine kaydolan öğrenci sayısı 4 bin 104'tür.
- 28 Nisan tarihinde İsveç devletinin resmî Twitter hesabı Sweden.se'den yapılan paylaşımda, köfte fotoğrafı kullanılarak "İsveç köfteleri, aslında Kral XII. Karl'ın Türkiye'den eve getirdiği tarife dayanıyor. Gerçeklere bağlı kalalım." ifadesine yer vermiştir. Açıklama Twitter'da çok sayıda beğeni aldığı gibi Türkiye'de ve İsveç'te çok konuşulan konulardan biri olmuştur. Türk medyası İsveç'ten gelen açıklamayı "itiraf" olarak değerlendirmiştir.
- Mikail Yüksel tarafından İsveç'te Partiet Nynas adında siyasi bir parti kurulmuştur.

2019

- İsveç'in başkenti Stokholm'de emniyet personeli Polis Günü'nü 10. kez Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Fittja Ulu Camii'de kutlamıştır. Polisler cami cemaatiyle bir araya gelirken çocuklara da polis aracı tanıtılmıştır.
- Stokholm'ün Upplands-Bro ilçesinde, esnaflık yapan 57 yaşındaki Türk asıllı Faruk Yıldız, sosyal sorumluluk konularında inisiyatif aldığı için "Yılın Kahramanı" ödülüne layık görülmüştür. Yıldız, *Mitt i Stokholm* gazetesince düzenlenen ve halkın oylarıyla belirlenen yarışmada, en fazla oyu alan aday olmuştur. Faruk Yıldız, yıllardır hem ailelerin hem de gençlerin sorunlarıyla ilgilenen, her hafta derslerine düzenli çalışan sekiz öğrenciye yemek ikramı geleneğini sürdüren ve daha önce farklı kategorilerde beş ödül kazanmıştır.
- İsveç'teki Türk taksici Ömer Temel, cüzdanını ve banka kartlarını evde unutan İsveçli müşterisine havalimanında kredi kartını verdiği için ülkede kahraman olmuş ve ülkenin en büyük gazetesi *Dagens Nyheter* olayı manşetten okurlarına duyurmuştur.

2020

- İsveç'te Lulea Teknik Üniversitesinin verdiği "Yılın Onur Ödülü"ne Türk Uzman Psikolog Meleknur Alevcan, Kovid-19 salgınında İsveç'te izole olan yüzlerce yaşlıya ücretsiz terapi uyguladığı için layık görülmüştür.

2021

İsveç Türk Üniversiteliler ve Akademisyenler Derneği, "III. Uluslararası Avrupalı Türkler ve İki Dillilik Çalışmaları Kongresi" bildirilerini yayınlamıştır.

2022

28 Haziran tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Finlandiya Cumhurbaşkanı Sauli Niinistö, İsveç Başbakanı Magdalena Andersson ve NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ile dörtlü görüşme gerçekleştirmiştir. İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliği için Madrid'de Türkiye-Finlandiya-İsveç Arasında Üçlü Muhtıra imzalanmıştır.

7-8 Kasım tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın davetine icabetle, İsveç Başbakanı Ulf Kristersson, Türkiye'ye resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

2023

2023 güz döneminden itibaren Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içinde, Türkiye'den görevlendirilen öğretmenler tarafından hafta sonları çevrim içi ve ücretsiz olarak sunulan Türkçe ve Türk Kültürü dersleri başlatılmıştır.

Merkez üssü Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan ve 11 ili etkileyen depremlerin yaşandığı bölgede arama-kurtarma çalışmalarına katılan İsveç Acil Durum Ajansı ekibine ve bölgede 18 kişinin hayatını kurtaran "Killian" isimli köpeğe, 2023 yılında Türkiye'nin Stokholm Büyükelçisi Yönet Can Tezel tarafından bir resepsiyon verilmiştir. Resepsiyonda, vatandaşların büyük ilgi gösterdiği can kurtarma köpeği Killian, 2025 yılında hayatını kaybetmiştir.

2025

Türkçe ana dili derslerine kaydolan öğrencilerin sayısı 2024/2025 eğitim-öğretim yılında 4 bin 533'e ulaşmıştır. Bu öğrencilerin 2 bin 369'u kız, 2 bin 164'ü erkektir. 2024/2025 eğitim-öğretim yılında, İsveç genelinde bin 48 okulda Türkçe ana dili eğitimine katılan öğrenciler bulunurken yaklaşık 130 Türkçe ana dili öğretmeni görev yapmaktadır.

İsveç'in başkenti Stokholm'deki Upplands Vasby bölgesine bağlı Prastgardsvegen mahallesinde, balkonunda yangın çıkan apartmanına girerek birçok komşusunu kurtaran Türk vatandaşı Mesut Zengin ile oğlu 14 yaşındaki Furkan Zengin, sosyal medyada "kahraman" olarak nitelendirilmiştir.

60 yıl önce başlayan bu yolculuk,
bugün hâlâ devam ediyor.
Bavullar değişti, yollar değişti ama umut aynı kaldı.
Bu sayfalar, o umudu gelecek kuşaklara
taşımak için yazıldı.
Bu, bitmeyen bir yolculuğun yalnızca ilk 60 yılı...

İSVEÇ TÜRK DİASPORA ATLASI

60 YIL AR

1960'lı yıllarda Türkiye'den İsveç'e uzanan göç yolu, kişisel hikâyelerle başlayıp zamanla binlerce insanın ortak hafızasına dönüşen bir serüvendir. Yeni bir hayat kurma umuduyla yola çıkan ilk kuşak, emekleriyle hem kendi geleceklerini hem de İsveç'in toplumsal dokusunu şekillendirmiştir. 1967'de imzalanan İşgücü Anlaşması ile resmiyet kazanan bu süreç, geçici bir işçilikten kalıcı bir varoluşa, göçten diasporaya evrilen bir dönüşümün simgesidir. Bugün dördüncü ve beşinci kuşaklara ulaşan İsveç Türk toplumu, üretimleri, başarıları ve aidiyet duygusuyla hem yaşadıkları ülkenin zenginliğine katkı sunmakta hem de anavatanla olan gönül bağını sürdürmektedir. Elinizdeki bu Atlas, altmış yıllık bu yolculuğun izlerini bir araya getirerek İsveç'teki Türk diasporasının geçmişten bugüne uzanan hikâyesini bütüncül bir bakışla ortaya koymaktadır.

YTB YAYINLARI

ISBN 978-975-17-6312-6
9 789751 763426